EXPLICATIO EPISTOLAE PAVLI AD ROMANOS.

Tradita piæ iuuentuti in Academia Ienensi.

A

Tilemano Hesshusio D.

Cum Gratia & Priuilegio ad Decennium.

IENAE

Guntherus Huttichius excudebat Anno 1572.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO ALBERTO FRIDERICO Marchioni Brandeburgensi, Prussiæ, Stetini, Cassubiorum & Vandalorum Duci, Principi Rugiæ, & Burggrauio Noribergensi, &c. Domino suo clementissimo.

Salutem à filio DEI Domino nostro IESV CHRISTO, qui fidus est Ecclesiæ suæ, custos & adiutor in oportunitate.

Inclyte & Illustrissime Princeps, Domine clementissime.

CVM ANIMI TIMENtes Dominum, & de salute sua seriò solliciti, hoc tempore circumspiciunt, & quærunt, an adhuc aliqua restet vera & electa Christi Ecclesia, in qua verè præsens sit Deus, & à qua rectè inuocetur & colatur: & vbi nam ea sit; dubium non est, quin ingenti affi-

ciantur dolore & perturbatione: ac dubitent quodammodo nùm in hac languida mundi senecta, & tanta omnium rerum confusione certò sit aliquis cœtus, qui verè gloriari possit, quod sit populus Dei, & ad hæreditatem vitæ æternæ sit electus. Quocunq; enim oculos & mentem quis conuertit, passim occurrunt tristissima spectacula, & offendicula grauissima, quæ tanquam in cœnum demergunt Ecclesiam, vt conspici nequeat. Nihil iam dicam de Turcis manifestis Idolatris & hostibus filij DEI, quibus nihil commune est cum Ecclesia, Nihil etiam de Pontificiorum turba: constat enim eam non esse Ecclesiam Christi, cum manifesta & Ethnica Idola furenter defendat, & Apostolorum doctrinam crudelissime persequatur: Sed de eo cœtu loquor, qui doctrinam Euangelij profitetur, & palam testatur, se abhorrere ab idolis & blasphemijs Pontificiorum, & repurgatę Ecclesiæ titulum præ se fert. Quam varijs sectis diuisus est hic exiguus cætus? Quam crassi errores hîc palàm defenduntur? Quanta animorum contentione doctores inter se digladiantur? Qui præ cæteris zelum pietatis iactant, palam corrumpunt Testamentum Domini nostri Iesu Christi, quales sunt Caluinistæ; Alij qui se successores Martini

tini Lutheri iactitant, explosa doctrina Apostolica de seruo arbitrio, Pelagij veteri errori atq; synergiæ patrocinantur. Non pauci ministri Maiori adstipulantur, pertinaciter adserenti, Bona opera necessaria esse ad salutem. Rursus alij adiaphorismum & collusionem cum Pontifice Romano excusant & defendunt.

Quas turbas Osiander nouo suo & blasphemo dogmate non solum in Borussia, sed in alijs quoq; Ecclesijs Germaniæ excitauerit, quis potest sine dolore animi recordari?

Iam in exiguo cœtu, qui & refutauit corruptelas verbi, & illustri confessione tanquam Christi ducis vexillū monstrauit, nouū exoritur incēdiū ac dissidiū graue de peccato originis, nūm sit ipsa hominis substantia, an verò accidens vicium: Et Ecclesia vix spiritum ducens præ senio, nouum & triste accipit vulnus.

Quotidiè ferè noua certamina & dissidia excitantur: errores manifesti pertinacissime defenduntur. Plurimi abijciunt veritatis professionem. Difficulter vllus cætus monstrari potest, in quo syncerus sit de omnibus fidei articulis consensus, & concors studium propagandi incorruptam veritatem.

Hæc tristissima offendicula, cum mens non secura, sed timens Dominum intuetur, fieri non potest, quin vehementer perturbetur, & in tristem dubitationem conijciatur.

Verum in ipsa perturbatione erigendus & confirmandus est animus indubia atq; immota promissione diuina, quæ testatur, & esse & semper mansuram esse in mundo Ecclesiam, qualescunq; ingruant rerum confusiones, & scandala. Nam filius Dei inquit: Ego vobiscũ sum omnibus diebus, vsq; ad consumationem seculi: Matth. 28. Et rursus: Portæ inferorum non præualebunt aduersus eam: hoc est, vniuersa Satanæ & mundi potentia, non poterit delere Ecclesiam. Matth. 16. Et in Esaia 59. inquit Deus: Hoc est fœdus meum cum eis, Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ab ore tuo, neq; ab ore seminis tui, neq; ab ore seminis seminis tui in æternum. Et Paul. 2. Timoth. 2. firmum stat fundamentum, habens hoc signaculum, Dominus nouit suos.

Hæ diuinæ maiestatis amplissimæ promissiones certò testantur, semper esse & fore Ecclesiam in mundo, qualescunque accidant vel imperiorũ ruinæ, vel religionum confusiones, & quantũcunq; creuerit hominũ malitia, & multorũ defecerit fides. Hac

Hac ergò certiſsima conſolatione primum confirmemus animos noſtros, vt ſine omni hæſitatione ſtatuamus eſſe in mundo veram & electam Christi Eccleſiam, in qua lucet vera Dei agnitio: & quæ rectè Deum inuocat & celebrat.

Deindè, vt minus perturbemur iſtis triſtiſsimis exemplis diſsidiorum, defectionum, ſcandalorum, & hæreſium, quæ magna caligine inuoluunt faciẽ Eccleſiæ, repetamus memoria Chriſti & Apoſtolorũ vaticinia, quibus prædixerunt ventura eiuſmodi ſcandala, atq; etiam noſtra pectora præmuniuerunt, ne propterea turbaremur: ſed nihilominus ſtatueremus manſuram Eccleſiam, quam inferorum portæ non poſsint excindere. Chriſtus inquit: Neceſſe eſt venire ſcandala: ſed vę homini, per quem veniunt. Et alibi inquit: Multi, inquit, ſcandalizabuntur, & ſurgent multi Pſeudoprophetæ, & ſeducent multos, & propterea, quod multiplicata fuerit iniquitas, frigeſcet multorum charitas. Et Paulus inquit; I. Timoth. 4. Spiritus diſerte prædicit forè, vt poſtremis temporibus deficiant aliqui à fide attendentes ſpiritibus ſeductoribus. Hæc ideò per ſpiritũ ſanctum prædicta, & toties repetita ſunt, ne puſilli Chriſti hac poſtrema

mundi senecta plane desponderent animum, quasi necesse sit interire Ecclesiam in tantis rerum confusionibus, & adeò inualescente malitia.

Tertiò, postquam pectora nostra munita sunt vaticinijs & promissione Christi, tùm mente & oculis circumspiciamus, & quæramus, vbi nam sit in hac mundi senecta, & quibus signis certò agnosci possit, ille cætus, qui iure Ecclesiæ augustum titulum vsurpare potest. Hîc verò rursus memores nos esse oportet dicti Christi: Oues meæ vocem meam audiunt, & ego noui eas, & sequuntur me, & vitam æternam do eis: Et rursus, alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt alienorum vocem. Ioan. 10.

Hoc grauissimo testimonio testatur filius Dei, caput & rex æternus Ecclesiæ, se pro ouibus suis agnoscere eos cætus, qui eius vocem audiunt & sequuntur, & ab alieno fugiunt. Qui ergò retinent incorruptam Iesu Christi doctrinam: perspicua confessione Euangelij, & legitimo vsu Sacramentorum, discedunt à falsis doctoribus, & fugiunt corruptelas, etiamsi multiplices circumferant infirmitates; tamen Christi testimonio ornantur, quod sint electa & sancta Ecclesia. Ac

Dei

Dei beneficio sunt adhuc cætus passim in Germania, qui salutarem doctrinam, quam Deus his postremis temporibus, per organon Spiritus sancti, Martinum Lutherum mundo reuelauit, quæ est æterna veritas, & ipsissima vox Christi, piè amplectuntur, & Euangelij puritatem constanter tuentur: nec patiuntur confessionem suam fermento humanæ doctrinæ adulterari, sed omnes corruptelas toto pectore abhorrent. Idq; pij homines non tantum in ijs locis testatum faciunt, vbi confessio sine periculo edi potest: verum etiam in plurimis locis, vbi falsi doctores sedét ad gubernacula Ecclesiæ, atq; grauissimis minis confessionis lucẽ opprimere atq; extinguere nituntur: erumpit tamen splendore suo piorum confessio, & gemitus, qui testatur, ipsos non sequi alienum, nec se adprobare: sed detestari corruptelas. Quod euidens est argumentũ Deũ sibi reseruasse adhuc septẽ millia, qui non curuarunt genua ante Baal.

Singulare verò Dei beneficium est, quòd non solũ in ipsa captiuitate Babylonica pusillum suum gregem conseruat: sed etiam scholas & Ecclesias in illustri & libero loco collocat, in quibus clara & alta voce sonet publicè incorrupta vox Euangelij, edatur il-

lustris & toti mundo conspicua confessio: legitimè administrentur Sacramenta: atq; etiam corruptelæ grauiter ex verbo Dei refutétur.

Talis Dei beneficio, Ecclesia in hac Thuringia, sub tutela & patricinio Illustrissimi Principis ac Herois Domini Ioannis Vuilhelmi Ducis Saxoniæ, conspicitur. Hancq; gloriam, vt lęto animo vsurpamus: ita eam nobis eripi non patiemur. Etsi enim ab aduersarijs & corruptelarum patronis, horrendis conspurcamur conuicijs, & multorum hominum odia sustinemus: adeò tamen hæc conditio, q̃ nobis cū filio Dei, Apostolis & Prophetis communis est, non infringit nostrā gloriationem: vt eā potius confirmet atq; stabiliat. Clarissima enim lux confessionis, in qua ipsissimam vocem Iesu Christi filij Dei sequimur, dispellit omnes istas nebulas: & validè refellit mundi calumnias.

In vestra quoq; ditione degens, & tuæ Cels. Patrocinio gaudens Ecclesia, præ multis alijs hanc laudem obtinet, ꝙ publicè dicat in orbe testimonium illustre de Deo, & beneficijs mediatoris: quod fidelis custos sit salutaris doctrinæ, per virum Dei Mart. Luth. sparsæ in orbe, quodq; abhorreat ab omnib. fanaticis opinionibus & corruptelis, quibus Satan Euāgelion Iesu Christi falsare, & salutarem Dei noticiam obscurare conatur. Cor-

Corpus enim doctrinæ Prutenicum ante paucos annos editum in lucem, in quo omnes articuli fidei iuxta Propheticam & Apostolicam doctrinam, piè, perspicuè, & neruosè exponuntur: fanaticę verò opiniones, & pestiferę corruptelę, quibus turbatur Ecclesia, expresse & diserte reijciuntur & refuntantur, infallibili documento est, colligi in istis locis immensa Dei bonitate veram Ecclesiam, quæ vera inuocatione Iesum Christum colit, & ductu Spiritus sancti regitur.

Ac cùm in Thuringica nostra, tùm in Prutenica vestra Ecclesia, edidit Deus singularia & admiratione dignissima signa suæ præsentiæ. Cum enim in his locis ingens esset facta vastitas per Victorinum, qui Pelagianorum errorem de viribus Liberi Arbitrij, magna authoritate pastoribus & Ecclesijs obtrudebat: essetq; adeò miser & tristis Scholæ & Ecclesiæ status: Siquidem falsa doctrina & impietas tùm dominabantur, vt nulla spes amplius refulgeret, forè vt aliquando in integrū restitueretur. In verstra verò Borussia, Osiāder cum suo nouo & impio commento de essentiali iusticia: quo præcipuū articulū nostræ fidei de iustificatione hominis peccatoris corā Deo, prsus corrūpebat, turbasset omnia,

& co

& eo rem perduxisset, vt in istis locis errori suo perpetuam sedem polliceretur; Ea tamen clemētia & bonitas adfulsit de cœlo vtriq; loco: vt hinc fermentum Pelagianum Victorini sit purgatum: isthinc Osiandricum virus eiectum: Vtrobiq; verò salutaris doctrinæ puritas restituta, & Ecclesiæ IESV Christi atq; scholæ laudabiliter instauratæ. Quod ingens Dei beneficium, vt vtriq; terræ præter meritum contigit: soli enim beneficentiæ Dei hoc adscribendum est: ita æternis laudibus indesinenter prædicandum atq; celebrandum est.

Sed haud dubiè spirituale hoc vestrum gaudium, quod ex instauratione Ecclesiæ percipitis, haud dubiè nunc interturbatur, ingenti luctu, in quem vos conijcit prematurus obitus Reuerēdi & præstantis viri Domini Ioachimi Morlini, fælicis memoriæ, Episcopi Sambiensis. Et sanè causas luctus habetis vt necessarias, ita longe grauissimas. Nec verò tantùm Prutenica Ecclesia suum luget excellenti virtute & doctrina præditum Episcopum: verum etiam Germanicę Ecclesiæ, & omnes pij, quibus Euangelicæ doctrinæ puritas, & salutaris Ecclesiæ Christi ædificatio cordi atq; curæ est, & qui à pestiferis corruptelis & fanaticis opinionibus, toti abhorrent

tristiciã & dolorem hunc cum Borussis communem habent. Erat enim hic Morlinus noster non aliquis de grege doctorum in Ecclesia, sed vir eximius & præstans, multis & præclaris donis à Deo instructus. Excellens doctrina, & sacrarum rerum cognitio lucebat in eo. Multos annos magno studio audiuit docentem Martinum Lutherum, magnum illũ nostræ ætatis Eliam: Atq; adeò carus fuit Luthero Morlinus, propter facundiam & pietatis studium, vt eum in ministrum Ecclesiæ Vuittenbergensis legerit, & deinde hortator illi fuerit vt gradum doctorum in facultate Theologica adsumeret.

Habuit Lutherus quosdam κιβδήλους μαθητάς, quos ille magno spiritu præuidit, non secuturos esse suæ doctrinæ & constantiæ vestigia; At hic noster Morlinus γνήσιος fuit discipulus Lutheri: cui nihil fuit antiquius, quã depositum Lutheri summa fide & religione tueri. Magna fuit viri grauitas, & vitæ sanctitate ornabat doctrinam Euangelij, & singularem apud omnes authoritatem sibi conciliabat. Quanta dexteritate, quam impigro zelo, quã fruenti studio, quàm salutari & ad erudiendam iuuentutem accommodata simplicitate, tradiderit & vrserit paruum Lu-

theri Catechismum, quem iudicio grassimo commēdare solitus erat, quòd ab ipso spiritu sancto esset compositus, Ecclesiæ, in quib. docuit, testari possunt, inprimis Brunsuicensis, Regiomontana, & Gottingensis: quibus in locis, plurimæ sunt honestissimæ familiæ, quæ in extremo iudicio, & cœlesti illa vita immortales gratias agent Morlino pro illa fideli institutione. Vidi ipse aliquoties stantem eum medium in magna frequentia puerorum & puellarum, & examinantē singulos, quomodo quæstiones Catechismi intelligerent: Idq; tanta humanitate, gratia, & facilitate præstabat, vt pueri sponte se offerrent tam sancto examini. Libellus eius Catechisticus publicè in lucem editus documento est, quàm ille religiose retinuerit, quàm grauiter ponderauerit, quàm luculēter exposuerit Lutheri, imò Spiritus sancti verba in paruo Catechismo.

Non ille habuit hoc studij, quod proh dolor, nunc multis Doctoribus Ecclesiæ nimis familiare est, vt verba Lutheri falsaret, vel vt remotis Lutheri definitionibus suspectæ fidei substitueret, vtq; sub nomine Lutheri fanaticarum opinionū venena incautæ iuuentuti propinaret. Huiusmodi artes Satanæ magno zelo detestabatur. Quin ipse ita fuit adfectus, vt summum nefas esse duceret, vel vnā vocē data opera surripere ex Catechismo.

Hoc ardens propagandi veritatem ſtudium cum inſigni conſtantia animi, & præclaro robore ſpiritus erat coniunctū, ita vt potentum odia & minas non magnifaceret, neq; ꝓpter imminentia pericula à veritatis confeſsione ſe dimoueri pateretur: qua de re luculentū dicunt teſtimonium crebra eius in miniſterio ꝑpeſſa exilia, Arnſtetenſe, Gottingenſe tempore Interim, Regiomontanū propter Oſiandriſmū. Cum ſpecioſa illa chimęra, quę in verſu pingitur: πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων μέσσῃ δὲ χίμαιρα. (Habebat enim in fronte ſpeciem quandā religionis & ſapientiæ: ſed reuera fuit confuſio veritatis & mendacij: finis autē erat crudelis oppreſsio regni Chriſti:) obtruderetur Germanicis Eccleſijs, & multi celebres doctores vacillarent, & metu crucis, & nimio amore huius vitę propemodū ſupplices fierēt Romano Antichriſto, hic noſter heros infracto animo perſtitit in confeſsione veritatis, & cum ingenti periculo vitæ Romanum Antichriſtum inclamauit, eiuſq; idola & blaſphemias conſtanter refutauit, ac auditores ſuos ad conſtantiā in agnita veritate totis viribus adhortatus eſt. Andreæ Oſiandri τερατολογίαν & errorē ꝑnicioſiſsimū ipſe inter primos depręhendit, conſtanter poſthabitis omnib. periculis impugnauit, & ſolidis ſcripturæ teſtimonijs refutauit.

Nec Deus deſeruit hunc fidelem ſuum miniſtrum: ſed in ſummis periculis contra potentiſsimos hoſtes, qui vitæ eius inſidiabãtur, & odio eius toti ardebãt, clemẽter protexit atq; defendit, donec ſuũ abſolueret curriculum. Quale fuerit Principum atq; ordinũ imperij iudicium de hoc præſtante viro, inde colligi poteſt, quod anno 1557. ad colloquiũ Vuormacienſe, cum pontificijs decretum à toto imperio vnà cum paucis præcipuis Auguſtanæ confeſsionis Theologis ſit deputatus. Ac ſæpe mihi conqueſtus eſt, ſe cum ingenti dolore interfuiſſe iſti colloquio, eo q̃ animaduertiſſet magni nominis Theologos Auguſtanæ confeſsionis, tam ardua religionis negocia, quæ ad æterni Dei gloriam, & vniuerſæ Eccleſiæ ſalutem ſpectarent, neque eo zelo, quo debebant, neq; ea fide tractare; ſed manifeſtis corruptelis, vt Caluiniſmo, Oſiandriſmo, Maioriſmo patrocinari; & contra pontificios nec calidos nec frigidos eſſe. Vnde & de impendente ruina Germanicarum Eccleſiarum eſt vaticinatus. Anno 1561. cum Luneburgi eſſet indicta Synodus præcipuorum Doctorum in Eccleſijs inferioris Saxoniæ; Morlinus non ſolum iſtius conuentus ſingulare fuit decus & ornamentum:

verum

verum etiam consilio, authoritate & doctrina rexit eam Synodum: quorundam conatibus, qui cothurnos parturiebāt, prudenter atque magno spiritu restitit, atq; demonstrauit perspicuam & illustrem confessionem in hac Ecclesiæ necessitate à nobis flagitari. Ac Luneburgensis Synodi articuli, à Morlino conscripti, documento esse possunt, quantum ille vir in Theologia præstare potuerit, & quam egregium habuerit de omnibus controuersijs iudicium. Status enim controuersiarum dilucidè indicauit, & neruos veręsententiæ præcipuos paucis ante oculos posuit. Non illi placebant cothurni, impiæ conciliationes incrustationes errorum, seu palliationes: sed disertis verbis & constanti animo errores & corruptelas improbabat, refutabat, damnabat, execrabatur. Idq; præstabat viua voce, & stilo publico posthabitis omnibus periculis. Aduersus pontificis Rom. Idolomaniam & blasphemiam totus ardebat zelo: Atq; adeò placuit illi meus libellus, cui titulus est, Gratiarum actio, pro conuersione Eduardi, &c. in quo aliquot crassi errores Papistici taxantur & refutantur, vt in tantis suis occupationibus in Germanicam linguam transtulerit.

G. Maioris corruptelam de necessitate bonorum operum ad salutem, publicis scriptis

& æditis propositionibus refutauit, & Ecclesiam fideliter monuit, vt sibi ab hoc fermento caueret.

Cinglianos & Caluinistas odio perfecto prosequebatur, & tanquã falsarios testamenti IESV Christi execrabatur. Paucę pagellæ, quibus titulus est (Landlügen der Theologen zu Heydelberg) euidenter testantur, quod totus in hac controuersia arserit, & pro doctrina & confessione Martini Lutheri, tanquam pro aris & focis pugnandum esse, censuerit. Idem testatur cygnea ipsius cantio, quã paucis ante migrationem ex hac ærumnosa vita, cecinit. Nimirum præfatio illa præmissa censuræ ministerij Brunsuicensis, de Catechismo Vuitebergensi. Quam liberè, quam grauiter, quam neruosè isthîc pronunciat, de isto nouo libello, in quo Vuittenbergensium Theologorum spiritus, qui longo tempore Caluini virus in sinu fouit, tanquã sorex sese prodidit suo iudicio: quanta fide & diligentia iam in limine stans mortis, monet vniuersam Ecclesiam, vt sibi caueat ab huiusmodi fermento Vuittebergensium? In taxandis vicijs magnatum, magna vtebatur παρρησία, Ecclesiasticã quoq; disciplinam, magna seueritate exercebat, ita vt Comites non agentes pœnitentiã, à communione Sacramentorũ magno zelo arcere non dubitaret

Tali

Tali ergò tamq; præstante Episcopo & Theologo, cum orbata sit Prutenica Ecclesia, non immerito & luget & dolet. Sed tamen & moderabitur huic quamuis iusto dolori, erigens se hac consolatione; Quod Deus omniũ rectissimè nouit, quando suos ex hac mortali vita euocare debeat: Quod ipsi Morlino, iam beatam agenti vitam, non sit inuidendum, ꝙ Iesum Christum, quẽ tanto zelo prædicauit, corã nunc intuetur & audit: tum etiam, quod accessus ad Deum nobis patet, & ius habemus petendi à Deo, vt pro sua misericordia largiatur pium, eruditum, constantem & fidelem Episcopum, qui vestigijs Morlini, piç memoriæ, studiose insistat,

Quod verò vestra Celsit. Illustrissime Princeps, atq; amplissimi ordines Prutenici missa solenni legatioine ad Illustrissimũ nostrum Principem Ducem Saxonæ, me vocauit, in Episcopum Sambiensem, equidẽ agnosco in eo vestræ Celsit. & ordinum Prutenicorum singularem erga me beneuolentiam: ac optarem me idoneum esse tanto muneri, & eum esse huius Ecclesiæ & Scholæ statum, vt Celsit. vestræ & ordinum petitioni locus dari posset. Quia verò Illustrissimus Princeps Dux Saxoniæ, pro sua singulari pietate & sapientia, huius Ecclesiæ & Academiæ, quam

DEVS hisce temporibus in prima acie aduersus multiplices hostes collocauit certamina, pericula, & necessitatē in timore Dei, perpendens iudicauit, me hoc tempore sine graui incommodo non posse dimitti, ex hac Schola, submisse spero me apud tuam Celsit. & Amplis. ordines Prutenicos excusatum fore.

Ipsi Celsit. T. Legati vir Nobilis Sigismundus à Kirstendorff, & Hieronymus Rota LL. Doctor, testari possunt, quam grauis deliberatio de hoc ipso negocio sit instituta. Ac me sanè Prutenicæ Ecclesiæ orbitas & desiderium in tantum commouerat, vt statuerim parere vocationi, si modò Illustrissimus Dux Saxoniæ, clementer adsentiretur, & ipsa Ecclesia in his locis, cuius interest, & cuius graui iudicio me submisi, iudicaret, me cum totius Ecclesiæ maiore commodo quam incommodo, ad Prutenicas Ecclesias migraturum.

Verum & ipse inclytus Dux Saxoniæ, Heros nostri temporis præstantissimus, singulare exemplum pietatis, modestiæ, patientiæ, & maximarum virtutum, qui salutem & ædificationem Ecclesiæ, omnibus rebus humanis anteponit, & nihil habet antiquius, quam vt vera Dei noticia conseruetur inter homines, & incorrupta doctrina Euangelij propa-

propagetur ad poſteritatem, qui etiam non dubitat grauiſsima ſubire odia mundi, & ſe maximis exponere periculis, propter illuſtrem veritatis confeſsionem, & pium Patrocinium, quod præbet fidis Chriſti miniſtris, Iudicauit grauem neceſsitatem, ſuæ celſitudini incumbere, me ex hac ſtatione non dimittendi. Et ſenes & viri præſtantes, ſapientia, pietate, eruditione, peritia rerum, ac qui ſunt præcipua ornamenta huius Eccleſiæ, Theologi & Politici, qui vitæ ſanctitate oſtendunt, quod ſint templa Spiritus ſancti, qui non ſolum huius Thuringicæ Eccleſiæ ſalutem quærunt, ſed vniuerſæ Eccleſiæ ædificationem, & commodum reſpiciunt, rationibus vtrinq; diligenter examinatis, in timore Dei pronunciarunt, & maiorem eſſe neceſsitatem in hac Eccleſia, & maiore cum fructu totius Eccleſiæ, me in hac Academia operas Scholaſticas præſtiturum.

Eſtq; hæc deliberatio cum ſeria inuocatione filij Dei ſuſcepta. Ac in mea conſcientia tandem certus ſum, hanc clementem eſſe Dei voluntatem, vt in hac Academia talento à Domino mihi concredito, negocier. Qua enim conſcientia poſſem ego diſcedere, à tam pio & ſancto Principe, inclyto Duce Saxoniæ, qui ſuorum Maiorum pijs veſtigijs

magno studio insistit, qui hoc vnum in votis habet, vt puritas doctrinæ Lutheri illibata in his & alijs locis conseruetur, in quo tanta est liberalitas erga exules Christi, tanta reuerentia erga ministerium, tantus zelus contra Corruptelas, tam ardens amor erga Ecclesiam, vt cum sanctissimis Regibus, Dauide, Iosaphat, Hiskia, Theodosio, &c. omni iure conferri possit, qui hoc nomine, quod Ecclesiæ Christi præbet hospicium, & patrocinatur incorruptæ veritati, sustinet mundi odia, & exponit se summis periculis? præsertim Celsit. ipsius operam meam requirente? & clementer rogante, ne in acie ipsa meorum commilitonum lateranum darem.

Qua etiam conscientia potuissem ego huius Ecclesiæ grauissimo iudicio reluctari? præsertim cum se verbo Dei tueretur: vt est, Fontes tui deriuentur foras, sed tu Dominus eorum maneto: Non sic communicandum alijs de nostris bonis, vt nos egere cogamur.

Cum ergo iam iustas, pias, & necessarias causas habeam, modestæ recusationis meæ, & totius Ecclesiæ vtilitatem & necessitatem, meis commodis in timore Dei antepo suerim, submisse & reuerenter peto, vt Celsit. tua, & amplissimi ordines Prutenici, clementer locum dent meæ excusationi.

Defero autem omnia mea ſtudia & officia tuæ Celſit. Ordinibus, & toti Eccleſiæ Prutenicæ. Ac indeſinenter rogabo Dominum IESVM CHRISTVM, vt pro ſua immenſa miſericordia largiatur Prutenicæ Eccleſiæ, pium, eruditum, fidelem, & conſtantem Epiſcopum, qui magno zelo incorruptam doctrinam Euangelij propaget: omnis generis corruptelas ex iſtis locis expunget; & plurimos Ieſu Chriſto lucrifaciat.

Vt etiam publicè teſtatum facerem, & pro mea virili adiuuarem conſenſum, in doctrina, qui eſt inter Eccleſiam Thuringicam & Prutenicam, viſum eſt tuæ Celſit. ampliſſimo nomini inſeribere hanc meam explicationem in Epiſtolam Pauli ad Romanos: quam nunc tertiò retractaui.

Nam & ante decennium in Academia Heidelbergenſi eam Epiſtolam expoſui iuuentuti ſcholaſticæ: Deinde Magdeburgæ eam repetiui: Ita vt decennium in ſcriptione & emendatione huius Commentarij laborauerim.

Oro igitur, vt tua Celſit. hunc meum laborem, qualecunq; officium, & promptæ voluntatis ſignificationem clementer accipiat & interpretetur.

AEternus

AEternus Pater Domini nostri IESV CHRISTI illuminet & gubernet tuam Celsit. suo sancto spiritu, vt crescas, inclyte Princeps, in agnitione veritatis, confirmeris in pietate, sis pius Ecclesiæ nutricius, vt omnia T. Celsit. consilia, actiones, & tota gubernatio cedat in gloriam Dei, ædificationem Ecclesiæ, & tranquillitatem Reipublicæ, Amen. Ienæ 30. Augusti 1571.

Celsit. T.

Reuerenter colens

Tilemannus Heshusius D.

IN NOMINE IESV CHRISTI.

ARGVMENTVM EPISTOLAE PAVLI AD ROMANOS.

ONSILIVM DEI DE LIberatione generis humani per Filium suum ex regno peccati & mortis: deq; collectione sanctæ Ecclesiæ, quæ particeps futura est sapientiæ, iusticiæ, læticiæ, & omnium æternorum bonorum, quæ regnum Iesu Christi complectitur, non est pars eius lucis & sapientiæ, quæ in prima hominis creatione cum ipsa Dei imagine, mentibus humanis est impressa: sed innotuit nouo ministerio æterni filij Dei à Deo in Mediatorem electi. Cum enim Adam & Eua violatione legis, quæ ipsis vt norma vitæ & insita & præfixa erat: salutisq; iter non aliud monstrabat quàm per integram obedientiam, legem ipsam sibi fecissent aduersariam: tantum abfuit vt in eius consideratione vllam reperirent consolationem: vt eius censura atq; sententia se omnium grauissimè condemnari sentirent. Vt enim iusticiæ diuinæ regulam monstrabat immotam: ita inobedientiæ pœnas decernebat æternas.

At filius Dei λόγος ἀΐδιος ἀϊδίου πατρὸς & generis humani à Patre constitutus redemptor de maiestatis suæ solio descendens, ad primos parentes in peccatum & mortem demersos, primam suscepit legationem: in qua de cœlo arcanum Dei consilium de abolendo peccato, & ad vitam æternam colligenda sancta Ecclesia reuelauit atq; patefecit. Nemo inquit Iohannes, Deum vidit vnquam: sed filius vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Atq; hæc reuelatio statim post lapsum in Paradiso facta est his verbis: Ponam, inquit Deus inimicitiam inter semen tuum & semen illius: ipsum conteret caput tuum: & tu conteres calcaneum ipsius. Gene. 3. Hac admiranda promissione noua planè lux, atq; sapientia, non monstrata antea in lege: neq; vlla ex parte cognita rationi in Adæ & Euæ pectoribus est accensa, & hîc totius Ecclesiæ iacta sunt fundamenta. Declarat enim filius Dei, se ab æterno patre missum iri in mundum, & assumpturum carnem humanam: se ita constitutum esse Mediatorem, & victimam pro peccato generis humani. Se itaq; morte sua placaturum iram Dei, & diuina potentia sua destructurum regnum Sathanæ & peccati: atq; ita omnibus vera fide hanc promissionem amplectentibus viam patefacturum ad æternam beatitudinem consequendam. Vt igitur Adam & Eua

bor-

horrendo pauore consternati fuerunt, cum voce Dei de peccato accusarentur: & comminationis de mortis supplicio admonerentur: Ita rursus audita hac lætißima Euangelij voce, qua ipsis gratuito est oblata salus, & monstratus venturus Mediator, qui aboliturus esset peccatum & mortem: & redditurus iusticiam & vitam, erecti sunt noua consolatione, agnouerunt immensam Dei misericordiam, fiduciam in semen contriturum caput serpentis, collocarunt: & incredibili læticia sunt perfusi.

Ac quia immensum hoc beneficium offert Deus Adæ & toti eius posteritati, vt opera Mediatoris ex Sathanæ tyrannide liberetur, & in regnum lucis transferatur: Neq; vlla alia existat ratio, qua quis mortem effugere, peccatum superare, & iusticiam coram Deo adipisci queat: nisi reuelatæ promißionis beneficio: intelligit Adam quanta cura ac diligentia hic tantus thesaurus custodiendus, & ad posteritatem sit transmittendus.

Nec verò tantum Adæ, Seth, Noah, Sem, & similibus patribus sedulo commisit propagationem Euangelij in orbe: vt Mediatoris noticia latè spargeretur, & ministerio promißionis colligeretur Ecclesia: Verum ipse etiam Dei filius semper adfuit patribus, illustrauit Euangelium, & testa-

tus est de clementißima Dei voluntate erga nos: dixit consolationem in cordibus piorum: & effuso Spiritu sancto conseruauit hoc ministerium verbi.

In hunc finem & Prophetas & Apostolos excitauit in orbe, vt hoc Dei admirandum consilium de nostri liberatione per Filium, & gratis donanda salute generi humano annunciarent, homines ad pœnitentiam vocarent, & de beneficijs regni IESV Christi in toto orbe testarentur. Non est enim in alio salus, neq; est aliud nomen sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri, nisi nomen Iesu Christi. Hunc vnicum Mediatorem, propiciatorem & saluatorem mundi constituit Deus: Huius immensa beneficia, quod peccatum nostrũ in se suscepit, iram Dei sustinuit & sedauit, morte abolita vitam ac iusticiam recuperauit: vult Deus agnosci, & omnem fiduciam in ipsum collocari. Per hunc solum Mediatorem Iesum Christum patet nobis in fide aditus ad Dei immensam misericordiam, fauorem, & æternum ipsius regnum.

Hanc ergò grauißimam & omnium saluberrimam doctrinam, quam omnes Prophetæ mundo proposuerunt: siquidem omnes Prophetæ testimonium perhibent Iesu Christo, accipere remissionem peccatorum in nomine ipsius, quotquot in ipsum credunt: Et Apostolus Paulus in hac Epistola

pistola omnium luculentissimè, & singulari dexteritate, & Spiritus sancti artificio tractat atq; exponit: eruditè monstrat causas & fontes disputationis: perspicuè euoluit vberrimam doctrinam in Propheticis comprehensam testimonijs: ordine commodissimo perspicuas totius religionis nostræ partes exponit. Non tantum significanter ponit veram sententiam de Iustificatione nostri coram Deo: sed etiam aduersatiuam disertè reijcit atq; damnat; fidelissimè etiam monstrat huius doctrinæ solida fundamenta, & validissimos neruos. Atq; hoc modo non solum hanc controuersiam eruditissimè exponit: sed etiam viam patefacit ad vniuersam sacram scripturam rectè percipiendam.

Si quis ergò hanc Pauli ad Rom. Epistolam, clauem totius scripturæ sacræ appellet, non aberrabit. Cum enim singulari perspicuitate tradat illustre discrimen Legis & Euangelij, insigne lumen præbet omnibus Prophetarum concionibus. Dignissima est igitur, quæ ab omnibus pijs serio indagantibus veritatem, & salutem expetentibus, quàm diligentissimè legatur, & assiduè tractetur.

Valdè autem dolendum est à multis scriptoribus, qui huius Epistolæ explicationem promiserunt, tam densas nebulas huic nobili libro offusas esse.

Origenes suis expositionibus, non solum Paulinæ disputationis præcipuum statum transposuit, verum etiam ipsum Pauli dogma inuertit adeò vt cum Paulus totis viribus detrahat iusticiam operibus: Origenes iusticiam operum Pauli verbis stabilire conetur. Atq; hic interpres multis præbuit errandi causam.

Chrysostomus non vbiq; adsequitur Pauli mentem: sed Philosophicas imaginationes disputationi Paulinæ intempestiuè infarcit.

Hieronymus in suis commentarijs multa Pauli dicta deprauat, nec constanter retinet natiuam Pauli sententiam.

Ambrosius cæteris est sanior: quia religiosè vrget Pauli verba, & fundamentum retinet: non nostris operibus, sed misericordiæ Dei propter Christum oblatæ, nostram adscribendam esse iustificationem. Sed tamen quoties Origenem & similes interpretes intuetur, genuinam Pauli sententiam emittit è manibus.

Augustinus Ambrosium maluit quàm cæteros sequi: idq; recto iudicio: Atq; inuocatione & vsu tractandi sacras literas, plenius quædam tractauit, & propius aspexit Pauli disputationem, quam reliqui. Sed tamen inuenias vbi Pauli mentem non sit adsecutus: Vt cum iustificationem nostram coram Deo non in sola remißione peccatorum: sed etiam in renouatione et dilectione po-

reponit, quam Spiritus sanctus effundit in corda nostra. Horum igitur patrum expositiones cum iudicio sunt legendæ.

Vt autem nos propriam & genuinam Pauli mentem intelligamus: primò cauendum est, ne ante conceptas opiniones, & peregrinas sententias in Pauli Epistolam importemus: Notũ est enim Hilarij dictum: Optimus est lector, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potius, quàm importet: & retulerit magis quàm attulerit: neq; cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præsumpserit intelligendũ. Cum itaq; de rebus Dei erit sermo: concedamus Deo agnitionem sui: Discipulos nos esse decet, qui ab Apostolis discamus non magistros Apostolorum.

Secundò statum disputationis λογοφραφίαν ἀγαγγὴν & argumentorum seriem & connexionem diligenter obseruemus. Tum etiam pondera Apostolicorum verborum attentè expendamus: si quid videtur minus obuium non ex malè diluta Philosophia: Sed ex alijs perspicuis scripturæ locis inuestigemus: et scripturæ certißimam interpretationem ex ipsa scriptura petamus. Ad hanc diligentiam si pia inuocatio accesserit, mentem Pauli de beneficijs Mediatoris concionantis, haud dubiè rectè percipiemus.

SVMMA PAVLINAE disputationis.

HIc igitur status est Paulinæ disputationis præsertim in hac Epistola. Paulus vt summi Dei legatus & Apostolus Christi, docet genus humanum, quomodo nos peccatores Deo reconciliemur, & quæ sit illa res, propter quam à Deo in gratiam recipiamur, pronunciemur iusti, & donemur hæreditate vitæ æternæ, videlicet quod nemo sit in toto genere humano, qui propria iusticia in iudicio Dei consistere possit: Sed omnes simus obnoxij peccato, morti, & iræ Dei: Quodq; nemo suis viribus, vel operibus, vel sacrificijs, vel martyrijs ex regno Sathanæ sese exoluere, & ad vitam æternam peruenire possit: sed omnes sunt conclusi sub peccato.

Deus autem ex immensa misericordia nostri misertus, vnigenitum filium suum constituit mediatorem, qui pro nobis legi satisfecit, iram Dei placauit, & sua morte vitam & iusticiam nobis meruit. Hunc ergò posuit Deus propiciatorem, & omnibus vera fide ad hunc Mediatorem confugientibus, clementissimè & gratis offert reconciliationem, iusticiam, Spiritum sanctum, & æternam beatitudinem. Postulat autem Deus vt hoc modo, videlicet gratis, absque operibus legis, sola fide in Mediatorem reconciliati

liati, & hæredes vitæ adſcripti, auxilio Spiritus ſancti repugnent peccato; & Deo præſtent obedientiam iuxta verbum diuinitus traditum.

Hoc eſt caput & præcipuus ſcopus totius huius Epiſtolæ Pauli ad Romanos, quem qui non obſeruat, exiguum fructum ex huius Epiſtolæ lectione percipiet. Tractat quidem luculenter ferè omnes fidei articulos; ſed ita vt ſemper in hunc collimet ſcopum: videlicet de gratuita iuſtificatione peccatoris coram Deo, cum qua reliqui articuli ita coniuncti ſunt, vt vel viam monſtrent & præparent ad eam, vel tanquam riuuli ex hoc fonte ſcaturiant. Ac ſi quis grauiſſimam hanc doctrinam paucis vult animo complecti, ei præcipuè ad hos 4. articulos eſt attendendum: quos non ſolum Paulus; ſed omnes Prophetæ & Apoſtoli diligentiſſimè vrgent & inculcant.

Primus eſt, quod omnes homines ſint obnoxij peccato, filij iræ, captiui Sathanæ, & deſtinati damnationi. Ideoq; impoſſibile eſt, vt vlla caro poſſit iuſtificari ex operibus legis. Iam enim damnati ſumus non ſolum antequam operemur: verū etiam antequam hunc mundum contueamur: adeò ipſe ortus in vicio eſt, vt inquit Ambroſius. Hoc membrum viam nobis ſternit ad doctrinam de Iuſtificatione: Ideò diſertiſſimè à Paulo poni-

tur, & validißimè munitur, vt omne os obstruatur, inquit, & reus sit Deo totus mundus: eò quod ex operibus legis, non iustificabitur vlla caro. Non est distinctio: omnes peccauerunt & egent gloria Dei, conclusit Deus omnia sub peccatum. Mors in omnes persuasit, eò quod omnes peccauerunt. Item, reuelatur ira Dei super omnem impietatem omnium hominum. Eramus omnes natura filij iræ, Hæc grauißima accusatio non Philosophicè & leuiter tantum accipienda est, de omnium hominum erratis, qualia dicta etiam apud Philosophos reperiuntur, vt: οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐστὶν ἅπαντα σοφός. Item, ἁμαρτάνει καὶ σοφοῦ σοφότερος. Item, cum culpent alios nemo sine crimine viuet. Plurimum differunt Apostolicæ conciones ab istis philosophorum dictis: quibus sanè infantes comprehendi nolũt. Apostoli enim totum genus humanum complectuntur: docent vniuersam hominum naturam peccato infectam, corruptam & deprauatam esse: vrgent magnitudinem peccati, ostendunt grauitatem iræ diuinæ, atq; æternum exitium, quod meriti sumus, denunciant. Deinde etiam probant nullius hominis eas esse vires, vt sese ex morte euoluere, peccatum deponere, & iusticiam, quæ coram Deo consistat, adipisci queat: sed omnibus quod ad proprias attinet vires, planè desperandum esse. Hunc articulum Lex, quæ iram operatur, patefacit.

Secun-

Secundus Articulus est: Etsi Deus iustissimas habuerit causas, nos iuxta seueram legis sententiam in æternum abijciendi: tamen ex immensa bonitate, nostri est misertus, ac patefecit Euangelium, quod gratis absq; nostra dignitate, merito & operibus, ex mera & gratuita sua misericordia velit remittere omnia peccata, condonare meritas pœnas, recipere nos in gratiam, reputare iustos coram se, donare Spiritu sancto, & transferre ad vitam æternã. Iustificati autẽ gratis, inquit Paulus, ipsius gratia, Rom. 3. Item, arbitramur hominem iustificari gratis, fide, absque operibus legis, Rom. 3. Item, vbi abundauit peccatum, ibi superundauit gratia, Rom. 5. Item, non est volentis neq; currentis, sed miserentis Dei iuxta dictum: Miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemens fuero, Rom. 9. Hæc admiranda sententia ex lege peti non potest: sed ex Euangelio patefit mundo.

Tertius Articulus est de Mediatore, qui hanc patris erga nos peccatores clementiam impetrauit & acquisiuit. Non abolet Deus legis suæ sententiam, quæ inobedientiæ hominum, mortem & damnationem est minata, neq; voluntas Dei, quæ in omni æternitate auersatur & odit peccatum mutari potest. Scire igitur necesse est, quomodo legis seueritati sit satisfactum, & Dei consistat

sistat iusticia. Nisi etiam Christum Mediatorem agnoscas & intuearis, prorsus erunt contradictoriæ sententiæ Legis & Euangelij, quæ Deo tribui nullo modo possunt: altera enim seuerissimè punit peccatum, altera clementissimè peccatum condonat. Christus verò Mediator interueniens, elegantissimè conciliat, adeò vt in orbe nulla sint dogmata, quæ magis consentiant, quam Lex & Euangelium. Hîc enim filius Dei in se transfert totius generis humani peccata, subijcit sese legi diuinæ, sinit in se effundi totam Dei iram nostris accensam peccatis, persoluit omnem pœnam, quam propter peccatū debebamus, exactissimā etiam, & omnibus numeris absolutam persoluit obedientiam, adeò vt Lex nihil amplius flagitare posśit. Stabilita hoc modo legis sententia, quæ immota erat nullum impedimentum relinquitur, quo minus liceat misericordissimo Deo suæ bonitatis immensum thesaurum nobis indignis patefacere. Itaq; in Christo filio suo, & per ipsum offert nobis gratuitam misericordiam, videlicet remissionem peccatorum, iusticiæ imputationem, donationem Spiritus sancti, & vitam æternam. Hic Articulus fundamentum est Euangelij, & fons omnis consolationis: Ideò subinde à Paulo repetitur, Rom. 3. per redemptionem, inquit, quæ in Christo Iesu est, quem proposuit Deus propiciatorium, per fidem in sanguine ipsius. Item,

Christus

Christus traditus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iusticiam nostram, Rom. 4. Item, multò magis gratia Dei & donum per gratiam, quæ est per vnum hominem Iesum Christum, in multos abundauit, Rom. 5. Item, Sic per obedientiam vnius, iusti constituentur multi. Ro. 5. Item, multo magis iustificati ipsius sanguine, saluabimur per ipsum ab ira. Ab hoc fundamento, nunquam in hac causa sunt abducendi oculi, aliud enim poni non potest, 1. Cor. 3.

Quartus Articulus est de applicatione: quod nimirum sola fide, id est, fiducia acquiescente in Mediatore, hæc beneficia Christi nobis adplicemus & consequamur. Non enim alia ratione immunda hominum natura cum Deo agere potest, nisi fide quæ se totam committit misericordiæ diuinæ, & in eius promißione acquiescit. Ideò Paulus: Rom. 3. Arbitramur hominem iustificari fide, absq; operibus legis. Item, Rom. 4. Ei verò qui non operatur, credit autem in eum qui iustificat impium, imputatur fides ad iusticiam. Item, Roma. 5. Iustificati fide, pacem habemus erga DEVM.

In his præcipuis membris consistit summa disputationis Paulinæ, ac si quis ea perpetuò in conspectu habuerit, nec se ab hoc scopo abduci passus fuerit, Pauli sententiam rectè adsequetur.

tur. Ad pleniorem deinde considerationem huius capitis doctrinæ, illustria exempla adiungantur, videlicet Dauidis & Pauli, qui ad Timotheum scribens, seipsum huius doctrinæ statuit exemplum, sed primum intueamur Dauidem.

Hic cum adulterium cæde cumulasset, & tanti facinoris a Propheta Nathan accusaretur, sentit se non tantum exutum esse priore gloria, iusticiæ & æquitatis in gubernatione: sed multo magis se reum agi in iudicio Dei, obrui ira Dei, et sibi imminere præsentes & æternas pœnas. Videt Deū horribiliter offensum esse tam atrocibus sceleribus, considerat & legis seueritatē, quæ inobedientibus maledictionem & æternam damnationem denunciat, propius nunc aspicit, & naturæ deprauationem, quæ ad scelera tam sit procliuis: & magnitudinem peccati, quam nulla creatura sustinere potest. Sentit igitur horrendos pauores in corde, vnde clamitat in Psalmis: Non est sanitas in carne mea à facie iræ meæ, non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum, Psal. 38. facile etiam colligit tantam Dei offensam neq; sacrificijs, neq; ceremonijs, neq; eleemosynis, neque vllis vel externis vel internis operibus sedari & placari posse. Quod si igitur Dauid nullam aliam voluntatis diuinæ noticiam, quam quæ in lege patefacta fuit, habuisset, prorsus ei desperandum, & sub mole peccati deficiendum atq; succumbendum fuisset.

Verum

Verùm hic Dauid in tantis conscientiæ cruciatibus, & iræ diuinæ sensu, conuertit sese ad immensam Dei misericordiam, quam Deus in verbo suo patefecit, cum inquit: Exod. 34. Ego sum Dominus Deus, clemens, misericors, longanimis, immensæ bonitatis & veritatis: custodiens misericordiam in millia, condonans iniquitatem, transgreßionem & peccatum: Scit ad confirmandam hanc Dei misericordiam, promissum esse Meßiam, qui deriuata in se ira Dei, expiaturus sit totius generis humani peccata. Ad hunc igitur thronum gratiæ confugit, nulla adfert merita, nullam prætendit dignitatem, nullis confidit sacrificijs: holocaustis inquit, non delectaris Domine, alioquin dedissem. Sed omnem fiduciam collocat in immensam Dei misericordiam, in Mediatore, promissam: Miserere mei Deus, inquit: Psal. 51. secundum misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Asperge me Domine hyssopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor, id est, ablue mea peccata sanguine tui filij, quem sacrificia adumbrant. Ac quia à Propheta Nathan audit: Dominus abstulit peccatum tuum, non morieris, erigit se vera fide, qua promissioni Euangelij assentitur, & in misericordia Dei, & Meßiæ merito, atque etiam absolutione Prophetæ acquiescit.

Hic

Hic iam Dauid tantus peccator, adulterio & cæde contaminatus, iustus est coram Deo, videlicet gratus, gratia Dei, per fidem in sanguine Christi: Atq; sic reconciliatus Deo, sentit in corde admirandam consolationem & læticiam à Spiritu sancto accensam, qua deinde celebrat Dei beneficentiam, vt Psal. 103. Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius: Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, & sanat omnes infirmitates tuas. In hoc exemplo euidenter adparet, quomodo iustificetur homo coram Deo.

Nec cogitandum est Dauidem alia ratione ante lapsum illum enormem adulterij, iustificatum esse. Etsi enim pauores maiores extiterunt tam atroci scelere perpetrato, eadem tamen planè fuit iustificationis ratio, nullius enim peccati molem conscientia sustinere potest: Si, inquit, iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit, Psalm. 130. Nec vspiam tutam inuenit quietem conscientia, nisi in Dei misericordia, & vulneribus Christi: Exemplum igitur Dauidis, singuli diligenter expendant.

Consideremus nunc & Pauli Exemplum, vt non solum doctrina nos erudiat, sed etiam exemplo suam doctrinam nobis illustret. Testatur ipse aliquoties, se inculpatæ vitæ fuisse, & iuxta Dei

Dei legem, absq; reprehensione vixisse, se etiam nullius sibi conscium fuisse sceleris, Hæc sanè magna fuit Pauli laus, nec facile in orbe inuenies, qui similem integritatis laudem verè obtinuerint. Quid verò num hac iusticia, obedientia & integritate coram Deo fuit iustus? nihil minus. Quum ipse fatetur, nihil mihi conscius sum: Sed in hoc non sum iustificatus. 1.Cor.4. Et alibi: pro stercore & damno habet suam iusticiam operum, quæ sit ex lege: Phil. 3. Intelligit enim Paulus externam illam qualemcunq; disciplinam, & adfectuum cohibitionem, non esse integram obedientiam, qualem Lex spiritualis flagitat: ideoq; eam iudicio Dei opponi nequaquam posse. Tum quia de cœlo per filium Dei, vt hostis Dei, & persecutor fidelium accusatur, & potenti manu Dei prosternitur, nō solum sentit sibi perfectam legis impletionem deesse, sed etiam audit, & cum horrenda trepidatione agnoscit, se horribiliter coram Deo esse pollutum, & dignum qui in æternos cruciatus seuere abijciatur. Quid enim tristius dici potest, quàm hominem esse conditoris & redemptoris sui hostem, & persecutorem filiorum Dei? Reus ergò fuit Paulus sanguinis Iesu Christi, & omnium martyrum, qui inde ab Abel trucidati fuerunt. Non igitur imaginatur se iustum esse suis operibus aut dignitate: sed potius cum ingenti trepidatione agnoscit & deplorat se in

conſpectu Dei horribiliter pollutum & reum eſſe; 1. Timoth. 1. Ego, inquit, blaſphemus fui, & perſecutor & contumelioſus, 1. Corinh. 15. Ego indignus ſum, qui vocer Apoſtolus, quia Eccleſiam Dei perſecutus ſum. Ac cum tremens ac trepidans Chriſto de cœlo clamanti reſponderet: Domine quid vis me facere? haud dubiè eos ſenſit in corde pauores, qui nulla oratione exponi poſſunt.

Qua verò ratione Deo reconciliatus & iuſtificatus ſit, ipſe teſtatur: Miſericordiam, inquit, conſecutus ſum, 1. Timoth. 1. Certus eſt ſermo, & omni acceptatione dignus, quod Ieſus Chriſtus venit in hunc mundum, ſaluos facere peccatores, quorum ego primus ſum: ſed miſericordiam conſecutus ſum, vt in me primo oſtenderet Ieſus Chriſtus omnem manſuetudinem ad exemplar eorum qui credituri eſſent in ipſum in vitam æternam. Hîc diſertiſſimè fatetur Paulus, vt & alibi, ſe nulla re iuſtificatum eſſe, niſi immenſa Dei miſericordia, qua ipſi condonata ſunt peccata: Et quod Dominus Ieſus in mundum venit ſaluator. Hac conſolatione ſe erigit atq; ſuſtentat, & certa fiducia in merito Chriſti, qui pro genere humano ſanguinem ſuum effudit, totus acquieſcit, & ſtatuit ſe iuſtum eſſe & placere Deo ad vitam æternam. Vt inueniar, inquit, Phil. 3. non habens meam iuſticiam, quæ eſt ex lege, ſed quæ eſt per

fidem Iesu Christi, iusticiam ex Deo, in fide, ad cognoscendum ipsum, & efficaciam resurrectionis ipsius, et participationem paßionis eius. Prorsus abiicit omnem propriæ dignitatis fiduciam, & in solo Mediatore omnem spem vitæ collocat. Per Christum verò iustificatus ac Deo reconciliatus, non solum pacem conscientiæ sentit, sed tanta in Spiritu exultat læticia, vt in ipsis etiam adflictionibus se gloriari testetur: Et confidenter ad Deum vt clementiß. Patrem in inuocatione accedat: In quo Christo, inquit, habemus libertatem & accessum in confidentia, per fidem ipsius.

Hæc duo admodum illustria exempla, sint nobis perpetuo in conspectu: tum perspicuè atque expressè doctrinam de iustificatione intelligemus: Inprimis verò danda est opera, vt Pauli conciones non securis animis legamus, & tantum de aliorum conuersione cogitemus: sed singula dicta ad nos ipsos accommodemus: certo & in timore Dei statuamus, Pauli ministerio & voce, nostram corruptam naturam & peccata accusari: Nobis denunciari iram Dei, & Legis maledictionem ob oculos poni. Idcircò verè expauescamus agnitione nostrorum peccatorum, & veros pœnitentiæ motus ad lectionem Pauli adferamus: Sciamus nobis proponi immensam Euangelij consolationē de gratuita remissionē peccato-

rum: vt erecti fide, pacem cum Deo & tranquillam habeamus conscientiam. Ad nos enim singulos pertinent hæ Pauli conciones de beneficijs Mediatoris: Hunc timorem Dei, & veræ pœnitentiæ exercitium si cum lectione huius Epistolæ coniungemus, & simul Spiritus sancti illuminationẽ implorabimus, dubium non est, quin genuinam sententiam Pauli simus intellecturi: & quod maius est, æterna Christi beneficia cum admirabili conscientiæ gaudio percepturi. Si quis verò expers motuum pœnitentiæ securitate carnali, in lectione huius Epistolæ versabitur, quantumuis polleat ingenio, excellentem adferat eruditionem, aßiduo labore euoluat, non solum hanc Epistolam, sed totam scripturam ad vnguem discat, neq; mentem Apostolorum adsequetur vnquam, sed semper sese peregrinis sententijs torquebit frustra, & omni participatione regni Christi frustrabitur. Prodest etiam moneri studiosos, quas corruptelas adfinxerint homines fanatici doctrinæ Pauli, vt eas tanquam monstratos scopulos diligenter vitent.

I. Primum Philosophi corrumpunt doctrinã de Iustificatione, quod sanè mirum non est, cum prorsus ignorent doctrinam diuinitus patefactã. Quia vera ratio colligit esse Deum, eumq; colendum: experitur etiam dininitus puniri peccata, imagi-

patur, sic homines placere Deo, si iustè viuant, & Deo obtemperent: & hac obedientia impetrari Dei clementiam, & vitam æternam. Sic ille versus: ὅσκε θεῷ ἐπιπείθηται μάλα τ' ἔκλυον αὐτοῦ. Item, Cicero in somnio; Iusticiam cole & pietatem, hæc vita via est in cælum. Hæc sententia congruit cum lege: sed ignorat Cicero quod Lex perfectam flagitat obedientiam. Ignorat corruptam esse naturam: Ideoq; in crasso errore versatur.

II. Secundò Pharisæi corrumpunt doctrinam de Iustificatione. Nam omnem fiduciam in lege posuerunt, & contenderunt hominem legis obedientia esse iustũ, vt Pharisæus Luc. 18. Iam verũ quidem est legem promittere obtemperantibus vitam: sed non attenderunt legem flagitare integram obedientiam: putauerunt externis operibus legi satisfieri, nec intellexerunt doctrinam de peccato Originis, hi non procul à Philosophis dissiti fuerunt. Tantum hoc addiderunt non solum ad legem naturæ, sed etiam ad legẽ in monte Synai patefactam esse respiciendum: Præterea circumcisionem, sacrificia, ceremonias Mosaicas & traditiones seniorum pertinere ad obedientiam: & in his consistere iusticiam. Verum & hunc errorem refutauit Christus.

Tertiò doctrinam Pauli deprauarunt Clemens Alexandrinus, & eius discipulus Origenes, quod eò diligentius est obseruandum: quod hi claros Episcopos in errores induxerunt, & Pelagio & Monachis magnam præbuerunt errandi causam, fuit verò ipsorum sententia propemodum eadem., quæ & Philosophorum & Pharisæorum, videlicet obedientia, operibus, merito, & pietate hominem esse iustum coram Deo, & mereri vitam æternam. Hoc tantum interest inter Philosophos & Origenis doctrinam, quod hic simul requirit fidem in Christum, id est, noticiam historiæ de Christo, & professionem Apostolicæ doctrinæ. Si quando excidunt commodiores Origenis sententiæ, hoc potius perspicuitati diuinorum oraculorum, quàm ipsius voluntati est tribuendum. Aliâs enim perpetuo tenore vrget hominem operibus esse iustum. Quàm insulsè loquitur Clemens, primos homines & gentes lege naturæ & Philosophia peruenisse ad vitam: Iudæos lege Mosis: nos verò per legem Euangelij. Et hanc ineptam sententiam multi patres admirati fuerunt.

4 Quartò Pelagius totum Euangelium in Philosophiam transformauit: negauit peccatum originis: contendit lapsum Adæ non aliter nocuisse posteritati, nisi imitatione & exemplo: Vires hominum esse integras & liberas; legem Dei nihil amplius

amplius flagitare nisi externam disciplinam, siue ciuilem obedientiam. Ideoq; non solum possibile, sed & facile esse homini perfectam præstare obedientiam, & hac obedientia hominem coram Deo esse iustum. Hic præstigiator vnica litura vniuersum deleuit Euangelium, frustra enim Deus promittit gratiam & remissionem peccatorum: frustra filius Dei factus est homo: frustra Christus est mortuus, & Mediator est constitutus, si in nostra potestate situm est, implere legem, & nostris viribus consequi coram Deo iusticiam. Animaduertitis autem, eum nihil præter Ethnicam docuisse Philosophiam. Prima verò principia doctrinæ cœlestis, ex fundamento sustulisse.

Quintò scholastici & Monachi, etsi videri volunt, aliquanto plus se dicere, quàm dixerunt Origenes & Pelagius: concedunt enim gratia Dei & auxilio Spiritus sancti opus esse homini ad præstandam Deo obedientiam: tamen in errore planè cum Pelagio conueniunt, fingunt enim, quando homo facit quod in se est, tunc ex merito congrui, & necessario infundi illi gratiam: qua accepta, totam possit implere legem, & de condigno mereri per bona opera vitam æternam. Hi quoq; totum elidunt Euangeliũ & sepeliunt Christum cum omibus regni sui beneficijs, fascinati enim fuerunt cogitationibus Philosophicis videlicet

licet externam qualemcunq; disciplinam esse iusticiam coram Deo. De Paulina verò disputatione nihil prorsus intellexerunt: sed violenta interpretatione Apostoli verba ad sua commenta contorserunt. Atq; alij alio modo verba eius deprauarunt.

Alij dixerunt absq; operibus, id est, sine operibus ceremonialibus: sed non sine moralibus.

Alij absq; operibus, id est, sine externis operibus: sed non sine internis cordis affectibus.

Alij absq; operibus, id est, sponte electis: sed non sine operibus à Deo mandatis.

Alij absq; operibus, id est, ante fidem factis: sed non absq; operibus cum fide coniunctis.

Alij in voce fidei κρησφύγετα *quæsiuerunt, eamq; sic contorserunt, vt dixerint fide, id est, operibus à Deo mandatis.*

Alij fide, id est, formata dilectione, nam fides non vestita operibus, informis & inefficax est.

Alij fide, id est, συνεκδοχικῶς *hoc est, fide et bonis operibus.*

Rursus alij vocabulum iustificare deprauarunt. Nam quidam sic enarrant. Iustificamur, id est,

, ex iniustis iusti sic reddimur atq; efficimur, vt iusticia nobis infundatur. Vt fide iustificamur, id est, nouas iusticiæ qualitates acquirimus.

Alij sic contorquent fide iustificamur, id est, præparamur vt deinde alia re, videlicet dilectione simus iusti:

Tam innumeras pene corruptelas Pauli sententiæ excogitauit Sathan, vt clarissimam rem nobis ex oculis subduceret, & summe necessariam consolationem omnibus conscientijs eriperet. Ideò dent operam adolescentes, ne sibi natiuam Pauli sententiam sophistica interpretatione obscurari aut inuerti patiantur.

VI. Sextò, Interim sic docet de Iustificatione: duas eius esse partes: videlicet, et reconciliationē seu remissionem peccatorum, & renouationem seu sanctificationem: diffiteri non possunt Pontifici, gratiam significare Paulò gratuitam remissionem peccatorum: & à Paulo iustificatos pronunciari, qui Deo sunt gratis reconciliati, sed ne hanc salutarem consolationem conscientijs anxijs integram relinquant, sed venenum suum admiscent: fingunt hanc iustificationē vnam saltem, vel partē vel speciē esse, eamq; momenti minoris: alteram illam Iustificationem, quæ in renouatione, dilectionis infusione & obedientia consistat & pleniorem & potiorem, & hac potissimum in Dei iudicio fidendum esse.

Septimò, Osiander nouo colore veterem pinxit errorem, docuit enim hominem non gratuita remissione peccatorum, nec Christi merito: sed essentiali Iusticia Dei habitantis in cordibus piorum, & in eis efficientis iusticiam atq; obedientiam coram Deo iustos esse, quod sanè à Pontificia doctrina non multum differt: nisi quod Osiander causam efficientem titulo speciosiore potius nominare voluit, quàm effectum: iam dudum à pijs doctoribus in doctrina de Iustificatione explosum.

Octauò, Maior natiua Pauli sententia relicta nimium ad Pontificios accedit. Nam etsi Iustificationem merito vel efficaciæ operum negat attribuendam esse, tamen contendit opera sic necessaria esse, ad iusticiam & salutem, vt absq; illis homo coram Deo, salutem adipisci non possit: nec vllus saluatus sit. Quæ sanè sententia ex diametro pugnat cum Pauli clarissimo testimonio, quod toties inculcat. Ac Eberus & alij pertinaciter huic manifesto errori patrocinantur: siquidem contendunt meritum, dignitatem, efficaciam, præcium, gloriationem, fiduciam bonorum operum in actu Iustificationis rectè excludi: præsentiæ verò necessitatem omninò requiri. Quod Sophisma disertè pugnat cum doctrina Pauli adserenti sola gratia Dei, solo merito Christi, sola fide sine operibus, hominem coram Deo iustificari.

Nonò,

Nonò, Mattheus Lautenuuald, Martinus ssengreinius Episcopus Labacensis, & similes stigiatores aliam quærunt rimam, dicunt; sola idem Dei misericordia & merito Christi nos Iuficari: sed adplicationem beneficiorum Christi, fieri sola fide, sed simul & alijs operibus, vt nitentia, contritione, dilectione, patientia, humitate, ieiunio.

Decimò, Montanus, Anabaptistæ, Schuuenckeldiani, Iusticiam coram Deo non ponunt in resione peccatorum vel merito Christi: sed in θουσιασμῷ ἐκστάσει, & nouis illuminationibus, quas sibi sine atq; extra ministerium fingunt.

Tam multipliciter corrumpit Sathanas saluberrimam & summè necessariam consolationẽ gratuita Iustificatione peccatoris coram Deo. Vnde colligere possumus quàm immani odio huic doctrinæ aduersetur. Tantoq; maior nobis adhibenda est diligentia, vt his scopulis vitatis, rectum nauigationis cursum in hac Paulinæ Epistolæ lectione teneamus. Etsi autem magna opinionum & Sophismatum diuersitas, & varia erroris lenocinia deprehendũtur: tamen cordatus ac pius animus facile videt singula commenta ex vna radice, videlicet male diluta Philosophia, & rationi insito iudicio pullulascere, & tandẽ in vnũ coire, videlicet hominẽ propria dignitate & operibus iustũ esse coram Deo. Aliud enim ratio

non

non illustrata Spiritu sancto, nec edocta verbo Dei, imaginari hac de re nō potest. Sed Paulus validißimè omnia ista rationis figmenta diluit, retundit & prosternit, & de cœlo rationi incognitam iusticiam fidei per Christum reuelat.

DISPOSITIO EPISTOLAE Pauli ad Romanos.

NVnc ergo quem ordinem Paulus in disputatione hac tota secutus sit, consideremus. In quinq; præcipua membra hanc totam Pauli Epistolam distinguo.

1. Primum membrum continet grauißimam totius generis humani accusationem, quod nimirum omnes homines sint peccato obnoxij, & rei iræ Dei. Atq; hoc modo primò ponit propositionem negatiuam: qua falsas omnium hominum imaginationes de propria iusticia operum reijcit, explodit & damnat. In primo capite gentes conuincit de peccato, & redarguit reas esse. In secundo Iudæos ex ipsa lege de peccato accusat, & ipsis detrahit iusticiam. In 3. capite coniungit & exæquat gentes & Iudæos, & totum simul genus humanum sub peccatum & maledictionem Dei concludit. Atq; hæc est vna pars disputationis Paulinæ.

2. Secun-

2. Secundum membrum est propositio adfirmatiua, qua disertissimè adserit, quomodo iustificetur homo coram Deo, videlicet gratis, gratia Dei, per fidem in meritũ Christi absq; operibus legis. Cui propositioni statim subnectuntur validissima atque insolubilia argumenta, quibus Paulus suam de Iustificatione doctrinam demonstrat. Hanc partem exequitur in fine capitis tertij, & magna parte quarti.

3. Tertium membrum est ἀνάλυσις, id est, resolutio. Cum enim propositio breuis de Iustificatione hominis coram Deo res omnium maximas & grauissimas complectatur, opus erat singula illa amplissima capita aliquantulum euolui et explicari vt grauissima propositio, & quidem longè posita supra humani ingenij captum plenius intelligi, & res tantæ propius possint aspici. Orditur igitur Paulus in fine quarti capitis explicationem singularũ partiũ, ac primum exponit mediũ quo fit applicatio, videlicet fidem, docet quid sit fides, quæ eius proprietates, quomodo adplicet sibi Mediatoris beneficia: qui sunt eius fructus & efficacia, quod eius obiectum.

Deinde in quinto capite exponit, vnde & quid sit peccatum: quomodo genus humanum inuaserit, quid efficiat & mereatur: quis sit eius introductor.

Tum docet, quid & vnde ſit gratia: quis eam nobis impetrarit: quem nobis fructum adferat: quanto ſit potentior regno peccati. In fine capitis quinti inchoat Paulus tractationem de lege: quid ſit Lex, in quem finem ſit data: & quod eius ſit officium.

At in ſexto capite interponit occupationem, qua refellit obiectionem eorum, qui calumniabantur Pauli doctrinam de gratuita Iuſtificatione, concedere hominibus peccandi licentiam: ſiquidem peccatis noſtris gloria miſericordiæ diuinæ amplificaretur, & grauiſſimas adducit cauſas, cur reconciliatis ſit ſanctè viuendum: & à ſceleribus quæ Deus tam clementer condonauit, & à quibus per filium redempti ſumus, ſit prorſus abſtinendum.

In ſeptimo capite redit ad doctrinam de lege, eamq́; ſolidè & luculenter explicat, oſtendens legem eſſe ſanctam & ſalutarem doctrinam ad vitam quidem datam: ſed propter naturæ noſtræ corruptionem non conferre vitam: ſed potius manifeſtare peccatum, incutere terrores conſcientiæ, & facere vt peccatum ſit in nobis ſupra modum peccans peccatum. Simul etiam exemplo & confeſſione ſua docet, quanta ſit carnis noſtræ imbecillitas, nimirum tanta, vt ne renati quidem vniuerſæ legi in hac vita ſatisfacere queant: ſed ſentiant in membris vim peccati, aduer-

ſantis

ſantis Spiritui & nouo homini. Ideoq; nobis perpetuò opus eſſe Mediatore, qui ſit vmbraculum noſtrum aduerſus iræ diuinæ æſtum: & ſanguine ſuo per fidem nos à ſordibus noſtris purget.

Totum octauum caput duas ampliſſimas atq; vberrimas continet conſolationes, quarum prior opponitur terroribus conſcientiæ agnoſcentis peccati reliquias in noſtra carne: & ſuauiſſime teſtatur, nullam eſſe condemnationem his qui ſunt in Chriſto Ieſu: etiamſi non prorſus omni careant peccato. Altera opponitur adflictionibus, quibus pij per fidem Deo reconciliati, ſunt ſubiecti, & ſubinde exercentur. Ac multis comprobat argumentis, calamitates piorum non eſſe ſigna iræ diuinæ: ſed potius paterni amoris erga nos, & in noſtram cedere vtilitatem: ſiquidem hoc modo noſtra probatur & augetur fides, reddimur conformes imagini filij Dei, ſuſtentamur robore Spiritus ſancti, & vitæ æternæ gloria certò nobis promittitur.

Quartò, iactis hoc modo ſolidis fundamentis huius doctrinæ de Iuſtificatione, ac primum patefacto Dei iudicio aduerſus peccatum ex lege: reuelata deinde immenſa miſericordia ex Euangelio, quod Deus gratis propter filium velit remittere peccata, & nos recipere in gratiam: luculenter

teretiam monstrato Mediatoris Iesu Christi officio, quod videlicet morte sua hanc redemptionem nobis impetrauit: Indicato præterea medio, quo necesse est fieri adplicationem, & tandem munitis & firmatis animis, efficacissimis consolationibus aduersus peccatum & omnis generis aduersitates, deducit Paulus Ecclesiam ad primum fontem huius arcanæ & rationi ignotæ doctrinæ videlicet ad æternam electionem seu prædestinationem sanctorum, ac docet Dei clementissimam voluntatem & propositum, quo statuit ab æterno, in filio suo colligere & sanctificare Ecclesiam esse vnicam & primam causam huius admirandæ iustificationis. Quam sublimem doctrinam duabus potissimum de causis, huic disputationi inseruit. Prima est vt vniuersam humani ingenij superbiam, semper cupientis aliquid meritorum in conspectum Dei adferre, hoc fulmine prorsus deijceret, frangeret, & funditus deleret. Altera est, vt anxijs conscientijs in tanta carnis imbecillitate & inconstantia, & ingenti mole miseriarum & tentationum, quibus assiduè concutitur piorum fides, firmam atq; immotam salutis ancboram monstraret, vtpote quæ non in nostra, sed solius Dei manu & proposito sit sita, qui eam ab æterno ita decreuit, vt nullius creaturæ vi impediri aut euerti possit. Et in hoc quarto membro docet, quæ sit vera Dei Ecclesia, vnde illa nascetur,

tur, qualis sit cœtus: quod sit discrimen inter externum populum Israel, & domum Dei spiritualem, in qua tantum sunt viua Christi membra: propter quas causas DEVS elegerit semen Abrahæ, & constituerit politiam Mosaicam: & rursus propter quas rursus abiecerit Israelem, & euersa politia Mosaica gentes ad societatem Ecclesiæ adsciuerit: ac quousq; nobis in inquisitione & consideratione huius arcani mysterij progredi liceat, vbi verò consistere ac pedem figere oporteat, fidelissimè monet.

V. Quintum huius Epistolæ membrum est doctrina de bonis operibus, qui iustificationem per fidem impetratam omninò sequi debent. In 12. ca. tradit generalia præcepta, quæ communiter ad omnes pertinent Christianos, videlicet de colenda pietate, de confessione nominis Dei, de Inuocatione, patientia, de dilectione proximi, & reliqua obedientia quam Decalogus flagitat. In 13. munit ciuilem societatem doctrina de Magistratu: præcipit vt Christiani obtemperent Magistratui, & debita præstent officia: simul etiam docet, quid Magistratus debeat subditis. In 14. & 15. capit. Ecclesiastica tradit præcepta de suscipiendis infirmis, & prudenter vsurpanda libertate Christiana in rebus Adiaphoris. Tandem optat illis à Deo pium in Christo consensum & concors studium celebrandi gloriam Dei, hortatur eos ad

mutuam dilectionem & mansuetudinem. Immiscet & insignẽ locum de vocatione gentium, tum vt eos modestiæ admoneat, & testetur eos pertinere ad Ecclesiæ societatem. Postremò ministerium suum commendat, vt huius Epistolæ tanto maior sit autoritas. 16. Caput continet salutationes & cõmonefactiones de vitandis seductoribus & Ecclesiæ perturbatoribus & tandem pia ad Deum precatione, Epistolam concludit.

Paulus seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatusq; ad Euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis, de filio suo, nato ex semine Dauid secundum carnem, qui certo cognitus est quod sit filius Dei in virtute, secundum Spiritũ sanctificantem, ex resurrectione mortuorum Iesu Christo Domino nostro: per quem accepimus Apostolicam functionem ad obediendum fidei in omnibus gentibus, super nomine ipsius, inter quas & vos estis vocati Iesu Christi: omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis.

Ecclesia

Ecclesia Christi intelligit Paulum grauissimis de causis in omnibus Epistolis & nomen suum edere, & Apostolici muneris mentionem facere. Cum enim in his Epistolis eam exponat doctrinā, qua salus nostra continetur, & cui omnes homines vult parêre, scire necesse est, quis ille sit qui tanta autoritate cōcionetur generi humano: vnde hanc doctrinam acceperit: quis eum totius mundi doctorem constituerit: quæ adferat & suæ vocationis & certitudinis doctrinæ indubia testimonia. Religiones & dogmata incertis autoribus enata meritò sunt suspecta. Et ipse filius Dei monet, vt à Pseudoprophetis nobis caueamus. Edit igitur Paulus nomen suum, vt certò constet, quis hanc doctrinam de Deo, & vita æterna adsequenda, in Ecclesia tradiderit: allegat & Apostolicā suam vocationem, in quam non per homines, sed à Iesu Christo est collocatus, vt sciamus eius doctrinam habere infallibilia testimonia, & non secus atq; Dei vocem sine omni hæsitatione amplectendam esse.

Hoc enim interest inter munus Apostolicum, & functionē aliorum Episcoporum seu pastorum: Quod Apostoli, inter quos & Paulus est, immediatè ab ipso filio Dei Mediatore electi, & ad spargendā lucē Euangelij per vniuersum terrarum orbē vocati sint, qui & peculiares sunt testes doctrinæ, miraculorum, mortis & resurrectionis Iesu Christi: in quos Spiritus sanctus uisibili specie

est effusus, qui et dono linguarum & edendorum miraculorum à Deo ornati fuerunt: vt certo constaret orbi eos non errare, sed adferre doctrinam de Deo & beneficijs Mediatoris certissimam.

Alij verò ministri Ecclesiæ, vt Episcopi, pastores, doctores, non sunt eiusdem cum Apostolis autoritatis. Vocati enim sunt per homines, vel per Magistratum, vel per Ecclesiã: alligati sunt certo loco: non acceperunt Spiritum sanctum visibili specie: non sunt instructi miraculis: nec habent testimonia quod non errent: sed adstricti sunt ad scripta Prophetarum & Apostolorum, quibus doctrinam quam profitentur, probare tenentur: A qua si discesserint, non necesse est illis adsentiri. Prudenter ergò monet nos Paulus ne omni Spiritui sine exploratione attendamus: iubet vt Apostolicam functionem à reliquo ministerio sapienter distinguamus: Apostolicæ functionis euidentia testimonia accuratè expendamus: & voci diuinæ reuerenter & sine cunctatione adsentiamur. Hinc est quod Paulus tanta Maiestate suam in orbe doctrinam sonet. Ecclesia inquit, ædificata est super fundamentum Prophetarum & Apostolorum existente angulari lapide Domino nostro Iesu Christo. Et alibi: Etsi angelus de cœlo aliud Euangelium docuerit, quàm ego Paulus docui, sit ἀνάθημα. Ne ab angelo quidem vult redargui:

imò

vel angelum à se in prædicatione Euangelij dissentientem, pro anathemate habet.

Quod autem Paulus verè à filio Dei fuerit ad Apostolicum munus vocatus, idq; singulari fide administrarit, non solum ex Pauli constat testimonijs, quibus adfirmat, se non esse inferiorem cæteris Apostolis: se Dominum Iesum vidisse: se signa Apostoli apud Corinthios & alibi edidisse: sed etiam filij Dei Iesu Christi voce est comprobatum. Cum enim Ananias Damascenus cunctaretur accedere Paulum: Christus de cœlo inquit, vade: hic enim Paulus est mihi σκεῦος ἐκλογῆς vas electum, vt portet nomen meum coram gentibus & regibus. Act. 9. Et Act. 13. Antiochena ieiunante Ecclesia Spiritus sanctus inquit: separate mihi Barnabam & Paulum ad opus ad quod accersiui illos. Hæc longæ sunt augustiora testimonia, quàm si vniuersus orbis Paulum continuis laudibus eueheret. Et vult omninò Deus considerari in Ecclesia hæc testimonia, & maximum habere pondus. Singula igitur Pauli dicta, tanquam cœlestia oracula à Spiritu sancto profecta suscipiamus, & imis pectoribus infigamus. Obseruetur in hoc initio Epistolæ discrimen inter vocationem Apostolicam seu immediatam, quæ habet testimonium quod non erret: & inter mediatam, quæ fit per homines, cui ne-

cesse non est adsentiri : nisi quatenus profert perspicua sacræ scripturæ testimonia.

Vox (Apostolus) innuit hanc de immediata vocatione doctrinam, quemadmodum & vox (segregatus) sumpta à ritu sacrificandi, indicat, Paulum non temerè hoc tantum munus inuasisse: sed singulari consilio Dei electum: mandato Christi ablegatum: & Spiritus sancti donis ad hoc ministerium instructum esse.

Discernit deinde Paulus functionem suam à munere Mosaico & Prophetico: ideò addit, In Euangelium Dei. Moses etsi aliquando promißionem Euangelij explicauit: tamen præcipuum munus habuit, legem à Deo latam, sonare & vrgere, maledictionem inculcare, & politiam Iudaicam constituere. Cæteri Prophetæ legis etiã præcones, & Politiæ quodammodo gubernatores erant: de Meßia & Euangelij promißione concionati sunt: sed venturum vaticinabantur. Paulus verò non ad promulgandam legem, non ad gubernandam politiam Mosis: sed ad patefaciendum in orbe Euangelium Dei de exhibito Iesu Christo à Deo vocatus est. Sublimius igitur gerit officium, quàm Moses vel Prophetæ, vt & 2. Cor. 3. luculenter exponit.

Vt autem intelligatur quale hoc sit Euangelium, ad quod spargendum vocatus sit, integram tradit definitionem: idq; in Epigrapha hoc

con-

consilio facit, vt quasi titulo sui libri argumentum indicet: & totius controuersiæ statum nobis ob oculos ponat. Estq; hæc breuis descriptio Euangelij non solum huius Epistolæ, sed etiam omnium concionum, & Epistolarum Pauli summa. Nam vt alibi dicit: se nihil scire nisi Iesum & hunc crucifixum: Ita hoc loco dicit, doctrinam suam quam adferat, esse Euangelium Dei de Iesu Christo Deo & homine, mortuo & resuscitato. Quanta autem doctrinæ amplitudo in hoc vno capite continetur, hoc aliquo modo conspicitur, cum partes euoluuntur. Sit igitur tituli atq; argumenti vice hæc descriptio: & simul veram Euangelij definitionem à Paulo discamus.

Euangelium est doctrina non insita humanis mentibus: sed diuinitus patefacta de filio Dei Domino nostro Iesu Christo Deo & homine, quem Pater æternus constituit Mediatorem & liberatorem generis humani, propter quem Deus omnibus agentibus pœnitentiam, & promißioni credentibus gratiam, hoc est, remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, & hæreditatem vitæ æternæ, gratis offert & donat. Hanc Euangelij sententiam Christus dulcißimis verbis exposuit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat

vitam æternã. Ioa. 3. Non enim misit Deus filium suum, vt iudicet mundum, sed vt mundus per eum saluus fiat. Ioan. 3. Hæc nequaquam est concio legis terrens nostram conscientiam, & denuncians iram Dei & æternam damnationem propter inobedientiam, sed est nuncium lætissimum, immensam Dei misericordiam prædicans erga genus humanum, & gratis absq; merito offerens salutem.

Ne quis verò suspicetur nouum hoc esse doctrinæ genus, quod Paulus adfert, ostendit perpetuò illud sonasse in Ecclesia, & à Deo prædictũ & nunciatum fuisse per Prophetas, & in sacra scriptura contineri. Quod enim Deus in Paradiso statim post Adæ lapsum ex immensa misericordia reuelauit, semen mulieris contriturum caput serpentis: quod deinde omnes Prophetæ testati sunt Meßiam venturũ, qui futurus sit victima pro peccato, & abolita morte, et destructo regno Sathanæ, instauraturus sit iusticiam & vitam æternam: idem dicit se Paulus nunc docere, & vniuerso orbi annunciare, munere Apostolico: & se testari Meßiam dudum per Prophetas promissum, iam esse exhibitum. Vnica enim cum sit salutis via diuinitus patefacta & ostensa, necesse est perpetuo vnũ doctrinæ genus in Ecclesia sonare. Deducit autẽ nos Apostolus Paulus ad sacras scripturas, quibus Prophetica vaticinia

deChri-

de Christo continentur: tum vt indubia suæ doctrinæ fundamenta monstret, tum vt sacræ scripturæ autoritatem nobis commendet, sacra enim scriptura diuinitus inspirata, vnica est fidei nostra norma.

3. Illustre testimonium de tribus æternis personis in diuinitate hoc loco diligenter est obseruandum. Concionatur enim Paulus de Patre, Filio, & Spiritu sancto, & discrimina monstrat.

Pater est persona, qui Filium genuit, & regnum Messiæ promisit ac constituit.

Filius est persona æterna genita à Patre: qui omnipotens Dei Filius carnem nostram adsumpsit, & de semine Dauid est natus.

Spiritus sanctus est persona sanctificans vniuersam Ecclesiam. Inde manifestum est, esse æternum Deum. Hanc sublimem de tribus in diuinitate personis distinctis, indicat Paulus secundo cum inuocat Deum, & Daminum nostrum Iesum Christum.

4. Significanter quoq; exprimit hic Paulus doctrinam Ecclesiæ de duabus naturis in Christo, videlicet humana & diuina, & quod vnione hypostatica sint in Christo vnitæ. Dicit Christum natum esse ex semine Dauid secundum carnem. Est igitur verus homo carne nobis similis, & habitu inuentus vt homo: non aliquod phantasma, nec

dutus corpore allato de cœlis, vt Marcion & Valētinus finxerūt. Nec sunt duo filij alter Dei, alter Mariæ, vt Nestorius delirauit, sed filius Dei natus est ex semine Dauid. Deinde diuinā in Christo naturā non tātum adserit: sed etiā validißimis demōstrat argumētis. Christus, inquit, est filius Dei declaratus atq; demōstratus, nimirum vnigenitus de essentia Patris ab æterno natus, nō adoptatus per gratiā. Declarata est etiā eius diuinitas, potētia admirāda in miraculis eius fuit cōspecta. Leprosos enim mundauit, omnis generis morbos curauit, & mortuos voce sua reuocauit in vitam.

Ita etiā per Spiritum sanctificantē apparuit eius diuinitas, illū enim à patre impetrauit, et effudit copiosè in Apostolos & Ecclesiam. Dari autē Spiritus S. nō potest, nisi ab æterno Deo. Præterea & resurrectio Christi à mortuis, qua ostēdit se victorē esse mortis, inferni, et Satanæ, euidentißimū est testimoniū diuinitatis Meßiæ, siquidē potestatē habet ponendi animā suā, et resumēdi eam. His solidis argumētis addatur testimoniū de Inuocatione Iesu Christi, quod mox sequitur. Cum enim Paulus filiū Dei Dominū nostrum Iesum Christū, nō secus atq; patrē æternū inuocat pro salute Ecclesiæ, clarißimè docet esse eum æternum Deum: siquidē honos Inuocationis nulli creaturæ est tribuendus, sed tātum æterno & omnipotenti Deo, qui et gemitus omnium hominum introspicit, et res omnes in sua potestate habet.

5. Bene,

5. Beneficia Mediatoris postea copiosè & lucu-
lenter exponet: non tamen voluit eam hoc loco in
Euangelij definitione & disputationis summa
præterire. Adfirmat igitur nos per Christum filiū
Dei adipisci gratiā, hoc est, remißionē peccatorū,
& imputationē iusticiæ, cui adiuncta est semper
donatio Spiritus sancti, et hæreditas vitæ æternæ.
6. Exponit præterea Paulus quæ & qualis sit
Ecclesia, quæ per Apostolicum munus ipsius Deo
colligitur: nimirū cætus per Euangelij ministeriū
vocatus ab obedientiā fidei in nomen Iesu Christi
collectus ex omnibus gentibus: qui cætus Euange
lio credens, diligitur à Deo, id est, habet remißio-
nem peccatorū, est sanctus & hæres vitæ æternæ.
Non igitur alibi quam in cœtu vocatorū, & in do
ctrina Iesu Christi consentientium quærendi sunt
electi. Et quamq̃ hi vocati ciues Ecclesiæ multas
circumferant infirmitates, & peccatorū sordes,
quas in hac mortali vita penitus deponere nō pos-
sunt: tamē & à Deo diliguntur & sunt sancti. Pri
mum imputatione per fidem in Iesum Christū, qui
seipsum pro nobis sanctificauit, vt & nos sancti si-
mus. Deinde inchoatione, nam credentibus datur
Spiritus S. qui mundat nos à peccato, & transfor-
mat in nobis imaginē Dei à claritate in claritatē.
7. Septimus doctrinæ locus in hac Epigrapha
est, articulus de vocatione gentium, quod bene-
ficia Mediatoris non tantum ad Iudæos, sed etiam
ad gentes pertineant, & vniuerso orbi salus in no-
mine

mine Iesu Christi offeratur. Accepimus, inquit, munus Apostolicum, prædicandi Euangelium, vt omnes obediant fidei in omnibus gentibus, non tantum in populo Iudaico. In singulis penè vocibus Paulus præparat sibi viam, ad statum causæ de iusticia fidei absq; operibus. Cum enim gentes, quæ sine lege vixerunt, vocantur ad Ecclesiæ societatem, à Deo in gratiam recipiuntur, & per fidem iusti & sancti coram Deo pronunciãtur: necesse est hominem non ex operibus, sed gratis per fidem in Christum mera Dei misericordia iustificari. Sequitur etiam promissionẽ Euangelij esse vniuersalem, & quod omnibus sit exposita salus, Conclusit enim Deus omnes sub peccatum, vt omnium misereatur.

GRATIA VOBIS ET PAX à Deo patre nostro, & Domino nostro Iesu Christo.

SAlutatio in Epistolis vsitata est. Significat autem Paulo gratia, misericordiam, dilectionem & fauorem Dei, quo nobis remittit peccata gratis absq; nostra dignitate: acceptat nos ad vitam æternam. Sic enim Paulus exponit gratiam, Ephes. 2. Deus diues in misericordia secundum multam suam dilectionem, qua nos dilexit, cum

mortu

mortui essemus in peccatis iustificauit nos in Christo. Item: Exod. 33. Miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemens fuero. Pax verò significat cætera omnia beneficia Mediatoris, quæ cum remißione peccatorum sunt coniuncta, videlicet pacem erga Deum, & conscientiæ tranquillitatem, liberationem à morte, & tyrannide Satanæ, donationem Spiritus sancti, renouationem imaginis Dei, nouam lucem in mente, læticiam spiritualem in corde, iusticiam congruentem cum voluntate Dei, intellectum verbi diuini, consolationem in ærumnis, auxilium Dei, defensionem & gubernationem in hac vita, successum in vocatione, hæreditatem vitæ æternæ, & cælestem cum Deo consuetudinem. Hæc omnia, videlicet præsentis & futuræ vitæ bona, comprehendit vocabulum (pacis) in sacris literis. Vsitatum est Prophetis & Apostolis duo Christi beneficia coniungere, vt Iohannes, Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Docet autem hæc tanta bona, gratiam & pacem nusquam inueniri, nec ab vllo numine impetrari, nisi à Deo patre & Domino nostro Iesu Christo. Neq; aliæ religiones de his beneficijs concionãtur. Obseruemus igitur hoc loco, quis sit verus Deus, videlicet pater æternus, qui se per filium suum in Ecclesia patefecit: & ad hunc exemplo Pauli nostram dirigamus inuocationem. Monet præterea Paulus in hac

saluta-

salutatione, Iesum Christum esse æternum Deum, siquidem eum inuocat, quemadmodum & patrem: Inuocatio verò tribuit diuinam Maiestatem. Deinde ideò quoq; cum patre filium eius Iesum Christum coniungit, vt significet nos propter Christum à patre exaudiri, & æterna bona impetrare iuxta promissionem: Quicquid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis.

Primum quidem gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quod fides vestra annunciatur in toto mundo. Testis enim mihi est Deus, cui seruio in Spiritu meo, in Euangelio filij eius, quod sine intermissione memoriam vestri facio, semper in orationibus meis obsecrans, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate DEI veniendi ad vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ Spiritualis ad confirmandos vos, ad mutuo percipiendam consolationem in vobis per eam quæ inuicem est, fidem, vestram atq; meam. Nolo autem vos ignorare fratres, quia sæpe proposui venire ad vos: & prohibitus sum

vſque adhuc, vt aliquem fructum habeam in vobis, ſicut & in cæteris gentibus, Græcis ac Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum: Ita quod in me promptum eſt, & vobis qui Romæ eſtis Euangelizare.

Præmittit Paulus gratulationem, & pro fide Romæ: gratiarum actionem: tum etiam parati animi ſui teſtificationẽ, priuſquam diſputationem ingrediatur non ſolum quia ſic vſitatũ eſt in Epiſtolis: ſed multò magis quod huiuſmodi pietatis adfectus maximè decent Apoſtolum Ieſu Chriſti. Cum enim filius Dei ſedens ad dexteram Dei patris, Apoſtolis ſuis iniunxerit, vt Euangelij doctrinam per vniuerſum orbem ſpargerent, & Eccleſiam in omnibus gentibus colligerent, decuit hic adfectus Apoſtolos, vt pro vniuerſæ Eccleſiæ fœlici gubernatione & incremento eſſent piè ſolliciti, & Deum aſſiduè precarentur. Cum etiam vt totius generis humani, ita & Romanorum atrocia peccata, grauiſſima voce ſit accuſaturus, vt oſtendat, ſe officij neceſſitate & hominum ſalutis cauſa adductum id facere, nimirum vt veros pœnitentiæ motus in ipſorum pectoribus accendat, commemorat cum atteſtatione nominis diuini, quantum lætetur fide Romanorum, quantopere ipſorum ſitiat ſalutem, quamq; prompto ſit animo

animo ad communicandum ipsis spiritualia dona per Euangelij prædicationem. Deinde vt in ipsis quoq; studium & attentionem discendi Euangelium excitet, admiscet quædam de ministerij Euangelici dignitate, salutari efficacia, amplitudine & Maiestate. Ac vt totius Epistolæ scopus semper in conspectu sit, principalem propositionem indicat, nimirum quod in Euangelio reueletur, salus seu iusticia Dei ex fide in fidem. Erudit autem Apostolus Ecclesiam in hoc Exordio multis de rebus.

1. Quod enim gratias agit Deo pro fide Romanorum, eo testatur, non esse situm in arbitrio vel potestate hominis, vt ex sese Euangelij doctrinam intelligat, amplectatur, ei adsentiatur, & in filium Dei credat: sed esse singulare beneficium & donum Dei, qui per Spiritum sanctum aperit hominum mentes, conuertit corda et voluntates, & accendit in eis fidem adsentientem promissioni Euangelij, & in Mediatore acquiescentem. Sicuti & alibi testatur Paulus: Gratia saluati estis per fidem, idq; non ex vobis, donum Dei est: non ex operibus ne quis glorietur. Item: Deus est qui operatur in vobis & velle & perficere Phil. 2. Sunt ergò ingrati gratiæ Dei, qui donum fidei humanis viribus adscribunt. Paulus verò omnes pios suo exemplo monet, vt Dei bonitatem & benefi-

beneficentiam agnoſcant, & pro tam ſalutari do-
no fidei, DEO gratias agant.

Aſſeuerationis ſuæ teſtem DEVM inuocat
Apoſtolus Paulus non ex leuitate, ſed graui de
cauſa. Cum enim ignotus eſſet Romanis, ne quam
dubitandi cauſam ipſis relinqueret de ſua & gra
tulatione & aſſidua pro ipſis precatione DE-
VM eſt teſtatus ſe vera loqui. Hinc igitur liquet,
non omnis generis iuramenta Chriſtiano homini
eſſe prohibita, vt Anabaptiſtæ contendunt: Quod
enim Chriſtus dicit: Ne omninò iuretis, de futili-
bus, non neceſſarijs, & ex leuitate profectis iu-
ramentis loquitur. Peccatum eſt enim nomen
DEI ſine cauſa vſurpare: atq; etiam ocioſum ſo-
nare verbū eſt peccatum. Cum verò legitimus
Magiſtratus à nobis poſcit iureiurando confir-
matum teſtimonium veritatis: aut DEI gloria,
aut proximi vtilitas flagitat, vt DEVM teſtem
dictorum inuocemus, adeò nullum eſt peccatum,
vt inter cultus DEO adprimè gratos ſit recen-
ſendum.

Eſt enim iuſiurandum, adſeueratio alicuius
rei nobis perſpectæ, tum inuocatione veri Dei,
vt ſit dictorum teſtis & index ſeuerus, ita vt in-
nocentes & veraces clementer defendat: Fallen-
tes verò & nomine diuino abutentes, puniat &
coërceat. Hoc modo Chriſtus, Paulus, DEVS ipſe
Deut. 32. & Ezech. 33. ſæpè iurarunt.

4. Spiritu dicit se seruire DEO in Euangelio. Hac voce sua studia, labores, & cultus primum discernit ab Ethnicorum officijs & virtutibus. Ethnici etsi res magnas gerant, & officia præclara non simulatè: sed ex animo præstent, & magna animi contentione, vt Camillus ex animo fert opem laboranti patriæ. Scipio fortiter præliatur pro patria: tamen sunt absq; spiritu, non agnoscunt DEVM, non credunt in Mediatorem, non reguntur ductu Spiritus Sancti: nec referunt omnia ad gloriam Dei, & salutem Ecclesiæ. Nullum autē opus placet Deo, cui non prælucet fides. Deinde ostendit discrimen inter cultus Leuiticos, & interna Spiritualia sacrificia noui testamenti. Multi præstabāt Leuitica sacrificia sine motibus pœnitentiæ, sine agnitione DEI, sine exercitio fidei. De his sæpißimè testatus est Deus per Prophetas Iesa. 1. Næomenias vestras ego odi. Item: nunquid manducabo carnem taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Immola Deo sacrificium laudis: & redde altißimo vota tua. Paulus igitur ostendit se in spiritu seruire Deo, id est, se agnoscere verum Deum, se veros adferre pœnitentiæ motus ad Euangelij prædicationem, se duci Spiritu sancto, & vera in filium Dei fide præire Ecclesiæ Christi: Quemadmodum Christus verum Dei cultum describit: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Ioan. 4.
Testi-

testimonium hoc loco obseruandum est, quod labores docendi & discendi Euangelium, sint Deo gratissimi cultus & sacrificia laudum. His enim & propagatur noticia Dei inter homines, & colligitur Deo æterna Ecclesia. Mundus autem superbè deridet nostros labores & certamina: arbitratur nos frustra consumere vires, aut rabiosè nostrum persequitur ministerium, tamq; omnium turbarum & dissidiorum facem. His prophanis & sceleratis iudicijs opponamus Spiritus sancti testimonium, qui palàm adseuerat nos Deo seruire, & gratum præstare cultum, cum prædicamus Euangelium de Iesu Christo. Non igitur deterreamur à nostræ vocationis scholasticæ laboribus, vel Epicureorum sannis, vel tyrannorum minis, vel vllis periculis: sed sciamus nos Deo curæ esse cui seruimus: Et meminerimus semper dicti Paulini: Labor vester non erit inanis in Domino.

Ad hæc docet Paulus in hac gratulatione, qualis adfectus existere, & quo spectare debeat tam pius pastor, quàm diligens discipulus. Cum enim Paulus dicit se orare Dominum, vt sibi occasio detur erudiendi & in fide confirmandi Romanos, monet: omnes pastores debere tanto flagrare studio promouendi Ecclesiæ salutem, vt eam omnibus commodis huius vitæ anteponant, nec dubitent pro ea & quasuis ærumnas & mo-

lestias, & pericula, & labores suscipere. Cum enim filius Dei nostræ salutis causa non dubitauerit suam impedire vitam: omninò decet nos nullos defugere labores vel pericula, dum gloriæ diuinæ & saluti Ecclesiæ seruimus. Vicißim vero & ardens discendi studium in auditore existere debet, agnoscat singulare Dei beneficium, quod excitat Prophetas, Apostolos & Doctores; reuerenter habeat pios Doctores, ardenter petat à Deo, vt ministerio Euangelij illuminetur: non augeat sua petulantia docentium ærumnas & pericula: seriò inquirat indubitatam veritatem; nec defugiat ærumnas & miserias Euangelij professionem comitantes. Hæc cum fiunt vtrinque plurimum confirmantur animi in fide, & insignes capiunt consolationes. Rudioribus enim & minus exercitatis vtilißimum est audire eruditorum testimonia de doctrina, commonefieri de Prophetarum & Apostolorum consensu, institui de genere sermonis, & moneri de cauendis hæreticorum præstigijs. His alitur & confirmatur fides: Deus enim per ministerium est efficax. Ad Petrum inquit Christus: Et tu conuersus, confirma fratres tuos: Cum Ecclesia Ephesina audiuit Iohannem Apostolum in summa senectute concionantem, etiamsi ante didicerat à Paulo & Timotheo doctrinam Euangelij: tamen plurimum confirmata fuit tanti Apostoli testimonio. Sic Smyrnensis Ecclesia

clesia cum audiret Polycarpum discipulum Ioannis, tanti viri doctrina & autoritate, multum aucta est eius fides. Sic Irenæus & Tertullianus sæpe allegant testimonia Ecclesiarum, in quibus Apostoli docuerunt, vt Romanæ, Antiochenæ, Ephesinæ, Alexandrinæ, & Germanicarum Ecclesiarum, in quibus Apostolica doctrina lucebat, quam deliriis hæreticorum opponebāt: & testantur, se confeßione & fide aliarum Ecclesiarum plurimum in vera sententia confirmari.

Quantam nunc nobis adfert consolationem, cum legimus veteris & purioris Ecclesiæ testimonia, quibus clarè adseueratur λόγον in Iohanne significare ὑφιστάμενον, Spiritum sanctum esse æternum Deum, & eruditè à patribus refutatos esse furores Samosateni, Arrij, Eunomij, Nestorij, Eutichetis, Pelagij & similium fanaticorum hominum. De re igitur magna loquitur Apostolus, cum dicit, se impertiturum aliquid spiritualium donorum Ecclesiæ Romanæ. Vicißim verò et Apostoli & reliqui ministri Iesu Christi, multum consolationis et roboris percipiunt ex eo quod vident, suos labores non esse irritos, sed per vocem ipsorum colligi Deo Ecclesiam, eripi homines ex faucibus Satanæ, accendi in pijs admirandam lucem, donari eos iusticia, lætitia & vita æterna, & sublimia Spiritus sancti dona, singulis credentibus distribui. Ita experiuntur Euangelium, quod

circumferunt esse verum & efficax, animaduertunt suos labores, ærumnas & pericula cedere in Dei gloriam, & emolumentum Ecclesiæ: atq; ita augetur in ipsis quoq; Apostolis & pastoribus fides, & docendi studium.

Non excedit Paulus modestiæ fines, cum dicit, se debitorem esse Græcis & Barbaris, sapientibus & insipientibus: Adfert enim doctrinam humanæ rationi prorsus ignotam: & quæ omnem captum ingenij humani longè excedit. Ignorat enim ratio quis sit Mediator, quod eius officium, quæ sit benigna Dei voluntas erga nos, quomodo homo liberetur à morte, peccato & Sathanæ tyrannide, quomodo reconcilietur Deo & vitam æternam consequi poßit. De his summè necessarijs rebus, ratio prorsus nihil videt. Patefacit autem illa Deus per ministerium Euangelij. Non igitur mirentur homines sapientes, q̃ Paulus profitetur, se etiã sapientum & Græcorum Doctorem esse. Qui hoc discrimen inter humanam sapientiã, & diuinitus reuelatam doctrinam Apostolorum & Prophetarũ non perpendunt, illi iudicant, valdè arroganter à Paulo dictum esse, quod adseuerat se esse constitutum doctorem orbis, & non solum Barbarorum, sed & Græcorum. Quid (inquit ratio) Iste ne homo miser & erro incertis per orbem vagans sedibus, qui nunq̃ ad maximarum rerum gubernationem fuit adhibitus, adferet nobis

bis aliquid ſapientius, quàm apud Græcos ſumma ingenia, Socrates, Symonides, Homerus, Plato, Xenophon, Solon, Themiſtocles: vel apud Romanos, Lælius, Sceuola, Fanius, Acilius, Cato, Pomponius Atticus. M. Agrippa, & ſimiles præſtantiſsimi gubernatores tradiderunt? & poſteris reliquerunt. Hoc verò cenſet non tantum ſtolidè aſſeuerari: ſed etiam ineptè cogitari.

Verum hoc prophanum iudicium oritur ex inſcitia diſcriminis inter ſapientiam humanam, & doctrinam Spiritus. Ratio in magnis ingenijs multa videt, ſed quæ ad huius vitæ gubernationem pertinēt: In ſpiritualibus magis cæcutit quàm talpa: Non percipit ea, quæ ſunt Spiritus. Placuit autem Deo per ſtulticiam prædicationis ſaluos facere credentes. Niſi igitur ſapientes ab Apoſtolis ſeu Paſtoribus didicerint, quæ ſint Mediatoris Chriſti beneficia, quomodo accedendum ſit ad Deum, quæ ſit ratio conſequendi vitam æternam, neceſſe eſt eos in morte manere. Ac quia Deus fons omnis ſapientiæ, & ſcrutator omnium cordium, ac rerum futurarū cognitor, per Apoſtolos & Prophetas generi humano concionatur etiam de rebus ad vitam pertinentibus, vt de gubernatione politiarum, de inſtituenda vita, de adminiſtranda re familiari, prudentiora conſilia nobis ſuppeditāt Apoſtoli quàm homines ſapiētiſsimi & ingenioſiſsimi extra Eccleſiā. Sic longè ſalubriora

praecepta vitae sunt in Pauli epistolis aut sententijs Salomonis, quàm in Ethnicorum eruditißimis monumentis.

Non enim erubesco Euangelium: potentia enim DEI est ad salutem omni credenti.

P*Aulus simul occurrit tacitae obiectioni, & commendatione sui Euangelij attentum conatur reddere auditorē. Ne enim quis miretur Paulum Apostolum tantum operae ponere in re tam spreta coram mundo: ostendit se longè secus de Euangelio iudicare: quàm mundus faciat & exponit; quanta eius sit & maiestas & dignitas. Horrendum planè est pio pectori intueri acerba & prophana iudicia mundi de ministerio Euangelij: quod non solum magna hominum pars securè contemnit, verum etiam multi furenter oderunt & execrantur. Vulgus occupatum studio cumulandi opes, & quaerendi voluptates, hanc doctrinam totam, de noticia Dei, de peccato originis, de mediatore, de remißione peccatorum, de extremo iudicio & vita aeterna, iudicat inanem esse fabulam. Atq; idcirco nos qui tantos labores sustinemus docendo Euangelium, quiq; odia hominum, & atrocia vitae pericula propter hoc doctrinae genus non defugimus extremae dementiae condemnat. Magni verò rerum publicarum gubernato-*

bernatores, quorum pleriq; sunt ἄθεοι & Epicu-
rei, siquidem posthabitis rebus cælestibus, tan-
tum huius vitæ bona magnifaciunt, vt opes, pa-
cem externam, honores, florentem imperij sta-
tum, successus in gubernatione, concordiã ciuium:
in his summam constituunt fælicitatem, angue
peius oderunt Euãgelion: Eo quod doctrina Apo-
stolorum accusans hominum peccata, & grauiter
taxans idola & blasphemias, videtur turbare
tranquillitatem Reipublicæ, & scindere ciuium
concordiam. Itaq; eam non solum vt rumores va-
cuos, verbaq; inania derident: sed multo magis
vt impedimentum salutaris concordiæ, tubam
bellorum ciuilium, & omnis distractionis cau-
sam execrantur, & omnibus viribus procul è fi-
nibus suis exterminare, & prorsus extinguere
conantur. Quod veritatis odium in Epicureis gu-
bernationibus, plurimum augent suis clamoribus
hypocritæ & hæretici, qui vociferantur, non so-
lum turbari mundum Apostolorum doctrina: sed
etiam gloriam Dei lædi, cultus diuinos euerti, &
salutẽ hominum impediri. Ideoq; Apostolos tan-
quam καθάρματα καὶ περιψήματα totis viri-
bus persequendos, & è medio tollendos esse. Ex-
pende paulisper quale fuerit iudicium Achab de
Propheta Elia, eiusq; ministerio: palàm obijcit ei
Rex, quod omnium turbarum autor sit in Israel.
De Hieremia Propheta sic decernunt Principes:

Eradicemus arborem cum fructibus eius, & excindamus eum de terra viuentium. Christũ filium Dei principem pacis, insimularunt Pharisæi seditionis. Sic Tertullus orator obijcit Paulo, quod totum mundum conturbet sua doctrina. Neq; nostro hoc tempore homines ἄθεοι secus pronunciant de nostris certaminibus & Confeßione veritatis. Ac sanè magno robore Spiritus opus est, vt tam acerba mundi iudicia, tamq; atroces calumniæ contemni poßint. Apostolus igitur Paulus magno Spiritu sceleratis mundi iudicijs & conuicijs opponit hanc vocem: Non me pudet Euangelij Iesu Christi, quasi dicat, non ignoro quàm sinistrè iudicet mundus: & quàm superbè despiciat nostrum ministerium: Egó verò duco mihi gloriosum esse prædicare Euangeliũ, quantumuis inuisum mundo: cuius author est æternus Deus: quod filius Dei voce sua reuelauit primùm, quod summi viri, Patres & Prophetæ annunciarunt mundo, quod & nostram continet salutem. Longè gloriosius est hoc munus docendi Euangelium, quàm omnium Imperatorũ & regũ officia esse possunt. Vt autem Paulus posthabitis mundi iudicijs non erubescit docere Euangelium: Ita & nos monet ne calumnijs impiorum turbemur, aut propter odia doctrinæ Profeßionem abijciamus: Sed Euangelium omnibus rebus huius vitæ anteponamus. Addit huic sententiæ rationem sumptam ab effectu: a-

tradi-

pudit hîc locum insignem de efficacia & vi mini-
sterij Euangelici, Cum genus humanum ingenij
viribus & sapientia propria non agnoscat Me-
diatorem, nec eius intelligat beneficia, nec videat
consilium æterni Dei de æterna salute donanda
nobis propter filium Mediatorem, ineffabili bo-
nitate instituit ministeriũ Euangelij, misit filium
qui primùm reuelauit promißionem de reparan-
da hominum salute: deinde & Prophetas &
Apostolos excitauit, per quos suam patefecit mun
do voluntatem, ac voce ipsorum admirabiliter
efficax, inuitat homines ad pœnitentiam, in-
cutit conscientiæ terrores, conuertit corda & ac-
cendit in eis fidem & nouam lucem, & salutem
operatur. Hæc non fiunt in homine per Philoso-
phiam, vel humanæ rationis dogmata: Sed tan-
tum ministerio Spiritus: In quo Deus ipse concio-
natur generi humano de suo aduersus peccatum
iudicio: & rursus testatur de immensa sua boni-
tate & misericordia: qua decreuit tẽperare legis
suæ seueritatem: & offert in filio suo constituto
Mediatore remißionem peccatorum, iusticiam,
donationem Spiritus sancti, & vitam æternam
omnibus in ipsum credentibus. Hac concione de
cœlis patefacta, retrahit Deus hominẽ ex morte,
& transfert eum in regnũ lucis & vitæ. Hinc igi-
tur aliquo modo æstimari potest, quã sit horribilis
furor eorũ qui sese ministerio Euãgelij opponunt,
ac pro-

ac propriæ ſaluti rabioſè aduerſantur. Opponendu n eſt hoc teſtimonium fanaticis hominibus, qui negant Deum per externum verbum efficacem eſſe, & fingunt ἐνθουσιασμοὺς & ἐκστάσεις ſine raptus extra verbi miniſteriũ, vt Anabaptiſtæ, Suuenckfeldius, Montanus, Priſcilla, Manichæi. At Chriſtus inquit: Sanctifica eos Pater in veritate tua: ſermo tuus eſt veritas. Per verbum Chriſti ſanctificat Pater electos. Niſi dixerint iuxta verbum hoc, non orietur illis matutina lux, Ieſai. 8.

Attentè perpendenda eſt vniuerſalis promißio, quæ omni credenti offert ſalutẽ. Non enim ſine cauſa paßim inculcatur in Prophetarum & Apoſtolorum concionibus: ſed vt immenſam Dei bonitatem nobis ob oculos ponat, & nos ad fidem inuitet. Nemo hominum quantumuis abiectæ conditionis, quantumuis magna peccatorum mole grauatus, ſeſe excludat: Omnibus enim credentibus offertur & iureiurando confirmatur ſalus. Nemo igitur iuſtam habet cauſam diffidendi Deo. Primas tenet Iudæus non dignitate neq; merito: nullius enim hominis merita hîc reſpiciuntur, omnes ſunt peccatores, & omnibus gratuito offertur ſalus æterna. Antecellit autem iuxta promißionem. Semini enim Abrahæ promißio de Meßia eſt facta. Iudæi fuerunt cuſtodes oraculorum & teſtamentorum Dei: Ex Iudæis Chriſtus

&

natus, & missus fuit ad oues perditas domus Israel. Idcirco primum oportuit prædicari Iudæis Euangelium Christi, vt constaret impletam esse promißionem factam parentibus: Deinde verò ad gentes omnes transire prædicationem debuit.

Iusticia enim DEI reuelatur in eo ex fide in fidem, sicuti scriptum est: Iustus autem ex fide viuet.

EXpolitio est: declarat enim, quomodo Deus per Euangelium sit efficax, videlicet reuelatione iusticiæ suæ, quæ est ex fide, id est, quod Deus immensam suam bonitatem & misericordiam, quæ affert omnium peccatorum remißionem, & vitæ æternæ donationem, propter Christum patefacit: quæ non est nostra, sed Dei iusticia. A Deo enim nobis & datur & imputatur, & non nostram, sed Dei stabilit iusticiam & bonitatem. Paulus denuò scopum præcipuum disputationis Paulinæ nobis ob oculos figere conatur, vt in tota epistolæ lectione, huc respiciamus: quod homo ex immensa Dei misericordia gratis per fidem absq; operibus iustificetur. Hæc enim est totius Euangelij summa. Atq; indicat hoc loco Apostolus discrimen esse inter iusticiam operum, seu legis seu carnis, quam nostram vocat: & inter iusticiam fidei, quam Dei vocat, non quia in Deo est,

vel

vel essentia Dei sit iusta: sed quod à Deo patefacta, donata nobis & imputata sit: & quod Deus sit qui sua misericordia sine nostris operibus nos iustificet, id est, iustos pronunciet.

Quod Paulus dicit: ex fide in fidem, quidam sic exponunt, ex fide Dei in fidem nostram: quae sententia etsi bona est, tamen minus huic loco congruit. Alij coactius, Ex fide patrum, in fidem nostram, qui sumus in nouo testamento. Ego simpliciter hoc sensu accipio.

Ex fide in fidem, id est, fides non est tantum praeparatio ad Iustificationem: nec est solum primum instrumentum, quo adprehenditur iusticia, quae postea alijs rebus perficiatur, consumetur & conseruetur: sicuti pontificij & Osiander de praeparatione per fidem ad iusticiam nugati sunt. Sed vt fide iustificamur: ita & iusticiam fide conseruamus, & in principio, medio, & fine, quoad hîc, vitam ducimus: fide sumus iusti, id est, misericordia Dei propter Dominum nostrum Iesum Christum fide adprehensum, sumus iusti. Nec malè dicitur ex fide infirmiore, in fidem stabiliorem iustificamur. Sic alibi scriptura loquitur: De victoria in victoriam. Item: transformamur à claritate in claritatem à Domino spiritu. Obseruabit hîc studiosus lector, Paulo diuersas phrases eandem vim & significationes habere. Rom.

Iustif-

iustificamur per fidem in sanguine ipsius, διὰ τῆς πίστεως. Item; arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus τῇ πίστει. Item: idcirco ex fide, vt sit, secundum gratiam, vt firma sit promissio, ἐκ πίστεως. Item: Philip. 3. Vt inueniar habens iusticiam Dei quæ est in fide, ἐπὶ τῇ πίστει. Item: Rom. 3. Vnus est Deus qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Has diuersas phrases vsurpat vno & eodē sensu, videlicet de causa instrumentali adplicationis. Nusquam vero dicit Paulus, nos propter fidem tanquam opus iustificari: ne meritum iustificationis, quod soli obedientiæ Iesu Christi debetur, fidei nostræ adsignet. Fides enim nō est illa res, propter quam placemus: Sed propter filium Dei Mediatorem pro nobis passum, reputamur iusti coram Deo.

Explicatio dicti Abacuc: Iustus fide sua viuet, ex Epistola ad Galatas est sumenda. In eo enim loco Apostolus opponit hoc dictum, concioni legis. Iustus, inquit, fide sua viuet: Lex autem non est ex fide: sed qui fecerit ea, viuet in eis. Magnum igitur discrimen est inter iusticiam fidei, de qua concionatur Habacuc, & iusticiam Legis, quæ in operibus consistit. Lex, inquit Paulus, non est contenta fide: Sed requirit integram obedientiam operum. Qui

vero

*vero credit in mediatorem, is agnoscit suam im-
mundiciem, quam ei Lex tanquam in speculo mo-
strat. Totus verò recumbit in Mediatorem Iesum
Christum, qui victima est pro peccato generis hu-
mani: Hac fide sua, inquit Habacuc, viuit iustus:
id est, impetrat remißionē peccatorū, imputatio-
nem iustitiæ, donationem Spiritus sancti, & vi-
tam æternam. Intelligatur igitur iustus non
νομικῶς, sed iuxta doctrinam Euangelij, de eo
qui placet DEO ad vitam æternam, licet iustiti-
am legis non habeat ex sese: Credit autem in Me-
diatorem Iesum Christum: qui pro nobis ius legis
impleuit.*

INITIVM PAVLINAE DISPVTATIONIS.

Reuelatur enim ira Dei de cœlo
super omnem impietatem & iniusti-
ciam hominum detinentium verita-
tem in iniusticia.

A*B accusatione totius generis humani, ordi-
Paulus suam de Iustificatione hominis co-
ram Deo disputationem. Vult enim Deus confir-
suum iudicium aduersum peccatum. Totū genus
humanum corrupit viam suam, & vniuersa A-
posto*

posteritas discessit à Deo, & in peccatum est prolapsa, ac omnes æternam damnationem sumus meriti. Cum ergo Deus ex immensa bonitate statuisset redimere genus humanum ex peccato & morte: & æternam sibi per filium colligere Ecclesiam: non potuit id fieri cum detrimento iustitiæ aut labefactatione veritatis diuinæ. In æternum verò odit Deus peccatum, & omne detestatur mendacium. Vt igitur vniuersæ creaturæ constet, Deum non discedere ab æterna norma suæ iustitiæ & veritatis: Primum denunciat suam iram aduersus peccatum: ostendit nobis immunditiem nostram & exitiũ quod meruimus: priusquam Euangelij promissionem de peccatorum remissione reuelet. Nobis quoq; hoc ipso ordine concionandi consulitur. Ratio enim non intelligit iudicium Dei aduersus peccatum: & à natura omnes sumus securi. Nullum verò maius est impedimentum fidei, quam vel carnalis securitas vel desperatio. Non enim quærit nec expetit Medici operam, qui morbum non agnoscit. Vt igitur & iusta Dei seueritas vniuerso orbi constet immota: & in homine excitetur desiderium beneficiorum Christi: initium prædicationis pœnitentiæ ab accusatione peccatorum fieri necesse est. Ac quò magis superbit ratio humana, sibi tribuens iustitiam & virtutem corã Deo, & molestè fert soli filio Dei omnẽ adscribi gloriam nostræ iusti-

ficationis, tanto magis necesse est acri accusatione peccatorum deyci superbas istas cogitationes de gradu, & inclictis conscientiæ veris terroribus viam præparari filio Dei Mediatori. His de causis Paulus tam triste facit suæ disputationis initium. Hic quoq; mos fuit omnibus Prophetis: & omnes pij pastores hunc ordinem tenere debent. Deus in paradyso concionaturus Adæ & Euæ, à concione legis orditur. Primùm grauißimè accusans peccata: Adam vbi es? nunquid manducasti de arbore scientiæ boni & mali? Postea subiungit Euangelij promißonem: Semen mulieris conteret caput serpentis. Sic & Dauid in Spiritu ad pœnitentiam inuitans homines, à legis iudicio orditur: Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat, an sit intelligẽs aut requirens Deum: omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Eodem planè modo Esaias, Hieremias, & omnes Prophetæ ab accusatione peccatorũ exorsi sunt. Iesai. Audite cœli, & ausculta tellus: Heu gentem scelestem, populum iniquitate onustum, semen maliciosum, filios perditissimos; deseruerunt Dominum & sanctum Israelis. Et Osee: Audite verbum Domini filij Israelis, quoniam lis est Domino cum habitatoribus huius terræ. Quia neq; veritas, neq; beneficentia, neq; noticia Dei, est in terris.

Atq; non solum ipse filius Dei hoc ordine,

Dei verbum auditoribus suis proposuit: Vt cum inquit: Agite pœnitentiam & credite Euangelio: Verum etiam Apostolis vt eodem modo mūdum ad pœnitentiam vocarent, mandauit: Sic, inquit, oportuit Christum pati & tertia die resurgere à mortuis, & prædicari in nomine ipsius pœnitentiam & remißionem peccatorum in omnes gentes. Ita perspicuè videmus, eandem esse docendi rationem & doctrinā, cum omnium patrum: tum Prophetarum, atq; inprimis Christi & omnium Apostolorum. Qui consensus pias mentes haud dubiè plurimum confirmat.

Accusat autem Paulus omnium hominum impietatem: Omnes enim sumus natura filij iræ, & Lex seuerè damnat omnes, quia nemo est sine peccato: Omnes deliquimus contra legem. Illa verò fert sententiam: Maledictus qui non permanet in omnibus his, quæ scripta sunt in libro legis huius. Cum ergo nemo sit qui Deum diligat ex corde toto, & proximum sicut seipsum, omnes sumus obnoxij maledictioni legis, iræ Dei & æternæ damnationi, iuxta dicta: Nisi quis renatus fuerit, ex aqua & Spiritu, non intrabit in regnum cælorum. Ioh. 3. Item: Conclusit Deus omnes sub peccatum, vt omnium misereatur. Ro. 11. Item: Omnis homo mendax. Psa. 116. Item: Qui non credit filio, non videbit vitam: Sed ira Dei manet super ipsum. Ioh. 3. Item: omnes tanquam oues erra-

 uimus,

uimus, vnusquisq; in viam suam: & posuit Deus in eum peccata omnium nostrum. Iesa. 53.

Hæc igitur concio vniuersalis nobis quoq; concionatur, quod peccato polluti, & coram Deo rei simus: Ideoq; nobis serio agenda est pœnitentia: In quo pœnitentiæ exercitio, & pondera verborum Apostolicorum, & ordinem Paulinæ disputationis planius & rectius intelligemus. Quia verò multum in hac parte est situm, siquidem Christo præparatur via, cui apud securos locus non est, vrget eam Paulus, duobus capitibus & parte tertij. Primo capite gentes redarguit peccati: In secundo Iudæos: In tertio vtrosq; coniungit, & omnibus in vniuersum denunciat iram Dei, & hoc modo instigat, vt Mediatorem quærant.

Primum igitur hoc loco obseruet pius lector, vniuersalem accusationem omnium, cui nemo se se eximere potest. Etsi enim est discrimen inter homines, quorum aliqui modestè, castè, temperanter & iustè viuunt: Alij verò tetris sceleribus sese polluunt. Est sanè ingens discrimen inter Scipionem & Neronem: inter Camillum & Catilinam: inter Pomponium Atticum & Heliogabalum. Sit sanè verum, quod externa disciplina & iusticia splendidius luceat, & admirabilior sit quàm Hesperus vel Lucifer: nihilominus tamen Lex omnes sine discrimine accusat & damnat,

tam Scipionem quam Neronem, tam Camillum quam Catilinam, tam Pomponium quam Heliogabalum. Omnes enim carent gloria Dei,& sunt polluti peccatis. Scipio, Camillus, Pomponius externa quidem scelera vitarunt. Sed interioribus sceleribus grauißimis polluti fuerunt, vt ignoratione Dei, idolatria, odio Dei, admiratione suæ virtutis, superbia, flammis libidinum, ira, cupiditate vindictæ, impatientia in aduersis,& alijs plurimis peccatis. Sunt igitur obnoxij legis maledictioni & æternæ damnationi.

Secundo monet hoc loco Paulus vires humanas in tantum esse corruptas, vt nostro ingenio aut sagacitate, ne quidem vulnera nostra & magnitudinem peccati hærentis in natura nostra adspicere, nec seueritatem iudicij diuini per nos æstimare possimus. Idcircò inquit, iram Dei de cœlo reuelari. quasi diceret, ab hominibus nec intelligi, nec expendi, nec metui Dei iudicium aduersus peccatum: Nam animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. Ita verò patefit cum Spiritus sanctus in ministerio Euangelij legem exponit. Taxat hîc etiam horrendam securitatem hominum, qui sceleribus cumulant scelera, & indies magis accendunt Dei iram. Ideò inquit, Deum nobis de cœlo concionari, vt tandem Epicuream securitatem excutiamus. Commendat præterea nobis maiestatem & autoritatem mi-

uimus, vnusquisq; in viam suam: & posuit Deus in eum peccata omnium nostrûm. Iesa. 53.

Hæc igitur concio vniuersalis nobis quoq; concionatur, quod peccato polluti, & coram Deo rei simus: Ideoq; nobis serio agenda est pœnitentia: In quo pœnitentiæ exercitio, & pondera verborum Apostolicorum, & ordinem Paulinæ disputationis planius & rectius intelligemus. Quia verò multum in hac parte est situm, siquidem Christo præparatur via, cui apud securos locus non est, vrget eam Paulus, duobus capitibus & parte tertij. Primo capite gentes redarguit peccati: In secundo Iudæos: In tertio vtrosq; coniungit, & omnibus in vniuersum denunciat iram Dei, & hoc modo instigat, vt Mediatorem quærant.

Primum igitur hoc loco obseruet pius lector, vniuersalem accusationem omnium, cui nemo sese eximere potest. Etsi enim est discrimen inter homines, quorum aliqui modestè, castè, temperanter & iustè viuunt: Alij verò tetris sceleribus sese polluunt. Est sanè ingens discrimen inter Scipionem & Neronem: inter Camillum & Catilinam: inter Pomponium Atticum & Heliogabalum. Sit sanè verum, quod externa disciplina & iusticia splendidius luceat, & admirabilior sit quàm Hesperus vel Lucifer: nihilominus tamen Lex omnes sine discrimine accusat & damnat,

tam

tam Scipionem quàm Neronem, tam Camillum quàm Catilinam, tam Pomponium quàm Heliogabalum. Omnes enim carent gloria Dei, & sunt polluti peccatis. Scipio, Camillus, Pomponius externa quidem scelera vitarunt: Sed interioribus sceleribus grauissimis polluti fuerunt, Vt ignoratione Dei, idolatria, odio Dei, admiratione suæ virtutis, superbia, flammis libidinum, ira, cupiditate vindictæ, impatientia in aduersis, & alijs plurimis peccatis. Sunt igitur obnoxij legis maledictioni & æternæ damnationi.

Secundò monet hoc loco Paulus vires humanas in tantum esse corruptas, vt nostro ingenio aut sagacitate, ne quidem vulnera nostra & magnitudinem peccati hærentis in natura nostra adspicere, nec seueritatem iudicij diuini per nos æstimare possimus. Idcircò inquit, iram Dei de cœlo reuelari, quasi diceret, ab hominibus nec intelligi, nec expendi, nec metui Dei iudicium aduersus peccatum: Nam animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. Ita verò patefit cum Spiritus sanctus in ministerio Euangelij legem exponit. Taxat hîc etiam horrendam securitatem hominum, qui sceleribus cumulant scelera, & indies magis accendunt Dei iram. Ideò inquit, Deum nobis de cœlo concionari, vt tandem Epicuream securitatem excutiamus. Commendat præterea nobis maiestatem & authoritatem ministerij

nisterij Euangelici, ne existimemus miseros homunciones & errones, qui sine certis sedibus vagantur nobiscum loqui quoties ad pœnitentiam vocamur, & nostra peccata grauiter taxantur: Sed ipsum Deum cum comminatione æternæ mortis, iram suam nobis denunciare.

Tertiò animaduertendum est in hac accusatione generis humani, Paulum voce legis non solum taxare externam turpitudinem: Sed etiam interna peccata, Vt ignorationem & odium Dei, contemptum verbi diuini, incredulitatem & malum originis. Nam in secundo capite Iudæos qui studebant legi obtemperare, & iusticiam externam magno conatu sectabantur, accusat, & gentibus pollutis exæquat: & capite tertio dicit, omnes carere gloria Dei.

Quartò ostenditur hîc nobis, quod sit verum legis officiū, videlicet nō homines ex morte retrahere: & eis iusticiam & vitā conferre: Sed peccatum ostendere, iram Dei, & æternam damnationem denunciare, & hac concione dolorem & metum in cordibus accendere. Quemadmodum Paulus Cap. 5. & 7. latius exponit. Veritatem appellat Paulus veram de Deo noticiam, quod sit Deus, quodq́; sit omnipotēs, iustus, bonus, verax, vindex scelerum. Hanc veritatem, id est, veram noticiā de Deo detinēt homines in iniusticia, id est, tanta est hominum malicia, vt etiam con-

tra rationis iudicium Deum contumelia afficiant: & impio furore ipsam Dei noticiam obruant, & prorsus extinguere conentur. Nero etsi dictante ratione sentit esse Deum: tamen sceleribus & furoribus obruit omnem de Deo cogitationem. Plato, Xenophon, Cicero, etsi retinent sententiam, esse Deum: tamen in ea non persistunt: Sed vel dubitatione eam conuellunt, vel fingendis idolis, obruunt. Est autem scelus grauißimum æterna morte dignum, opprimere veram de Deo sententiam, & impietati, ad fingenda idola, frena laxare. Tale est igitur Pauli argumentum.

Quicunq; nouit esse Deum, nec tamen eum vt Deum colit, & honore adficit: is sese grauissimo impietatis scelere inuoluit.

Gentes ex operibus creationis scire potuerunt quod sit Deus, sitq; omnipotens, iustus & bonus &c. nec tamen vt decebat, eum honore, sed extrema contumelia adfecerunt seruiendo turpissimis idolis.

Ergo gentes grauissimis sceleribus pollutæ, & diuinæ iræ & damnationi æternæ sunt obnoxiæ.

Quod enim de Deo agnosci potest,
notum est ipsis: Deus enim ipsis mani-
festauit. Nam inuisibilia ipsius à crea-
tione mundi operibus considerata, co-
spiciuntur: æterna eius potentia & di-
uinitas, vt sint inexcusabiles, eo quo
cognoscentes Deum, non vt Deum gl
rificauerunt, aut gratias egerunt: S
frustrati sunt in cogitationibus suis,
obtenebratum est cor ipsorum insi
ens: cum dicerent se esse sapientes, st
ti facti sunt, & immutauerunt glori
incorruptibilis Dei in similitudin
imaginis corruptibilis hominis, & v
lucrium & quadrupedum & rep
lium.

Demonstrat Paulus gentes aliquam p
isse noticiam habere ex creatione rerum, cu
numera sunt impressa vestigia Dei. Tota
mundi machina tanto artificio sapientissim
consilio fabrefacta, testatur esse aliquod num
cuius immensa sit & sapientia, & potentia. F
enim non potest, vt casu ex atomis Democ

confluxerit mundus, aut à seipso existat: aut sit ab aliquo artifice, cuius finita sit potentia: hæc ratio colligere potest. Vnde & in Ethnicorum scriptis hoc Argumentum de Deo sæpe repetitur. Notus est perelegans Ciceronis locus: Præclare ergò Aristoteles. Si essent, inquit, qui sub terra semper habitauissent, bonis & illustribus domicilijs, quæ essent ornata signis atq; picturis, instructaq; rebus his omnibus, quibus abundant hi qui beati putantur: nec tamē exissent vnquam supra terram: Audiuissent autem fama & auditione esse quoddam numen & vim deorum: deinde aliquo tempore patefactis terræ faucibus, ex illis abditis sedibus euadere in hæc loca quæ nos incolimus atq; exire potuissent, quum repentè terram & maria cœlumq; vidissent, nubium magnitudinem, ventorumq; vim cognouissent, aspexissentq; solem, eiusq; cum magnitudinem, pulchritudinemq; : Tum etiam efficientiam cognouissent: quod is diem efficeret, toto cœlo luce diffusa: Quum autem terram nox opacasset tum cœlum totum cernerent astris distinctum & ornatum, lunæq; luminum veritatem, cùm crescentis tum senescentis, eorum omnium ortus & occasus atq; in omni æternitate ratos, immutabilesq; cursus. Hæc cum vidissent, profectò & esse Deum, & hæc tanta opera Dei esse arbitrarentur. Hactenus Cicero. Item igitur Aristoteles &

Cicero fassi sunt, quod hic Paulus de gentibus affirmat, nimirum ex admirandis operibus creationis colligi certò, quod sit Deus, quod is sit omnipotens & æternus. Sic & Prophetæ sæpe iubent cœlum & Dei opera intueri & considerare, & inde Dei potentiam & immensam sapientiam colligere. Attolle, inquit Iesaias, oculos, & aspice cœlum & stellas, quis ista omnia condidit? Et Iob. 12. Interroga iumenta, & docebunt te: volatilia cœli, & indicabunt tibi. Ideò enim condidit Deus pulcherrimum & amplissimum hoc domicilium, & tanta rerum pulcherrimarum & vtilissimarum varietate instruxit & exornauit, vt suam nobis patefaceret & demonstraret cum sapientiam, tum bonitatem & omnipotentiam. Omnino igitur aspicienda & consideranda sunt tanta Dei opera. Et his vera Dei agnitio alēda & roborāda.

Non quidem satis est hæc Dei noticia, quæ ex operibus creationis sumitur, ad vitam consequendam æternam: Sed alia clariore & firmiore quam Spiritus sanctus per verbū Dei suppeditat opus est ad adipiscendam salutem: de qua Christus inquit: Nemo nouit patrem nisi filius, & cui filius voluerit reuelare. Matth. 11. Item: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum & quem misisti Iesum Christum, Ioh. 17. Non est tamen negligenda prorsus, siquidem testimonium dicit de Deo, & de prouidentia. Ac si accedat ad eam no-

ticia

ticium verbum Dei & illuminatio Spiritus sancti, tum etiam ad pietatem conducit. Nam firma fides de prouidentia Dei, fundamentum est multarum virtutum.

Ac innumera sunt eiusmodi opera, quæ testimonium de Deo dicunt, vt eleganter à Poëta dictum sit: Præsentemq; refert quælibet herba Deum. Nihil est tam exiguum in tota rerum vniuersitate, cui non impresserit Deus suæ sapientiæ aliquod vestigium. Etiam gentes ignaræ Dei, & homines feri, dum attollunt oculos ad cælum, & considerant pulcherrimum & admirandum hoc opificium, lucidissima corpora solis & lunæ, totum cælum distinctum luminibus, & stellas veluti instructam aciem, ordine decentissimo locatas, cælum cum omnibus Planetis & stellis, cursu celerrimo & tamen certissimo moueri, certas & definitas esse dierum & noctium, æstatis & hyemis, lucis & tenebrarum vices, sole foueri terram & animantia, generari in aere varia meteora, densari nubes, mitti de cælo pluuiam, niuē, grandinem, rorem, pruinam, tonitru, fulmina: mox reddi serenum cælum: tantam esse vim & varietatē ventorum, solis & lunæ Eeclipses tam exactè calculari, & momenta earum prædici posse, non solum in admirationem rapiuntur: Sed omnino fateri coguntur, esse aliquem

quem architectum huius admirandi opificij, ce
infinita sit potentia & sapientia.

Nec tantum pulcherrimum hoc domicil
ita à Deo exornatum est: Verum etiam hom
natura & vniuersus orbis, egregium dicun
Deo testimonium, & omninò conuincunt esse
quod æternum numen. Elegans, decentiss
vtilissima, & artificiosissima structura & di
sitio singulorum membrorum in corpore hu
no, singularum partium symmetria, oculi
duces locati in capite, cor veluti gubernato
situs in pectore, epar tanquam œconomus
stitus in parte inferiore, admirabilis distri
neruorum, venarum, arteriarum, singul
membrorum peculiaria officia, vires, mun
ta, Sympathiæ, demonstrant planè, corpor
minum à Deo quodam formata esse.

Sed illustrius adhuc testimonium dicit
humana: Est enim mens humana substantia
dam intelligens, longè præstantior bruta na
Humana ratio intelligit ordinem numero
eligit vtilia & grata, respuit insuauia &
est capax disciplinarum & artium: est i
ad gubernationem familiæ & politiæ. Iam
nullo modo potest, vt præstans illa natura
humana intelligens, ortum habeat ab aliqua
ta re: Nunquam enim effectus præstantior
sua causa. Consequitur ergo esse mentem ali

ternam,sapientem & lucidam,quæ sit causa &
rchitectatrix humanæ mentis.

Ipsæ etiam admirandæ noticiæ à natura in-
itæ menti hominum, & in omnibus hominibus
ucentes,quæ sunt initia artium omnium, & ra-
ocinationum: Vt totum maius est qualibet sua
arte: posito effectu necesse est poni causam: Vita
s bona est, & conseruanda: Inter quas vel illa
ma est,quod sit aliquis Deus: Omnibus enim
mnibus ingenita est hæc prolepsis, quod sit
us,nec vlla est tam fera gens,quæ non statuat
e Deum, etiamsi ignoret, quis ille sit, & quo-
odo colendus. Hæ inquam noticiæ in mentibus
mnium hominum impressæ,quid aliud loquun-
r? quàm esse Deum æternum, qui lucis radios
mentem humanam transfudit,eamq; distinxit
brutis animantibus.

Adhæc præclarum discrimen honestorum &
rpium,quod similiter lucet in mente humana,
fons omnium legum honestarum, & norma
quàm euidentissime ostendit esse Deum. A
ua natura hæc lux oriri non potuit: nec habet
seipso homo,quod discernit inter honesta & tur-
a facta,inter veritatem & mendacium: homi-
s à natura intelligunt libidines, turpitudines,
des,furta,periuria, parricidia, mendacia, esse
fœdas: Contrà verò virtutem, castitatem,
iciam,temperantiam, pietatem in parentes,
veri-

veritatem, esse res pulchras & laude dignas. Di-
discrimen non potuit existere casu: Sed neces
est inditum esse homini à Deo, qui est
omnis turpitudinis, & amator virtutis &
nestatis.

Iam verò si admirandas στοργὰς & na-
ralem adfectum lucentem in pectoribus ho-
num, in marito erga coniugem, in parent
erga liberos, vicißim in liberis erga parentes
in singulis erga cognatos consideraueris, an
fateri te necesse est opus hoc omni admira
dignißimum, & viuum esse testimonium de
qui hoc admirando nexu totum genus huma
inter sese deuincire, & sui immensi amoris
nos exemplar nostris animis imprimere vol
Nullum est arctius nec fortius vinculum socie
tis hominum in genere humano naturalibus
γαῖς: & quomodo soboles educari, coniugia
rari, & societas inter homines coli posset,
admirandi motus, flagrarent in hominum pe
ribus? Nec tamen nos ipsi nobis hos adfec
formamus, imò ne in potestate quidem
sunt: Sed sæpè nobis inuitis ingentes cient do
res.

Admiranda quoq; politiarum co
tutio, propagatio, conseruatio: Tum etiam c
iugiorum defensio, admodum est illustre

euide

[...]dens de Deo testimonium. In tantis enim dia[...]rum furoribus, hominum malorum petulan[...] malicia, potentum etiam licentia & auda[...], nec iudicia exerceri, nec legum authoritas [...]fendi, nec subditi in officio contineri, nec pax [...]seruari, nec iustitia administrari, Neq; etiam [...]giorum leges retineri possent, nisi Deus ali[...] hæc sua opera muniret & tueretur. Ac va[...] & multiplicia testimonia præsentiæ Dei con[...]iuntur, tum in politiarum, tum in coniugio[...] defensione. Videmus enim magistratus diui ni[...] muniri autoritate, ornari singularibus donis, [...]fendi aduersus turbulentos & sediciosos homi[...]. Coniugia quoq; foueri benedictionibus Dei, [...] beneficijs adfici, & diuinitus conseruari.

Adde quod pœnæ atrocium scelerum diui[...] inflictæ sine magistratus ciuilis opera lucu[...]ter testantur esse Deum æternum. Sæpe in [...]state magistratus non est punire sontes. Sæ[...] magistratus peccat negligentia & conniuen[...]. Non rarò ipsi Magistratus, qui ad rerum gu[...]bernacula sedent, maximè sunt in culpa, & atro[...] patrant scelera. De his, arbitrio hominum, [...]pplicium sumi non potest. Et tamen atrocibus [...]eribus polluti non abeunt impune: Sed planè [...]initus rapiuntur ad pœnam, quemadmodum [...] versu dicitur.

Ah miser & si quis primum periuria cele[t],
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Item:

Οὐδεὶς ἀνθρώπων ἀδικῶν τίσιν οὐκ ἀποτίσ[ει].

Nero summus fuit in orbe Monarcha: Sed [ta]ndem pœnas flagiciorum & parricidior[um]... Xerxes suarum libidinum tandem pœnas de[dit]. Atq; ipsa etiam suppliciorum genera testa[ntur] de Deo, dum plerunq; congruunt circumsta[ntiae] cum admissis sceleribus: Siquidem sæpe eode[m lo]co, vel simili momento temporis, vel pari m[odo], vel eodem instrumento, vel eodem genere sce[le]rum puniuntur scelerati: vnde ille in Trag[oedia]:

Quod quisq; fecit patitur: scelus
Authorem repetit, suoq; premitur exempl[o no]cens.

Haman ab arbore suspenditur, quam p[ara]uerat Mardocheo. Brutus eodem pugion[e se] transfodit, quo interfecit benefactorem suum [Iu]lium. Et huiusmodi exemplis omnes hist[oriae] plenæ sunt. Quæ sanè non acciderent, nisi D[eus] aliquis esset, qui & vindex esset scelerum, & c[ir]cumstantiys demonstraret diuinitus illas [esse] pœnas.

Rectè etiam moti sunt homines sapie[ntes] conscientiæ doloribus, vt statuerent esse ali[quod] æternum numen. Notum enim est vniuerso g[ene]ri hu[mano]...

humano, quàm admirandi & intollerabiles cruciatus cordis sequantur scelera atrocia: quibus furijs tanquam tædis ardentibus exagitentur facinorosi, quàm diris verberibus in pectore quassentur: Qui immensus dolor non oritur ex metu corporalium suppliciorum: Multos enim inuadit, qui legibus sese exemptos esse putant. Vt Nero matre interfecta, Alexander trucidato Clito: & alij. Præterea multo acerbior est hic dolor conscientiæ, quam illæ lacerationes corporum esse possunt. Vnde verò existerent admirandi isti dolores conscientiæ, patrato aliquo scelere: aut contra tranquillitas & læticia animi vbi quis sibi bene conscius est, nisi diuinitus ista immitterentur? Humano arbitrio aut voluntate non suscipiuntur hi motus, nec deponi possunt, cum volunt homines. Deus est igitur author istorum admirandorum operum: isq; immittit, eiusmodi fulmina in corda sceleratorum.

Ordo deniq; causarum efficientium, in tota rerum vniuersitate, qui ostendit vnam pendere ab alia, nec esse progressum in infinitum: sed oportere in vna aliqua prima & summa causa consistere. Similiter fines omnium rerum, quod nihil est tam exiguum, tam vile, vel minutum, quod non ad certum aliquem finem & vsum sit conditum, euincunt esse Deum, qui omnia sapienti

consilio condiderit, & æterna potentia regat & sustentet.

Quid verò dicemus de motibus Heroicis in magnis & excellentibus viris: quos sanè nemo hominum sibi sumere aut alteri potest largiri? Quàm excellens fuit sapientia in Iosepho, Salomone, Daniele; quanta fortitudo in Samsone, Dauide, Iosue, Alexandro Magno, Iulio Cæsare: quanta morũ sanctitas & patientia in Abrahamo, Iacobo, Ieremia: quantus Zelus, quanta constantia animi in Prophetis, Elia, Eliseo, Iesaia? Quanta vis ingenij in Platone, Archimede? Hi motus admirandi non extiterunt sine adflatu diuino. Sunt enim quiddam supra humanæ naturæ vires.

Tandem futurarum rerum certæ prædictiones, ostenta, prodigia, & signa secuturorum euentuum; inprimis tam euidentia vaticinia de mutationibus imperiorum, & maximis rebus, testantur esse Deum, qui omnia gubernet & regat, omnesq́; euentus in sua habeat manu. Hæc & similia admiranda opera Dei, cùm in cœlo, tum in terra, & tota rerum vniuersitate, quibus omnibus insculpsit Deus vestigia suæ præsentiæ, omnipotentiæ & infinitæ sapientiæ, iubet nos Paulus intueri & expendere: & ex ijs Dei potentiam & æternitatem colligere, cũ dicit: ex operibus mundi, conspici inuisibilia Dei. Vt autem antea dictum

est,

est, omninò addenda sunt sacræ scripturæ testimonia de Deo: tum vt indubitantius statuamus quod sit Deus: tum vt pleniorem & salutarem Dei cognitionem comparemus: Nam verbum Dei est testimonium de Deo omniũ luculentißimum.

Quapropter tradidit etiam illos Deus in cupiditates cordium suorum, ad immundiciam, vt ignominia adficiat corpora sua inter se mutuo: qui commutauerunt veritatem eius mendacio, & venerati sunt colueruntq; creaturam supra eum qui condidit, qui est benedictus in secula, Amen. Propter hoc tradidit illos Deus in cupiditates ignominiosas. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalem vsum, in eum, qui est præter naturam. Similiter & masculi relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt per appetentiam sui, alius in alium, masculi in masculos fœditatem perpetrantes, & mercedem quam oportebat erroris sui in sese recipientes.

Non satis est Paulo conuicisse gentes de pec-
cato, demonstrata horrenda ipsorum idolomania:
Sed etiam externa illarum scelera & fœdas tur-
pitudines recenset. Ratio enim peccata contra
primam tabulam minus curat. Externa verò fla-
gicia, quæ turbant societatem ciuilem, facilius
agnoscit, & magis detestatur. Ostendit igitur
Paulus gentes, quod negare non poterant, pollu-
tißimè vixisse, & fœdissimis cupiditatibus frena
laxasse. Nec sanè aliter fieri potest, quàm vt ho-
mines carentes vera Dei noticia, orbati luce cæ-
lestis doctrinæ, & destituti gubernatione Spiri-
tus sancti in tetra & horrenda scelera prolaban-
tur. Sibi enim relictus homo varijs agitur ips
impuris adfectibus, & fœdis cupiditatibus, quas
ratio non semper potest coërcere: Et Sathanas,
cuius imperio subsunt impœnitentes omnes, &
ignari Dei, efficax est in eis: accendit flagrantes
adfectus, immittit furores, & impellit homines
ad scelera, vt de Iuda dicitur. Intrauit in eum
Sathanas: Et Paulus inquit: Deum huius seculi
efficaciter operari in filijs diffidentiæ. Et Christus
inquit: Tum vadit & accipit septem Spiritus se
nequiores, & ingreßi habitant ibi. cum horren-
das turpitudines & flagicia legimus in Ethnico-
rum historijs, vt in vita Cambysis, Xerxis, Ar-
taxerxis Mnemonis, in historia Thebana, Atri-
darum, Orestis, Neronis, Tiberij, Eliogabali,

Com.

Commodi, & similium, obstupescimus. Et ipsi Ethnici honestiores cum stupore admirati sunt, tantam fœditatem in hominem ratione prædi-tum, cadere posse. Ignorarunt enim potentiam Sathanæ in genus humanum.

At vox diuina nos admonet, hominem esse subiectum tyrannidi Sathanæ, qui illum incitat, & impellit ad horrenda illa flagitia, videlicet adulteria, incestas consuetudines, cædes, parricidia, & similia scelera, quibus scit & Deum contumelia affici, & eius iram aduersus nos augeri. Agnoscamus igitur non solum infirmitatem virium nostrarum: Sed etiam extremam generis humani miseriam, quod à natura Sathanæ tyrannidi subiecti sumus: & tanto maiore studio & conatu veram Dei agnitionem discamus, in verbo cœlesti nos exerceamus, vt tenebræ nostræ mentis pellantur: Agamus verè pœnitentiam, & confugiamus ad filium Dei Mediatorem, vt per eum ex tyrannide Sathanæ & tenebrarum eripiamur, & in regnum lucis transferamur: donemur etiam Spiritu sancto, qui nos renouet, imbecillitati succurrat, & perpetuo nos iuxta Dei benignam voluntatem gubernet, quemadmodum Dauid precatur: Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu: Spiritus tuus bonus deducat me in viam rectam: Psal. 143. Item; Non declines cor meum ad rem malam, ne

occuper operibus iniquitatis, cum hominibus operantibus iniquitatem, & non comedam de delicijs eorum.

In hac accusatione monet etiam Paulus, idolatriam & impietatem diuinitus puniri cæcitate cordis, vt deinde ruant homines in atrocia scelera, & fædißimas turpitudines. Vnde videre est in Ethnicorum sacris, nefanda scelera commissa, & pro singulari cultu deorum habita esse. Fiunt autem ista iustißimo Dei iudicio: quod excæcantur idolatræ, & suis impuris traduntur cupiditatibus: Cum enim idolorum fædo cultu, Deum contumelia afficiunt, & religiosi sibi videri volunt, sinit eos Deus ruere in horrenda flagitia, quæ ratio iudicat, vt à propria conuincantur & torqueantur conscientia. Quisquis ergo honestam & sanctam expetit vitam, à pietate in Deum ordiatur, discat verum Deum agnoscere, amplectatur eius verbum, serio pœnitentiam agat: credat in Mediatorem, ardenter inuocet & rectè colat verum Deum iuxta patefactionem: tū sequentur & honesti mores, Spiritu S. illuminante & flectente, & corroborante cor in omnibus actionibus.

Hîc verò disputari solet de causa peccati. Cum enim Paulus aliquoties repetat, Deum tradidisse gentes in fædas cupiditates & horrenda scelera, quæritur num Deus sit causa aliqua peccati. Vel adprobet illud, vel incitet & impellat bo-

lat homines ad peccandum. Etsi autem multi hic cumulent varias & difficiles quæstiones, & ijs sese disputationum labyrinthis inuoluant, quibus sese extricare non possunt: de Dei enim consilio, voluntate & conatu, amplius statuere conantur, quàm nobis in verbo est reuelatum: nos tamen tutißimum & saluberrimum iudicamus, modestè & cum timore Dei, consistere intra limites verbi diuini, & non plus sapere quàm oportet. Est enim docta quædam ignorantia, inquit Augustinus. Multis igitur in locis testatur Deus, quod nolit & prorsus detestetur omne peccatum. Idcirco enim promulgauit legem, vt vniuersæ creaturæ testatum fieret, Deum odisse peccatum. In 5. Psalmo inquit Dauid: Non Deus volens iniquitatem tu es. Neq; habitabit iuxta te malignus. Zach. 8. ne malum cogitetis quisq; aduersus proximum suum: & iuramentum falsum ne diligatis, quoniam hæc sunt, quæ odi dicit Dominus. Eph. 5. Propter hæc venit ira Dei in filios inobedientes.

Nec imaginandum est Deum per simulationem irasci peccatis, aut contrarias esse in Deo voluntates: Sed verè, horribiliter, & ardēter irascitur peccatis: idq; cū totius generis humani infandæ calamitates testentur: tum etiā lucta & paßio Domini nostri Iesu Christi vnigeniti filij Dei, euidētissimè demonstrat; Christus etiam dicit: Diabolus

 quando

quando mendacium loquitur, ex proprijs loquitur: quia ab initio mendax est, & pater mendacij. Paulus indicans propriam peccati causam, dicit: Per vnum hominē peccatū intrauit in mūdū. Nusq̄ in scriptura dicitur, Deum aut velle peccatū, aut incitare ad peccatū. Toto igitur pectore à prophana illa sententia abhorreamus, quæ Deum conatur peccati authorem constituere.

Quod ergo ad hanc locutionem attinet, Tradidit Deus gentes in reprobum sensum, & cupiditates ignominiosas, modesta & pia antiquitas sic exposuit, permißione, non incitatione, desertione non effectione: In hac simplici & pia responsione acquiescamus: Iudicia enim Domini abyssus multa. Et Paulus meritò exclamat: O altitudo diuitiarum & sapientiæ, & cognitionis Dei. Verum quidem est nihil fieri posse Deo vel inuito, vel inscio, vel non curante. Cur autem non impediuerit omne peccatum cum potuerit, non possumus perscrutari: Iniusticiæ aut stulticiæ accusari nullo modo potest. Nec de eius omnipotentia dubitari fas est. Ornauit Deus homines & Angelos libertate voluntatis vt obedientia esset conspectior. Testatur etiam scriptura peccata peccatis à Deo puniri: diuinitus percuti homines cæcitate mentis: immitti hominibus furorem, quo perciti attrahunt maiores pœnas, & de se ipsi sumunt supplicia; tanta quoq; in Deo est & sapientia

pientia & bonitas vt ipsis malis malorum hominum consilijs, voluntatibus & conatibus cum ad suam ipsius gloriam, tum ad Ecclesiæ ædificationem vtatur. Quemadmodum disertè de Pharaone dicit Deus. In hoc ipsum te excitaui, vt ostenderem per te potentiam meam: Sed tamen omninò fateri cogimur, nos Dei consilium, iudicia, & opera non posse penitus introspicere. Simplici igitur & pia hac responsione contentissimus, Deum desertione & permißione tradere homines in cupiditates ignominiosas: & hoc modo similes scripturæ phrases intelligantur, Vt Exod. 4. Ego indurabo cor Pharaonis. Item: Iesa: 69. Cur nos errare fecisti à vijs tuis? Item: Psal. 105. Conuertit cor eorum vt odissent populum eius. Item: Psal. 141. Ne inclines cor meum ad rem malam, ne occuper operibus iniquitatis. Item: 2. Paralip. 18. Egredere & fac sic: Et dominus dedit Spiritum mendacem in os omnium Prophetarum. Item: 2. Samuel 16. Dauid inquit: Dominus iussit eum, vt maledicat Dauidi: Has & similes scripturæ locutiones de permissione & desertione intelligamus. Deus indurat cor Pharaonis, dum non emollit, excæcat dum non illuminat: Sed Spiritum suum subtrahit. Si quis existimat amplius quiddam in verbis tam emphaticis significari, certum est Deum iusto suo iudicio pœnam tantum sui contemptus spectare, eamq;

quando mendacium loquitur, ex proprijs loquitur: quia ab initio mendax est, & pater mendacij. Paulus indicans propriam peccati causam, dicit: Per vnum hominē peccatū intrauit in mūdū. Nusq̄ in scriptura dicitur, Deum aut velle peccatū, aut incitare ad peccatū. Toto igitur pectore à prophana illa sententia abhorreamus, quæ Deum conatur peccati authorem constituere.

Quod ergo ad hanc locutionem attinet, Tradidit Deus gentes in reprobum sensum, & cupiditates ignominiosas, modesta & pia antiquitas sic exposuit, permißione, non incitatione, desertione non effectione: In hac simplici & pia responsione acquiescamus: Iudicia enim Domini abyssus multa. Et Paulus meritò exclamat: O altitudo diuitiarum & sapientiæ, & cognitionis Dei. Verum quidem est nihil fieri posse Deo vel inuito, vel inscio, vel non curante. Cur autem non impediuerit omne peccatum cum potuerit, non possumus perscrutari: Iniusticiæ aut stulticiæ accusari nullo modo potest. Nec de eius omnipotentia dubitari fas est. Ornauit Deus homines & Angelos libertate voluntatis vt obedientia esset conspectior. Testatur etiam scriptura peccata peccatis à Deo puniri: diuinitus percuti homines cæcitate mentis; immitti hominibus furorem, quo perciti attrahunt maiores pœnas, & de se ipsis sumunt supplicia; tanta quoq; in Deo est & sa-

pientia

pientia & bonitas vt ipsis malis malorum hominum consilijs, voluntatibus & conatibus cum ad suam ipsius gloriam, tum ad Ecclesiæ ædificationem vtatur. Quemadmodum disertè de Pharaone dicit Deus. In hoc ipsum te excitaui, vt ostenderem per te potentiam meam: Sed tamen omnino fateri cogimur, nos Dei consilium, iudicia, & opera non posse penitus introspicere. Simplici igitur & pia hac responsione contentissimus, Deum desertione & permißione tradere homines in cupiditates ignominiosas: & hoc modo similes scripturæ phrases intelligantur, Vt Exod. 4. Ego indurabo cor Pharaonis. Item: Iesa: 69. Cur nos errare fecisti à vijs tuis? Item: Psal. 105. Conuertit cor eorum vt odissent populum eius. Item: Psal. 141. Ne inclines cor meum ad rem malam, ne occuper operibus iniquitatis. Item: 2. Paralip. 18. Egredere & fac sic: Et dominus dedit spiritum mendacem in os omnium Prophetarum. Item: 2. Samuel 16. Dauid inquit: Dominus iussit eum, vt maledicat Dauidi: Has & similes scripturæ locutiones de permissione & desertione intelligamus. Deus indurat cor Pharaonis, dum non emollit, excæcat dum non illuminat: Sed Spiritum suum subtrahit. Si quis existimat amplius quiddam in verbis tam emphaticis significari, certum est Deum iusto suo iudicio pœnam tantum sui contemptus spectare, eamq;

iustißime infligere: vel electorum exploration[...] & probationem vrgere: Ipsum verò peccat[...] nequaquam velle, nec vllo modo eo delectari, [...] eius esse causam. Semper enim eius voluntas e[...] iusta & sancta: Etiam cum tradit homines in re[...] probum sensum propter Idolatriam: Immitt[...] furorem mentis propter blasphemias, non disce[...] dit à regula iustitiæ, Sed iudicium suum exerce[...] Vnde Paulus dicit: mercedem quam oportebat erroris sui in sese recipientes.

Et quemadmodum non probaue[...] runt vt Deum cognoscerent: tradid[...] illos Deus in reprobram mentem, [...] facerent quæ non decet repletos o[...] mni iniusticia, Scortatione, nequiti[...] auaritia, malicia. Plenos inuidia, c[...] de, contentione, dolo, maleuolenti[...] petulantia, susurrones, obtrectatore[...] Dei osores, contumeliosos, elatos, ar[...] rogantes, inuentores malorum, paren[...] tibus immorigeros, ratione carente[...] pactorum non tenaces, alieni à natu[...]

rali adfectu dilectionis, implacabiles, immisericordes.

SAtis longum Catalogum scelerum, quibus sese gentes contaminarunt, hîc ponit Apostolus: Vult enim gentes conuincere de peccato: vt sese nemo coram Deo excusare poßit. Simul tiam docet Apostolica authoritate, quod peccata sint atrocia, quæ iram DEI & æternam mnationem mereantur: quæ gentes vel leuia rrata esse arbitrabantur: vel etiam tanquam ullius momenti excusabant. Atq; ita hortatur gentes ad agendam pœnitentiam.

Vsitatißima autem fuisse hæc scelera apud ntes, vniuersa mundi historia testatur. Et quanam sit vita & mores, & quis animus in ijs, i sese impietati & Epicureo Dei contemptui derunt, in hac quasi tabula videre licet. Sathan im eos, quos in sua tenet potestate de scelere in elus impellit, & agit, donec tandem hominem desperationem & æternum exitium præcitet.

Singula vocabula obseruent studiosi, & iux præcepta Decalogi distribuant.

Ad

Ἀδικία: Iniusticia: Genus hoc est omnia scelera comprehendens. iniusticiam enim vniuersalem significat, impietatem erga Deum, & iniquitatem erga homines, pugnatq; cum toto Decalogo: Vt ἐσχάτη ἀδικία, δοκεῖν δίκαιον εἶναι μὴ ὄντα. Extrema iniusticia est, eum velle videri iustum, qui non est. Sic Cambyses, Xerxes, Pericles, Alcibiades, Harpalus, Dionysius, Nero, Catilina, Verres, fuerunt iniusti, violarunt omnes leges, diuinas & humanas: fuerunt crudeles, impuri, incesti, rapaces, iniusti: interfecerunt innocentes, nec vllum scelus formidarunt, ex quo lucrum vel commodum aliquod sperarunt.

πορνεία: Scortatio. Pugnat cum sexto praecepto. Ac disertè recenset Paulus inter atrocia scelera, quae damnationem merentur: quia gentes non iudicabant esse flagitium, nec legibus puniebant eam. Simul autem complectitur sub hac specie omnes prohibitas libidines.

πονηρία: Id est, nequitia. Pugnat cum 4. & 5. praeceptis. Significat enim ingenij prauitatem, petulantiam, & nocendi cupiditatem. Cum peruerso homini volupe est alijs malefacere & nocere: Vt Alcibiades, Antiochus, Epiphanes, Caligula, Nero, Domitianus, Iulianus. Item: Seianus, Eutropius, fuerunt πονηροὶ cupidi nocendi, & versutè & callidè nocuerunt.

πλεο-

πλεονεξία. Auaritia est contra septimum præceptum, & complectitur omnia vicina scelera, furta, rapinas, vsuras, iniusta aucupia. πλεονεκτικὸς fuit Dionysius tyrannus, spoliator templorum. Harpalus qui 30. tonnas auri est furatus. Demosthenes qui auro se corrumpi est passus. πλεονεξίας & Scipio Africanus in historia accusatur. Insignes sunt Euripidis versus.

ὅστις ἐπὶ τὸ πλέον ἔχειν πέφυκ' ἀνὴρ
οὐδὲν φρονεῖ δίκαιον, οὐδὲ βούλεται:
φίλοις τε ἄμικτός ἐστι καὶ πάσῃ πόλει.

Quisquis auaritiæ est deditus, hic nihil iustè cogitat, nec vult: neq; amicis neq; vniuersæ ciuitati tolerabilis.

Κακία: Maliciam significat. Græci opponunt ἀρετῇ. Latius igitur patet quàm πονηρία. Nam complectitur commißionis & omißionis peccata, cùm petulantiam, tum negligentiam. κακὸς fuit Claudius Cæsar, qui multa iniustè & crudeliter fecit, & simul in gubernatione fuit negligens. Pugnat cum quarto, & septimo præcepto. Commodus imperator, Heliogabalus, Ptolomæus, fuerunt κακοὶ, truculenti, crudeles, impuri & negligentes.

φθόνου

6. φθόνου: *Inuidia. Pugnat cum quinto præcepto. Inuidus alterius marcescit rebus opimis. Lentulus inuidet gloriæ Scipionis. Pompeius gloriæ Cæsaris.*

7. φόνου: *Cæde. Prohibetur hoc scelus in quinto præcepto. Caligula exclamasse fertur: Vtinam P. Rom. vnam ceruicem haberet.*

8. ἔριδος: *Contentione. Pugnat cum quinto præcepto.* ἔρις ἔριν ἀντιφυτεύει *inquit ille. Et Philosophorum futiles rixæ & contentiones infinitæ testantur, quantum laborarunt hoc vitio gentes.*

9. δόλου: *fraude. Pugnat cum octauo præcepto. Tuta frequensq; via est, per amici fallere nomen. Ipsi igitur Ethnici fatentur de se, quod Paulus adserit. Tryphon præstigiator dolo & fraude circumuenit præstantem principem Ionathan Maccabeum. 1. Maccab. 9.*

10. Κακοηθείας: *Petulantia, maleuolentia. Cum ea est mentis prauitas, vt delectetur alterius pernicie: deprauat rectè facta & dicta: Semper malè de aliјs suspicatur: serit semina dissensionum, incendit odia & lites: nihil agit candidè, nihil in meliorem partem interpretatur. Tyberius plenus est suspicionibus, maleuolentia, &*

cupidi-

cupidus nocendi. Pugnat cum quinto & octauo præcepto.

11. ψιθυρίστας: Susurrones, qui perferendis fabellis conantur gratiam inire: & clanculum mordent alterius honestam famam: quales passim sunt in principum aulis. Pugnat cum octauo præcepto. Susurro fuit Elianus apud Tiberium, qui delationibus suis plurimos obiecit tyrannidi Tiberij. Vatinius apud Neronem.

12. καταλάλους: Obtrectatores, qui palàm conuicijs proscindunt innocentem: quod vicium populo est vsitatissimum. Nam vt Pindarus inquit: ὄψον δὲ λόγοι φθονεροῖσι. Pugnat hoc vicium cum 8. præcepto. Archilochus & Theon adeò celebres hoc scelere fuerunt, vt eorum nomina in prouerbium abiuerint.

13. θεοστυγεῖς: Actiuè intelligendum est: Dei osores, qui palàm derident Deum & omnem religionem: Profitentur sese hostes Dei, vt Mezentius, Rabsates, Sennacherib, Antiochus, Cyclops, & alij θεομάχοι. Pugnat hoc scelus cum primo præcepto.

14. ὑβριστάς: Contumeliosos, qui petulanter alios vexant: qui aliorum bona ferociter

ad se

ad se rapiunt, nihil pensi habent quid ipsa æquitas postulat: qui cædibus & libidinibus grassantur, freti sua potentia, vt Alcibiades, Antiochus Epiphanes, Catilina, Clodius, Nero, Iulianus, fuerunt ὑβρίσαι. *Pugnat hoc præceptum cum 4.5.6. & 7. præceptis. Quid* ὕβρις *sit, ex versu colligi potest.*

Τίκτει δὲ κόρος ὕβριν ὅταν κακῷ ὄλβος ἕπηται.

Item:

ὕβρις καὶ μάγνητας ἀπώλεσε καὶ κολοφῶνα.

15. ὑπερηφάνοι: *Superbi, qui non agnoscunt suam infirmitatem: Sed suam sapientiam & virtutem admirantur: & alios præ se contemnunt. Pugnat hoc præceptum cum primo & quarto præceptis. Superbi sunt, Aiax, Antigonus, Pompeius. Nota est Aiacis superba vox in Tragædia:*

Dijs adiuuantibus etiam ignaui vincere possunt.
Ego verò vel inuito Deo vincam.

Scribunt Alphonsum regem castellæ eo superbiæ fuisse delapsum, vt in hanc blasphemam vocem eruperit: Si à principio creationis humanæ Dei consilio interfuisset, se nonnulla melius ordinatiusq; dispositurum fuisse.

Ἀλλ

16. Ἀλάζονες: *Arrogantes, qui ſeſe immodicè iactitant & virtutes ſuas ebuccinant. Qualis depingitur Thraſo, Pyrgopolinices, Timotheus & Cleon Athenienſes. Pugnat hoc vicium cum 8. Præcepto.*

17. Ἐφευρετὰς κακῶν, *inuentores malorum, qui nouas fraudes & technas excogitant: & authores ſunt nouorum ſcelerum. Vt qui in aulis Principum nouas exactionum ſpecies excogitāt: aut nouas ſuppliciorum formas inueniunt, quibus pij vexentur: aut in negociatione noua aucupia pecuniarum excogitant. Eutropius in aula Arcadij, nouam excogitauit legem, qua tandem & ipſe periÿt. Zoroaſter rex Bactrianorum primus dicitur inuentor artis magicæ. Pugnat hoc ſcelus cum toto decalogo.*

18. γονεῦσι ἀπειθεῖς, *Parentibus immorigeri: Cum gentes libidinibus ſeſe horribiliter polluerunt: ſimul in ſemine horribiliter à Deo puniti ſunt. Et apud gentes liberi rarò parentibus obtemperarunt. Nota eſt Tulliæ hiſtoria apud Liuium. Hoc ſcelus contra 4. præceptum pugnat.*

19. Ἀσύνετοι: *qui ſine mente cœci, & furentes ruunt in ſcelera, & ſibi exitium attrahunt: qualis fuit Nero, Caligula, Vitellius, Heliogabalus,*

lus, Antonius, Catilina, Clodius. Scelus hoc pugnat cum tota secunda tabula.

20. ἀσύνθετοι: *Pactorum non tenaces, fœdifragi, vt Metius Suffetius, qui equis est discerptus: Cleomenes qui pactus inducias, noctu oppressit Arginos. Pugnat hoc scelus cum 2. & 8. præceptis.*

21. ἄστοργοι: *Alieni à charitatis adfectu, qui omnem prope exuunt humanitatem, & naturalem beneuolentiam erga suos, vt Cain, Atreus Thyestes, Medea.*

22. ἄσπονδοι: *Implacabiles, qui semel irritati, nullo deinde officio placari possunt, vt Alexander Phereus, Tiberius, Nero, Baßianus Caracalla. Pugnat cum 5. præcepto.*

23. ἀνελεήμονες: *Immisericordes, qui alienis malis non tanguntur. Qualis fuit Timon μισάνθρωπος. Pugnat cum quinto præcepto.*

Hunc prolixum catalogum scelerum recensuit Apostolus, vt gentium sceleratam vitam depingeret, eas quoq; de peccato conuinceret, atq; ita operum iusticiam detraheret: tum vt doceret hæc atrocia scelera, quæ gentes parui faciebant, mereri æternas pœnas, atq; ita ad pœnitentiam omnes vocaret, & Ecclesiam moneret, vt à talibus sceleribus abstineret.

Qui

Qui cum ius Dei nouerint, quod qui talia faciunt, digni sunt morte: non solum faciunt ea, Sed etiam consentiunt facientibus.

Conclusurus hic accusationem gentium, repetit sententiam ex iure naturæ desumptam. Ius naturæ quod gentibus notum fuit, dictat, eos esse dignos morte, qui talia patrant scelera: Et tamen gentes eiusmodi scelera commiserunt, & iis consenserunt. Propriæ igitur conscientiæ testimonio conuicti sunt, quod reæ sint iræ diuinæ, & propria iusticia careant.

Diligenter hic locus de iure naturæ est obseruandus. Cum enim Apostolus legem naturæ, quæ ostendit discrimen honestorum & turpium, & dictat scelera mereri pœnas & mortem, nominet δικαίωμα θεοῦ, *Ius Dei, testatur eam prorsus congruere cum lege diuina patefacta per Mosen. Inseuerat Deus radios suæ diuinæ sapientiæ in mentem humanam in prima creatione, ita vt Adam ante lapsum clarè videret DEI voluntatem, & iudicium eius intelligeret: Haud dubiè Adam plenius intellexit Decalogum, quàm vlli postea Prophetæ, ne ipso*

quidem Mose excepto. Sed valdè obscurata est hæc lux per peccatum: Destitutus est enim Adam Spiritu sancto: & tenebræ occuparunt mentem, quæ impedierunt noticiam Dei, & voluntatis ipsius. Non tamen omnis notitia de Deo penitus fuit extincta: Sed mansit in homine etiam post lapsum, & naturæ totius deprauationē, aliquis intellectus honestorum & turpium, & noticia quod sit Deus, cui sit obediendum, & qui sit seuerus scelerum vindex. Nisi enim hæc remansisset noticia, nihil differret homo à brutis animantibus: neq; ministerio verbi conuerti posset. Vt ergo restaret in homine testimoniū quod sit Deus, qui vindex sit scelerum, vtq; homo disciplina regi posset, quasi scintillæ quædam prioris illius lucis in cineribus humanæ naturæ reliquæ manserunt. Homo enim post lapsum non edoctus Dei verbo, non regeneratus Spiritu sancto intelligit tamen esse Deum, eiq; obediendum esse: Inobedientes verò dignos esse pœna. Hinc illæ sunt præclaræ sententiæ apud Ethnicos: Ab altero expectes, alteri quod feceris. Item: Illo nocens se damnat, quo peccat die: & quæ sunt similes.

Hinc iam Definitio iuris naturæ peti potest: Ius naturæ est noticia naturalis diuinitus insita mentibus humanis etiam post lapsum, congruens cum norma iusticiæ diuinæ, quæ testatur quod sit Deus, & quod sit iustus & scelerum vindex,

mon.

monstrans discrimen honestorum & turpium, & regens mores. Ac summa iuris naturæ in Decalogo comprehensa est: Voluit enim Deus illa repetitione suæ legis, & stabilire iudicium mentis humanæ de Deo: & illustrare atq; excitare è cineribus scintillas reliquas in homine oppressæ lucis: ac simul patefacere Spirituale suum iudicium aduersus peccatum & immundam hominis naturam.

Grauis est sententia, quod Apostolus inquit: scire homines ex iure naturæ huiusmodi peccatis pollutos, dignos esse morte: atq; indicat se non loqui de iudicio ciuili, neq; de securis animis: sed de examine conscientiæ in sensu iræ diuinæ, aspicientis suam deformitatem, & formidantis interitum. Multo enim secus iudicant mentes, dum peccatum adhuc dormit, & homo securè contemnit Dei iram: Vt Pharao ridet antea mentionem de Deo: Sed cinctus vndiq; aquis, & videns imminere exitium, longè aliam in corde, de sua impietate pronunciat sententiam, & sentit se morte dignum esse.

Etsi autem homines impij iudicium hoc conscientiæ delere conantur, & vel hypocrisi tegere, vel furore opprimere: tamen nihil aliud agunt, nisi quod lethales flammas intus in corde alunt, donec vi erumpant. Singuli igitur & seueritatem legis diuinæ, & propriæ conscientiæ testimonium

semper metuamus, magis, quàm vlla supplicia corporalia. Non solum, inquit, faciunt: Sed etiam consentiunt facientibus. Docere vult Paulus non eos tantum Ethnicos corā Deo reos esse, qui externis sceleribus, quæ supra commemorauit, contaminati sunt: Verum etiam illos qui singulari studio scelera illa vitabant, & honestæ vitæ laudem mereri conabantur: Ac sanè paucissimi fuerunt apud Ethnicos, qui non polluerent sese externis turpitudinibus, incæstu, adulterijs, scortationibus, fraudibus, mendacijs, imposturis, furtis, periurijs, & similibus: fuerunt tamen aliqui inter Ethnicos, qui magno studio conati sunt honestam ducere vitam: quales celebrantur, Palamedes, Socrates, Conon, Aristides, Plato, Xenophon, Item: Camillus, Fabricius, Scipio, Lælius, Cato, Pomponius Atticus, & similes. Sed & his detrahit Paulus iusticiam coram Deo, & eos de peccato in iudicio Dei redarguit: Vniuersalem enim conclusionem est positurus, videlicet totum mundum reum esse coram Deo, & omnes homines, nemine excepto, sub ꝑ peccato esse conclusos.

Honestiores igitur Ethnicos à consensu scelerum redarguit. Etsi, inquit, fuerunt inter Ethnicos, q̄ se à sceleribus & turpitudinibus abstinuerunt, & honestam vitam instituerunt: nihilominus

minus tamen sunt rei coram Deo, siquidem sceleribus consenserunt: id est, non prorsus abhorruerunt à sceleribus: Sed corda ipsorum ad scelera prona fuerunt, & turpitudine fuerunt delectati: non expauerunt Dei iudicium: non doluerunt Deum contumelia adfectum esse sceleribus, quia nisi ignominiam & hominum iudicia, ac pœnas secuturas veriti fuissent, non abstinuissent se à libidinibus, furtis, vindicta, mendacijs: Sed ipsis etiam volupe fuisset patrare talia facinora. Quemadmodum Scipio apertè de se fatetur, se impensius quidem alterius sponsam amare: Sed quia animum respublica occuparit, nolle se ætatis ludo frui. Consensit igitur in scelus, licet id non commisit Scipio. Reprimit sese Achilles ne Agamemnonem interficiat: Sed quantos irarum motus voluit sub pectore. Et in summa quasi qui temperantißimè, iustißimè & modestißimè viuunt, gerunt tamen corda vacua timore Dei, plena superbiæ, odij, liuoris, cupiditatis, vindictæ, libidinis, auaritiæ, iræ, æmulationis, & similium atrociũ scelerum. Iam ius naturæ quoq; dictat nõ eum tantum in culpa esse, qui commiserit scelus: Sed etiam qui voluntatem committendi habuerit.

Itaq; ius naturæ tam honestos, quàm sceleratos redarguit, & conuincit morte dignos esse. Propius sanè hîc introspicit, ius naturæ

Apostolus, quàm omnes Philosophi, quotquot fuerunt. Adfirmat enim cõsensum in sceleribus, id est, interiores motus cordis impuros, & cõtra legem pugnantes, esse atrocia scelera: Atq; etiam mortem mereri: Idq; & sentit & fatetur conscientia, in terroribus mortis, & sensu iræ diuinæ.

CAPVT II.

QVA PROPTER INEXCVSABILIS ES O HOMO, QVISQVIS ES qui iudicas: Nam hoc ipso, quod iudicas alterum, teipsum condemnas: Eadem enim facis tu, qui iudicas.

TRansit hîc Paulus ad Iudæorum accusationem, quæ est aliquanto maioris operæ, eo quod populus Israel & lege diuinitus promulgata, erat instructus, & multo honestius quàm Ethnici viuebat. Atq; hinc gloriabatur se longe antecellere Ethnicis, & se obedientia sua coram Deo iustum esse, & vitam æternam mereri. Exemplum est Pharisæus Luc. 18. Ago tibi gratias Deus, quod non sum sicut cæteri, raptores, iniusti, adulteri, qualis etiam hic publicanus.

Item:

Item ibidem: Magister hæc omnia seruaui à iuuentute mea.

Origo autem huius erroris & superbiæ, inde est, quod intellectus legis diuinæ insitus homini in creatione, per lapsum Adæ, & secutam totius naturæ corruptionem obscuratus est: neq; nunc tam prope aspiciunt homines iudicium Dei in lege patefactum. Atq; hæc Ethnica inscitia populum Israeliam tum occupauerat, adeò vt Spiritualem sensum legis Mosaicæ non intelligerent: Sed Decalogum in Philosophiam Ethnicam transferrent, & existimarent tantũ externa scelera in eo accusari & damnari: Quem Pharisæorum errorem, vt qui vniuersum delet Euangeliũ, & Christum cum omnibus suis beneficijs sepelit, grauißimè reprehendit Christus Matth. 5. vbi sententiam legis Mosaicæ exponit.

Sic igitur & hoc loco Apostolus Paulus, vt ostendat omnes homines carere propria iusticia, & indigere beneficio Mediatoris: docet non tantum impuros Ethnicos iudicio Dei damnari, verum etiam Iudæos de semine Abrahæ & promulgatione legis, & morum sanctitate gloriantes. Eadem enim scelera, quæ iuxta legem in alijs taxant, & de quibus sententiam mortis pronunciant, committunt, cum gerunt corda inquinata prauis adfectibus. Propterea inquit: Inexcusabilis es, O homo, quisquis es qui iudicas. Id est: Tu

Iudæe, qui iudicium fers de gentibus ex lege, existimare nō debes te inculpatum prorsus esse: Lex enim non tantū pręcipit externis mēbris, sed etiā cordi & animæ. At negare non potes, cor tuū varios sentire errantes motus, sæpè irasci Deo, & fremere aduersus eum: Semper tumere superbia, sæpè ardere flammis libidinū, sæpè flagrare ira, odio, liuore, dolore repulsæ, cupiditate vlciscendi, auaritia, & similibus atrocibus peccatis. Ex corde enim egrediuntur cogitationes malę, cædes, adulteria &c. Cum autem Lex non solum externam disciplinam: Sed etiam internam, integram, & Spiritualem obedientiam flagitet, quam nemo præstat, eo ipso quod quis in alium profert sententiam, seipsum condemnat.

Eadem enim facis, inquit, qui iudicas, videlicet corde impuro & adfectibus illicitis: Qui enim irascitur fratri, reus est mortis: Et qui aspexerit mulierem ad concupiscendā eam, iam mœchatus est in corde suo. Matth. 5. Hinc Moses inquit: Innocens apud te, non est innocens. Et Dauid: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Vult igitur Paulus hoc loco Spirituale legis iudicium expendi, & immundiciem humanæ natura agnosci. Paulus hoc loco non constituit ciuilia iudicia, nec agit de ministerio: Sed demonstrat neminem vacare culpa, ne eos quidem qui honestis

pr-

prǽditi moribus aliorum scelera graui iudicio condemnant.

Scimus autem quod iudicium Dei est secundum veritatem super eos qui talia faciunt.

Admonet hîc Paulus de seueritate iudicij diuini, quod multo grauius pronunciat de peccato, & multo exactius examinat latebras conscientiæ, quàm frigida, cæca, & sibi nimium blandiens mens humana. Homo externa facta tantum iudicat, & de motibus cordis leuiter pronunciat: At iudicia Domini abyssus multa: Deus probat corda & renes, intimos sinus animæ perscrutatur, & hominem propter impiam cogitationem, propter errantem cordis adfectum, propter ociosum verbum adiudicat morti æternæ. Matth. 5. 12. Hinc Dauid inquit: Domine si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Psal. 130. Hîc igitur in timore Dei discamus, longè sublimius esse iudicium Dei de peccato, quàm nostra mens intelligere potest. Vnde & Paulus dicit: legem esse spiritualem.

Existimas autem hoc O homo qui iudicas eos, qui talia faciunt, & facis eadem.

eadem. Quod tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis ipsius, & patientiam & longanimitatē contemnis? ignorans quod bonitas Dei te ad pœnitentiam adducit? Tu verò iuxta duriciem tuam, & cor impœnitens, cumulas tibi iram, in die iræ, & reuelationis, & iusti iudicij Dei.

GRauißimam adhortationem inserit hoc loco Paulus, qua omnes securos vocat & inuitat ad pœnitentiam: & monet ne Dei bonitate, patientia & lenitate abutantur. Non enim ideo suspendit Deus suum iudicium, & differt pœnas scelerum, quod nihil curet res hominum, sicut impij interpretantur: Sed vt suam demonstret bonitatem & lenitatem: & vt hominibus tribuat spaciū resipiscendi. Si enim statim infligeret Deus pœnas scelere commisso, necesse haberet, totum genus humanum mox delere: Siquidem nemo est absq; peccato: & singuli meremur mortem in quocunq; peccato. Sed tanta est tamq; immensa Dei bonitas & misericordia, vt licet atroci adficiatur contumelia, non tamen mox infligit pœnam: Sed differt eam, & largitur spacium resipiscendi, iuxta dictum; Non faciam furorem iræ

mea;

meæ, quia Deus ego sum & non homo: Item: Viuo ego nolo mortem peccatoris: Sed vt conuertatur & viuat. Hinc iam peti potest solutio argumenti, quod ratio sæpe obijcit: Si est Deus, tum malis malè esse oportet: sed id nunc abest: Ergo &c. Respons. malis omninò malè erit, sed ad tempus Deus magna lenitate & longanimitate differt pœnas, vt peccatores ad pœnitentiam inuitet.

Qui reddet vnicuiq; secundum opera sua, his quidem qui perseuerantes in benefaciendo gloriam & honorem, & immortalitatem quærunt vitam æternam: ijs verò qui sunt contentiosi, & qui veritati quidem non obtemperant: obtemperant autē iniusticiæ, ventura est indignatio & ira, adflictio & angustia, aduersus omnem animam hominis perpetrantis malum, Iudæi primum simul & Græci. Gloria verò & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm simul & Græco.

VT excitet homines securos ad agendam pœnitentiam, Apostolus ante oculos ponit seue-

rißimam

rißimam sententiam futuri extremi iudicij, in quo singulis redditurus est Deus secundum opera sua. Hoc sanè argumentum omnium est grauißimum, quo si quis non mouetur, frustra est omnis sermo, qui cum eo de pietate habetur. Quid enim potest dici grauius, quàm Deum in extremo iudicij die, qui est præ foribus, iudicaturum esse omnia hominum facta, & arcanas cordium cogitationes: Ac eos qui pietati studuerint ornaturum esse vitæ æternæ gloria & immensa beatitudine: Impios verò & incredulos abiecturum in æternos cruciatus.

Abutuntur hoc loco pontificij ad stabiliendum errorem de iusticia operum. Quasi Paulus hoc velit, quemadmodum hi qui damnantur, propter peccata puniuntur: Ita qui saluantur non gratis, sed propter opera & merita fiant hæredes vitæ æternæ. Verum huic Sophisticæ interpretationi Paulus in tota Epistola reclamat, & disertè detrahit operibus iusticiam coram Deo, & meritum vitę æternæ. Contra verò constanter tuetur hanc sententiam, Iustificari hominem gratis coram Deo, sine operibus legis & propria dignitate, fide propter filium Dei Mediatorem. Nequaquam igitur sibi contraria dicit Apostolus hoc loco. Verùm cum Paulus homines impios & securos hypocritas ad seriam pœnitentiam inuitare conetur: vtitur voce legis, & adfir-

mat

mat Deum certò puniturum esse impios: Iustis verò daturum præmia. Legis enim sententia, cum sit æterna Dei sapientia, non mutata nec deleta est per Euangelium, quin Lex ipsa per fidem stabilitur, vt inquit Paulus. Verißimum est igitur Deum vnicuiq; redditurum esse secundum opera sua. nec quenquam sua mercede fraudaturum. Qui enim legem non seruarunt, sed iniusticiæ operam dederunt, in æternũ grauissimas luent pœnas. Qui verò iusticiam sectati fuerint, vitam æternam adipiscentur. Iam si quęris quinam legi obedierint sectando iusticiam, nemo reperietur. Omnes ergo supplicio adficit Lex, & sic vnicuiq; reddit secundum opera sua, dum omnes ex æquo damnat, siquidem omnes carent gloria Dei. Sed dicis num ergo nemo saluabitur? Respon. Saluabuntur, & quidem pij: Sed quomodo & ex qua causa saluentur non ex lege, quæ omnes damnat: Sed ex Euangelio quę credentibus gratis per & propter Christum promittit & offert reconciliationem cum Deo, iusticiam & vitã æternam petendum & discendũ est. Et vt maximè phrasin legis retinet Paulus, de salute eorum qui perseuerarunt benefaciendo: & bonum sunt operati: tamen illã vult iuxta Euangelium intelligi. Euangelium enim docet, qui sint, qui bonum operentur: videlicet, non qui legis operibus cupiant mereri iusticiam coram Deo & vitam æter-

æternam: Sed qui credunt in eum qui iustificat impium. Hoc est opus Dei, inquit Christus, vt credatis in eum, quem pater misit. Iohan 6. Item: qui credit in filium habet vitam æternam. Ergo pars illa de attribuenda vita æterna illis qui perseuerarunt benefaciendo, ex Euangelij promissione est intelligenda. Nam qui in Christum credit, habet omnia opera quæ Lex requirit. Finis enim legis est Christus, & pro nobis factus est peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Adhæc omnia iustificatorum bona opera, facta in fide Mediatoris, & directa ad Dei gloriam in futura vita copiosissimè compensabuntur. Mercedem enim copiosam reposuit nobis Deus in cœlis, adeò vt si quis potum aquæ frigidæ det pauperi in nomine Iesu, non sit perditurus suam mercedem. Ita verissima est Pauli sententia, congruens cum tota lege Mosis, & plurimis dictis Christi: Vt hoc fac & viues. Item: si vis in vitam ingredi serua mandata. Item; Ioan. 5. Qui bene egerunt prodibunt in resurrectionem vitæ: Qui verò mala patrarunt, in resurrectionem iudicij. Hoc sanè certissimum est: sed quinam sint qui bene agant, ex Euangelio est discendum, videlicet qui credunt in nomen domini nostri Iesu Christi.

Doctrina hîc consideranda est de præmijs bonorum operum. Nullum enim præstatur bo-

opi-

opus tam exiguum à pia mente in hac vita, quod non amplißima mercede & gloria immensa in vita æterna compensabitur.

Non enim est acceptatio personarum apud Deum.

Confirmat Apostolus rectitudinem & iustitiam iudicij diuini: quòd exactißimè iuxta normam suæ legis pronunciet, nullius causam inflectat, nemini parcat, nulli iniuriam faciat: nullius personam respiciat. Sed ex æquo & bono, omnes facientes mala iuxta legem pronunciat reos: Omnes verò credentes in Iesum Christum saluet, & omnia bona opera compenset. Tam irascitur Deus Dauidi Regi committenti adulterium & cædem, quàm alicui ex infima plebe polluenti sese adulterio & cęde. Lazarum pauperrimum, sed in Christum credentem, tam recipit Deus in gratiam, & donat vita æterna, quàm Nebucadnezarum Monarcham potentißimum. Tam Cornelio gentili agenti pœnitentiam & credenti Euangelio donatur Spiritus sanctus, quàm Apostolo Petro nato ex semine Abrahæ. Hæc ergo sententia tam ad legem quàm ad Euangelium pertinet. Deus enim omnibus peccantibus irascitur, sine acceptione personarum. Vicißim Deus omnes recipit in gratiam, & scribit hæredes vitæ æternæ, confugientes vera fide ad filium Mediatorem.

æternam: Sed qui credunt in eum qui iustificat impium. Hoc est opus Dei, inquit Christus, vt credatis in eum, quem pater misit. Iohan 6. Item: qui credit in filium habet vitam æternam. Ergo pars illa de attribuenda vita æterna illis qui perseuerarunt benefaciendo, ex Euangelij promissione est intelligenda. Nam qui in Christum credit, habet omnia opera quæ Lex requirit. Finis enim legis est Christus, & pro nobis factus est peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso.

Adhæc omnia iustificatorum bona opera, facta in fide Mediatoris, & directa ad Dei gloriam in futura vita copiosissimè compensabuntur. Mercedem enim copiosam reposuit nobis Deus in cælis, adeò vt si quis potum aquæ frigidæ det pauperi in nomine Iesu, non sit perditurus suam mercedem. Ita verissima est Pauli sententia, congruens cum tota lege Mosis, & plurimis dictis Christi: Vt hoc fac & viues. Item: si vis in vitam ingredi serua mandata. Item; Ioan. 5. Qui bene egerunt prodibunt in resurrectionem vitæ: Qui verò mala patrarunt, in resurrectionem iudicij. Hoc sanè certissimum est: sed quinam sint qui bene agant, ex Euangelio est discendum, videlicet qui credunt in nomen domini nostri Iesu Christi.

Doctrina hîc consideranda est de præmijs bonorum operum. Nullum enim præstatur bo-

opus

opus tam exiguum à pia mente in hac vita, quod non amplissima mercede & gloria immensa in vita æterna compensabitur.

Non enim est acceptatio personarum apud Deum.

Confirmat Apostolus rectitudinem & iusticiam iudicij diuini: quòd exactissimè iuxta normam suæ legis pronunciet, nullius causam inflectat, nemini parcat, nulli iniuriam faciat: nullius personam respiciat. Sed ex æquo & bono, omnes facientes mala iuxta legem pronunciat reos: Omnes verò credentes in Iesum Christum saluet, & omnia bona opera compenset. Tam irascitur Deus Dauidi Regi committenti adulterium & cædem, quàm alicui ex infima plebe polluenti sese adulterio & cęde. Lazarum pauperrimum, sed in Christum credentem, tam recipit Deus in gratiam, & donat vita æterna, quàm Nebucadnezarum Monarcham potentissimum. Tam Cornelio gentili agenti pœnitentiam & credenti Euangelio donatur Spiritus sanctus, quàm Apostolo Petro nato ex semine Abrahæ. Hæc ergo sententia tam ad legem quàm ad Euangelium pertinet. Deus enim omnibus peccantibus irascitur, sine acceptione personarum. Vicissim Deus omnes recipit in gratiam, & scribit hæredes vitæ æternæ, confugientes vera fide ad filium Mediatorem.

Nullus igitur hominum causam habet, vel contemnendi iudicium Dei seuerißimum, vel excludendi sese à promißione Dei benignißima. Augustinus sic rectè describit προσωποληψίαν: Acceptio personarum ibi rectè dicitur, vbi ille qui iudicat, relinquens causæ meritum, de qua iudicat, alteri contra alterum suffragatur, quia inuenit aliquid in persona, quod honore, vel miseratione sit dignum. Hæc iniusticia est à Deo alienißima, eamq; in iudicijs seuerißimè probibuit.

Quicunq; enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt.

OCcupatio est, qua tacitæ obiectioni respondet. Poterat enim quis obijcere, cum gentibus non fuerit reuelata Lex, quo nam iure poßunt accusari & damnari? Respons. Gentes nihilominus iustè damnantur, etiamsi legem Mosis non habuerint. Qui enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt. Loquitur Paulus de lege per Mosen data, quam gentes non habuerũt. Idem est quod dicit Rom. 5. vsq; ad legem, peccatum erat in mundo: Id est: Lex non primũ inuexit peccatum in mundum, aut condemnauit homines: Sed antequã illa per Mosen daretur, iam peccatum in mundo erat, & homines rei erant mortis. Deus enim in pri-

in prima creatione inseuit hominum mentibus legis noticiam, dum condidit hominem ad imaginem suam: cuius scintillæ quædam reliquæ manserunt post lapsum, quæ & testantur esse Deum, & conscientiam peccato immundam accusant. Vt ergo primi illi homines ante Mosen non erant excusati coram Deo, eo quòd Lex nondum erat repetita in monte Sinai: Ita nec gentes excusari possunt, eo quòd legem per Mosen datam ignorarunt. Nam ad conuincendum gentes reas esse iræ Dei, sufficit quòd iustıcia careant, & peccato sint pollutæ: Et huius à propria conscientia arguuntur & conuincuntur. Hinc patet legis promulgationem, præclarum quidem extitisse beneficium, quod Deus in gentem Iudæam contulit: non merito hominum, Sed immensa sua misericordia: Sed tamen etiamsi legem non reuelasset, potuisset iure optimo damnare Iudæos. Contulit autem in eos hoc beneficium, vt tanto facilius peccatum agnoscerent, iram Dei metuerent, & ad promissum Mediatorem pro impetranda salute confugerent.

Qui verò in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur.

E contrario infert, Iudæos qui legem habuerint, & de ea multum glorientur, per legem iudicatum iri. Grauis hæc est sententia:

Iudæi omnem spem in lege ponebant: & confide-
bant se coram Deo iustiores fore gentibus, eo quod
Mosis legem tenerent. Sed Apostolus longe aliam
illis concionatur sententiam, quod per legem sint
de peccato conuincendi & iudicandi. Ita verum
legis vsum hîc monstrauit, quo consilio à Deo da-
ta sit, nimirum, non vt iustificaret quenquam: Sed
vt peccati admonerentur homines, & infirmitas
hominis in seipsa deficiens de gratia quæreret
adiutorium, vt Augustinus præclarè loquitur.
Magnum fuit Dei beneficium promulgatio legis.
Sed quia Iudæi eam non seruabant, neq; ea rectè
vtebantur ad agnitionem peccati, & veluti pæ-
dagogo in Christum, Paulus innuit fore vt Iudæis
in interitum cedat Lex. Et per legem grauius
iudicentur quàm gentes, quæ legem non habue-
runt.

Non enim auditores legis iusti sunt
apud Deum: Sed factores iustificabun-
tur.

Ex ipsa legis sententia probat Iudæos per
legem iri condemnatum. Legis enim sententia
est, vt homines non solum audiant & discant le-
gem: Sed etiam integra obedientia præstent. Non
ergò satis est quod Iudæi habent, & norunt legem,
eamq; in synagogis exercent: Opere etiam ad-
implere debebant, quod dum non faciunt: sed

perfectione legis procul absunt, per legem sanè condemnabuntur.

Opponi solet hæc sententia doctrinæ de iusticia fidei: Siquidem Paulus dicit, factores legis iustificari. Et Augustinus cum conatur eis respondere, qui dictum hoc contra iusticiam fidei citabant, sic exponit. Sic intelligendum est, factores legis iustificari, vt sciamus aliter eos factores legis non esse, nisi iustificentur, vt nō iustificatio factoribus accedat: sed factores legis iustificatio pcedat. Verum necesse non erat vt tam anxie sese torqueret Augustinus. Plana enim & solida est sententia: Paulus hic agit de sententia legis, quæ nec cōtraria est Euangelio, nec per Euangelium euertitur. Verissimum est igitur non auditores, sed factores iustos esse coram Deo: id est, legem non solum noticiam præceptorum, sed multo magis obedientiam flagitare: Et si quis eam præstaret, omninò coram Deo esset iustus. Cum hoc dicto congruunt sententiæ Christi: Hoc fac & viues. Item: si vis in vitā ingredi, serua mandata. Item: Qui fecerit ea, viuet in eis. Verum numquid hæc pugnant cum Euangelij iusticia? numquid hinc sequitur, homines per opera legis iustificari? nequaquam: Nemo est enim qui perfecte faciat opera legis: Omnes enim peccauerunt & carent gloria Dei. Ad hoc igitur valent omnes istæ legis sententiæ, vt nobis denegent vitam, & de peccato conui-

conuictos excitent ad quærendum Mediatore in Euangelio promissum. Nequaquam igitur si aduersatur Paulus: Sed quia ex lege Iudæos a cusat peccati, legis sententiam, quæ perpetua vrget.

Quando enim gentes, quæ lege non habent, natura ea, quæ legis sun faciunt: hi legem non habentes, si ipsi sunt Lex, qui ostendunt opus leg scriptum esse in cordibus ipsorum, a testante ipsorum conscientia, & co tationibus ipsorum sese inuicem, accusantibus vel excusantibus, in di quando iudicabit Deus occulta ho minum, iuxta Euangelium meum pe Iesum Christum.

IVstè gentes damnari, quæ sine lege peccari ex lege naturæ denuò probat. Ethnici, inqu demonstrant quibusdam operibus, opus leg scriptum esse in cordibus ipsorum. Ergò omninò carent omni lege: Sed potius ipso naturæ, quod reliquum adhuc est in natura co rupta, de peccato conuincuntur, & quod sint iræ Dei.

Vall

Valdè insignis est hic locus de lege naturæ: quod nimirûm reliqua sit aliqua legis noticia etiam post lapsum, videlicet discrimen honestorum & turpium: & principia practica de moribus: quodq; hoc iudicium naturæ congruat cum iudicio Dei in lege patefacto: quodq; ideò remanserit hæc particula legis in homine, vt esset testimonium de Deo, vt homines disciplina regi possent, & honestati externæ studere & vt seipsos de peccato accusarent.

Ex hoc ergo loco adolescentes petant primum discrimen legis & Euangelij, quod à noticia forma sumitur. Lex naturaliter aliquo modo saltem est nota: Sed Euangelium est arcanum mysterium, toti rationi humanæ absconditum, & per filium, qui est in sinu patris reuelatum. Variè disputatum est de hoc Pauli loco in Ecclesia. Pelagius enim hinc conatus est adstruere vim liberi arbitrij quòd homo viribus legem præstare poßit: Quia Paulus dicat gentes naturaliter fecisse ea, quæ sunt legis. Ad Marcelli: Augustinus vt scopulum hunc præterlabatur, dicit: Pauli locum esse intelligendum, de gentibus ad fidem conuersis. Sed hæc sententia aliena est ab hoc Pauli loco; nec satis huic expositioni fidit Augustinus: Ideò & alteram quærit: Si inquit de ijs est dictum, qui fidem non habent: ad hoc eis proderunt cogitationes suæ excusantes

 in die-

in die iudicij, vt mitius puniantur: quæ naturaliter quæ legis sunt vtcunq; fecerint. Minus punietur Fabricius, quàm Catilina: non quia est bonus, sed quia ille magis malus. Verùm & hæc coacta est verborum Pauli interpretatio.

Illyricus ita enarrat hunc locum, Paulum non assertiuè, vt loquitur, sed conditionaliter hæc posuisse de gentibus: & vult hanc esse sententiam: si essent gentes, quæ naturaliter legem implerent, illæ sane præstarent Iudæis habentibus, & non facientibus legem, & iusti essent. Sed & hæc nimis longè petita & contorta est interpretatio: plane pugnans cum mente Pauli ideoq; explodenda. Paulus enim disertè & διαρρήδην affirmat gentes ea quæ legis sunt facere. Retineamus igitur planam & simplicem sententiam, quam ipsa Apostoli verba, & disputationis series gignit.

Apostolus gentes conuincit, quod sint peccatis pollutæ & reæ iudicio Dei, etiamsi Mosis legem non habuerunt. Vtitur ad hoc argumento sumpto à iure naturæ, quod in omnibus hominibus lucet etiam extra Ecclesiam: & hoc ius dicit esse vice legis. Probat autem ius naturæ ex quibusdam honestis factis Ethnicorum: Vt Aristides & Fabricius fuerunt iusti: Pausanias & Scipio temperarunt sibi à turpitudine: Xenophon & Pomponius Atticus fuerunt modesti & placidi: Conon

non liberalis in pauperes. Necesse est igitur eos partem legis à natura intellexisse. Deinde probat à testimonio conscientiæ, quæ vel tranquilla & læta est, cum sceleris vacat: vel seipsam accusat & damnat, cum se pollutam esse scelere agnoscit. Quæ euidentissima argumenta sumpta ex ipsa rerum experientia infallibiter testantur gentes habuisse noticiam legis naturæ. Non ergo prorsus omni lege caruerunt. Hec est genuina & simplex Pauli sententia: nimirum quod gentes non conuersæ ad Deum, vt Augustinus dicit, sed ignaræ Dei: Agit enim de ijs, quibus Lex Mosis fuit incognita: naturæ instinctu opera quædam præstiterint, quæ aliquo modo cum lege congruerint, & hoc ipso testatæ sint, non eas prorsus omni carere lege, sed sibi ipsas esse legem: & factis quibusdam testari, opus legis scriptũ esse in cordibus, nimirum in prima creatione, quãdo conditus est homo ad imaginem Dei: ad quod & vniuscunq; accedat testimonium.

Quod verò verentur aliqui ne hic locus videatur patrocinari Pelagianis & Synergistis, si de gentibus non conuersis accipiatur nihil est. Non enim hinc sequitur existere in homine vim liberi arbitrij in rebus Spiritualibus: quia reliquię quædam legis naturæ residuæ sint in homine. Noticia enim illa legis caro est, non Spiritus & vita: Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt.

Caro & sanguis non reuelat Christum: quod na-
scitur ex carne, caro est. Hæc igitur naturali
noticia legis nihil facit ad conuersionem homini
& impetrandam salutem, ad quam Spiritus e
opus. Ad hoc autem sufficit vt gentes conde-
net, quia proprio conscientiæ testimonio conui-
cuntur, quòd iniustè vixerit.

Neq; pelagius hinc erroris sui patro-
cinium petere potest: quasi gentibus tribue-
rit Paulus legis impletionem: Non legem, se
ea quæ legis sunt (inquit) fecerunt, ex aliqua pa
te legis præceptis obediuerunt, externam disc
plinã aliquomodo præstantes. Quam procul a
tem à perfectione legis abfuerint gentes: cum
primo capite, tum in tertio perspicuè repetit, c
inquit: Omnes carere gloria Dei. Nihil itaq; ab
surdi vel perplexi inest in simplici & natiuo ve
borum Pauli intellectu.

Dignum obseruatione est quod Paulus d
cit, conscientias sese vel excusare vel redargu
in die iudicij, quo Deus occulta reuelabit. Ind
cat etiam conscientiæ testimonium in die iudi
omnium fore grauißimum & euidentißimu
Magnæ efficaciæ est testimonium conscientiæ et
am in hac vita. Nam quos diri conscia facti me
tenet attonitos, & surdo verbere cædit: occul
tum quatiente animo tortore flagellum, in il
ineffabiles excitat cruciatus: vt Exempla N

ronis, Alexandri, Orestis, & aliorum ostendunt. Qui verò conscij sibi sunt rectæ voluntatis, etiamsi sunt in ærumnis, tamen lætantur se vacare culpa sceleris, cuius accusantur. Vt Camillus, Scipio, Octauia, tranquilliore sunt animo, quòd culpa vacent. Hæc quidem ita fiunt in notorijs. Interea multa sunt, de quibus conscientia in hac vita exactè non potest iudicare: Sæpè vel excusat factum turpe, vel dubitat de honesto facto. Deducit igitur Paulus ad examen omnium exactißimũ, videlicet ad diẽ iudicij extremi: in quo Deus per filiũ patefacturus & iudicarus est etiã occulta cordis: Quando etiam vnius cuiusq; conscientia de suis factis, vel honestis vel turpibus sine impedimento erroris, exactißimè pronunciabit.

Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem, ac probas eximia: institutus ex lege: confidisque teipsum Ducem esse cæcorum, lumen in tenebris versantium: eruditorem insipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis

ac veritatis per legem. Qui ergo doces alium, teipsum non doces: Qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non adulterandum, adulterium committis: qui execraris idola, sacrilegium admittis: qui de lege gloriaris: per legis transgressionem Deum dehonestas. Nam nomen Dei propter vos blasphematur inter gentes sicut scriptum est.

REdit hic Apostolus ad accusationem Iudæorum, quam in initio huius capitis inchoarat, & directè nunc pronunciat tam Iudæos esse sub peccato conclusos, & carere iusticia legis coram Deo, quàm gentes. Huc enim tendit in hac parte disputationis Paulus, quod omnes homines tam Iudæi, quàm gentes, sint coram Deo peccatores, careant iusticia, & indigeant beneficijs Mediatoris. Quemadmodum in tertio capite disertè ponit hanc conclusionem, vt omne os obturetur, & totus mundus fiat reus Deo, eo quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quia verò Iudæi supra modum gloriabantur de legis promulgatione, & externa disciplina, & præclara sapientia, qua omnes gentes in toto orbe antecelle- bant

bant: Refutat Paulus illorum inanem persuasionem, quasi propter titulum, & doctrinæ professionem, & legem quotidie in synagogis sonantem, Vel iusti essent coram Deo, vel meliores Ethnicis: & deducit eos ad Spirituale legis iudicium.

Fuit omnino excellens gloria populi Iudaici, quod voluntatem Dei in verbo expressam habuerunt, & in omni genere officiorum certò sciuerunt, quid Deo placeret, quid displiceret. Hinc est quod Moses inquit, commendans doctrinam populi Iudaici: Hæc est sapientia & intelligentia vestra coram populis: qui audient omnia statuta ista, vt dicant, duntaxat populus sapiens & intelligens est gens hæc magna. Deut. 4. Et Dauid Psal. 147. Qui annunciat verbum suum Iacob, iusticias & iudicia sua Israel: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Hæc Prophetæ ideò prædicabant, vt Deo pro immensa bonitate gratias agerent, tum vt Iudæos admonerent de agenda seria pœnitentia iuxta Dei verbum; tum vt gentes ad societatem Ecclesiæ inuitarent.

At Pharisæi & alij istis encomijs ad suam superbiam abutebantur. Volebant enim haberi iusti coram Deo propter doctrinæ professionem, legis diuinæ agnitionem, & qualemcunq; externam disciplinam. Vt igitur Paulus eximat eis hunc perniciosum errorem, ostendit illos titulos,

quod

quod Iudæus quis nominetur, teneat legem, sit preceptor insipientiũ, doctor imperitorum, dux cæcorum: nihil faciant ad iusticiam coram Deo acquirendam. Quia lex, inquit, non solùm scientiam & professionem, sed multo magis integrã, & omnibus numeris absolutam flagitat obedientiam. A qua cum procul absint Iudæi, eo ipso quod alios legem docere conantur, seipsos accusant. Nam quod alij flagiciosi & Epicurei opere externo complent, hoc ipsi cupiditatibus prauis & errantibus motibus cordis committunt. Qui alium doces, teipsũ nõ doces inqt, hoc est, qui aliũ doces per legem, vt sua agnoscat peccata, quæ in moribus commisit, teipsum quoq; erudire debes, te non vacare culpa, sed gerere animum varijs peccatis contaminatum.

Qui dicis non furandum esse, furaris, id est, qui per legem arguis externa furta, ipse laboras culpa furti. Cùm enim cor tuum sæpè titilletur auaritia, & ardeat cupiditate lucri iniusti: cùm negare non poßis, te concupiscere rem proximi tui, tu quoq; furti es reus.

Qui dicis non adulterandum, adulterium committis, id est, tu sentis in corde tuo impuras libidinum flammas. Ergo violas sextum præceptum, quod totius cordis & animæ puritatem flagitat.

Qui

Qui idola execraris, Sacrilegium committis. Cùm enim pectus tuum sæpè dubitet de Deo, cor tuum in adflictione fremit aduersus Deum, superbè confidas tuis viribus, dubites de promissione Dei: Spolias Deum sua gloria, & arguis eum mendacij, quod est sacrilegium omnium sceleratißimum. Nihil ergo iuuat Iudæos in iudicio Dei, quòd legem tenent, quin per eam grauißimè accusantur.

Prorsus idem hoc loco vrget Paulus, quod filius Dei tradit Matth. 5. cùm legem exponit, & Pharisæorum corruptelas refellit. Sic enim ait: Audiuistis quod dictum sit antiquis: Non occides: Ego autem dico vobis, quisquis irascitur fratri suo temerè, obnoxius erit iudicio. Item: Audiuistis quod dictum sit antiquis: Non mæchaberis: At ego dico vobis, quicunq; aspexerit mulierē ad concupiscendum eam, iam adulterium commisit cum ea in corde suo. Hoc est: Lex diuina non tantùm externam qualemcunq; disciplinam flagitat: Sed multo magis integram, internam cordis & animæ, & externam corporis totius, atq; ita perfectam, Spiritualem, et omnibus numeris absolutißimam obedientiam, iuxta sententiam: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, & ex tota anima, ex totis viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum.

teipsum. Cum verò nullus Iudæus hanc cordis mundiciem, & integram omnium virium obedientiam præstet, fateri omnes necesse est, quod careant iusticia legis, & sint rei coram Deo.

Huic argumento sumpto ex ipso spirituali legis iudicio, adiungit testimonium ex Exechiele cap. 36. quo simul probat Iudæos non impleuisse legem, quia propter ipsorum impietatem & scelera, gentes blasphemarint nomen Dei. Ex hoc loco testimonium potest peti de tertio vsu legis, qui est docere renatos, quæ opera placeant Deo. Cum enim Paulus fatetur Iudæum ex lege cognoscere Dei voluntatem, & probare ea quæ præstent, & esse ducem cæcorum: lumen eorum qui versantur in tenebris, eruditorem insipientium, magistrum imperitorum, & habere formam cognitionis, quæ omnia legis doctoribus concedit, fatetur omnino legis hunc esse vsum, vt Ecclesiam erudiat, qui cultus & quæ opera Deo placeant, quæ peccata sint vitanda. Nec refert quod Paulus cum Iudæis agit, qui legis noticia superbiebant, & ita à Dei iusticia erant alieni: Nam si impijs Iudæis propter legem hunc titulum concedit, quod sint Magistri imperitorum: quanto est verius, legis sapientia pios & ad Christum conuersos erudire de obedientia Deo præstanda.

Circum-

Circumcisio quidem prodest, si legem obserues: Si autem transgressor legis fueris, circumcisio tua præputium facta est.

Altera Iudæorum gloriatio fuit, quòd non solum legem docerent, Sed etiam ritibus & ceremonijs à Deo institutis, & inprimis circumcisione essent ab omnibus gentibus circumcisis, distincti. Adfingebant enim his ceremonijs, quòd essent iusticia coram Deo, & cultus quibus Deus vnicè delectaretur: & quòd Deus propter has ceremonias Iudæos pronunciaret iustos. Quemadmodum omnibus temporibus huiusmodi errores adfingit mundus ceremonijs. Sic Baalitæ mactationibus pecudum tribuebant iusticiam. Sic Pontificij nostra ætate fingunt ritus Missæ, & ceremonias monachorum, esse iusticiam coram Deo, mereri remißionem peccatorum & vitam æternam: & esse cultus Dei necessarios. Quidam eo impudentiæ abripiuntur, vt asseuerent, valere Ceremonias ex opere operato sine motu bono vtentis, & mereri corporalia & Spiritualia beneficia. Similes errores & circumcisioni adfingebant Iudæi. Paulus vt obtineat suam propositionem, Iudæos carere iusticia coram Deo: refutat opinionem falsam de circumcisione, & docet,

cet, eam non esse iusticiam coram Deo. Circumcisio, inquit, prodest, sed hac conditione, si totam præstiteris legẽ. Circumcisio enim est tantum vna pars legis: quod si te abstineas ab adulterio & furto, contamines autem te cæde: non potes gloriari te iustum esse, & legem impleuisse. Ita nisi simul totam legem seruaueris iuxta omnia præcepta, nihil iuuat te ad obtinendam legis iusticiam, quod sis circumcisus.

Habebat quidem circumcisio & alium finem, de quo Paulus agit cap. 4. vbi dicit, fuisse circumcisionem sigillum iusticiæ fidei: Sed quia nunc contra eos disputat, qui propter circumcisionem vendicabant sibi iusticiam coram Deo, relinquit alterum vsum, qui ad promißionem Euangelij, & credentes in Mediatorem pertinebat. Hic satis est Paulo ad retundendam Iudæorum falsam fiduciam, demonstrasse quod circumcisio non sit integra legis impletio, nec quisquam propter eam sit iustus coram Deo. Et grauis est sententia quod dicit: si transgressor legis fueris, circumcisio tua in præputium reputatur. Hinc enim sequitur nihil prodesse nobis ad obtinendam iusticiam coram Deo, etiamsi aliqua legis opera præstiterimus, nisi totam legem impleuerimus. Nam qui peccat in vno, omnium est reus. Impossibile est igitur ex operibus iustificari hominem: nã quotidie in multis delinquimus omnes. Cumq;

Iudæ

Iudæi negare hoc non poßint, vana est gloriatio omnis, quæ de circumcisione instituitur.

Tractari hîc solet doctrina de Ceremonijs, de quibus Pauli sententia nos erudire potest. Sed primùm genera ipsa discernenda sunt: Aliæ enim expreßè diuinitus sunt mandatæ, vt in veteri testamento circumcisio, oblationes victimarum, libamina, incensa & similia. In nouo testamento baptismus & cœna Domini. Aliæ nec sunt mandatæ, nec prohibitæ: sed authoritatę humana boni ordinis causa institutæ in Ecclesia. Aliæ prorsus pugnant cum mandato Dei.

Quod ad primum genus attinet, Ceremoniæ diuinitus mandatæ omninò obseruandæ sunt, nec possunt sine peccato mortali omitti, nisi interueniente aliquo casu neceßitatis. Deo enim præstanda est obedientia. Circumcisio fuit Ceremonia veteris testamenti. Ac disertè dicit Deus, si masculus non fuerit circumcisus die 8. excindetur de populo suo. Sed homines impij & prophani varios adfingebant huic Ceremoniæ errores. Imaginabantur enim esse iusticiam coram Deo, mereri remißionem peccatorum, valere ex opere operato. Sine pœnitētiæ motibus, esse p se cult9, qbus Deus vnicè delectatur: hos errores sæpißimè txaāt Prophetæ, vt Mich. 6. Nūqd placari potest Dominus in millibus arietū: Iere: 7. Holocausta vestra addite victimus vestris, & comedite carnē quo-

niam non sum locutus cum patribus vestris, neq; præcepi eis de ratione victimæ, nimirum hoc sensu. Item: Psal. 50. Numquid comedam carnem taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Sciendum est igitur, ceremonias à Deo mandatas non placere Deo, neq; in veteri neq; in nouo testamento, nisi fiant prælucente fide in Mediatorem Iesum Christum. Neq: Baptismi, neq; cœnæ Domini vsus placet Deo, aut est efficax ad salutem, nisi accedat vera fides in Mediatorem Iesum Christum. Hic est enim finis illarum ceremoniarum, vt ijs fides in Mediatorem Iesum Christum accendatur, alatur, & confirmetur.

Alterum genus est Ceremoniarum, quod non est mandatum à Deo: sed humana authoritate vel à pastoribus vel ab Ecclesia institutum, boni ordinis causa, nec pugnat cum aliquo Dei mandato. Vt cum Paulus Corinthijs distribuit lectionum in Ecclesia concinnum ordinem: Timotheus Ephesijs, Titus Cretensibus. De his sciendum est, Pastoribus pijs & Ecclesiæ licere instituere Ceremonias, quæ non pugnant cum verbo Dei: Sed seruiunt bono ordini & decori. Paulus enim inquit: omnia fiant apud vos ordinè & decēter. 1. Cor. 14. Sed nequaquam docendum est, quod sint iusticia coram Deo, aut quòd mereantur remißionem peccatorum, aut quòd per se sint cultus placentes Deo ex opere operato: aut quòd sint necessaria ad conse-

consequendam salutem, aut quòd in omnibus locis oporteat esse similes. Hi perniciosi errores prorsus sunt fugiendi: pugnant enim cum expresso Dei verbo, & cum libertate Christiana. Nemo vos iudicet, inquit Paulus, in cibo aut potu, aut vicißitudine dierum festorum. Itaq; extra casum scandali licet humanas illas Ceremonias omittere. In casu verò Confeßionis, non solum ad externas Ceremonias, Sed ad liberam Confeßionem nominis diuini respiciendum est: ne illa vllo modo obscuretur. Sed de hac doctrina copiosius dicetur volente Deo in capite: 14.

Tertium genus est, quod institutum ab hominibus pugnat cum aliquo expresso Dei verbo. Huic Ceremoniæ non solum non parendum, Sed etiam contradicendum est. Nam oportet Deo magis obedire, quàm hominibus.

Quod si igitur præputium ius legis seruet, nunquid præputium eius pro circumcisione imputabitur, & iudicabit præputium, quod ex natura est, & legem seruat, te qui per literam & circumcisionem transgressor es legis.

Placet mihi hoc loco Ambrosij expositio, qui hæc Pauli verba iuxta Euangelium interpretatur,

tatur, quo tandem totius legis sententia est referenda. Nam finis legis est Christus. Et memorabilis est sententia, quam ponit Ambrosius. Omnis salus in lege de Christo est. Hic enim seruat legem, qui credit in Christo. Si autem non credit, transgreßor est legis: quia non recipit Christum, quem Lex ad iustificationem venturum cecinit, quã ipsa dare non potuit. Est ergo sententia Pauli: Quod si Ethnicus non circumcisus iusticiam legis seruarit, sanè pputiũ eius in circũciosinẽ imputabitur: & condemnabit te Iudæum, licet circumcisum, qui non seruas legem, hoc est, præputium non impedit iusticiam vel salutẽ, modo Lex præstetur. Neq; iuuat circumcisio si lex non præstatur. Hîc verò nunc quærendum est, quo modo gentilis præstet iusticiam legis: Cum Ambrosio respondeo: hic seruat legem, qui in Christum credit: hoc est, si gentilis non circumcisus ex lege agnoscat sua peccata, expauescat iram Dei, & metuat præsentes & æternas pœnas: Deinde confugiat ad Mediatorem Iesum Christum, vera fide, qui pro nobis omnibus & totam impleuit legem, & vitam æternã sua obedientia & paßione promeruit, is legis impletionẽ habet: Imputatur enim illi filij Dei obedientia. Paulus inquit: Christus de peccato damnauit peccatum, vt iusticia legis impleretur in nobis. Item: eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusti-

iusticia Dei in ipso. Hoc modo gentilis conuersus per fidem ad Deum, & impletione legis ornatus imputatione iudicabit Iudæum circumcisum, qui multũ de hac ceremonia gloriatur: sed trãsgressor est legis, non solum peccando contra legẽ: Verũ etiam dum Pædagogum ducentẽ ad Christum non sequitur. Alij intelligunt hunc locũ conditionaliter hoc sensu: Si dari posset gentilis, qui totam legẽ præstaret, is sanè iustus esset corã Deo, etiãsi non esset circumcisus. Nam Lex præcipuè hoc flagitat vt integrã præstemus obedientiam: Et longè præstantior est corã Deo legis impletio, quàm circumcisio. Frustrà igitur tu Iudæe de circumcisione gloriaris, nisi & integram obseruaueris legem. Satis concinna est & hæc sententia: conuincit enim Iudæos propter circumcisionem coram Deo non esse iustos. Sed Ambrosij explicatio magis mihi placet propter sequentem locum de distinctione inter carnalem & spiritualem circumcisionem.

Non enim qui in manifesto Iudæus est, neq; quæ in manifesto in carne circumcisio: Sed qui in occulto Iudæus est, & circumcisio cordis, in Spiritu, non litera: cuius laus non est ex hominibus: sed ex Deo.

Insignem hîc tradit doctrinam de discrimi-
ne inter externam Professionem & titulum, &
inter internos Spirituales motus cordis. Fuerunt
omninò præclara Dei beneficia, quę contulit Deus
in gentem Iudaicam. Nam in hoc populo sese ad-
mirandis modis patefecit, huic genti dedit pro-
missionem, in hac repetiuit legem, & hunc popu-
lum seiunxit ab omnibus alijs gentibus circum-
cisionis ritu. Sed hæc omnia eò spectabant, vt pœ-
nitentiam agerent, peccata sua agnoscerent, &
à promisso mediatore iusticiam & salutem pete-
rent. Verùm Iudæi securi neglecto hoc fine præ-
cipuo, abutebantur Ecclesiæ titulo, & fingebant
se propter externam professionem & ritum cir-
cumcisionis coram Deo esse iustos. Hunc errorem
vt refellat Paulus, docet, magnum esse discrimen
inter externos ritus, & internam iusticiam ac
motus Spirituales. Externæ Ceremoniæ absq; fi-
de existere possunt. Iusticia verò coram Deo ex fi-
de est, qua cor vera fiducia apprehendit me-
diatoris beneficia. Sic alibi Paulus: Non omnes
qui sunt ex Israel, sunt Israel; neq; quia sunt se-
men Abrahæ, statim omnes filij: hoc est, multum
differunt Israelitæ circumcisi, & externa profes-
sione socij huius populi, ab illis qui Spiritu sunt re-
nati, & sequuntur vestigia fidei Abrahæ. Chri-
stus de Nathanaele dicit; Ecce verus Israelita, in
quo non est dolus. Quo dicto notat eos simul, qui
titulum

titulum quidem Ecclesiæ vsurpant, sed à veris pœnitentiæ motibus sunt alieni.

Sic & hoc loco discernit Apostolus Paulus Iudæum externum ab interno: Non is, inquit, Iudæus est, qui in aperto, neq; circumcisio quæ in manifesto in carne fit, hoc est, non is est viuum Ecclesiæ membrum, & iustus reputatur coram Deo, qui externa professione est Iudæus, & iuxta legem est circumcisus: Sed qui in occulto est Iudæus: & circumcisio cordis in Spiritu, non litera, hoc est, is verus est Iudæus, qui Deo est cognitus & probatus: qui Spiritu est renatus: Qui corde est circumcisus in Spiritu, hoc est, qui seriò iuxta legem agit pœnitentiam, metuit Dei iram, petit à Deo veniam peccatorum, & firma fiducia credit in filium Dei mediatorem, atq; ita Spiritu regeneratus ducitur iuxta Dei voluntatem. His internis motibus à Spiritu Sancto in corde accensis, delectatur Deus, non illis externis Ceremoniarum laruis.

Hinc illæ sunt Prophetarum conciones, vt Deut. 10. Circumcidite præputium cordis vestri, & ceruicem vestram ne induretis amplius. Item: Ioel. 2. Scindite corda vestra & nõ vestimenta vestra Itẽ. Iere. 9. Omnes gẽtes habẽt ꝑputiũ; Omnis autẽ domus Israel incircumcisi sunt corde. Item: vbi habitabit dominus? In Spiritu contrito & tremente sermones eius. Frequentißimæ sunt hæ Prophetarum conciones, quibus persuasionem

de iusticia coram Deo propter externos ritus re-
futant, & seuerè postulant, viuos & Spirituales
cordis motus, tum cōtritionis, tum veræ fidei. Ps.
Psal. 145. ppè est dominus omnibus inuocātibus
eum: inuocantibus eum in veritate. Item: Chri-
stus: Ioan. 4. Veri adoratores adorabunt patrem
in Spiritu & veritate.

Quod hîc Paulus pronunciat de Iudaismo,
hoc etiam de Christianismo intelligamus: Non
enim qui in manifesto est, statim est Christianus:
id est, non ideò verum est te esse viuum Ecclesiæ
membrum, quod es Baptizatus, profiteris no-
men Christi, frueris societate Ecclesiæ, accedis ad
sacram Synaxin. Sed qui in occulto est, hoc est,
necesse est te corde esse Christianum, te verā age-
re pœnitentiam, te regenerari per Spiritum san-
ctum, te verè credere in Mediatorem Iesum Chri-
stum, & duci Spiritu Christi. Hi cordis tui spiri-
tuales, & viui motus non possunt nisi à Deo καρ-
διογνώς η cognosci & dijudicari. Veri igitur Chri-
stiani sunt populus occultus, qui soli Deo est co-
gnitus, iuxta dictum: Fundamentum firmum est
habens hoc sigillū Dominus nouit suos. 2. Timo. 2.

Validè hîc confutatur error monachorum, qui
finxerunt Sacramenta, & ritus externos valere
in nouo testamento, esse coram Deo iusticiam &
cultus, & mereri vitam ex opere operato, sine
bono motu vtentis. Si enim circumcisio externa

Deo mandata, & patribus data nihil valet apud Deũ, nisi & accedat Spiritualis cordis circumcisio: Ergo nec aliæ ceremoniæ siue sint à Deo, siue ab hominibus institutæ, Deo placere possunt, nisi fiant prælucente vera fide in Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum.

In Spiritu non litera: planè deprauat hunc locum Origenes, qui literam hîc intelligit Grammaticum seu historicum sensum scripturæ: Spiritum verò allegoricam interpretationem, & figurarum concinnam expositionem. Vt si historiam Abrahæ, mariti Saræ liberæ, & Hagar ancillæ. Primùm iuxta Grammaticam intelligas de ipsa re, quæ sic est gesta: hoc vocat literã. Quando verò Paulus ἀλληγορίαν istius historiæ monstrat, de duobus testamentis, vno quod generat ad seruitutẽ, altero quod generat liberos, hoc nominat Spiritum. Atq; hanc verborum Pauli ineptam deprauationem multi sunt secuti.

Longè verò aliud vult Paulus his vocabulis. Quia enim tota Lex Mosis cum omnibus sacrificijs, Ceremonijs, circumcisione, & omnibus exercitijs, non adfert homini iusticiam, & vitam: sed relinquit eum in morte & peccato: Quia etiã nullius hominis vires tãtæ sunt, vt quis Spirituales & viuos motus inchoare, vel in se excitare possit: Paulus totũ hoc, quod Lex efficit, nimirũ quod aliquomodo coercet homines disciplina, quod extorquet

qua-

qualemcunq; externam iusticiam, studium, conatum, liberum arbitrium, voluntatem, doctrinam, sapientiam, virtutem, & quicquid in homine non renato existere, & lege exprimi potest, vocat literam, id est, vmbram, rem mortuam, non viuam.

Spiritum verò vocat ipsum Spiritum sanctum, qui prædicatione Euangelij datur, & per fidem accipitur. Et deinde nouam lucem, iusticiam, vitam, læticiam, pacem conscientiæ, & similes viuos cordis motus, qui per Spiritum sanctum accenduntur, & sunt vitæ æternæ initiū. Quemadmodum & Christus loquitur: Quicquid ex carne nascitur, caro est: Quicquid ex Spiritu, Spiritus. Ioan: 3. & veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate: Hic Spiritus & veritas, opponuntur carni, mendacio, simulationi, vmbræ, literæ.

CAPVT III.

QVID EST IGITVR IN QVO PRAECELLAT IVDAEVS? AVT QVAE vtilitas est circumcisionis? multum per omnem modum. Nam primum quidem illud est, quod illis commissa sunt oracula Dei.

Post

Postquam refutauit Paulus inanem persuasionem Iudæorum, qua fingebant se propter circumcisionem esse iustos coram Deo: & luculenter demonstrauit Iudæos in lege eruditos & circumcisos, non magis esse iustos coram Deo, quàm Ethnicos, qui & lege carebant, & circumcisione: Videt statim exoriri hanc quæstionem: Cur ergo promulgata est Lex? Cur instituta circumcisio? Cur condita est à Deo tanta pompa, & tantis miraculis defensa & propagata est politia Mosaica? Ad hanc quæstionem instituit quidem & inchoat responsionem, non tamen eam hîc integrè pertexit: Sed differt eam in locum commodiorē, videlicet ca. 9. Hîc breuiter attingit quædam, & statim transit, ne interrumpatur principalis disputatio de iustificatione.

Iudæus, inquit, multum per omnem modum præstat gentili, & grauissimæ sunt causæ constitutæ politiæ Mosaicæ, & promulgatæ legis, & institutæ circumcisionis. Nam primum credita illis sunt oracula Dei, id est, sunt constituti custodes doctrinæ cœlestis. Gentes planè caruerunt omni noticia Dei, & fuerunt alienæ à testamentis Dei: At in populo Israel Deus sese admirandis modis patefecit: Ipse locutus est cum patribus, promissionem de Messia alligauit ad familiam patrum, propria voce legem repetiuit, excitauit in hoc populo excellentes Prophetas, Sæpè ornauit

nauit hunc populum preclaris victorijs, constituit in ea regnum, dedit huic Ecclesiæ certam sedem: & innumera sunt beneficia, quæ Deus in hunc populum contulit. Sed omnium summa gloria fuit, quod essent constituti custodes promissionis, & quod Messias de semine Abrahæ erat nasciturus: Hinc est quod Christus inquit: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Docet ergo hoc loco Paulus, propter quas causas constituta sit à Deo politia Mosaica: & semen Abrahæ in populum Dei peculiarem electum.

Vt insignis Pauli sententia attentius possit expendi, hæ 4. causæ piè considerentur.

Causæ constitutæ politiæ Mosaicæ.

Prima ac præcipua causa, cur Deus Abrahamum & eius posteritatem in peculiarem populum elegerit, eumq; certis legibus & Ceremonijs à reliquis gētibus seiunxerit, fuit hæc, videlicet, promißio de Mediatore liberaturo genus humanum, diligentius adseruaretur, vt sciri posset, ex qua familia nasciturus esset Meßias & quo tēpore aduēturus, vbi docturus & editurus miracula: vbi inchoaturus regnū suū: vbi passurus & resurecturus. Idcirco toties in hoc populo est repetita promißio, & subinde noua indicata est circumstantia, vt Meßias tanto facilius inueniri posset. Nathan monstrat familiam

Meßi

Meßiæ: Micheas locum natiuitatis: Haggæus templum: Daniel momentum temporis, quo aduenturus erat: Zacharias ciuitatem, quam insidens asino erat ingressurus. Quæ omnia eo spectabant, vt promißio de venturo Meßia diligenter adseruaretur. Et hoc est quod Paulus dicit, commissa esse Iudæis oracula Dei, id est, custodiam promißionis de Meßia.

Secunda causa voluit Deus conspicuam esse Ecclesiam in orbe, quæ ipsum verè inuocat, & de ipsius veritate dicit testimonium. Ideoq; hunc populum peculiarem elegit, & circumcisione distinxit ab alijs gentibus, excitauit in hoc populo reges & Prophetas excellentes sapientia & claris miraculis, vt celebres essent, & fide digni testes de doctrina promißionis. Sæpè etiam magnis victorijs hunc populum ornauit, vt per Ecclesiam fama promißionis quàm latißimè spargeretur.

Tertia causa præclaris & multiplicibus beneficijs in populum Iudaicum collatis, voluit Deus reliquas gentes inuitare ad societatem veræ Ecclesiæ, atq; illis occasionem dare inquirendi promißionem de Meßia.

Quarta causa, vt populus legis periculum faceret, an obedientia sua legē implere, & vitā æternā consequi posset: & tandem legis mole oppressus, non tantum ipse ad Mediatorē Christum vera fide

fide confugeret: verum etiam gentibus argu- mento esset, quòd nulli hominum poßibile sit per legem vitam æternam adipisci: Vnde Petrus Act. 15. Cur gentibus imponitis onus legis? quod neq; nos, neq; patres nostri ferre potuimus.

Has grauißimas causas complectitur Pau- lus breui dicto: Commissa sunt eis, inquit, eloquia Dei: Verum hæc vt sunt verißima & maxime momenti: tamen hoc nequaquam efficiunt, vt Iu- dæi propter circumcisionem iusti sint coram Deo: sed prædicant Dei immensam erga Iudæos bene- ficentiam, & demonstrant Iudæorum fælicita- tem, quam ex promißione, cuius fuerunt custo- des, habuerunt: & omnium grauißimè argu- Iudæorum maliciam & impietatem, qui tanti propter promißionem cumulati à Deo beneficijs, tamen eam furenter spreuerunt: & propriam iusticiam stabilire conati sunt.

Quid enim si quidam illorum non crediderunt: num incredulitas ipso- rum, fidem Dei euacuauit? Absit.

NE quis obijciat, Maiorem partem gentis Iu- daicæ fuisse securam & impiam, & contem- psisse promißionem: Ideoq; eam fuisse irritam: Respondet Paulus: Deum nihilominus ex immẽsa sua

sua bonitate perstitisse in proposito suo colligendi Ecclesiã, & mittendi Mediatorẽ, & eo vsq; conseruandi politiã Mosaicã. Atq; ita Dei immẽsam misericordiam ex contraria ingratitudine & impietate Iudæorum mirum in modum amplificat. Iudæi enim subinde rebelles Deo extiterunt, vt testis est historia Mosis. Sæpè proiecerunt veram de Deo doctrinam & verum cultum: vt temporibus Iudicũ, finxerunt idola & cultus sine, imò contra verbum Dei, Vt Ierobeã, Achas, Achab, Manasse, & alij trucidarunt Prophetas, contaminarunt se varijs sceleribus, adeò vt sæpè peiores essent gentibus: nec tamen mutauit Deus consilium & voluntatem suã, de mittendo Messia ex stirpe Abrahæ & Dauidis: Sed clementissimè seruauit promissionem, etiamsi non tantum gentes, Sed etiam Iudæi ea essent indigni: Deus enim non mutat propositum suum: nec promissa sua retractat.

Ampla doctrina in hoc breui Apostoli dicto continetur. Primò enim hîc ostenditur impietas, & alia grauissima peccata Iudæorum. Cum enim ingens esset Dei beneficium, quod sese tam illustribus testimonijs in hoc populo patefecit, tot excellentes excitauit inter eos Prophetas: toties repetiuit promissionem de Meßia: tam euidentia edidit inter illos miracula: tam admirabiliter eos protexit, & in medio ipsorum habitauit: de-

uit: decuisset Iudæos singulari pietate & reue-
rentia, ista omnia agnoscere, & gratis pectoribus
celebrare, & illis summis beneficijs ad excercitia
pœnitentiæ vti: sed tanta fuit malicia, securitas,
& impietas in ipsis, vt Deum maiore sæpè con-
tumelia adficerent, quàm gentes. Et Prophetas
eius rabiosissimè persequerentur. Hinc ergo li-
quet Iudæos non propter circumcisionem, aut re-
liquas politiæ Mosaicæ leges, coram Deo iustos
esse: sed multo grauius eos accusari.

Deinde consolationem ingentem suppeditat
nobis Paulus in his verbis: Cum anxiæ mentes
intuentur horrendam ingratitudinem mundi er-
ga immensa Dei beneficia: ac considerant maxi-
mam partem contemnere Dei patefactiones, ri-
dere promißionem Euangelij, non curare æternæ
vitæ bona, reijcere oblatam salutem, persequi
immani odio & furore veritatem, & eius fidos
præcones, & varijs sese contaminare sceleribus:
expendunt etiam ne pios quidem satis firmiter
amplecti promißionem: nec satis diligenter tueri
conscientiæ puritatem, magna sollicitudine me-
tuunt, ne Deus propter mundi extremam impie-
tatem, & piorum imbecillitatem & lapsus re-
tractet suam promißionem, & abijciat consilium
de collectione Ecclesiæ. Intelligunt enim vniuer-
sum mundum indignum esse hoc tanto beneficio:
hinc sunt illi profundi gemitus. Psal. 77. Nunquid
in æter-

in æternum proijciet Dominus, & non adijciet vt beneuolus sit amplius? nunquid deficiet in æternum misericordia eius? & numquid desijt promissio in generationem & generationem? Quàm anxio animo trepidat Moses, cum audit à Deo, quod cogitet delere totum populum, quod nolit cum eis proficisci?

Huic ergo grauissimæ tentationi opponit summam hanc cõsolationẽ Apostolus, quod nimirum diffidentia hominum non infringat fidem Dei, id est, etsi Deus vehementer irascitur diffidentiæ & sceleribus mundi: tamen propter ea nequaquam retractat suam promissionem, & consilium de mittendo Messia, & per eum colligenda Ecclesia. Deus non patitur fontem suæ bonitatis obstrui hominum impietate, nec mutat ille suum ꝓpositum. Etsi igitur nunc in vltima mundi fece viuamus, & scelera hominum in infinitum crescant: tamen certò statuamus Dei tantam esse bonitatem, vt non sit passurus deleri suam veritatem, aut prorsus opprimi Ecclesiam. Infideles quidem & impij non fiunt participes vitæ & regni Christi. Nam illi quo ad se attinet, irritam faciunt promissionem: semper tamen aliqui erunt, qui beneficia Mediatoris amplectentur: & per fidem hæredes fient æternorum bonorum.

Sit potiùs Deus verax: Omnis verò homo mendax.

Paulus vult certitudinem promißionis diuinæ, non ab hominum indignitate: Sed à Dei veritate æstimari: promiserat Deus se missurum mediatorem: idcircò mitti eum oportuit, qualescunq; fuerunt Iudæi. Sic promisit Deus seruaturum se Ecclesiam omnibus temporibus: Erit ergo & manebit, qualescunq; extiterint furores mundi.

Tristißima est autem descriptio & accusatio generis humani, quod citans ex Psal. 116. dicit: Omnis homo mendax est. Indicat enim non tantum Iudæos esse peccatores: sed totam nostram naturam esse indignam beneficio Dei, esse contaminatam peccato, carere iusticia vera, & esse à Deo alienam. Loquitur enim Paulus non tantum de peccato actuali, aut de ciuilibus negocijs: sed de vicio Originis, & summis animæ potentijs: & inprimis accusat eam, quod caret vera Dei noticia, quod plena sit erroribus & dubitationibus de Deo, quod abhorreat à veritate Spiritus, & delectetur blasphemijs, idolis, erroribus pugnantibus cum verbo Dei: quodq; errores pertinaciter contra verbum Dei defendat. Quærunt homines quanta sit lux reliqua in homine, & multi lumen naturæ admirantur: ὁ λόγος πρὸς τὰ ἄριστα προκαλεῖ inquit ille. Quod si hæc sentẽtia de discrimine honestorũ & turpiũ intelligatur de vita ciuili, aliquo modo tolerari

potest:

poteſt. At ſi ad agnitionem Dei, & iuſticiam coram Deo transferas, falſiſſima eſt. Nam in ſpiritualibus omnis homo eſt mendacium, & nihil niſi tenebræ: nihil videt, nec intelligit, nec adprobat, niſi mendacia & blaſphemias. Mendax verò caret iuſticia coram Deo: Nam mendacium non ſolum eſt horrendum peccatum: Verum etiam radix, ex qua omnis generis peccata naſcuntur. Ita Paulus ſubindè vrget principalem ſcopum ſuæ diſputationis.

Quemadmodum ſcriptum eſt, vt iuſtificeris in ſermonibus, & vincas cum iudicaris.

ET accuſationem totius humanæ naturæ, & conſolationem, quòd nihilominus conſtet Dei veritas, atq; etiam noſtra Confeßione illuſtretur, probat altero ſcripturæ teſtimonio. Dauid cum in ſummo dolore eſſet propter lapſum, & ſentiret iram Dei, paulo propius tanti mali fontem adſpexit, & naturæ humanæ prauitatem conſiderauit. Ingenuè itaq; faſſus eſt ſuam immundiciem: & tribuit Deo laudem iuſticiæ. Fatetur ſe reum eſſe, ſe iuſtè accuſari & puniri. Agnoſcit veras eſſe vniuerſas legis comminationes: Deinde etiam promißionem Euangelij certam & indubitatam eſſe. Vt iuſtificeris, *id eſt,*

ideo edo hanc Confeßionem mei peccati, & corruptæ meæ naturæ, vt constet te Deum esse veracem, iustum, & bonum in sermonibus tuis. Quando totum genus humanum accusas de peccato, & testaris nullum esse iustum in conspectu tuo. Iudicium tuum rectissimum est: qui verò se ipsos iustificant mendaces sunt. Deinde cum offers iusticiam tantum in filio Mediatore, per fidem sine operibus legis iustissime pronuncias.

Et vincas cum iudicaris, *hoc est, superba hominum natura non submittit se Dei iudicio: non assentitur accusationi legis, quæ clamitat omnes esse peccatores: Imò contendit se magna ex parte iustam & innocentem esse: Deum verò accusat crudelitatis & iniusticiæ, qui multos homines preter meritum puniat, & calamitatibus & morte oneret. Sic Palamedes, Miltiades, Isocrates, Antigone, Octauia, Pompeius, Cicero, Cato, &c. horribilem ferunt de Deo sententiam: quia non agnoscunt peccatum: Sed Dauid dicit, vincere Deum cum iudicatur: quando expenditur peccatum in natura humana hærens, tum conspicitur æterna Dei iusticia, quod nemini iniuriam faciat.*

Manasses agnoscens sua peccata, fatetur iustum esse Deum. Sic fratres Iosephi, cum hærent in periculo, & memoria repetunt scelus suum, tribuunt Deo laudem iusticiæ. Sic Mauricius imperator,

perator, cum filij & filiæ eius, ac deinde coniunx in conspectu eius à Phoca tyranno trucidarentur, & tandē ipse quoq; ceruicem carnifici prębere cogeretur, clamauit: IVSTVS ES DOMINE, ET RECTVM IVDICIVM TVVM. Insigni exēplo pœnitentiæ agnouit Imperator Mauricius, etiamsi tristissimam calamitatem sustineret, sibi tamen à Deo non fieri iniuriā, non se premi nec puniri præter meritum. Intellexit aliquomodo magnitudinem suorum peccatorum: memoria repetebat se auaritia sua multa millia hominum perdidisse: Et non solùm in tanto imperio sæpè contra Deum deliquisse, sed immundam planè gerere naturam, & se infinitis peccatis contaminatum esse, se præsentes, & æternas pœnas meritum. Tribuit igitur Deo laudem iusticię, quod iustissimè iudicet, & hominum peccata non relinquat impunita. Adeò conspectus nostrorum delictorum, & confeßio commendat Dei iudicium, iusticiam & veritatem.

Hanc verò laudem iusticiæ tantum homines conuersi ad Deum & fide apprehendentes beneficia Mediatoris, tribuunt Deo: Cæteri omnes Deū arguunt mendacij, & insimulant iniusticiæ. Primum enim Hypocritæ non agnoscunt suam immundiciē, & naturæ prauitatem: non fatentur se æternas & p̄sentes pœnas meritos esse: sed potius tument opinione iusticiæ & sanctitatis: ac sibi p̄suadent, se non solū nullo supplicio dignos,

ſed & huius vitæ bona & cœlum ipſum meritos eſſe. Hi cum audiunt à Prophetis & Apoſtolis atrocibus verbis accuſari totam hominis naturam, & omnes adiudicari morti, indigniſſimè ferunt, & Spiritus ſancti accuſationem mendacij arguere conantur. Ac quod ſi morbis & alijs ærumnis premantur, grauiſsimam ſibi iniuriam fieri conqueruntur. Talis fuit Phariſeus Luc. 18. Ita adfecti ſunt Monachi, qui abſtinent ſe ab externis ſceleribus, & omnes iuſticiarij.

Alij qui negare non poſſunt, ſe ſceleribus iram Dei accendiſſe, & pœnas graues, quas ſuſtinent meritos eſſe: cum hærent in pœnis, non tamen tribuunt Deo laudem iuſticiæ: Sed potius accuſant eum crudelitatis, vt qui miſeram naturam ſupra modum oneret, & in exercendo iudicio & poſcendis pœnis iuſticiæ & æquitatis metam tranſgrediatur. Non enim intelligunt atrocitatem & turpitudinem peccati: non intuentur altitudinem iudicij diuini, nec magnitudinem iræ Dei aduerſus peccatum conſiderant. Saul, Achab, Iezebel, Zedekias, Achitophel, Iudas, non ignorant ſe iram Dei prouocaſſe, & ſceleribus ſuis attraxiſſe ſibi calamitates: Et tamen fremunt aduerſus Deum, tamq; tyrannum ſæuum, qui modum in puniendo excedat, & longè inclementius eos tractet, quàm meruerint.

Adei

Adeò cæca mens hominum, quia peccatum non intelligit, nec videt iudicij diuini profunditatem, Deum semper iniusticiæ accusat. At spiritus sanctus ministerio verbi accendit hanc lucem in mente, vt homines videant aliquo modo, quàm procul natura humana absit à perfectione legis: quàm tetra res sit peccatum: quanta seueritate Deus irascatur peccato: quòd ira Dei sit ignis consumens: & quod homo non solùm præsentes, Sed etiam æternos cruciatus sit meritus legis transgressione. Atq; in hac luce in mente hominis accensa, & accedente simul consolatione Euangelij, quòd pater æternus propter intercessionem & obedientiam filij sui vnigeniti Iesu Christi Mediatoris, velit remittere iram, & pœnas æternas condonare, incipit cor se subijcere iudicio Dei, patienter sustinet ærumnas, & tribuit Deo laudem iusticiæ.

Si verò iniusticia nostra, Dei iusticiam commendat: quid dicemus? num iniustus est Deus qui infert iram? secundũ hominem loquor: absit. Alioquin quomodo iudicabit Deus mundum? Si enim veritas Dei in meo mendatio abundauit in gloriam ipsius, cur

non ſicuti blaſpemamur, & quemad-
modum aliqui dicunt nos dicere: fa-
ciamus mala, vt eueniant bona: quo-
rum damnatio iuſta eſt.

Quia ratio humana non intelligit myſteria regni Christi, ex reſponſionibus datis ad obiectiones, noua texit ſophiſmata & calũnias. Audit ratio fidem Dei adeò non infringi hominum impietate, vt magis ea illuſtretur. Hinc nouam quærit calumniandi cauſam, & obijcit: Ergo peccemus, vt tanto fiat conſpectior Dei bonitas. Hanc extremam petulantiam refellit hoc loco Paulus. Primùm opponit ſummum totius mundi iudicium:

Impoſſibile eſt iudicem totius mundi, quo nullus eſt ſuperior, malè agere.

Sed Iudex ſupremus totius mundi iraſcitur hominum peccatis & ſceleribus.

Ergo ſceleribus hominum iuſtè infertur ira.

Deinde autoritate Apoſtolica compeſcit petulantiam humani ingenij, quæ immenſam Dei bonitatem in calumniam rapit. Quorum, inquit, condẽnatio iuſta eſt: quaſi dicat, omnes ſanos fateri oportet, iuſtè eos condemnari, qui immenſam Dei bonitatem blaſphemant, ea abutuntur, & calumnioſè interpretantur. Omnibus ferè temporibus, mundus tam petulanter excepit doctri-

nam

nam Euangelij, eamq; est calũniatus, quasi flagiciosam morũ licentiam cõcederet. Sic nostro tẽpore cum docemus, hominem gratis absq; operibus, sola fide iustificari coram Deo, mox derisores diuini verbi subijciunt: Ergo non demus operam iusticiæ: indulgeamus ingenio, contaminemus nos sceleribus. Nam iniusticia nostra Dei misericordiam commendat. Sciamus igitur Paulum Apostolica authoritate retudisse eiusmodi blasphemias: talesq; calumnias certissimum esse impietatis indicium.

Idcircò gratuita est promißio, nõ vt ea ad peccandum abutamur: sed vt misericordia Dei fiat nobis conspectior, vt beneficia Mediatoris sint illustriora, vt fides nostra in cõscientiæ lucta sit firmior. Nisi n. Deus gratis remittat peccata, & regnũ Christi sit potentius regno peccati, & certitudo ꝑmissionis diuinæ solo Dei verbo nitatur, fides certò consistere nõ potest. Quo autẽ maior est Dei erga nos misericordia: hoc atrocius scelus est, misericordia Dei ad licentiam peccatorũ abuti velle. In hunc enim finem non solũ conditi, sed etiam per filium Mediatorem liberati sumus, non vt in sceleribus viuamus: sed vt Deo in iusticia & sanctitate seruiamus. Hanc sententiam Paulus hoc loco non persequitur, ne interrumpat disputationis seriem: Integre verò eam tractat, adductis multis argumentis. cap. 6. Sophisma impiorum paucis sic potest solui. Quo

Quod Dei commendat iusticiam, non meretur eius iram.

Sed hominum peccata commendant Dei iusticiam.

Ergo iram non merentur.

Resp. Est fallacia accidentis: Quod enim per se Dei iusticiam commendat, id non meretur Dei iram: Per se autem commendat Dei iusticiam, quod fit iuxta Dei mandatum, ex vera fide in Christum, & vt Deo præstetur honor. Non hoc modo, sed per accidens peccata hominum illustrant Dei iusticiam; quia sunt occasio, qua Deus ad testificandam suam bonitatem vtitur. Tanta enim est Dei sapientia, vt pessimus hominum operibus ad laudem suam vtatur. Sic etsi paupertas occasio sit diuiti, declarandæ libertatis, tamen nisi animus diuitis per se promptus sit ad beneficentiam, non est satis, esse pauperes in promptu.

Quod Paulus mentionem facit summi illius iudicij diuini, huc pertinet, vt acuat grauissimam generis humani accusationem: & commonefaciat nos in hoc iudicio de omnibus rebus omnium exactißimè & iustißimè iudicatum iri.

Regula etiam diligenter obseruanda est: Non esse facienda mala, vt eueniant bona. Vult enim Deus nos parere suo præcepto, non respicere ad euentus, qui nobis ignoti sunt. In Deo quidem

dem tanta eſt ſapientia, vt hominum malis operibus in ſuam laudem vti poßit: Sed hoc in hominum poteſtate ſitum non eſt: nos neq; videre, quid ſit euenturum, neq; regere euentus poßumus. Idcirco nobis præſtanda eſt obedientia Deo, qui in verbo expreßit, quid à nobis fieri velit. Euentus verò ſunt committendi Deo.

Multipliciter contra hanc Apoſtoli ſententiam delinquunt homines. Multi enim dum metuunt ne in grauiora mala incidant, committunt quædam contra conſcientiam: Aut dum ſperant inſigne aliquod Eccleſiæ emolumentum, multorum hominum conuerſionem, vel regni Chriſti amplificationem ſibi imaginantur: Colludunt cum hoſtibus veritatis: Omittunt neceſſariam Confeſſionem, & adprobant vel diſſimulant manifeſtos errores. Hæc prophana conſilia refutantur hac Apoſtoli ſententia, quæ iubet nos reſpicere non in euentus, qui nobis ſunt ignoti; ſed in expreſſum Dei verbum. Atq; ipſa teſtatur experientia, non ſolum non ſequi ſperatos illos euentus, cum omittitur Confeßio veritatis: ſed multo magis hoſtium animos in impietate confirmari. Non igitur ſunt facienda mala vt eueniant bona.

Quid igitur, præſtamus? nullo modo: Nam ante cauſis redditis oſtendimus,

mus, & Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Sicut scriptũ est: Psal.14. & Psal. 53. Non est iustus, ne vnus quidem. Non est intelligens, nõ est qui requirat Deum. Omnes declinauerũt, simul facti sunt inutiles: non est qui faciat bonum, ne vnus quidem. Psal. 5. sepulchrum apertum guttur eorum, linguis suis dolose egerunt: Psal. 140. Venenum aspidũ sub labijs ipsorũ: Psal. 10. quorum os maledictione & amarulentia plenũ est. Prouer. 1. Veloces pedes eorũ ad effundendum sanguinem: Esa. 59. Contritio & calamitas in vijs eorum: & vitam pacis ignorant. Non est timor Dei ante oculos ipsorum, &c.

DEnuò proponit Paulus quæstionem de prærogatiua Iudæorum: ac quia satis luculenter ostendit grauißimas causas constitutæ politiæ Mosaicæ, & exposuit amplissima beneficia, quæ Deus in gentem Iudaicam contulit, tenet sua disputationis cursum, & vrget ꝓpositum: videlicet quod Iudæi quo ad iusticiam coram Deo, non præcellant gentibus. Vtriq; enim sunt peccatores. At Iudæis idcirco Lex data erat, vt eos tanq̃ assiduus

Pædago-

Pædagogus de peccato admoneret, & ad Christũ inuitaret. Quod dicit se causis redditis ostendisse nihil præcellere Iudæos, argumenta illa intelligit, quæ supra posuit: non auditores sed factores legis esse iustos. Item, circumcisionem prodesse, si tota obseruetur Lex. Sciamus igitur hæc esse argumenta validissima contra iusticiam operum.

Phrasis Apostolica sub peccato esse, attentè consideretur & ponderetur. Significat n. peccatũ esse onus intolerabile, ꝙ ceruicib. nostris incũbit, & in extrema vsq; tartara deprimit, nec à quoq̃ amoueri potest proprijs viribus: Immanẽ etiam tyrannum esse dicit peccatum, q̃ totum genus humanum in suã redegit seruitutẽ, illudq; quasi in carcere, quẽ nullius hominis vires effringere possunt, conclusum teneat. Extremã igitur generis humani miseriã & calamitatẽ describit Paulus, cum dicit, omnes esse sub peccato, hoc est, carere Dei iusticia, esse obnoxios iræ Dei & maledictioni legis, esse mancipia Sathanæ, venundata sub peccatum: Adeò etiam exutum esse hominem viribus, vt se nulla ratione ex tyrãnide peccati eruere poßit: & tandẽ omnes propter peccatũ æternæ dãnationi destinatos esse. Hæc omnia cõplectitur Paulus hac phrasi: omnes sub peccato esse.

Adam sentiens iram Dei, & considerans se toti posteritati attulisse æternũ exitium, aspiciẽs deinde parricidium Cain filij: Dauid clamitans, nõ est pax oßibus meis, nec sanitas in carne mea: Item Hiskia: quasi Leo contriuit omnia ossa mea,

aliquomodo intellexerunt, quid ſit eſſe ſub pecca-to. Teſtimonia deinde Paulus multa coaceruat, quibus diſertè probat, totum genus humanum eſſe ſub peccato, & omnes homines ſolo Domino noſtro Ieſu Chriſto excepto, carère iuſticia legis.

Et quidem euidentiſsimum eſt, quod ex Pſalmo. 14. allegat: Non eſt iuſtus, ne vnus quidem. In eo enim Pſalmo, Spiritus S. prorſus idem agit, quod hoc loco Apoſtolus Paulus. Accuſat totum genus humanum de peccato & iniuſticia. Deinde oſtendit iuſticiam & ſalutem venire per Chriſtum Mediatorem. Nec ſine cauſa Spiritus ſanctus toties repetiuit generalem accuſationem: Ne vnus quidem eſt iuſtus: Item, Omnes declinauerunt, non eſt qui faciat bonum, ne vnus quidem. Ægrè enim ſuperba hominis natura ſubmittit ſe huic iudicio Dei: internam immundiciem non agnoſcit eſſe peccatum: non agnoſcit ſe omni iuſticia carère: contendit externam diſciplinam eſſe præclaram iuſticiam: ſacrificijs exiſtimat placari offenſum Dei animum, & varias excogitat vias, quibus ſtabiliat ſuam coram Deo iuſticiam. Vt ergo omnia effugia occludat Spiritus ſanctus, toties inculcat omnes eſſe corruptos & carere iuſticia coram Deo.

Alia teſtimonia ex alijs Pſal. & prophetis e-citata, etſi videntur non in genere accuſare to-

genus humanum, ſed certorum hominum quædam atrocia ſcelera; tamen hoc loco non intempeſtiuè ab Apoſtolo citantur, ad euincendam naturæ humanæ prauitatem. Eiuſmodi enim pondera ſunt verborum in his accuſationibus, quæ non ſolum externas quaſdam turpitudines arguant, ſed potiùs ipſam naturæ hominum maliciam deſcribant. Sepulchrum patens eſt guttur eorum, id eſt, hominum corda abſq; Spiritus ſancti renouatione, nihil niſi fætidas euomunt in Deum & verbum eius blaſphemias. Os maledictione plenum eſt, id eſt, tota hominis natura ad maledicendum & conuiciandum prona eſt. Ita & cætera teſtimonia ex apoſtolica admonitione attentè expendamus, & prauitatem naturæ hominum ex ijs diſcamus agnoſcere: præterea, his à Paulo citatis teſtimonijs, illi inprimis accuſabantur, qui omnium præſtantiſſimi in genere humano haberi volebant, videlicet Hypocritæ in populo Iudaico. Cum ergo hi tales extiterint, teſte Spiritu ſancto: multo minùs de gentibus palàm ſceleratis dubitari poteſt naturam eorum corruptam eſſe.

Scimus autem quod quæcunq; Lex dicit, his dicit qui ſunt in lege.

AD Iudæos applicat hæc teſtimonia ſcripturæ. nam in his conuincendis plus erat difficultatis: Et

tis: Et Iudæis de peccato conuictis, gentium accusatio extra omnem controuersiam erat. Ne igitur Iudæus quis ita hæc testimonia eludere posset: gentium scelera à Prophetis accusari, præuenit Paulus, & ostendit ea, quæ in lege dicta sunt, ijs dicta esse, qui sunt in lege, hoc est, Prophetarum conciones primùm ad Iudæos pertinent: Nam ad hos missi erant Prophetæ: Gentes simul complectebantur Prophetæ. Nam toti orbi Iudicium Dei patefaciebant, sed præcipuè Iudæos, vt populum Dei alloquebantur. Nemo igitur vllo prætextu huic grauissimæ Spiritus sancti accusationi sese eximere potest. Hîc rursus monemur, titulum externum, & professionem doctrinæ, non efficere, vt simus filij Dei: sed ipsa doctrina Prophetarum & Apostolorũ amplectenda, & veris motibus cordis pœnitentia in Deum exercenda est.

Vt omne os obturetur, & reus fiat Deo totus mundus: quoniam ex operibus legis non iustificabitur vlla caro coram Deo.

PRincipalis & præcipua conclusio hæc est totius primæ partis huius Epistolæ: qua disertissimè adseuerat, omnes homines propter peccatum, iudicio & iræ Dei reos esse, nec vllam carnem ex operibus legis coram Deo iustificari. Euidentissima ac planissima est adseueratio, operi legis

legis non esse iusticiam coram Deo: quia omnes sunt sub peccato. Euertit igitur hoc loco Apostolus omnia omnium hominum commenta, cuiuscunq; generis illa esse poßint: quibus fingitur hominem suis virtutibus vel operibus, vel dignitate, vel merito, vel obedientia, vel sacrificijs iustum esse coram Deo, aut remißionem peccatorum posse consequi. Ac rursus pondus Apostolicæ sententiæ hîc diligenter consideretur.

Vt omne os, inquit, obstruatur, *id est, nulli homini vlla excusatio est relicta, omnes obmutescere coguntur: & singuli fateri se reos æternæ damnationis. Arrogans os superborum hypocritarum & securorum hominum falso tribuentium sibi innocentiã & iusticiam coram Deo, obstruit accusatio Spiritus S. quę omnes, nemine excepto, cõuincit.* Et totus mundus reus sit Deo, *id est, te si aliqui externã pstiterunt disciplinã, vitarint externa scelera: etsi aliqui vel Iudæi vel Ethnici magnis virtutibus ornati fuerint, hoc nihil facit ad hoc sublime Dei iudiciũ, in quo Deus in omnibus inuenit peccatũ, & corruptã naturã: ideoq; omnes pnũciat sine discrimine reos, id est, æternę dãnationi obnoxios. Sancti quoq; & renati, quatenus corruptã peccato carnẽ circumferunt, & ab impletione legis procul absunt, simul in hac accusatione comprehenduntur. Nam & sancti, quò ad naturam immundam attinet, accu-*

ſantur à lege, nec vlla caro eſt, quæ in iudicio Dei propria dignitate conſiſtere poſſet. Habent quidem ſancti Deum propicium, ſunt iuſti, conſiſtunt in iudicio Dei, & ſunt vitæ æternæ hæredes: ſed non iuxta doctrinam legis, aut propria dignitate. Verùm hanc iuſticiam & ſalutem habent ex doctrina Euangelij, quæ gratis pronunciat nos iuſtos propter mediatorem per fidem, quæ eſt diuerſa doctrina à lege. Sancti etiam templa ſunt Spiritus ſancti, qui in ipſis nouam obedientiam, dilectionem Dei, inuocationem, gratiarum actionem, Confeſſionem, & alia præclara legis opera accendit & efficit. Sed quia perfecta & abſoluta, obedientia, & omnium virium, & totius naturæ integritate deſtituuntur: non ſatisfaciunt legi. Hinc eſt, quod Dauid de omnibus hominibus pronunciat: Nō iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens, ſcilicet iuxta legis ſententiam, quæ integram poſtulat obedientiam, & naturam: de qua nemo in hac vita gloriari poteſt.

Noah, Abraham, Moſes, Samuel, Elias, Paulus, Ioannes Baptiſta magnis virtutibus fuerunt ornati: verùm legi non ſatisfecerunt: Itaq; Lex eos non minùs, quàm alios homines accuſauit, & morti adiudicauit: à qua liberari non potuerunt, niſi per gratiam Mediatoris. Meminerimus igitur, hanc eſſe generalem totius mundi accuſationem, à qua nemo ſeſe eximere poteſt:

Ac

Ac sciamus hac voce legis nos quoq; de immunda natura conuinci, & nobis propter peccatum Dei iram & maledictionem denunciari. Ideoq; seriam agamus pœnitentiam.

Communis hæc accusatio totius generis humani, vnum est de præcipuis fundamentis doctrinæ, quæ adseuerat, nos gratis absq; operibus, sola fide coram Deo iustificari. Idcirco & hæc grauissima sententia Apostoli expendenda, & similia dicta cum ea conferenda sunt. Paulus inquit, Rom. 3. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria. Item, Rom. 11. Conclusit Deus omnia sub incredulitatem, vt omnium misereatur. Gal. 3. Conclusit scriptura omnia sub peccatum, vt promissio veniat ex fide Iesu Christi. Iesa. 53. Omnes quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam. Item, Psal. 14. Non est in terra qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Item, Iesa. 40. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquã flos agri. Item, Ioan. 3. Quicquid ex carne natum est, caro est. Nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis, qui est in cœlo.

Hæc fulmina diuinæ maiestatis non sunt inania terriculamenta: Sed totum genus humanum de peccato conuincunt, & morti ac æternæ damnationi adiudicant: Ac in sensu iræ diuinæ cum conscientia luctatur cum peccato & morte, tum cor humanum aliquo modo experitur, quàm

grauissima sint pondera in huiusmodi dictis. Verè enim hic est malleus cōterens petras durissimas, & hæc est vox domini incîdens vt flamma ignis: Neq; superba hypocrisis, dissimulans suam im-mundiciem, neq; Epicureus furor contemnens Dei iudicium, hanc legis sententiam euertere potest: Sed tandem omnes homines ad hanc vocem obmutescere, & iram Dei expauescere coguntur.

Quod aliqui Synecbdochen hîc fingere conantur, quasi non totus orbis, sed magna hominum multitudo accusaretur: manifesta & violenta est deprauatio verbi diuini. Disertè enim Paulus adfirmat, totum mundum esse reum: Et testimonia citata, omnes exceptiones excludunt: Non est iustus ne vnus quidem. Detestanda igitur est talium petulantia.

Infert deinde Paulus: propterea quod ex operibus legis non iustificabitur vlla caro coram ipso: Vt propiùs ad propositam controuersiam accedat, ostendit firmissimè hinc colligi, homines non esse iustos coram Deo operibus legis. Nam hæc pugnant inter se ex diametro, habere peccata, seu esse immundum, ideoq; accusari ex lege: Et, operibus legis coram Deo iustum esse.

Origenes nobilem hunc Pauli locum fœdè deprauat. Sic enim interpretatur: Non iustificabitur coram Deo ex operibus legis omnis caro,

id est,

id est, omnis qui caro est, & secundum carnem viuit, coram Deo ex operibus legis iustificari non potest. Et cum hoc dicto confert illud Pauli: Qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Sed manifestissima est hæc corruptela: Paulus enim hîc non agit tantum de carnalibus vel non renatis: sed disertè de toto genere humano pronunciat, quòd nullus hominum ex operibus legis iustificetur coram Deo. Paulus de se renato loquitur: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non sum iustificatus: 1. Cor. 14. Et Rom. 4. Paulus adducit Exemplum Abrahæ renati, & à Spiritu sancto multis præclaris virtutibus ornati, & clarè adfirmat, eum non esse iustum coram Deo operibus legis, sed tantum fide.

Alij vt Hieronymus, & Chrysostomus, hoc modo deprauant hunc Pauli locum, vt dicant, eum tantum de legibus ceremonialibus, de sacrificijs, Sabbathis, & similibus loqui: Non autem de moralibus. Verùm & hac interpretatione manifesta vis infertur Paulo. Apostolus enim de toto corpore legum, & inprimis de lege morali, quæ ostendit æternum Dei iudicium, & omnes homines obligat ad obedientiam, & cordi atq; animę integram præscribit obedientiam, agit: Ac simpliciter omnibus omnium legum operibus detrahit iusticiam coram Deo.

Non certè tàm operosa disputatione opus erat, si tantũ hoc contendebat, Ceremonias non esse iusticiam coram Deo. Cur etiam gentes accusauit de peccato? Si tantum hoc agebat propter ceremonias, neminem esse iustum coram Deo. Ante dixit, circumcisionem prodesse, si tota lex seruetur. Disertè igitur ostendit, se de tota lege loqui: & cum Rom. 7. allegat nonum præceptum, Non concupisces, euidentissimè demonstrat, se de morali lege, hoc est, decalogo in hac controuersia de iustificatione vim iustificandi coram Deo detrahere. Prorsus igitur explodenda est ista corruptela Hieronymi, Primasij, & multorum aliorum, qui adserunt Paulum tantum de ceremoniali lege, vt de Sabbatho, neomenijs, circumcisione & sacrificijs locutum esse in hoc loco: & certò statuendum est Paulum inprimis de Decalogo, & quidem illo præcepto, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum sicut teipsum, disputare. Huius enim legis operibus nullus hominũ coram Deo iustificari potest: eò quod nemo est, qui hanc legem exactè impleat. Flagitat enim perfectam, & omnibus numeris absolutam obedientiam, sine omni labe peccati: Omnes verò habent peccata, & sunt natura filij iræ. Ex lege igitur & quidem ex decalogo accusari possumus: iustificari nullo modo possumus.

Oper

Opera legis dicuntur non tamen ea quæ fiunt virtute liberi arbitrij ante gratiam: Sed etiam quæ fiunt per gratiam Spiritus sancti, & cum lege congruunt, vt sunt, agnitio Dei, timor, dilectio, inuocatio, gratiarum actio, confeßio, dilectio proximi, patientia, & similia opera facta in fide iuxta legem: Hæc opera non magis iustificant, quam illa quæ facta sunt ante donatum Spiritum sanctum, & sine fide: Etsi enim placent nunc Deo per Christum, & iusticiæ opera nominantur: tamen quia imperfecta & impura sunt, nequaquam nos coram Deo iustificant. In iudicio enim Dei exactißimo, nullum opus, nulla iusticia consistere potest, nisi quæ sit perfectißima, & omnibus numeris & partibus absolutißima, & quæ ad vniuersam Dei legem congruat. Ita valdè vrget Paulus seueritatem legis diuinæ, & operum nostrorum immundiciem, vt ostendat nobis alia doctrina, quàm ea est quam Lex proponit, videlicet gratuita Euangelij promißione, & alia iusticia, quàm quæ in nobis existat, videlicet obedientia & iusticia perfectißima Domini nostri Iesu Christi Mediatoris, ad iustificationem coram Deo opus esse.

Per legem enim agnitio peccati.

ARgumento sumpto ab officio seu effectu peccati, demonstrat hominem non iustificari ex

operibus legis coram Deo. Quod si ex operibus legis esset iusticia, Lex non accusaret nostrā immundiciem, nec ideò promulgata esset, vt peccatum nobis reuelaret: quia potius iusticiam nostram comprobaret, & sui noticia atq; intellectu conscientijs ineffabilem læticiam & tranquillitatē adferret. Ostenderet enim nos Deo propter obedientiam placere, & hinc incredibilem voluptatem & læticiam homo conciperet animo.

At nunc quo propiùs legem aspicimus, hoc magis nostram immundiciē & peccata intelligimus & iudicio Dei in lege agnito, tanto maiorem, non læticiam, sed pauorem & consternationem sentimus. Impoßibile est igitur nos legis operibus coram Deo iustos esse: quin potius lege arguimur rei iudicio Dei. Hoc loco perspicuè ostendit Paulus, se non tantum de lege ceremoniali, sed inprimis de morali loqui. Nam Paulus in genere de vsu legis loquitur: Hi verò qui ceremonijs Mosaicis obligati non fuerunt, non agnoscunt peccata per leges ceremoniales. Agit igitur de illa lege, in qua æternum Dei iudicium patefit: & quæ omnes homines pariter adstringit ad obedientiam.

In hoc dicto repetenda est doctrina de vero vsu legis: quo fine reuelata & repetita sit, & quid efficiat in homine. Quemadmodum leges ciuiles ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς πολιτείας, vt ille inquit,

ferun-

ferruntur, vt ciues contineant in officio: & iustiores faciant: Ita multi in Ecclesia imaginantur, planè simili consilio decem præcepta & totam legem à Deo promulgatam esse. Ex qua opinione deinde ratiocinantur, quando homo facit quod in se est, tum satisfacit legi, & est iustus coram Deo, & meretur vitam æternam. Sed Apostolus Paulus docet longè alio consilio legem diuinitùs promulgatam, videlicet vt reuelaret & ostenderet peccatum, & iram Dei nobis denunciaret.

Cum enim hominum natura adeò sit deprauata & excæcata, vt per se non videat fœditatem peccati, nec intelligat sublime Dei iudicium, atq; ideo sit securior, & minus expetat & quærat beneficia Mediatoris, Deus iudicium suum de cœlo patefecit, & repetendo legem ostendit homini quàm procul absit à vera DEI iusticia, quàm corruptam & omnis generis peccatis infectam naturam circumferat: quomodo internis & externis peccatis horrendam DEI iram prouocet, & præsentes & æternas pœnas singulis momentis mereatur. Peccatum ergo quod latet in natura profert DEVS per legem in lucem: aufert carnalem securitatem, ostendit homini iram suam, & æternum exitium: atq; hoc modo suscitat in corde pauorē & metum iudicij

diuini.

diuini: non vt abijciat hominem in desperationem, sed vt impellat eum ad quærendum Mediatorem: Rectè valentibus, inquit Christus, non est opus medico, sed malè habentibus. Tristißima igitur vulnera conscientiæ nostræ monstrat nobis Lex: incutit nobis terrores ob admissum peccatum, & æternum exitium cui destinati sumus ponit nobis ob oculos, vt sentiamus nobis opus esse medico: vt seriò inquiramus remedia & auxilia, vtq; humili corde & vera fide ad Mediatorem confugiamus, quem pater in hoc dedit mundo, vt perditum genus humanum liberet à peccato & morte, & restituat iusticiam & vitam.

In hanc sententiam Augustinus rectè exprimit vsum legis, cum inquit, ad Bonifa lib. 4. cap. 5. Ideò sic expressum est legis imperium, vt infirmitas hominis in se ipsa deficiens ad facienda quæ Lex imperat, de gratia Dei potius ex fide quæreret adiutorium, cuius misericordia etiam fides ipsa donatur. Hic ergo principalis, spiritualis & præcipuus est vsus legis, monstrare peccata, reuelare iram Dei, & incutere terrorem conscientiæ, & sic Christo Mediatori præparare viam in homine.

Sunt deinde alij fines legis, nimirum quòd conuersos ad Deum docet, quæ sit bona & sancta Dei voluntas, qualem obedientiam à nobis flagitet, qu

tet, quomodo in quacunq; vocatione Deo sit seruiendum. In omni enim actione & conatu sequendum nobis est præscriptum Dei verbum, vt nostra opera ipsi sint grata.

Præterea vt leges ciuiles coërcent homines externa disciplina, & deterrent eos à sceleribus: Ita & Lex diuina continet homines aliquomodo in officio, ne sese externis polluant sceleribus: Sed honestam vitam ducant. Sed hæc externa disciplina, & morum honestas nequaquam est iustitia coram Deo: quin multi cum laudabili disciplina in æternum abijciuntur: quemadmodum præclarè Augustinus inquit: ad Bonifa: lib. 3. cap. 5. Per quam discretionem fit, vt homo ducens vitam sine homicidio, sine furto, sine falso testimonio, sine adpetitu rei vllius alienæ, parentibus honorem debitum reddens, castus vsq; ad continentiam ab omni omnino concubitu, etiam coniugali, eleemosynarum largißimus, iniuriarum patientißimus, qui non solum non auferat aliena: sed nec sua reposicat ablata: Vel etiam venditis omnibus suis, erogatisq; in pauperes, nihil suum proprium poßideat, cum suis tamen istis velut laudabilibus moribus, si non in Deum fidem rectam & catholicam teneat, de hac vita damnandus abscedat. Causa est, quia Lex Spiritualis est, & spiritualem flagitat obedientiam, quam nemo præstat: Nisi igitur ex fide in Chri-

stum

ſtum petatur ſalus pereundum eſt homini, quantumuis excellenti diſciplina prædito. Secundum & tertium vſum legis hic præterit ſilentio Paulus: & primum vt præcipuum vrget, quem & capite ſeptimo latiùs exponit.

SECVNDA PARS EPISTOLAE.

Nunc verò abſq; lege iuſticia Dei manifeſtata eſt, teſtimonium habens in lege & Prophetis. Iuſticia verò Dei per fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes credentes.

HAEc eſt ſecunda pars huius Epiſtolæ ad Rom. Hactenus enim Apoſtolus concionatus eſt ex lege de iudicio Dei aduerſus peccata totius generis humani, & non ſolum docuit: Sed etiam validiſsimis argumentis demonſtrauit omnes homines eſſe ſub peccato, & neminem vel propria innocentia, vel operibus iuſtum eſſe coram Deo: ſed omnes tam Iudæos quam gentes ſine diſcrimine eſſe reos iræ Dei, & mortis æternæ obnoxios. Iam verò nouam orditur concionem

tionem Euangelij de admiranda iusticia Dei per fidem in Iesum Christum, nimirum de gratuita remißione peccatorum, & reconciliatione cum Deo propter obedientiam & mortem Mediatoris Iesu Christi, donanda omnibus in Christum credentibus. Estq; hæc Pauli simplicißima sententia, qua doctrinam Euangelij dilucidè exponit. Etsi genus humanum per inobedientiam violauit Dei legem, est immundum peccato, & caret iusticia, qua coram Deo ornatum esse debebat, atq; idcirco iuxta legis sententiam iustißimo Dei iudicio, & in æternū abijci, & meritis pœnis affligi debebat: tamē tenta, tamq; immensa est Dei misericordia & bonitas, vt nolit nos in nostris perire miserijs, nec suum ius exequi: sed pro immensa sua sapientia eam inuenit rationem, qua nos saluare velit, nimirum per & propter obedientiam Mediatoris Iesu Christi: quare denunciat Deus per legem omnibus gentibus pœnitentiam, & in promißione Euangelij credentibus in Christum offert remißionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & imputationem iusticiæ Christi.

Eandem Euangelij concionem sic expreßit Christus: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat: Sed habeat vitam æternam.

Hæc

stum petatur salus pereundum est homini, quantumuis excellenti disciplina prædito. Secundum & tertium vsum legis hic præterit silentio Paulus: & primum vt præcipuum vrget, quem capite septimo latiùs exponit.

SECVNDA PARS EPISTOLAE.

Nunc verò absq; lege iusticia Dei manifestata est, testimonium habens in lege & Prophetis. Iusticia verò Dei per fidem Iesu Christi, in omnes & super omnes credentes.

HAEc est secunda pars huius Epistolæ ad Rom. Hactenus enim Apostolus concionatus est ex lege de iudicio Dei aduersus peccata totius generis humani, & non solum docuit: Sed etiam validißimis argumentis demonstrauit omnes homines esse sub peccato, & neminem vel propria innocentia, vel operibus iustum esse coram Deo: sed omnes tam Iudæos quam gentiles; sine discrimine esse reos iræ Dei, & mortis æternæ obnoxios. Iam verò nouam orditur concionem

cionem Euangelij de admiranda iusticia Dei per fidem in Iesum Christum, nimirum de gratuita remißione peccatorum, & reconciliatione cum Deo propter obedientiam & mortem Mediatoris Iesu Christi, donanda omnibus in Christum credentibus. Estq́; hæc Pauli simplicißima sententia, qua doctrinam Euangelij dilucidè exponit. Etsi genus humanum per inobedientiam violauit Dei legem, est immundum peccato, & caret iusticia, qua coram Deo ornatum esse debebat, atq; idcirco iuxta legis sententiam iustißimo Dei iudicio, & in æternũ abijci, & meritis pœnis dafligi debebat: tamẽ tenta, tamq; immensa est Dei misericordia & bonitas, vt nolit nos in nostris perire miserijs, nec suum ius exequi: sed pro immensa sua sapientia eam inuenit rationem, qua nos saluare velit, nimirum per & propter obedientiam Mediatoris Iesu Christi: quare denunciat Deus per legem omnibus gentibus pœnitentiam, & in promißione Euangelij credentibus in Christum offert remißionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & imputationem iusticiæ Christi.

Eandem Euangelij concionem sic expreßit Christus: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat: Sed habeat vitam æternam.

Hæc

Hæc non est legis seuera concio, accusans nostra peccata, & terrens nostras conscientias: Sed est omnium dulcißima promißio Euangelij, quæ nobis annunciat immensam Dei misericordiam, & offert gratuitam remißionem peccatorum, iusticiam coram Deo, donationem Spiritus sancti, & hæreditatem vitæ æternæ, nobis licet indignis propter meritum & obedientiam Iesu Christi: quæ concio corda nostra deiecta per legem, reducit ab inferis, atq; viuificat. Nec sanè alia est ratio vel doctrina sub cælo, quæ ostendat quomodo æternam salutem apud Deum consequi posimus, quàm hæc ipsa, quam Paulus Apostolus hoc loco exponit. Demus igitur operam, vt Pauli verba diligenter expendamus, & veram eius sententiam percipiamus: neq; eam vllis præstigijs vel corruptelis obscurari vel inflecti patiamur.

Primùm obseruandum est hoc loco discrimen legis & Euangelij, quod semper in Ecclesia lucere necesse est, & sine quo Propheticæ & Apostolicæ conciones intelligi nequaquam possunt. Disertè affirmat Paulus, Iusticiam Dei sine lege manifestari. Necesse est igitur aliud doctrinæ genus proponi ab Apostolo, diuersum a lege: in quo noua & admiranda Dei iusticia diuersa à Legis iusticia, manifestetur videlicet promißio Euangelij. Sunt autem tria discrimina, quibus differunt Lex & Euangelium.

Legis

Legis noticia indita fuit primis parentibus in creatione: siquidem Deus condidit hominem ad imaginem suam in iusticia & sanctitate. Etsi autem hæc lux in homine per peccatum horribiliter est obscurata & inuoluta tenebris, adeò, vt homo nunc luce naturæ, nec ipsum Deum intueri, nec eius voluntatem in omnibus scire, nec quod maximè oportebat, opera primæ tabulæ intelligere poßit: restant tamen in homine quædam quasi exiguæ scintillæ illius lucis & doctrinæ legis, ita vt homo iudicio rationis à natura intelligat discrimen honestorum & turpium. Hinc est quod Paulus dicit, opus legis scriptum esse in cordibus eorum, attestante propria ipsorum conscientia. Rom. 2.

At Euangelij promißio est mysterium absconditum à seculis, reuelatum per Dominum nostrum Iesum Christum: Imò toti creaturæ ignota erat doctrina Euangelij ante reuelationem. Nec Adam nec Angeli videbant Dei consilium de redemtione generis humani ante reuelatam promißionem, de semine contrituro caput serpentis. Hæc enim sapientia in creatione non fuit manifestata, idcircò inquit Ioannes: Nemo Deum vidit vnquam: filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Ioan. 1.

Secundò differunt promißionibus: Lex quidem promitttit fauorem & dilectionem Dei, omnia huius vitæ commoda, & vitam æternam: Sed ijs tantum, qui præstant integram & perfectam legis obedientiam, iuxta dictum: Si vis in vitam ingredi, serua mandata. Quod si verò obedientia non fuerit integra, sed peccato contaminata, Lex non solùm nihil boni eiusmodi peccatori promittit: Verùm etiam minatur & denunciat ei maledictionem, & æternam damnationē iuxta dictum: Maledictus omnis qui non permanet in omnibus his, quę scripta sunt in libro legis huius. Adeò conditionales sunt omnes legis promißiones, & exactè flagitant nostram perfectam obedientiam, & ex debito offerunt vitam.

Euangelij verò promißio non est conditionalis, non exigit nostra opera, Sed est gratuita, monstrat immensam Dei misericordiam erga indignos & pollutos: ostendit nobis Mediatorē Iesum Christum, qui nostro loco legem impleuit: & sua obedientia vitam & salutem nobis acquisiuit: atq; ita offert ac donat gratis remißionem peccatorum & vitam æternam, omnibus in filium Dei Mediatorē credentibus, iuxta testimonium: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, accipere remißionem peccatorum omnes, qui credunt in nomen eius. Act. 10.

Tertiò

Tertiò differunt effectibus. Nam Lex diuina dum patefacit iudicium Dei, accusat nostram immundiciem, & denunciat nobis supplicium mortis æternæ, non adfert cordi lætitiam: sed horrendos pauores, trepidationem & desperationẽ. Ponit enim nobis ob oculos æternam damnationem, quam nullis viribus nostris effugere possumus. De hoc legis effectu ait Paulus: per legem agnitio peccati. Rom. 3. Lex irā operatur. Rom. 4. Non sciuissem concupiscentiam esse peccatum, nisi Lex dixisset non concupisces, Rom. 7. Item: vt fieret supra modum peccans peccatum per mandatum. Rom. 7. Item: Lex est ministratio mortis. 2. Cor. 3.

At Euangelij longè alius est effectus. Quia enim gratis offert & donat indignis remißionem peccatorum, liberationem ab ira Dei, à morte, à tyrannide Sathanæ, & ab inferno, & transfert nos in regnum lucis & vitæ, nihil excitat terroris aut fugæ: sed perfundit cor admiranda lætitia, accendit nouam lucem, adfert pacẽ conscientiæ, erigit & consolatur nos, & tribuit nouam vitam & salutẽ. Vnde Christus inquit: Quisquis biberit de aqua, quā ego dabo ei, neutiq̃ sitiet in æternũ: sed aqua q̃ ego dabo ei, euadet in eo fons salientis aquæ in vitam æternam. Ioan. 4. Item: Euangeliũ est potentia Dei ad salutem omni credenti, Ro. 1. Item: Amen amẽ dico vobis, si quis seruabit sermonẽ meum, non videbit mortẽ in æternũ. Ion: 8.

Hoc discrimine legis & Euangelij obseruato non solum huic loco Pauli magna lux accedet, verùm etiam omnes reliquæ conciones Prophetarum & Apostolorum faciliùs & exactiùs intelligentur.

Exclusiua particula (sine lege) non est intelligenda iuxta Origenis corruptelam de lege naturæ tantum, sed de tota lege Dei patefacta per Mosen. Nam vniuersa Lex Dei, tum quæ in monte Synai promulgata est, tum quæ in natura est reliqua, prorsus nihil docet de iusticia Dei, quæ est gratuita remißio peccatorum: Sed concionatur de obedientia & operibus nostris, quibus legi satisfacere & vitam promereri debemus. Verùm hac cum destituamur, Lex tota & inprimis decalogus, deinde & ceremoniales & forenses leges sunt nobis inutiles ad iustificationem, eo quod omnes vno ore nos damnent. Aliud igitur genus doctrinæ diuersum à lege patefecit nobis Deus, in quo admirandam nobis manifestat & offert iusticiam, quæ sit non conformitas cum lege, sed gratuita remißio peccatorum, propter obedientiam qua Christus legem impleuit.

Phrasis (iusticia Dei) singulari consilio à Paulo vsurpata, & sæpè repetita est; desumpta est autem ex Prophetis, vt Iesa. 51. propè est iusticia mea, & egressa est salus mea, Item. 45. per memetipsum iuraui, & egressa est ex ore meo

iusticia, verbum quod non retrocedet: mihi curuabitur omne genu, & omnis lingua iurabit: duntaxat in Domino sunt mihi iusticiæ & robur. Et Psal. 71. In iusticia tua libera me, & eripe me: inclina ad me aurem tuam, & salua me. Hinc ergo desumpsit Paulus hanc adpellationem: & nominat iusticiam Dei, non nostram. Primùm vt ostendat, eam à Deo profectam & manifestatam, & gratis datam esse. Deinde vt moneat, non eam esse nostrorum operum aut virium iusticiam, neq; ex lege Mosis eam peti posse.

Osiander finxit idcircò à Paulo nominari iusticiam Dei, quia sit ipsa Dei essentia, qua in nobis habitante simus iusti coram Deo. Sed manifesta est hæc corruptela Paulinæ doctrinę, quæ propriam Euangelij consolationem delet, siquidem fingit hominem essentiali Dei iusticia inhabitante in nobis, & impellente nos ad iustè agendum coram Deo, iustos esse. Abducit ergo nos ab illa consolatione, de gratuita reconciliatione cum Deo propter mediatorem, & imputatione iusticiæ Christi, qua coram Deo iusti sumus, ad considerationem inhabitantis Dei in nobis.

Etsi autem inhabitatio Dei per Spiritum sanctum statim sequitur gratuitam iustificationem: non tamen iusti sumus propter inhabitationem, nec propter nouos motus à Spiritu accensos: sed propter obedientiam & meritum

Christi, qui pro nobis legem impleuit. Huic merito Christi fidere, & niti debet conscientia nostra in iudicio Dei, non ipsa renouatione seu inhabitatione. Nec sanè sine lege manifestatur Essentialis Dei iusticia, quę maximè cũ lege congruit, & est ignis consumens, ideoq; neminẽ iustificat. Rectius igitur Augustinus ad Bonif. lib. 3. Non propterea iusticia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est: sed quia homini ex Deo est. Item: Ad Marcelli: de spiritu & litera. Iusticia Dei manifestata est, non dixit iusticia hominis, vel propriæ voluntatis, sed iusticia Dei, non qua Deus iustus est, sed qua induit hominẽ, cum iustificat impium. Admonitus ergo sit lector, vt vitet Osiandri præstigias.

Refellit autem Apostolus Paulus hac phrasi, sine lege, non tantum Osiandri deliria, sed omnes omnium hominũ corruptelas, quas humana ratio sine luce verbi diuini comminiscitur. Gentes putabãt heroicas suas virtutes esse iusticiã coram Deo: Pharisæi pdicabãt sacrificia, circũcisionem, externam legis obedientiã. Pelagius disciplinam externam, & cohibitionem adfectuum admirabatur tanq̃ iusticiam: Monachi extollunt dura sua exercitia: eaq; vocant non solum iusticiã coram Deo, sed & perfectionẽ, & opera supererogationis: Interimistæ ipsam infusam dilectionem & nouam qualitatem, vocant iusticiam Dei: Anabaptistæ & Enthusiastæ fingunt admirandos ra-

ptus

ptus esse iusticiam: alij alia imaginantur. Et tamen omnium hominum opiniones in hoc conueniunt, quod existiment iustitiam, qua oportet nos placere Deo, esse quiddam conforme legi. Paulus verò, vt omnes omnium hominum imaginationes refellat, inquit: Sine lege manifestatam esse iusticiam Dei. Omnes ergo opiniones, quæ iusticiam coram Deo præscribunt ex lege prouenientem, & cum iudicio legis congruentem, falsæ sunt, cuiuscunq; sunt generis. Ac quia hîc reuelatur iusticia supra legis sapientiam posita, manifestum est rationis humanæ acumine nullo modo eam inueniri posse. Hæc autem est obedientia Domini nostri Iesu Christi filij Dei Mediatoris, propter quam credentes gratis donamur remißione peccatorum, reconciliamur Deo, pronunciamur iusti, & sumus hæredes vitæ æternæ.

Testimonium habens in lege & Prophetis.

NE quis occasione sumpta à discrimine legis & Euangelij nimiũ diuellat illa dogmata, vel suspicetur Paulũ adferre nouã doctrinę formã, subiungit hanc ipsã Euangelij iusticiã, sine lege patefactã, in lege & Prophetis habere testimonium, quasi dicat, nõ sunt contraria dogmata, Lex & Euang. nec adfero nouũ genus doct: sed inde vsq; à primis parẽtibus sonuit hæc doctrina in Ecclesia. Nam in paradyso reuelata, & deinde ministerio

patrum & Prophetarum repetita & propagata est. Atq; ipsa Lex promulgata est cum omnibus ceremonijs, vt esset pædagogus ad Christum. Ac primùm decalogus accusans omnes de peccato, & singulis detrahens iusticiam operum, euidenter conuincit, nos egere Mediatore, & tacitè nos ad eum deducit. Atq; ita finis legis est Christus. Sic & sacrificia omnia in veteri testamento erant typi, qui Mediatoris beneficia & regnum, in quo abluit nos à peccato, & iustificat, adumbrabant. Prophetarum verò conciones plenę sunt repetitionibus promißionis, de hac iusticia Dei, quod gratis sine nostro merito propter mediatorem Deus remittere velit peccata, & saluos nos facere. Non ergo est noua doctrina, quam adfert Paulus de iusticia fidei: sed est perpetua Ecclesiæ consolatio, qua ipse Adam, & omnes Prophetæ in veteri Testamento sese sustentarunt. Docet etiam Paulus vnam & eandem esse iustificationis viam propositam omnibus hominibus. Nec alia ratione primi patres & Prophetæ iustificati sunt, quàm nos in nouo Testamento iustificamur. Non enim est in alio salus, nec aliud nomen sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri, quàm nomē Domini nostri Iesu Christi.

Iusticia verò Dei per fidem Iesu Christi.

Indicat

Indicat hîc instrumentum seu medium, quo nobis adplicamus Dei misericordiam, & beneficia Mediatoris, videlicet fidē in Iesum Christum. Est autem fides firma fiducia, qua amplectimur promissionem Euangelij, & certò statuimus nos gratis propter Mediatorem Iesum Christum, habere remissionem peccatorum, esse reconciliatos Deo, & cooptatos in filios & hæredes vitæ æternæ. Hoc vnicum est organon, quo nobis adplicamus meritum Christi, & hæc fides in Christum imputatur nobis à Deo ad iusticiam. Quemadmodum Paulus Rom. 4. loquitur. Est autem ea phrasis correlatiuè intelligenda, hoc modo: fides nobis imputatur ad iustitiam: id est, obedientia seu iustitia Iesu Christi, qua legi pro nobis satisfecit & eam impleuit, nobis credētibus imputatur ad iustitiam. Fides non est illa res, propter quam pronunciemur iusti; Fides enim non est integra legis impletio, quatenus est opus. Sed propter obedientiam Christi pronunciamur & sumus iusti coram Deo: quod beneficium Dei fide nobis applicamus & nostrum facimus. Vnde supra: Iustus fide sua viuet.

In omnes & super omnes credentes.

VNiuersalem promissionem sæpè vrget scriptura, vt singulis fiat conspicua immensa Dei

misericordia. Vt enim Deus omnes conclusit sub peccatum: ita omnium vult misereri: Neq; filius Dei tantum pro aliqua parte generis humani persoluit λύτρον, & satisfecit legi: sed pro omnibus hominibus. Posuit Deus, inquit Iesaias, in eum peccata omnium nostrûm. Et 1. Io. 2. Ipse est propiciatio pro nostris peccatis, non pro nostris tantum, sed pro peccatis totius mundi. Vt ergo Mediator Iesus Christus toti mundo acquisiuit salutem: Ita pater æternus omnibus & singulis offert eã. Nemo igitur se vel exemplũ vel ꝑtermissũ existimet: sed singuli sese in promißionem includant, & certò statuant, se corã Deo iustos esse, si modo adsentiũt vera fide ꝓmißioni. Ac vt grauis tẽtatio de particularitate repelli poßit, sint nobis in ꝓmtu promißiones vniuersales. Quales sunt.

Matth. 11. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, ego reficiam vos.

Rom. 10. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 11. Conclusit Deus omnes sub peccatum, vt omnium misereatur.

Iohan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitũ daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Matth. 28. Euntes, docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti.

1. Ioan.

1. Ioan.2. Si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum: Et ipse est propiciatio pro nostris peccatis, non pro nostris tantum, Sed etiam pro totius mundi.

Psal.2. Beati omnes qui confidunt in eo.

1. Timo.2 Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire.

Ioan.6. Hæc est voluntas eius qui misit me, vt omnis qui videt filiū, & credit in eum habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouißimo die.

Iesa.53. Deus posuit in eum peccata omnium nostrum.

Rom.10. Idem est Dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum.

Ioel: 2. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Hæc vniuersalis promißio toties in sacris literis est repetita, ne quis causam haberet de immensa Dei misericordia dubitandi, aut sese eximendi. Singuli ergo quantacunq; mole peccatorum sunt grauati, includant sese in promißionem, & in ea firmiter acquiescant. Ac semper statuant, regnum filij Dei multò esse potentius, quàm regnum peccati.

Non enim est distinctio: Omnes enim peccauerunt, & carent gloria Dei.

Repe-

Repetit superiorem conclusionem de accusatione totius generis humani: Et monet, vnam & eandem esse iustificationis coram Deo rationem: Omnes eodem modo per fidem in Christum iustificari: quemadmodum lege omnes accusantur, & sine discrimine damnantur. Coniungere solet Paulus & vniuersalem accusationem, & vniuersalem promißionē. Conclusit Deus omnes sub peccatum, vt omnium misereatur. Rom. 11. Vocabulum (peccauerunt) non tantum de peccatis actualibus, sed phrasi hebraica etiam de Originali, & tota corruptione humanæ naturæ intelligatur: peccauerunt, id est, habent peccata, sunt polluti & contaminati peccato: Quemadmodum sequens particula disertè notat malum Originis: Omnes, inquit, carent gloria Dei, hoc est, destituuntur ea iusticia & integritate virium, quam Deus iudicat esse gloriam. Carent vera Dei agnitione, rectitudine voluntatis, & puritate cordis & animæ. Spoliati enim sunt omnes iusticia & imagine Dei, ad quam conditus fuit homo: propter quem defectum omnes homines natura displicent Deo, & sunt filij iræ. Diligenter hîc obseruetur ipsum etiam defectum in natura humana esse verè peccatum in conspectu Dei, & dignum morte & damnatione æterna. Quia enim homines carent gloria Dei, hoc est, destituuntur integritate virium, carent luce spirituali, iusticia volun-

voluntatis, & cordis rectitudine, inde probat Paulus homines non esse iustos coram Deo ex sese, sed dignos morte. Non ergo tantũ prauę actiones sunt peccata: sed ipsa viciositas naturæ est tristissimum peccatum iuxta Apostolicam doctrinam.

Iustificati gratis gratia ipsius per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium, per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iusticiæ, propter remissionem peccatorum præteritorum, in patientia Dei, ad ostensionem iusticiæ ipsius in hoc seculo, quod ipse sit iustus, & iustificans eum, qui est ex fide Iesu.

HAEc totius Epistolæ Pauli principalis & præcipua est propositio, quæ statum totius controuersiæ continet, & eruditissimè exponit, quomodo iustificetur homo coram Deo. Prius posuit negatiuam, quod nulla caro ex operibus legis iustificari possit. Nunc verò disertè ponit adfirmatiuam, quod iustificemur gratis, gratia Dei per redemtionem Iesu Christi, per fidem. Eruditè autem contexit hoc loco Paulus omnes causas

nostræ

nostræ iustificationis, vt omnibus calumnijs, erroribus & corruptelis præscindat ansam deprauandi veritatem, & quam lucidißimè ob oculos ponat summè necessariam consolationem. Singula igitur verba diligenter sunt expendenda.

Iustificati.

Iustificare est forense verbum, & significat hominem in iudicio accusatum absoluere, ac iustum pronunciare. Vt Exod. 23. Impium non iustificabo. Prouerb. 17. Ex æquo abominatur Dominus, tàm eū, qui iustificat impium, quàm eum qui insontem damnat. Ies. 5. Væ his qui impium ob munus iustificāt. Ex his locis manifestum est, vocabulum iustificare esse forense vocabulum, & vsurpari pro absoluere & iustum pronunciare. Hoc sensu etiam in hac controuersia vsurpatur. Nos enim sistimur ante tribunal Dei in iudicio omnium summo: accusamur à Sathana de peccato & inobedientia, qua Deum offendimus, & mortem sumus meriti. Conscientia nostra dicit contra nos validißimum testimonium. Lex conatur ferre sententiam: Maledictus omnis qui non permanet in his, quæ scripta sunt in libro legis huius. Mors & infernus tanquam carnifices parati sunt ad exequendam legis sententiam. At interuenit aduocatus, qui pro nobis apud Deum intercedit et interponit suum sanguinem, qui est propiciatio pro nostris peccatis. Itaq; patet

ater-

æternus motus paßione & interceßione filij sui, absoluit & iustificat peccatores, & gratis donat nos vita æterna. Ita totum iudicium Dei describit Paulus, Rom. 8. Quis accusabit electos Dei? Deus est qui iustificat: quis condemnabit? Christus est qui mortuus est: imò qui & resurrexit, qui etiam est in dextera Dei, qui & intercedit pro nobis.

Corruptela est igitur, quod pontificij contendunt, iustificare idem esse Paulo, quod infundere nouos motus, efficere nouos iusticiæ habitus. Ex iniusto iustum, id est, habentem nouas qualitates, facere: vt cum dicimus aquam igne calefieri. Deprauat & Osiander hanc vocem, cum more Pontificiorum dicit, iustificare significat iustum facere, vel iusticiam infundere, & per operationem Spiritus sancti peccatum hærens in nobis, extirpare & delere. Hæc corruptela pugnat cum tota Pauli doctrina. Nam confundit iustificationem & renouationem, & infringit summam illam consolationem, quod propter mediatorem iusti sumus, & iusticia ipsius nobis imputetur.

Gratis.

Particula exclusiua ostendit solius Dei meriti esse beneficium iustificationem nostri, & excludit nostrum meritum, dignitatē & opera. Paulus n. tanq̃ contraria sibi inuicem opponit, gratuitum donum

donum & debitum seu opus: si ex gratia, iam non ex operibus, Rom. 11. Idem ergo valet hæc particula exclusiua, quod illa: sola fide iustificamur: id est, sola Dei misericordia, cui innititur fides, iustificamur, absq; omni dignitate & merito nostro. Augustinus rectè enarrat hanc vocem: Nihil aliud vult intelligi, in eo quod dicit (gratis) nisi quia opera iustificationem non præcedunt. Nec minus eleganter Ambrosius: Iustificati sunt gratis, quia nihil operantes, neq; vicem reddentes, sola fide iustificati sunt dono Dei. Ac quatuor sunt grauißimę causæ propter quas retinenda est hæc exclusiua in Ecclesia.

I. *Vt Deo patri, filio, & Spiritui sancto debitus honos tribuatur. Nam si ex lege vel operibus est iusticia, tum Christus frustra mortuus est, Gal. 2.*

II. *Vt conscientiæ firmam habeant consolationem. quia si ex lege est hæreditas, irrita est promißio & fides. Nam Lex iram operatur.*

III. *Vt firma fiducia ad Deum in inuocatione accedere poßimus. Nam fides, quæ non sola Dei gratuita misericordia nititur, sed respicit ad opera sua, trepidat & fugit Deum.*

IIII. *Vt clarum discrimen extet in Ecclesia legis & Euangelij.*

Causam deinde efficientem nostræ iustificationis, qui est ipse Deus, sæpè nominat Apostolus

Paulus

Paulus. Deus, inquit, proposuit Christum propiciatorium. Deus patienter tulit nostra peccata. Deus est, qui iustificat credentem.

Gratia Dei.

Hîc indicat causam impulsiuam in Deo, videlicet, Dei immensam bonitatem, misericordiam, dilectionem & clementiam, qua erga genus humanum est adfectus, quemadmodum Paulus Eph. 2. testatur: Deus diues existens in misericordia, propter multam dilectionem suam, qua dilexit nos. Et Exod. 33. Miserebor cuius miserebor, & clemens ero in quemcunq; clemens fuero. Non enim gratia hîc significat, vt Pontificij calumniantur, donationem Spiritus sancti, & infusam dilectionem, & similes nouas virtutes. Sed significat fauorem Dei erga nos, & immensum eius amorem, quo mouetur vt nobis det Mediatorem filium, & nos gratuitò recipiat in gratiam, & saluet. Sicuti Christus eandem causam in Deo monstrat: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et Paulus Eph. 2. multis significantibus verbis exponit vocabulum gratiæ: Diues Deus in misericordia, propter multam dilectionem suam, qua dilexit nos. Itē, gratia saluati estis. Item, donum Dei est. Deinde cap. 5. distinguit Paulus gra-

tiam, & donum per gratiam. Ioannes quoq; & David coniungunt gratiam & varitatem. Nihil ergo est certius, quàm quod gratia in hoc loco Pauli significet gratuitam Dei misericordiam.

Variis modis Pelagius quoq; corrupit vocem gratiæ. Nam vocabulo gratiæ intellexit beneficium creationis, Item naturæ humanæ poßibilitatem, Item, promulgationem legis. Etsi autẽ magna hæc sunt beneficia Dei erga genus humanũ, & ex mera Dei bonitate, & misericordia nobis euenerunt sine nostro merito: tamen illa beneficia hîc nequaquam intelligit Paulus. Patefacit enim gratiam seu misericordiam Dei, quæ sine lege manifestata est, & qua Deus remittit peccata hominum: quæ consolatio neq; ex creatione neq; ex lege sumi potest.

Hanc causam impulsiuam in Deo, rursus opponit Paulus meritis hominum. Vnde Augustinus eleganter dicit: Non enim gratia Dei, gratia erit vllo modo, nisi gratuita fuerit omni modo.

Per redemptionem quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium.

HAEc pars propositionis continet alteram causam impulsiuam & meritoriam, propter quam Deus remittit peccata, & pronunciat nos iustos.

iustos. Est quidem immensa Dei misericordia & bonitas: sed simul æterna & immota est eius iusticia, quæ flagitat, vt peccata rationalis creaturæ puniantur, & immundæ naturæ abijciantur. Ac non solum radios huius suæ iusticiæ transfuderat Deus in mentem humanam in creatione: Verùm etiam ore suo confirmauerat, & inobedientiæ mortem erat comminatus. Impoßibile ergo erat remitti peccata non persoluta pœna. Nam Dei æterna iusticia & veritas non erant labefactanda. Rectè Athanasius, si Deo dicente morte morieris, homo mortuus non fuisset, diuinæ sententiæ veritas vacillasset. Vt ergo & iusticia & veritas æterni Dei constaret immota, & immensa Dei misericordia sese aperiret, Deus arcano consilio filium constituit Mediatorem, in quem totius generis humani peccata collocauit, eumq́; subiecit maledictioni legis, deriuauit in eũ totam iram suam, & demersit eum in mortem, vt hac sua obedientia pro peccatis totius mundi satisfaceret, iram Dei placaret, & nobis iusticiam & vitam æternam mereretur. Per hanc ergo redemptionẽ Iesu Christi, qui dedit animam suã λύτρον pro multis, iustificatio gratuita nobis est impetrata. Hoc loco expendant piæ mentes.

I. Seuerißimum Dei iudicium, & iram aduersus peccatum: Siquidem remitti non potuit, nisi prius vnigenitus filius morte sua sedaret patris iram.

II. Considerent immensum amorem Dei erga genus humanum, & admirabile temperamentum iusticiæ & misericordiæ: Siquidem proprio filio suo non pepercit, sed subiecit eum morti, vt nobis posset vita restitui.

III. Aspiciendus est & amor immensus filij, qui non dubitauit nostræ salutis causa carnem nostram induere, vniuersam iram patris, nostris peccatis accensam, in sese deriuare, & sanguinem suum in remißionem peccatorum nostrorum effundere.

IIII. Traditur hoc loco doctrina de officio Mediatoris, quod non sit nouus legislator, neq; rex mundanus: Sed redemptor generis humani, qui effusione sui sanguinis æternam salutem nobis impetrauit.

V. Expendendæ etiam hîc sunt causæ, cur Mediatorem nostrum oportuerit esse Deum & hominem: vt tanto solidior sit consolatio, quòd per Iesum Christum verè redempti sumus ab ira Dei, à maledictione legis, à morte & inferno. Idcirco enim oportuit mediatorem nostrum esse Deum, tum vt posset sustinere vniuersam Dei iram, eamq; vincere ac placare, tum vt eius mors esset æquiualens præcium pro peccatis totius mundi: eiusq; obedientia esset ἀντίλυτρον, pro quo nobis æterna vita daretur. Deinde vt abolito pecca-

peccato, & deleta morte, restitueret in nobis iusticiam & vitam, esset ppetuus custos & defensor Ecclesiæ in omnibus locis & periculis, & repressa ac tandem destructa tyrannide Diaboli, daret nobis Spiritum sanctum, & faceret nos hæredes vitæ æternæ. Hæc omnia cogitanda sunt in hac propositione, in qua Paulus dicit, nos per redemptionem Iesu Christi iustificari.

Quem proposuit propiciatorium.

AMplius exponit officium Mediatoris filij Dei Iesu Christi, & declarat quomodo redemptio sit peracta, videlicet quod Mediator filius Dei in sese deriuauerit totam patris iram, nostris accensam peccatis, & sit vmbraculum nostrum. Alludit Apostolus ad figuram propiciatorij veteris testamenti, & ad officium summi sacerdotis. Vt enim in veteri testamento, tabula ex auro mundissimo, quæ dicebatur propiciatorium, tegebat arcam fœderis, in qua continebantur tabulæ Mosis, eratq; sedes Dei, ex qua edebat oracula & responsa: Ita filius Dei Mediator est nostrum propiciatorium, quo tegitur & obumbratur tota Dei Ecclesia aduersus æstum iræ diuinæ. Ac solus Mediator est illa persona, per quam pater æternus sese orbi patefecit, per quam edit re-

sponsa, & loquitur cum hominibus. Qui enim videt filium Dei, videt patrem. Nec quisq̃ venit ad patrem, nisi per filium. Vt etiam summus sacerdos ingrediens in sanctum sanctorũ, sanguine intercedebat pro populo: Ita hic noster summus sacerdos & mediator filius Dei Iesus Christus, nõ hircorum aut taurorum, sed proprium suum sanguinem in ara crucis obtulit Deo patri in redẽptionem animarum nostrarum, & intercessione sua inuenit æternam reconciliationem. Hanc efficacissimam consolationem de sacerdotio noui testamenti, quòd filius Dei summus sacerdos pro nobis intercessit apud patrem: quòd suum sanguinem obtulit pro nobis, & iram patris placauit: quodq; docet nos Dei propiciam voluntatem, & sanctificat nos Spiritu sancto, vt & nos ad Deum accedere, & firma fiducia inuocare possimus, monstrat hoc loco Paulus. Tota igitur doctrina de sacerdotio Christi, quam Epistola ad Hebræos luculenter tractat, hîc repetenda est.

Per fidem in sanguine ipsius.

HIc causam docet instrumentalem, qua adprehendimus & nobis adplicamus beneficia Mediatoris. Posuit Deus, inquit Iesaias, in Christum peccata omnium nostrum. Et satisfecit Christus pro peccatis totius mundi. Quod verò non omnes huius

huius summi beneficij fiunt participes, in causa est, quod magna pars hominum aut securè contemnit Euangelium, aut succumbens diffidentiæ ruit in desperationem. His verò prodest mors & resurrectio Christi, qui vera fide sibi beneficia regni Christi adplicant, & consolationem Euangelij amplectuntur. Quemadmodum Ioannes testatur: Qui credit in filium, habet vitam æternã: qui non credit in filium, non videbit vitã: sed ira Dei manet super eum. Et Dauid: Beati omnes qui confidunt in eum. Cauenda est igitur securitas, quæ iudiciũ & misericordiam Dei contemnit. Repugnãdũ est etiam diffidentiæ. Nam qui non credit Deo, arguit eum mendacij. Detestandus igitur est error pontificiorum, qui iubet dubitare, de gratia Dei, quin certò statuendum est, Deum verè nobis esse propicium, remisisse omnia nostra peccata, & pronunciare nos iustos, & acceptare ad vitam æternã, gratis propter Dominũ nostrum Iesum Christum. Estq; hæc fides seu fiducia acquiescens in misericordia Dei, vnicum instrumentum & Organon, quo transferimus ad nos, & nobis adplicamus beneficia Mediatoris: Quemadmodũ tota scriptura testatur: Iustus fide sua viuet: Itẽ, qui credit in filium, non iudicatur. Opera nostra non habẽt hanc ꝓprietatẽ vel efficaciam, vt adplicent nobis meritũ Christi: Neq; dilectio, neq; inuocatio, neq; patientia, vel vllum opus quantumuis sanctum adplicat nobis remissionem

peccatorum, ſeu reconciliationem, ſeu iuſtificationem. Nam hæc omnia exiſtere non poſſunt, niſi perſona ſit iuſtificata fide. Soli fidei hanc proprietatem tribuit ſacra ſcriptura, quod hominem coram Deo iuſtificat. Sic enim Deo viſum eſt, fidem imputare hominibus ad iuſticiam: Nec tamen exiſtimandum eſt, quod fides tam præſtans ſit opus, vt ſua dignitate iuſtificet hominem. Nullius enim hominis fides in hac vita tam eſt perfecta, vt non ſit aliqua l..be infirmitatis conſperſa: ſed quia eſt Organon quod amplectitur Mediatorem cum omnibus ſuis beneficijs, iuſtificat nos, ſcilicet inſtrumentaliter, vel, vt dici ſolet, correlatiuè: Quia miſericordia Dei propter meritum Ieſu Chriſti, quo noſtra fides nititur, ſumus iuſti. Nec adſuenda eſt fidei in actu iuſtificationis bonorum operum neceßitas. Nam fides petens & accipiens à Deo remißionem peccatorum, ſolum Mediatorem intuetur, eoq; ſolo nititur, & in gratuita Dei miſericordia acquieſcit. In hac cauſa plurimum ſitum eſt: idcircò toties à Paulo repetitur.

Ad oſtenſionem iuſticiæ ipſius propter remiſsionem præteritorum peccatorum in patientia Dei.

F*Ormalem cauſam noſtræ iuſtificationis hîc deſcribit. Hoc modo voluit Deus ſuam non hominum*

minum iusticiam demonstrare: quæ non est obedientia conformis legi: sed est remißio peccatorum, quæ Deus magna patientia sustinuit: seu gratuita reconciliatio cum Deo, & imputatio obedientiæ & omnium meritorum Iesu Christi. Sic & Dauid describit formalem causam nostræ iustificationis, videlicet remißionem peccatorū: Beatus vir cui remissæ sunt iniquitates, & cui tecta sunt peccata: Beatus vir cui Dominus non imputauit peccatum, Psal. 32. Valdè absurda videtur hæc descriptio iusticiæ nostræ rationi humanæ: quia prorsus discrepat à legis sapientia: sed hanc admirabilem iusticiam Deus patefecit in Euangelio: Et Deus disertè testatur, hanc reconciliationem gratuitam, & remißionem peccatorum esse coram se iusticiam. Credidit, inquit, Abraham Deo, & imputauit ei fidem hanc in iusticiam, id est, Deus Abrahamum credentem promißioni pronunciauit esse iustum. Quia verò præcipuum certamen mouetur de hac formali causa nostræ iusticiæ coram Deo, idcircò hoc Pauli testimonium tanto diligentius est obseruandum.

Pontificij contendunt, non solum remißionem, vel reconciliationem, vel imputationem meritorum Christi, esse formalem nostræ iusticiæ causam: sed simul ipsam renouationem & sanctificationem, & ipsam adeò dilectionem, & motus

interiores accensos à Spiritu sancto. Sed hæc manifesta est Paulinæ doctrinæ corruptela. Is enim accuratè distinguit inter iustificationem quæ fit sine operibus, & inter nouos motus seu opera, quæ iustificationem sequuntur. Disertè etiam dicit: non operanti, sed credenti in eum, qui iustificat impium, imputari fidem ad iusticiam.

Osiander etiam contendit, remissionem peccatorum seu imputationem obedientiæ Christi, non esse formalem nostram iusticiam: Sed tantum ad redemptionem pertinere. Formalem verò causam esse ipsam essentiam Dei, habitantem in nobis, & impellentem nos, vt iusta agamus. Sed quia Paulus disertè dicit, sine lege hanc Dei iusticiam manifestari, certissimum est hallucinatum esse Osiandrum. Alij volunt fidem ipsam esse causam formalem nostræ iusticiæ coram Deo. Sed impropriè & periculosè loquuntur. Nam fides non est illa res propter quam placemus Deo & iusti pronunciamur: sed propter obedientiam Christi nobis donatam & imputatam, iusti sumus & habemur in conspectu Dei.

Quòd dicit (Præteritorum peccatorum) respicit ad legem & vetus testamentum, quod suis victimis & sacrificijs non potuit impetrare remissionem peccatorum. Nam taurorum & hircorum

rum sanguis non placat iram Dei, non tollit peccatum. Lex ostendit quidem & excitat, sed non tollit nec delet peccatum. Sub lege igitur vsq; ad Christum vis & regnum peccati durauit, & Deus immensa patientia sustinuit generis humani peccata, propter venturum Meßiam, qui pro peccatis erat satisfacturus. Atq; etiam propter Meßiam promissum, in quē credebant, non pp̄ter legis obedientiam, patribus & Prophetis remissa sunt peccata in veteri testamento. Hæc ergo particula docet, non solum in nouo testamento remitti credentibus peccata, & eos gratis iustificari: Sed etiam in veteri Patres nulla alia re iustificatos esse, quàm remißione peccatorum, quam adepti sunt per fidem in Dominum nostrum Iesum Christum. Grauia erant peccata populi Israel in deserto, nec poterant ea tolli vel lege vel sacrificijs: sed Deus immensa patientia ea sustinuit, & agentibus pœnitentiam, & in promissum Mediatorem credentibus clementer condonauit, & ita gratis eos iustos pronunciauit, propter futuram victimam Christum. Non est autem hic fingendum, quasi Deus semel tantum præterita peccata condonet pœnitenti: sed perpetuò durat Dei clementia, quotiescunq; peccator redierit ad Deum, inueniet gratiam per fidem. Christus enim vult septuagies septies remitti hominibus peccata.

Ad ostensionem iusticiæ ipsius in hoc seculo, vt ipse sit iustus, & iustifi-cans eum, qui est ex fide Iesu.

D*Eus inquit, hoc tempore noui testamenti pa-tefecit mundo admirandam suam iusticiam, non qua ipse est iustus in essentia sua: sed qua iu-stificat peccatores, quæ iusticia est Dei, quia d ipso inuenta, nobis reuelata & donata est: cora ipso valet: Non est iusticia rationis aut liberi ar-bitrij: imò absurda videtur hæc iusticia ration sed est Dei mirabilis iusticia in Euangelio pate-facta, ac semper ea fulsit in Ecclesia: Sed omni-um euidentissimè illustrata est, cum filius De præcio pro peccato persoluto, & ex morte resu-scitatus, iussit prædicari in nomine suo pœnite-tiam & remissionem peccatorum in toto orb terrarum.*

Causas deinde finales monstrat huius admi-randæ iustificationis. Prima est, vt ipse Deus s iustus: hoc est, vt conspiciatur iusticia Dei. H enim admirabiliter splendet toto cælo, cum legi & Euangelij doctrina perspicuè traditur, & do-cetur quod nulla caro sit iusta coram Deo ex ope-ribus legis: sed quod homo gratis sine operib ex misericordia Dei, propter obedientiam Ies Christi per fidem iustificetur. Cum hypocritæ co-nantur suam stabilire iusticiam ex operibus legi

Deu

Deum summæ iniustitiæ accusant, vt qui ipsis iniuriam faciat, vt qui accuset eos de sceleribus, quorum non sunt rei: & præter meritum deneget eis vitam æternam: & qui frustra & sine omni causa vnigenitum filium suum acerbissimæ morti subiecerit: Qui etiam crudelis sit in genus humanum, quod præter meritum tot ærumnis & calamitatibus adfligat & puniat, cum pleriq; vitam & plurima bona mereantur. Sine doctrina igitur Euangelij de gratuita iustificatione peccatoris per fidem, iusticia Dei conspici non potest. Hac verò cognita patefit toti creaturæ iustitia Dei. Huc ergo semper respiciendum est, ne laus iusticiæ Dei, operum iusticia, obscuretur.

Secundus finis est salus hominum. Nisi hanc admirandam iusticiam patefecisset Deus, nullus hominum coram eo iustificari & saluari potuisset. Omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Et Lex inquit, maledictus omnis qui non permanet in omnibus quæ scripta sunt in libro legis huius, vt faciat ea. Gratuitam ergo remissionem peccatorum statuit iusticiā nostram propter obedientiam filij sui, vt Ecclesia in Christum credens saluari & iustificari posset. Ita Apostolus Paulus eruditissimè omnes causas iustificationis nostræ coram Deo digito monstrauit & edisseruit.

Vbi

Vbi igitur est gloriatio? Exclusa est: per quam legem? operum? non: sed per legem fidei.

EX propositione latè explicata, & causis grauissimis simul stabilita infert, nullam ergo restare homini gloriationem. Soli enim Deo debetur laus & gloriatio: Homo suam infirmitatem agnoscat, & tantum in Deo glorietur. Sic & ad Ephesios inquit: Gratia saluati estis per fidem, idq; non ex vobis, donum Dei est: non ex operibus, ne quis glorietur. Exclusa est, inquit Paulus, omnis gloriatio homini, non per legem operum, sed per legem fidei. Mirum est cur dicat, non lege operum, sed lege fidei excludi gloriationem, cùm Lex accusando omnem nobis gloriam detrahat. Sed indicare vult legem omnino concedere gloriationem, si modo eam præstare possemus: Nam qui fecerit ea, viuet in eis. Item qui facit iusticiam, iustus est. Non ergo Lex operum denegat gloriationem, modo tu præstes. Lex verò fidei, id est, doctrina de fide in Iesum Christum, prorsus excludit omnem gloriationem. Hæc enim iubet omnem fiduciam collocare in solum Mediatorem, & soli Christo tribuit omnem nostræ iusticiæ gloriationem. Omnis enim lingua iurabit: In Domino sunt iusticiæ meæ. Quia verò Paulus & tota scriptura detrahit homini omnem glori-

gloriationem de operibus, euidentißimè docet, non iustificari hominem ex operibus legis: nec opera legis esse partialem causam: nec omninò quidquam facere opera ad iustificationem, sed sola fide nitente misericordia Dei, & obedientia Mediatoris hominem iustificari: quemadmodum & Basilius rectè colligit. Hæc est enim, inquit, perfecta & integra gloriatio in Deo: quando nè quidem propter suam iusticiam aliquis extollitur, sed agnoscit sese carere vera iusticia; Sola autem fide in Christum iustificatur.

Operæ precium erit paucis hîc respondere ad sophisma Antinomicum, quo Crellius & Cruciger deprauant hunc insignem Pauli locum.

Quidquid excludit nostram gloriationem, id accusat nostra peccata.

Sed Lex fidei, id est, Euangelion excludit nostram gloriationem.

Ergo Euangelion accusat nostra peccata.

Respondeo: simpliciter nego maiorem. Paulo enim non sunt vnum & idem excludere gloriationem, & accusare peccata. Extra omnem controuersiam est, lege operũ accusari peccata: Et tamen Paulus constanter dicit per legem operum non excludi nostram gloriationem. Necesse est igitur aliud esse Paulo excludi omnem gloria-

gloriationem, & accuſari peccata. Ac ſanè re ipſa loquitur aliud eſſe excludi omnem gloriationem, & aliud accuſari peccata. Excludere enim omnē gloriationem eſt docere, quod in ſola gratuita miſericordia Dei & in ſolo beneficio Ieſu Chriſti, omnem iuſticiam & ſalutem habeamus: ac ideo in nobis nec poßimus nec debeamus gloriari. Sed qui gloriatur, in Domino glorietur, inquit ſcriptura. At accuſare peccata eſt docere quam obedientiam Deo obligati ſimus, quæ opera à nobis flagitentur: quam procul abſit noſtra natura à perfectione legis, & qua inobedientia Deum offenderimus, & æternas pœnas meriti ſimus. Hæc ſanè non fiunt per legem fidei, ſeu Euangelion, propriè loquendo, ſed per legem operum. Deinde & ad minorem reſpondeo: Euangelij proprium munus eſt patefacere & annunciare miſericordiam Dei & beneficia mediatoris Ieſu Chriſti, offerre gratis remißionem peccatorum & reconciliationem cum Deo. Quemadmodum angelus teſtatur: Euangelizo vobis gaudiū magnum. Hæc eſt propria Euangelij doctrina, quæ prorſus diſtincta eſt à concione legis, quæ reuelat & accuſat peccata. Conſequitur autem ex Euangelij lætißimo nunciatio de beneficijs mediatoris, quod omnis gloriatio hominis planè ſit exclusa, eò quod in ſolo Chriſto omnis ſit noſtra iuſtitia & ſalus poſita. Quam diligenti & pio ſtu-

dio

dio & quanto cum fructu Ecclesiæ distinxit Lutherus sanctæ memoriæ legem & Euangeliũ: Tam acri conamine & tanta cum pernicie Ecclesiæ noui Doctores student confundere legem & Euangelion. Quam ingratitudinem & grauissimum peccatum Deus suo tempore non relinquet impunitum.

Colligimus igitur fide iustificari hominem absq; operibus legis.

TErtiò repetit & inculcat Apostolus propositionem: Hic enim scopus est totius Epistolæ, quem vult nobis in conspectu esse, & probè intelligi. Nulla voce autem, nec vllis lachrymis satis deplorari potest, hanc tam planam, perspicuam, & dilucidam propositionem, tam scelerate deprauatam, & impudentissimè in contrarium sensum esse contortam: quas præstigias hoc loco indicabimus, vt eas vitent adolescentes. Singulas enim voces tentauit Sathan, & quidem varijs modis.

I. Primùm pontificij cauillantur vocem ARBITRAMVR, & disputant eam nihil definitè adseuerare: Sed vox græca λογιζόμεθα, quæ significat subductis rationibus concludimus, colligimus, statuimus, dilucidè refellit puerile sophisma.

II. Pontificij etiam cauillantur vocem (FIDE
Contendunt enim Paulum loqui de fide, qua
formata dilectione. Non enim volunt fide iusti
cari hominem absq; operibus: sed fide eatenus
quatenus bonis operibus sit vestita.

III. Tertiò alij pontificij craßius hoc expo
nunt, dicunt in phrasi Paulina inesse Synechdo
chen, fide sumus iusti, hoc est, fide & operibus si
mul, siquidem pars sæpè pro toto ponitur.

IIII. Quartò Maluenda & Osiander sic cor
ruperunt hanc phrasin, fide sumus iusti, scilicet
inchoatiuè, sed non consumatiuè: hoc est, fide pr
paramur, vt deinde re alia simus iusti. Has co
ruptelas autē Apostolus perspicuè refellit. Pri
mum exclusiua, sine lege, Item, sine operibus le
gis, Item gratis: quæ omnem bonorum operum
meritum & dignitatem, & præsentiæ necessita
tem excludunt à iustificatione hominis corā De
Deinde dicit Paulus, non operanti sed credenti
eum, qui iustificat impium, fidem imputari ad iu
sticiam: hoc est, credentem & non habentem bo
na opera, pronunciat Deus gratis iustum. Et qui
iusticia Euangelij sine lege manifestatur, non su
miscenda opera cum fide in iustificationis actu.

V. Quintò Pontificij & Osiander corrump
vocem iustificare: Contendunt enim vtriq;, idem
esse quod infundere iusticiæ habitum, & ex
iusti

iusto iustum, id est, habentem nouos motus iustitiæ, facere. Sic Andra: lib. 6. & Osiand. in Confess.

VI. Rursus Pontificij cauillantur duplicem esse iustificationem. Primam, quæ in sola venia peccatorum consistat: Secundam deinde, quæ sit infusio charitatis per Spiritum sanctum: Deinde fingunt Paulum tantum de priori iustificatione loqui: sed refutat hoc sophisma præcedens propositio, causas omnes ordine exponens: Dicit enim Paulus, gratis, gratia Dei, per redemptionem Iesu Christi, nos iustos esse coram Deo, & ipsam remißionem peccatorum esse nostram iusticiam. Posuit & aduersatiuam, quod nulla caro ex operibus legis iustificetur.

VII. Septimò corrumpunt aliqui particulam, sine operibus legis: & contendunt Paulum loqui de legibus ceremonialibus & forensibus, quibus non iustificemur. Sic Origenes, Hieronymus, Andradius, & multi. Paulus verò dilucidè demonstrat, se loqui de tota lege, & inprimis de morali: nam dicit legem operari iram. Item, cap. 7. adducit nonum præceptum decalogi.

VIII. Octauò. Alij sic deprauant: sine operibus legis, scilicet externis, quæ corã hominibus fiunt: sed non sine bonis operibus internis, in Spiritu coram Deo factis.

IX. Nonò. Tapperus sic, sine operibus legis, naturali arbitrio factis: sed non sine operibus per legem Dei excitatis.

X. Decimò. Alij sic: sine operibus legis, scilicet quæ Lex efficit in homine, absq; gratia, sine operibus carnis, quæ non sunt profecta ex fide: sed non sine operibus profectis à fide & Spiritu. Sophistæ Louanienses.

XI. Vndecimò. Sine operibus legis, scilicet merentibus: sed non sine operibus, conseruantibus & retinentibus salutem. Maior.

XII. Duodecimò. Sine operibus legis, in causa efficiente: sed non sine operibus in causa formali. Tridentinum Concilium. Maior.

XIII. Decimò tertiò: Alij sic: sine operibus legis, scilicet præcedentibus: sed non sine sequentibus iustificationem. Maior: Thomas Aquin.

XIIII. Decimoquartò: sine operibus legis, scilicet plenè satisfacientibus legi, aut sine legis impletione. Sic Alesius. Hæc admodum crassa est hallucinatio.

XV. Decimoquintò: Sine operibus legis, scilicet quo ad meritum & causam efficientem attinet: sed non quò ad causam sine qua non: Contendunt enim bona opera necessariò esse præsentia in actu iustificationis. Maioristæ.

His tam varijs præstigijs conatus est Sathan, clarissimum lumen Paulinæ disputationis obscu-

obscurare: At si quis præcedentem propositionem, in qua omnes causæ iustificationis sunt expressæ, & inprimis exclusiuas, deinde & argumenta Pauli diligenter attendat, ei non erit difficile refellere omnes illas præstigias.

Vera igitur, genuina & simplex sententia verborum Pauli est: Colligimus hominem fide iustificari absq; operibus legis: id est, certò statuimus & adseueramus, hominem absolui à peccatis, reconciliari Deo, & pronunciari iustum, sine operum qualiumcunq; merito, dignitate, efficacia, præsumptione, gloriatione, etiam sine omni necessitate præsentiæ operum legis, gratis, sola fide acquiescente in filium Dei Mediatorem. Vsq; adeo salus prorsus non pendet vlla ratione à nostrorum operum conditione, vel merito, vel præsentia: sed à sola Dei misericordia, & merito Iesu Christi: Ita vt miserrimus peccator carens omnibus operibus legis, & ne vnciam quidem boni operis in se reperiens, iustificari possit gratis per misericordiam Dei propter Christum, si verè credat Euangelio. Emphasis attendenda est in voce (LEGIS) Cum enim sanctissimæ legis diuinæ, quæ omnium sanctissima opera describit & docet, opera non iustificent hominem: multò minus opera arbitrio carnis suscepta, vel cultus humano consilio electi, vel obseruationes humanarum traditionum, homines coram Deo iustificari

care possunt. Nulla enim sunt præstantiora atq; Deo gratiora opera, quàm quæ Deus voce sua præcepit, & cum legis sapientia congruunt. Immanis furor est, quod Pontificij fingunt, opera humano arbitrio sine Dei mandato suscepta, esse perfectionem, & mereri vitam æternam.

Num Iudæorum Deus est tantum? An non & gentium? certè & gentium, Siquidem vnus est Deus, qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

PRopositioni subiungit argumentum, sumptum à proprio Dei, & natura correlatiuorum. Haud dubiè Deus eam monstrauit iustificationis viam, qua omnes gentes possent ad salutem æternam peruenire: Est enim omnipotentis Dei, omnibus gentibus patefacere aditum ad salutem. Deus, inquit Paulus, vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis peruenire: Non ergo per legem vel circumcisionem, quæ solis Iudæis data sunt, est iustificatio: sed per fidem, ad quam in promissione de Mediatore omnes gentes inuitantur. Argumentatio Pauli est huiusmodi.

Si iu-

Si iustificatio esset ex operibus legis, aut ex circumcisione, Deus esset tantum Iudæorum Deus. Nam his solis patefecisset viam ad æternam salutem.

At Deus cuius est misereri, iustificare & saluare peccatores, non tantum Iudæorum, sed omnium gentium est Deus.

Ergo iustificatio non est ex operibus legis, vel ex circumcisione, quæ solis Iudæis data fuerunt: sed ex fide in promissionem de Mediatore nostro Iesu Christo, quæ vniuerso orbi est proposita.

Valdè multa complectitur Apostolus Paulus. Primum enim considerat immensam Dei bonitatem, quæ omnes conclusit sub peccatum, vt omnium misereatur. Deinde respicit ad primam promißionem, quæ non alicui genti tantum, sed vniuerso orbi offert salutem in Mediatore; Monet etiam fuisse Ecclesiam Dei in mundo, quæ gratis consecuta sit iusticiam apud Deum, antequam Abrahæ data esset circumcisio, & populus Israel, in populum DEI adsumptus esset, Atq; etiam Lex in monte Sinai pro-

 mulgata.

mulgata. Præterea significat gentes quoq; ad societatem Ecclesiæ vocandas esse, & participes fore beneficiorum regni Christi. Has res amplissimas complectitur Dauid in hoc Argumento. Sed doctrinam de vocatione gentium, copiosius tractat in Cap. 10. & 11.

Legem igitur abolemus per fidem? absit: imò legem stabilimus.

CVm vox diuina testatur, hominem non iustificari ex operibus legis, sed gratis, misericordia Dei propter Christum per fidem: ratio humana multa inde conatur absurda & pugnantia colligere: videlicet: Ergo frustra lata est Lex: Ergo fides abolet legem: Ergo promißio est contraria legi: & similia multa. Ad quas quæstiones 5. & 6. capite copiosius respondebit. Hic tamen paucis remouet scrupulum, ne pius lector tam graui obiectione turbetur.

Est ergo valdè insigne dictum: per fidem legem stabilimus. Docet enim hîc Paulus, doctrinam fidei nequaquam pugnare cum lege, aut ipsam legem abolere: quemadmodum & ad Gal. 4. inquit: Num igitur Lex est contra promißionem: absit. Mirum autem alicui videri poßit, cur Apostolus dixerit, per fidem legem stabiliri? Lex enim disertè pronunciat, nisi homo integram &

perfe-

perfectam præstiterit obedientiam, in æternum ei pereundum esse: fidei verò doctrina offert pollutis peccatoribus gratis remißionem peccatorum, iusticiam, & vitam æternam. An non hæc dogmata inter se sunt pugnantia?

Respondeo. Nequaquam sunt pugnantia. Interueniente enim Christo Mediatore, adeò consentiunt, vt altera stabiliat alteram, nec in toto orbe terrarum alia est doctrina, quæ validiùs stabiliat legem, quàm promißio Euangelij. Christus enim in sese recipit vniuersam legis sententiam: sustinet eius maledictionem, & persoluit pœnam, quam poscit à genere humano, propter inobedientiam: Deinde integram & omnibus numeris absolutam præstat obedientiam, quantam Lex flagitare posset, loco generis humani. Nihil igitur derogatur legi, imò in tantum confirmatur doctrina fidei, vt non potuerit saluari genus humanum, nisi filius Dei Mediator sese subijceret. Vnde & Christus inquit: Non veni soluere legem, sed adimplere. Vt autem amplitudo doctrinæ, quæ in hoc dicto continetur, aliquo modo considerari poßit, ordine expendantur quinq; modi, quibus fides stabilit legem. Primùm fides stabilit legem, agnitione iudicij diuini, & Confeßione delicti: Credens enim agnoscit, & sentit, se immundum esse, se carere iusticia legis: iudicium quoq; Dei aduersum peccatum horrendum esse:

Ac nisi vmbraculo Mediatore tegeretur, nequaquam se in iudicio consistere posse. Nulli iustitiarij vel operarij tàm propè adspiciunt legis iudicium, vt credentes. Isti enim Hypocritæ imaginantur, lege tantum flagitari externam obedientiam, & putant se disciplina qualicunq; satisfacere legi. At credens in Mediatorem, intelligit & sentit, longè sublimiorem iusticiam flagitari à lege, qualis in hac vita ab homine præstari non possit: sentit iram Dei intollerabilem esse, quæ per legem accenditur. Hoc enim est credere, in terroribus mortis & sensu iræ Dei, quē Lex operata est, vera fiducia se erigere & ad mediatorem confugere.

Secundò stabilitur Lex integra persolutione pœnæ, quā filius Dei constitutus Mediator in se recepit, & sustinuit. Posuit, inquit Iesaias, Dominus in eum peccata omnium nostrûm: & propter peccata nostra vulneratus est, & propter transgressiones nostras percussus: Disciplina pacis nostræ super eum: & liuore eius sanati sumus. Tanta seueritate tuetur Deus sententiam legis, vt nolit vllum remittere peccatum, nisi prius persoluta pœna per filium Mediatorem. Fides ergò, quæ nititur morte Mediatoris, omnium fortißimè stabilit legem.

Tertiò. Integra obedientia, qualem Lex ipsa flagitat, quam filius Dei Mediator pleuè

atq; perfectè præstitit: Fuit enim absq; omni peccato, & factus est obediens vsq; ad mortem: Subiecit etiam se legi, vt nos à maledictione legis eximeret. Hæc obedientia rursus stabilit legem: Lex enim neminem admittit ad vitam æternam, nisi ornatum integra iusticia. Christus autem hanc iusticiam pro nobis præstitit, eamq; nobis donat, ac per fidem imputat. Vnde Paulus inquit: propter obedientiam vnius iusti, constituuntur multi, Rom. 5.

Quartò. Fides stabilit legem, inchoatione nouæ obedientiæ. Non enim permittit fides, vt liberati à lege, in peccatis viuamus: sed docet Deo seruiendũ esse in iusticia & veritate. Fide etiam Spiritum sanctum accipimus, qui inchoat in nobis nouam lucem, agnitionem & dilectionem Dei, iusticiam, castitatem, patientiam, mansuetudinem, quæ non pugnant cum lege: sed cum ea congruunt. Qui verò à fide alieni sunt, licet videri velint legis adsertores, tamen reuera destruunt eam: Qui enim non credunt, non videbunt vitam: sed ira Dei manet super eos: Qui verò in morte & sub ira Dei manent, ne minimam quidem obedientiam præstant legi: Sed aut Hypocrisi simulant obedientiam: aut Epicureo furore contemnunt legis iudicium. Etsi autem credentium inchoata noua obedientia nõ est

integra

integra legis impletio: tamen & congruit cum lege ex parte, quia fit in Spiritu, & placet Deo propter Christum Mediatorem per fidem.

Quintò per fidem Lex stabilitur, integra obedientia à credentibus in vita æterna præstanda. Fides enim in Christum perducit nos ad vitam æternam, in qua erimus sine peccato & morte, & restituentur nobis integræ vires, ita, vt totam legis obedientiam integrè præstare poßimus: & Deus futurus est omnia in omnibus. Qui verò non credit, iam iudicatus est. Ergo omnis à fide alienus, hostis est mansurus legis diuinæ, nisi fuerit conuersus.

CAPVT IIII.

HOc quartum caput est confirmatio propositionis supra tàm luculenter positæ. Monstrat ergo hîc Paulus quæ habeat suæ doctrinę de iustificatione hominis fundamenta. Admodum sublimis & maximi momenti doctrina est, quæ adserit, homines gratis, absq; operibus, gratia Dei propter Mediatorem, sola fide iustificari coram Deo, & saluari. Vt ergo huic consolationi mens turbata, & legis iudicium expauescens adsentiri, & inniti poßit, omninò firma & immota fundamenta sunt monstranda. Et quidem

ydem Argumentorum fontes in 2. & 3. capite ad Gal. indicantur, tota illa diſputatio cum hoc capite conferenda eſt.

Quid ergo dicemus, Abrahamum patrem noſtrum inueniſſe ſecundùm carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet quidem gloriationem, ſed non apud Deum. Quid enim ſcriptura dicit: credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam.

Primum Argumentum ab exemplo Abrahæ.

PRimo loco Paulus ad confirmandam ſuam propoſitionem, profert in medium exemplum Abrahæ, & diſertè adfirmat, non eſſe iuſtificatum ex operibus: & ſuam adſeuerationem probat teſtimonio ex Geneſi deſumpto. Mirum autem alicui videri poſſet, quomodo Apoſtolus ab exemplo ſingulari conetur docere & demonſtrare totius Eccleſiæ iuſtificationem coram Deo: ſed attendenti ſingula Pauli verba, non eſt obſcurum, eum non à particulari exemplo, ſed à generali regula, quæ omni exceptione caret, Argumen-

gumentari. Sumit enim, quod extra omnem controuersiam est: omnibus hominibus eandem esse propositam viam perueniendi ad vitam aeternam: Estq; Pauli argumentum huiusmodi.

Omnibus hominibus eadem via perueniendi ad iustificationem & salutem, est proposita.

Sed Abraham non ex operibus, sed per fidem est iustificatus & saluatus coram Deo.

Ergo nemo hominum ex operibus iustificatur: sed quotquot iustificantur, per fidem impetrant iusticiam.

Maior manifesta est ex dictis Apostolicis: Non est in alio salus: neq; est aliud nomen datum hominibus sub cœlo, in quo oporteat eos saluos fieri. Item, fundamentum aliud poni non potest, praeter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Minorem verò probat Paulus ex dicto Mosis: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iusticiam. Praeterea Paulus nō solum vnius Abrahae exemplum intuetur: sed vel inprimis ipsam promissionem, in qua Deus promittit, Abrahamum fore patrem multarum gentium: Patrem, inquit, multarum gentium posui te: quae promis-

promißio non de carnali, sed Spirituali semine loquitur: quod videlicet plurimæ gentes ab ortu & occasu solis secuturæ essent vestigia fidei Abrahę. Indicat igitur ipse Deus, filios Abrahæ, id est, Ecclesiam nō alio modo iustificari coram Deo, quàm ipse Abraham sit iustificatus. Et quia Iudæi subinde gloriabantur se esse semen Abrahæ. Vix poterat validius produci Argumentum, ad stabiliendam fidei iusticiam, quā hoc ab exemplo Abrahæ. Nec putauit Apostolus vllum in Ecclesia tàm stolidæ arrogantiæ fore, qui se iusticia & virtute æquaturus sit cum Abrahamo: quem sacra scriptura vt singularis iusticiæ exemplum proponit: & tamen iustificationem coram Deo ei detrahit. Extremæ igitur dementiæ est, hominem velle ex proprijs operibus coram Deo iustificari, qui tamen ab illa excellentia bonorum operum, quę fulserunt in Abraham, tàm procul absit.

Diligenter attendendum est hic, Paulum non loqui de Abrahamo nondū conuerso, & tantū Ethnicis virtutibus exornato: sed de eo Abrahamo, in quo lucebat vera Dei agnitio, qui erat templum Spiritus S. & in fide præclara ediderat facta. Nam à Cap. 12. vsq; ad 15. describuntur insignes historiæ, quomodo Abraham secutus sit Deum vocantem, ei crediderit, & magno Spiritu obtēperauerit. Et tamen hæc ipsa opera Abrahæ in fide & Spiritu facta, nequaq; ipsum iustificarūt.

Exclu-

Exclusiua igitur particula (Sine operibus) non tantum de operibus non renatorum: Sed etiam renatorum loquitur, & eis detrahit iusticiam coram Deo. Etsi autem Spiritus sanctus singulari consilio, hoc vniuersale exemplum Abrahæ ad hanc causam elegerit: tamen multum lucis & roboris ei accedet, si quis & alia exempla Patrum, Prophetarum, & Apostolorum huc adduxerit, qui omnes simpliciter sine operibus, per fidem, coram Deo sint iustificati.

Labefactare conantur pontificij Sophistæ hoc Argumentum cauillis, sed frustra. Dicunt Paulum abuti testimonio, non pertinente ad subiectam materiam. Nam promißio in Genesi loquitur de multiplicatione sobolis Abrahæ: hic verò agit Paulus de remißione peccatorum. Sed securi isti Sophistæ ostendunt se planè expertes esse exercitiorum pœnitentiæ. Nemo enim verè petere & expectare à Deo potest sobolem, vel alia corporalia bona, nisi luceat in eo fides accipiens remißionem peccatorum, & iusticiam corã Deo. Gideon dimicans pro populo, petit quidem defensionem & auxilium: sed mens eius simul intuetur Dei misericordiam & promissum Mediatorem: & statuit se propter hũc placere Deo, esse iustũ, & exaudiri. Sic Iacob in exilio, Ioseph in carcere petunt à Deo bona corporalia, panẽ quotidianum,

num, liberationem ex carcere, defensionem & consolationem: sed prælucente fide, quæ adprehendit Dei misericordiam, & beneficia Mediatoris. Non igitur intempestiuè citauit hunc locum Paulus. Ac cum Moses ipse dicat, imputatam esse hanc fidem Abrahæ ad iusticiam: quid potuit concinnius, vel accommodatius allegari à Paulo, ad demonstrandam fidei iusticiam, quàm hic locus Mosi?

Alij obijciunt locum Iacobi: Videtis quod ex operibus iustificetur homo, & non ex fide tantum: & Iacobum volunt esse interpretem Pauli: sed solida & plana responsio est. Paulus docet hic Iustificationem hominis coram Deo: eamq; operibus prorsus detrahit, & soli fidei adscribit: Sed Iacobus agit de iustificatione coram hominibus, quæ fit ex operibus. Homines enim de fide in corde lucente iudicare nequeunt. Illud tamen dissimulandum non est, quòd Iacobus, quisquis ille fuit, perperam faciat in eo, quod Sac. Scripturæ dictum, quod de iusticia fidei coram Deo absq; operibus agit, ad iustificationem operum coram hominibus, accommodat. Ac potius repudianda esset authoritas Iacobi, quàm permittendum, vt doctrina Pauli labefactaretur.

Deprauauit & Osiander hunc Pauli locum, qui fingit, imputare fidem ad iusticiam, nihil aliud significare, quàm infundere credenti diuinita-

*tem, vt homo ipſa eſſentia Dei ſit iuſtus. Sed vox
græca Iachſeueba, cogitauit, reputauit, decre-
uit, manifeſtè refellit iſtas cauillationes. Sic etiam
vox ἐλογίσθη, imputata eſt fides ad iuſticiam, de-
monſtrat Paulum non loqui de infuſione iuſticiæ:
ſed quod Deus filij ſui obedientiam imputet nobis
per fidem pro iuſticia. Nec phraſis illa ſcripturæ,
fides imputatur ad iuſticiam, ſic accipienda eſt,
quaſi fides ſit ipſa res propter quam Deo ſimus
accepti ad vitam æternam, & quæ ſit coram
Deo iuſticia. Sed de inſtrumentali cauſa intelli-
genda eſt: Fides enim eſt organon, quo adpre-
hendimus iuſticiam Chriſti. Mirum autem alicui
videri poſſet, cur ſcriptura non potius dicat: obe-
dientiam Ieſu Chriſti imputari credenti ad iuſti-
ciam, quàm fidem imputari. Ad hoc reſpondeo:
diſertè hoc adſerit ſacra ſcriptura, propter obe-
dientiam Ieſu Chriſti nos conſtitui iuſtos coram
Deo, & nos veſtiri obedientia Ieſu Chriſti. Rom. 5.
propter obedientiam vnius iuſti, conſtituuntur
multi. Quia verò præcipua ſemper eſt diſputa-
tio, quæ res ſit in nobis, quæ faciat diſcrimen in-
ter iuſtos & iniuſtos: Deus enim omnium pecca-
ta arguit, pro omniũ peccatis ſatisfecit Chriſtus:
omnibus hominibus offertur miſericordia Dei, &
tamen non omnes ſaluantur. Idcirco vel inprimis
ſciri neceſſe eſt, quod ſit illud Organon, per quod
beneficia Mediatoris nobis adplicamus; & ita*

iuſti

iusti ab iniustis discernantur. Idcirco scriptura cum aliàs sæpißimè dicat, Christum esse iusticiam nostram: tum & hoc inculcat, fidem esse, quā imputat Deus ad iusticiam: hoc est: credentem pronunciat Deus iustum per imputationem obedientiæ Iesu Christi.

Ei qui operatur, merces non imputatur ad gratiam: sed secundum debitum. Non operanti verò, credenti autem in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam

SEcundum est hoc argumentum sumptum à natura contrariorum. Mercedē reddere operanti ex debito: & ex gratia non operanti donare iusticiam, seu fidem imputare ad iusticiā, sunt ex diametro contraria. Sed fides ex gratia non operanti imputatur ad iusticiam: Ergo iusticia non est ex operibus, siue ex debito. Hoc argumentū repetit Apostolus ad Rom. 11. & dilucidius ostendit contrarietatē. Si autem ex gratia, inquit, iam non ex operibus: alioquin opus non esset opus. In hoc argumēto Paulus & naturā fidei, & quo sensu exclusiuę particulę accipiendę sint, exponit. Quia. n. tanq̄ cōtraria sibi inuicē opponit, debitū & gratiam: operantē & credentē: mercedē pro labore, & fidei imputatā iusticiam: perspicuè monet, fidē in

 articulo

articulo Iustificationis non admittere mixturam bonorum operum: sed eius proprium esse, fateri, se nudam esse, & prorsus carere bonis operibus, & omnem spem in solo merito Iesu Christi ponere. Non quidem per se pugnat fides cum operibus; imò fides genetrix est bonorum operum: eaq; fouet & alit. At cum agit cum Deo, & petit remissionem peccatorum: non patitur se confundi cum bonis operibus: non ea intuetur: nec simul adfert ea in conspectum Dei: non permittit vt bona opera partem aliquam sibi in iustificatione hominis vendicent: sed sola hîc agit cum Deo, in cuius misericordia tota recumbit, & in solo merito Christi acquiescit.

Dilucidè etiam hîc ostendit Apostolus exclusiuis particulis supra positis, non tantum excludi meritum, causam efficientem, dignitatem, precium, præsumptionem, gloriationem, fiduciam: Verũ etiam causam sine qua non, & omnem prorsus necessitatem præsentię bonorum operũ, in articulo & actu Iustificationis: Disertè enim adfirmat Paulus, non operanti imputari iusticiam. Exponit ergo quid ante voluerit intelligi, cum dixit: sine operibus legis: videlicet nec ipsam præsentiam bonorum operum necessariò requiri in iustificatione coram Deo: Deinde quod fidem nitentem solo merito Christi opponit operationi, satis indicat opera cum fide in actu Iustificationis

non

non posse misceri. Opera enim non respiciunt gratuitam Dei misericordiam, vel solius Christi meritum: sed iuxta legis sententiam, præmium laborum poscunt. Tertiò eum, qui iustificatur, adpellat impium, ac ne vnciam quidem boni operis ei tribuit Apostolus in actu Iustificationis. Quartò quod dicit, fidem reputari in iusticiam, liquidò ostendit, se operibus in iustificatione nec primas nec postremas partes tribuere, nec etiam præsentiæ operum neceßitatem in iustificatione requirere. Hoc enim est fidem imputari ad iusticiam, videlicet quod fides sit medium adprehendens iusticiam: & quod Deus credentem Euangelio, absq; omni opere vel dignitate pronunciet iustum. Hinc ergo petatur quo sensu velit Paulus intelligi particulas exclusiuas, sine lege, sine operibus, gratis, sola fide: nimirum quod in actu Iustificationis coram Deo omnem præsentiæ neceßitatem, omnemq; causam, etiam eam, quæ appellari solet sine qua non, excludatur. Esaias inquit: Omnes, qui sititis, venite ad aquas, & qui non habetis argentum, adeste cibum comparate. Loquitur Propheta de gratuita iustificatione & remißione peccatorum, & non habentibus bona opera, vel vllam dignitatem, promittit consolationem & salutem. Non ergo requirit præsentiæ operum neceßitatem in actu Iustificationis. In

hoc etiam argumento ostenditur, opera & merita non posse diuelli à se inuicem:

Quemadmodum & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus imputat iusticiā sine operibus. Beati cui remissa sunt iniquitates, quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui Dominus non imputat peccatum.

Tertium Argumentum sumptum à definitione iusticiæ nostræ coram Deo: confirmatum testimonio Dauidis.

Iusticia seu beatitudo nostra est imputatio iusticiæ sine operibus, seu remissio peccatorum.

Sed iustificatio operum non est gratuita imputatio: sed potius obedientiæ comprobatio & compensatio.

Ergo non ex operibus: sed gratia Dei, gratis, iustificamur.

HOc admodum illustre est argumentum, quia perspicuè docet, quæ sit causa formalis nostræ iusticiæ coram Deo: Qua de re vt conscientiæ maximè sunt sollicitæ: ita omnibus temporibus de hac causa præcipuum mouetur certamen. Quærit

enim

enim conſcientia quæ ſit illa res in nobis, qua placeamus Deo, & quomodo, cum rei & polluti ſimus, coram Deo iuſti cenſeri, & ad vitam æternam ſuſcipi poßimus. Impedimento nobis ſemper eſt Lex, quæ adfirmat, neminem coram Deo eſſe iuſtum, niſi habentem integram legis obedientiam. Hîc verò Apoſtolus ex Propheta Dauide nouam formã iuſticiæ deſcribit, videlicet quæ ſit imputatio iuſticiæ ſine operibus, & remißio peccatorũ: quæ eſt nõ legalis, ſed Euangelica iuſticia.

Hoc ergo loco diligenter obſeruentur cauſæ noſtræ iuſticiæ. Quando mors & obedientia Chriſti dicitur noſtra iuſticia, cauſa efficiẽs ſcilicet impulſiua & meritoria ſignificatur. Nam propter mortem & obedientiam Chriſti, quam nos fide induimus, pronũciat nos pater æternus iuſtos. Cum fides dicitur iuſticia noſtra, cauſa inſtrumentalis, & medium adplicatiuum ſignificatur. Hîc verò formalis cauſa noſtrę iuſticiæ exponitur, quod ſcilicet nullũ ſit opus noſtrum: ſed imputatio iuſticiæ ſine operibus, & ipſa peccatorum condonatio.

Errat igitur Oſiander, qui fingit nos fide præparari ad iuſticiam, vt deinde eſſentia ipſa Dei ſimus iuſti: & blaſphemo ſtylo ſcribit, glacie frigidiora docet, qui dicit, remißionẽ peccatorũ eſſe noſtrã iuſticiã corã Deo. Errat & Tridẽtina Synodus q̃ contendit, formalẽ cauſam noſtræ iuſticiæ coram Deo eſſe renouationẽ mentis, inhærentes

qualitates, & infusam charitatem. Paulus enim disertè dicit, iusticiam nostram esse imputationem iusticiæ sine operibus, id est, sine infusa dilectione. Hinc etiam peti debet perspicua enarratio phraseos: quod nimirum Paulo & Mosi imputare iusticiam significet, gratis remittere, condonare, & tegere peccata. Nam ad comprobationem suæ definitionis, quod iusticia sit imputatio iusticiæ sine operibus, adducit testimonium Dauidis: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui Dominus non imputat peccatum. Sunt ergo Synonyma, remittere peccata, tegere iniquitates, non imputare peccata: imputare iusticiam. Docet etiam hoc argumentum, vocabula iusticiæ, salutis, & beatitudinis, in hoc articulo prorsus eodem sensu accipi.

Beatitudo igitur hæc ad circumcisionem tantum, an & ad præputium pertinet? Dicimus enim quod imputata fuerit Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo imputata est? cum esset in circumcisione, an cum esset in præputio? non in circumcisione, sed in præputio. Et signum accepit circumcisio.

cisionis signaculum iustitiæ fidei quæ fuerat in præputio.

Quartum Argumentum sumitur ab ordine causarum & effectuum.

Effectus nunquam prior est sua causa.

Sed Abraham ante circumcisionem est iustificatus.

Ergo circumcisio non est iusticiæ ipsius causa.

Quod si verò tàm illustre opus obedientiæ non est iusticia: Ergo nec alia opera: Non enim ideò meminit tantum circumcisionis, vt operibus ceremonialibus tantum adimat vim iustificandi: sed multò magis vt tantò fortius inferat, quia tàm insigne, & præclarum opus obedientiæ, quod Abraham natus annos 99. sese circumcidit, non est iusticia coram Deo: nec alia opera, quæ multò sunt faciliora, iusticia coram Deo esse possunt. Deinde & hoc vult docere Apostolus, Abrahamum, nec per illud præclarum opus, quo vnicum suum filium obtulit Deo patri, esse iustificatum; Hoc enim secutum est circumcisionem;

Iustificatio verò præceßit circumcisionem. Vult & hoc indicare Paulus: Abrahamum per opera legis non esse iustificatum: nam Lex trecentis annis post circumcisionem, primùm est promulgata. Cum ergo Abraham ante circumcisionem in præputio sit iustificatus: sequitur eum nequaquã per opera legis iustificatum esse. Et cum Abraham iuxta promißionem pater sit multarum gentium: necesse est omnes fideles, eodem modo, per fidem, sine operibus, apud Deum saluari & iustificari.

Iudæi multos errores circumferebant de circumcisione. Primùm censebant, circumcisionem esse iusticiam coram Deo. Secundò gloriabantur, se solos esse populum Dei propter circumcisionem. Tertiò docebant, gentes non posse fieri participes regni Christi, nisi circumciderentur. Hos errores omnes refellit Paulus hîc, & docet, Abrahamum ante circumcisionem consecutum esse iusticiam. Ex quo manifestum est, circumcisionem non esse iusticiam: nec Iudæos esse Dei populum propter circumcisionem: nec gentibus in Christum credentibus opus esse circumcisione ad iusticiam consequendam. Tempora diligenter annotata sunt à Spiritu sancto in historia Abrahæ, anno ætatis 75. vocatus est à Deo vt egrederetur ex Harã, in terrã Canaan. Paulò post in secunda adparitione Dei, scriptura dat ei testimonium, quod

Deus

Deus fidem Abrahæ imputauerit illi ad iusticiam. Anno verò ætatis 99. accepit circumcisionem. Vt ergo Abraham in præputio iustificatus est absq; circumcisione: Ita & gentes sequentes vestigia fidei Abrahæ, in præputio coram Deo iustificantur.

Paulus aliquot insignes doctrinæ locos explicat in hoc argumento. Primò refutat hîc Phariseorum, Monachorum & omnium Hypocritarum errorem, quo fingitur, externos ritus esse iusticiam coram Deo, mereri gratiam Dei, remissionem peccatorum, & vitam æternam: Item sacramenta ex opere operato per sese conferre vitam & iusticiam: etiamsi percipiantur sine bono motu, modò quis non ponat obicem peccati mortalis. Hic error planè sepelit Mediatoris beneficia, delet vna litura vniuersum Euangelium, & homines agit præcipites in interitum. Si enim externorum rituum obseruatio & quidem sine pœnitentia & fide est iusticia coram Deo, & meretur vitam, quid erat opus vt filius Dei descenderet de cœlo, adsumeret humanam naturam, subiret pro nobis mortem & λύτρον persolueret? Cur vocantur homines ad pœnitentiam? cur vrgetur legis imperium? cur fides docetur? si ceremonia iustificat hominem. Grauiter ergo se opponit huic errori Apostolus: & demonstrat Abrahamum non esse iustificatum circumcisione: Sed longo tempore ante circumcisionem, per fi-

dem adeptum esse imputatam iusticiam apud Deum. Quod si insignis illa ceremonia circumcisionis mandata ab ipso Deo, non iustificauit Abrahamum, sequitur nec vllas alias ceremonias, siue sint à Deo, siue sint ab hominibus instituta, iustificare hominem coram Deo. Execrandus est igitur blasphemus & plus quàm gentilis error Monachorum de opere operato.

Secundò enarrat hic Paulus promissiones quæ factæ sunt Abrahæ, & ostendit eas non loqui tantum de bonis corporalibus, vt de posteritate, de victu, de terra Canaan, de regno, de defensione, de magnis opibus: sed inprimis offerre bona spiritualia & æterna, videlicet remissionem peccatorum, iusticiam coram Deo, viuificationem, donationem Spiritus sancti, & hæreditatem vitæ æternæ. Cum enim Paulus nominet circumcisionem, quæ fuit signum fœderis pacti cum Abrahamo, sigillum iusticiæ fidei: necesse est Deum in illo fœdere, non solum temporalia, sed multo magis æterna & Spiritualia bona, videlicet iusticiam coram Deo obtulisse, quam sigillo circumcisionis obsignauit.

Sciendum est igitur duplex fuisse fœdus, quod pepigit Deus cum Abrahamo. Vnum fuit temporale, quo segregauit eum à toto genere humano, adsciuit in populum Dei, promisit ei sobolem, &

lem, & semini eius certam sedem regni, nutricationem, defensionem, & omnia vitæ necessaria, & obstrinxit eum cum tota posteritate ad certas ceremonias & leges. Et statuam (inquit) pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Et hoc est pactum meum quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum.

Alterum & quidem præcipuum fœdus cum Abrahamo initum fuit Spirituale nimirum, promißio de semine benedicturo omnes tribus terræ: in qua offerebat Deus gratis Abrahæ & omnibus credentibus in Meßiam, remißionem peccatorum, reconciliationem, donationem Spiritus sancti, & vitam æternam. Hoc Spirituale fœdus fuit omninò distinctum ab illo priore: Hoc enim erat gratuitum; Illud verò conditionale: siquidem legem & ceremoniarū obseruationē efflagitabat. Sed tamen alterum alteri seruiebat: temporale propter spirituale factum erat: atq; ideò alterum alteri insertum, inuolutum & intertextum erat. Atq; hinc est quod circumcisio non tantum temporalia, sed etiam Spiritualia bona obsignauit. Sic ergo argumentum hoc soluatur.

Iusticia fidei tantum est beneficium noui testamenti:

Circum-

Circumcisio verò est sacramentum veteris testamenti: quod non confert iusticiam nec vitam.

Ergo circumcisio non est sigillum iusticiæ fidei.

Resp. Duplicem vsum habuit circumcisio. Primùm confirmabat fœdus temporale de beneficiis corporalibus, & fuit signum veteris pacti. Secundò fuit etiam testificatio & sigillum promißionis de semine benedicturo omnes gentes. Coniunctum enim fuit vtrumq; fœdus: & omnia respiciebant promißionem de Meßia: quam totam obsignauit Deus circumcisione: Atq; ita circumcisio etiam iusticiam fidei in semine benedicto promissam obsignabat.

Oecolampadius, Bullingerus, Caluinus, & alij contenderunt, nullum esse discrimen inter vetus & nouum testamentum, quò ad substantiam fœderum: Et violenter exponunt Epistolam ad Hebræos.

Illyricus ponit tria testamenta: vnum cum Abrahamo: Alterum cum Mose: tertium per Meßiam factum: verùm vt illi imprudenter confuderunt, quæ scriptura accuratè distinguit: Ita hic nimis temerè nouam facit distinctionem, cum Prophetæ & Apostoli tantum duo commemorent testamenta. Nec sanè ferendum est in

Ecclesia vt quis putet se Apostolis esse oculatiorem. Sciat ergo pius lector duo esse fœdera seu testamenta, eaq; valde distincta.

Vetus testamentum seu fœdus est promulgatio legis, & constitutio sacerdotij & politiæ in populo Iudaico in qua obligauit se Deus huic populo, promisit ei vitam æternam, & corporalia bona, videlicet certam regni sedem, pacem, defensionem, fertilitatem agrorum, multitudinem sobolis, victoriam, & in tota vita admirandam fœlicitatem, cum hac conditione, si omnia Dei præcepta obseruarent: Simul etiam mortem & omnis generis plagas minatus est inobedientibus: in hunc finem, vt populus legis tanquam carcere conclusus teneretur: & ad agnitionem peccati impelleretur: tum vt promißio de Meßia adseruaretur.

Huius fœderis duo sunt capita: vnum generale, videlicet Decalogus, qui perfectam præstantibus obedientiam, vitam æternam & omnia bona promittit: quod caput non tantum ad populum Israel, sed ad omnes gentes, ad Adamum & totam eius posteritatem etiã pertinet: & meritò dicitur vetus pactum: Nam in creatione iniit hoc pactum cum homine, & in paradiso: Quacunq; die comederis de arbore ista, morte morieris, atq; ita antiquius est promißione Euangelij, quò ad primam eius originem & patefactionem attinet.

attinet. Hoc fœdus renouauit etiam cum Noah, item cum Abraham: Esto perfectus & ambula coram me: Deinde in monte Synai est renouatum cum populo Israel.

Alterum caput est speciale, videlicet promißio seminis & terræ Canaan, constitutio sacerdotij & politiæ Mosaicæ: quod caput nihil pertinet ad reliquam partem generis humani, sed tantum ad semen Abrahæ & populum Israel, cui mandata fuit circumcisio. Atq; hæc pars fœderis fuit itidem conditionalis: flagitauit enim obedientiam Iudæorum: & pro ea promisit certam regni sedem, victoriam, defensionem, opes & felicitatem. Vtramq; fœderis partem, videlicet legem æternam, & politiæ Mosaicæ constitutionem simul plerunq; complectuntur Prophetæ & Apostoli, cum de veteri pacto agunt, quia populum legis alloquuntur. Et initium ponunt reuelationem legis in monte synai factam: Tum enim gloriosa patefactione repetita est Lex: tum constitutum est sacerdotium Aaronis, & politia Mosaica. Hinc Paulus dicit vetus testamentum à monte Synai ducere Originem, & generare filios ad seruitutem.

Nouum verò testamentum seu fœdus est ipsa promißio Euangelij, in qua pater æternus de cœlo annunciauit, se daturum generi humano lapso in mortem, vnigenitum filium suum, qui morte sua

sit

sit expiaturus peccata mundi, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Hoc nouum fœdus statim pepigit Deus post lapsum cum Adamo, & tota eius posteritate in paradiso, inquiens: Semen mulieris conteret caput serpentis. Ac deinde subinde renouauit illud cum Abraham, Isaac, Iacob, cum Mose, Exod. 34. cum Dauide. Ac tandem exhibito Meßia, qui suo sanguine testamentum hoc nouũ obsignauit, omnium gloriosißimè renouatum & stabilitum est hoc fœdus. Nam æternus pater Mediatorem Iesum Christum resuscitauit ex morte, & effudit Spiritum sanctum, & Apostolos misit per totum orbem terrarum, vt prædicarent pœnitentiam & remißionem peccatorum in nomine Iesu. Ad hoc ergo tempus exhibiti Christi, & Euangelij sparsi per totum orbem, præcipuè respiciunt Apostoli, cum de nouo testamento loquuntur: faciuntq; mentionem Zion & Hierusalem, vbi Christus se conspiciendum præbuit, vbi edidit miracula, vbi passus & crucifixus est, vbi resurrexit, ascendit ad cœlos, effudit Spiritum sanctum, & ex quo loco Apostolos cum potestate remittendi peccata omnibus in ipsum credentibus, in totum mundum misit. Hæc ergo duo fœdera seu testamenta diligenter sunt distinguenda. Differunt enim multis modis, etiam quo ad substantiam pactorum.

Primùm differunt temporibus. Vetus enim testamentum seu fœdus, siue primam originem, siue illustrem renouationem respicias, prius est tempore. Nam in ipsa creatione noticia legis indita est homini, & Deus obligauit hominem ad obedientiam. Et ipsa promulgatio legis in monte Synai, nihil aliud fuit, quàm repetitio veteris pacti.

At nouum fœdus, videlicet promissio Euangelij primùm post lapsum homini est reuelata, & deinde subindè repetita in Ecclesia: & tandem exhibito Meßia Hierosolymis splendidißimè euulgata. Rectè igitur illud vetus, hoc nouum dicitur.

Secundum discrimen est, quòd vetus pactum totum est conditionale, cùm quò ad genus, tùm quò ad speciem. Nam Lex Spiritualis, quæ ad omnes homines pertinet, promittit quidē vitam æternam & omnia bona, sed cum conditione impletæ obedientiæ. Deinde pars illa veteris pacti, quæ tantum ad populum Israel pertinuit, etiam fuit conditionalis. Promisit enim regnum, opes, fertilitatem, certam sedem, fœlicitatem terrenam, sed hac conditione, si omnes leges, statuta, & ceremoniæ obseruarentur. At nouum fœdus seu testamentum non habet annexam conditionem obedientiæ: sed prorsus est gratuitum. Gratis.n. ex mera Dei misericordia ab omni no-

stra

stra dignitate & merito offert nobis remißionem peccatorum, imputationem iusticiæ, donationem Spiritus sancti, hæreditatem vitæ æternæ, & omnia bona. Atq; hinc est, quod Epistola ad Hebræos inquit: Nouum testamentum super melioribus promißionibus conditum esse. Vetus enim promisit quidem vitam æternam, & omnia bona spiritualia & corporalia: sed quia simul integram flagitauit à nobis obedientiam, fuit nobis ad viuificationem inutile. Nouum verò fœdus super melioribus promißionibus, vtpote gratuitis conditum fuit. Gratis enim sine omni nostra dignitate vel merito offert credentibus iusticiam & vitam æternam.

Tertiò differunt effectibus. Vetus enim tantum generauit populum ad seruitutem, & fuit ministerium mortis & damnationis. Coëgit enim populum ad seruiendum, reuelauit peccatum, incußit terrores conscientiæ, nec attulit iusticiam & pacem.

At nouum testamentum adfert libertatem: liberat enim à morte, peccato, maledictione legis, ira Dei, & potestate Sathanæ: & tribuit remißionem peccatorum, iusticiam, donationem Spiritus sancti & vitam æternam. Hoc ergo est ministerium Spiritus & vitæ.

Quartò, Aliqua ex parte etiam differunt materia circa quam: Pars illa potior veteris testamēti, videlicet Lex Spiritualis, ad omnes pertinet, vt & totum nouum fædus omnibus est datum.

Sed pars illa specialis, videlicet promißio seminis benedicti & terræ Canaan, constitutio sacerdotij & politiæ Mosaicæ cum omnibus ceremonijs, tantum obligauit populum Iudaicum, & tantum vsq; ad aduentum Meßiæ durare debuit. Cuius causa omnia illa instituta erant.

Hanc amplißimam doctrinam de duplici fædere, vetere & nouo, exponit hoc loco Paulus, & docet, patres, Abrahamum, Isaacum, & Iacobum, Mosen, Dauidem, non tantum ad vetus testamentum pertinuisse: Sed etiam ad nouū: Et promißiones factas patribus, non tantum de corporalibus & terrenis rebus loqui, sed imprimis de bonis æternis propter Mediatorem donandis, videlicet iusticia & vita æterna. Ideoq; dicit, circumcisionem fuisse sigillum iusticiæ fidei, quia vtrumq; fædus obsignauit. Atq; hinc patet, semper in Ecclesia inde vsq; à primis patribus vtrumq; fædus seu testamentum in Ecclesia prædicatum esse. Et cum illa pars, quæ tantum ad Iudæos pertinuit penitus sit abrogata cum omnibus ceremonijs & sacrificijs: Tamē Lex Spiritualis, decem nimirum præcepta traduntur in

Eccle.

Ecclesia, vt vetus natura ad agnitionem peccatorum ducatur, & Christo præparetur.

DE SACRAMENTIS.

TErtiò hîc obseruanda est doctrina de Sacramentis & eorum vsu. Paulus enim dum nominat circumcisionem, sigillum iusticiæ fidei, docet Sacramenta cùm veteris tùm noui testamenti, non tantum esse typos per allegoriam aliquid significantes, nec esse tantum notas militares, seu tesseras professionis: sed multò magis esse signacula, quibus obsignetur nostra fides adprehendens in Christo iusticiam. Sunt quidem plures fines Sacramentorum, sed hic principalis & præcipuus finis est obseruandus. Et desumpsit quidem Paulus hanc doctrinam ex 17. cap. Gene. vbi Dominus inquit: Hoc erit signum fœderis inter me & te. Promiserat Deus Abrahæ Messiam, & per eum remissionem peccatorum, & vitam æternam. Huic promissioni credidit Abraham, & fides imputata est illi ad iusticiam. Vt autem certior sit Abraham de promissa salute, addidit Deus signaculum, & pignus, videlicet circumcisionem. Sic & Petrus nominat Baptismum ἐπερώτημα, id est, stipulationem bonæ conscientiæ cum Deo. Hoc ergo ordine recenseantur fines Sacramentorum.

I. Primus ac principalis est, quòd sint pignora seu sigilla, quibus Deus obsignat suam promissionem, de gratuita remißione peccatorum, & confirmat nostram fidem. Atq; etiam sunt organa, per quæ Deus efficit, accendit, fouet, & auget fidem, & in credente operatur salutem, & vitam. Sacramentum enim, vt Augustinus inquit, est visibile verbum. Vt ergo Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti: Ita & Sacramenta quæ sunt signa addita promißioni gratiæ. Ideò Christus dicit ex aqua & Spiritu regenerari hominem ad vitam æternam. Sic in veteri testamento circumcisio fuit organon, per quod Deus promißionem adplicauit infantibus, recepit eos in gratiam, & accendit in eis fidem. Ita nunc Baptismus in nouo testamento est lauacrum regenerationis & renouationis per Spiritum sanctum. Cœna Domini est pignus, quo filius Dei obsignat nostram fidem, eam fouet, confirmat, & auget, & testatur nos verè in gratiam receptos esse, & ipsum in nobis habitare. Atq; in Sacramentis adplicat generalem promißionem ad singulos.

II. Secundus vsus Sacramentorum est, quòd sunt neruus publici ministerij & congregationis. Augustinus inquit: Homines in nullum nomen religionis coagulari possunt, nisi aliquo visibilium

sibilium Sacramentorum consortio colligentur. Paulus inquit, 1. Cor. 11. conuenientibus vobis in vnum.

III. Tertius vsus est, quòd sint notæ professionis, & veluti tesseræ militares, quibus populus Dei discernitur ab alijs Sectis, & idolorum cultoribus: hoc erit signum, inquit Deus, fæderis quod pepigi tecum, & cum semine tuo.

IIII. Quartus finis est, quòd sint exercitia inuocationis, gratiarum actionis, fidei, timoris Dei, Confeßionis, dilectionis proximi, & multarum virtutum. Sunt item & commonefactiones de immundicia nostræ naturæ, de mortificatione carnis, de cruce sustinenda, de semine benedicto, de Spirituali cibo & potu, quo sustentamur in vitam æternam, de coniunctione & dilectione mutua. Atq; hi vsus tàm congruunt Sacramentis veteris testamenti, quàm noui testamenti. Loquimur autem de ijs, quæ propriè dicuntur Sacramenta: & discernimus inter figuras seu typos, & Sacramenta. Sacrificia, oblationes, thymiamata, aspersio lustralis aquæ, typi fuerunt, significantes Christum victimam & eius beneficia: Verùm Sacramenta non fuerunt. Hæc enim non sunt nudæ figuræ, seu typi, sed sunt externi ritus, qui simul habent annexam promißionem gratiæ. Qualis fuit circumcisio in veteri populo legis.

Et in nouo testamento sunt Baptismus & cœna Domini. Iam si quæratur, quod sit discrimen inter sacramenta veteris & noui testamenti: non illud ponendum est in diuersitate efficaciæ seu operationis. Falsum est enim quod Pontificij scribunt: veteris populi Sacramenta adumbrarunt salutem: sed noui testamenti Sacramenta conferunt salutem, etiam absq; fide vtentis: Item, veteris testamenti Sacramenta efficiebant salutem ex opere operante: Sed noui testamenti conferunt ex opere operato. Hic fœdus error, qui delet vniuersam doctrinam de fide, refellendus est. Cum enim Sacramenta sint signacula iusticiæ fidei: necesse est fidem accedere ad salutarem vsum Sacramentorum. Augustinus dixit: Illa prædixerunt saluatorē: hæc operantur salutem: Satis commodè dictum est: si intelligas vetera Sacramenta non solū prædixisse, sed & per fidem effecisse salutem. Eadem enim est efficacia, idem vsus Sacramentorum. Alibi inquit Augustinus, Noui testamenti Sacramenta numero sunt pauciora, obseruatione faciliora, & significatione augustiora. Verùm hîc miscet Augustinus tàm figuras, quàm Sacramenta. Alij contendunt hoc solum interesse, quod illa venturum significabant Christum: Hæc verò exhibitum testantur. Id sanè verè dicitur. Sed existimo & hoc discrimen vrgendum esse: quòd in Sacramētis noui testamenti, & illu-

& illustrior reuelatio Dei sit facta, & amplior gratia data, & euidentius salus nostra demonstrata. Nam in Baptismo tota Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, testatur, se nos recipere in gratiam. In cœna Domini Christus porrigit nobis corpus & sanguinem suum ad manducandum, & bibendum, & testatur, hoc tanto pignore, quod in nobis habitare velit. Hæc autem differentia & proprietas Sacramentorum, ex singulorum Sacramentorum institutione est sumenda.

Vt esset pater omnium credentium per præputium, vt & ipsis imputetur iusticia: & vt sit pater circumcisionis, his qui non sunt tantum ex circumcisione, Sed etiam insistunt vestigijs fidei Abrahæ patris nostri, quam in præputio habuit.

QVo consilio Deus imputarit Abrahæ fidem ad iusticiā in præputio existenti potius quàm circumciso, exponit: videlicet, vt non solùm Iudæi circumcisi, sed & gentes alienæ à lege exemplo Abrahæ confirmarentur, & per fidem iustificarentur. Cum enim Abraham nondum circumcisus fide sit iustificatus, manifestè demonstratur, gentes in præputio existentes absq; circumci-

cumcisione fide iustificari posse. Nec Iudæi gloriari possunt, quòd propter circumcisionem iustiores sint gentibus: Ita Deus hoc ipso testimonio, quòd pronunciauit Abraham iustum ante circumcisionem, occurrere voluit errori Iudæorum: & consolationem proponere omnibus gentibus. Abraham ergo pater est Spiritualis non tantum Iudæorum, qui de ipsius sunt semine, sed & omnium credentium, tàm inter gentes, quàm inter Iudæos: siquidem exemplo suo omnibus præit, omnes docet & monet, non aliam esse viam perueniendi ad iusticiam, quàm per fidem in Mediatorem. Atq; ita refutat Apostolus falsam gloriationem Iudæorum, qui subinde clamitabant se esse filios Abrahæ. Demonstrat enim & gentes verè gloriari posse, quòd sint filij Abrahæ. Docet etiam non satis esse ad iusticiam, esse filium Abrahæ secundum carnem: nisi quis & vestigia fidei Abrahæ sequatur. Vanissimum est ergo commentum Monachorum, qui multò crassiores Iudæis finxerunt homini conferri salutem ex opere operato, sine motibus pœnitentiæ, & sine fide. Paulus enim disertè postulat cùm à gentibus, tùm à Iudæis, vt omnes insistant vestigijs fidei Abrahæ.

Non enim per legem promissio facta est Abrahæ, aut semini eius, fore

eum

eum hæredem mundi, ſed per iuſticiam fidei. Si enim qui ſunt ex lege, ſunt hæredes, irrita eſt fides, & abolita eſt promiſsio. Nam Lex iram operatur. Vbi enim non eſt Lex, ibi non eſt transgreſsio: propterea ex fide, vt ſit ſecundum gratiam, vt firma ſit promiſsio omni ſemini: non tantum ei, qui eſt ex lege: Sed etiam ei qui eſt ex fide Abrahæ: qui eſt pater omnium noſtrûm. Quemadmodum ſcriptum eſt: patrem multarum gentium poſui te: coram Deo cui credidit, qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non ſunt, ac ſi eſſent.

QVintum hoc eſt Argumentum ductum à propria differentia promiſsionis & fidei: atq; à diſcrimine legis & Euangelij. Neceſſe eſt promiſsionem Dei de hæreditate vitæ æternæ, & toto regno Meſsiæ eſſe firmam & certam. Ac neceſſe eſt ſalutem hominum, & fidem, qua expectant vitæ æternæ hæreditatem, indubitatam eſſe.

Sed

Sed si hæreditas pendet ex lege, & nostra dignitate, adeò incerta est salus, vt exinanita sit promißio, & fides extincta. Ergo necesse est promißionem de hæreditate vitæ æternæ & salutis, non ex conditione legis pendére: sed esse gratuitam, & sola fide accipiendam esse.

Cum supra posita Argumenta firma, solida, & doctrinæ plena sint, tum verò hoc est validissimum & fortißimum, complectens doctrinam amplißimam, & consolationes vberrimas. Monstrat enim discrimen legis & Euangelij: patefacit causam cur Deus per fidem saluet Ecclesiam: describit naturam promißionis & fidei: ac docet, certam esse nostram salutem. Refellit etiam hoc loco Paulus plurimas corruptelas, quibus articulus de iustificatione hominis coram Deo obscurari solet. Itaq; vis argumenti & singula membra diligenter examinentur.

Maior manifesta est, nec vlla sophistica euerti potest. Oportet promißionem de hæreditate vitæ æternæ esse ratam & firmam, & fidem qua expectamus salutem, esse indubitatam. Cum enim Deus sit verax & sanctus, vult sanè sibi haberi fidem: non vult se argui mendacij. Qui non credit Deo, inquit Ioannes, facit eum mendacem. Atq; ideò Deus toties iureiurando confirmauit & obsignauit suas promißiones, vt duplici fundamento fides nostra niteretur, Et veritate Dei, & iureiuran-

reiurando: per memetipſum iuraui, inquit ſemini tuo dabo terram hanc. Item: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Item: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchizedeck. Nec ſanè aliam ob cauſam Deus patefecit Euangelium, quàm vt ſpem certam ſalutis haberemus, & conſolatio in nobis firma eſſet, nos liberatos eſſe à peccato, ab ira Dei & inferno: & ſine omni dubitatione hæredes vitæ æternæ. Si ſalus noſtra debet eſſe incerta, neceſſe eſt hominem mergi tandem in deſperationem. Quid ergo fuiſſet opus, ipſum Deum de cælo edere promißionem, nos conſolari & erigere, iureiurando ſtabilire promißionem, & nobis mandare vt ipſi credamus. Sed nimirum hæc fuit immenſa Dei bonitas, qua noſtræ infirmitati ſuccurrere voluit: & multis modis certitudinem promißionis demonſtrauit, & fidei noſtræ iecit immota fundamenta. Ipſe enim Deus verax, qui mentiri non poteſt, ore ſuo edidit promißionem, filium vnigenitum de cælo miſit, & conſtituit Mediatorem, in teſtimonium ſui erga nos amoris. Iureiurando multoties ſtabiliuit promißionem: morte ſui filij teſtamentum ſuum obſignauit: inſtituit miniſterium in toto orbe: excitat Prophetas, Apoſtolos, Paſtores, teſtes ſuæ voluntatis: effundit Spiritum ſanctum in corda noſtra velut arrabo-

arrabonem & obsidem promissæ salutis: dedit & Sacramenta sigilla iusticiæ fidei. Hæc omnia ad vnum hunc finem spectant, vt firma sit promißio, vtq; nos certa, & indubitata fide salutem in Christo, credamus & expectemus. Huc innumera scripturæ dicta pertinent: Qui crediderit non confundetur: Qui confidunt in Domino, sicut mons Zion non mouebuntur, &c.

Iam & Minorem, quæ est κρινόμενον, expendamus. Promißio hæreditatis pendens ex conditione legis, non solum incerta est & inanis, sed & omnem planè fidem extinguit; hoc est, si illis tantum promissa est iusticia, hæreditas & vita, qui legi obediuerunt: prorsus irrita est promißio Euangelij: quia nemo seruat legẽ, & fides extincta est: quia nihil habet quo niti poßit: Siquidem nec Dei gratiam, nec bona opera inuenit. Paulus rationem addit, ab officio legis, quia Lex iram operetur, id est, tantum abest, vt Lex adferat aliquam consolationem, quam fides petit, vt ea potius augeat terrores cõscientiæ, patefaciat Dei seuerum iudicium, monstret nobis damnationem: atq; ita omnem spem salutis abscindat, & fidem extinguat. Lex enim est æterna illa sententia in Deo, quæ ab omnibus hominibus flagitat perfectam, interiorem & exteriorem, omniũ virium, omnibus numeris absolutam obedientiam, iuxta dictum; Diliges Dominum Deum tuum ex

toto

toto corde tuo, ex tota anima tua, & totis viribus
tuis: & proximum tuum sicut teipsum. Iam si qui-
libet examinet & scrutetur cor & animã suã iux-
ta hanc regulã in hoc speculo legis, inueniet horrẽ-
dam in se deformitatẽ, & peccato corruptã mas-
sam, quæ discrepet prorsus à lege: mens plena est
errorum & dubitationum: voluntas procliuis est
ad malum: cor æstuat impuris adfectibus: Et to-
tus homo nihil est, nisi peccatum, id est, res rea &
damnata. Quid ergo aliud mens iuxta legẽ statue-
re potest, quàm Deum nobis irasci, & horrendam
imminere pœnam, iuxta comminationem legis?
Maledictus qui nõ permanet in omnibus his, quæ
scripta sunt in libro legis huius. Hoc modo Lex
irã operatur, accendit & auget subinde terrores
conscientiæ. Hoc legis officiũ probat deinde ex-
perientia. Vbi non est Lex, ibi nõ est præuaricatio,
hoc est, vbi ignoratur Lex, non docetur illic pec-
catum: quasi dormit, nõ sentitur Dei ira, non me-
tuitur pœna, non expenditur fœditas peccati, vt
apud Ethnicos: licet toti submersi fuerint in pec-
catis: tamen existimarunt se non habere peccata,
fuerunt securi. Sic omnes hypocritæ, quamdiu
legem ignorant, securi contemnunt Dei iudicium.
At vbi Lex Dei accedit, & excitat dormiens
peccatum, tùm sentitur ira Dei, Lex fit virtus
peccati, peccatum verò mortis aculeus. Certum
est ergo legem operari irã, quia nusquam magis
agnosci-

agnoscitur peccatum, quàm vbi Lex docetur. Quod si ergo nulla alia monstretur consolatio, quàm ex lege petendam esse hæreditatem: omnino desperandum & pereundum est homini: nullus vsus est promißionis: nec fides vlla in Deum existere potest: Sed tantum fremitus & odium, fuga & indignatio aduersus Deum. Vt autem saluari poßit Ecclesia: promißio non est ex lege: sed & Abrahæ & toti semini secundum gratiam, per fidem est data. Vnde Paulus sic infert conclusionem.

Idcirco ex fide (*datur hæreditas*) vt secundum gratiã, vt firma sit promissio vniuerso semini, *quasi dicat: quia ex lege salus & iusticia venire non poterat, quia terret omnes: Idcirco Deus nouam & arcanam sapientiam in Euangelio patefecit: quòd nimirum per fidem absq; lege saluare & iustificare velit hominem: vt scilicet misericordia Dei fiat conspicua, & conscientiæ certam habeant consolationem, & firmiter statuant, se esse hæredes vitæ æternæ.*

Multa capita doctrinæ in hoc argumento simul explicantur. Primum accuratè hic obseruandum est discrimen legis & Euangelij: disertè enim adfirmat Paulus hæreditatem promißam Abrahæ, non ex lege pendere, sed ex gratuita promißione Euangelij. Docet legem operari iram, adferre terrores conscientiæ, & fugam Dei: Sed

promis-

promißionem gratuitam erigere, & confirmare conscientiam. Sunt igitur diuersorum generum dogmata: Supra Capi. 3. ostendimus tria discrimina inter legem & Euangelion: & capite 10. eadem doctrina nobis est repetenda. Ex illis igitur locis petatur, & in hoc grauißimo Argumento expendatur.

Secundum caput doctrinæ in hoc argumento est de præcipuo legis promulgatæ officio. Semper contenderunt hypocritæ ideò legem latam esse, vt in ea iusticiam coram Deo quæreremus: Sicuti enim humanæ leges idcirco feruntur, vt homines in officio contineant, & probos faciant: Ita etiam ratiocinantur legem eodem consilio à Deo promulgatam esse, vt scilicet homines iusticiam doceat & iustos faciat. Deinde progrediuntur: quia iniquum esse censent, plus flagitari ab homine, quàm præstare poßit, fingunt, cum homo fecit, quantum in se est, tum se legi satisfecisse. Et legem tantum, qualemcunq; morũ & adfectuum gubernationem flagitare: Quiq; hac disciplina sunt ornati, hos imaginantur iuxta legem iustos esse. Hos crassos & teterrimos errores hoc loco, magno Spiritu refellit Paulus, & longè alium finem monstrat: Lex, inquit, iram operatur: hoc est, quia hominum natura adeò deprauata est, vt suo ingenio peccatum & magnitudinem iræ Dei nec videre, nec æstimare poßit. Et hæc ignorantia securitatem & neglectum beneficio-

rum Dei pariat: Idcirco Deus de cœlo ſuam legem iterauit & promulgauit hoc potiſsimum fine, vt iudicium ſuum aduerſus peccatum patefaceret: homini ſuam immundiciem indicaret, et quid meritus ſit ante oculos poneret: atq; hoc modo, metum, terrorem & conſternationem conſcientiæ incuteret. Quia demonſtrat nobis, quàm procul ab illa perfectione legis abſumus: Et quod longè ſublimius ſit Dei quàm hominum iudicium de peccato. Vult enim nos eò deducere Deus, vt videamus nobis Mediatore opus eſſe, vt præclarè dixit Auguſtinus: Cancellos tibi facit Lex, vt non inueniendo quà effugeres, ad gratiā conuolares. Sciendum eſt igitur, hunc eſſe principalem legis vſum, quem ſubindè Paulus inculcat. Lex ſubintrauit, vt ſuperabundaret peccatum. Item: Aculeus mortis peccatum eſt, Virtus autem peccati Lex eſt. Item: per legem cognitio peccati. Hoc legis officium non intelligit ratio, ſed monſtratur à Spiritu ſancto. Propone legis ſententiam homini exiſtenti in agone mortis: Quod videlicet Lex requirat integram dilectionem Dei ex toto corde, & ex tota anima, & adde appendicem: Maledictus qui non permanet in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis huius: mox animaduertes non læticiam in homine, ſed triſtes terrores in eo cieri & accendi. Non enim contenta eſt Lex qualicunq; externa diſciplina, honeſtate morum, Vel

etiam

etiam adfectuum moderatione: sed postulat integram, perfectam, interiorem & exteriorem, Spiritualem, & omni labe peccati carentem, obedientiam, qualem in hac corrupta natura nullus hominum præstare potest. Sic ergo iram operatur Lex: quia ostendit nobis nostram impuritatem, denunciat nobis iram Dei, & ponit nobis ob oculos æternam damnationem: quæ cùm videt praua natura, non deponit peccatum, sed magis irascitur Deo, legi, & toti creaturæ, & mallet non esse legem. Atq; ita auget Lex peccatum, non suo sed naturæ corruptæ vicio. Idcirco autem in illas angustias conijcit nos Lex, vt intelligamus nobis Mediatore opus esse, eumq; seriò inquiramus, & expetamus, quemadmodum scitè Augustinus inquit: ad Bonif. lib. 4. Ideò sic expressum est legis imperium, vt infirmitas hominis in se ipsa deficiens, ad facienda quæ Lex imperat, de gratia Dei potius, ex fide quæreret adiutorium.

Tertium doctrinæ caput in hoc argumento est de natura promissionum. Tota sacra scriptura referta est amplissimis promissionibus: sed omninò necesse, eas, quæ sunt diuersi generis, diligenter distingui: sicuti hoc loco Paulus monet aliam promissionem ex lege pendere: aliam secundum gratiam factam esse: per hanc nobis contingere hæreditatem: per illam neminem fieri hæredem. Sint ergo hæc discrimina in conspectu.

I. Promißionum alia est conditionalis ex lege pendens, quæ ostendit quidem vitam & promittit omnia bona æterna & temporalia: Sed his tantum qui integram præstiterunt obedientiam, iuxta dictum: si uis in vitam ingredi serua mandata. Item: Qui fecerit illa viuet in illis.

Alia est gratuita, quæ nullam ponit conditionem nostræ vel dignitatis vel obedientiæ, sed prorsus gratis offert remißionem peccatorum, iusticiam, Spiritum sanctum, & vitam æternam. Idcirco ex fide vt secundum gratiam, vt firma sit promißio omni semini. Item: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Viuo ego nolo mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Ezech. 33.

II. Altera distinctio est: promißionum alia est de Spiritualibus bonis: vt cum Deus promittit nobis remißionem peccatorum, iusticiam, vitam, Spiritum sanctum, noticiam sui verbi, auxilium in tentatione, hæreditatem vitæ æternæ. Vt cum dicit: Viuo ego nolo peccatoris mortem: sed vt conuertatur & viuat. Item. Beati omnes qui confidunt in eo. Item: qui credit in filium, habet vitam æternam.

Aliæ loquuntur de bonis corporalibus, de nutricatione, hospitio, defensione, liberatione ex ærumnis. Vt dabo tibi panem & aquam cum tribulatione. Esa. 43. Item: Castrametatur Angelus Do-

lus Domini in circuitu timentium eum. Item: oculi Domini super timentes eum, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.

III. Tertia distinctio. Promißiones de bonis Spiritualibus rursus sunt duplices: Aliæ enim eiusmodi bona promittunt, quæ ad vitam æternam pertinent, quibus singulis est opus. Vt quòd Deus promittit remißionem peccatorum, iustitiam, Spiritum sanctum, vitã & læticiam æternam. Hæc est voluntas patris, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouißimo die.

Aliæ promittunt singularia dona Spiritus sancti, vt sapientiam, singulare robur Spiritus, donum edendi miracula, eloquentiam, fortitudinem animi: his non opus est singulis: sed Deus distribuit ea singulis ad mensuram, prout ipse vult, & iudicat conducere Ecclesiæ & nobis. Vt 1.Cor. 12. Huic enim datus est sermo sapientiæ per Spiritum: Alij datus est sermo scientiæ per eundem Spiritum: alij fides in eodem Spiritu: alij donum sanandi ægrotos in eodem Spiritu. Hæc quidem dona Spiritualia promissa sunt Ecclesiæ Dei, sed non singulis, nec eadem mensura: Non enim in his consistit salus: sed sunt excellentia dona ad ornandam Ecclesiam.

IIII. Quarta distinctio. Differunt & promißiones de bonis corporalibus. Aliæ enim in genere

 promit-

promittunt nutricationem, defensionem, hospitium, liberationem, & omnia quæ ad huius vitæ sustentationem pertinent. Atq; hæ pertinent ad omnes fideles: vt, Oculi Domini super iustos, vt eruat à morte animam eorum, & pascat eos in fame. Item: Etenim iuuenis fui & senui, & non vidi iustum derelictum: nec semen eius quærens panem. Item: Matth. 6. Scit pater vester quòd his omnibus indigetis.

Aliæ verò adiunctas habent circumstantias personarum, rerum, locorum, temporum: hæ non pertinent ad omnes, sed ad homines certos & in his diligenter cauendum est, ne latius extendantur, quàm diuinitùs patefactæ sunt. Iacobo promissa fuit numerosa soboles: Dauidi regnum: Semini Abrahæ terra Canaan: Hiskiæ prorogatio vitæ ad annos quindecim. Ecclesia nunc non habet promißionem de certa sede, & regno florente opibus, sicuti habuit populus Iudaicus. Generali autem promißione se sustentat. Hæc diuersitas promißionum diligenter obseruanda est. In hoc ergo argumento præcipuè agitur de promißionibus Spiritualibus, quæ loquuntur de remißione peccatorum, reconciliatione cum Deo, & donatione vitę æternæ. Vt hæres esset, inquit, mundi: id est, vitæ æternæ, & omnium beneficiorum Christi. Ac docet Apostolus hanc promissionem prorsus esse gratuitā. Si, inquit, ex lege

est hęreditas, irrita est promissio: Ideò ex fide, vt secundum gratiam, vt firma sit promissio.

Quartum doctrinæ caput est de fide, cuius naturam Paulus rursus describit: ac docet, fidem non esse inanem persuasionem, nullo nitentem fundamento, vel solam noticiam doctrinæ: Sed esse motum cordis accensum à Spiritu sancto, per promißionem Euangelij, quo firmiter amplecti-mur promißionem de vita æterna donanda propter Christum: & in ea acquiescimus & firmiter statuimus nos receptos esse à Deo in gratiam, & coram ipso iustos esse. Sunt ergo correlatiua inter se promißio & fides, ita vt alterum sine altero subsistere non poßit.

Ideò ex fide, inquit, vt secundum gratiam, vt firma sit promissio. *Vbi ergo non est fides, ibi nec promißio viget: Rursus vbi promißio ignoratur, fides vera existere non potest. Docet & hic Paulus: fidem nulla reßpicere merita: sed sola Dei misericordia niti. Ideò ex fide, inquit, vt secundum gratiam: quasi dicat, sicuti in operibus meritū consideratur: Ita fides expers omnis meriti tantum gratuitam gratiā intuetur. Vbi enim ad opera se conuertit: mox vacillat, & titubat: eò quod opera non perfectè congruunt cū lege. Vbi verò seposita omni ratione operū, cōuertit se ad Mediatorem Iesum Christum, & tota hæret in gratuita*

 promis-

promißione gratiæ, tùm firmiter subsistit: Ideò ex fide vt secundùm gratiam, vt firma sit promißio omni semini.

Quintum doctrinæ caput in hoc argumento est, de beneficijs Mediatoris Iesu Christi, quid nam per fidem ab eo impetremus. Paulus inquit, Abrahamo promißionem factam esse, vt esset hæres mundi: & per fidem eum adeptum esse, quod promissum erat. Iam constat ex historia geneseos, Abrahamum ne terram quidem Canaan obtinuisse: nedum mundum: tantùm enim agrum exiguum possedit, eumq; emit argento in sepulturam. Nec eius posteritas mundum, sed exiguam terræ partem, videlicet Palestinam obtinuit. Cur ergo dicit Paulus, Abrahamum & semen eius hæreditasse mundum? Et cum disputatio hîc instituta sit de remißione peccatorum: Cur Paulus possesßionem mundi allegat?

Respondeo: *Paulus hac voce mentes nostras erigere voluit ad considerationem amplissimorum beneficiorum regni Christi: Is enim venit in mundum, vt destructo regno Sathanæ, peccati, mortis, & inferni, reduceret nos in veterem mundi possesßionem, quam per peccatum amisimus: Omnia enim cœlum & terram, boues & oues, & pecora campi, tradidit Deus in manum filij sui vnigeniti; Data est mihi, inquit,*

omnis

omnis potestas in cælo & in terra. Item: Pater diligit filium & omnia tradidit in manus eius. Cum ergo filius sit hæres totius mundi, nos verò per fidem efficiamur cohæredes Christi, mundum verè hæreditamus. Integrum igitur beneficium Mediatoris complecti vna voce voluit Apostolus. Suo autem loco singula distinctè explicantur.

Duplicia autem sunt beneficia Christi: alia sunt Spiritualia, alia corporaria. Spiritualia rursus sunt duplicia. Videlicet gratia & veritas. Gratia est gratuita remissio peccatorum, reconciliatio cum Deo, & imputatio iusticiæ Mediatoris per fidem. Adhæc liberatio ab ira Dei, à peccato, à legis maledictione, à morte & potestate Sathanæ. Hæc omnia vocabulo gratiæ comprehenduntur. Veritas significat donationem Spiritus sancti, renouationem lucis, vitæ, lætitiæ, & iusticiæ, atq; pacem & coniunctionem cum ipso Deo: quæ omnia nobis in Christo offeruntur.

Corporalia deinde beneficia sunt nutricatio, valetudo, vestes, domus, hospicium, defensio, agri, coniūx, liberi, pij magistratus, salubris aër, & similia quæ ad huius vitæ sustentationem pertinent. Hæc quoq; offert nobis Christus in suo regno: Non relinquam vos orphanos, inquit. Hanc plenam omnium bonorum cùm Spiritualium tùm

corporalium, in summa cæli & terræ possessionem, ita vt omnes creaturæ cogantur seruire saluti electorum, nominat hîc Paulus hæreditatem mundi.

Sed dicat hic aliquis: Quomodo Abraham & eius semen, id est, credentes in Christum sunt domini mundi: cum his exulibus nihil sit in mundo miserabilius?

Respondeo: Rectè dixerunt veteres: credenti totus mundus diuitiarum est: Totus planè, inquit Bernhardus, Serm. super cant. 23. quia tàm aduersa, quàm prospera ipsius saluti æquè seruiunt, & cooperantur ei in bonum. Præterea remissionem peccatorum & iusticiam coram Deo sine exceptione obtinemus: habemus & primitias Spiritus. Corporalia possidemus, sed pro ut nobis conducere videt pater. In spe, non in re omnia possidemus. Tutorem nobis constituit Deus, donec ad pubertatis annos perueniamus. Interea totus mundus noster est, & nostræ saluti seruire cogitur. Qui enim proprio filio suo non pepercit, quomodo non omnia nobis cum ipso largietur? Tandem in regeneratione & futuro seculo ducemur in plenam & omnium rerum cæli & terræ perfectam possessionem.

Sextum doctrinæ caput est, de Spirituali semine Abrahæ. Populus Israel sub lege, fuit quidem semen Abrahæ iuxta carnem: sed hæc prærogati-

rogatiua non saluauit eos: quin oportuit eos sequi vestigia fidei Abrahæ. Nec verò tantum Iudæi, sed & gentes, quoniam credunt in Mediatorem Iesum Christum, & insistunt vestigijs fidei Abrahæ, sunt Spirituales filij Abrahæ, & hæredes promißionis. Deus enim constituit eum patrem non vnius gentis Iudaicæ, sed multarum gentium. Æquantur ergo hic gentes Iudæis, quòd ad regnum Christi attinet. Ex lege nominat Iudæos, qui legem quidem obseruabant: sed iusticiam ex fide iuxta exemplum Abrahæ quærebant: In lege verò nominat Iudæos, qui ex lege iusticiam quærebant.

Septimum doctrinæ caput est de omnipotentia Dei, qui, *inquit,* viuificat mortuos & vocat ea quæ non sunt, tanquã essent: *hoc est: Dominus Deus noster facit omnia, quæcunq; vult in cælo & in terra.*

TERTIA PARS HVIVS EPISTOLAE.

ΑΝΑΛΥΣΙΣ.

QVI præter Spem in Spe credidit, vt esset Pater multarum gentium,

gentium, quemadmodum dictum est: Sic erit semen tuum: Et non infirmatus fide, non considerauit corpus suum iam emortuum, centum annorum existens, nec emortuum vterum Saræ: In promissionem autem Dei, non dubitauit diffidentia: sed corroboratus est fide, dans gloriam Deo, & certissimè statués, quòd quæ promisit, posset & præstare. Quapropter imputatum est illi ad iusticiam. Non scriptum est autem propter illum tantum, imputatum fuisse illi, Sed etiam propter nos, quibus imputabitur credentibus in eum, qui excitauit Iesum Dominum nostrum à mortuis: qui traditus fuit propter peccata nostra, & excitatus est propter iustificationem nostri.

ABsoluta propositionis confirmatione ingreditur Paulus vberiorem partium doctrinæ de iustificatione declarationem: Et per analysin singula quasi membra constituti iam corporis resoluit, vt vnumquodq; per se singulatim adspiciatur, &

tur, & totum doctrinæ corpus tantò cognoscatur exactius. Nam ad veram cognitionem huius doctrinæ de iusticia fidei, necessarius est omnium articulorum fidei intellectus: Et quia aduersarij nunc in hoc nunc in alio membro insidias struunt, singula diligenter munienda sunt veritatis & sanæ doctrinæ muro. Eruditè igitur & grauiter Paulus nunc ordine exponit, primùm naturam, proprietatem, effectus, atq; fructus fidei. Deinde beneficia Mediatoris enarrat, ex quibus tota hominis iustificatio scaturit: & cui fundamento tota; fides inniti debet. Tertiò doctrinam de peccato tradit, ostendit quid sit peccatum, vnde sit profectum, in quibus hæreat, quid mereatur: Et hoc loco confert Adamum & Christum, vt ostendat vnde sit peccatum & mors, & rursus vnde sit salus & vita. Quartò explicat fusius doctrinam de lege, quid sit Lex, cur lata sit, quid efficiat. Ne quis verò abutatur doctrina de liberatione à lege, interponit hîc doctrinam de necessitate bonorum operum in iustificatis. Quintò quæ sint vires reliquæ in corrupta hominis natura ostendit. Sextò monstrat quæ consolatio sit opponenda scandalo crucis & reliquijs peccatorum. Atq; hæc sunt precipua capita huius resolutionis.

Primum membrum ἀναλύσεως.

DE FIDE.

Inpri-

Inprimis necesse fuit Paulo, explicare de qua fide loqueretur, quæ imputaretur ad iusticiam. Cum enim illud sit vnicum instrumentum, quo iustificamur, necesse est illud rectè notum esse. Ac homines securi vel hypocritæ, quia nihil nisi legalia intelligunt, mox absurda de fide fingunt, nisi ea rectè explicetur. Sic nostro tempore Monachi finxerunt fidem tantum esse noticiam historiæ, vel doctrinæ intellectum, vel legalem de Deo cognitionem: seu credulitatem, vel imaginationis certitudinem: Ac Tapperus fingit, hominem existentem in peccato mortali, & obnoxium iræ, posse habere talem confidentiam seu certitudinem: verùm aliter de fide loquitur Paulus.

Qui præter spem in spe credidit.

I. Orditur fidei descriptionem à propria ac specifica eius differentia. Qui contra spē, *id est, qui contra omnia obiecta, quæ spem infringebant, spem retinuit, ac credidit: id est, nullis rationibus passus est sese à sua fiducia dimoueri: quemadmodum Basilius inquit: fides est talis plerophoria, quæ nulla ratiocinatione, siue ea à naturæ necessitate introducatur, siue ad pietatem conformetur, perturbatur, vel quassatur. Non est fides absq; acri & difficili lucta. Obijciuntur enim varia ob-*

ria obiecta, quæ mentem à verbo abducunt, & spem vanitatis arguunt. Sed his sese opponit fides, & contra illa obiecta sperat. Sic Abraham cum esset centum annorum sperauit ex sterili Sara sobolem. Sic Noah in diluuio credidit restitutionem. Moses vndiq; conclusus credidit liberationem. Ionas in ventre ceti credidit viuificationem. Sic tres viri in fornace Babylonica, Maria audiens promißionem de natiuitate Meßiæ, contra spem in spem credunt: Atq; omnis fides est confidentia luctans aduersus obiecta multiplicia & retinens consolationem. Promittit Deus remißionem peccatorum: interea sinit nos adfligi, & sæpè obruit nos sensu iræ suæ. Hîc verbo necesse est credi. Deus promittit conseruationem Ecclesiæ, & eam sinit horribiliter lacerari, & tantum non submergi. Deus promittit nobis vitam & æternum regnum: interea sinit nos hîc interfici. Ita in ipsa morte necesse est sperari vitam. Hîc igitur discamus fidem non esse inanem noticiam, seu doctrinæ cognitionem, sed potius firmam fiduciam in acerrima lucta accipientem beneficia Christi, & mirifica quiete in verbo acquiescentem. Sic Iosaph: inquit ad populum, credite & securi eritis.

Deinde docet hîc Paulus, non esse respiciendum ad media vel modum: contra spem in spem est creden-

credendum, etiam cũ nulla ratio liberationis adparet. State & videte magnalia Dei opera. Iusti: σαφῆς ἐλέγχος τῶ πῶς περὶ θεοῦ λέγειν.

Non infirmatus fide, non considerauit corpus suum iam emortuum, &c.

ABduxit oculos ab ordine naturæ, & solum Deum est intuitus. Sic faciamus in articulo de præsentia corporis Domini in cœna. Quid enim aliud hîc impedit, quàm quòd cogitamus fieri non posse, vt vnum corpus sit in diuersis locis. Sic remoueamus cogitationes de medijs, in morbis, in persecutione, in fame, in expectatione resurrectionis mortuorum: & in omni lucta fidei, in spem contra obiecta credamus.

In promissionem Dei.

II. *Secundum membrum descriptionis fidei: Docet hîc quod sit correlatiuum, & fundamentum fidei: Non enim est fides magna quadam pertinacia vel confidentia aliquid statuere, & persuasione certa aliquid adserere: posses tibi imaginari magna credulitate, fore te Regem totius Europæ, & parem potentia Carolo V. An id erit fides? Imò potius insignis dementia. Non igitur sola imaginatio vel persuasio est fides: sed talis fiducia,*

fiducia, quæ promißioni diuinæ innititur: Et statuit certum esse quod promittitur & expectatur. Nō propria imaginatione sibi finxerat Abraham, fore se patrem multarum gentium, fore se hæredem mundi, &c. Sed audiuerat hoc ex ore Dei: Itaq; hoc verbum Dei, fidei est fundamentum: Et quia statuit Abraham Dei vocem minus fallere, quàm obiecta rationis, ideò his sepositis, in illa totus recumbit. Hîc rursus fidei natura describitur, quemadmodum & supra in quinto argumento, quòd scilicet fides & promißio sunt inter se correlatiua: itaq; promißio absq; fide est irrita: fides absq; promißione inane somnium est, perinde ac si quis somniaret, se summas opes breui adepturum. In omni fide igitur ad promißionem est respiciendum. Nos habemus primùm promißiones de regno Christi certißimas: de remißione peccatorum, vt etiamsi peccata vestra fuerint veluti coccinum, quasi nix dealbabuntur. De donatione Spiritus sancti: Quanto magis pater vester dabit Spiritum sanctum petentibus: De vita æterna. Qui crediderit & baptisatus fuerit saluus erit. Deinde de conseruatione & nutricatione Ecclesiæ, vt ego vobiscū sum omnibus diebus, vsq; ad consumationem seculi: his fidere debemus.

Non dubitauit diffidentia.

III. *Tertium membrum descriptionis, in quo contrarium recensetur. Ex collatione contrarij plurimum elucet quid sit fides: Non dubitauit diffidentia, inquit, Ergo diffidentia & dubitatio sunt contraria fidei: Credere enim est certò statuere, firmam esse promißionem. Horrendum igitur est, quod blasphema Tridentina Synodus docet, dubitandum esse de gratia, & hanc dubitationem vocat cultum & obedientiam Dei. Et quanquam doceant, hanc dubitationem non esse peccatum, tamen putant se præclarè loqui de fide formata, cum eam prorsus deleant contrarij defensione. Hæret quidem in animis credentium aliqua diffidentia à natura aliâs minor aliâs maior: Sed huic dubitationi præualere oportet fidem: atq; illam reprimere, Si enim præualeat diffidentia, & fidem extinguit, & hominem prorsus in dubitatione relinquit: iamq; irrita est promißio, & homo mergitur in desperationem & mortem. Discamus igitur ex hoc loco Pauli, dubitationem & diffidentiam prorsus contraria esse fidei, & ea in gradibus supremis simul consistere non posse. Sic Cain, Iudas, carent omni fide, obruti diffidentia: Sic omnes hypocritæ.*

Sed corroboratus est dans gloriam Deo.

IIII. *Quartum membrum descriptionis, in quo fidei effectus & finis mõstratur. Exponit autẽ hoc*

hoc loco Paulus duplicem fidei effectum, videlicet gloriam Dei, & cordis pacem seu tranquillitatem: hîc de priori agit: Fides, inquit, Deo dat gloriam, id est, verè celebrat Dei potentiam, clementiam, veritatem, iusticiam, bonitatem & libertatem. Sic Abraham hanc laudem Deo tribuit, quod sit omnipotens & verax, qui præstare poßit quod promisit: Sic omnis qui credit, veram gloriam Deo tribuit: Qui credit remißionem peccatorum, statuit Deum misericordem esse & beneficum: Sic cum in periculis credimus, nos diuina ope liberatum iri, tribuimus Deo hanc laudẽ, quòd sit verax in promißionibus, iustus, clemens, omnipotens, vbiq; adsit & exaudiat: At econtra hypocritæ & desperati, vel Epicurei, non tribuunt Deo gloriã: Aut fingunt Deum inane nomen esse, aut metuunt eum tanquam iratum, aut fingunt eum nõ esse omnipotentem, Vt Stoici alligant eum causis secundis. Saul non tribuit Deo gloriam: quia eius verbo & clementiæ non fidit. Cicero non tribuit Deo gloriam: quia dubitat an sit Deus qui curet res humanas. Iudæi contra Ieremiæ consilium redeuntes in AEgyptum, non tribuunt Deo gloriam: quia non statuunt se diuina potentia posse defendi: Sic Hæretici qui negant articulos fidei, non tribuunt Deo gloriam: Et omnes qui in morbis aut miserijs ruunt in desperationẽ, non tribuũt Deo laudẽ omnipotentiæ vel veritatis, sed mendacem eum faciunt. Beza

negat Deum omnipotentem esse. Non ergo tribuit ei gloriam, sed horrenda contumelia eum adficit.

πληροφορηθεὶς.

Repetitio est primi membri, videlicet causæ formalis, seu specificæ differentiæ: quod fides sit certa & indubitata hypostasis, expectatio & confidentia.

Quod promisit, potens sit, & præstare possit.

V. Quintùm membrum continens causam impulsiuam fidei: Ideò fides certò potest, & debet adsentiri promissioni: quia Deus est omnipotens & verax. Hæc duo sunt omnium tristissima impedimenta fidei, cum cogitamus, aut non esse veram promissionem, aut non esse possibile, quod pmittit: Quia enim nostra iustificatio & renouatio imaginis est quædam restitutio & reparatio, fit ea contra naturæ ordinem: Et vt ostendat Deus, se esse dominum naturæ pleraq; facit contra vsitatas leges. Vult igitur vt ipsius solius omnipotentiam & veritatē adspiciamus: Estq; hoc vnicum fundamentum omnis nostræ fidei: Tota enim ratio nostræ salutis superat omnem captum humani ingenij, vt abolitio regni diaboli, defensio Ecclesiæ, viuificatio mortuorum, re-

ſuſcitatio corporum. Itaq; nobis ſubinde obgannit noſtra ratio, fieri non poſſe, vt ſaluemur. Deinde in miſerijs quotidianis, etiamſi ratio poſſet inuenire modum liberationis: tamen plerunq; aliam viam ingreditur Deus: & non iuuat per illa media, quæ nos intelligimus: Et in ærumnis tales offunduntur tenebræ, vt etiam illa quæ ante pedes iacent, non videamus: Vt veriſsimè ſit dictum: æger animus ſemper errat.

Hîc igitur niſi hoc vnicum fundamentum teneamus, vt credamus Deum omnipotentem eſſe, omnis conſolatio ablata, & omnis ſpes excluſa eſt. Quare execranda eſt Bezæ & Martyris blaſphemia, qua diſputant, Deum non eſſe omnipotentem, abſq; omni exceptione: Scelerate etiam abutuntur illo dicto: Deus ſeſe negare non poteſt: Aliud enim eſt loqui de immutabilitate ſubſtantiæ diuinæ, de qua ſcriptura dicit, Deum non poſſe mutari, mentiri, peccare. Sicut & Auguſtinus: laborant vt inueniãt, quid ſit impoßibile Deo, habent ſanè, dicam quid ſit Deo impoßibile, mentiri non poteſt: Verum cum de omnipotentia agitur, quæritur de ijs, quæ fiunt aut ſunt extra Deum. Diligenter igitur hoc fundamentum fidei tueamur, Deum omnia ſine exceptione poſſe, ſicut Paulus inquit, Certò ſciens, quòd quicquid promiſit, potens ſit & facere: Hoc eſt enim Deum eſſe, quòd poſſe, teſte Tertull. & La-

ctantio. Item, vocat ea quæ nō sunt, vt sint. Item: ῥάδια πάντα θεῷ τελέσαι καὶ ἀνήνυτον οὐδέν. Quomodo poterit quis credere, virginem peperisse: Christū resurrexisse, nos omnes resurrecturos, si cogitamus quippiam Deo esse impossibile? Quomodo in periculis vbi prsus nulla ratio, aut euadendi modus adparet, spem concipiemus, si crederemus Deo quidq̄ esse impossibile? Hinc est quod toties prædicatur immensa Dei potentia. Non est abbreuiata manus Domini. Item Psal. 135. Magnus Deus, & præ omnibus dijs gentium. Omnia quæcunq; voluit, facit in cælo & in terra.

Propterea imputatum est ei ad iusticiam.

NOn de causa impulsiua, sed de instrumentali, seu de modo, hoc est intelligendum. Non enim ideò est imputatum, quia tam firmiter credidit, quasi fides meritum sit iusticiæ: sed fides tantum est organon seu instrumentum, quo fit adplicatio iustificationis. Multi fingunt propter fidem iustificari hominem, quasi sit tanta dignitas fidei: Et sic patres sæpe loquuntur, de merito fidei, sed admodum incongruè, & non sine errore. Tertullianus de muliere, dicit, meruit saluari p fidem. Hoc falsum est. Nullum est enim fidei meritum ad impetrandam salutem. De instrumentali igitur causa intelligatur, seu correlatiuè quòd idem

idem est: Fides, id est, ipsa obedientia Iesu Christi quàm fide adprehendimus imputatur nobis ad iusticiam: Sic Iohan. 16. Pater vos diligit, propterea quòd in me creditis: Dilectionem patris adscribit nostræ fidei, non quòd hæc illam merita sit: sed vt instrumentum monstret, quo illud beneficium adipiscimur. Atq; hac ratione Christus salutem, & omnia ferè miracula fidei adscribit, silentio præteriens suam virtutem, merita & Spiritum. Sic & dicimus fide hominem iustificari: non quòd fides hoc mereatur: Sed tantum adprehendat.

Non scriptum est autem propter illum tantum.

Breuis digreßio est, qua hunc insignem locum scripturæ nobis commendat, & ostendit, se non argumentari ab exemplo singulari, sed allegare testimonium, quod ad omnes pertineat. Ad singulos enim hîc accommodat exemplum Abrahæ, & docet omnes prorsus eadem ratione saluari. Duo igitur obseruanda hîc sunt, 1. Doctrinam de iustificatione, non esse petendā ex figmentis rationū humanarū: sed ex solo Dei verbo: ideò inqt, scriptū esse, vt sciremus & nobis imputari: Hæc enim sapiētia de cœlo est reuelata. Ratio longè aliter iudicat de iusticia corā Deo, videlicet nō imputatione, sed obedientia & merito, ac propria

dignitate nos esse iustos: hanc qui non adferat, eum nulla ratione posse placere Deo. Deducit igitur hîc nos Paulus ad verbum, vt ex eo statuamus.

Deinde quod exemplum Abrahæ nobis proponit, ostendit vnam esse viam salutis. Estq; ingens consolatio piæ menti, quòd nos omnes pares Abrahæ facit in iustificatione: & Deum nòn esse magis propicium Abrahæ, quàm nobis pollutis peccatoribus. Etsi enim est m gna donorum dissimilitudo, illa tamen nihil facit ad impetrandam vitam æternam & iustificationem. Deinde hîc patet oportere nos gratuitò saluari: nam si aliqua haberetur ratio meriti, iniquè faceret Deus, quòd nullas prærogatiuas concederet Abrahamo, tàm multis paßibus nobis antecellenti, & iusticia & donis. Quia verò eodem modo iustificamur, necesse est nos gratuitò iustificari.

Qui traditus est propter peccata nostra.

VII. Insignis locus, qui exponit, quod sit obiectum fidei, & de qua re loquatur promißio, in quam respicit fides: & simul exponit quæ sint beneficia Mediatoris. Promißio Euangelij non simpliciter annunciat remißionem peccatorum: Sed simul etiam monstrat Mediatorem, qui sua morte

morte patris iram placauit, legis maledictionem abrogauit, & pœnam pro nobis persoluit. Impossibile enim fuit, vt Deus remitteret peccatum, non facta compensatione. Non enim potuit mutari Dei sapientia, veritas, iusticia, Athanasius rectè dicit: Quippe si Deo dicente, morte morieris, non fuisset mortuus homo, Veritas Dei nutasset. Oportuit igitur satisfieri Dei iusticiæ, & stabiliri verbum: Quacunq; die, de arbore ista comederis, morte morieris. Ita filius Dei traditus est propter peccata nostra, iuxta illa dicta: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Posuit Deus in eum peccata omnium nostrûm; Item, laborare me fecisti in peccatis tuis. Iesus est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris tantum: Sed pro peccatis totius mundi: Pono animam meam λύτρον pro multis. Hîc igitur doctrina de Sacerdotio & toto Christi officio, & de impletione legis expendatur: Hoc enim est fundamentum & basis nostræ fidei.

Et resurrexit propter iusticiam nostram.

Id est, non mansit in morte, sed reuixit, & ad cælos ascendit, vt nobis hæc sua beneficia adplicaret, ac communicaret, vtq; ipse gloriosus victor existeret. Hîc describitur totum regnum

filij Dei, quod deuicto mortis aculeo regnet viuus. Vicit enim peccatum, mortem, & infernum: & sedens ad dexteram patris dat dona hominibus, iusticiam, vitam, pacem, & læticiam &c. Ita amplißima est doctrina in hoc breui dicto.

Hoc loco abusus est Osiander, & prædicauit quasi precipuum eius esset propugnaculum. Hinc enim sumit distinctionem inter redemptionem & iustificationem: & fingit mortem Christi valere ad redemptionem, sed vitam Christi, id est, diuinitatem ad iustificationē: Atq; hinc fingit, omnibus esse remissa peccata, etiam Neroni: sed non omnes iustificatos. Hæc portenta fugienda sunt. Paulus non distinguit hîc redemptionem à iustificatione; sed ipsum meritum à communicatione. Mors Christi persoluit pro peccatis, sed Christus resuscitatus nobis adplicat per fidem iusticiam, alioquin quò ad meritum, tàm mors quàm vita Christi est nostra iusticia: Et nisi resurrexisset, nulla fuisset facta remißio peccatorū. Sciamus itaq; hîc distingui meritum & adplicationem: sed mortem Christi à nostra iusticia nequaquam excludi: & sunt nota testimonia. Rom. 5. Iustificati in sanguine ipsius. Item: propter obedientiam vnius, iusti constituuntur multi. Esa. 53. Liuore eius sanati sumus. De iusticia, quia vado ad patrem. Iohan. 15. Ergo & propter iusticiam nostram est

mor-

mortuus. Sic & Interimistæ diuellunt redemptionem & iustificationem: & fingunt Christi morte nobis impetratam remißionem peccatorum, seu redemptionẽ: sed iustificationẽ nobis contingere, cum infunduntur nouæ qualitates, & vt loquuntur gratiæ habituales. Hæ præstigiæ explodendæ sunt. Sunt enim alienæ à mente Pauli, imò pugnant cum doctrina Pauli.

CAPVT V.

IVstificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & contigit nobis, vt fide perduceremur in gratiam hanc, in qua stamus, & gloriamur sub spe gloriæ Dei, nec id solum, verum etiam gloriamur super afflictionibus.

ALterum fidei effectum iam describit, videlicet conscientię trãquillitatẽ: non enim est res ociosa, & mortua fides, sed est efficax per Spiritum. Cum enim acquiescit fides promißioni adseueranti Deum reconciliatum esse, omnia peccata condonata, iram Dei placatam, iusticiæ eius satisfactum, legis maledictionem abolitam, & nos ereptos ex regno mortis & Sathanæ: pax

& sua-

& suauis læticia oboritur in corde propter hoc immensum bonum. Vt si miser aliquis homo repentè ex carcere educatur, & in Regis gratiam mirificam veniat, vt Ioseph: vel si quis ex improuiso ex periculoso morbo conualescat: non potest non exultare gaudio, & hoc bono lætari: Ita si peccator credat verè se liberatū à morte æterna, & terroribus conscientiæ, & se Deo reconciliatum, fieri non potest, quin eius pectus admiranda læticia inflammetur. Hinc sunt illæ voces Iesa. 12. Confitebor tibi Domine, quoniam iratus mihi fuisti, & conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Item; 61. Gaudens gaudebo in Domino, & in Deo lætabitur anima mea: quia induit me vestimento iusticiæ. Ies. 38. Domine sic viuitur. Psal. 103. Benedic anima mea Domino, & omnia quę intra me sunt confiteantur nomini sancto eius.

Atq; hinc est, quòd adeò exultant pij, & tantis præconijs celebrent Dei bonitatem, vt in Psal. paßim. Imò in hac consolatione contemnunt Diabolum, mortem, infernum, tyrannos & omnes miserias, & supplicia huius mundi. Hac confidentia accedunt ad thronum gratiæ, inuocant & expectant à Deo auxilium, contemnunt quicquid in hoc orbe est, præ hoc beneficio immenso: quòd sunt Deo per fidem reconciliati.

Multiplex igitur doctrina in hoc breui dicto monstratur Ecclesiæ.

I. Hic effectus docet, quæ sit vera fides, videlicet non tantum noticia, nec aliqua persuasio, vel certitudo, vel pertinacia, sed verus intellectus promißionis & fiducia accipiens remißionem peccatorum, & statuens se Deo propter Christum placere. Nam noticiam solam non sequitur consolatio, sed potius terror, vt diaboli credunt & contremiscunt. Sed piorum fidem sequitur consolatio & viuificatio: Ergo necesse est ab his accipi remißionem, & ipsos statuere quòd sint reconciliati: Nam mens hærens in dubitatione, non viuificatur, sed retinet pauores conscientiæ. Andradius, Tapperus, Lindanus & alij pontificij fingunt hominem existentẽ in peccato mortali & destinatum ad mortem, posse verè credere, & tamen vitæ expertem esse. Id esse falsissimum docet Paulus, cum dicit, iustificatos fide, pacem habere. In impijs enim non est pax, ergo nec fides. Sciamus igitur fidem esse fiduciam accipientem beneficia Mediatoris. Atq; hîc rursus obseruemus, damnari blasphemum decretum Tridentinæ Synodi, manendum esse in dubitatione. Nam dubitatio non adfert pacem: Paulus vero vult, vt fide pacem consequamur.

II. Secundò doctrina hîc traditur, quid sit discriminis inter iustificationem & viuificationem:

nem: Multi enim hæc distincta beneficia Christi confundunt; & contendunt, iustificationem esse ipsam viuificationem. Defensores necessitatis bonorum operum ad salutem. Itē Osiander; Item: Interimistę, planè confundūt hæc, qui error valdè obscurat consolationem de gratuita recōciliatione cū Deo & iusticia fidei; & periculosos laqueos inijcit conscientijs. Si enim tum primùm iusti sumus, cùm viuificamur, iam non solum propter Christum, & gratis, Dei gratia: Sed etiam infusa nostra qualitate, Deo placebimus: atq; ita eneruis erit omnis consolatio Euangelij. Osiander fingit, nos iustos essentiali iusticia, id est, ipsam viuificationem seu renouationē vult esse nostram iusticiam, licet nominet causam efficientē Deum. Maioristæ contendunt opera ad salutem esse necessaria, quia requirūt aliquid in nobis, quod Deo placeat, & sit salus & iusticia. Interimistæ verò crassissimè vrgent, duas esse partes iustificationis, Remissionem peccatorum seu redemptionem, & viuificationem, id est, infusionem habitualis iusticiæ: Atq; ita volunt nos nostra dilectione, seu fide formata, Deo placere & iustos esse. Hæ imaginationes legales & Philosophicæ sunt.

Paulus verò distinguit iustificationem à viuificatione. Disertè enim dicit, iustificatos fide pacem habere: id est, postquam fide adepti sumus,

tùm

tùm ſequitur vita, conſolatio, ſecuritas, tranquillitas, & ſuauis in Deo lætícia.

Eſt igitur iuſtificatio gratuita acceptatio perſonæ, remißio peccatorum, reconciliatio, & gratuita imputatio iuſticiæ, ac abſolutio: ex mera Dei gratia propter filium Mediatorem per fidem. Atq; hæc iuſtificatio fit abſq; omni noſtro opere, dignitate & merito: Eſtq́; iuſticia Euangelica, ſcilicet, abſolutio à peccatis, & imputatio alienæ iuſticiæ. Atq; ideò mens fidelis nihil dignitatis in ſe inueniens, neq; adhuc ſentiens vllam fieri in nobis mutationem, Sed tantum intuens ſuas ſordes, poteſt ſtatuere ſe iuſtam eſſe coram Deo, ſcilicet; propter filij Dei obedientiam.

Viuificatio verò eſt nouæ vitæ donatio, quæ ſequitur iuſtificationem, propter q̃ non placemus: ſed à Deo ornamur hoc beneficio, vt cum ipſo viuamus: eſtq́; hęc viuificatio, ſeu renouatio, ſeu inſtauratio, ipſa cõſolatio & gaudium ꝙ ſequitur ex iuſtificatione per fidem: Et eſt inſtauratio imaginis Dei, videlicet noua lux in mente, rectitudo in voluntate, & noua vita, & læticia in anima & corde hominis, in quo iam habitat Spiritus S. Hanc diſtinctionem nobis inſinuant Prophetæ & Apoſtoli, cum duplicia recenſent Chriſti beneficia. Vt Ioan. 1. Gratia & vertas. Pſal. 89. gratiã & veritatem cantabo. Rom. 5. gratia & donum per gratiam. Zach. 12. Spiritus gratiæ & precum. Quod

autem

autem sit necesse, distingui iustificationem à viuificatione: inde est manifestum, quia fides nulla re niti potest, quæ in nobis est, & fieret incerta, si penderet ab vllo opere, esset & irrita, si ab experientia & sensu iudicare deberet: & eriperetur honos Christo, qui solus est nostra iusticia coram Deo. Loquimur enim de iustificatione, qua homo coram tribunali diuino pronunciatur iustus.

III. *Tertiò docet hoc dictum in lucta conscientiæ non esse ordiendum à sensu, vel experientia, sed verbo: cui primùm est credendum: Inquit enim Paulus,* iustificati fide pacē habemus, *id est, postquam fide iusticiam adprehendimus, ac statuimus iuxta verbum nos Deo placere: iam tùm sequitur pax & læticia in corde, & sensus diuinæ clementiæ. Multi homines merguntur in desperationem, eò quod à sensu & experientia consolationis ordiri volunt: Non, inquiūt, sentio, in me fieri mutationem, nihil perspicio consolationis, non sentio me trahi & agi Spiritu: Ergo non sum de numero fidelium. Non ita dicendum est, sed prius adsentiendum est verbo, etiam contra sensum & trepidationē cordis, quòd placeamus Deo. In cæteris rebus, vt in Philosophia, processus est à priore. Medicus vbi gestauit herbam, pronunciat esse calidæ vel frigidæ natura: cum*

cum gustasti Zinziber, pronuncias & statuis esse calidum.

Sed in Theologia alia est ratio: hîc prius est credendum verbo: Deinde sequitur experientia. Imò contra spem in spem est credendum, Si enim tàmdiu esset expectandum, donec sentiremus, nos trahi, duci, & læticia perfundi, iam non esset opus fide, cuius proprium est, non quæ coràm videntur vel sentiuntur, sed quæ nusquam adparent, & quæ impoßibilia videntur statuere & credere. Idq; est sane æquißimum. Si enim nostro cordi constaret de voluntate Dei, quid opus esset ministerio, & mißione Spiritus sancti. Deinde ipse Deus magis fide dignus est, quàm cor nostrum. Potius ergo verbo est credendum, quàm nostro sensui, præterea non solum plenum mendacij est cor nostrum, & sensus nostri falli possunt: verùm etiam tenebræ & caligo à Diabolo offunduntur: non igitur à sensu pacis vel læticiæ, sed à fide adprehendente verbum & promißionem Euangelij est ordiendum in luctatione. Huc testimonia pertinent Rom. 5. Iustificati fide pacem habemus. Rom. 4. Qui credidit contra spem in spem. Hebr. 11. fides est rerum sperandarũ hypostasis, & argumentum rerũ non apparentium. 1. Ioan. 3. Quod si cor nostrum condemnat nos, maior est Deus corde nostro, & cognouit omnia. Psal. 119. Memento serui tui in verbo tuo in quo

mihi spem dedisti. Item: Iesa: nisi credideritis, non intelligetis. Clemens ἕπεται ἐνθένδε αὐτῷ ἡ πειθὼ ἐκ περιουσίας.

IIII. *Quartò Argumentum hîc validißimum sumitur, quod sola fide iustificemur coram Deo. Nam omnes qui huic doctrinæ adsentiuntur, sentiunt se erigi consolatione, qui verò huic doctrinæ de sola fide iustificante aduersantur, fatentur se incertos esse de voluntate Dei erga se. Verùm hic diligenter obseruandum est, ne fidem & salutem nostrā semper ex luce consolationis æstimemus: Sæpè enim adeò obruitur hæc consolatio & pax conscientiæ, vt prorsus extincta videatur. Dixi in consternatione mea proiectus sum à facie oculorum tuorum. Psal. 31. Item, 30. Cum absconderes faciem tuam sum conturbatus. In tali igitur lucta quę subinde recurrit atq; exercet pios, semper à verbo est ordiendum, non à sensu pacis vel læticiæ, quæ certißimè sequetur, vbi verbum verè sine hypocrisi adprehenderis.*

ERGA DEVM.

Non solum monet pacem hanc cum Deo factam esse, vt firma sit consolatio: Sed etiam per collationem monet, hanc pacem pluris faciendam, quàm totius mundi odia & bella. Qui enim nomen dat Christo per fidem, hic Sathanam & omnes tyrannos & hypocritas mox habebit infensos. Sed consolatio nostra hæc est quòd Deum fauentem habemus.

Per Dominum nostrum. *Cau.*

Causam impulsiuam nostræ reconciliationis subinde repetit. Hoc enim vnicum est fundamentum omnis consolationis & fidei.

Per quem accessum habemus.

Hîc iam reliquos fidei fructus describit. Fides enim non est ociosa, neq; est res mortua aut sterilis, sed postquam reconciliationem cum Deo & iusticiam impetrauit, gignit bonorum operum fructus. Rectè Chrysostomus: Sicut ignis absq; calore non potest esse, sic nec fides absq; operibus. Et Origenes: fides tanquam radix imbre suscepto hæret in animæ solo, vt cum per legem Dei excoli cœperit, surgant in ea rami, qui fructus operum ferant. Loquuntur enim de fide, quæ remißionem peccatorum impetrauit, & iustificationem obtinuit. Ita Paulus inquit, fidem per dilectionem efficacem esse, non quòd dilectio sit forma fidei, sed fructus & effectus: Fides enim accipit Spiritum sanctum, qui in corde nouos motus accendit. Veræ igitur causæ efficientes bonorum operum sunt, Spiritus sanctus, verbum, fides, mens, & voluntas renata. Ita Paulus hic describit opera fidem sequentia & demonstrantia: videlicet inuocationem, spem, læticiam, patientiam. In his enim operibus maximè conspicua fit fides. Vt ardens & cōstās inuocatio Cananeæ mulieris indicauit eius fidē. Sic humilis & cōstās precatio cēturionis: gloriatio & læticia Stephani, q ibat ouās animis & spe sua dāna leuabat: Læticia Laurētij:

 patien-

patientia Ieremiæ, Mosis, Dauidis, Athanasij, declarauit ipsorum fidem.

De inuocatione.

Inuocationem nominat accessum ad Deum, id est, petitionem auxilij à Deo, vt in versibus gestus exprimitur.

In tenebris nostræ & densa caligine mentis
Cum nihil est toto pectore consilij.
Turbati erigimus Deus ad te lumina cordis
Nostra tuamq; fide s solius orat opem.
Tu rege consilijs actus pater optime nostros,
Nostrum opus vt laudi seruiat omne tuæ.

Sic in Psalmo dicitur, qui aspiciunt eum, & ad eum confluunt, eorum facies non confundentur. Item: ad Heb. accedamus ad thronum gratiæ. Inuocatio igitur est bonum opus, accensum à Spiritu sancto, quo fiducia Mediatoris Iesu Christi, & in ipsius nomine accedimus ad Deum patrem, confidenter petimus ab eo Spiritualia & corporalia bona, & certò credimus nos exaudiri. Est autem inuocatio maximè illustris fructus vel euidens signum veræ fidei. Nam quamdiu mens statuit Deum irasci propter peccatum, fugit eum vt sæuum & asperum iudicem, minantem pœnas. Itaq; hîc liquet, de qua fide Paulus loquatur, videlicet, quæ adplicat sibi remissionem peccatorum,

rum, & statuit se placere Deo. Duo autem hic monet Paulus, de vera inuocatione, videlicet, oportere eã fieri fiducia misericordię gratuitę, & nomine Iesu Christi: Et oportere fidem in vera inuocatione lucere. Tota itaq; doctrina de precatione consideretur. Ad illam verò hi sex articuli pertinent.

I. Vt verum Deum in Ecclesia per filium patefactum alloquamur. Veri adoratores adorabunt patrem in Spiritu & veritate. Inquit Christus Ioan. 4.

II. Vt accedamus ad Deum non fiducia nostri meriti vel operis: sed fidamus gratia & merito Iesu Christi.

III. Vt nitamur expresso Dei mandato.

IIII. Vt promißionem de exauditione in conspectu habeamus.

V. Vt firma & vera fide statuamus, nostra vota exaudiri. Matth. 21. Omnia quæcunq; petiueritis in precatione credentes accipietis.

VI. Vt aliquid certi idq; secundum Dei voluntatem, & eo ordine, quem scriptura monstrat, petamus.

De gratiarum actione.

Læticiam quoq; seu gratiarum actionem, vt veræ fidei fructum subiungit. Gloriamur, inquit, spe gloriæ Dei: id est, lætamur in Deo, & toto pe-

ctore gratias agimus, erecti hac spe quòd Deo reconciliati & vitæ æternæ hæredes sumus. Est ergo gratiarum actio bonum opus, accensum à Spiritu sancto, quo in vera fide Iesu Christi Mediatoris agnoscimus immensa beneficia spiritualia & corporalia, quæ Deus gratis in nos contulit, lætamur in Deo, & celebramus Dei bonitatem, veritatem, clementiam & omnipotentiam. Hæc autem est veræ fidei fructus, & signum euidens. Cum pia mens cogitat se esse ereptam ex carcere mortis, ex seruitute peccati, ex tyrannide Sathanæ, & tranlatam in regnum lucis, habere placatum Deum, omnia delicta esse deleta, & in profundum maris submersa, se esse filium Dei, defendi à Deo, donari Spiritu sancto, esse hæredem mundi & vitæ æternæ, ineffabili leticia & dilectione Dei accenditur. Vt apud Prophetam est: gaudens gaudebo in Domino & lætabitur anima mea in Deo salutari meo. Item: cum conuerterit Dominus captiuitatē, erimus quasi somniantes. Tunc replebitur risu os nostrum & lingua nostra exultatione. Sic Laurentius insultat Decio: Agnes putat se ad choreas duci.

Gloriam Dei Paulus intelligit gloriam vitæ æternæ, qua Deus omnes credentes est ornaturus. Quos vocauit, hos & iustificauit, quos iustificauit, hos & glorificauit. Est igitur hæc gloria ipsa noua lux sapientiæ, qua perfundemur in illo

seculo,

seculo, ipsa vita, læticia, iusticiæ perfectio, consuetudo cum Deo, communicatio essentiæ diuinæ, & quòd Deus est futurus omnia in omnibus, & daturus quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis adscenderunt. Huius gloriæ certa expectatione & spe accēditur magna læticia & gloriatio in credente, quæ est ipsa gratiarum actio, & fructus fidei.

DE SPE.

Oritur hæc læticia & gloriatio, primùm ex fide, qua iustificamur, & remißionem peccatorum accipimus. Deinde ex spe, qua futuram illam Dei, id est, à Deo dandam gloriam expectamus. Atq; hæc spes cum ex fide nascatur, tùm etiam certißimum est eius signum. Promißio enim non solum efficit remißionem peccatorum gratuitam: Verùm etiam donationem Spiritus sancti, iusticiæ, inchoationem & hæreditatem vitæ æternæ, sed ita vt primum fide statuamus propter Christum nos placere Deo. Discrimen inter fidem & spem hîc notari potest.

Fides est noticia Dei & promißionis Euangelicæ de gratuita reconciliatione: & beneficijs mediatoris: Et est simul cum hac luce in mente verus adsensus seu fiducia, qua voluntas adprehendit consolationem Euangelij, & statuit iuxta verbum se gratis donari propter Christum remissione peccatorū, & omnibus bonis regni Christi, & se placere Deo, ac hæredem esse vitæ æternæ.

Spes est fiducia accensa à Spiritu sancto, qua certò expectamus promissa bona, videlicet mitigationē ærumnarum, iuxta consilium Dei, auxilium & gubernationem per totam vitam, & donationem vitæ æternæ propter mediatorem orta ex fide accipiente remissionem peccatorum.

Fides igitur est, quæ præsentia bona accipit: Spes quæ futura iuxta verbum Dei expectat. Nam vitam & iusticiam æternam nondum in re, sed in spe possidemus, vt Augustinus inquit: Et Paulus inquit, Spe saluati sumus. Expectamus autem hac spe & corporalia & Spiritualia, temporalia & æterna bona.

DE PATIENTIA.

Patientia quoq; in adflictionibus est illustre admodum signum veræ fidei. Nam animi fracti & impotentis fremitus & indignatio in ærumnis non oritur aliunde quàm ex diffidentia, quod cogitat homo, aut nihil esse Deum, aut nostra nō curare, aut nobis irasci. Contra verò cum homo patienter & forti animo fert crucem & miserias, ostendit se intelligere clementis Dei salutaria consilia, & se acquiescere verbo, quod adfirmat nos placere Deo. Est ergo patientia bonum opus, accensum à Spiritu sancto quo in vera fide

ra fide Mediatoris Iesu Christi, sustinemus adflictiones à Deo nobis impositas, & subijcimus nos voluntati diuinæ, non facimus contra eius mandata, non deserimus veritatem propter dolorem, nec ruimus in desperationem: sed retinemus fidem, & expectamus liberationem. Vt patientia Iosephi in carcere. Item: trium Martyrum in ardente fornace Babylonica. Item Stephani, Laurentij, Polycarpi, Ignatij, Babylæ, *qui inquit: Ecce ego & pueri, quos dedit mihi Dominus. Item: patientia Mauricij, qui inquit: Iustus es Domine, & iustum iudicium tuum: illustre dicit testimonium, veram in ipsis fidem fulsisse. Ex his igitur effectibus veræ fidei, videlicet inuocatione, læticia in Deo, Spe, & patientia, satis conspicuum est, de qua fide loquatur Paulus: non de sterili, ociosa, mortua, aut simulata, sed de viua & vera fide.*

Scientes quod afflictio patientiam operetur.

IN hac gradatione & causam spei ac patientiæ ostendit, & simul argumentis euidentißimis docet, spem & læticiam nostram non esse vanam, neq; delira somnia amentium. Triste scandalum est, quod omnes pene homines offendit, quod hi, qui gloriantur se Deo reconciliatos & coram ipso iustos esse, tanta miseriarum mole adhuc sunt

oppreßi, & vndiq; vallati. Hæc enim pugnantia videntur iudicio rationis placere Deo, seu iustum esse, & tamen ab eo tàm duriter premi, & ærumnis onerari. Neq; tantum prophani homines hoc modo iudicant: sed nostra quoq; conscientia in miserijs turbata sic ratiocinatur. Refellit igitur hunc rationis sensum Paulus: & docet ipsas adflictiones esse signa clementiæ & amoris Dei erga nos, & magno nostro commodo nos eis exerceri, in ijs explorari, nobis patescere fidem nostram, eamq; augeri, & spem inde excitari. Et addit infallibilia argumenta, quod expectatio & patientia nata ex fide non frustretur. Vberius hanc doctrinam de adflictionibus Ecclesiæ & fontibus consolationum explicat octauo capite. Hîc saltem monet patientiam verum esse effectum & signum veræ fidei, eamq; in ærumnis verè conspici. Inter enim ipsas lucet ærumnas decus.

Cum autem Paulus dicat: afflictio patientiam operatur: sciendum est adflictionem non esse causam efficientem, & integram veræ patientiæ, sed illa potius à Spiritu sancto, & vera fide oritur. Adflictio autem occasio est, per quam Deus mouet corda, vt sese Deo subijciant. In multis itaq; adflictio non patientiam, sed potius fremitum operatur Vt in Pharaone, Saule, Achas, Populo Israel. Ies. 1. Latrone damnato, Cicerone, Pompeio, & omnibus impijs. At causa est, quia vbi

vbi corda non sunt fide purificata, & cum Deo reconciliata, impoßibile est, vt sese patienter subijciant ei in miserijs.

In his verò qui per fidem Deo sunt reconciliati, & sciunt se esse hæredes vitæ æternæ, adflictio patientiam operatur: hoc est, in ipsa cruce & adflictione discimus patientiam, qua nos subijcimus voluntati diuinæ; & perferimus ærumnas, quas Deus imponit, sustentati hac spe, quod ex omnibus miserijs nos sit erepturus. Videt enim fidelis animus, Deum non irato animo nobis imponere crucem, sed ingenti amore in commodum nostrum, vt deleat in nobis cupiditates prauas, exuscitet inuocationem, erudiat nos in suo verbo, conformes efficiat imagini filij sui, accendat in nobis desiderium cœlestium & Spiritualium bonorum, occasionem habeat declarandæ suæ erga nos bonitatis, sapientiæ & omnipotentiæ: vtq; in nobis augeat per Spiritum excellentes virtutes. Vnde inquit August. lib. 3. de Tri. Prosunt autem ista mala, quæ fideles piè perferunt, vel ad emendanda peccata, vel ad exercēdam probandamq; iusticiam: vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam: vt illa, vbi erit beatitudo vera, atq; perpetua, & desideretur ardentius, & instantius inquiratur. Hos ergo fructus adflictionū, cum intuetur mens pia, non solum patienter

subit

ſubit ærumnas, ſed etiam lætatur in ipſis miſerijs, quòd Deum habeat iam propicium.

Prorſus ergo diſcernenda eſt patientia philoſophica, quæ ſuſtinet ærumnas, quas ratio perferre iubet, & moderatur adfectus, ne impatientia peccet homo contra virtutem: Vt palamedes, Socrates, Seneca, modeſtè ſubeunt mortem: Ab hac Chriſtiana patientia, de qua Paulus loquitur. Etſi enim Ethnici moderationem aliquam præ ſe tulerunt: tamen nec Deo reconciliati fuerunt, nec conſilium Dei intellexerunt, nec ſuſtentati ſunt Spiritu ſancto, nec ſpem habuerunt liberationis & vitæ æternæ. Itaq; corda ipſorum plena fuerunt tenebris, diffidentia, fremitu aduerſus Deum, & deſperatione. Seneca non ſolum Octauiæ, ſed ſuum ingenium pinxit, cum clamantem introducit: Nullum pietas nunc numen habet, regnat in orbe triſtis Erynnis.

At in pijs, vt in Ioſeph, Iob, Dauide, Stephano, Polycarpo, lucet vera fides, qua ſtatuunt ſe placere Deo: Hi ſuſtentantur Spiritu ſancto, ne deficiant: hi intelligunt conſilium Dei, & intuentur portũ tranquillum, & liberationem ex omnibus ærumnis, itaq; in vera dilectione Dei, & cum ſuaui læticia ſuſtinent ærumnas, & tribuunt Deo laudem iuſticiæ & bonitatis: Vt, Mauricius aſpiciens trucidari ſuam coniugem & liberos inquit: Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.

tuum. Deinde quia hîc monstrat Paulus fructum adflictionum, ostendit ingens esse discrimen inter castigationes piorum, & pœnas impiorum: Multæ tribulationes iustorum, inquit Dauid: sed ex omnibus his eripiet eos Dominus. Impium interficiet malum. Psal. 34.

Patientia probationem.

Id est: in ipsis ærumnis cum fides exercetur & patienter se subijcit Deo, tum exploratur an vera vel simulata sit: idq́; non tàm propter alios, quàm propter nos ipsos est necessarium. Plurimi enim hypocritæ iactitant fidem, & quia florent successibus, nos verò premimur, illi sunt excellentibus ornati donis, nos conscij nobis sumus nostræ infirmitatis, sæpè dubitamus, An etiam nostra fides sit vera. Ac sanè in prosperitate cum securi sumus, fides prorsus languescit, & quia in inuocatione multæ occurrunt dubitationes, sæpè de nostra fide hæsitamus. Inprimis verò conuiciandi & calumniandi effrenis libido in impijs angit piorũ conscientias: Vociferantur enim, piorũ fidẽ meram esse hypocrisin, arrogantiã, ꝑtinaciã, studium rerum nouarum: & sub prætextu religionis seruire ipsos iniustis cupiditatibus: quæ calumniæ conturbant pium & sapientem, vt ipse in conscientia sæpè sit anxius de sua fide. Ad hoc igitur prodest patientia in adflictionibus, vt inde probe-

probetur & examinetur sinceritas fidei. Cum enim ærumnæ fortiter feruntur, & non abijcitur professio veritatis, sed in agnita & solida veritate persistitur, iam cor videt & sentit fidem esse seriam & veram.

Athanasio obijciebatur superbia, contendendi studium, affectatio tyrannidis, & alia innumera. Cum igitur exilia & ærumnas fortiter fert, nec abijcit veritatis defensionē, nec sese inflectit ad potentum arbitria & cupiditates. Habet in sese viuum testimonium, quod fides ipsius sit sincera ac solida. Atq; hoc testimonium de fide tanti faciunt fideles, vt sæpè optent in tentationibus se ipsos probari à Deo. Examina me Domine, & tenta renes meos, inquit Dauid. Atq; hæc etiam patientia Ecclesiæ nostram fidem probat. Cum enim homines cordati & sano iudicio præditi malunt acerbißimos corporis cruciatus, & omnis generis probra, perferre quàm deficere à veritate, palàm fit omnibus eos verè ita sentire & credere quemadmodum profitentur. Verùm Paulus hîc præcipuè agit de exploratione fidei quæ in nobis fit.

Probatio Spem.

Insignem fructum quem pij ex adflictionibus percipiunt exponit δοκιμασία, id est, exploratio parit spem: hoc est, cum probamur in adflictioni-

flictionibus sicuti aurum in igne, tùm & ipsa fides in nobis augetur, & certa spes accenditur quæ futuræ vitæ gaudia alacriter expectat. Cum enim in exploratione constat nobis fidem nostram non esse simulatam, sed veram, vt quæ persistit in probatione, tùm multo firmius omnia Mediatoris beneficia apprehendimus, & certius expectamus liberationem. Credens quidem scit se credere: Sed non omnibus momentis pari splendore lucet fides, non semper eadem constantia animi præditus est pius: sæpè nos turbant errores in mente, sæpè imbecillitates nostræ & peccata obscurant fidem: sæpè hostium Ecclesiæ sarcasmi, conuicia, blasphemiæ, condemnationes opprimere conantur scintillam fidei: Ita vt sæpè pij in dubitationem adducantur, num fides ipsorum sit sincera nec ne: inprimis cum animaduertunt, se admodum languidos esse in studio bonorum operum, & sæpè præueniri peccatis, in solicitudinem conijciuntur. Ipsa ergo exploratio quæ fit in igne variarum adflictionum & miseriarum demonstrat nobis qualis sit nostra fides, num sit sincera, An verò hypocritica. Simulata enim nō subsistit in cribratione, sed euanescit: Quæ verò subsistit, & animosè perfert ærumnas à Deo impositas, ea gignit lætissimā & certissimā spē in corde. Dū Ioseph in carcere iacet, proba-

probatur eius fides, & illa inuenitur multò purior auro. Persistit enim in sua pietate, nec deficit à Deo: Certam ergo concipit spem futuræ liberationis.

Spes non pudefacit.

Huc tandem tendit gradatione sua. Ideò enim pij gloriantur etiam in adflictione sua, quia spes non pudefacit, hoc est, non frustratur nec fallit nos, non est vana nec irrita: sed certò impetrat ea quæ sperat: nititur enim certissima & infallibili Dei promissione, Psal. 18. Dominus est scutum omnium in se sperantium. Item: 17. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te, à resistentibus dexteræ tuæ. Item: 125. Qui confidunt in Domino sicut mons Zion, non commouebuntur. Item: Omnis qui sperat in eo, non confundetur. Cum ergo Deus omnibus sperantibus opem promiserit, & Deus mentiri non possit: spes nequaquam frustratur credentem.

Diligenter autem spes fidelium, quam in Deum collocant, discernenda est, à vana spe carnis: de qua in versu dicitur: Fallitur augurio spes bona sæpè suo. Humanæ enim carnis spes plerunq; ex cupiditatibus natæ, nullo fundamento certo nituntur: At spes fidelium est Lux in corde accensa à Spiritu sancto per fidem, & nititur expressa & certa Dei promissione: & omnipoten-

tia &

tia & veritate Dei. Eſt ergo falſiſſimum, quòd Pontificij nugantur, proprium ſpei eſſe fallere, & falli: Imò contrarium adſerit Spiritus ſanctus, proprium ſpei eſſe, vt neminem pudefaciat nec fruſtretur.

Quia dilectio Dei effuſa eſt in corda noſtra, per Spiritum ſanctum, qui datus eſt nobis.

E*Videntiſſimo* τεκμηρίῳ *probat, ſpem non eſſe irritam, nec fallere. Quia Deus iam inſigni argumento immenſum ſuum erga nos amorem teſtatum fecit, ſiquidem Arrhabonem Spiritum ſanctum effudit in corda noſtra, per quem nos viuificat, nos ſibi arctiſſimè copulat, & facit nos conſortes diuinæ naturæ. Pignus hoc eſt amoris Dei erga nos nobiliſſimum: nam Spiritus ſanctus quem pater mittit in corda noſtra, eſt eiuſdem eſſentiæ cum patre & filio: quid poſſet nobis dare maius, quàm ſeipſum? & æternæ vitæ & lætitiæ facere participes? Cum ergo tantum pignus amoris poſsideamus in cordibus noſtris, certiſſimum eſt Deum non denegaturum nobis liberationem ex omnibus malis, & beatitudinem æternam, quam ſperamus. Auguſtinus mirificè hoc dicto eſt delectatus, ac omnibus ferè paginis*

posuit, vrget autē contra Pelagium, quòd Deum sine Spiritus sancti dono diligere non poßimus: atq; ita dilectionem Dei paßiuè accipit, scilicet, qua Deus à nobis diligitur. Atq; hæc quidem sententia vera est: nemo enim Iesum inuocare potest Dominum, nisi in Spiritu sancto. Longius deinde progreditur hanc nostram esse coram Deo iusticiam: de qua agit Paulus: quando Spiritus sanctus effusus in cor nostrum, accendit in nobis dilectionem Dei & proximi: atq; ita confundit, vt ferè paßim, iustificationem & renouationem.

Sed Paulus distinctè loquitur, discernit iustificationem & renouationem: sola gratuita remißione peccatorum, & imputatione iusticiæ fidei, iusti sumus coram Deo. Deinde aliud est beneficium Mediatoris, quod nos per Spiritum sanctum viuificat, & ad obediendum Deo impellit. Paulus autem hoc in loco non intelligit dilectionem Dei paßiuè, de dilectione qua Deus diligatur à nobis: sed actiuè de dilectione qua Deus nos complectitur, cuius infallibile signum est, donatio Spiritus sancti, quasi diceret: Quod Deus verè nobis sit per Christum reconciliatus, quòd nos ardenter diligat, & complectatur, abundè testatur Deus eo, quòd effundit in corda nostra Spiritū S.

Copiosa doctrina proponitur Ecclesiæ in hoc dicto. Primùm enim docet, quod Spiritus sanctus acci-

acoipiatur per fidem, & verè habitet in cordibus fidelium, in eisq; obsignet amorem Dei erga nos: quemadmodum & Paulus alibi: Quia filij sumus misit Deus Spiritum filij sui, in corda nostra, in quo clamamus Abba pater.

Docet deinde Apostolus, credentes in Christum non solum impetrare remißionem peccatorum, & cum Deo reconciliationem: Verùm etiam donari Spiritu sancto, qui in eis accendit nouam vitam, iusticiam, lucē, & læticiam sempiternam.

Præterea monstrat nobis Apostolus infallibile pignus & Arrbam amoris Dei erga nos, & quòd certò hæredes simus æternæ beatitudinis. Indicat etiam fortem & promptum auxiliatorem, qui nos sustentat, consolatur, & erigit in omni adflictione & tentatione, vt eas perferre & vincere poßimus.

II.

Secundum membrum ἀναλύσεως.

De beneficijs Mediatoris.

Etenim Christus adhuc existentibus nobis infirmis iuxta tēpus pro impijs mortuus est. Vix.n. pro iusto quis moriatur: pro bono. n. fortaßis quis audeat mori. Commendat autē suam erga nos

dilectionem Deus, quòd adhuc peccatoribus existentibus nobis, Christus pro nobis mortuus est: Multò igitur magis iustificati nunc in sanguine ipsius, saluabimur per eum ab ira. Si enim hostes existentes, reconciliati sumus Deo per mortem filij sui, multò magis reconciliati saluabimur in vita ipsius.

SEcundum membrum ἀναλύσεως, videlicet vberior explicatio impulsiuæ causæ nostrę iustificationis. In ꝓpositione fecit Apostolus mentionem redemptionis factæ per sanguinem Domini nostri Iesu Christi: Hoc enim vnicum fundamentum est nostræ iustificationis, quòd Iesus Christus vnigenitus filius Dei, constitutus à patre Mediator & victima, subijt mortem pro peccatis mundi: & hac sua obedientia placauit iram patris, sustulit maledictionem legis, & promeruit nobis iusticiam, & hæreditatem vitæ æternæ. Hoc ergo fundamentum totius doctrinæ de iustificatione, non solum hîc repetit & inculcat: Sed etiam luculentius exponit, vt fontem ipsum omnis consolationis plenè cognoscamus. Occasionem sumit à probanda Dei dilectione, quæ non sinit falli nostrā spem. Euidentißima demonstratio est, Deus

effudit

effudit in nos credentes ipsum Spiritum sanctum manantem de ipsius essentia. Necesse est igitur verum, ardentem et immensum esse Dei erga nos amorem.

Addit deinde & aliam demonstrationem, aquè euidentem. Deus neq; in cœlo neq; in terra quidquam præciosius aut carius habet vnigenito suo filio: sed hunc dedit pro nobis in mortem, cum adhuc hostes eius essemus, vt nos ex morte eriperet. Ergo necesse est eius erga nos amorem immensum & ardentißimum esse: Simul autem eò respicit, vt beneficia Mediatoris Iesu Christi, quā vberrimè exponat: quemadmodum videmus Prophetas & Apostolos in hoc totos fuisse. Fundamentum, inquit Paulus, aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Et Petrus, non est in alio quoquam salus, nec est aliud nomen datum hominibus, sub cœlo, in quo oporteat nos saluos fieri. Item: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, accipere remißionem peccatorum omnes in nomine eius, qui credunt in eum. Et Christus ipse in omnibus suis concionibus præcipuè hoc vrget, vt ostēdat suum officium & beneficia: Sic Deus, inquit, dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit filium suum in mundum, vt iudicet mundum, sed vt mundus per eum

saluus fiat: qui credit in eum non iudicatur: qui verò non credit, iam iudicatus est.

Hæc ergo beneficia Iesu Christi Mediatoris, hoc loco exponit Apostolus, nimirum quòd totius mundi peccata in se recepit: quòd obedientia sua iram æterni patris placauit: quòd sustulit legis maledictionem: quòd vniuersam pœnam peccatis nostris debitam persoluerit: quòd destruxerit totum regnum peccati, mortis, & Sathanæ: quod obedientia sua nobis meruerit remißionem peccatorum, reconciliationem cum Deo, & imputationem iusticiæ: Præterea donationem Spiritus sancti, & hæreditatem regni cœlorum. Christus ergo Mediator fons est omnis nostræ iusticiæ, propter ipsum pronunciamur & sumus iusti coram Deo: Ipse solus est nostra iusticia & salus: Siquidem eius obedientia nobis imputatur, & propter ipsum æterna vita donamur. Christus, inquit Paulus, adhuc existentibus nobis infirmis, iuxta tempus pro impijs est mortuus, hoc est, nos eramus meriti mortem nostris mu[lt]iplicibus peccatis: Et eramus impij alieni à Deo. In tantum verò dilexit nos Christus, vt animam suam pro nobis dederit: & morte sua nostra peccata expiauerit.

Vix enim pro iusto quis moritur; *pro bono fortaßis audeat quis mori. Amplificatio est immensæ dilectionis Christi à comparatione dissimili-*

similium. Non facile inuenitur, qui pro iusto & bono homine vitam suam profundat. Christus verò non dubitauit pro impijs subire mortem: Nemo verò maiorem habet dilectionem, quam vt ponat animam suam pro alio. Omnium igitur euidentissimè demonstrauit Christus ardentißimum suum amorem erga genus humanum, quòd adhuc existentibus nobis peccatoribus, Christus pro nobis est mortuus. Immensum Dei erga nos amorem & magnitudinem beneficij Christi nobis commendare conatur Paulus, vt tantò firmius credamus, nos verè gratis iustificari. Nullum enim est illustrius testimoniũ, nullum euidentius pignus amoris Dei, neq; in cælo neq; in terra, quã quod vnigenitus Dei filius Mediator pro miseris, & damnationi destinatis peccatoribus est mortuus. Ad obtinendam ergo iustificationẽ, oculos oportet in mortẽ Iesu Christi semper intendere, & hac consolatione omnes terrores & tentationes supare.

Multò igitur magis nunc in sanguine ipsius saluabimur per eum ab ira. *Certitudinẽ salutis nostræ demõstrat & amplificat ex magnitudine beneficij & collatione maiorũ: Quia.n. supra mentionẽ fecit ærumnarum & adflictionum, quibus pij adhuc exercentur: quę & turbãt rationem nostrã, & videntur labefactare nostram spem & expectationem de salute æterna: Demonstrat hic argumento validißimo salutis æternę beneficium*

certißimum & infallibile esse. Validior est enim vita, quàm mors. Cum ergo tantum potuit mors Christi, vt nos patri reconciliarit: quantò magis vita eius tuebitur nobis partum hoc beneficium? præterea potior semper est conditio amicorum in impetrandis beneficijs, quàm hostium. Cum ergo Christus reconciliauerit nos patri cum hostes essemus: quantò magis seruabit nos, ne ab ira Dei consumamur: posteaquam reconciliati sumus & propter Christum Deo placemus. Adeò vrget Paulus beneficiorum Christi magnitudinem, vt in nobis exuscitet certam fiduciam de gratuita reconciliatione, & spem firmam de æterna salute.

Non solum autem hoc: sed & gloriamur in Deo, per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc accepimus reconciliationem.

EXposito beneficio Christi & excitata fiducia & spe, repetit fidei illustrem effectum, videlicet læticiam & gloriationem in Deo. Non solum, inquit, credimus reconcilationem, nec tantum speramus certò salutem: Sed etiam nunc in Deo lætamur & gloriamur: sentimus gaudium Spiritus sancti in corde nostro: & ardenti dilectione gratias

gratias agimus Deo, quod propter filium recepit nos in gratiam, & abiecit omnem iram suam: Non turbamur ærumnis vel adflictionibus, sed qualiscunq; est euentus rerum: scimus Deum nobis esse propicium: Nos verè ab ipso diligi: & hunc Dei fauorem pluris facimus, quàm totius mundi opes. Nunc etiam doctrinæ capita quæ in hoc Pauli textu sunt amplißima, breuiter indicemus.

I. Primùm hîc ostenditur, quanta sit seueritas iusticiæ diuinæ: quod videlicet peccatum non poßit remitti, nisi plena fuerit facta compensatio: ideò ipsum vnigenitũ Dei filiũ oportuit fieri λύτρον & hostiam pro peccato vt esset ἀντάλλαγμα pro hominum vita & salute.

II. Secundò doctrina hîc traditur de officio Mediatoris & Meßiæ: Non est missus Christus vt mundi regna occupet: neq; vt nouas nobis præscribat leges, & Mosen aliquantum reformet, sicuti stolidi Monachi finxerunt: sed ideò in hunc mundum venit, vt pro peccatoribus moreretur, & sua morte iram Dei placaret, & Ecclesiam Deo reconciliatam sua interceßione saluaret.

III. Tertiò. Quia Paulus adeò amplificat Dei amorem, & confirmat nostram spem, eò quod pater filio vnigenito non pepercit: docet, Chri-

stum non solum secundum humanam naturã esse Mediatorem: sed secundum vtramq; naturam diuinam & humanam. Atq; ideò diuina est humiliata: & quemadmodum Ireneus loquitur, quieuit in morte, vt humana caro Christi mori posset. Verè igitur Deus est passus & mortuus pro nobis. Non esset tàm illustre signum amoris Dei, si tantum homo pro nobis esset passus. Quia verò vnigenitus & omnipotens Dei filius pro nobis subijt mortem, necesse est amorem esse immensum. Errat igitur Mantuanus Stencarus, qui fingit, Christum tantum secundum humanam naturam esse Mediatorem & placatorem.

Reperiuntur apud Augustinum alicubi tales sententiæ, quibus videtur adserere, quòd sola humana natura sit Mediatrix. Verum hæc sententia non congruit sacræ scripturæ, nec adfert conscientijs consolationem. Si enim tantum humana natura subijt Mediatoris officium: quomodo vnigenitus filius datus est nobis. Rectius igitur Ireneus inquit. lib. 3. cap. 20. Si, inquit, homo non vicisset inimicum, non iustè victus esset inimicus. Rursus, nisi Deus donasset salutem, non firmiter eam haberemus. Et nisi homo coniunctus fuisset Deo nostro, non potuisset particeps

ceps fieri incorruptibilitatis. Oportet enim Mediatorem Deum & hominem per suam ad vtrosq; adfinitatem, ad amicitiam & concordiam, vtrosq; reducere: & facere vt Deus adsumeret hominem, & homo se dederet Deo. Hæc sententia est plena consolationis, & congruit cum Prophetarum testimonijs: in quibus ipse Iehoua promittit se fore nostrum redemptorem & saluatorem.

IIII. Quartò insigne est hoc loco testimonium: quòd iustificatio hominis coram Deo non sit inhabitatio essentiæ diuinæ, sed remißio peccatorum & reconciliatio cum æterno patre: quodq; hæc iusticia sit sita in precioso sanguine Iesu Christi: Iustificati, *inquit*, in sanguine ipsius.

Hanc vnicam & solidam humanæ salutis ancboram labefactare conatus est Osiander, qui finxit remißionem peccatorum seu reconciliationem non esse nostram iustificationem: sed tantum redemptionē, & quodammodo præparationem: Nec in ipso sanguine Christi nos habere iusticiam, sed in iusticia Dei essentiali. Hîc verò vident adolescentes liquidò confutari à Paulò has Osiandri præstigias: Disertè enim fatetur Paulus, nos esse iustificatos in sanguine Christi:

Christi: id est, propter obedientiam vnius iusti constituuntur multi. Contendit verò Osiander illam obedientiam & λύτρου persolutionem tantum ad redemptionem, non ad iustificationem pertinere. Sed Apostolus dilucidis verbis ei contradicit. Deinde & hoc obsistit Osiandro: quòd Paulus iustificationem non aliter accipit quàm reconciliationem: quæ haud dubiè est gratuita peccatorum condonatio, & indigni peccatores in gratiam acceptatio.

V. Quintò. Omne humanum meritum prorsus excluditur hac Pauli concione à iusticia & salute hominum. Testatur enim Paulus in eo demonstrari Dei erga nos ardentem dilectionem, quòd non prius à nobis sit dilectus, vel aliquo nostro officio nobis ad remunerationem deuinctus vel illectus: sed quòd nos pessimè de ipso meritos, in peccatis adhuc submersos, & odio Dei flagrantes immensa bonitate gratis sit complexus amore: eoq; tanto vt etiam vnigenitum filium subiecerit morti pro hostium suorum salute. Vanissima igitur & sacrilega sunt figmenta Sophistarum, quibus adseritur meritum congrui vel condigni. Non enim ab vllo hominis merito, sed à gratuita Dei misericordia tota hominum salus pendet.

VI. Sextò. Doctrina de oppresso atq; extincto libero arbitrio hîc simul obseruari debet. Paulus

lus enim se & totum genus humanum, non tantum peccatores, verum etiam hostes Dei adpellat: qui nisi per mortem filij gratuitò cum Deo reconcilientur, persistant in ira atq; odio aduersus Deum: Non enim dicit tantum Deum erga nos iratum fuisse ob peccatum: Verùm etiam nos hostili animo fuisse erga Deum adfectos. Necesse est igitur prorsus peruersam, corruptam, & malicia, quasi lepra, perfusam esse totam hominis naturam: quæ Deum beneficentissimum conditorem, iustissimum iudicem, sapientissimum rerum administratorem, & clementissimum patrem ac Dominum vltrò odit ac detestatur. Rom. 8. sensus carnis, inquit, est inimicitia aduersus Deum. Nemo igitur ex sese potest salutem eligere, vel ad gratiam se adplicare, vel conuersionem expetere, vel in sui regeneratione cooperari: Sed necesse est vt cor Deo inimicum & durum, diuina largitate gratiæ ad Deum flectatur, & per Spiritum sanctum regeneretur.

III.

Tertium membrum ἀναλύσεως.

DE PECCATO.

PRopterea sicut per vnum hominem peccatum intrauit in mundum, & per pecca-

peccatum mors, & ſic in omnes homines mors peruaſit, eò quòd omnes peccauerunt. Nam vſq; ad legem peccatum erat in mundo: Peccatum verò non reputatur non exiſtente lege: ſed regnauit mors ab Adam vſq; ad Moſen, etiam ſuper eos qui non peccauerunt in ſimilitudine tranſgreſsionis Adæ, qui eſt typus furtui.

HIc accedit Apoſtolus ad explicationem doctrinæ de peccato: docet quid ſit peccatum coram Deo, vnde profectum ſit, vnde cognoſcatur, quid mereatur & efficiat. In propoſitione enim dictum fuit, iuſtificationem noſtram coram Deo, eſſe remiſsionem peccatorum. Intelligi igitur oportet, de quo peccato Paulus loquatur. Nam Prophetæ & Apoſtoli multò aliter de peccato loquuntur, quàm vel Philoſophi, & iuriſconſulti, vel politici gubernatores. Philoſophi enim & politici gubernatores peccatum vocant dictum vel factum contra rationem & leges, quòd pœna ſit dignum. Et tantum de actionibus externis iudicium faciunt: internam cordis prauitatem, fontem omnis mali, nec monſtrant

nec

nec accusant, nec ostendunt quantam iram & quas pœnas peccatum mereatur coram Deo.

Apostoli verò & Prophetæ cum de peccato loquuntur, constituunt hominem coram tribunali Dei, & ostendunt quid Deus in homine accuset, & cuiusmodi sit Dei iudicium aduersus peccatum. Hic ergo locus diligentißimè considerandus est: Magnitudo enim beneficiorum Mediatoris intelligi non potest, nisi prius cognoscatur quale sit hoc malum, quod Deus tàm horrenda ira auersatur in homine, & æternis supplicijs destinauit.

Multæ & variæ definitiones peccati passim reperiuntur, vt illa vulgaris: peccatum est dictum, vel factum, vel cogitatum contra legem Dei. Sed mutila & imperfecta est hæc definitio, siquidem peccatum Originis non complectitur. Omnibus igitur definitionibus peccati Apostolica anteferenda est: ἁμαρτία ἐστὶ ἀνομία. Peccatum est discrepantia à lege Dei, siue ea consistat in actione, vel motu, siue in defectu, vel prauitate. Est ergo peccatum, cùm defectus, tùm prauitas, cùm motus tùm actio, quæ dißidet à lege Dei, & meretur præsentes & æternas pœnas. Hæc definitio sumitur ex lege: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde tuo, & tota anima tua; Et Maledictus omnis, qui non permanet in omni-

in omnibus quæ scripta sunt in libro legis huius, vt faciat ea. Hæc Lex non solum flagitat rectas actiones & motus: sed inprimis cor purum, rectum, ornatum iusticia & integritate, cuiusmodi condidit Deus. Quia verò cor corruptum & deprauatum est, & caret vera Dei noticia, & rectitudine voluntatis, plenum autem est prauitate. Hunc defectum & prauitatem accusat Lex diuina inprimis, vt fontem omnium malorum motuum & actionum. Supra cap. 3. dixit Paulus: Omnes peccauerunt & carent gloria Dei. Vbi docet ipsum defectum integritatis & iusticiæ esse peccatum coram Deo.

Rectè ergo facit Ecclesia, quod tradit duplex esse peccatum: videlicet originale & actuale. Etsi enim hæ voces in scriptura non reperiantur, tamen res ipsæ manifestißimè ab Apostolis & Prophetis traduntur. Et hoc loco Paulus inprimis agit de peccato Originis, ostendens fontem omnis mali, & quanta malicia in homine hæreat, quam expiari oportuerit sanguine Iesu Christi.

Peccatum ergo Originis, est reatus propter lapsum Adæ, & totius humanæ naturæ corruptio, videlicet caligo & ignoratio Dei in mente, auersio voluntatis à Deo, & vis inimica Deo, contumacia in corde, & omnium virium ἀταξία, quæ carnali generatione propagatur in omnes homines, & propter quam maliciam sumus

mus filij iræ, rei mortis æternæ, nisi fiat liberatio per Dominum nostrum Iesum Christum Mediatorem. De hoc tristi malo nihil dicunt Philosophorum aut Iurisconsultorum libri. Ratio enim non agnoscit hoc malum: sed Spiritus sanctus illud reuelat in sacra scriptura. Ecce, inquit Dauid, in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea: Statim vt conceptus sui, adhæsit mihi peccatum. Ipsa enim massa, ex qua formatus sum, est polluta & infecta peccato.

Primum ergo significat peccatum Originis reatum, quo omnes posteri Adæ ad mortem obligamur, propter lapsum ipsius. Nam per inobedientiam vnius peccatores constituuntur multi: Nos sumus peccatores, id est, habemus peccata, & rei sumus mortis, propter vnius Adæ inobedientiam: Item: vnius delicto mors regnauit per vnum. Item: Sicut per vnum delictum in omnes homines mors regnauit in condemnationem. In his dictis Paulus disertissimè testatur, nos omnes propter Adæ lapsum reos esse æternæ mortis. Et haud dubiè respexit Apostolus ad seuerissimam vocem: Quacunq; die comederis de arbore ista, morte morieris: Tu Adam nimirum cum tota posteritate. Nam quod ex carne natum est, caro est, inquit Christus. Hinc illud ad Eph. 2. Eramus omnes natura filij iræ. Non ergo peccatum Ori-

ginis significat tantum pœnalitatem aut seruitutem, aut ignominiam sine omni propria culpa: sed significat nos verè esse reos etiam propter Adæ delictum. Iustum enim est iudicium Dei, qui punit peccata parentum in filijs, in tertiam & quartam generationem, in his qui oderunt eum.

Secundò peccatum Originis significat ipsum defectum & prauitatem naturæ humanæ secutam lapsum Adæ, videlicet caliginem & ignorationem Dei in mente, & pronitatem ad omnis generis errores & mendacia: auersionem voluntatis à Deo, & vim inimicam Deo, & in corde contumaciam, & omnium virium & adfectuum conturbationes atq; ἀταξίαν, discrepantem à lege Dei. Hic defectus accusatur in scripturę dictis. Omnis homo mendax, id est, homo naturæ luce non nouit Deum nec voluntatem eius, sed fertur erroribus & mendacijs. Christus inquit, nemo nouit patrem nisi filius. Et Ioannes totum mundum appellat tenebras. Paulus: Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. Hæc carentia lucis in mente & pronitas ad mendacia est peccatum coram Deo: qui hominem clara Dei noticia ornauerat. Sic & voluntas destituitur rectitudine & integritate: Est verò inimica Deo: & ea vult quæ aduersantur Deo: Vnde Paulus: Sensus carnis est inimicitia aduersus Deum; Legi enim Dei non subijcitur: Nec enim potest.

potest. Rom. 8. Cor etiam totum deprauatum est, ita vt nullos concipiat adfectus seu motus, nisi impuros & errantes: & totum Deo aduersetur. Cor hominis, inquit Hieremias, prauum & ærumnosum est. Et Dauid: Omnes corrupti sunt & declinauerunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Hic ergo defectus iusticiæ, & prauitas in corde toto & anima hærens, aduersa Deo, quæ propagatione carnali transfunditur in homines: & propter quam rei sumus æternarum pœnarum, est peccatum Originis: non tantũ quia contractum est primo peccato: Sed etiam quia fons est omnium actualium peccatorum. Nec tantum est fomes peccati, vt Pontificij fingunt, contra Dei verbum; sed est reuera & propriè peccatum dignum morte æterna, nisi fiat remißio propter & per Christum Mediatorem.

Disputat ILLYRICVS ipsum cor & animam rationalem esse peccatum Originis, & non solum prauitatem seu viciositatem accidentalem, sed ipsam substantiam esse Originis peccatum. Sed turpiter hallucinatur, & discedit in eo à sinceritate doctrinæ Apostolicæ, quæ discernit res conditas à Deo, à vicio & destructione quæ acceßit & à Sathana inuecta est. Ipsa quidem anima & cor & totus homo cum omnibus viribus suis peccato pollutus, corruptus, deformatus & contaminatus est: sed ipsa anima

rationalis seu cor ipsum non est peccatum, hoc est, non est ipsa prauitas: Anima enim condita est à Deo: peccatum verò & tota cordis malicia, tenebræ, mendaciũ & inimicitia aduersus Deum non sunt à Deo: nec sunt res conditæ, sed sunt corruptio inuecta à Sathana. Cor hominis per Christum liberatur à peccato, & sanctificatur per Spiritum sanctum, & si in fide perstiterit, viuet in æternum cum Deo: quod de peccato cogitare nefas est. Extitit etiam in homine cor & anima ante peccatum. Et Paulus hoc loco adfirmat, peccatum introiuisse in hominem. Accessit ergo peccatum, & non est ipsa hominis substantia, licet totam hominis substantiam inuaserit, turbauerit, infecerit, corruperit & necauerit. Explodendus est igitur error Illyrici, vt qui ex diametro pugnat cum articulo de creatione rerum: Et discernenda sunt cor & anima, & tota substantia hominis condita à Deo: & peccatum quod est malum accidentale, & corrupit atq; contaminauit totam cordis & animæ substantiam, & disturbauit omnes vires hominis.

Controuertitur etiam in Ecclesia, quomodo malum hoc Originis propagetur, & ad posteros transfundatur. Pelagius & qui eum secuti sunt, contendunt non carnali procreatione: Sed tantum imitatione propagari: quia filij sequantur exempla parentum: Sed hic crassus error delet doctri-

doctrinam Ecclesiæ de peccato Originis, & refellitur à tota scriptura. Gen. 5. Adam genuit ad similitudinem & imaginem suam, & vocauit nomen eius Seth. Christus inquit: Quicquid ex carne natum est, caro est. Ioan. 3. Item: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Psal. 51. 1. Cor. 15. in Adam omnes morimur. Hæc dicta clarè testantur, peccatum non tantum imitatione, sed ipsa carnali procreatione transferri in posteros. Quomodo enim potest esse mundus coram Deo de immundo conceptus semine? Hinc est quòd hoc loco Paulus dicit, mortem regnasse in eos quoq;, qui non secundum similitudinē preuaricationis Adæ peccauerunt: Quod dictum haud dubiè de infantibus est intelligendum: qui licet non habeant externa & manifesta peccata actualia, nec Adamum imitati sunt, tamen mortē subierunt, vt qui propter Adæ lapsum rei fuerunt, & immundam naturam à parentibus contraxerunt, ideoq; morti vt peccatores, obnoxij fuerunt. Non ergo Adam exemplo tantum nocuit generi humano: sed vno suo delicto totam suam posteritatem demersit in mortem. Quemadmodum disertißimè docet: per vnius hominis delictum, condemnatio venit in omnes homines. Item; in Adam omnes moriuntur.

Nec verò quispiam mirari debet, aut iniustum

iudicare, quòd Deus propter esum pomi totum genus humanum adiudicauerit morti: Non enim ex ratione humana de peccatorum supplicio iudicandum est, sed ex ipsa lege, quæ docet iudicia Domini esse immensam abyssum, & Deum punire parentum peccata in tota posteritate. Etsi autem nemo hominum magnitudinẽ peccati Adæ, quod commisit edendo pomum, explicare verbis potest, tamen excitandæ sunt mentes ad expendendam aliquomodo atrocitatem sceleris. Non enim tantum ad vnius pomi esum, sed inprimis ad contemptum Dei, ipsiusq; mandati est respiciendum. Hæc enim longè grauißima scelera concurrunt in tristißimo lapsu Adæ.

I. Diffidentia ac dubitatio de verbo & voluntate Dei: Audiuerat mandatum ex ore Dei, & quidem in natura integra: Et tamen cum Sathan nebulas offundit, dubitare incipit.

II. Contumacia, qua spreuit tàm graue Dei mãdatum, & seuerißimam mortis comminationem.

III. Superbia, siquidem non contentus amplißimis donis iusticię & vitæ, voluit æquari Deo.

IIII. Horrenda ingratitudo. Acceperat immensa beneficia ab æterno Deo: conditus nimirum ad imaginem & similitudinem Dei, in iusticia & sanctitate vera: sed omnium horum beneficiorum oblitus, auertit se à Deo, contemnit eius mandatum, & sponte abijcit vitam.

V. Odium

V. Odium Dei: quia Sathanæ præstigias potius sequitur, quàm sanctißimũ Dei præceptum, & coniungit se Sathanæ, fit hostis Dei.

VI. Contristatio & expulsio Spiritus sancti, qui in ipso habitabat.

VII. Parricidium, non enim se tantum, sed totam suam posteritatem vno hoc scelere coniecit in mortem sempiternam. Et primam ille fenestram aperuit, atq; etiã causam præbuit ad vniuersa scelera totius generis humani.

VIII. Blasphemia: Sua enim inobedientia præbuit Adam malis Spiritibus occasionem blasphemandi Deum conditorem Adæ.

IX. Furtum etiam commisit, siquidem Deo inuito & prohibente contrectauit, & comedit fructum vetitæ arboris.

X. Mendacium: Dum enim securus est, & non metuit mortem ex comminatione Dei, Deum accusat mendacij, ipse verò mendacij scelere constringitur.

In summa nulla voce humana exponi potest atrocitas & magnitudo scelerũ, quæ Adam commisit dũ contra Dei præceptũ de fructu vetitæ arboris comedit. Non igitur extenuandum est Adæ delictum, nec calumnia facienda iudicio Dei, quòd genus humanum propter vnius delictum destinauit morti & æternæ damnationi: quin potius hinc discamus quanta sit seueritas iudicij

diuini, & quam fœda res sit peccatum. Causam huius mali ostendit Paulus, nimirum ipsam voluntatem hominis: Non enim Deus impulit Adamum ad peccandũ, nec vllo modo ei extitit causa peccandi: Semper enim tenendum est dictum Psalmi: Non Deus volens iniquitatem tu es. Item: perditio ex te est, in me tantum salus tua. Voluntas ergo Adæ decepta & impulsa à Sathana, est causa peccati. Vnde textus dicit: serpens decepit hominem. Et Christus inquit: Diabolus est homicida ab initio, & in veritate non stetit. 1. Ioan.3. Qui facit peccatum ex diabolo est: quia ab initio Diabolus peccat. Sed hoc loco satis est Paulo ostendisse, quod voluntas humana sit causa peccati. Per vnum hominem, inquit, peccatum intrauit in mundum.

Iam quid peccatum operetur & mereatur, quibus pœnis & supplicijs sit dignum, considerandum est: Paulus dicit, mortem intrasse in mundum per peccatum: sed quia mortem dicit regnasse, simul totum regnum peccati & mortis complectitur. Sunt autem infinita & innumera mala, quæ homo sibi attraxit per peccatum: videlicet:

I. Iram æterni Dei propter inobedientiam: excidit enim homo gratia Dei, & factus est filius iræ.

2. Amis-

II. *Amißionem omnium Spiritualium donorum, videlicet lucis, iusticiæ, vitæ, libertatis, læticiæ, sapientiæ, & innocentiæ. Hæc ornamenta detraxit Sathanas homini.*

III. *Deprauationem & viciositatem totius naturę, vt tenebras in mente, inimicitiam contra Deum in voluntate, contumaciam & maliciam in corde.*

IIII. *Maledictionem legis.*

V. *Seruitutem arbitrij, ita vt nequeat homo præstare obedientiam Deo ex toto corde.*

VI. *Omnis generis miserias & calamitates huius vitæ, vt paupertatem, morbos, incendia, bella, vastationes, famem, infælicitatem coniugij, infælicitatem liberorum, sterilitatem agrorum, sæuas tempestates, terræ motus, subitos terrores, & alia infinita mala, nam πλεία γ῀αια κακῶμ πλεῖη δε θαλάσα.*

VII. *Mortem corporis.*

VIII. *Tyrannidem Sathanæ, qui nactus est imperium in hominem, eò quod homo se auertit à Deo, & sponte cum Sathana coniunxit.*

IX. *Maledictionem totius terræ, quæ non dat vires suas: sed profert nunc spinas & tribulos propter peccatum hominis.*

X. *Æternam condemnationem corporis & animæ.*

Hos multiplices & tristißimos effectus peperit peccatum Adæ, & quidem omne peccatum, quod non tegitur vmbraculo Mediatore, similes parit effectus, & conijcit hominem in tyrannidem Sathanæ, mortem & condemnationem æternam. Totum aceruum malorum complexus est Paulus, cum dixit mortem ab Adam in omnes regnasse. Item: mortem regnasse per vnius delictum in omnes ad condemnationem.

Quia verò hanc doctrinam de peccato Originis Pelagius scelerate corrupit, cuius errores Pontificij mordicus adhuc retinent: Prodest adolescentes in conspectu habere præcipuos errores Pelagij, & refutationes solidas, quas hoc loco suppeditat Paulus.

I. *Primùm ergo Pelagius docuit: Adamum omninò fuisse moriturum, etiamsi non peccasset: quia mors ita à Deo fuerit ordinata, & non irrogata propter inobedientiam. Sed Paulus refellit eum. 1. per peccatum mors intrauit in mundum. Item: in Adam omnes morimur. Item: condidit Deus hominem ad imaginem suam: & quacunq; die comederis de arbore ista, morte morieris.*

II. *Docuit Adæ peccatum nemini nisi ipsi nocuisse, quo ad culpam & pœnam attinet: Nobis verò tantum exemplo nocuisse peccatum. Sed refellit eum Paulus, qui dicit: propter inobedientiã vnius hominis, peccatores constituuntur multi.*

Item.

Item: per vnius delictum mors regnauit in omnes homines in condemnationem.
III. Docuit, gratiam & auxilium Spiritus sancti dari hominibus iuxta merita. Sed Paulus resistit huic errori adserens, gratis remitti peccata, & gratis per gratiam Christi donari Spiritum sanctum, absq; omni merito operum.
IIII. Contendit humanam naturam esse integram absq; peccato, & infantes tam insontes nasci, atq; Adam sit factus. Ideoq; non baptisari ob contagium innatæ labis, sed vt hæreditate regni Dei honorentur. Refellit autem hunc errorem Paulus, cum inquit, Eramus natura filij iræ. Itē: omnes carent gloria Dei. Item: eò quòd omnes peccauerunt, id est, habent peccata. Et Psal. 14. Omnes declinauerunt, & inutiles facti sunt.
V. Gratiam intelligi voluit beneficiū creationis, poßibilitatem naturæ, donationem liberi arbitrij, & legis doctrinæ reuelationem. Sed Paulus docet, gratiam intelligendam esse fauorem Dei gratuitum, quo nobis gratis absq; merito propter Christum remittit peccata: & nos pronunciat iustos.
VI. Docuit vires liberi arbitrij planè integras esse & nullo defectu impediri. At Paulus contra docet, hominem esse seruum peccati; Lex est Spiritualis: Ego autem sum carnalis, venundatus sub peccatum.

7. Docuit

VII. Docuit nullum esse discrimen inter legem & Euangelium; sed hominem tàm per legem quàm per Euangelium iustificari. Paulus verò refellit eum: Nũc, inquit, iusticia Dei sine lege patefacta est. Item; ex operibus legis non iustificabitur coram Deo vlla caro.

VIII. Docuit homines absq; gratia & auxilio Spiritus sancti posse implere legem Dei, & perfectum esse absq; omni peccato. Qui error pugnat cum tota sacrã scriptura, & inprimis cum dicto Pauli: Non enim bonum, quod volo hoc facio, sed malum. Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati.

IX. Docuit concupiscentiam & interiores adfectus non esse peccata pugnantia contra legem: sed esse naturales motus. At Paulus contra docet, concupiscentiam esse peccatum. Concupiscentiam esse peccatum nesciebam, nisi lex dixisset, non concupisces.

Ita Paulus totum Pelagianismum, quem pontificij magna ex parte inductis tantum nouis quibusdam coloribus tuentur, disertißimè refutauit.

Quatenus peccatum Originis in baptismo tollatur, & quid ex eo post baptismum relinquatur, in sexto & 7. cap. dicendum erit.

Actuale

Actualepeccatum est omnis motus vel actio interior vel exterior pugnans cum lege Dei, promerens præsentes & æternas pœnas, nisi fiat remißio propter Christum Mediatorem. Paulus clarißimè distinguit actuale peccatum ab Originali peccato, cum dicit: mortem regnasse ab Adam in eos quoq;, qui non peccarunt secundum similitudinem præuaricationis Adæ. Vbi loquitur de infantibus, qui non commiserunt actualia peccata vt Adam, & tamen mortem subierunt, quia habuerunt peccatum, nimirum Originale: reatum & prauitatem naturæ.

Quod sit discrimen inter peccatum mortale & veniale, & in Spiritum sanctum, dicetur cap. 6. Deo iuuante. Nunc singula Pauli verba expendamus.

Per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ. *Hîc ostendit de quo peccato in propositione locutus sit: nimirum quo omnes homines contaminati sunt: quasi dicat: non loquor tantum de ciuilibus seu externis delictis, sed totam peccati molem, quæ totum genus humanum premit, & fontem omnis mali simul complector: nimirum lapsum Adæ, qui omnes demersit in mortem, & totius naturæ corruptionem: propter quam omnes sumus obnoxij morti & damnationi. Ita ad primam scaturiginem omnis mali nos deducit, cùm vt conuincat omnes de peccato, tum*

vt tan-

vt causam ostendat, cur oportuerit constitui Mediatorem. Per vnum hominem scilicet Adamum, vt historia Gen. 3. docet, peccatum intrauit in mundum: Non ergo conditum est peccatum in natura hominis: nec est ipsa cordis vel animæ substantia: Sed accessit hoc malum à Sathana inuectum, & corrupit hominis substantiam, tàm animæ quàm corporis. Voluntas ergo humana, quæ libertate sua abutens, sponte sese auertit à Deo, est causa efficiens peccati.

Mouent hîc aliqui disputationẽ de animę traduce: num ea vnà cum corpore à parentibus propagetur, an verò à Deo corporibus in vtero formatis inseratur. Augustinus & Lutherus licet non obscure significẽt, cui sententiæ magis adsentiantur, tamẽ non definiunt. Philippus in Iustiniano ostendit se magis probare eam sententiam, quæ adserit animam esse ex traduce: & dicit cõgruere hanc sententiam ad dictũ: Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis cõcepit me mater mea. Et cum Christus dicit: Quicquid ex carne natum est, caro est, non tantũ de corpore: Sed etiam de anima hominis obnoxia morti loquitur. Scriptura etiam non sine causa sic loquitur: Omnes animæ quæ egressæ sunt de femore Iacob. Ex. 1. Et cũ scriptura totum hominẽ cum anima rationali appellet carnẽ, nõ obscurè docet, tã animam quàm corpus ex semine parentum propagari & condi. Adhæc nisi statuamus animam

Christi

Christi ex Maria propagatam esse, quomodo credemus, Christum naturam nostram integrè adsumpsisse? Nec verisimile est animas conditas à Deo extra corpora, atq; sine peccato infundi in impura corda, vt maculentur, & æternam condemnationem subeant. Quomodo etiam puniet Deus peccata parentum in filijs, si anima non est à parentibus, cum in anima præcipuè hæreat vis peccati? Cum scriptura igitur rectius congruit, animas cum corporibus à parentibus propagari.

Et per peccatum mors.

Effectum peccati adiungit: Atq; vt doceat in omnibus hominibus existere peccatum, ab effectu id colligit: Mors, inquit, in omnes homines peruasit: Ex quo patet omnes esse peccatores. Mors est stipendium peccati. Verum ipse disertè adiungit causam.

Eò quòd omnes peccauerunt.

Idest, eò quòd omnes habent peccatum, ab illo primo homine contractũ: ideò omnes morti sunt obnoxij. De hoc loco atrocia certamina extiterũt, cum inter Pelagium & Augustinum: tum inter Erasmum & eius Antagonistas. Pelagius & Iulianus ita enarrarunt ἐφ' ᾧ, id est, propterea quòd transgressione primum hominem imitarunt:

runt: quasi hæc esset mens Pauli, in eos omnes peruasisse mortem, qui ad similitudinem peccati Adæ sunt lapsi. Verùm Augustinus vehementer huic corruptelæ restitit, ac enarrauit ἐφ' ᾧ, *id est, in quo: scilicet in quo Adam, vel in quo peccato, lib. 6. cont. Iulia. & alibi. Ac rectißimè tenuit mentem Pauli Augustinus: Non enim hoc tantum vult, mortem peruenisse ad eos, quicunq; peccati commißione Adam sunt imitati: sed potius demonstrat totum genus humanum peccato obnoxium, atq; ideò ad mortem destinatum esse. Mors, inquit,* in omnes peruasit, propterea quòd omnes peccauerunt, *id est,* peccato sunt polluti. *Minus verò congruè explicauit phrasin Augustinus, In quo: Nam quòd dicit in quo peccato, non congruit constructioni orationis. In quo Adam, tollerari posset, sed græca phrasis* ἐφ' ᾧ *causalis est, eo quòd. Atq; hæc interpretatio multò grauius refutat commentum Iuliani, quàm Augustini interpretatio. Ostendit enim causam, cur omnes homines sint obnoxij morti, videlicet quia omnes habeant peccata, nec quisquam sit ab eo immunis.*

Quòd verò Erasmus vertit ἐφ' ᾧ, *id est, quatenus, quodq; hunc locum vult intelligi, non de peccato Originali, sed personali seu actuali singulorum, graui reprehensione est dignum.*

Violen-

Violenta est enim textus deprauatio: deinde præcipuum Paulinæ disputationis statum euertit. Sciendum igitur hanc particulam ἐφ' ᾧ non aliter esse accipiendam, quàm quòd causam contineat, cur omnes sint morte onerati, videlicet eò quòd nemo sit immunis à peccato: Stipendium enim peccati mors est. Ergo si quis morte grauaretur qui non haberet peccatum: crudelitatis ac iniusticiæ Deus accusaretur, siquidem immerentem puniret.

Cum ergo nec apud Deum sit iniusticia, nec quisquam hominum liber aut solutus à vinculo mortis, necesse est omnes pariter habere peccatum, tàm infantem recens natum, quàm hominem adultum vel senem. Atq; illustre est hoc testimonium contra Pelagianos de peccato infantum, & tota labe Originali. Adserit enim Paulus omnes homines esse peccatores & propter peccatum morti addictos: Rectè igitur ab Augustino est dictum: Vitiatæ, inquit, radicis macula, ita propaginis traduce, per generationum sarmenta diffusa est: vt nec infans quidem vnius diei à culpa præuaricationis sit alienus, nisi per indebitam saluatoris gratiam fuerit liberatus.
Peccauerunt dixit Paulus hebraica consuetudine, pro eo quòd est, habuerunt peccata. *Prophetæ enim non solum actiones prauas, & errantes motus, nominant peccata: Sed etiam*

radicem malarum actionũ, videlicet corruptionem totius animæ & mentis & voluntatis ac cordis: Quemadmodũ & Dauid loquitur; Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Agnoscit Dauid se peccasse, id est, habuisse peccatum, etiam cum conciperetur: quia massa fuit impura & lepra peccati infecta. Cum ergo in hoc loco Paulus euidenter adserat & demonstret, doctrinam de peccato Originis, similia testimonia cum hoc loco conferãtur, vt Gen. 8. Omne figmentũ cordis humani est malum omnibus diebus. Eph. 2. Eramus natura filij iræ. 1. Cor. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. Rom. 8. sensus carnis est inimicitia aduersus Deum.

Vsq: ad legem peccatum.

AVgustinus paßim vrget, Paulum hoc dicto adserere, quod lege non sit sublatum peccatum: id verißimè dicitur, sed non satis euidenter ex hoc loco demonstratur. Potius hoc vult Paulus, etiam ante legis promulgationem, peccatum in mundo fuisse, & iram Dei prouocasse. Quia Paulus agit de origine huius mali, vult docere non tùm prius inuectum esse peccatum, quando Lex est promulgata: Tum enim fuisse peccatum & inobedientiam, nemo negare poterat: Verùm etiam ante Mosen & legem peccatum viguisse & regnas-

regnasse in genere humano: *Ab Adam vsq; ad Mosen*: Etsi enim tanta solennitate non erat lata Lex, tamen erat Lex & naturaliter quodammodo nota, & ministerio verbi reuelata. Prima Lex fuit Adæ data, ne de arbore ederet. Deinde legis ministerio vocatur Cain ad pœnitentiam: laudatur Abelis obedientia: damnatur Caini parricidium. Item: pœnæ, diluuiũ, conflagratio Sodomæ, fuerunt conciones legis de ira Dei aduersus peccatũ. Item: mandatum datũ Noah: de ædificanda Arca: Promißio mercedis facta Abrahę. Hæc testantur nunquam legem defuisse mundo. Vult igitur Paulus: Peccatum non tùm primùm exortum esse, cum Lex cœpit promulgari: sed iam tùm fuisse & regnasse ab Adam vsq; ad Mosen. Hoc autem ideò vrget, vt doceat propagatione & generatione deriuatam esse hanc labem ab ipso Adam, sicut clarißimè dicitur in dicto: Quod natum est ex carne, caro est.

Peccatum verò non æstimatur.

Hic attingit doctrinam de vsu legis: sed hoc caput Paulus post clarius euoluet, vbi doctrinam de gratia absoluerit. Est autẽ sententia: Ante promulgationẽ legis minus agnitum fuit peccatũ, non satis graui iudicio æstimatum. Nam secura & cæca mens humana vbi nõ excitatur voce

legis, facile indormit suis peccatis, & sibi blanditur, & iudicium Dei parui pendit. Lex igitur tanto strepitu & tumultu laca est, non vt primum inueheret in orbem peccatum: sed vt peccatum iam per Adæ prauam voluntatem inuectum reuelaret, damnaret, & hominibus securitatem & torporem excuteret.

Sed regnauit mors ab Adam vsq; ad Mosen.

ARgumento ab effectu ad causam probat peccatum fuisse in orbe ante legem Mosis. Mors est Stipendium peccati, nec potest eos subigere, qui à peccato sunt immunes. At mors regnauit in omnes ab Adam vsq; ad Mosen. Ergo necesse est in omnibus extitisse peccatum. Euidens est plane argumentum: nititurq; fundamento firmissimo, videlicet iusticia Dei.

Etiam in eos qui non peccauerunt ad similitudinem transgressionis Adæ.

HIc planè nobilis est locus, & quasi ἐπιτείχισμα *articuli de peccato infantum, & vicio Originali. Discrimen enim facit Paulus peccatorum; Alios dicit peccasse ad similitudinem*

præua-

præuaricationis Adæ, alios non ad similitudinem: Non dubium est quin vocet, ad similitudinem peccare, peccato actuali imitari lapsum Adæ. Necesse est igitur hunc locum de infantibus intelligi: quòd hi licet nullo facto imitati fuerint Adam: tamen morti fuerunt obnoxij: non minus atq; adulti. Ex quo sequitur, peccatum Adæ non solum Exemplo nocuisse, sed etiam reatu omnes implicuisse, & contagium peccati per propaginem traducis esse diffusum & deriuatum in omnes. Obseruandum est igitur hoc testimonium de peccato Originali diffuso in omnes homines, atq; etiam in infantes recens natos. Item: de peccato duplici, Actuali vel personali & Originali. Item: refutatur hoc loco crassa Pelagij & Erasmi imaginatio, quòd Adam saltem imitatione & exemplo læserit posteritatem, nō reatu constrinxerit, nec propagine infecerit. Expressè enim hîc Paulus testatur, non solum in eos regnasse mortem, qui inobedientia sunt imitati Adam: Verùm etiam in eos, qui nullo scelere vel inobedientia factū Adæ sunt secuti, vt infantes. Non igitur tantum Actualia peccata merentur mortem, verum etiam Originalis labes & contagium. Quòd verò negat Erasmus Paulum hîc agere de infantibus, nimis crassæ inscitiæ est, & Pelagianum errorem sapit.

Qui est forma futuri, scilicet Christi.

HIc breuiter significat, quam instituerit collationem, videlicet Adæ & Christi, peccati & gratiæ, damnationis & æternæ salutis. Verùm antequam plenè hanc collationem explicet, intertexit rationem dißimilitudinis, ne quis collatione offendatur: Inter se enim contraria sunt peccatum & gratia, vita & mors, salus & condemnatio: In Adam verò & Christo est aliqua comparatio: Adæ enim vt parenti totius generis humani donata & commissa fuit iusticia & vita, quã si retinuisset & conseruasset, potuisset eam in totam posteritatẽ propagare. Quia verò amisit iusticiam & vitam, & sese & totam posteritatem spoliauit summo bono, & demersit in mortem & condemnationem. Atq; ita vnus homo omnibus fuit causa pereundi. Christus secundus est Adam, cui rursus concredita est iusticia & salus mundi: ita vt per vnius hominis obedientiam, iusti constituantur multi: & per vnius gratiam, vita & salus in omnes credentes perueniat.

Ita Paulus confert inter se fontem omnis mali: & deinde fontem omnis boni.

Sed

Sed non ſicut delictum, ſic & donum.

HAec parentheſis eſt anticipatio ne quis putet per omnia congruere hæc inter ſe, Adamum & Chriſtum, peccatum & gratiam. Eſt enim in multis partibus non ſolum diſsimilitudo, ſed etiam pugnantia. Ac Paulus hoc ſolum cupit monere, quemadmodum ab vno homine profecta eſt condemnatio, ita ab vno allatam eſſe vitam & iuſticiam. Quare ne quis offendatur, vel abſurdas concipiat animo cogitationes, primùm diſſimilitudinem explicat & inculcat. Sunt autem in hac collatione Adæ & Chriſti, peccati & gratiæ, multa diſsimi la.

I. Primùm perſonæ ſunt diſsimiles, merita vtriuſq; & meritorum effectus prorſus contrarij. Adam enim eſt homo tantum conditus ad Dei imaginem terrenus. Chriſtus eſt æternus & omnipotens Deus, ſpiritualis homo. Adã peccato meruit mortem æternam ſibi & alijs. Chriſtus perfecta obedientia meruit Eccleſiæ vitam & iuſticiam.

II. Secundò. Efficacia diſsimilis eſt peccati & gratiæ, mortis & vitæ. Nam etſi magna vis eſt peccati, adeò vt per vnum hominem vniuerſum genus humanum adſtrinxerit damnationi; Tamen gratia Ieſu Chriſti eſt poten-

potentior: nam ea non solum ab hoc primo Adæ peccato & Originali contagio, sed ab omnibus peccatis liberat, & delet tàm actualia, quàm Originalia delicta: Nam Christi meritum est multò validius: Dei gratia est multò amplior: Christi regnum est multò potentius regno Diaboli. Atq; hanc dissimilitudinem inprimis hîc vrget Paulus, ne quis ex hac collatione colligat, vel suspicetur Christi gratia tantum deleri morbum Originis & Adæ peccatum: Cætera verò peccata, propria iusticia esse delenda. Ideò disertè docet, & sæpè repetit, non esse eandem rationem, sed potius magnam diuersitatem: Et gratiam Christi multa delere peccata, & ex multis peccatis in vitam transferre credentes: Est enim res potentior quàm peccatum.

III. Tertia Dissimilitudo est in modo propagationis & adplicationis. Peccatum atq; reatus carnali generatione in posteritatem deriuatur. Est enim ipsa massa in Adam polluta & deprauata: ideoq; quicquid ex ea procreatur prorsus impurum, corruptũ, & iræ Dei est obnoxium: testante Christo: quicqd ex carne natũ est, caro est. At gratia Christi & donũ per gratiam nõ transfertur in posteros generatione carnis: Nam vt Ioan: inquit: non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Ergo hæc dona Christi nobis communi-

cantur

tantur modo Spirituali, videlicet per verbum & Sacramenta offeruntur, & per fidem adplicantur: & noua vita & iusticia spirituali regeneratione nobis restituitur.

IIII. Quarta Dißimilitudo est in imputatione & collatione reatus & iusticiæ: Nos quidem propter Adæ peccatum sumus rei iudicio Dei, & damnationi subiecti: Verùm non tantum premit nos aliena culpa absq; nostro merito, sed & nos habemus insitum peccatum, & deformatam imaginem Dei, ob quam corruptionem & culpam propriam mortis & damnationis sumus rei. Dißimilis ratio est in Iustificatione: Hîc enim solo Christi merito pronunciamur iusti, non simul propter insitam iusticiæ nouitatem. Communicatur omninò nobis & propria seu inhærens iusticia per Christum: Nam cum remißione peccatorum, quæ fide accipitur, donatur Spiritus sanctus, qui nouam in corde lucem accendit, vitam reformat, iusticiam Deo congruentem tribuit. Verùm propter hanc reparationem seu renouationem imaginis Dei, quæ fit per Spiritum, homo nequaquam acceptatur in gratiam, vel iustus coram Deo constituitur.

Duplici ergo reatu constringitur homo, cum iudicatur, videlicet alieno & proprio: sed vnico saltem merito iustificatur, videlicet Mediatoris non proprio. Hæc dißimilia omninò obseruanda

ſunt in hac collatione. Paulus verò ſecundam diſſimilitudinem tantum vrget: quia in ea plurimũ momenti eſt ſitum. Niſi enim gratia Chriſti vberior & amplior eſſet mole peccati, nullam ſentiremus ex officio & promißione Chriſti conſolationem. Cæteras dißimilitudines ſilentio hîc præterit Paulus. Nam ſupra de fide ſatis eſt concionatus.

Si enim vnius peccato multi mortui ſunt: multò magis gratia Dei & donum per gratiam vnius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit.

Vrget hîc Paulus gratiam per Chriſtum allatam potentiorem, & vberiorem eſſe peccato. Si enim, inquit, tantum valuit peccatũ, vt omnes necaret: quantò magis gratia Dei, id eſt, miſericordia à Deo propoſita erit efficacior & potentior ad ſalutem. Collatio infertur à contrario, & à cauſa efficiente. Attentè hîc notet lector, duo hîc commemorari beneficia Chriſti, videlicet gratiam & donum per gratiam. Eſtq; hæc diſtributio omnibus Prophetis & Apoſtolis familiaris, & inprimis neceſſaria. Primum χάρισμα *quaſi genus eſt hoc loco, complectens omnia Chriſti beneſi-*

beneficia. Confert enim totum beneficium Christi cum mole peccati.

Χάρις verò significat primum Christi beneficium, videlicet gratuitam remißionem peccatorum, reconciliationem, acceptationem, imputationem iusticiæ seu iustificationem: Quod propter Mortem Mediatoris gratis, sola fide recipimur in gratiam, donamur remißione peccatorum, & pronunciamur iusti coram Deo. Ita & Iohan. loquitur: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Insignis corruptela est cum Papistæ vocem (Gratia) interpretantur infusam qualitatem, seu habituales gratias. Non enim infusis donis sumus iusti, quantacunq; illa sint in renatis: Semper enim anteferendum est meritum vnigeniti filij Dei. Augustinus quoq; impropriè paßim adpellat Gratiam ipsam dilectionem per Spiritum sanctum absq; nostro merito nostro cordi instillatam: Et hinc deceptus labitur in eam opinionem, vt imaginetur nos illa renouatione & qualitatis infusione iustificari: Qui error in Augustino non est leuis: Quanquam in aliquibus locis loquatur tolerabilius. Pelagius verò omnium sceleratißimè deprauauit hanc vocem: Is enim de primo beneficio creationis & donatione liberi arbitrij, Item de legis promul-

promulgatione & de doctrinæ patefactione interpretatus est: sed est hæc manifesta Sycophantia: Prophetæ enim de hoc nouo beneficio Dei loquuntur, cum gratiam Dei commendant: Quod immensa bonitate & misericordia absq; nostro merito gratis ꝓpter filiū credenti remittit peccata, & constituit eum in iudicio cœlesti iustum. Alia igitur est gratia creationis, qua Deus immensa bona gener. humano in creatione communicauit, absq; vllo merito vllius hominis. Cum enim nemo esset, nemo Deum potuit demereri. At gratia redemtionis seu Iustificationis multò est sublimior: Illa enim non solum nihil meritis, verùm etiam ob mala facta reis morti & ira Dei constrictis, gratis & peccata condonat, & vitam ac iusticiam communicat, iuxta promißionem: etiamsi peccata vestra fuerint vt coccinum, vt nix dealbabuntur. Hæc peculiaris est gratia Dei.

Magna sunt beneficia, donatio liberi arbitrij, promulgatio legis, patefactio doctrinæ & præceptorum de moribus: Verùm in his beneficijs non offertur gratuita condonatio peccatorum, qua nobis in conspectu Dei patris est opus. Est & ingens Dei beneficium, & multiplex gratia renouationis, quam Augustinus nominat Gratiam præuenientem, præparantem, liberantem, operantem, cooperantem: qua gratis donatur Spiritus

tus sanctus, qui nostris cordibus inspirat vitam & iusticiam. Verùm quia hæc renouatio nostri imperfecta manet in hac vita, neq; ea vel potest vel debet conscientia nostra fidere: ideò hoc beneficium ab illa gratia saluationis cum de iustificatione nostri dicitur, est diligentissimè discernendum: Estq; detestanda blasphema vox patrum in concilio Tridentino, cum dicunt: Si quis dixerit, gratiam, qua iustificamur, esse tantum fauorem Dei, sit anathema.

Secundum deinde Christi beneficium est donum per gratiam, id est, Spiritus sancti donatio, & ipsius operatio, qua in nobis accendit nouam lucem, vitam, iusticiam, agnitionem, læticiam, dilectionem Dei & proximi: & totam Dei collapsam imaginem erigit & instaurat. Non enim relinquitur homo in sordibus peccati & mortis: sed resuscitatur & fit domicilium & Organon Spiritus sancti: incipit rectè Deum agnoscere, inuocare, & diligere: incipit viuere & lætari in Deo, imò regnare cum Christo Mediatore. Nos verò omnes reuelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domino Spiritu. Hoc secundum beneficium Christi Dauid & Ioannes nominant veritatem. Psal. 89. Ioan. 1. gratia & veritas per Iesum Christum facta est: Paulus sæpè nominat pacem Rom. 1. & 5.

alias

aliâs nominat viuificationem & renouationem & sanctifitationem. Valde vsitatum est Prophetis & Apostolis hoc modo partiri & distinguere beneficia Christi, in gratiã & veritatem, in salutem & renouationem, in iustificationem & viuificationem. Ies. 40. Loquimini ad cor Ierusalem, quoniam militia eius completa est, & dimissa est iniquitas eius: duplicia accepit de manu Domini pro omnibus peccatis suis. Zacha. 12. Effundam super domum Dauid Spiritum gratiæ & precum. Planè enim necessarium est hæc Christi beneficia accuratè distingui.

Primùm ne honor Christi qui solus est mediator noster, & propter quem solum iusti coram Deo pronunciamur, obscuretur: Si enim confundatur renouatio cum iustificatione, iam eripitur Christo suus honor, & is tribuitur operibus, & nouis motibus renatorum.

Secundò ne infringatur necessaria consolatio, quòd gratis absq; omni dignitate sola fide propter Christum iusti simus. Quoties enim mens respicit ad renouationem & nouos motus & opera sua, mox turbatur & timet iram, siquidem imperfecta opera inuenit: quę procul absunt à legis perfectione. Distinguunt ergo Prophetę iustificationem à viuificatione, vt sciamus nos placere DEO, esse iustos & hæredes vitæ æternæ, sola fide, propter

propter Dominum nostrum Iesum Christum, sine omni respectu operum & motuum nostrorum: quia tota Iesu Christi obedientia nobis imputatur.

Tertiò necessaria est hæc distinctio beneficiorum Christi, ad refutandas varias corruptelas, cùm Pontificiorum, tùm Osiandri, tùm Maioris. Pontificij fingunt duas esse partes iustificationis, videlicet remissionem peccatorum, & renouationem: vnde porrò contendunt, hominem non sola remissione peccatorum per fidem accepta, Sed simul nouis motibus & infusis qualitatibus iustum esse. Osiander fingit hominē iustum esse ipsa essentiali iusticia inhabitante in nobis & mouente nos ad iustè viuendum. Maioristæ fingunt, neminem iustificari aut saluari posse nisi habeat bona opera & nouos motus accensos à Spiritu Sancto.

Hæ & similes corruptelæ perspicuè refutantur distinctione beneficiorū Christi, videlicet iustificationis & renouationis. In qua liquidò adparet opera & motus seu ipsam etiam inhabitationē Spiritus non esse miscendā cum iustificatione, quę consistit in sola peccatorū remissione, & imputatione iusticiæ Christi. Paulus distinctè loquitur Titū 3. Nō ex operibus iusticiæ, quę nos fecimus, sed secūdum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrū regenerationis & renouationis Spiritus Sancti,

sancti. Iustificationem, hoc est, remißionem peccatorum & liberationem à morte, nominat salutem. Deinde addit & renouationem, quam efficit Spiritus sanctus in cordibus nostris, acceptus per fidem.

Ac obseruabit lector Prophetas & Apostolos aliás vno vocabulo omnia Christi beneficia, & totum regnum eius complecti: Vt Ies. 49. Tu eris salus mea vsq; ad fines terræ. Matth. 1. Saluabit populum suum à peccatis suis. Iesa. 45. In Domino sunt meæ iusticiæ. Iohan: 10. Ego vitam æternam do eis. Eph. 5. Christus dilexit Ecclesiam, & dedit seipsum pro ea, vt eam sanctificaret. Sic vocabulo redemptionis, liberationis, gratiæ, doni, &c. totum beneficium Christi complectuntur.

Aliás verò distinctè loquuntur, & speciatim notant Christi beneficia. Primùm videlicet iustificationem seu remißionem peccatorum nominant misericordiam. Exod. 33. gratiam. Rom. 3. beatitudinem. Rom. 4. imputationem. Rom. 4. iusticiam fidei, Phi. 3. liberationem. Coloß. 1. Redemptionem. Eph. 1. Reconciliationem. 2. Cor. 5. Salutem. Titum. 1.

Alterum verò beneficium, videlicet renouationem, adpellant veritatem. Ioan. 1. Viuificationem. Eph. 2. Coloß. 2. Sanctificationem. 1. Cor. 1. Inhabitationem. 1. Cor. 3. donum in gratia. Rom. 5.

Dona-

donationem Spiritus S. Titum 3. Renouationem. Coloß. 3. transformationem à claritate in claritatem. 2. Cor. 3. Primitias Spiritus. Rom. 8. Spiritũ precum. Zach. 12. Atq; hoc alterum Christi beneficiũ nõ statim pficitur in hac vita, sed inchoatur, & paulatim à claritate in claritatẽ augetur, & tandem in altera vita, cum Deus futurus est omnia in omnibus, cõsummabitur & perficietur. De hoc ergo vtroq; beneficio Christi testatur hîc Paulus, quòd vtrumq; sit potentius peccato Adæ, & damnatione profecta ab eo: Siquidem gratia Christi condonat omnia peccata: & donatione Spiritus sancti homo viuificatur, & paulatim recipit amissas vires, & in futuro seculo integrè restituetur, erit expers omnis peccati, & plenus luce & iusticia. Ideò inquit, abundauit gratia & donum: multò potentius est regnum Christi, quàm regnum peccati.

Et non sicut per vnum peccantem: Sic & donum. Iudicium enim ex vno in condemnationem: donum verò ex multis in iustificationem.

REpetit rationẽ dißimilitudinis, ne quis imaginetur, cum Adam dicatur typus Christi,

prorsus eandem esse rationem doni & peccati, & Christi mortem & obedientiam tantum pro vno delicto Adæ, & peccato Originis satisfecisse. Vrget igitur latius patere Christi beneficium, quàm peccatum Adæ. Iudicium, inquit, ex vno venit in condemnationem: quasi dicat, vnus homo causa est cur omnes damnentur: Donum autem ex multis peccatis in iustificationem, hoc est, gratia Iesu Christi non tantum liberat nos à reatu propter lapsum Adæ, & à pecato Originis, sed ab omnibus etiā actualibus peccatis, à singulis commißis. Totum enim regnum Sathanæ destruit Christus.

Si enim vnius peccato mors regnauit per vnum: multò magis hi, qui abundantiam gratiæ & doni iusticiæ accipiunt, in vita regnabunt per vnum Iesum Christum.

SVmmè necessaria est hęc consolatio, vt sciamus beneficium & regnum Christi potentius esse regno peccati & mortis. Itaq; sæpius eam repetit & inculcat Paulus, vt tantò firmius statuamus Deum verè nobis omnia remittere peccata propter Christum: nec vllam esse tantam vim peccati, quæ non prorsus deleatur per Christum.

stum. Abundantiam gratiæ & doni iusticiæ, pro eodem accipio, videlicet, per remißionem peccatorum & imputationẽ iusticiæ Christi, quasi dicat, Abundãtißima Dei misericordia & donatio iusticiæ Christi multò est potentior peccato. Si ergo mors potuit regnare, & tàm horrendam tyrannidem exercere per vnum peccatum vnius hominis: quantò magis hi regnabunt in vita æterna, id est, superabunt omnem vim peccati, qui abundantißima Dei gratia, & donatione iusticiæ saluantur per vnum Iesum Christũ, qui est Deus omnipotens. Cum regnum mortis dicit, significat, tantam eius esse potentiam, vt nullis humanis viribus potuerit deleri vel arceri. Rursus cum dicit abundantiam gratiæ, significat nulla esse hominis tàm atrocia vel tàm multiplicia peccata, quæ non condonentur & deleantur per gratiam Dei in credentibus.

Igitur quemadmodum per vnum delictum in omnes homines (mors regnauit) in condemnationem: Sic per vnius iusticiam (regnat gratia) in omnes homines ad iustificationem vitæ. Quẽadmodum enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores cõstituti sunt

 multi:

multi: sic & per obedientiam vnius, iusti constituuntur multi.

Hic tandem pertexit & absoluit Paulus collationem Adæ & Christi, quam supra instituerat. Postquam enim satis disertè ostendit dissimilitudinem, & muniuit pectora nostra hac consolatione, quòd Christi regnum sit potentius regno peccati & mortis; docet nunc quomodo peccatum & cõdemnatio ad nos peruenerit, & quomodo iusticia & vita nobis restituatur. Sicut, inquit, vnus homo Adam meruit nobis mortem & condemnationẽ sua præuaricatione: Ita vnus homo Iesus Christus meruit nobis iusticiam & vitam sua obedientiâ. Adamo ergo debemus quòd incidimus in mortem: Christo debemus quòd iustificamur & vitæ restituimur. Hoc grauissimo dicto Paulus disertissimè testatur, lapsum Adæ esse fontem omnis mali, & causam corruptionis naturæ, mortis, omnium calamitatum, & damnationis. Hîc ergo expendatur quanta sit seueritas iudicij diuini. Siquidem Deus propter vnum delictum, totum genus humanum adiudicauit morti.

Quòd in definitione peccati Originis dicitur esse reatum propter lapsum Adæ, manifestissimè hîc probatur. Paulus enim dicit, condemnationem in omnes venire ex vno delicto: hoc est: Omnes

Omnes propter vnum delictum condemnari: sicuti mox clarius exponit. Propter vnius inobedientiam peccatores multi constituuntur: hoc est, propter lapsum Adæ tota posteritas rea est & obnoxia morti. Falsum est igitur, quod dicitur: propter aliena peccata neminem damnari.

Similiter disertißimè docet hîc Paulus iusticiam imputatam, quod videlicet imputetur credentibus obedientia Iesu Christi, qua legi diuinæ satisfecit. Dicit enim propter obedientiam vnius iusti, constituuntur multi: hoc est, propter obedientiam qua Christus Iesus impleuit totam legem Dei, pronunciantur credentes iusti coram Deo. Impudenter ergo fecit Osiander, qui iusticiam imputatiuam negauit. Execrandi etiam sunt Patres in Synodo Tridentina, qui dicunt ei anathema, qui dixerit, hominem iustificari sola imputatione iusticiæ Christi. Anathema ergo dicunt Apostolo Paulo, qui apertißimè dicit: nos credentes constitui seu pronunciari iustos propter obedientiam Iesu Christi. Hoc cap. 4. adpellat imputari nobis fidem ad iusticiam. Refellit hîc etiam Paulus commentum eorum, qui fingunt Christum nobis tantum profuisse sua paßione & morte, qua satisfecerit pro nostris peccatis: Obedientia autem sua nihil nobis seruiuisse, sed ea ipsi ad iusticiam opus esse. Hæc corruptela potißimam partem beneficij

Christi eripere nobis conatur. Tenendum est igitur hoc dictum Pauli, quod testatur Christum non tantum sua paßione & morte sustinuisse pœnam nostro loco, quam legi debebamus, sed & obedientia sua impleuisse legem, vt eius iusticia nobis imputaretur. Congruit cum hoc dicto sententia ad Gal. 4. Quando venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum natum ex muliere, subiectum legi, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum acciperemus.

IIII.

Quartum membrum ἀναλύσεως.

DE LEGE.

LEx autem subintrauit vt abundaret peccatum: Vbi autem abundauit peccatum, ibi superabundauit gratia; vt quemadmodum regnauit peccatum in morte, sic & gratia regnet per iusticiam in vitam æternam per Iesum Christum Dominum nostrum.

Quar-

QVartum membrum ἀναλύσεως hic inchoat Paulus, videlicet doctrinam de lege. Omninò enim necesse est in hac controuersia probè intelligi, quod sit legis officium, & quæ eius sententia. Nam quid sit peccatum, & quam tetra res sit, intelligi nequit ab ingenio humano, nisi Lex accedat & Dei iudicium patefaciat atq; ostendat, quàm seuerè Deus flagitet obedientiam, quamq; sublimem & sanctam poscat. Externa delicta turbantia communem societatẽ, vt furta, adulteria, homicidia, quodammodo intelligit & damnat ratio. Sed internam cordis mundiciem, impuros adfectus, prauas cupiditates, dubitationes de Deo, defectum naturalem, diffidentiam, non censet esse tàm grandia peccata, quæ mereantur mortem æternam. Vnde illa sunt dicta: cogitationis pœnam nemo patitur: peccatum non est nisi voluntarium. Verùm ideò Lex Dei hoc gerit officium, vt in tenebris iacens peccatum in lucem proferat, atq; in conspectum Dei constituat. Ac quia subinde falsi doctores hunc errorem legi adfinxerunt, quasi ideò esset lata, vt homines per eam consequerentur iusticiam & vitam, omninò fuit necessarium doctrinam veram de lege inculcari. Quare Paulus ferè in singulis capitibus, vtpote 3. 4. 5. 7. de vsu legis cõcionatur. Hîc quidẽ methodicã tractationẽ inchoat:

ſed quia oportunus locus incidit explicandi quæſtionem, quæ cap. 3. erat abrupta & dilata, interponit hîc integram diſputationem de neceßitate nouæ obedientiæ in iuſtificatis.

Hoc igitur loco expendatur dictum: Lex ſubintrauit, vt abundaret delictū: Certum eſt Paulum loqui de lege promulgata in monte Synai. Si quis adſeuerat, omnes ſpecies legis ſimul comprehendi, & totam politiam, ſatis commodè hoc dicitur: ſed tamen certum eſt Paulum præcipuè de morali lege agere. Quod Origenes cōtendit Paulum de lege naturæ agere, ineptum & falſum eſt. Hoc enim quærit Paulus, cur Deus tanta pompa tulerit legem, ſi propter Mediatorem Chriſtum per fidem ſumus iuſti. Loquitur ergo de publica legis manifeſtatione: Hæc, inquit, ſubintrauit. Mirum eſt Paulum dicere, quod Lex ſubintrauerit, cum conſtet, legem primùm in creatione homini eſſe communicatam: Sed indicare vult, nihil opus fuiſſe hac noua reuelatione, ſi manſiſſet natura integra. Quia verò peccato corrupta & obtenebrata eſt mens humana, opus erat vt genus humanum de cælo de peccato admoneretur.

Vt abundaret peccatum.

H*AEc verba plena ſunt ponderis: Neq; ſolum hoc vult Paulus, lege peccatum reuelari, patefie-*

te fieri: Sed etiam tantum abesse vt poßit Lex iustificare, vt magis augeat peccati vim & maliciam. Ac quò magis alienum est hoc dictum ab humanis iudicijs, tantò debet expendi attentius. Nam & ius legis diuinæ, & arcanum Dei iudicium, & deprauatißima hominis natura hîc describitur: quod videlicet natura sit aduersa iusticiæ Dei, & sese legi non subijciat, quodq; per legem non emendetur, sed potius induretur & inflammetur aduersus Deum. Primùm ergò peccatum per legem abundat, videlicet reuelatione iudicij diuini: Nam ratio humana per se non intelligit quid sit peccatum. Nam vicium Originis, quodq; Deus puniat in 3. & 4. generationem, quòd omnis immunda cogitatio mereatur mortem, quod mulieris aspectus cupidus sit adulterium, & mereatur æternam pœnam: quod reddenda sit ratio de ocioso verbo, nullo modo adsequitur ratio humana. Hæc igitur omnia Lex patefacit: Primùm ostendit quòd sit Deus iudicaturus orbem: deinde ad quam obedientiam sit homo conditus: quàm sublimem & sanctam obedientiam flagitet Deus: quàm procul ab illa perfectione absimus: & quid tandem nostris sordibus mereamur, & quàm ardenter Deus irascatur omnibus peccatis: quòd sit Deus ignis consumẽs: atq; ita per legem fit cognitio peccati. Homo Ethnicus, Epicureus, Phariseus, vel Monachus

nequaquam cogitat vel auaritiam, vel inuidiam, vel cupiditatem gloriæ esse tàm tetrum peccatū, quod damnet hominem coram Deo. At lege id reuelante turpitudo conspicitur: Atq; ob hanc causam Deus protulit legem, vt tenebras mentis humanæ discuteret, & suum iudicium reuelaret.

Deinde auget peccatum incremento. Cum enim mens humana videt in lege tanquam in speculo suam fædam turpitudinem, tantum abest vt deponat eam: vt magis erga Deum tàm seuerum iudicem exardescat, & indignatione incendatur: Atq; ita cumulet suum peccatum & iram Dei. Non est autem putandum, quòd lex sua natura vel culpa peccatum augeat. Nihil enim aliud agit, quā quod reuelat, à qua iusticia discesserit homo, & quam tristes pœnas sit meritus: & quia natura hoc iudicium horret, cuperet nec Deum nec legem esse: Itaq; prauitas naturæ humanæ in causa est, quod Lex augeat peccatum: Sicut Rom. 8. dicitur: Sensus carnis est inimicitia aduersus Deum: legi enim Dei non subijcitur.

Vbi autem abundauit peccatum, ibi superabundauit gratia.

Hæc repetit supra positam dissimilitudinem collationis, & summè necessariam consolationem. Nisi enim beneficia Christi potentiora atq; vberiora

vberiora essent quàm peccatum & condemnatio, ad iusticiam peruenire non possemus. Neq; in nobis peccatum absumi, & mors aboleri posset: neq; iusticia & vita in nobis accendi. Ante omnia igitur hæc consolatio altè expendenda, & imis animis infigenda est, quòd regnum Iesu Christi sit excellentius atq; validius toto regno Sathanæ & peccati, quòd per Christum non modo vniuersa vis peccati deleatur, verùm etiàm æterna iusticia credentibus distribuatur.

Sciendum igitur duobus precipuè modis gratiam excellere supra peccatum. Primùm condonatione peccati seu imputatione iusticię: Etsi enim ardentissima est ira Dei aduersus peccatum, adeò vt Moses dicat: Deus est ignis consumens, & nullius creaturæ viribus sedari possit: Tamen hunc ardorē iræ diuinæ superat eius misericordia, qua propter Christum peccata condonat. Dilectio enim qua propter Christum nos diligit, in immensum est flagrantior, quàm eius ira fuit. Vnde & Dauid inquit Psalm. 103. Sicut cælum altius est terra: sic præualere fecit misericordiam suam super timentes se. Et Paulus Eph. 2. Mirabili adfectu commendat diuitias bonitatis & amoris in Deo immensitatem erga nos.

Verè

Verè igitur gratia validior est condemnatione: & vis peccati iusticiæ merito longè superatur. Siquidem Christi intercessione atq; obedientia ardentior in Deo amoris adfectus est excitatus, quàm peccati mole ipsius ira potuit commoueri.

Nec verò tantum Originale malum absorbetur Christi beneficio: sed vniuersa delicta quæcunq; ab homine patrata sunt. Idq; non tantum semel, sed quotiescunq; homo ad thronum gratiæ confugerit teste Christo, qui iubet, vt septuagies septies fratri offensam condonemus. Neq; est vllum peccatum in genere humano tàm atrox, tàm fœdum, tàm horrendum: quin homo impetret eius remissionem, modo vera fiducia Christi gratiam amplectatur. Estq; blasphemum mendacium, quod Cain desperabundus euomit, maius esse suum peccatum, quàm vt veniam impetrare possit. Imò ipse Iudas tristissimi sceleris sui condonationem à patre obtinuisset, si modo fide in promissione gratiæ acquieuisset. Semper igitur hoc dulcissimum dictum nobis sit in conspectu: gratiam præualere supra peccatum, id est, nullam esse tàm tristem peccati molem, quæ non possit condonari propter meritum filij Mediatoris.

II. Secundò: exuberat gratia dilectione peccati, & restitutione iusticiæ, quæ in hac vita inchoatur: in altera perficietur. Nam per Christum

non

non solum omnis reatus tollitur: Verumetiam donatur credenti Spiritus sanctus, qui quotidiè carnē peccati imminuit, & paulatim delet mortificatione veteris Adami, & nouam accendendo lucem, iusticiam, & vitam, hominem transformat in Dei imaginem: Ac tandem in morte omnes reliquiæ peccati absorbentur: & post hanc vitam fulgebit in homine perfecta iusticia. Apparuit enim filius Dei, vt destruat opera diaboli. Item: Semen mulieris conteret caput serpentis.

Hæc omnia Paulus complectitur, cum dicit, Gratiam antecellere peccato. Vtq; huius necessariæ consolationis fundamentum habeamus solidum ac firmum: cogitemus vnde sit tàm immensa vis gratiæ, nimirum à persona Mediatoris, & immensa Dei clementia. Nam cum Mediator sit omnipotens Deus & homo, necesse est eius regnum & beneficia potentiora esse, quàm regnum peccati & Sathanæ: Ideò confirmat nos tàm insigni voce: Confidite in me, ego vici mundum. Præterea submonuit in hoc dicto Apostolus: quo consilio Deus per malleum legis dura hominum corda contundat, & vim peccati augeat: videlicet non vt in desperationem ruant: sed vt ira Dei, & nostra miseria ante oculos posita, tantò clarius luceat splendor misericordiæ Dei erga nos peccatores: vtq; tantò cupidius ad thronum gratiæ

con-

confugiamus, & venia impetrata, immensam Dei clementiam celebremus tantò vberius. Sanctus ergo est legis vsus.

Vt quemadmodum peccatum regnauit in morte.

C*Ausam indicat, cur gratia sit excellentior peccato, videlicet vt non solum peccatum opprimatur: verùm etiam vt restituta iusticia in vitam æternam regnemus. Emphatica planè vox est (*Regnauit*) qua Paulus multum vsus est in hoc capite. Significat autem esse magnam vim & tyrannidem peccati, sub qua genus humanum venundatum fuit.* Ratio *indicat peccatum esse quoddam leue vicium, & naturæ defectum: non videt potentiam peccati: non iudicat hominem adeò teneri vinctum. Sed Spiritus sanctus exponit hanc tristißimam miseriam, quòd peccatum in genere humano regnet ad mortem, id est, quasi seruus & potens tyrannus dominium exerceat in homine, idq; ad æternum interitum. Idq; totius mundi historia docere potest: præsertim damnatorum exempla.* Horribiliter *regnat peccatum in Cain, in Iuda, Nerone, in Arrio, in rege Monasteriensi: Estq; hac voce planè prostratus error Pelagianorum de libero arbitrio. Si enim peccatum in homine à natura regnat, certè homo non est Dominus suæ voluntatis: neq; habet*

αὐτο-

αὐτοδεσποτικὴν βουλήν. Quod verò dicit, nunc gratiam regnare per iusticiam, supra est expositum.

CAPVT VI.

DE BONIS OPERIBVS.

TOtum sextum caput, cum aliqua parte septimi est παρέκβασις, qua digrediens Paulus paulisper ab instituta explicatione doctrinæ de lege: disputat de necessitate nouæ obedientiæ in renatis. Nam tertio capite abrupit hanc disputationem valdè necessariam: ne propositionem & statum causæ differret diutius. Nunc ergo cum rursus sese offerret occasio hæc explicãdi: & locus esset planè necessarius occurrendi blasphemijs sycophantarum: qui ex eo quòd dictum est, vbi abundauit peccatum, ibi superabundauit gratia, inferre solent: Ergo omninò peccemus, & in sceleribus maneamus, vt gratia semper abundet: omissa paulisper methodica tractatione doctrinæ de lege: iustam hîc instituit disputationem de bonis operibus, seu noua renatorum obedientia. Hanc enim doctrinã in Ecclesia Dei explicari necesse est. Hoc.n. consilio & fine redimimur p filium, & saluamur per fidẽ gratis, vt in noui-

in nouitate vitæ ambulemus, & membra nostra præbeamus arma iusticiæ aduersus peccatum. Aduertenda est autem singularis Pauli prudentia, qua hanc de bonis operibus disputationem tàm diù distulit, donec explicationem de gratuita iustificatione pertexuisset: Vidit enim non sine maximo conscientiarum periculo hæc diuersa doctrinarum genera confundi & misceri: Ideò in propositione de iustificatione, disertis verbis excludit omnia opera: inquit enim: Arbitramur hominem iustificari absq; operibus legis, sola fide. Hanc ergo prudentiam & nos imitemur, quoties populus de iustificatione est docẽdus: Aliud enim est loqui de modo quomodo conscientia coram Deo iustificetur, & in gratiam recipiatur. Aliud est docere homines renatos, quam obedientiam præstare debeant, & quomodo ea placeat, & quid mereatur. Verùm præstigiatores & falsarij cœlestis depositi semper inter se miscent doctrinam de fide, & de bonis operibus, qua confusione prorsus delent promißionem Euangelij, & conscientijs anxijs necessariã eripiunt consolationem. Quemadmodum Georgius Maior renouans certamen de bonis operibus, contendit Bona opera esse necessaria ad salutem; Et neminem vnquam sine bonis operibus esse saluatum. Item: impoßibile esse vt quis sine bonis operibus saluetur. Quæ blasphemæ propositiones prorsus aduersantur disputationi

tioni Pauli, in qua vrget Paulus sine operibus, sola fide saluari omnes quotquot saluantur. Itaq; præstigias vitet prudens lector: Videmus autem in Paulo non esse nouam calumniæ speciem, qua vel Epicurei, vel Hypocritæ contra doctrinã de gratuita iustificatione obijciunt: Non solũ infringi omne studium & conatum sanctè viuendi hac doctrina Euangelij, Verum etiam scelera confirmari, & fenestram omnibus delictis aperiri. Si enim nostrum mendacium, inquiunt, commendat Dei veritatem & quò grauius est nostrum peccatũ, eò est amplior Dei gratia: & aditus ad regnũ Dei tam est facilis, vt absq; omni nostra dignitate soli fidei pateat; quid erit rectius quã vt quam grauißimè peccemus, vt Dei gratia illustretur? Hoc modo & Papistæ nos calumniari solent, nos prohibere bona opera, quia gratiam profitemur esse salutis causam: Verùm Paulus validißimè repellit, ac refutat hanc blasphemam in Deum calumniam, ostendens quo fine liberemur, & quæ noua vita per Spiritũ sanctũ in iustificatis accendatur, & ob quas causas benè sit operandum. Non enim ideò proposita est amplißima illa consolatio, quòd gratia exuberet supra delictum vt peccemus. Verùm ideò ne ob peccati molem desperet conscientia.

Quid ergo dicemus? manebimus in peccato, vt gratia abundet? absit. Qui

mortui ſumus peccato, quomodo poſt hac viuemus in eodem?

An ignoratis quod quicunq; Baptiſati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius Baptiſati ſumus.

Primum Argumentum ſumptum à remotione cauſæ efficientis.

Res mortua non poteſt eſſe efficax. Sed vetus natura noſtra quæ ſeruiuit peccato, eſt mortua in credentibus.

Ergo non poteſt amplius eſſe efficax.

HOc Argumentum deducit Paulus ex regeneratione hominis: Omnes enim qui iuſtificantur fide, ſimul & regenerantur: Regeneratio autem fit tali modo, vt vetus natura ſubiecta imperio peccati deleatur & mortificetur: & noua planè vita in homine per Spiritum ſanctum accendatur. Cum ergo talis fiat veteris naturæ ſeruientis peccato deletio, neceſſe eſt eius actiones, id eſt, peccata aboleri. Quòd verò credentes mortificentur, probat ex ſimilitudine & efficacia Baptiſmi. Quotquot, inquit, in Chriſtũ Baptiſantur, in mortem eius Baptiſantur, id eſt, quotquot fidem in

Chri-

Christum profitentur, & externo signo Baptismi initiantur illi cum Christo, ipso Baptismo in mortem merguntur. Hoc enim non solum significat Baptismus, verũ etiam efficit. Siquidem ꝑ Baptismum liberamur à peccato, & donamur Spiritu sancto, qui veterem carnẽ peccati paulatim abolet & delet, & nouum in nobis gignit Spiritum. Ergo fideles non debent amplius peccato seruire, cui semel sunt mortui.

Phrases Paulinæ diligentißimè sunt obseruandæ. Non dicit simpliciter peccatum mori in credentibus: Neq; tantum credentes mori vel sepeliri: Sed dicit credentes mori peccato, & quidem cum Christo sepeliri peccato: Quæ est planè Emphatica phrasis, ac significat, credentes prorsus esse liberos à peccato, idq; per mortem Iesu Christi: & totum peccati regnum, vim, & efficaciam esse fractam & abolitam. Pingit Paulus peccatum tanquam sæuum & potentem aliquem Tyrannum, cuius mancipium sit homo à natura, ita vt cogatur ei seruire & in omnibus obtemperare. Estq; hoc regnum peccati tantò & periculosius & magis sæuũ, quòd homo sponte seruit peccato, & hac tristißima seruitute delectatur, eáq; regnum esse arbitratur. Nec solum non potest sese homo ex hac tyrannide peccati eruere, sed etiã ne optat quidem. Aspice Cain, Saulem, Neronem, Iudam, Arrium: In his horribiliter & viuit & regnat peccatum; Aliquando quidem quiescit

ſed præ foribus in loco inquietiſsimo cubat: vbi excitatur per legem, viuit & magna ſæuitia regnat. Nulla voce humana exponi poteſt, quale & quàm triſte ſit hoc regnum peccati. Aliquomodo intelligi poteſt, ſi totius mundi hiſtoria conſideretur, impiorum hominum horrendi furores adſpiciantur: inprimis ſi deſperatorum vt Achitophelis, Saulis, Iudæ, Franciſci Spirę, qui clamauit in agone ſe maiores ſentire cruciatus, quàm Iudas in inferno, eò quòd Chriſtum negauerat, & ſimilium attentè cogitentur.

Huic igitur crudeliſsimo Tyranno dicit fideles mori, id eſt, penitus eximi ex ipſius imperio, ita vt non poßit eos amplius vexare, terrere, torquere, vel ad ſeruiendum ſibi ſubigere. Sed cogitur nos relinquere, tanquã rem ſibi extinctam & amiſſam. Dixit autem nos eſſe mortuos, non peccatum: Quia peccatum adhuc reliquum eſt in credentibus: ſed non dominatur: imò pij quotidiè magis mortificant veterem carnem obnoxiam peccato: ideò dicuntur mortui peccato.

Sunt autem mortui in Chriſto: id eſt, per Chriſti mortem eſt ſatisfactum pro peccato, & ſumus liberati à dominio peccati: & propter mortem Chriſti datur Spiritus ſanctus, qui in nobis nouam naturam reſtituit, & paulatim auget. Quantum igitur ad imputationem attinet: nos per Chriſtum prorſus ſumus peccato mortui, id eſt, peccatum

non

non potest nos condẽnare, vel torquere, neq; vllum amplius imperium in nos habet. Quòd verò ad effectionem vel transformationem pertinet: nos quotidiè mortificamur Spiritu, vt crescat nouus homo in agnitione veritatis & iusticiæ. Similis est phrasis Gal. 2. Vbi Paulus dicit se per legem legi esse mortuum, & se cum Christo crucifixum esse: id est, quia per legem reuelatum sit peccatum ipsi, & ipse pœnitentiam egerit, mortuus est legi: id est, planè liberatus à lege, perinde ac si esset sublatus è vita: nam vetus natura deletur, & legi satisfactum per mortem Christi, cuius morti insertus est Paulus per fidem. Ita neq; Lex neq; peccatum quidquam iuris amplius in Paulum habent. Diligenter autem hîc discernatur imputatio à transformatione, illa enim perfecta & absoluta est: Hæc tantum inchoata, perficietur autem in vita æterna.

Doctrinam hîc tradit de baptismo. Adfirmat enim nos in mortem Christi baptisari: id est, per baptismum participes fieri mortis Christi: Baptismus igitur non est tantum externa tessera, quæ Christianos ab alijs gentibus aut populis discernat: Sed multò magis est σφραγὶς, id est, sigillum, quod testatur nos ablui sanguine Christi, & per mortem eius fieri immunes ab omni peccato: Estq; organum seu medium per quod inserimur

Christo, & nobis adplicantur omnia beneficia Mediatoris: ita vt per Baptismum & mortis & resurrectionis Christi participes fiant credentes.

Consepulti igitur sumus vnà cum illo per Baptismum in mortem, vt quemadmodum excitatus est Christus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Secundum Argumentum à causa finali nostræ redemptionis sumptum.

Quo fine à Domino nostro Iesu Christo redempti sumus, eum semper nos intueri decet.

Sed hoc fine sumus redempti, vt in nouitate vitæ ambulemus.

Ergò non est manendum in peccatis.

ARgumentum hoc collatione contrariorum illustratur. Grauißimam doctrinam hoc loco complectitur Paulus: videlicet Deum non hoc consilio misisse filium, instituisse redemptionem, remittere peccata gratis, donare Spiritum sanctum vt eius æterna sapientia in lege patefacta conculcetur, vel euertatur, & homo sese tantò liberius

absq;

absq; suppliciorum metu polluat sceleribus: Nequaquam: Sed hoc fine, vt quemadmodum Iesus Christus cum iudicio Dei & Legi satisfecisset, non mansit in morte & inferno: Sed per Dei gloriam resuscitatus est: ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, id est, vt amissa imago Dei in nobis restituatur: vt noua luce & iusticia perfundamur: Vtq; vires reparentur, & Deo obediamus in omni æternitate. Nullo modo igitur in peccato manere debent iustificati.

I. Insignem articulum fidei de resurrectione Iesu Christi hoc loco repetit Paulus, & docet Christum per gloriam Patris, hoc est, per gloriosam Dei potentiam & maiestatem esse resuscitatum.

II. Secundò docet nos de vsu & efficacia Baptismi, quòd non tantum sit signum acceptæ gratiæ, & abluti peccati sanguine Christi, verum etiam esse instrumentum & organon, per quod DEus exhibet, adplicat, & confert nobis beneficia per filiū nobis parta. Per Baptismum, inquit, sumus sepulti cum Christo: hoc est, per Baptismū efficimur participes mortis Christi: Quia pro nostris peccatis ille satisfecit: & per verbum & Sacramenta ea nobis offeruntur & in fide adplicantur.

Si enim insititij facti sumus, similitudini mortis ipsius, certè & resurrectionis erimus, hoc scientes, quòd vetus noster homo cum Christo crucifixus est, vt aboleatur corpus peccati, ne amplius seruiamus peccato.

Tertium Argumentum à consequentibus & ab effectu resurrectionis Christi.

Particeps mortis, debet & vitæ fieri particeps.

Sed nos morti Christi sumus facti participes.

Ergo & vitæ. Vt ergo Christus viuit Deo & iusticiæ, & planè mortuus est peccato, hoc est, liber factus à peccato: Ita & nos decet viuere Deo & iusticiæ.

Phrases

PHrasis Pauli primùm hic consideremus, deinde & doctrinam inquiramus. Quòd dicit nos insitos esse similitudini mortis Christi, & de imputatione & de mortificatione est intelligendum. Quia enim Christus pro nostris peccatis est mortuus, cum in nomen eius Baptisamur & credimus, inserimur eius morti, hoc est, ipsius mors nobis imputatur per fidem, perinde ac si nos propria morte pro peccato satisfecißemus. Deinde & ipsa mortificatione inserimur morti Christi: Postquam enim fide coram Deo propter paßionem Christi iustificati & Spiritu sancto donati sumus, adsiduè mortificatur vetus nostra caro, cum ærumnis, miserijs, adflictionibus, tùm terroribus mortis & alijs tentationibus, donec tandem sepeliamur, & in terram, de qua sumpti sumus, redigamur. Propter te, inquit Dauid, mortificamur tota die: & Paul. 2. Cor. 4. semper mortificationem Domini Iesu, in corpore circumferentes.

Mortificabatur Ioseph in carcere, Hiskia in morbo, Paulus in persecutione & naufragio: Sic ergo inserimur similitudini mortis Christi, cum imagini filij Dei conformes efficimur. Hîc autem diligenter imputata insitio, à mortificatione est distinguenda: Per imputationem enim adplicatur nobis liberatio à morte: Per mortificationem verò non meremur vitam, sed deletur pau-

latim in nobis peccatum. In Dauide exulante & innumeris circumuento periculis & ærumnis ipsa mortificatione delebatur peccatum. Sic inseri resurectioni Christi significat Paulo participem fieri resurrectionis ipsius, donari iusticia à viuificato Christo: Viuificari & per Spiritum sanctum sanctificari. Ad nostram enim iusticiam, vt inquit Paulus, resurrexit Christus. Et Deus nos cum Christo resuscitauit & sedere fecit in cœlestibus.

Vetus homo non significat Paulo corpus tantum, vt anima rationalis sit nouus & interior homo, sicut Origines & alij falsò interpretantur: Sed vetus seu exterior homo, caro & corpus peccati, significant Paulo totam hominis naturã, quatenus ea à parentibus prognata est, corpus & anima cum omnibus viribus, mente, voluntate, appetitionibus & libero arbitrio: & omne quod in homine non renato existit, totum hoc complectitur cum appellat veterem hominem vt Rom. 6. Eph. 4. Coloss. 3. vel exteriorem hominem vt 2. Cor. 4. Vel carnem 2. Cor. 6. vel terrenum hominem 1. Cor. 15.

Nam, vt Christus testatur, quidquid ex carne natum est, caro est. Ad veterem ergo naturam pertinet quidquid carnali procreatione ab Adã est propagatum, siue sit in corpore, siue in anima.

Nouus verò seu interior homo, qui & Spiritus dicitur, Rom. 7. Eph. 4. Coloß. 3. & alibi, non est ratio vel anima hominis: sed est noua illa creatura in homine, in corpore & anima, quæ est ex regeneratione Spiritus sancti, & renouatur ad imaginem Dei de die in diem, à claritate in claritatem, in iustitia & sanctitate vera.

Quia enim tota hominis natura corrupta est per lapsum Adæ & tota infecta peccato, mens est obscurata tenebris, voluntas est inimica Deo, cor plenum est prauis adfectibus, oportet totam naturam renouari & transformari per Spiritum sanctum: Hæc autem renouatio non fit subitò, sed paulatim de die in diem, donec tandem omnis vetus natura aboleatur, & totus homo nouus existat ex Spiritu sancto regeneratus. Hinc est quòd in renato existit & vetus & nouus homo, caro & Spiritus, qui inter sese adsiduum gerunt bellum: dum vetus homo varijs laborat erroribus & adfectibus, & ad peccandum pronus fertur.

Nouus verò homo illuminatur & ducitur à Spiritu sancto, vt adfectibus carnis resistat, & Deo in iusticia & sanctitate vera obtemperet.

Cruci-

Crucifigi cum Christo est adsiduis ærumnis & miserijs, atq; tentationibus mortificari, idq; in nomine Iesu Christi & spe resurrectionis per Christum. Mortificantur & alij ærumnis, supplicijs, & calamitatibus, & tandem morte obruuntur: sed nō crucifiguntur cum Christo. Quia non credunt in nomen ipsius. Corpus peccati adpellat totam veterem naturam, quæ peccato polluta & corrupta est, tàm in anima quā in corpore, hanc totam aboleri oportet, hoc est, renouari & transformari: non quòd corpus & anima prorsus in nihilum redigatur. Idem enim corpus & eadem anima resurgent in vitam æternam, sed in regeneratione omnia erunt noua, ibi nullum erit peccatum, nullæ tenebræ, nulla mors, neq; in corpore neq; in anima: sed in toto homine lucebit perfecta Dei noticia, integra iusticia, cœlestis lætita & vita sempiterna.

Hoc nominat Paulus aboleri corpus peccati, seu peccato obnoxium.

Seruire peccato apellat Paulus obedire cupiditatibus & adfectibus peccati, & ruere in scelera contra conscientiam: quod signum est hominem carere fide in Christū: nec duci à Spiritu Dei. Habent sane renati peccatum, nec sunt immunes à cupiditatibus, sed dominantur eis, per Spiritum sanctum in fide: nec sinunt eas erumpere.

Hac

Hæc ergo est sententia Pauli in hoc argumento.

Quia cum Christo sumus crucifixi, mortificati, & sepulti sumus, nequaquam amplius viuendum nobis est in peccatis: mortua enim natura non debet esse efficax: Deinde vt morti Christi sumus facti participes, ita & resurrectionis: Ergo vetus noster homo, qui peccato seruire solet, nunc verò cum Christo crucifixus est, subinde aboleri, & mortificari debet cum suis cupiditatibus: Nouus verò homo viuificatus cum Christo, Deo & iustitia viuere & seruire debet.

Ita in hoc argumento doctrina continetur, de mortificatione veteris hominis: Item: de viuificatione, renouatione & sanctificatione per Spiritum sanctum. Item: de resurrectione mortuorum: & de perpetua abolitione peccatorum & mortis & omnium miseriarum.

Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato.

Communi sententia docet, nec Christum vlla ratione obligatum esse peccato, nec in Christum credentes, & per Baptismum cum Christo crucifixos. Qui mortuus est, inquit, iustificatus est à peccato: quasi dicat, cum quis ob graue delictum mortem subire cogitur, vbi eam sustinuit, persoluit

uit quod debuit, & iam absolutus & liber est à peccaco, peccatum nihil iuris, nullum imperium amplius in mortuum habet.

Christus ob peccata totius generis humani, quæ in se recepit, morti fuit obnoxius: Hanc quia sustinuit, peccato non est amplius obligatus: nec peccatum vllam potestatem in Christum exercere potest.

Sic nec in pios insertos Christo per fidem: eò quòd & ipsi cum Christo peccato mortui & crucifixi, prorsus sunt liberi à peccato.

Sed dicat aliquis, num Iudas, Saul, Achitophel eò quòd mortui sunt, iustificati sunt à peccato?

Resp: Quatenus mortui sunt, eatenus sunt & iustificati: mortui sunt corporaliter & ciuiliter: & hac ratione sunt iustificati, ciuiliter nulla amplius pœna ab eis flagitari potest. Non autem mortui sunt Spiritualiter peccato, non enim sunt crucifixi cum Christo, neq; per fidem cum Christo sepulti: non adplicuerunt sibi beneficia mediatoris, sed ruerunt in in desperationem: Viuunt igitur adhuc peccato, & æternas pro peccato pœnas debent Deo. Emphasis est in phrasi mori peccato: quod est satisfacere quidquid propter peccatum debebatur: & prorsus ab omni iure & imperio peccati liberari, ita vt nulla ratione peccato amplius obligati simus.

Christus

Christus primùm iustificatus & liberatus est à peccato, quia omnem pœnam morte sua persoluit: & peccatum in profundum maris demersit: Deinde & pij mortui sunt peccato, nam Christus pro eis satisfecit, & omnia sua beneficia ipsis adplicat. Ipsi quoq; cum Christo mortificantur & crucifiguntur, vt omnis potentia peccati aboleatur. Nulla igitur ratione credentes obligati sunt amplius peccato. Non quidem dicit Paulus peccatum esse mortuum in nobis: Hoc enim adhuc hæret in nobis, & viuit: Nos verò dicit peccato esse mortuos in Christo: quia peccatum nobis morti Christi insertis imperare non potest nec debet. In impijs verò & peccatum viuit, & impij viuunt peccato: dominatur enim in ipsis, & horrendum suum imperium exercet. Vt videre est in Cain, Saule, Rabsace, Antiocho, Epiphane, Nerone, Caligula, Eliogabalo, & similibus portetis. Nos ergo Domino nostro Iesu Christo gratias agamus, quòd per ipsum peccato mortui & ab eius tyrannide liberati sumus.

Si autem mortui sumus cum Christo: credimus, quòd & cum ipso viuemus: scientes quod Christus resuscitatus ex mortuis non amplius moritur, mors ipsi non amplius dominatur.

Quòd

Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel. Quod autem viuit, viuit Deo: Sic & vos existimate mortuos quidem esse peccato, viuere autem Deo in Christo Iesu domino nostro.

Repetit superius argumentum: Quemadmodum cum Christo sumus mortui: ita & cum ipso victuros nos esse credendum est: quemadmodum enim nostro loco mortem subijt: ita & propter nos resurrexit. Et mortis participes decet & vitæ esse. Mori cum Christo, vt supra est dictum, significat per fidem mortis Christi participem fieri; Quotquot enim in Christum baptisantur, ijs omnia beneficia Christi adplicantur. Ergo cum credimus in Christum, perinde est, ac si nos ipsi in cruce pependissemus, clauis adfixi, & lancea trãsfossi: atq; etiam sepulti, & ad inferos detrusi essemus propter peccata nostra: Omnia enim quæ sustinuit Christus, & nostro loco sustinuit, & nobis donauit: liuore ipsius, inquit Propheta, sanati sumus. Sic & viuere cum Christo est per Christũ resuscitatum esse, & omnium beneficiorum Christi fieri participem & hæredem esse æternæ vitæ. Sciẽtes, inquit, quòd Christus resuscitatus à mortuis, nõ amplius moritur, mors illi nõ amplius dominatur. Gloriam, & regnum Christi hîc exponit,

quòd

quòd nimirum Christus resuscitatus ex morte sit Dux & Dominus vitæ, non subiectus amplius mortis imperio, sed potius imperans morti & vniuersæ creaturæ. Adscendit enim ad cœlos & sedet ad dexteram patris, in æquali gloria & maiestate: Eritq; hoc eius Cœleste regnum æternum & perpetuum. Vt ergo Christus in æternum viuit & regnat: Ita etiam efficiet, vt nos qui per fidem ipsi sumus insiti, perpetuò viuamus & cum ipso regnemus.

Quòd enim mortuus est, peccato mortuus est semel: quasi dicat, sic à Deo constitutum fuit, non vt Christus sæpe pro peccatis hominũ moreretur: Sed vt semel mortem subiret atq; ita pro peccato totius generis humani satisfaceret: hac persolutione facta, Christus ex mortuis resuscitatus in omni æternitate viueret. Vnica enim oblatione, vt inquit Epistola ad Hebreos, consumauit sanctos. Blasphemè igitur erant Pontificij qui toties in sacrificio missę offerunt Christum victimam Deo Patri pro peccatis hominum: perinde ac si oporteret Christum subinde pati & mori: hoc est enim esse victimam pro peccato: Docet ergo Apostolus vnam victimam pro peccato à Patre constitutam esse, & pro totius mundi peccatis mortẽ Iesu Christi semel peractam plenè sufficere. Vnde & Christus inquit: Se carnem suam dare ἀντίλυτρον pro mundi vita. Et Paulus paßim testatur,

nos per ſanguinem Chriſti Deo reconciliatos eſſe. Rom.5. Non igitur ſæpius offerendus eſt Chriſtus pro peccatis hominum. Sed vnicum & ſufficiens ſacrificium Ieſu Chriſti perpetua memoria conſeruandum, & firma fide adpræhendendum, atq; inde omnis generis conſolationes aduerſus peccatum, mortem, & totum regnum Sathanæ petendæ ſunt.

Quòd verò viuit, viuit Deo: *quaſi dicat: Chriſtus non eſt amplius vel peccato, vel morti, vel furori Sathanæ, vel maledictioni legis ſubiectus, ſed liber factus ab his omnibus, totus viuit Deo; hoc eſt, viuens & regnans ad dexteram Patris colligit Deo Patri ſanctam Eccleſiam, deſtruit opera Diaboli & peccati, & amplificat æternam Dei gloriam. Sic ergo, inquit, & vos adfectos eſſe decet: vt ſtatuatis vos prorſus mortuos & liberatos eſſe à peccato: & Deo viuere per Ieſum Chriſtum. Quare omne ſtudium & cogitationem huc conferre debetis, vt in vera iuſtitia & ſanctitate Deo ſeruiatis.*

Ne igitur regnet peccatum in mortali corpore veſtro, ad obediendum ei in cupiditatibus ipſius: neq; exhibete membra veſtra arma iniuſtitiæ peccato: Sed exhibete vos ipſos

Deo,

Deo tanquam resuscitatos ex mortuis: & membra vestra arma iusticiæ Deo: Peccatum enim vobis non dominabitur.

PRincipalis hæc est propositio huius sexti capitis: Ex tribus enim precedentibus Argumentis conclusionem hanc infert, nequaquam seruiendum esse peccato, posteaquã per Christum à peccato liberati sumus. Et in hoc resuscitati à mortuis vt Deo obediamus. Atq; ita demonstrat necessariam esse nouã obedientiam in reconciliatis. Quemadmodum Sacra Scriptura passim vrget. Rom. 8. Debitores sumus fratres, non vt secundũ carnem viuamus: Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: Si autẽ actiones carnis spiritu mortificabitis, viuetis. Item Eph. 2. Ipsius enim factura sumus, conditi in Christo Iesu ad opera bona, quæ preparauit Deus vt in eis ambulemus. Et Christus inquit, Vade noli amplius peccare. Nõ ergo Adiaphoron est, aut nobis liberum vt Dei mandatis obtemperemus, vel non obtemperemus. Sed necessariò obligati sumus: Hæc est, inquit Paulus 1. Tessal. 4. Voluntas Dei sanctificatio vestra, Vt abstineatis à scortatione, & vnusquisque vestrũm vas suum possideat in sanctificatione & honore.

Turpiter igitur errant, Antinomi & Libertini qui fingunt sibi omnium scelerum licentiam, eò quòd per Christum à legis condemnatione & coactione liberati sunt.

Hinc autem nequaquam sequitur, vt Maior delirauit, bona opera necessaria esse ad salutem. Paulus enim docuit salutem nobis contingere per fidem in Christum sine & ante bona opera: cum nihil in nobis est nisi peccatum: Bona opera verò fructus atq; effectus esse debent adeptæ per Christum iusticiæ atq; salutis. Bona opera, inquit Augustinus, non præcedunt iustificandum: sed sequuntur iustificatum.

Apostolus hoc loco doctrinam tradit de discrimine peccatorum: quòd nimirum aliud sit peccatum mortale seu regnans: aliud verò peccatum veniale, seu tectum & non imputatum.

Peccatum mortale seu regnans est omne peccatum tàm originale quàm actuale, tàm internum quàm externum in non conuersis ad Deum, sed fide carentibus.

Nullum est enim tàm exiguum peccatum, quod non æternam mortem mereatur, quandò non tegitur vmbraculo mediatore. Qui non credit in filium non videbit vitam, sed ira Dei manet super ipsum.

Deinde in conuersis & per fidem Deo reconciliatis, peccatum mortale est lapsus contra consci-

conſcientiam, cum quis opere complet deſideria carnis, aut diſcedens ab articulis fidei errorem manifeſtum pertinaciter tuetur. Manifeſta, inquit Paulus, ſunt opera carnis, vt ſunt adulterium, ſcortatio, impuritas, idolatria, veneficia, inimicitiæ, contentiones, hæreſes, & ſimilia: de quibus dixi & adhuc dico: quòd qui talia faciunt regnum Dei non poßidebunt. Sic & hoc loco Paulus inquit: Nec regnet peccatũ in mortali corpore veſtro ad obediendũ ei in cupiditatibus eius. Regnum obtinet peccatum, quandò hominem tenet captiuum, & ducit eum per varias carnis cupiditates, & tandem pertrahit eum in æternum exitium.

Regnum obtinebat peccatum in Achab, qui ſe varijs ſceleribus contaminabat, varijs deditus erat impietatibus. Colebat Baalim & Aſtaroth: & innoxium effundebat ſanguinem. In Dauide quoq; regnabat peccatum, cum ſeſe adulterio & iniuſta cæde pollueret.

Altera peccati ſpecies eſt, peccatum veniale, condonatum, tectum & non imputatum: quod eſt in reconciliatis Deo per fidem, peccatum Originis, & deinde varij adfectus impuri, qui ex peccato Originis ſubinde pullulant, vt ſunt admiratio ſui, diffidentia, impatientia, inuidia, ira, cupiditas vindictæ, peccata omißionis & commiſſionis: quæ tamen renati agnoſcunt, deplorant,

 qua-

quorum veniam à Deo petunt, & quibus auxiliante Spiritu sancto per fidem resistunt. De hoc genere peccatorum loquitur Ioannes cum inquit: si dicimus quòd peccatum non habemus, mendaces sumus & veritas non est in nobis. 1. Ioh. 1. Fatetur hoc loco Paulus in renatis existere peccatum, idq; generare cupiditates: sed vetat ne ei regnum concedatur, ita vt eius cupiditatibus indulgeamus & obtemperemus: sed potius Spiritu obluctandum est ei, eiusq; impuræ cupiditates frangendæ, reprimendæ atq; extinguendæ sunt.

Significat autem Paulus hanc valde difficilem esse luctam inter spiritum & carnem. Inquit enim, non exhibete membra vestra arma iniusticiæ peccató: quasi dicat: adsiduum & ἄσπονδον bellum est inter carnem & Spiritum: Caro enim varijs ducitur erroribus, & impuris ardet cupiditatibus, nunc libidine accenditur, nunc ad iram commouetur, nunc flagrat inuidia, nunc effert se superbia, nunc laborat auaritia, nunc corrũpitur cupiditate vindictæ. & in varijs desiderijs sese corrumpit vetus homo. His ergo cupiditatibus cum obtemperat homo, membra sua, id est, mentem, & voluntatem, & cor, atq; etiam reliqua corporis membra, exhibet arma iniusticiæ peccato: hoc est, per summam iniusticiam ea membra

quibus

quibus Deo seruire, & contra peccatum, vt hostem Dei, fortiter præliari debebat, tanquam fœdißimus transfuga eo vertit, vt seruiat turpißimo tyranno peccato.

Pij verò per sanguinem Iesu Christi recõciliati Deo & liberati à tyrannide peccati, mẽbra sua exhibere debent arma iusticiæ Deo ad obtẽperandũ ipsi, hoc est, per fidem in Spiritu sancto fortiter debent resistere cupiditatibus: Atq; hic veluti in acri certamine & bello, magna vigilantia, cura, circũspectione, labore, patientia, fortitudine, armis opus est. Hostis enim nostræ salutis adsiduè nobis struit insidias; nota illi est carnis nostræ infirmitas: intentus est in omnes occasiones: & caro nostra prona est ad omnia peccata: Mundus quoq; in maligno est positus, & nos subinde vocat ad scelera: Aduersus igitur hos sæuos & indefessos hostes, impuros Spiritus, cupiditates carnis nostræ, & mundum fortiter nobis præliandum, nimirum verbo Dei, Spiritu, fide, spe, patientia, temperantia, inuocatione. Hæc enim sunt arma nostra spiritualia. Si animus superbia tentatur, ad Dei verbũ respiciendũ est: Deus resistit sũpbis: & diligenter expẽdẽda est humanę naturę impuritas, corruptio et imbecillitas. Si caro libidine titillatur, reuocãdũ est dictũ in mẽoriã: scortatores & adulteros iudicabit dominus, & tẽperantia

atq; precatione conprimenda eſt laſciuia. Si cor incenditur cupiditate vindictæ, cogitandum eſt Dei mandatum: Mihi vindictam, ego retribuam. Item: Remittite & remittetur vobis: ac Spiritu & precatione compeſcenda eſt excandeſcentia cordis. Atq; ita in cæteris cupiditatibus & tentationibus carnis noſtræ, ſemper ad verbum Dei recurrendum eſt, & Spiritu, fide & precatione cohibendi ſunt adfectus & mortificanda caro, vt nouus homo creſcat in agnitione veri Dei, iuſticia & ſanctitate.

Non enim eſtis ſub lege, ſed ſub gratia? Quid igitur? Peccabimus quia non ſumus ſub lege, ſed ſub gratia? abſit. An neſcitis quòd cui vos exhibetis ſeruos ad obediendum, eius ſerui eſtis, cui obtemperatis: aut peccati ad mortem, aut obedientiæ ad iuſticiam. Gratia autem Deo, quod ſerui quidem fuiſtis peccati, ex corde autem obediuiſtis formæ doctrinæ, ad quam traducti eſtis. Liberati verò à peccato, ſerui facti eſtis iuſticiæ: ſecundum hominem loquor propter infirmitatem carnis

veſtræ.

vestræ. Quemadmodum enim membris vestris seruiuistis impuritati & iniquitati ad iniquitatem: sic nunc membris vestris seruite iusticiæ ad sanctificationem. Quando enim serui eratis peccati, liberi eratis à iusticia.

Quartum hoc est Argumentum sumptum à natura correlatiuorum: Estq; Argumentum huiusmodi.

Dominus in seruos ius habet, vt obedientiam ab eis flagitet, non in alienum vel manumissum.

Nos sumus manumissi, & alieni à peccato.

Ergo peccato non debemus obedientiam.

Minorem probat à causa efficiente dominij peccati. Quicquid in nos iuris aut potentiæ habet peccatum, id totum à lege possidet: nam virtus peccati Lex est. At Lex est abolita, & nos à lege liberati sumus, neq; amplius ad eius regnum pertinemus: Nam filius Dei nostro loco satisfecit obedientia & persolutione pœnæ, ac

nos sibi emit seruos. Ergo vt legis imperio erepti sumus: ita & peccati dominium in nobis est extinctum. Contra verò Gratiæ sumus subiecti: Ergo huic nouo Domino obedientiam debemus.

Sub lege esse significat Paulo, esse sub imperio, maledictione & condemnatione legis. Lex enim vrget integram & perfectam obedientiam, hanc cum non præstiterimus, sub iugum suum ducit nos, & premit nos maledictione: iuxta sententiam: Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Hoc verum durißimum legis iugũ fregit Dominus noster Iesus Christus, & nos in libertatem vindicauit. Non ergo amplius sumus sub lege. id est, sub maledictione legis: sed sub gratia: id est, sub regno Iesu Christi, qui nos reconciliauit patri abstulit maledictionem, & nos sibi emit in seruos.

Legis quidem sapientia & regula iusticiæ non est abolita: sed postquam Christus pro nobis satisfecit legi, maledictio & coudemnatio sublata est. Christus autem nos sibi vindicauit, vt Deo patri in Spiritu & veritate seruiamus.

Quòd dicit Apostolus: Obediuistis autem

ex corde formæ doctrinæ, in quam traducti estis: *Loquitur de obedientia fidei, qua Romani prompto animo acceperant formam doctrinæ Euangelij de Iesu Christo: & quidem totam Christi doctrinã cõplectitur: videlicet promißionem de gratuita remißione peccatorum propter Christum, deinde doctrinam legis de bonis operibus in fide præstandis iuxta mandatum Dei. In hanc formam dicit eos traductos, seu translatos esse, nimirum ab inscitia carnis, & naturæ prauitate, & à legis condemnatione.*

In hoc Argumento continetur doctrina de libertate Christiana. Adfirmat enim Paulus nos planè in libertatem à seruitute peccati esse vindicatos. Considerentur ergo hîc quatuor gradus libertatis Christianæ.

I. Primus est gratia, id est, remißio peccatorum, liberatio à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, ab æterna damnatione: Et imputatio iusticiæ, seu reconciliatio cum Deo: de quo gradu loqtur hîc Paulus; Nõ. n. estis sub lege. *Cõclusi eramus antea sub lege, ira Dei, peccato, diabolo: sed filius Dei nos ab his immanißimis hostibus liberauit: iuxta dicta: si vos filius liberauerit verè liberi eritis. Ioa. 8. Iesa. 52. gratis venũdati estis*

estis gratis redimemini. Itē; Iesa:61. vt prædicarem captiuis liberationem; clausis apertionem. Hæc liberatio est perfecta: Omnibus enim credentibus, omnia peccata sunt remissa. Nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo Iesu.

II. Secundus gradus, viuificatio & donatio Spiritus sancti: qui est Spiritus libertatis. Non solum imputatur nobis iusticia: sed etiam viuificamur dato Spiritu principali & libero: qui tollit seruitutem carnis & peccati: & præbet vires obtemperandi Deo & legi, De hac libertate plerunq; loquitur Augustinus: sed prior gradus ante omnia considerandus est. Accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Rom. 8.

III. Tertius gradus, Liberatio ab omnibus cæremonijs & forensibus legibus Mosi. Lex enim & Prophetæ vsq; ad Ioannem. In ea libertate in qua vos Christus vocauit, state, Gal. 5. nam cæremoniæ & leges forenses tantum isti politiæ seruire debebant. Ac cæremoniæ prorsus sunt abrogatæ, quia erant typi venturi Meßiæ. Politicæ ordinationes non amplius nos obligant: quia tantum nerui erant istius politiæ, quam Deus propter grauißimas causas deleuit.

IIII. Quartus gradus est, liberatio ab omnibus traditionibus, cæremonijs, & statutis humanis. Nullæ enim cæremoniæ, nec statuta hominum

num obligant conſcientiam noſtram: nullæ leges aut traditiones humanæ ſunt neceſſariæ ad ſalutem. A Chriſto enim in libertatem vindicatos, & magno precio emptos, non oportet ſeruos fieri hominum. Si igitur mortui eſtis ab Elementis mundi: quomodo tanquam in mundo viuentes decretis tenemini? ne tetigeris, ne guſtaueris. Coloſ. 2.

Quem ergo fructum tùm habebatis in ijs, in quibus nunc erubeſcitis? Nam finis illorum mors eſt.

Quintum Argumentum ſumptum ab effectu peccati.

Quæ talem fructum gignunt, cuius nos ſummè pudet, & quorū finis mors eſt, ea ſummo ſtudio ſunt vitanda.

Sed peccata eum proferunt fructum, vt nos eorum ſummè pudeat, & eorum finis eſt mors.

Ergo ſummo ſtudio peccata ſunt vitanda.

Nulla voce exponi poteſt, quanta fœditas inſit peccato. Si quis in manifeſto mendacio,

vel

vel periurio, vel furto, vel adulterio comprehendatur, conspectum aliorũ hominum sustinere non potest, propter ignominiã & fœditatem sceleris. Et graue supplicium est conscientiæ, quando peccata nostra palàm fiunt, & in conspectum hominum proferuntur. Ipsa etiam conscientia aspiciens turpitudinem suam, in se ipsa erubescit. Cum homicida, vel adulter, vel seditiosus ad extremũ supplicium ducitur, non est minima pars supplicij, quòd coram tanta hominum multitudine pudefit, & eius scelera in lucem proferuntur. Tum verò inprimis pudebit impios peccatorum & scelerum, quæ commiserunt, quando ea patefient in extremo iudicio, proferentur in conspectum æterni Dei, omnium Angelorum & hominum, quando reuelabuntur omnium cordium cogitationes, & ipsa fęditas peccatorum detracto omni colore subibit iudicium Dei & Ecclesiæ. Tum præ pudore & metu & consternatione vociferabuntur: ô montes cadite super nos: ô colles tegite nos à facie Domini. Summo igitur studio pijs omnia peccata sunt fugienda:

Nunc autem liberati à peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum ad sanctificationem : finem autem vitam æternam : Nam stipendium peccati mors est : donum autem

Dei,

Dei vita æterna in Christo Iesu Domino nostro.

Sextum Argumentum ab effectu iusticiæ seu bonorum operum.

Quæcunq; fructum adferunt ad sanctificationem & finem habent vitam æternam, in ijs summo studio viuendum & annitendum est. Quod verò mortem meretur, summo studio vitandum est.

Sed in ijs qui liberati sunt à peccato, & serui facti sunt Deo, opera iusticiæ fructum ferunt ad sanctificationem, & finem habent vitam æternam: scelera verò puniuntur morte æterna.

Ergo serui facti Deo, bonis operibus studere, à sceleribus verò se abstinere debent.

SErui facti Deo, inquit, fructum habent ad sanctificationem, hoc est, qui in operibus iustitiæ seruiunt Deo per fidem, hi excellentem hunc fructum percipiunt, quòd sunt sancti, puri, immaculati, irreprehensibiles, gerunt mundã & lætam

lætam conscientiam, & sunt sancta templa Dei, qui habitat in eis, & vita eorum delectatur. Pudori & ignominiæ, quam homo contrahit sceleribus, opponit sanctificationem, id est, mundiciem corporis & animæ, qua delectatur Deus, iuxta dictum: sancti estote, & habitabo in vobis: quia & ego sum sanctus. Atq; hic sane fructus bonorum operum est vberrimus, nimirum quòd ipse Deus pronunciat nos sanctos, quòd mundam & innocentē gerimus conscientiam, quòd iustitia & morum honestate sumus ornati, quòd toti Ecclesiæ sumus exemplo: quòdq; ipse Deus testatur, se nostra consuetudine delectari, & in nobis vult habitare. Non autem sic accipiendum est hoc Pauli dictū, quasi bonis operibus sanctificemur, aut propter bona opera Deo placeamus: aut quòd bona opera vitam æternam mereantur: aut quòd vita æterna detur propter bona opera. Fide enim sola iustificamur & placemus Deo propter Christum, & sanctificamur per Spiritum sanctum. Et Paulus disertè dicit vitam æternam esse Donum Dei, quod gratis nobis contingat propter Christum. Sed monet cum sanctè viuimus & Deo seruimus, hunc ingentem fructum nos percipere, quòd opera nostra habeantur sancta, pura, & munda. Persona credens, & eius opera in fide facta, placent Deo propter solum Mediatorem Iesum Christum. Per se enim opera etiam fideli-

fidelium sunt imperfecta. Quia verò persona placet, opera ipsa quoq; grata sunt Deo, & hunc immensum pariunt fructum: quod sunt sanctificatio, id est, res sancta, grata Deo, & lęticia & tranquillitate perfundens conscientiam. Ipsa autem sanctitas, honestas & mundicies fructus est vberrimus bonorum operum: quo conscientia mirifice delectatur.

Finem, inquit, habetis vitam ęternam: Qui sanctè viuunt & seruiunt Deo, certò obtinent vitam ęternam. Nemo enim sanctè viuere potest, nisi sit fide reconciliatus Deo, & acceperit Spiritum sanctum. Hinc verò nequaquam colligendum est, vitam ęternam tribui bonis operibus, aut dari propter bona opera. Non enim agit hic de causa, propter quam detur vita ęterna: Sed ostendit studium sanctè viuendi in vita ęterna abundè compensatum iri. Cum scelera & turpitudines morte ęterna puniantur. Ratio quidem sic colligit, vt peccata merentur mortem: Ita opera iusticię merentur vitam. Sed hallucinatur in eo, quòd opera iusticię non sint perfectè bona, vt peccata perfectè sunt mala. Vt ergo viam obstruat Paulus isti errori, disertè addit, Stipendium quidem peccati mortem esse: sed vitam ęternam esse donum Dei in Christo Iesu Domino nostro: hoc est, vitam ęternam non dari propter nostra opera, aut pro bonis operibus, sed gratis

nobis contingere per Iesum Christum in fide. Ipsa autem vita æterna gratis data simul est compensatio omnium bonorum operum, quæ præstiterunt pij. Non satis commodè dicit Augustinus, vitam æternam dici donum, quia ipsa merita propter quæ detur, sunt dona Dei. Imò Paulus vult vitam æternam propter nulla merita, nec vlla opera nostra, sed gratis propter Christum dari: Ideò adpellat donum gratuitum in Christo: Compensat tamen omnia bona opera fidelium.

CAPVT VII.

AN ignoratis fratres: intelligentibus enim legem loquor: Quòd lex dominatur homini quanto tempore viuit: Nam mulier quæ sub marito est, marito viuenti lege est obligata: Quòd si mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri. Itaq; viuente marito adultera censebitur, si alteri viro se iunxerit: Quòd si verò mortuus fuerit maritus, libera est à lege, vt non sit adultera, etiamsi nupserit alteri viro. Itaq; fratres mei, & vos mortificati estis legi per

per corpus Iesu Christi: vt sitis alterius, qui ex mortuis est resuscitatus: vt fructum feramus Deo.

Septimum Argumentum à similitudine ductum, quo ostendit nos in Christo iustificatos ab omni dominio legis prorsus solutos esse. Series Argumenti est huiusmodi.

Quemadmodum mulier viuenti marito est deuincta: eo verò mortuo, libera est ab hoc vinculo matrimonij: Ita nos deuincti fuimus legi tanquam marito & domino nostro, verum non diutius, quàm vtriusq; vita durat.

At nos per corpus Christi mortui sumus legi.

Ergo non sumus amplius deuincti legi, vt ei fructificemus ad mortem. Sed nouo marito, resuscitato Iesu Christi, cui copulati sumus, debemus obedientiam, vt Deo feramus fructus iusticiæ & vitæ.

IN hac comparatione rursus pingit dominium & tyrannidem legis in nos: quòd non liceat nobis excutere eius iugum, quamdiu legi viuimus. Cum enim homo conditus sit ad normam sapientiæ, quæ in lege ostensa est, & ab ea discedens obnoxius factus sit maledictioni legis: impoßibile est ei vt hanc maledictionem excutiat, & iudicium legis contemnat, quamdiu non liberatur per filium Dei.

Mirum autem alicui videri potest, quid hoc argumentum faciat ad excitandum studium nouæ vitæ in iustificatis, & ad probandam bonorum operum neceßitatem. Et quo consilio tribuat legi, quòd caro fructum ferat ad mortem: cur non potius sic colligit: Legi adhuc deuincti sumus: Ergo præstanda est obedientia. Verùm Paulus fontes omnis obedientiæ Spiritualis respicit. Quamdiu legis imperio detinemur oppreßi, fieri non potest, vt vllum pietatis veræ adfectum induamus. Lex enim perpetuò nos damnat, quicquid absq; fide præstiterimus. Ac quò magis nos damnat Lex, hoc magis fugimus Deum, & remotiores sumus ab omni pietate, & iustitia. Aut si iudicium legis non intelligimus, legis doctrina tantum Hypocrisin quandam virtutum extorquet ab hominibus. Ergo quamdiu homo legi est subiectus & deuinctus, tantum seruit peccato, & fructum fert ad mortem. Lex enim non aufert malitiam

litiam cordis: sed potius auget peccatum veteris Adami: Rectè igitur Paulus argumentatur: ideò nunc præstandam esse obedientiam, quia liberati sumus ab hoc legis dominio & exactione. Expendenda est rursus in hoc argumento doctrina de abrogatione legis. Cum enim Paulus dicit, nos esse mortuos legi, docet, nobis legem prorsus abrogatam esse.

Quoties autem de legis abrogatione dicitur, non est putandum aut deleri aut mutari sapientiam legis, quæ planè æterna & immota est: neq; cogitandum est non debere nos amplius obedientiam. Quin ideò Lex est abrogata, vt liberati ab eius maledictione, qua premebamur, veram iustitiam libero Spiritu præstaremus. Abrogatio itaq; legis significat ius condemnandi in Christo esse sublatum, & deletum esse chirographum. Ita vt quanquam iuxta legis iudicium simus meriti mortem æternam nostra inobedientia: tamen per fidem in Christum liberemur ab hac condemnatione, & gratis donemur iustitia & vita æterna. Hoc modo vniuersa Lex abrogata est, quò ad condemnationem: Nulla est enim condemnatio his qui credunt in filium Dei. Quòd verò hic dicitur de abolita legis condemnatione: de tota lege Mosaica, & omnibus eius speciebus, nempe morali, forensi, & cæremoniali intelligendum est: Nulla enim Lex cuiuscunq; sit generis, credētes in

Christum vel accusare vel condemnare potest: Et quòd in Christo Iesu plenam obtinemus libertatem. Cùm verò dicitur de abrogatione legum Mosaicarum quò ad obedientiam, distinguendæ sunt species legum: Ceremoniales & forenses leges ita sunt abrogatæ, vt nullam gentem amplius obligent. Exhibito enim Meßia, typi sunt aboliti. At moralis lex est æterna. Atq; ideò per Christum redempti sumus, vt iuxta legis sapientiam sanctè viuamus non ex coactione legis, sed ex libertate spiritus.

Diligenter hic attendat lector, Paulum non dicere, legem nobis mortuam esse, Sed nos legi, idq; graui facit consilio. Primùm vt moneat legē non aboleri vel extingui: est enim æterna DEI sapientia: neq; Euangelium esse contrarium legi: sed per Christum legis rigori esse satisfactum. Ideò enim oportuit filium Dei pati, & mortem subire, vt iudicio Dei, quod est in lege patefactum, plenè satis fieret. Dicitur igitur nos esse legi mortuos, idest, nos satisfecisse pœnæ legi, ac per mortem à lege factos liberos. Id autem non est per nos factum: sed per Mediatorem Iesum Christum, qui nostro loco in cruce pependit, & maledictionem in se deriuauit. Ideò dicit, mortui estis legi per Corpus Christi, idest, vestro loco Christus est

crucifixus & maledictione oneratus, vt vos deinceps à legis imperio prorsus immunes essetis. Vtrumq; igitur est statuendum; Et stabiliri legem per Euangelium de Iesu Christo, Rom. 3. Et per Christum abrogari legem, quò ad nostri condemnationem.

Secundò etiam ob hanc causam Paulus dicit nos esse mortuos legi, vt moneat eos, qui per Christi corpus legi non moriuntur, viuere legi, & legem illis dominari, hoc est, maledictioni legis & iræ Dei esse subiectos. Quicunq; enim non credit in filium, vitam non videbit; Sed ira Dei manet super ipsum.

Vt fiamus alterius, qui ex mortuis resurrexit, vt fructificemus Deo.

NOn solùm causam finalem ostendit, propter quam per Christū à legis rigore & exactione liberati sumus, videlicet non vt licentia scelerum impunita nobis concedatur: Sed vt Deo feramus fructum, id est, vt sanctimonia vitæ, & vera obedientia Deo grata præstemus: Verum etiam arctissimam copulationem Christi & credentium describit: Et pingit hic Spirituale matrimonium, quod est inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam. Quæ imago immensam continet consolationem. Monet enim Christum esse carnem de

de carne nostra. Et vniuersa Christi bona nobis communicata, nos vnum esse corpus & vnum Spiritum cum ipso, & ab ipso per Spiritum S. & viuificari, & fœcundari totam Ecclesiam. Christum perpetuò adesse suæ Ecclesiæ nutritorem, consolatorem, defensorem.

Quando enim eramus in carne, adfectus peccatorum, quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, ad fructificandum morti: Nunc autem liberati sumus à lege, mortui ei quo detinebamur: vt nos seruiamus in nouitate Spiritus & non in vetustate literæ.

Octauum & vltimum Argumentum à causis efficientibus.

Cessante causa, debet cessare effectus: & posita noua causa, nouus effectus sequi debet.

Sed causa prauorum adfectuum, quæ nos, cum in carne essemus, obstrinxit seruituti peccati, quæ fuit Lex, abolita

lita eſt: ſucceſsit verò noua cauſa, videlicet Spiritus à Chriſto communicatus.

Ergo literæ legi non debemus amplius ſeruire peccato, ſed nouitate vitæ obtemperare Spiritui ſancto.

IN hoc Argumento rurſus vrget Paulus effectum legis in carne, quòd videlicet non operetur iuſticiam, ſed magis excitet & augeat peccata. Quia enim hominis natura tota eſt corrupta peccato: et rea iudicio Dei propter immundiciem, legis ſeuera ſententia non poteſt in homine ſanctos motus excitare: ſed magis operatur irã, auget fugam conſcientiæ a Deo, inijcit terrores, deſperationẽ & indignationem: hi ſunt triſtiſsimi adfectus peccatorum. Non quidem per ſe hæc operatur Lex quæ ſancta eſt: ſed per accidens: quia natura hominum immunda & praua eſt. Atq; ideò nondum liberati & renouati: fructificamus legi ad mortem. Poſtquam verò per filiũ Dei à maledictione legis liberati & Spiritu S. donati ſumus: Lex non operatur amplius tales peccatorum adfectus: Quia tum nouus homo dominatur, qui non ſeruit in vetuſtate literæ, hoc eſt, iuxta adfectus carnis, & iuxta legis coactionẽ: ſed in nouitate Spiritus: hoc eſt, ex fide in Spiritu ſancto.

DE LEGE.

Disputatione, de nouæ obedientiæ necessitate, absoluta, redit ad intermissam Methodum de lege. Nam in hac controuersia plurimum refert, vt rectè intelligatur doctrina de lege. Quid sit, vnde sit, de qua specie Paulus loquatur: quo fine lata sit lex: qui sint eius effectus, quæ cognata, quæ pugnantia. Quid enim sit peccatum, & quid mereatur, sciri nequit, nisi legis sapientia probè cognita.

Quid igitur dicemus? Num Lex peccatum? Absit.

Quia supra dixit, per legem augeri peccatum, & adfectus peccatorum per legem in membris efficaces esse: poterat obijci: Ergo legem esse rem malam, vt peccati causam. Verum respondetur peccati auctionem & vires, non esse propriũ effectũ legis: Sed potius deprauatæ naturæ. Lex tantum est occasio exuscitans peccatum, cubans in homine. Lex auget peccatum, non effectione, sed tantum reuelatione. Hinc iam multæ oriuntur quæstiones: An Lex sit res bona: An Lex in Ecclesia sit docenda: An Lex prosit ad iustificationem, & ideò sit lata, vt homo ei obtemperando habeat vitam æternam.

Legem esse rem iustam & sanctam, disertè adfirmat Paulus, & patet ex causa efficiente, & ex

ex effectu: Deus enim causa est legis, qui eam in creatione patefecit, & in Synai monte reuelauit. Et quia in ea patefit sapientia, iusticia, & bonitas Dei: atq; primum data sit homini ad vitam, non potest non esse sancta, iusta, & æterna. Quod verò Lex perpetuò in Ecclesia sit docenda, manifestißimum est: nam sine lege peccatum cognosci non potest. Oportet autem peccatum intelligi, vt homines agant pœnitentiam. Ergo & legem prædicari oportet. Atq; hanc ob causam promulgatio legis in monte Synai facta est: Omnes Apostoli docuerunt legem, & ea accusarunt peccata generis humani & ostenderunt iudicium Dei. Vt Paulus Rom. 1. 2. 3. & Christus Matth. 5. non veni soluere legem, sed implere. Item: prædicate in nomine meo pœnitentiam & remißionem peccatorum. Est igitur furor horrendus, quòd Antinomi conantur tollere legem ex Ecclesia.

Quo consilio & fine autem Lex lata & promulgata sit, & perpetuò in Ecclesia docenda sit, grauißima est disputatio. Semper enim Hypocritę imaginantur ideò latam esse legem, vt per eam impetrent hæreditatem vitæ æternæ: ac facilè sibi persuadent esse in ipsorum arbitrio & potestate positum vt præstent obedientiam legi debitam. Sed Paulus longè diuersum hîc adstruit. Docet legem non modo non seruire iustificationi & saluti nostræ, verùm multò magis cedere nobis in mortẽ & condemnationẽ. Idq; non vicio legis,
sed

sed ob nostræ naturæ defectum: & propter peccatum nobis innatum, & cordi inhærens. Flagitat enim Lex Dei perfectam & integram exteriorem & interiorem obedientiam, iuxta iudicium Dei Spirituale: & vt homo congruat cum lege iuxta omnes vires corporis & animæ. Iudicium enim Dei tale est, vt flagitet non solum externam qualemcunq; disciplinam, qua oculi, lingua, manus, continentur in officio, sed multò magis vt mens plena sit noticia Dei, & careat omni dubitatione & errore: vt voluntas sit recta & iusta, coniuncta Deo, aduersaq; omni iniusticiæ. Vt adfectus cordis sint puri, & ab omni labe alieni. Atq; vt integer homo præstet Deo perfectã & omnibus numeris absolutam, eamq; spiritualem obedientiam, ad quam homo primitus à Deo est conditus: & qualem præstant Angeli. Quod si vero in minimo peccarit homo: totius legis transgressor est factus: Itaq; qui dubitationẽ de Deo, vel de iusticia in mente admittit, vel impurum motum in corde, obnoxius est maledictioni, & iudicio legis. Cum ergo ea sit viciositas humanæ naturæ, vt homini sit impoßibile carere omni dubitatione, & prauis adfectibus: Lex non potest nobis adferre vitam, sed tantum denunciat mortem. Atq; idcircò Lex lata est, vt nobis hanc nostram immundiciem & prauitatem demonstraret, & iram Dei & meritam pœnam indicaret,

non vt desperaremus, sed vt agnita nostra miseria, intelligeremus opus nobis esse Mediatore & liberatore. Hunc vsu legis paßim inculcat Paulus Rom. 4. Lex iram operatur. 1. Cor. 15. Virtus peccati Lex est. Gal. 3. Qui sub lege sunt, sub maledictione sunt. 2. Cor. 3. Lex est ministerium damnationis. Ita & hoc loco: Rom. 7. peccatum non cognoui nisi per legem.

Ac. 2. Cor. 3. Insigni pictura describit cæcitatem eorum, qui Mosen tecta facie intuentur, id est, qui legis diuinæ spirituale iudicium non considerant: vt cum dicitur: Non habebis Deos alienos: non tantum prohibetur adoratio idolorum, vel Epicureus Dei contemptus: sed omnis generis idolatria: si quis suis donis, sapientia, doctrina, vel suis opibus nimium fidat. Item: quòd vacamus dilectione, & timore Dei. Item: Omnis dubitatio de Deo, impatientia, amor sui. Item: quòd vitam Confeßioni anteferimus: quòd non ex tota anima & totis viribus Deum diligimus, supra vniuersam rerum naturam. Sic etiam in alijs præceptis. Cum ergo propius aspicitur legis iudicium, tùm facilè colligitur per eam non commendari nostram iusticiam: Sed tantum reuelari nostrum peccatum, & deprauatam naturam. Exemplo sit Pharisæus Luc. 18. Is sibi persuadet se probè satisfecisse legi, quia obtectam Mosi faciem intuetur. Quod si velum detrahatur, tùm videbit, quàm nihil in sese præter sordes, videlicet

licet contemptum Dei & Mediatoris, dubitationem, admirationem sui, odium proximi & similia mala reperiat. Ita ex hoc loco doctrina de legis officio petatur.

Sed peccatum non cognoui nisi per legem. Concupiscentiam non noui, nisi Lex dixisset: Non concupisces.

Hoc dictum quàm diligentissimè obseruetur. Est enim refutatio illustris futilium & peregrinarum interpretationum, quas Origines & Hieronymus attulerunt, qui fingunt, Paulum tantum legibus ceremonialibus detrahere vim iustificandi. At hoc loco patet, Paulum loqui de lege morali, vt de precipua parte legis diuinæ. Lex, *inquit*, dicit, non concupisces. *Hinc didici, cupiscentiam esse peccatum.*

Multiplex doctrina in hoc dicto continetur,

I. Refutat falsam interpretationem Origenis: Paulum tantum loqui de lege ceremoniali.

II. Docet, quod sit officium legis nimirum, reuelare peccatum, & incutere conscientiæ terrores.

III. Refellit Pontificios, qui negant hoc præceptum de non concupiscendo ad nos pertinere.

IIII. Obseruandum est quid Paulus vocet concupiscentiam. Nimirum non tantum interiores adfectus & libidinem carnis, sed totam humana

manæ naturæ immundiciem & prauitatem; Quòd mens prona est ad errores & dubitationem de Deo: quòd voluntas est inimica Deo: quòd homo confidit propria sapientia & virtute: quòd gignit errores & format sibi idola: quòd impatienter fert crucem: incenditur ira, inuidia, liuore, æmulatione. Quòd cor vacat dilectione & timore Dei, est securum, & pronum ad maliciam. Totum hoc triste malum in natura humana Paulus vocat concupiscentiam.

V. Quintò docet tantas esse tenebras in mente humana, vt non poßimus sine officio legis & illuminatione Spiritus sancti nostram miseriam, naturæ immundiciem & fœditatem peccati intelligere.

Occasionem autem accipiens peccatum per mandatum, operatum est in me omnem cupiditatem.

Exponit Paulus quid Lex effecerit in ipso: quòd videlicet non tantum docuerit quid sit peccatum, verùm etiam eum traduxerit ad sui ipsius considerationem, quodq; peccatum, nimirum malũ Originis, per legem sit operatum in ipso Paulo omnem concupiscentiam: id est, q Paulum excitauerit ad tristem hanc considerationem, q in ipso omnis generis concupiscentię dominarentur.

Vnde

Vnde sequitur lege tantum nostram naturam damnari.

Quod dicit peccatum occasionem accepisse per legem. Intelligendum est de reuelatione corruptæ naturæ. Peccatum, id est, vicium naturæ, prauitas in nobis hærens, quæ ante legem latebat, cum esset excitata per legem, operata est, id est, exeruit, & prodidit omnem concupiscentiam; id est, omnis generis prauos adfectus, cum mentis, tum voluntatis & cordis. Vocabulo enim concupiscentiæ Paulus complectitur omnis generis prauos & inordinatos adfectus: vbi cor contra Dei verbum mouetur. Nam cum Lex vetat, ne quis concupiscat domum proximi sui, prohibet Lex auaritiam, ne cor ardeat pleonexia. Ac vniuersa ἀταξία virium humanarū, quæ discrepat à lege Dei, nomine concupiscentiæ comprehenditur.

Et duo postrema præcepta 9. & 10. quæ phibent concupiscentiam sunt quasi expositio totius decalogi: quòd singula præcepta, non tantum externam obedientiam: sed multò magis internam omnium adfectuum puritatem & mundiciem flagitent. Concupiscentia est igitur pugnans cum 9. præcepto, quando mens humana prona est ad idolatriam, ardet veri Dei odio, & delectatur licentia fingendi noua numina. Item: cum delectatur erroribus, & abhorret à verbi diuini

diuini cancellis: Cum cor fremit impatientia aduersus Deum in adflictionibus. Hæc omnia mala voce concupiscentiæ compræhenduntur. Ac fatetur Paulus se huiusmodi morbos in se ipso deprehendisse, postquam peccatum, id est, naturæ vicium per legem sumeret occasionem: Non quòd hi morbi antea non fuerint in Paulo: Sed quòd ab eo non sentirentur, dum legem ignorabat. Ideò addit.

Sine lege enim peccatum est mortuum:

IDest, peccatum nec agnoscitur, nec premit hominem, neq; dolores conscientiæ excitat, dum legis agnitio & exactio abest. Quam diu enim homo non intelligit iudicium Dei, nec videt ante oculos supplicium, nec iudicat se peccare, nec metuit sibi, sed securè viuit. Semper quidem fuit lex & perpetuò sonat in genere humano: sed magna pars hominum eam ignorat aut contemnit: ideoq; securè viuunt, nam peccatum est mortuum: id est, quiescit, non exerit suas vires. Vt Iudas cum proderet Christum, erat eius peccatum mortuum, legem enim contemnebat, & admonitiones Christi adspernabatur: sed cum Lex veniret, reuixit peccatum. Cubat enim peccatum præ foribus in loco valde inquieto: vbi celerrimè excitatur. Sic mortuum fuit peccatum in Dauide, quando cæde

docœde cumulauit scelus adulterij. Non enim sentiebat stimulos conscientiæ, nec metuebat seuerum Dei iudicium. At cum Nathan legem ei proponeret & diceret; tu es ille vir, qui reus est mortis, ibi reuixit peccatum & horrendas accepit vires in conscientia, ita vt clamaret: Non est pax oßibus meis, nec sanitas in carne mea.

Ego aliquando sine lege viuebam.

SVo exemplo docet, quomodo peccatum dormiat absente lege: sed veniente lege peccatum reuiuiscat. Sine lege viuere, est carere vero intellectu iudicij diuini, & non agnoscere suam culpam, atq; ita in carnali securitate viuere. Vixit autem Paulus sine lege, cum Pharisæus esset, ante conuersionem. Tum enim legem non intelligebat, quòd internam, spiritualem & perfectam obedientiam flagitaret. Putabat se legi satisfecisse, & se sua virtute coram Deo esse iustum: Itaq; concupiscentiam esse peccatum non agnoscebat: non metuebat Dei iram, licet in horrendis peccatis viueret; adeò vt esset vastator Ecclesiæ, & hostis filij Dei. Verùm hæc peccata tum erant mortua, & molliter in Pauli conscientia cubabant. Sic maxima hominum multitudo viuit absq; lege. Quòd hîc delirat Origenes de anima

Pauli quæ vixerit absq; lege, indignum est refutatione. Loquitur enim de se nondum conuerso, cum Pharisaicis erroribus adhuc detineretur.

Veniente autem mandato, peccatum reuixit: ego autem mortuus sum.

Hic describit initium suæ conuersionis. Cum enim propius legem incepit adspicere, peccatum, quod dormiebat, excitatum est, & infandos in conscientia cruciatus excitauit. Diligenter obseruetur, quòd dicit lege veniente: monet enim diuinitus inspirari verum legis intellectum. Paulus à iuuentute audiuerat legis doctores: sed ab illis non accepit veram legis noticiam. Cum verò Christus ipsum alloquitur, Saule quid me persequeris, hîc incipit delabi velamen ab oculis ipsius, vt propius legis sententiam poßit intueri. Non igitur in hominis arbitrio est positum, vt Lex veniat & excitet peccatum, sed in Dei voluntate.

Ac quoties Deus corda hominum tangit suo Spiritu, vt legem intelligant, suam miseriam videant, & Dei iram metuant, tùm venit Lex. Atq; hoc est veræ conuersionis Exordiũ in homine; Peccatum, inquit, reuixit, id est, antea quidẽ hærebat in me peccatũ, sed erat mortuum,

 dormie-

dormiebat, nullas eius punctiones sentiebam: conscientia erat sine metu & terrore. Cum verò Lex excitauit dormiens peccatum, tum cœpit viuere, id est, horrendas suas vires exeruit, adeò vt ego sim mortuus: hoc est, meũ interitũ ante oculos sentirem, & non essem par sustinendo oneri peccati. Descriptio est veri pauoris & pœnitentiæ, quales passim in Prophetis extant: Quasi Leo contriuit omnia ossa mea: Non est sanitas in carne mea: neq; pax ossibus meis à facie peccatorum meorum. Neq; potest vlla voce humana horrendus dolor, qui ex mala conscientia oritur, satis exponi. Quòd dicit se mortuum Paulus, significat quod de sese & sua iusticia desperarit.

Et deprehensum est mihi mandatum, quod in vitam institutum erat, ipsum in mortem cedere. Nam peccatum occasionem accipiens per mandatum, decepit me, & per illud me interfecit.

Pleniùs adhuc exponit, quòd Lex, quæ in vitam sit data, cesserit ei in mortem. Quod ideò toties inculcat, ne quis præsumat vel speret se ex lege posse vitam adipisci. Accuratè autem monet, vicium non esse in lege: Deprehensum est, inquit,

quit, quod Lex quæ in vitam erat data &c. quo testimonio excusat legem, quòd ea non sit causa efficiens mortis. Nam si Lex per se mortem inferret conscientijs, culpa in ipsum legislatorem Deum recideret. Sed fatetur Paulus, legem in vitam esse datam, scilicet prima sua origine. Nam in prima creatione condidit Deus hominem ad imaginem suam, & indidit ei sapientiam legis, non vt per eam moreretur, sed vt voluntatẽ Dei intelligeret, & per obedientiam viueret. Ac cum Lex repetita est, hæc appendix est adfixa: Qui fecerit ea, viuet in eis: vt testaretur Deus, non vicio legis, sed naturę nostræ fieri, quòd per legem iustificari nequeamus. Lex enim ostendit, qualem obedientiam Deus requirat: Monstrat etiam viam ad vitam æternam, dipertè etiam promittit vitam ætermam, & omnia bona, cum conditione impletæ obedientiæ. Sed quia amissæ sunt vires peccato, ita vt obedientiam præstare nequeamus, morti nos adiudicat Lex: quæ tota culpa in nobis residet. Non est igitur vt legem accusemus, sed nostra corrupta natura deploranda & peccatum agnoscendum est.

Obseruandum est, quòd dicit Apostolus, legem ad vitam datam fuisse: Et quidem de vita æterna loquitur Paulus: Non enim putandum est legem tantum promittere bona corporalia & huius vitæ, sed etiam æterna. Christus inquit: Si

vis in vitam ingredi, serua mandata. Et Paulus agens de salute æterna, citat ex Mose iusticiam legis: Qui fecerit ea, viuet in eis. Et hoc loco cum dicit, legem esse spiritualem, docet, cùm spiritualem obedientiam à lege flagitari, tùm spirituales promissiones ei annexas esse. Sed cum hac conditione promittit Lex vitam, si eam integrè seruemus: quod in hac fragilitate humana impossibile est. Ideoq; peccatum occasione accepta per legem: id est, manifestata & excitata per legem, nos interficit.

Lex igitur est sancta, & mandatum sanctum, iustum & bonum.

QVia demonstrauit causam mortis propriè non ex lege, sed ex peccato esse, concludit legem esse sanctam & iustam. Est enim sapientia illa diuina, quæ discernit iusticiam à peccato, veritatem à mendacio, & creaturam rationalem obligat Deo. Detestandi sunt igitur Antinomi, qui legem ex Ecclesia exterminare conantur, tanquam rem malam vel noxiam conscientijs.

Quod igitur bonum, mihi factum est mors? absit: sed peccatum: vt adpareat quòd peccatum mihi per bonum operetur mortem: vt fiat supra modum

dum peccans peccatum per mandatum.

RVrsus occurrit obiectioni, ne quis dicat: Bonæ causæ non potest esse malus effectus: Sed Lex est sancta, iusta, & bona: Ergo mortem non potest operari. Respondet vt supra: peccatum esse causam mortis, non legem. Est ergo fallatia secundum non causam vt causam. Hoc solum dicit efficere legem, quòd reuelet, excitet & manifestet peccatum, & vires eius acuat. Vt appareat, inquit, peccatum, vt sit supra modum peccans peccatum. Rursus vrget Paulus vsum & officium legis in hac corrupta natura: quod est manifestare & vires excitare peccati. Sicut alibi: Aculeus mortis peccatum est: virtus autem peccati Lex. Supra modum peccans peccatum nominat Apostolus peccatum in conscientia manifestatum, & in ea horrendos ciens pauores. Supra modum peccans peccatum fuit, quando Aaron suam turpitudinem & idolatriam, quam commiserat, adspexit: & audiuit vocem: Deus est ignis consumens: Deus voluit conterere eum. Supra modum peccans peccatum fuit in Adamo, quando audiuit vocẽ Dei, arguentis eius inobedientiam, & poscentis eum ad iudicium, Adam vbi es? Supra modum peccans peccatum fuit in Dauide quando clamauit: Quoniam sagittæ tuæ

infixæ sunt mihi: & manus tua premit me. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax oßibus meis, à facie peccatorum meorum. Item: Hiskia clamauit: Tanquam Leo contriuit omnia ossa mea. In his peccatū per legem factum est supra modum peccans peccatum. Senserunt enim horrendam Dei iram: aspexerunt fœditatem peccati, intellexerunt iudiciū legis, & ante oculos habuerunt æternam damnationem. Hæc in atrocißima vis peccati, quæ mera fulmina immittit conscientiæ, non sentitur, sed quodammodo sepulta iacet, quàm diu homo est securus. Sed excitatur peccatum vel accusatione legis, vel graui calamitate, vel diuinitus incußis terroribus. Peccatum tuum, inquit scriptura, cubat ante fores, hoc est, non mordet conscientiam, quiescit & dormit.

Quando verò excitatur lege, tùm exerit suas vires, accendit sensum iræ Dei horrendum, onerat conscientiam maledictione legis, incutit metum æternæ damnationis: ac facit supra modum peccans peccatum, vt homo amplius ferendo non sit, teste Dauide, si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Vnde & Cain vociferatur: maius est peccatum, quā vt condonari poßit. Adeò incredibile onus est peccatum peccans, viuens, sæuiens & tumultuans in consci-

conſcientia, niſi fiat remiſsio propter dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Mediatorem.

Scimus enim quod Lex ſit ſpiritualis.

HIc nos deducit Paulus ad ipſiſsimum fontem doctrinæ de officio & effectu legis: & monſtrat cauſam, cur per legem non poſsit ſperari iuſticia: ſed potius augeatur peccatum, & conſcientia terreatur: videlicet quia legis ſapientia ſit multo altior, quàm humanum ingenium cogitet, & quia longè ſublimiorem flagitet obedientiam, quàm hominum natura præſtare poſsit: Et quia hominum natura prorſus ſit carnalis, & aliena à lege Dei. Itaq; Lex nihil aliud poteſt, quàm damnare naturam ſibi aduerſam.

Origenes & alij inſulſè hunc locum tractarunt. Expoſuerunt legem ideò dici ſpiritualem, quia ſacra ſcriptura non tantum ſecundum literam, ſed etiam ſecundum allegoriam ſit intelligenda. Vt cum dicitur de arca fœderis, quòd ſit imago Eccleſiæ, de agno paſchali, quòd notauerit Chriſtum, de circumciſione, quòd ſignificauerit repreſsionem vicioſorum adfectuum. Hæc corruptela prorſus aliena eſt à mente Pauli, & totam doctrinam quæ hoc loco ampliſsimè proponitur, obſcurat.

Eſt igitur ſententia Pauli, legem eſſe ſpiritualem: id eſt, legis ſapientiam, & doctrinam non

esse politicam nec carnalem, sed spiritualem: ac flagitari à lege spiritualem obedientiam, & spirituali iudicio Dei, quod captum hominum longè excedit, decerni pœnas. Politicæ leges tantum carnalem sapientiam continēt, videlicet de pace, de moribus, de contractibus, de iudicijs: & tantum manus, pedes, & linguam coërcent. At Lex Dei est sublimior sapientia, quæ ostendit, quid Deus flagitet à toto homine, ad quam obedientiam homo sit conditus: quid Deo debeat, non solùm quo ad locomotiuam, Verùm etiam quo ad cordis adfectus & animam. Ac non tantum vt absq; hypocrisi præstetur obedientia, verùm etiam vt motus cordis sint verè spirituales, cōformes Deo, & accensi à Spiritu Dei. Opponit enim hîc Paulus spiritualem & carnalem obedientiam: ideò phrases expendendæ sunt.

Origenes & alij Spiritum intelligunt rationem & intimos cordis adfectus, & superiorem in homine partem. Hinc fingunt spiritualem obedientiam esse non tantum mores externos honestos, sed verā ex animo & philosophica sapientia proficiscentem iusticiam. Carnem deinde finxerunt inferiores hominis adpetitus, vt libidines, adfectus, appetitus cibi, potus, liuorem, auaritiam. Hæc inscitia magnas tenebras offundit Paulinæ disputationi. Quare sciendum est, Spiritus vocabulo, primùm significari ipsum Spiritum

sanctum,

sanctum, tertiam personā diuinitatis, vt Ioan.3. quod natū est ex Spiritu Spiritus est. Item: Spiritus est qui viuificat. Deinde Spiritus significat nouam illam creaturum, quæ fit per regenerationem, cum Spiritus sanctus in conuersione accendit in homine nouam & spiritualem lucem, nouam iusticiam, dilectionem Dei, fidem, timorem, leticiam in Deo, & desiderium rerum spirituali. Hæc noua Lux & noua vita & leticia in homine renato vocatur Spiritus. Vt in dicto: quod natum est ex Spiritu: est Spiritus. Ioan.3. Gal.5. Spiritus concupiscit aduersus carnem. Idem Spiritus dicit testimonium nostro Spiritui, quod simus filij Dei: Rom.8. Estq; hic Spiritus res diuersa à naturali ratione & voluntate hominis: Est enim quiddam cœleste, non ex conditione, sed ex reparatione per Spiritum sanctum.

Caro in sacris literis non tantum significat corpus, neq; tantum carnales & inferiores adfectus, vt ἐπιθυμητικόν: Sed potius totum hominem, corpus & animam, cum omnibus potentijs, viribus & adfectibus: videlicet τὸ ἡγεμονικόν, λόγον καὶ ὁρμήν, Id est, rationem, & voluntatem, cor, omnes appetitiones, & quidquid ab homine potest profisci: Omnem sapientiam, consilia, doctrinam, conatus, studia, iustitiam, veritatem, honestos mores, moderationem adfectuum, labores, & quicquid existit in homine,

homine, & ab eo proficisci potest: dum nondũ est renatus per Spiritum S. hoc totũ nominatur Caro, id est, res caduca, expers vitæ & iusticiæ, aliena à Spiritu Dei.

Cùm enim Paulus dicit, Caro concupiscit aduersum Spiritum: Simul etiam mentis errores & dubitationum chaos damnat. Item: Animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus. Hic describit hominem carnalem. Cùm ergo Paulus dicit legem esse spiritualem, docet esse multò subli-miorem sapientiam, quàm vt possit ab homine carnali intelligi: & multò sanctiorem flagitare obedientiã, quàm caro queat præstare. Legis sapientia flagitat talem obedientiam ab homine, vt cor & anima hominis cum omnibus viribus congruant cum iudicio & voluntate Dei, & careat homo omnibus dubitationibus & prauis cupiditatibus, vt adfectus hominis tã sint puri & sancti quàm sunt angelorum. Lex dicit: si quis adspexerit mulierem ad concupiscendum eam, mœchatus est in corde suo. Si quis dixerit racha, reus est mortis. Item: reddendam esse rationem de omni verbo inutiliter prolato. Nullum iota posse deleri. Lex decernit æternas & spirituales pœnas in tertiam & quartam generationem. Imò propter peccatum Adæ, & quidem propter esum pomi, totum genus humanum fit obnoxium condemnationi. Qui in vno offenderit, illũ esse omnium

factum

factum reum. Est igitur sublimis admodum & verè Spiritualis doctrina legis, quæ non potest nisi Spiritu docente addisci, neq; nisi ipso iuuante præstari. Quis hominum iudicaret hominem propter leuissimam cupiditatem, vt auaritiam, vel liuorem mox æternum ignem esse meritum: & cælum & terram potius transitura, quàm illud decretum.

Non igitur de lege est cogitandum secundum politicam sapientiam: sed ex dictis scripturæ sumenda est doctrina: Diliges Dominum Deum tuũ ex toto corde, & toto anima & totis viribus tuis: Et proximum sicut te ipsum. Deinde appendix sequitur: Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quę scripta sũt in libro legis huius vt faciat ea. In hoc dicto refutantur Pelagiani & Monachi, qui contendunt lege tantum externam disciplinam flagitari. Expreßè enim Paulus docet, internam & perfectam & quidem spiritualem flagitari obedientiam. Item: hic refutantur Cinglius & alij, qui fingunt Ethnicos habuisse veras virtutes. Certum est enim Ethnicos caruisse Spiritu sancto Ergo legis spiritualem obedientiam nequaquam præstare potuerunt.

Lex spiritualis dicitur; quia à Spiritu sancto lata est.

II. Non potest nisi à Spiritu intelligi & præstari.

3. Flagi-

III. *Flagitat Spiritualem & cœlestem obedientiam.*

IIII. *Promittit spiritualia bona.*

V. *Minatur inobedientibus non tantum corporalia, sed etiam spiritualia supplicia.*

Ego autem sum carnalis, Venditus sub peccatum; Quod enim operor: non probo. Non enim quod volo hoc facio, sed quod odi, hoc facio. Si autem quod nolo, hoc facio: consentio legi quòd bona est. Nunc autem non amplius ego operor istud, sed habitans in me peccatum. Noui enim quòd non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Velle enim adiacet mihi, perficere autem bonũ non inuenio. Non enim quod volo, facio bonum: sed malum quod non volo, hoc facio. Si autẽ quod non volo ego, hoc facio, non amplius ego hoc facio: sed habitans in me peccatum.

Confert nunc naturam humanam cum lege, & ostendit prorsus esse dißimilem & alienam. Hunc locum Origenes, Pelagius, Monachi, & infiniti

finiti alij corruperunt, dum finxerunt Paulum loqui de homine sub lege & sub peccato constitutum: & in se transfigurasse peccatorem. Ac Augustinus multis locis fatetur se aliquandiu ita sensisse: sed manifestissimum est Paulum loqui de se ipso, & quidem de se renato & conuerso: Vult enim suo exemplo ostendere homini esse impossibile, vt impleat legis spiritualem obedientiam. Caro enim & sanguis nec intelligit nec præstare potest spiritualem legis obedientiam. Sancti autem etsi per Spiritum sanctum renati sint, tamen circumferunt adhuc carnem cum reliquijs peccatorū: quæ caro cum sit venundata sub peccato, nec possit deponi in hac vita, fatendum omninò est, nec sanctos in hac vita posse implere legem Dei, ac consequenter lege non posse iustificari. Quòd Paulus loquatur de seipso, manifestissimum est ex querela & gratiarum actione quàm subnectit. Miser ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratias ago Deo &c. Quòd verò de se conuerso & renato loquitur, perspicuum est ex textu, quia inquit: Quod facio, non probo. *Item:* quod facio, odi. *Item: edit illustrem confeßionem:* non habitat in carne mea bonum. *Itē:* condelector legi Dei secundū interiorem hominem. *Hæc ab homine non renato non possunt verè dici.*

Vetus

Vetus enim homo, qui totus est caro, non agnoscit suam immundiciem, non condelectatur legi: non improbat peccata quæ facit, sed potius approbat. Neq; vult bonum homo non renatus, sed tantum malum. Violenta igitur huius insignis loci deprauatio est, quòd aliqui fingunt, Paulum non de sua persona loqui: sed per figuram in se transtulisse peccatoris personam. Imò huc inprimis tendit Paulus vt suo exemplo demonstret naturam humanam immundam & corruptam esse, ita vt nequeat etiam renata & Spiritu sancto donata spiritualem legis obedientiam integrè implere in hac vita. Ac describit hîc luctam inter Spiritum & carnem: quam Augustinus ciuile bellum in homine appellat. Siquidem nouus homo contra veterem præliatur. Galat. 5. inquit, Caro concupiscit aduersus Spiritum.

Ita & hoc loco ostendit qualis sit pugna & quàm acre certamen in pijs ad Deum conuersis. Singula igitur verba diligenter obseruentur.

Non enim quod volo, *scilicet iuxta Spiritū & nouum hominem renatum ex Deo,* hoc facio, *scilicet carne reliqua in corpore & anima.* Sed quod odi, *Sci. Spiritu:* hoc facio, *nempe carne. Peccata & impuros Spiritus odi Spiritu: & tamen carne committo peccatum & impuros adfectus.*

Si autem quod non volo: *scilicet Spiritu & nouo homine, qui odit peccatū,* hoc facio, *carne nimi-*

nimirum: consentio legi, scilicet secundum interiorem hominem quòd Lex bona sit.

Cum dicit in se, hoc est, in carne sua non habitare bonum, testatur totam hominis substantiã, animam, car. & totum corpus, plane esse infecta, corrupta, & impura: Et nullam partem in homine reliquam esse, quæ non sit labefactata & contaminata peccato.

Turpiter igitur errant qui imaginantur tantum accidentia esse corrupta, & naturalia mansisse integra, vt scholastici delirant: Imò ipsa tota substantia hominis corrupta est adeò, vt prorsus nihil boni habitet in carne nostra.

Velle, inquit, adiacet mihi: hoc est, secundum Spiritum nihil magis optarim, quàm vt liceret mihi esse sine peccato, sine dubitatione, sine impatientia, sine ira, sine omni prauo adfectu: sed hanc perfectionem in hac vita assequi non possum.

Si, inquit, quod non volo: scilicet secundum interiorem hominem hoc facio carne: non amplius ego, scilicet Paulus renatus, hoc facio, sed in me habitans peccatum. Hoc est, naturæ meæ prauitas: Peccatum dicit habitare in carne.

Non igitur ipsa substantia carnis vel animæ peccatum, vt Illyricus per errorem contendit: peccatum est in carne & anima: substantia quidem corporis & animæ condita est à Deo:

Peccatum verò acceßit & inuectum est à Satana, & corrupit, infecit, deformauit totam hominis substantiam, corpus & animam: sed non est ipsa substantia. Insolubile est hoc argumentum.

Deus nullo modò est author peccati. Deus est author totius substantiæ hominis, etiam in hac corrupta natura.

Ergo substantia hominis non est ipsum peccatum seu malum Originis.

Hoc fundamentum nulla sophistica eludi potest: Itaq; adolescentes caueant sibi ab errore Illyrici de substantiali peccato.

Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiacet: Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.

Ostendere conatur Paulus maliciã hærentẽ in natura, vt obtineat hominem non posse implere legem Dei: Est enim hæc arcana sapientia, quæ de cælo manifestatur, quòd natura hominum adeò corrupta sit, vt nõ possit integram legis obedientiam implere. Legem hîc κατα χρηστικῶς appellat ipsum malum Originis, eò quòd tyrannidem & impium in nos exercet, præscribendo peccata, & impellendo nos ad peccatum.

Inuenio, *inquit*, eiusmodi legem: *vt licet velim ego bonum & cupiam Deo perfectè obedire, tamen non poßim id præstare, eò quòd malū mihi adiacet: hoc est, quia tota mea natura corrupta est: & hoc vicium atq; hæc pestis & lepra adeò insidet ipsis medullis, imò animæ vt in hac vita penitùs euelli non poßit.*

Rursus hîc notabunt adolescentes, quòd Paulus loquens de vicio Originis, dicit malum mihi adiacet: *Peccatum ergo Originis non est ipsa hominis substantia, neq; anima, neq; cor vt Illyricus falsò contendit: sed est accidens & aduentitium malum hærens in substantia, & quod totam corrupit substantiam, & quod impedit nos vt legem implere nequeamus.*

Atq; hoc pestiferum malum, non tantum adiacet hominibus impijs, sed etiam pijs & ad Deum per Spiritum sanctum conuersis.

Condelector, *inquit*, legi Dei, secundum interiorem hominem: *hoc est, non tantum adprobo legis sapientiam & iusticiam, sed etiam sentio in me accendi motus à Spiritu sancto, conformes legi: ita vt cupiam ex animo per Spiritum sanctum diligere Deum ex toto corde & anima.* Secundum interiorem hominem: *Interior homo non est tantum ratio, vel anima, sicuti Origenes delirat: sed est noua illa mens illustrata à Spiritu sancto, & noua voluntas conuersa ad Deum, & nouū cor transformatū à Spiritu S.*

hic est, interior & spiritualis homo, qui renouatur ad imaginem Dei, in iusticia & sanctitate vera: ac cuperet hîc Spiritus & interior homo obedire Deo, ex toto corde: sed obstat ei vetus homo, qui subinde impuros carnis adfectus eructat. Ideo conqueritur.

Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me legi peccati, quæ existit in membris meis.

Hic valde atrocibus verbis describit Paulus, & magnam vim peccati in natura hærentis, & difficultatem luctationis, quæ est inter Spiritū & carnem. Legem in membris militantem, & legem peccati, nominat ipsam concupiscentiam & totam corruptionem carnis, & in omnibus membris viciositatem, ac virium ἀταξίαν. Hanc prauitatem nominat legem: quia potenter imperat homini, nec potest homo hoc onus excutere. Vt in mente hærent reliquiæ dubitationum, caliginis, vnde tristißimæ cogitationes de Deo oriuntur vel inuitis nobis. Nostra ingenia prona sunt ad errores & fanaticas opiniones, abhorremus à præscripto Dei verbo. Talis malicia residet adhuc in mente, nec potest ea deponi. Ita volun-

voluntas & cor retinent multum sordium & impurarum flammarum. Cor facile æstuat liuore, superbia, auaritia, amore illicito, cupiditate vindictæ, dolore repulsæ, æmulatione, iracundia & omnis generis cupiditatibus, etiam cum homo renatus est.

Agnoscit igitur & deplorat Paulus hanc suæ naturæ miseriam. Ac diligenter expendi debent verba plena ponderis: quod dicit, Legem militantem & captiuantem. *His enim indicat Apostolus non tantum esse leues titillationes, sed vehementes planè adfectus, qui hostiliter & furiosè ipsam Dei legem & piam voluntatem hominis impugnent.*

Necesse est igitur horribiliter corruptam esse naturam nostram: Siquidem facta est hostis Dei militans contra legem Dei. Deinde excitare nos debet hæc militaris Metaphora, vt alacriter cum auxilio Spiritus aßidua & ardente inuocatione his hostibus Dei resistamus. Quòd fatetur se captiuari, non ita accipiendum est, quasi Paulus renatus à peccato superetur: sed ex parte id est intelligendum. Nam caro Pauli, ita adhuc captiua tenetur lege peccati, vt non poßit planè exuere peccatum & mortem, & vestiri integra legis diuinæ obedientia. Alioquin quoad Spiritum attinet, Paulus est liber per Christum, & peccati victor.

Validißimum autem hîc contexitur Argumentum, Quòd Lex nequaquam conferat homini vel iusticiam vel vitam. Cum enim Lex sit spiritualis, id est, spiritualem, cœlestem & perfectam obedientiam flagitet, homo autem adeò sit carnalis & venundatus sub peccatum, vt licet sit renatus per Spiritum sanctum, & condelectetur legi Dei secundum interiorem hominem, tamen adhuc sentiat in sese, & in omnibus facultatibus motus, cogitationes, voluntates, adfectus, & concupiscentias æstuantes & rebellantes aduersus legem Dei, & quæ captiuum teneant hominem, fieri certè nullo modo potest, vt talis homo, in quo huiusmodi viget ciuile bellum, & in quo tàm potens est malicia & vis peccati, præstet integram, spiritualem, & omnibus numeris absolutam obedientiam. Per legem itaq; non venit iusticia: nec ideò Lex lata est, vt nobis vitam & iusticiam adferat: sed potiùs vt Lex reuelet peccatum, & faciat supra modum peccans peccatum. Hæc diligentißimè vrget, & fortißimè munit Paulus, quia in hac controuersia de gratuita iustificatione non est difficilior quęstio, quàm de vsu & efficacia legis diuinæ.

Testimonium quoq; hîc consideretur, quòd peccata & praui adfectus hostiliter repugnantes Deo, maneant in sanctis. Loquitur enim Paulus de sese conuerso, & per Spiritum renato: Siquidem

quidem adfirmat se delectari lege Dei, secundum interiorem hominem: quod de homine constituto sub lege, & nondum conuerso dici nequit.

Miser ego homo quis me liberabit ex corpore mortis huius?

EDita Confeßione de vitiosa sua natura & inhærentibus peccati reliquijs, vt suo exemplo doceat legem ab homine non posse impleri: adiungit quærelam & gemitum, quo expetit vt ab hac misera & peccati mole onerata natura aliquando liberetur, vt totus liber à peccato, Deo vera & integra iusticia poßit seruire. Estq; hic proposita imago piorum adfectuum & gemituum in omnibus sanctis gementibus adsiduè, vt liceat ipsis deponere sordes peccati. Corpus mortis nominat carnem peccato, tanquã lepra, infectam, quæ miseria ipsißima mors est. Et hic totus locus ostendit, quòd Paulus de se conuerso loquatur. Huiusmodi enim adfectus non à carne, sed à Spiritu proficiscitur.

Gratias ago Deo, per Iesum Christum Dominum nostrum.

COnsolationem subiungit, cùm vt se erigat, tùm vt doceat per quẽ liberemur à peccato:

qualis autem sit liberatio quæ per Christum fit, supra est dictum.

In hac postrema parte huius septimi capitis, hi insignes articuli doctrinę diligenter expendi debent.

I. Quòd Lex requirat interiorem & exteriorem, Spiritualem & perfectam obedientiam.

II. Quòd nobis etiam renatis impoßibile sit legem Dei implere in hac vita.

III. Quòd hominum natura corrupta, & peccato sit captiua.

IIII. Quòd nullum sit liberum arbitrium in rebus spiritualibus.

V. De adsidua lucta inter Spiritum & carnem in sanctis.

VI. Quòd maneant in sanctis peccata.

VII. Quòd peccatum non sit substantia.

Idem ergo ego mente quidem seruio legi Dei, carne autem legi peccati.

REpetit superiorem sententiam de lucta inter nouum & veterem hominem. Mentem autem intelligit renouatam per Spiritum S. Quòd verò dicit se carne seruire legi peccati, non de regnante peccato, sed de reliquijs corruptę naturæ intelligendum est. Caro seruit legi peccati, idest, rapitur prauis adfectibus, sed Paulus Spiritu eis dominatur.

Caput

CAPVT VIII.

Nulla igitur nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum.

TOtum octauum caput est consolatorium: Estq; quodammodo Epilogus doctrinę hactenus traditæ de gratuita iustificatione hominis coram Deo: qui plenus est ardentißimis adfectibus, & vberrimis consolationibus. Duæ autem sunt huius capitis partes. In prima multis argumentis demonstrat, hominem fide iustificatum verè placere Deo, & esse hæredem vitæ æternæ, etiamsi non prorsus immunis sit ab omni peccato. Cum enim in septimo capite docuisset, integram obedientiam flagitari à lege, & adeò deprauatam esse nostram naturam, vt licet simus donati Spiritu sancto, & regenerati, tamen nequeamus esse sine peccato: Imò manere in nobis repugnantiam aduersus Dei legem. Videt hinc in omnium sanctorum cordibus mox oriri dubitationem: Quomodo igitur possumus Deo placere, si peccata habemus? si militamus aduersus legem? Manet enim iudicium legis in omni æterni-

tate: Peccato pollutam creaturam displicere Deo. Disputant ergo pij: Qui fieri possit, vt placeant Deo, cum habeant peccata? Opponit igitur Paulus huic tentationi aliquot Argumenta, quibus ostendit, in Christum credentes vere placere Deo, & à dānatione exemptos esse. In altera parte occurrit alteri obiectioni rationis, quæ fidem vehementer exercet, videlicet quod non solum impij, verū etiā credētes multis premantur miserijs. Quęrit ergo ratio, quomodo possit quis corā Deo esse iustus, & ei placere ad vitam æternam, cum licet credat, tamen tam duris miserijs in hac vita exerceatur. Multa ergo huic quoq; tentationi de scandalo crucis opponit argumenta Paulus. Ac primū quę cōsolatio sit peccati reliquijs opponenda, diligenter aduertendum est. Hipocritæ huic tentationi alio modo occurrere conati sunt. Pharisæi finxerunt hominem posse integram implere legem. Pelagius eodem modo finxit homines, si velint, posse sine peccato esse. Monachi quoq; docuerunt, hominē posse integram legis impletionem præstare. Hos tetros errores commenti sunt, vt conscientiam trepidantē ob immūdiciem pacarent. Sed vt vulnus non curatur cum tegitur vel dissimulatur: Ita conscientiæ angores non auferuntur cū sordes negantur, & iudiciū Dei contēnitur. Rectius ergo Paulus consulit. Is primum docet ac fatetur in se atq; omnibus conuersis & per Spiritū Dei renatis, esse & manere multa & magna peccata. Non enim tantum sancti timent

Deum, quantum lege tenentur: non tàm ardenter inuocant Deũ, atq; debebant. Sæpè obrepit animo securitas vel admiratio ꝓpriæ sapientiæ, vel impatientia in cruce: abhorrẽt à periculis confeßionis: Sæpè oriuntur in animo praui adfectus, liuor, cupiditas gloriæ, illicitæ flammæ, æmulatio, iracundia, & similes impuri adfectus: qui etsi displicent renatis, tamen ex corde & anima euellere eos nequeunt. Necesse est igitur nos fateri, nos nõdum implere legem Dei: necesse est nos quotidiè ad Deum suspirare & petere: dimitte nobis debita nostra: &c. Quia verò hinc in omnium sanctorum pectoribus nascitur valdè triste certamẽ, vt secũ disputent, quomodo placeo Deo, cũ adhuc tàm multũ sordium circumferã? Et quid ꝓdest mihi ꝙ Christus me reconciliauit patri, & deleuit priora peccata, cũ iam redemptus & iustificatus nõ possim abstinere à peccato? Monstrat Paulus nobilißimã & efficacißimã consolationem: nimirum, etsi negari non poßit manere in sanctis peccata: tamẽ eos verè placere Deo, manere iustos, & vniuersæ condẽnationi & maledictioni esse exẽptos. Nã Iesus Christus nõ tantũ semel est noster Pontifex & Mediator: sed ꝑpetuò & in æternum: & suorũ meritorũ vmbraculo tegit adsiduè nostras sordes, & remittit nobis peccta. Nulla, inquit, est condẽnatio, id est, nõ sumus rei mortis, neq; obnoxij maledictioni legis ꝓpter peccata, quæ renati quotidiè committimus: Nam vniuersa peccata Ecclesiæ teguntur Christi iusticia, quæ est nuptialis vestis Ecclesiæ. Immen-

Immensa est hæc consolatio, & omnibus regnis totius mundi longè anteponenda. Testatur enim hîc Spiritus Sanctus, nos ex toto regno Sathanę ereptos, & immunes esse ab omni condemnatione, licet carnis infirmitates exuere nequeamus. Idem docuit Paulus in dictis: Non estis sub lege, sed sub gratia: hoc est, Lex amplius nequit nos condemnare. Item: iustificati fide, pacem habemus apud Deum.

His qui sunt in Christo Iesu.

Id est, qui verà fide Christo sunt inserti: qui promißionem Euangelij de remißione peccatorũ amplectuntur vera fide, atq; ita fiunt membra Iesu Christi, hi sunt exempti condemnationi.

Qui non secundum carnem, Sed secundum spiritum ambulant.

NEcessaria planè adpendix, qua discrimen statuitur inter eos qui hypocrisi simulant fidem, & tamen carnis cupiditatibus laxant frena: & eos qui carnis impuros adfectus Spiritu comprimunt, licet eos penitus extinguere & radicitus euellere nequeunt. Non enim illis promittit Paulus liberationem à condemnatione, qui contra conscientiam viuunt: Sed potius mortem denunciat: Si secundum carnem vixeritis, moriemini: Qui talia faciunt, regnum Dei non poßidebunt.

Discrimen

Discrimen igitur est inter peccatum regnans & non regnans seu condonatum: Inter ruentes contra conscientiã, & inter eos qui sentiunt infirmitates carnis. Paulus non ruit contra conscientiã, & tamen sentit legem membrorum repugnantẽ legi mentis suæ. Ioseph sentit illicitas flammas, sed his resistit. Hi secundum Spiritum, non secundum carnem viuunt. Spiritus enim in ipsis dominatur.

Nam Lex Spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à Lege peccati & mortis.

Primum Argumentum à causa efficiente sumptum: quod est huiusmodi:

Quicunq; per legem Spiritus vitæ in Christo Iesu liberati sunt à lege peccati & mortis, hi exempti sunt ex omni condemnatione.

Ego sum liberatus à lege peccati & mortis.

Ergo nulla condemnatione premor.

VT supra seipsum posuit exemplum renati, in quo hæreat peccatum: Ita nunc sese ponit exemplum liberati à condemnatione.

Legem

Legem Spiritus vitæ alij exponunt de viuificatione: alij de ipso Spiritu sancto. Simplicissima erit sententia: si dicamus legem Spiritus vitæ nominari à Paulo ipsam doctrinam Euangelij, per quam datur Spiritus & vita. Hæc enim doctrina seu promissio liberat nos in Christo Iesu, à lege peccati & mortis: id est, à condemnatione & maledictione. Vt enim Lex: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c. Et maledictus omnis, qui non permanet in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis huius: nos astringit condemnationi: Ita vicissim promissio Euangelij de gratuita remissione peccatorum propter meritum Iesu Christi, ab hac condemnatione nos solutos esse pronunciat. Nominat autem Paulus hanc promissionem Euangelij legem, consuetudine Prophetarum, quæ generatim legem nominat doctrinam: Aut certè vt authoritati legis opponeret nouam quandam legem eiusdem authoritatis.

Ad distinctionem verò adpellat legem Spiritus vitæ: vt ostendat se de promissione loqui. Nam Lex non adfert Spiritum viuificantem, sed potiùs literam occidentem. Per promissionem verò Euangelij simul cum remissione peccatorum datur & Spiritus sanctus, qui nos viuificat. Legem peccati Paulus adpellat ius & potestatem condemnandi. Est igitur in hoc Argumento repetita

petita doctrina superius tradita, de gratuita iustificatione & acceptatione hominis coram Deo.

Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus mittens filium suum in similitudine carnis peccati, hostia pro peccato damnauit peccatum in carne, vt vis legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem, sed secundum Spiritum ambulamus.

Secundum Argumentum sumptum ab impulsiua causa nostræ redemptionis.

Cum diuina Lex est impleta, & iusticiæ Dei satisfactum, non potest amplius ab homine flagitari. Sed ideò misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, vt quod in nobis præstari non poterat, ipse nostro loco efficeret, & legis iusticiam impleret.

Ergo nihil amplius à nobis flagitari potest, siquidem in Christo integram legis impletionem possidemus.

Est

Est hoc admodum insigne argumentum, in quo docet Paulus, quomodo facta sit nostra redeptio: quod videlicet eternus pater non remiserit peccata sine compensatione: Sed quod oportuerit immotæ regulæ diuinæ satisfieri, quodq; oportuerit aliquem & pœnam pro genere humano subire, & integra obedientia legis sapientiam & iusticiam stabilire. Ac testatur id factum esse per Dominũ nostrum Iesum Christum. Nobis enim id erat impossibile vt scilicet totam Dei iram peccatis hominum accensam sustineremus & sedaremus, & sufficientem pœnã lueremus, vt omnibus numeris absoluta & solida obedientia rigori legis & Dei voluntati responderemus. Misit ergo DEus filium suũ in carnem & constituit eum hostiã pro peccato, vt nostram subiret vicem, & pro nobis lueret pœnã debitam pro peccato, & vniuersam legis iusticiam ita impleret, vt nobis posset imputari. Hæc ergo cum præstiterit filius Mediator: Totam enim Dei iram in se deriuauit, & omnibus numeris absolutam obedientiam præstitit: consequitur nos planè exemptos esse condemnationi legis. In Christo enim habemus integram legis obedientiam. Quicquid enim præstitit Christus, hoc totum nobis imputatur, & diuina authoritate nobis adscribitur.

Immensa consolatio proponitur anxijs conscientijs in hoc Argumento. Expressè enim hic testatur

testatur Spiritus sanctus, vniuersam pœnam omnium hominum peccatis debitam, esse persolutam: testatur integram legis obedientiam à Christo esse præstitam: testatur nobis imputari totum Christi meritum, idq; tam amplum esse, vt Lex nihil amplius à nobis flagitare queat. Multa etiam doctrinæ capita hîc explicantur.

I. Attendat lector adseri à Paulo, quòd impoßibile sit homini legem Dei implere, nec sanè opus fuisset mitti filium Dei de cælo, si viribus humanis effici potuisset, quod à lege flagitatur. Refutat ergo hîc Paulus errorem Pelagianorum & Monachorum, qui contendunt, Deum ab homine diligi posse super omnia: hominem si velit, posse sine peccato viuere: legem Dei non solùm esse poßibilem, sed & facilem. Explodatur igitur Hieronimi dictũ, quod coutrarium est verbis Paulinis; Si quis dicit Deum præcepisse impoßibilia, sit anathema. Imò iuxta Pauli hanc sententiam, sit anathema, si quis dicit legem Dei homini esse poßibilem. Deus quidem impoßibilia non præcepit, si consideres primam creationem & obligationem ante peccatum. Cum verò homo suo lapsu vires suas amisit, facta est Lex homini impoßibilis.

II. Secundò expendatur testimonium de adsumptione humanæ naturæ in Christo, aduersus

Marcionis delirium & Arrij blasphemiam. Paulus enim docet, Filium Dei missum esse à Patre: Deus, inquit, misit proprium suum filium: Est ergo Christus æternus, & omnipotens Deus: Vtpote genitus ab æterno patre.

Deinde monet hunc filium adsumpsisse humanam carnem. Deus, inquit, misit filium in similitudinem carnis peccati: Non quòd spectrum aut phantasma adsumpserit: Sed verā carnem nostræ carni similem, absq; peccato.

III. Tertiò exposita est hoc loco insignibus verbis doctrina de sacrificio Meßiæ. De peccato, inquit, damnauit peccatum, id est, Filius Dei factus victima pro peccato generis humani, totam Dei patris iram, & vniuersam legis maledictionem in se deriuauit: Atq; hac hostia damnauit peccatum, id est, sustulit legis maledictionem, placauit iram Dei, sanctificauit, ac Deo reconciliauit omnes in ipsum credentes, atq: ipsam vim peccati prorsus interemit. περὶ ἁμαρτίας: Phrasis est sumpta ex septuaginta Interpretibus & significat hostiam pro peccato, vt ex Ies. 53. Leui. 5. Cap. patet.

IIII. Quartò extat hoc loco illustre admodum testimonium, quo doctrina harum Ecclesiarum de imputatione iustitiæ confirmatur. Adseuerat Paulus per Mediatoris obedientiam ita satisfactum esse legi, vt integra iusticia, quam lex à nobis poscit, per Christum in nobis impleatur. Iam

verò

verò manifestum est renatos non præstare integram & perfectam obedientiam, qualis in lege describitur. Paulus enim supra de sese est fassus, se esse venundatum sub peccatum, & nequaquã hoc facere, quod velit, sentire sese legem repugnantem & militantem contra legem mentis, Id est, sentire sese adfectus in corde, qui sese hostiliter opponunt Dei voluntati. Quo suo exemplo docet, omnium renatorum vitam, etiam cum habet Spiritus sancti primitias, procul tamen à legis impletione abesse. Necesse est igitur hæc de imputatione intelligi: quod videlicet ita merito & iusticia filij Mediatoris vestimur, vt propter ipsum in conspectu Dei habeamur pro ijs, qui perfectam præstiterint legis obedientiam.

Execrandus itaq; est Osiandri error, qui doctrinam de gratuita imputatione labefactare conatus est. Simul autem sciendum est, Christum varijs modis impleuisse Dei legem; Primum persolutione pœnæ: 2. præstando obedientiam. 3. perficiendo eam in nobis in futura vita.

Qui enim secundum carnem sunt, ea quæ carnis sunt sapiunt; qui verò secundum spiritum, ea quæ sunt spiritus. Nam sensus carnis mors est. Sensus verò Spiritus vita & pax. Eo quòd sensus carnis inimicitia est ad-

aduersus Deum : Nam legi Dei non subijcitur. Nec enim potest. Qui vero in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.

Tertium Argumentum, quo probat renatos seu credentes in filium non esse obnoxios maledictioni: licet adhuc sentiant carnis infirmitates: Sumptum ab effectibus regenerationis & veteris naturæ: Illustratum contrariorum collatione.

Argumentum est huiusmodi.

Sensus Spiritus, est vita & pax.

Renati vtpote Spirituales, ea, quæ Spiritus sunt, sentiunt.

Ergò renati non premuntur maledictione, sed fruuntur vita & pace cum Deo.

Illustratur deinde hoc Argumentum insigni Antithesi non renatorum seu carnalium: in qua collatione describitur qualis sit natura ante regenerationem, & sine spiritu sancto. Hic rursus obseruetur: quid Paulus vocet carnem, quid Spiritum

Spiritum. Origenis enim & Hieronymi violentæ interpretationes prorsus eneruant hunc insignẽ Pauli locũ. Caro ergo nõ significat, vt fingit Origenes, inferiores hominis adfectus, vt adpetitum libidinis, cibi, potus: sed potius totam veterem hominis naturam, & omnes eius vires, mentem, voluntatem, adfectus, & quidquid ab homine carnali potest proficisci: omnes cogitationes, consilia, doctrinam, cultus, obedientiam, conatus, studia, contentiones, omnes bonas, vt vocant, intentiones, omnem sapientiam, virtutem, & omnes actiones, quæ ab homine non renato possunt præstari. Hæc omnia Paulus Prophetica consuetudine nominat carnem. Est enim totus homo, quo ad corpus & animam, nihil nisi natura vieta, caduca, oppressa iudicio Dei, & destinata ad mortem & damnationem: iuxta illa dicta: Omnis caro fœnum, Iesa. 40. Item: Quicquid ex carne natum est, Caro est, Ioan: 3.

Spiritus autem non significat præstantiorem hominis facultatem, ut delirat Origenes, & multi cum eo: Sed significat primùm ipsam spiritus sancti diuinam personã: Deinde nouũ istũ hominem, qui reformatur in agnitionem Dei, videlicet nouam lucem, renatam uoluntatem, nouos motus & spiritum congruentem cum voluntate & sapientia Dei. Quod natum est ex Spiritu, est Spiritus, Ioan. 3. Ab vtrinsq; ergo nunc effectu &

carnis & Spiritus argumentatur: ac demonstrat carnales non ambulantes in Spiritu esse oppressos morte & damnatione: spirituales verò seu renatos & in Christum credentes, licet circumferant peccatorum sordes, tamen alienos esse à condemnatione, & frui vita.

Qui secundum carnem sunt, ea quæ carnis sunt sapiunt. *Homines secundum carnem nominat Paulus, qui toti adhuc sunt carnales, & à pœnitentia & spirituali regeneratione alieni. Hi, inquit, nihil nisi carnalia sapiunt: id est, tantum cogitant, & intelligunt, & curant carnalia, aliena à Spiritu Dei. Non intelligunt Dei iudicium de peccato, non intelligunt Dei consilium de redemptione generis humani, non norunt quis sit Deus, aut statuunt nihil esse Deum: aut fingunt tetra numina, aut ruunt in desperationem. Omnes eorum cogitatones & consilia & voluntates tantum intuentur res terrenas & carnales. Ignorant beneficia Mediatoris, ignorant quomodo placetur ira Dei, quomodo tollatur mors & peccatum. Itaq; manent in morte & desperatione, nec sentiunt vitam & consolationem: Vnde attexit Paulus:* Sensus carnis est mors. *Id est, huiusmodi noticia, vel potius inscitia carnalis absq; Dei Spiritu nihil aliud quàm ipsissimam mortem parit: Imò talis sensus nihil à morte differt.*

Qui verò secundum Spiritum sunt, ea quæ

sunt

sunt Spiritus sentiunt. *Homines secundum Spiritū nominat Paulus credentes in filium Dei, & militantes bonā militiam, retinentes fidē & bonam conscientiam: Qui etsi non careant omni labe peccati, tamen sunt accepti Deo propter Christum, & sunt Spiritus S. tēpla. Hi, inquit,* ea quæ sunt Spiritus sentiunt: *id est, habent nouam in mente lucem, qua verum Deum in Spiritu rectè agnoscāt, qua intelligant Dei spirituale, aduersus peccatū, iudicium, & rursus intelligant Dei clementem voluntatem de redemptione generis humani per Mediatorē: intelligunt ex promißione Euangelij beneficia Mediatoris, deinde fide adprehendunt hanc consolationē Euangelij, & certò statuunt se placere Deo propter Christum, placatā esse Dei iram, sublatā legis maledictionem: deletum esse regnum mortis & Sathanæ, translatos se esse in regnum lucis, sciunt se donari Spiritu sancto, & constitutos se esse hæredes æternorū bonorum: Intelligunt quo consilio Deus sinat adfligi Ecclesiam in hac vita: tenent promißiones de compensatione laborum in vita æterna: vident in omnibus rebus & difficultatibus Dei præsentiam, clementem voluntatem & auxilium: Ex quo necesse est sequi in corde læticiam, tranquillitatem & vitam. Ideò inquit Paulus,* sensum Spiritus esse vitam & pacē. *Id est, talis intellectus promißionū diuinarū, & noticia Dei &*

 volun-

voluntatis ipsius: & fides adprehendens Christum cum toto regno suo, adfert vitam & pacem conscientiæ: imo est ipsissimum vitæ & leticiæ æternæ initium. Cùm ergo hi, qui sunt in Christo, distincti sint à carnalibus, & sentiant quæ sunt Spiritus: fieri non potest, vt amplius legis condemnatione premantur.

Propterea quòd sensus carnis inimicitia est aduersus Deum.

QVemadmodum Paulus indubiam conatur monstrare consolationem ijs, qui Iesum Christum vera fide amplectuntur: Ita alijs respuentibus Christi beneficia, & vel alios quærentibus Mediatores, vel Epicureo furore ruentibus in scelera, omnem spem salutis & vitæ præscidit: vt tantò vehementius omnes ad Christum pelliciat. Itaq; in descriptione hominum carnalium seu veteris Adamicæ naturæ persistit, eamq; planè tragicis verbis depingit, ita vt vix vllus locus sit in tota scriptura, qui horribilius describat miseriam naturæ humanæ post lapsum Adæ, quàm hic locus Pauli. Pondera itaq; verborum examinentur, & amplitudo doctrinæ expendatur. τὸ φρόνημα non significat adfectus, vel carnales adpetitus: sed potiùs omnes sensus humanos, cogitationes, consilia, studia, doctrinam, rationem, voluntates & adfectus, qui ab homine proficiscuntur.

Non

Non dubium est quin Paulus respiciat ad dictum in Mose: Omne figmentum cogitationum cordis humani, est malum omni tempore. Complectitur igitur vox φρόνημα τὸν λόγον καὶ δόγμα seu ἡγεμονικὸν, & omnes præstantissimas vires animæ. Vt, quod Pharisæi, teste Paulo Ro. 10. zelum habent, & conantur propriam stabilire iusticiam. Quod pharisæus Luc. 18. conatur Deo gratias agere, & de sua innocentia gloriatur. Quod Paulus ante conuersionem vixit irreprehensibilis in lege. Quod Scipio valet fortitudine, Plato sapientia: Aristides iusticia: Atticus modestia &c. Hæc omnia nominat hîc Paulus φρόνημα σαρκὸς, sensum carnis: sunt enim ab homine profecta absq; Spiritus S. illuminatione, & absq; veritate verbi diuini. Quid verò potest nunc tristius dici, quid magis horrendum cogitari? quàm quod Paulus adserit hanc carnalem hominum sapientiam, iusticiam, studia, voluntates, virtutes, esse inimicitiam aduersus Deum; hoc est, bellum gerere aduersus Dei sapientiam, iusticiam, & voluntatem. Ex animo igitur deploremus generis humani tristissimas miserias.

Similis accusatio generis humani est in 2. Psalmo, vbi Spiritus sanctus omnes ordines accusat, quòd bellum gerant aduersus Dominum & Christum eius.

Vt ergò omnium operum præstantißimum est dilectio Dei iuxta legem: Ita omnium scelerum immanißimum est hostilis inimicitia aduersus Deum conditorem sapientissimum, & benefactorem liberalissimũ: Hinc ergo iam discamus quàm non solum vulnerata, sed planè mortua sit nostra natura in delictis: & quòd penitus à Deo auersi simus. Si quis historiam mundi adspiciat, & consideret non renatorum studia, opiniones & figmenta de Deo, adfectus erga veram doctrinam Ecclesiæ, conatus erga regnum Christi, & fideles ministros Euangelij, & fremitus erga legem Dei, tùm non obscurè deprehendet, in hominis ingenio nihil præter Dei odium existere. Ac quò quis humanæ rationi sapientior & melior videtur, eò furiosius aduersus Dei voluntatem & verbum tumultuatur. Laudatus est Diocletianus ob sapientiam & virtutem: sed omnium furiosissimè oppugnauit membra Iesu Christi. Loquitur autem hîc Paulus de vniuersa hominum natura. Copiosa ergo & necessaria doctrina hîc petenda est.

I. *Quid sit peccatum Originis expressißimè hîc describitur: quòd videlicet non sit tantum carentia seu defectus veræ Dei noticiæ, & rectitudinis in voluntate: Verùm etiam δύναμις contraria, caligo & error in mente lædens gloriam Dei: nec tantum auersio, sed & inimicitia hostilis aduersus*

Dei

Dei sapientiam & iusticiam: & in omnibus potentijs contumacia & ἀταξία. Conferantur igitur cum hoc dicto similia scripturæ loca: Omne figmentum cogitationis, est malū ab ineunte ætate. Gen. 8. Animalis homo nō percipit ea quæ sunt Spiritus &c. 1. Cor. 2. Cor hominis est prauum & inscrutabile. Iere. 17. Quicquid ex carne natum est, caro est. Ioan. 3.

II. Disertè hîc refutatur & exploditur blasphemus error Pelagianorum & Synergistarum: qui fingunt cōsensu in liberi arbitrij cōcurrere ad perficiendam hominis conuersionem ad Deum. Quid enim fortius potest dici aduersus liberum arbitrium, quàm sensum carnis, id est, facultates omnes animæ esse inimicitiam aduersus Deum? Tantum ergo abest, vt hominis voluntas poßit cooperari in conuersione, vt nihil ex se poßit, nisi Deo obsistere, & Spiritum oppugnare. Merum ergo patiens subiectū est voluntas hominis cum cōuertitur, & ex inimico Dei fit filius & amicus.

III. Tertiò crassus error Monachorum de legis impletione euertitur hoc testimonio. Paulus enim exponit hominem ita esse hostem Dei, vt sese opponat, non subijciat legi. Ergo fieri non potest vt homo legi satisfaciat.

IIII. Quartò Paulus etiā hîc damnat errorem Monachorū de merito cōgrui. Fingunt .n. Monachi hominem non renatum aliquid præstare posse, quod

quod congruat legi, & quod de congruo mereatur gratiam: sed reclamat Paulus, & testatur hominis sensus non subijci legi: Non tantum detrahit homini facultatem implendi legem, verùm etiam subijciendi se: id est, inchoandi obedientiam aliquam. Ergo necesse est nihil in homine existere, quod legi possit congruere: Sed vniuersa studia, opera, conatus hominis nihil nisi peccata esse pugnantia cum lege diuina. Hinc etiam colligitur facta Ethnicorum, quantumuis splendida, tamen displicere Deo, quia non sunt legis obedientia: Vt iusticia Aristidis, castitas Scipionis, fortitudo Horatij, patientia Reguli, non sunt iusticia, nec placent Deo ad vitam æternam. Hinc conficitur omnes religiones & studia, orta ex sensu carnis absq; Spiritu, esse dãnata à Deo. Postremò grauissimè hoc loco damnatur humana sapientia, tanquam hostis Dei. Quare cauendum ne ex ratione humana statuamus aliquid de Deo, de Euangelio, de Ecclesia.

Legi enim non subijcitur: non enim potest

EXplicat Paulus in quare consistat hæc inimicitia, videlicet quia recuset obedientiam erga legem. Nam in ea voluntas Dei conspicitur Spiritualis: huic verò totus homo obluctatur. Est ergo hostis

hostis Dei. Omnium verò atrocißimum est, quod dicit, non enim potest: hîc enim penitus aufert liberum arbitrium, & facit hominem seruum peccati, & mancipium Satanæ. Diligenter ergo hic locus expendatur. Nam hîc exprimitur significanter qualis sit hominum natura post lapsum: Docet etiam in quàm tristi miseria versentur hi, qui non regenerantur Spiritu.

Qui enim in carne sunt, Deo placere non possunt.

IN carne esse dicuntur, qui nondum renati, tantum veterem & peccato pollutam carnem circumferunt, & sunt absq; fide & Spiritu: hi nequeunt Deo placere: quia non credunt in mediatorem, nec legi subijciuntur: sed sunt hostes Dei. Hic grauißimè condemnat Paulus vniuersam carnis iusticiam: & ostendit, quod sit discrimen renatorum & non renatorum.

Siquidem Spiritus Dei habitat in vobis.

QVartum Argumentum, quo probat renatos esse exemptos condemnationi, & planè liberatos à peccato & maledictione: etiamsi nondum sint prorsus immunes à sordibus peccatorum.

sumptum

Sumptum est autem à consequentibus reconciliationis seu iustificationis, in hunc modum.

Nemo donatur Spiritu sancto nisi sit Deo reconciliatus, & habeat remissionem peccatorum, & sit hæres vitæ æternæ.

Sed vos renati habetis spiritum Christi in vobis habitantem.

Ergo necesse est vos esse reconciliatos, & verè placere Deo, etiamsi experiamini adfectus quosdam carnis qui per Mediatorem teguntur.

EST hoc Argumentum efficacissimum. Fieri enim non potest, vt is qui displicet Deo, & destinatus est morti, viuificetur per Spiritum sanctum & initia habeat vitæ æternæ. Quicunque verò iustificantur, & à condemnatione liberantur, his simul promittitur Spiritus sanctus & vita æterna. Quia enim filij suus, effundit DEus Spiritum filij sui in corda nostra, clamantem Abba pater. Cum ergo renati hoc pignore obsignentur, necesse est eos Deo placere, & non premi condemnatione. In hoc Argumento doctrina continetur de viuificatione: & inhabitatione Spiritus sancti. Certò promisit Deus vniuersis credentibus Spiritus S. donationem; Quantò magis pater

vester

vester dabit spiritum sanctum petentibus. Item; Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Item: Templum Dei estis vos, & Spiritus Dei habitat in vobis. Obseruandum est autem quòd Paulus docet, non solum spiritum sanctum, sed & Christum in pijs habitare. Quemadmodum & Gal. 2. Testatur: Viuit autem in me Christus. Rectè ergo Athanasius: In quocunq; est spiritus: in eo est per verbum. Loquitur autẽ de filio Dei quem Ioannes nominat λόγον.

Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius.

SEmper Antithesin adiungit Paulus suæ argumentationi, vt ostendat has amplissimas consolationes non ad securos, Sed ad pœnitentes & vera fide Mediatorem amplectentes pertinere. Spiritum Christi non habent, qui pertinaciter defendunt errores pugnantes cum verbo Dei. Est enim Spiritus veritatis. Sic Spiritum Christi non habent, qui in lucta conscientię non credunt Euãgelio, sed ruunt in desperationem: Est enim paracletus & Spiritus gratiæ: Spiritum sanctum non habent, qui se polluunt sceleribus contra conscientiam: His enim sceleribus excutitur fides, & contristatur atq; expellitur Spiritus sanctus.

Carere autem Spiritu sancto omnium tristißima est calamitas. Non enim est Christi, hoc est, non habet partem in regno Christi, qui Spiritum eius non habet: Qui verò ad regnum Christi non pertinet, is est triste mancipium Sathanæ, à quo ad omnis generis flagicia impellitur, & tandem in barathrum mortis æternæ conijcitur.

Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, Spiritus autem vita propter iusticiam.

H*AEc aduersatiua plenißima est consolationis. Primùm enim testatur nos per fidem non tantum reconciliari Deo, & impetrare remißionem peccatorum: verum etiam fieri habitacula ac templa totius diuinitatis. Adfirmat enim Christum cum Spiritu sancto in nobis habitare, non vt ociosos hospites, sed qui lucem, sapientiam, iusticiam, vitam, & læticiam diuinam nobis communicant: hoc est, quod Christus inquit, veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus. Et Paul. Gal. 2. Viuo autem non iam ego, sed viuit in me Christus. Item: An experimentum quæritis Christi in me loquentis.*

Ac separanda est quidem hæc inhabitatio Christi in sanctis per fidem, à personali vnione

duarum

duarum naturarum in Christo: Nec tamen imaginandum est, quòd Christus tantum effectiue sit in nobis: Sed Christus Deus & homo verè adest pijs, inhabitat corda sanctorum, & perfundit ea suo Spiritu: Licet modum quo hæc fiant ratione comprehendere nequeamus. Quòd verò dicit corpus esse mortuum propter peccatum, ostendit causam cur credentes & reconciliati sint obnoxij morti corporali: Videlicet quia peccatum adhuc hæret in carne, quòd per mortem oportet aboleri. Corpus, id est, carnalis natura est mortua, id est, mortificatur indies, & tandem abolebitur morte temporali, propter peccatum: Nam peccatum prima origo est mortis, & hic finis est mortis vt deleatur penitus peccatum hærens in carne, vt resurgat spiritualis homo immunis ab omni labe peccati. Spiritus autem vita est: Hoc est, spiritualis homo renatus per Spiritum Sanctum habet iam initia nouæ & æternæ vitæ, & resuscitabitur ad vitam æternam: Propter iusticiam scilicet imputatam per fidem in Christum. Adeò igitur mors pijs non obest, vt potius sit ipsorum lucrum, siquidem finem imponit peccato. Qui verò initia vitæ æternæ iam adeptus est, is certam spem habet se Deo reconciliatum, & certum hæredem esse vitæ æternæ.

Si autem Spiritus eius, qui Iesum suscitauit ex morte, habitat in vobis:

is qui Iesum suscitauit ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem ipsius Spiritum in vobis.

CVm dixisset corpus mortuum esse propter peccatum, Spiritum autem vitam propter iustitiam: ne quis suspicaretur tantum animam fore vitæ participem, declarat & demonstrat etiam corpus, licet nunc adhuc sordidum & morti obnoxium, resuscitatum iri: Totus enim homo renatus, est templum Spiritus S. Exemplo etiam resuscitati Christi demonstrat nos non iri relictū in morte, sed resuscitandos esse. Resuscitatio verò ad vitam æternam est certissimum Argumentum factæ reconciliationis cum Deo, & nos omni damnationi exemptos esse. Nec verò vllum est illustrius argumentum cùm diuini in nos amoris, tùm immensæ eius potentiæ, quàm resuscitatio Christi ex mortuis.

In hoc Argumento capita doctrinæ expendenda sunt.

1. Illustre testimonium de tribus personis diuinis. Apostolus enim Paulus disertè coniungit in procuratione salutis nostræ patrem æternum qui filium suscitauit à mortuis, filium Mediatorem qui resurrexit à mortuis, & Spiritum sanctum viuificatorem.

2. Doctri-

II. Doctrina hîc traditur de inhabitatione Dei in homine, & viuificatione per Spiritum sanctum. Nam filius Dei non tantum meruit & confert nobis remißionem peccatorum, verum etiam Spiritus sancti donationem, qui in nobis inchoat nouam vitam, & iusticiam.

III. Præclarum testimonium de resurrectione Iesu Christi hîc est obseruandum.

IIII. Vnde sit mors & omnis generis calamitates: videlicet ex peccato & propter peccatum. Corpus, inquit Paulus, mortuum est propter peccatum, nimirum vt aboleatur.

V. Quintò. Insigne hîc ponitur testimonium de resurrectione mortuorum & vita æterna: & quidem quòd non solum anima futura sit vitæ particeps, verū etiam corpus atq; caro nostra sit resurrectura. Inquit enim Paulus, Deus viuificabit mortalia corpora vestra propter inhabitantem Spiritum eius in vobis. Turpiter igitur errarunt Origenistæ, qui contenderunt corpora nostra non esse resurrectura ad vitam æternam.

Ergo fratres debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus: Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: Si verò Spiritu actiones carnis mortificaueritis, viuetis.

QVia valde illustrem occasionem nactus est vrgendi necessitatem bonorum operum, admonet pium lectorem, vt immensa beneficia per Mediatorem parta, & nobis collata in timore Dei & grata mente expendat, & omni studio annitatur frenare impurā carnem, & Deo pstare obedientiam. Quid enim posset nobis à Deo maius conferri? Primùm filius Dei morte sua liberauit nos à maledictione legis, ira Dei, peccato, morte, & potestate Sathanæ. Deinde ipse Deus sese nobis arctissimè coniungit, effuso in nos spiritu suo sancto: ac facit nos templa spiritus sancti & consortes diuinæ naturæ: Ita vt Spiritus Sanctus in nobis lucem, iusticiam, & vitam accendat. Adhęc promittit & arrhabone spiritu obsignat, quod nos resuscitaturus sit vna cū corporibus ad æternam & cælestem beatitudinem. Quæ omnia cum æternus Deus ex immensa bonitate præter omne meritum nostrum in nos propter & per filium conferat, & necessarium & æquissimum est, vt vicissim gratitudinem nostram patri æterno declaremus, & summo studio caueamus, ne Spiritum sanctum in nobis habitantem contristemus, aut impura vita expellamus.

Vtq; non tantum amplitudine beneficiorum Christi nos inuitet & alliciat ad obedientię promptitudinem; Sed etiam pœnarum comminatione à sceleribus vastantibus conscientiam deterreat, diserte

diserte denunciat iram Dei & mortem æternam omnibus, qui carnis adfectibus indulgent, & peccatis contra conscientiam sese contaminant.

Secundum carnem viuere, *est impuris adfectibus carnis frena laxare: ludere fanaticis opinionibus, indulgere dubitationi vel securitati: ferri odio, liuore, non cohibere flammas libidinum, sed fornicari, mœchari, fraudes exercere, malis artibus studere, & sese mundo conformare. Quisquis hoc fecerit, inquit, morte morietur. Nam talibus moribus testatum facit se omni fide carere, & non duci Spiritu Dei. Necessarium est igitur studium nouæ obedientiæ in reconciliatis & iustificatis. Sic & Christus inquit: Luceat lux vestra coram hominibus, vt glorificetur pater vester qui in cœlis est Matth. 5.*

Quod verò dicit: Si actiones carnis mortificaueritis, viuetis: *non sic accipiendum est, ac si studio bonorum operum mereremur vitam æternam, aut vita æterna daretur pro bonis nostris operibus, nequaquam: nam sola obedientia & mors Iesu Christi meruit nobis vitam æternam: & sola fide adprehendimus & nobis adplicamus hoc filij Dei beneficium: nec nostris operibus vel debetur vel redditur vita æterna: sed quia hi qui carnis actiones Spiritu mortificant, hoc ipso testantur se fide non ficta credere in Mediatorem.*

Nam mortificatio carnis sine Spiritu sancto fieri nequit: Spiritus sanctus verò sine fide nequit haberi: Consequens est igitur vt viuat: quia per fidem Christo iam est insertus. Ita ab effectibus fidei colligit victurum piè viuentem, non autem dicit opera bona vel esse causam vel meritum, vel adplicationis organon. Alia enim hæc est quæstio.

Perperam etiam illi, & loco Pauli vim faciunt, qui ex hoc dicto necessitatem præsentiæ bonorum operũ in articulo iustificationis adstruere nituntur. Si, inquiunt, qui secundum carnem viuunt, moriuntur: Qui verò actiones carnis mortificant, viuunt, bona opera certè necessariò præsentia esse debent in iustificatione. Sed malè colligunt isti disputatores. Nam Paulus in hoc dicto non tradit doctrinam de iustificatione, quam supra Cap. 3. & 4. luculenter exposuit: sed tractat hîc doctrinam de bonis operibus, quod doctrinæ caput prorsus distinguendum est ab illo priore. At sanè non Euangelij, sed legis vox est: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Certum est enim talem destitui saluifica fide. Cum verò dicitur: si actiones carnis mortificabitis, viuetis: promittit quidem benè operantibus vitam æternam, vt vniuersa sacra scriptura passim facit, vt in illis dictis: Beati pauperes Spiritu: Beati mundi corde: Beati mites: Beati pacifici: Beatus

vir qui timet Dominum: Sed aliud est vitam promittere; aliud causam docere, cur vita æterna promittatur & donetur: aliud medium monstrare quo vita æterna adprehenditur. Obedientia & mors Iesu Christi sola est causa propter quam vita æterna donatur credentibus. Sola fides est medium quo adprehenditur remißio peccatorum & vita æterna: Rectè tamen dicitur benè operantibus, & adfectus carnis mortificantibus dari vitam æternam: Nam ex effectu colligitur causa. Nemo enim mortificat carnem, nemo bona facit opera, nisi qui renatus est ex Spiritu Dei, & in quo lucet vera fides in Mediatorem Iesum Christum: Quòd enim non fit ex fide, peccatum est.

Ipsa ergo promißio vitæ æternæ ad frenandam carnem, & præstanda bona opera inuitare nos debet: sed simul nos statuere oportet, quòd Deus & vitam æternam, & omnia bona nobis largiatur absq; omni nostro merito ex mera sua benignitate, propter filium Mediatorem.

Quicunq; enim Spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei: non enim accepistis Spiritum seruitutis ad timorem, sed accepistis Spiritum adoptionis

filiorum, in quo clamamus ABBA pater.

Quintum Argumentum quo probat per Christum redemptos, & per Spiritum renatos, non esse deuinctos maledictioni, licet circumferant adhuc quasdam sordes peccati, sed Deo ad vitam æternam placere. Sumptum à connexis. Argumentum est huiusmodi.

Filius nec odio premittur, nec perpetua damnatione abijcitur, sed verè diligitur, & hæres omnium bonorum constituitur.

Vos renati estis filij Dei.

Ergo verè vos diligit Deus, & estis in gratia, atq; æternæ vitæ hæredes.

Videt Paulus quàm difficulter mens nostra à conspectu iræ diuinæ abduci possit, cum suas perpendit infirmitates & Dei iudiciū. Quo enim quis magis proficit in Dei agnitione; hoc propius aspicit suam deformitatem, & grauiùs æstimat Dei iudicium aduersus peccatum. Vt igitur eximat nobis metum iræ diuinæ, dulcissimam ostendit consolationem; videlicet nos esse iam filios Dei effectos; quibus Deus nec possit, nec velit irasci,

irasci, & qui sint hæredes æternorum bonorum. Nullius autē vel hominis vel Angeli eloquentia hæc dignitas potest exponi, quæ nobis effertur cum filij Dei nuncupamur.

Nam ex eo sequitur nos in libertatem prorsus esse vindicatos, esse ereptos è regno peccati, mortis & Sathanæ, & verè cum Deo reconciliatos esse.

Et ardentißimo amore nos à Deo diligi.

Deinde monet hæc adpellatio nos esse Christi non solum socios, sed coniunctißimos fratres, ad eandem cum ipso læticiam vocatos.

Hinc efficitur esse nos participes diuinæ naturæ, & quòd Spiritus sanctus in nobis habitet.

Liberrimum nobis patere accessum ad Deum patrem.

Sequitur hinc nos esse Dominos & hæredes omnium creaturarum cæli & terræ. Cogitemus ergo in qua miseria fuerimus antea, cum eramus filij non gratiæ, sed iræ, non Dei, sed Sathanæ. Efficacißimè autem hinc colligitur, nulla nos premi condemnatione. Non enim accepistis. Probatio est minoris, ab efficiēte causa illustrata dißimilium collatione: Filij sumus, quia accepimus Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus ABBA pater. Nam per fidem non solum iustificamur, sed & regeneramur & donamur sancto Spiritu,

qui in nobis gignit Spiritum, accendit nouos motus Deo congruentes, confirmat fiduciam, qua Deum tanquam patrem inuocamus: Sumus ergo Dei filij. Spiritum seruitutis in timorem, nominat Spiritum animalem seu carnis: Is enim propter inhærens peccatum est seruus & mancipium, & tantum metuit Deum, non diligit eum, nec fidit ei. Vt Saul habet Spiritum seruitutis ad timorem, non audet accedere ad Deum: Dauid verò, Daniel, Paulus, habent Spiritum adoptionis filiorum, audent cum fiducia accedere ad Deum, & clamare ABBA pater: quia Deo sunt reconciliati.

Idem Spiritus testimonium dat Spiritui nostro, quòd simus filij Dei.

Sextum Argumentum à testimonio Spiritus sancti.

Spiritus sancti testimonium non potest esse falsum.

Sed Spiritus sanctus in quo clamamus Abba pater, testatur in nostro corde & anima quòd simus filij Dei.

Ergo sumus verè filij, & diligimur à Deo, licet habemus peccatorũ quosdam næuos.

Hanc

HAnc consolationem omnes pij experiuntur: Iustificati enim fide pacem habemus: nostra conscientia sedatur per fidem coram Deo, & exempta ex tentationibus tandem immensa læticia Spiritus sancti perfunditur: in quo sensu læticiæ homo experitur se placere Deo: Non est autem inanis persuasio, sed est efficacissimum testimonium. Nam corda verè per Spiritum sanctum viuificantur, & retrahuntur ex doloribus inferorũ: Ac sentiunt præsentiam Spiritus sancti: Quemadmodum dicta illa testantur: Obsignati estis per Spiritum sanctum: Ephe. 1. Quia autem misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem Abba pater. Item: in hoc scimus quòd in Deo manemus: quia de Spiritu suo dedit nobis. 1. Ioa. 3. Aspiciamus illa exempla accensæ læticiæ per Spiritum sanctum vt in Hiskia: 38. in Dauide, Psal. 103. in Iesaia. 61. Gaudens gaudebo in Domino: In Laurentio, in Blandina, &c. Cauendum est autem ne in ipso agone conscientiæ à sensu huius testimonij ordiamur: sed primum verbo credamus, tunc certò sequetur hæc experientia.

Si filij sumus & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi.

Expo-

Expolitio est superioris Argumenti: Nomen filij non est inanis dignitas, sed simul immensam adfert fœlicitatem: Statuit enim nos hęredes Dei, & cohæredes Christi. Quàm amplum autem sit regnum Dei, & quantas diuitiarum copias poßideat Christus, manifestum est: Omnia, inquit Psalmus, subiecisti sub pedibus eius, oues & pecora campi: cælum & terram: Omnis igitur creatura ad fideles pertinet.

Siquidem compatimur, vt & conglorificemur.

Transitio est ad secundam huius capitis partem: in qua insignem & amplißimam consolationem tradit, alteri obiectioni, quæ de adflictionibus oritur, opponendam. Est enim hic conflictus non exiguus piæ mentis, quod dubitat an sit in gratia, cum tàm ingenti mole miseriarũ oneretur. Est enim Argumentum rationis huiusmodi. Quoscunq; Deus diligit, his bene esse debet: sed tibi non est benè, imò Deus te miserabiliter adfligit: Ergo te odit, nec dum est tecum reconciliatus, quemadmodum promißio adserit. Hac dubitatione omnium penè fidelium animi cruciantur. Quàm difficulter Dauid exutus regno, & innumeris oneratus ærumnis statuere potest, habere se remißionem peccatorum, esse se filium

Dei

Dei & hæredem vitæ æternæ. Ieremias exulans apud Ægyptios, & non tantum ab hostibus, sed à suis quoq; auditoribus miserè vexatus, quomodo statuet se esse in gratia, nulla se premi condemnatione, verè se diligi à Deo, cum hæ tantæ ærũnæ non obtingant ei absq; Dei consilio? adflictiones enim nos commonefaciunt de immundicie nostræ conscientiæ, & exaggerant Dei iudicium aduersus peccatum, & propiùs iram Dei in nostrum conspectum ponunt. Nam ratio aliud iudicare non potest, quàm omnes miserias diuinitùs impositas signa esse irati Dei, & pœnas nostrorum delictorum. Vehementer itaq; exercetur hîc fides, vt inter ærumnas & mortem ipsam tamen adprehendat reconciliationem, & statuat hominem miserum Deo placere.

Huic igitur grauißimæ & omnibus pijs vsitatæ tentationi occurrit hîc Paulus, & monstratis veris causis calamitatum, & veris fontibus consolationum, docet homines in Christum credentes & per Spiritum renatos, licet varijs calamitatibus exerceantur, tamen verè placere Deo, esse liberos ab omni condemnatione, & verè Dei filios.

Ac tantum abesse, vt miseriæ impediant Dei in nos amorem, aut iram eius significent, vt multò magis illustria sint diuinæ erga nos beneficentiæ indicia, & futuræ gloriæ occasiones.

Hæc

Hæc autem doctrina neq; ex Philosophia, neq; ex lege peti potest: Lex enim inobedientibus maledictionem & omnis generis calamitates minatur: & vicissim iustis omnia fœlicia promittit. Ac testatur neminem à Deo sine causa vel iniustè adfligi: Vnde sequitur ex lege diuina non posse veras & efficaces sumi consolationes in ærumnis.

Promissio autem Euangelij hanc admirandam Ecclesiæ sapientiam patefacit, quòd æternus pater etiam cum penitus condonauit peccatum, tamen ærumnas imponat reconciliato, vt eius fidem exerceat, vtq; in ipso vetus natura aboleatur: Quodq; amorem suum erga nos etiam tùm retineat, cùm nos durissimè premit. Nam primùm in filio suo Mediatore hanc demonstrauit sapientiam, dum eum ardentissimè perpetuò dilexit, & in ipso vniuersa mundi peccata condonauit, & tamen admirando consilio in pelagus miseriarum demersit. Itaq; ex doctrina Prophetarum & Apostolorum hæc necessaria doctrina & consolatio humanæ sapientiæ prorsus ignota nobis est discenda.

Sunt autem in hoc amplissimo doctrinæ membro hi tres articuli considerandi, vt plenius intelligatur Pauli concio.

1. *Quòd omnes, qui piè in Christo viuere volunt, ærumnis & persecutionibus sunt expositi.*

2. De

II. De discrimine adflictionum & miseriarum mundi & Ecclesiæ.

III. Quæ sint causæ adflictionum Ecclesiæ.

IIII. Qui sint fontes consolationum in Euangelio monstrati.

De primo.

PErspicuè testatur hoc loco Paulus, omnes ad vitam æternam electos, diuino consilio ærumnis & adflictionibus in hoc mundo expositos esse & exerceri. Quos præsciuit, inquit, hos & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui: Sic & alibi: Omnes qui volunt piè viuere in Iesu Christo, persecutionem patientur. Et Christus inquit: Si quis vult me sequi, tollat crucem suam & sequatur me. Item: Qui vos occiderit, existimabit se cultum Deo præstare.

Non igitur expectemus aut speremus dies lautos, magnas opes, gloriam mundanam, suaues voluptates, & similia in Ecclésia, quod est regnum Christi. Neq; harum rerum spe vel cupiditate amplectamur Euangelium vel adiungamus nos Ecclesiæ cœtui; sed potiùs sola spe & amore rerum æternarum & spiritualium, vt nimirum liceat nobis euitare mortem & damnationem, & frui aliquando lætissimo conspectu & consuetudine æterni patris, filij, & Spiritus sancti,

sancti, & discamus Euangelium, & perspicua confeßione veritatis aggregemus nos Ecclesiæ Christi: Interea verò præparemus & obfirmemus pectora nostra ad omnis generis ærumnas & aduersitates perferendas in hoc seculo. Nemo speret se tàm sanctè in mundo victurũ, vt omnes omnium improborum calumnias, odia, & persecutiones vitaturus sit: Imò quò quis viuit sanctius, hoc magis impiorum odia in se excitabit, vt ostendunt exempla Eliæ, Ieremiæ, Baptistæ, Pauli, inprimis Iesu Christi. Dauid inquit, sedet impius in insidÿs atriorum: in occultis vt interficiat innocentem Psal. 10. Nec tantum impÿ homines subindè vexant & exercent pios: sed ipse etiam Sathanas singulis momentis ipsis insidiatur, & varÿs modis eos adfligit, permittente Deo, vt historia Iob testatur. Hæc enim Dei est benigna voluntas, vt pÿ ærumnis probentur & exerceantur. Vnde Dauid inquit: Multæ sunt tribulationes iustorum: sed ex omnibus his liberabit eos Dominus. Psal. 34.

De secundo membro.

De tribus generibus adflictionum.

CVm Dominus noster Iesus Christus vnà cum duobus latronibus pendet in cruce, totum genus

genus humanum admirando hoc spectaculo representat. Eodem enim modo totum genus humanum nocentes & innocentes, sapientes & fatui, damnati, idolatræ, & Ecclesia recte Deum inuocans sine discrimine adfligitur, & varijs modis adsidue flagellatur. Vnde illud Salomonis: sicut bonus, sic & peccator: sicut periurus, sic & qui verum iurat. Et vere dictum est: πάντα δ' εἰ προσδοκᾶν ἄνθρωπον ὄντα. Ac infinitæ sunt huiusmodi querelæ de calamitatibus per totum genus humanum grassantibus: Ac singulari consilio hoc permittit Deus, vt nostram fidem exerceat. Sed tamen magna est adflictorum differentia: quemadmodum & Augustinus inquit: Etsi pariter boni & mali adfligantur, tamen plurimum sunt distincti: Interest enim non qualia, sed qualisquisq; patiatur. Alij igitur alio modo distinguunt genera adflictionum. Vt Longobardus dicit quinq; modis flagellari homines, vel ad augenda iusticiæ merita, vt Iob: vel ad custodiam virtutum ne superbia tentet, vt in Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato: vel ad iudicium pœnæ, vt in Herode.

Augustinus tria genera adflictionum Ecclesia recenset. Prosunt ista mala quę pij perferunt, vel ad emendanda peccata, vel ad exercendam probandamq; iusticiam; vel ad demonstrandam

huius vitæ miseriam, vt illa, vbi erit vera beatitudo, & desideretur ardentius, & inquiratur instantius. Hi scriptores prudenter animaduerterunt esse discrimen inter adflictiones. Et quidem multæ causæ sunt adflictionum piorum, de quibus postea. Primùm autem necesse est, vt distinguantur passiones Christi, à miserijs mundi: deinde vt impiorum flagella à cruce piorum discernantur, sicut & Dauid discernit: Psal. 34. Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Impium interficiet malum, & qui oderunt iustum, erunt rei.

Tria igitur sunt genera adflictionum. Primùm genus est λύτρον, videlicet miseriæ, passio & mors Iesu Christi. Nam propter hanc passionem & mortem datur Ecclesiæ remißio peccatorum: Est enim compensatio seu precium redemptionis pro peccatis mundi: iuxta illa dicta: Ego animam meam do pro mundi vita: Ego veni vt animam meam darem λύτρον pro multis: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi: ille est propiciatio pro nostris peccatis: liuore eius sanati sumus. Ab his filij Dei adflictionibus discerni oportet omnium patrum, Prophetarum, Apostolorum, martyrum, & omnium hominum ærumnas. Nullius enim hominis adflictio est compensatio pro delicto, aut meritum, propter quod detur remis-

remißio peccatorum: Nam ira Dei immensa flagitat immensam satisfactionem, quam creatura non potest præstare. Nunquam igitur cogitandum est, quantumuis atroces miserias optima conscientia sustineamus, quasi sint precium, propter quod æternus pater nobis reconcilietur, vel tollantur vel mitigentur pœnæ æternæ. Nam hanc virtutem & gloriam sola Christi mors poßidet. Hanc primam speciem nominat hîc imaginem seu speciem filij Dei: fuit enim species eius deformis & misera, cum in cruce penderet.

Secundum genus est δοκιμασία, videlicet, probatio seu exploratio, quales sunt ærumnæ & adflictiones omnium fidelium, siue illi sanctam vitam interris peregerint, vt Abel, Noah, Elias, Iesaias, Ieremias, Baptista, Daniel, Iob, siue scelere aliquo vitam contaminarunt, de quo tamen pœnitentiam egerunt, vt Dauid, Manasse, Magdalena, Paulus, Augustinus. Horum & omnium piorum ærumnæ accuratè distinguendæ sunt ab ærumnis & morte Christi. Non enim sunt compensationes pro delictis, nec placant iram Dei: Lex enim postulat æternos cruciatus pro peccato: & ira Dei est ignis consumens, quam nulla creatura placare potest: etiamsi quis plus ærumnarum & cruciatuum sustineret, quã omnes

martyres perpeßi sunt: tamen non satisfaceret vel pro minimo peccato. Nequaquam igitur hoc vult Apostolus Paulus, quòd ita conformemur imagini filij Dei, vt sicuti ille pro nostris peccatis satisfecit, ita & nos nostris adflictionibus iram Dei auertamus: Quemadmodum SOTO monachus violenter & impiè hunc locum contorquet: Sed hoc tantum vrget: vt Christus in terris miser & calamitosus fuit: Ita ordinauit pater æternus vt & fideles in terris ærumnas subirent: aliud est cum agitur de causis & fine calamitatum. Discernendæ etiam sunt piorum aduersitates & adflictiones à calamitatibus & pœnis impiorum: Piorum enim ærumnæ non sunt signa iræ Dei, non sunt pœnæ nec supplicia, quæ infligantur propter peccata commissa: sed sunt paternæ castigationes, exercitia, exploratio atq; probatio, quæ electis cedit in bonum.

Etsi enim pij non tantum habent internam immundiciem, & multas circumferant sordes, verum etiam sæpè externis sunt sceleribus polluti, vel antequã conuersi fuerunt: vt Manasse, Magdalena, Paulus: vel postquam fide illuminati fuerunt, vt Dauid, Petrus, quibus sceleribus pœnam sunt meriti, & iram Dei prouocarunt: tamen postquam pœnitentiam egerunt, & veniã à Deo impetrarũt, nihilominus duriter castigantur: vt Adam & Dauid: non vt pœnas aut suppli-

supplicia pro peccatis sustineant, sed vt mortificetur in ipsis corpus peccati: & vt fides in ipsis crescat. Omnis.n. pœna tū æterna tùm tēporalis translata est à nobis in filium Dei: posuit in eum Deus peccata omnium nostrûm: Abiecit Deus omnem iram suam: pronunciat nos iustos coram se propter sanguinem sui filij, & omnem pœnam remittit.

Grandis error est, quòd fingunt Pontificij morte Iesu Christi æternas pœnas in temporales esse commutatas: & nobis pro temporalibus satisfaciendum esse. Imò filius Dei tàm pro temporalibus quàm pro æternis pœnis abundè satisfecit: Totum enim peccatum mundi tulit: & ipse est propiciatio nostra, non ex parte, sed ex toto: Ita vt pater æternus nos paterno amore complectatur, cum in Mediatorem credimus, & iustos pronunciet. Cum Esaias inquit: liuore eius sanati sumus, disciplina pacis nostræ super eum: non tantum de pœnarum æternarum persolutione loquitur: sed etiam temporalium. Integram & non mutilatam pacem nobis acquisiuit Christus.

Quòd verò Deus reconciliatis, & pro quibus filius Dei plenè satisfecit, nihilominus imponit varias ærumnas, vt Adam, licet conuersum, tamen subijcit morti: Aaronem peccato condonato iubet mori in monte Hor: Dauidē receptum

ingratiam pellit in exilium: non facit eò, vt compensationem aliquam pro delicto flagitet: Sed potius vt futura peccata caueat, seriam & adsiduam excitet in ipsis pœnitentiam: Acuat inuocationis studium: & propter alias causas grauissimas, quæ mox recitabuntur. Spiritus Sanctus has piorum ærumnas nominat castigationes, correptiones, iudicium, tribulationes, δοκιμασίας, μαρτύρια.

Tertia igitur est species calamitatum mundi, pœnæ & supplicia impiorum. Omnis enim calamitas, quam sustinet homo impius, pœna est propter peccatum inflicta. Cum enim impius non credat in Mediatorem, nec sit reconciliatus Deo, manet ira Dei super ipsum, & ipse iuxta legem est reus mortis & omnium pœnarum: Itaq; omnes impij, quasuis calamitates, vt certa signa iræ Dei aduersus se interpretari debent, & certò statuere se vocari ad pœnitentiã. Idcircò enim temperat Deus pœnas, & differt aliquandiu æternam, vt spacium habeant homines resipiscendi: Quod si perseuerent in impietate, calamitates illorum sunt initia æternorum suppliciorum. Hinc est quod Dauid inquit: Multæ sunt tribulationes iustorum: Sed ex omnibus his eripiet eos Dominus. Impium verò interficiet malum. Psalmo 34. Item Prouerbiorum 14. Impius

in

in adflictione sua succumbit: Iustus autem in morte sua sperat.

Paulus ergo hoc in loco non de primo, nec de tertio, sed de secundo genere calamitatum loquitur: ac docet nos bono nostro à Deo adfligi. Sint ergo in conspectu causæ adflictionum Ecclesiæ.

De Tertio.

Causæ adflictionum Ecclesiæ.

I. Prima causa, fons & origo omnis miseriæ humanæ est lapsus Adæ: Si enim Adam in sua integritate perstitisset, nihil fuisset in mundo ærumnarum aut molestiarum: Per vnum hominem autẽ peccatum intrauit in mundum, & per peccatum mors. Rom. 5. & Psalm. 90. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, occulta nostra in lumen vultus tui: Propter peccatum subiecit Deus totum genus humanum morti & varijs ærumnis, vt clarè constet Deum verè irasci peccato. Etsi enim mox post lapsum obtulit toti mundo in Mediatore remissionem peccatorũ, iusticiam, & uitam: nihilominus mortem Corporis, & huius mundi ærumas imposuit toti generi humano, ad testificandum omnibus inhærere peccatũ, & singulis opus esse Mediatore.

 2. Secun-

II. Secunda causa est odium & furor Sathanæ, qui cùm totum genus humanum varijs calamitatibus infestet, tùm crudelißimè sæuit in Ecclesiam sponsam Christi, vt ægrè faciat Iesu Christo, vtq; periculum faciat num pios à fide poßit deijcere: descendit (inquit Ioannes) ad vos Diabolus, habens ingentem iram conceptam animo, & persecutus est mulierem, quæ peperit masculum.

III. Tertia causa: sanctos suos ipse Deus obijcit varijs ærumnis & adflictionibus, vt propius adspiciant iudiciũ Dei, exactiùs sese examinent, horrendum malum Originis & totius naturæ immundiciẽ agnoscant, & expendant, & ne sibi planè innocentes videantur: Vtq; agnita naturæ prauitate seriò agant pœnitentiam. Hier. 30. castigabo te in iudicio, ne tibi innocens videaris. Item: 1. Cor. 11. Cum iudicamur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur.

IIII. Quarta. Vt gustum aliquem percipiamus iræ diuinæ: atq; tùm pluris faciamus immensa filij Dei beneficia, qui totam iram Dei nostris accensam peccatis, in se deriuauit & placauit: vtq; magis magisq; peccato moriamur, ea caueamus & vitemus: vtq; corpus peccati aboleatur, & suscitetur in nobis desiderium æternæ consuetudinis cum Deo.

V. Quinta.

V. Quinta. Vt igne probetur & exploretur nostra fides, num sit sine simulatione, sincera & stabilis. Paulus inquit: vniuscuiusq; opus quale sit, per ignem probatur. 1. Cor. 3. Dum enim res sunt secundæ, & nullis exercemur difficultatibus, minus splendet lux fidei: & sæpè securitas vel hypocrisis venditat sese pro fide, adeò vt ipsæ conscientiæ piorum cum nullis obijciuntur periculis, dubitent aliquando num verè credant, posteaquã tàm varias sentiunt imbecillitates & impuros adfectus. Ærumnæ autem, pericula & difficultates examini subijciunt fidem, eamq; explorant num sit sincera. Hypocrisis enim seu simulata fides nequaquam persistit in aduersitatibus & periculis, sed mox prodit sese, terrena bona præferendo cœlestibus, & verbum ac confessionem proijciendo. Solida autem fides manet constans in omnibus periculis & ærumnis; & ostendit se solo niti Deo & sacrosancto verbo ipsius. Hinc est quòd Moses inquit: Deut. 8. Recorderis cuncti itineris, per quod duxit te Dominus Deus tuus, bis quadraginta annis per desertum, vt adfligeret te, & tentaret te: vt experimento quodam innotesceret, quid esset in corde tuo, num seruares præcepta eius, an minus. Et quòd Paulus inquit: Gloriamur in adflictionibus scientes, quòd adflictio patientiam parit, patientia probationem, probatio spem: Spes verò non confundit.

Rom.5. Et Petrus: Nunc ad breue tempus (si opus est) adflicti in varijs experimentis, vt exploratio fidei vestræ multò preciosior auro (quod perit & tamen per ignem probatur) inueniatur in laudem, gloriam & honorem tùm cùm reuelabitur Iesus Christus. 1. Pet. 1. Saul ostendit se non verè credere Deo: quia ingruente periculo, abijcit verbum, & sequitur suum consilium. Dauidis autem sincera fides fulsit splendißimè in arduis & multiplicibus tentationibus.

VI. Sexta causa; vt in nobis excitetur vera inuocatio, augeatur fides, accendatur dilectio Dei, ardentior sit gratiarum actio, occasio offeratur Confeßioni, conspiciatur nostra patientia, & reliquæ virtutes in ærumnis exerceantur: Nam inter ipsas lucet ærumnas decor. Omnes fateri cogimur esse nos negligentiores in inuocatione, & frigidiores in omni exercitio pietatis, dum res ad nostram fluunt voluntatem, & immunes sumus à calamitatibus. Grata est carni securitas, & aliena est ab alacri exercitio pietatis: neq; existimamus tantopere nobis opus esse auxilio Dei, cum benè est nobis. Varias igitur obijcit suis Deus ærumnas, difficultates, miserias, pericula, aduersitates, vt sentiant sibi Dei patrocinio & auxilio opus esse, vtq; ad ipsum non oscitanter, sed ardenti gemitu cordis clament, promißiones diuinas secum repetant, in ipsis ærumnis patientiam

discant,

discant, & Dei in se paternum amorem experiantur: Iesa. inquit 28. In angustijs ô Domine quæsiuerunt te, & clamor murmuris disciplina tua eis. Et Osee 5. Cum in Angustia hæserunt, mane quærent te. Item: Iesa. 26. Domine in angustia requisiuerunt te. Item: Psal. 78. Cùm occideret eos, quærebant eum.

VII. Septima causa: vt sublimem & ab humana ratione alienam doctrinam de regno & beneficijs Mediatoris rectè intelligere, & Spiritualia Christi beneficia expetere discamus. Cum audimus conciones Prophetarum de amplissimo regno Christi, de Ecclesia, de ministerio, de Dei erga nos clementia: mox somnia nobis fingimus de terreno regno Christi, & tantum in terrena bona intenti sumus, vt in prouerbio est: μάταιοι μάταια λογίζονται διὰ ἐπιθυμίας. Ex nostris cupiditatibus adfingimus sensum sacræ scripturæ. Vt igitur aurea carnis somnia excutiat nostris animis Deus, & illuminet oculos ad intuendum spiritualem regnum Christi, idcirco omnis generis miserias, ærumnas & calamitates imponit nobis Deus, in quibus coram videmus, regnum Christi non consistere in opibus, potentia, voluptatibus huius mundi: neq; has res nobis polliceri: sed potius secum adferre omnis generis pericula & difficultates: & quòd omnes oporteat persecutionē pati, qui piè in Iesu Christo

viuere

viuere volunt: Offerre autem nobis æterna ac spiritualia bona, nimirum reconciliationem cum Deo, iusticiam, pacem conscientiæ, donationem Spiritus sancti, & hæreditatem vitæ æternæ. Hanc doctrinam de regno Christi nunquam possemus percipere, nisi adflictionibus varijs in mundo agitaremur. Hanc causam disertè monstrat Iesa. 28. Quem docebit scientiam ablactatum à lacte, & auulsum ab vberibus. Item: Vexatio dat intellectum. Et Psalmus 119. Bonum est mihi quòd humiliasti me Domine, vt discerem iustificationes tuas.

VIII. Octaua. Vt imagini filij Dei conformes efficiamur: Talis enim Rex est filius Dei ab æterno patre constitutus, vt ei subeundę fuerint acerbissimæ calamitates, & mors probrosissima, & per adflictiones ingrediendum ei fuerit in suam gloriam. Voluit enim Deus admirandam suam sapientiam & potentiam declarare in admirabili regno sui filij, & in extrema abiectione summam patefacere maiestatem: & quòd abominatio sit coram Deo, quicquid est sublime coram hominibus. Qui ergo ad regnum hoc Christi aspiramus, & per crucem & mortẽ eius salutem expetimus, à cruce abhorrere non debemus: Ipse enim æternus pater omninò vult nos sequi vestigia sui filij: vult nos ad ipsius imaginem conformari: vult nos dissimiles esse mundo, & per multas tribulationes ingredi in vitam

æter-

æternam. Non enim seruus maior est Domino suo: nec discipulus supra Magistrum. Et æquum est membra conformari capiti & toti corpori. De hac causa potissimum loquitur Paulus in hoc octauo capite. Quos præsciuit, hos & prædestinauit, vt sint conformes imagini filij sui, vt ipse sit primogenitus inter multos fratres. Immensa autem est hæc gloria nostrarum adflictionum, quòd dicuntur conformitas cum passionibus Christi. Significat enim nobis omnia cum Christo esse communia: vt ærumnas & miserias, ita & gloriam & regnum: monet Deo esse grata sacrificia nostras ærumnas. Nos deniq; bona conscientia, & ad Dei gloriam sustinere adflictiones: nosq; in ærumnis Deo maximè curæ esse.

Turpiter autem errant Pontificij Soto & alij, qui eam fingunt conformitatem nostrarum adflictionum cum passionibus Christi, quæ consistat in persolutione pœnarum: vt sicuti Christus sua morte pro nostris peccatis satisfecit: ita & nostræ ærumnæ sint compensatio pro delictis, & meritum vitæ æternæ: quod est falsissimum. Vnica enim oblatione consumauit sanctos: Nos verò ipsius liuore sanati sumus, vt supra in distinctione adflictionum est indicatum. Conformitas ergo consistit non in satisfactione, quæ solius Christi gloria est: sed in similitudine adflictionum & passionum, & quòd Christi & nostræ ærumnæ cedant

dant

dant in gloriam Dei, & in immensum gaudium vertantur.

IX. Nona causa: vt piorum adflictiones sint testimonia de doctrina: Cum enim Apostoli, Prophetæ, Pastores, & omnes pij ingentia pericula, grauißimas calamitates, & atrocia supplicia fortißimo animo sustinent propter doctrinæ confeßionem, palam testatum faciunt, se seriò ita sentire, se non propter opes vel voluptates, vel vlla commoda huius vitæ fingere incertam doctrinam: sed certò statuere, quòd hæc doctrina sit diuinitùs patefacta, quòdq; & pluris sit facienda, quàm omnia huius vitæ commoda. Stephanus sinit se obrui lapidibus: Ignatius sinit se lacerari à bestijs: Polycarpus senex ardenti rogo imponitur: idq; propter profeßionem doctrinæ Christi. Christus inquit, adducemini ad principes & reges propter nomen meum, in testimonium ipsis: hoc est, vt gentes & principes prætendere non poßint, se non cognouiße doctrinam: aut se non putaſſe Apostolos & pastores seriò ita sensiſſe.

X. Decima causa: vt sint testimonium de vita æterna. Promisit Deus filijs suis credentibus in Christum, totum mundum cum omnibus bonis: necesse est igitur vt aliquando benè sit pijs. Ostendit autem Deus multis Argumentis, quos agnoscat

scat suos & verè diligat: nimirum credentes doctrinæ Christi: Sæpè etiam miraculis ostendit, se pios paterno amore amplecti. Sic testatus est se diligere Abrahamum, Isaacum, Iacobum, Mosen, Dauidem, Ieremiam, Danielem, Baptistam, Paulum, & alios: & tamen varijs & multiplicibus ærumnis onerat illos in hac vita: & plerosq; etiam tristi supplicio adfici permisit: Necesse est igitur restare aliud seculum, aliamq; vitam, in qua tandem benè erit pijs, & bona illa totius mundi promissa ipsis à Deo tradentr. Non fruitur bonis à Deo promissis Hieremias in hac vita, sed miserrimè viuit, & tandem lapidibus obruitur. Restat ergo aliud seculũ, in quo recipiet omnia, quæ ipsi à Deo promiss a sunt. Ad hanc causam Paulus respicit: Existimo autem adflictiones huius temporis ne comparandas quidem esse ad illam gloriam, quæ erga nos reuelabitur: Sic & fælicitas impiorum in hac vita, vel placida mors eorum, quos constat displicere Deo, & atrocibus sceleribus pollutos esse: testimonium perspicuum dicit, restare aliam vitam, in qua impij iustas daturi sunt pœnas. Siquidem Deus non frustra interminatus est hostibus suis digna supplicia:

XI. Vndecima causa: vt multorum cordium cogitationes reuelentur, & conspicuum fiat, qui sint fideles, & quanta sit malicia mundi. Nouit mundus

mundus eleganter sibi apponere laruam iustitiæ, & tetra scelera quæ fouet in corde artificiosis coloribus velare & tegere: cōtra verò pietatis studiosos omnis generis probris conspurcat & deformat, ita vt pro sceleratißimis turbatoribus humanæ societatis habeantur, qui Deum sincerè colunt: Qui verò hostes sunt Dei & omnis iustitię conculcatores pro sanctißimis sese venditent. Has laruas detrahit Deus hominibus persecutionibus Ecclesiæ, in qua aperiuntur multorum cordium cogitationes. Palam enim conspicitur pijs sustinentibus persecutionem, quòd qui antea videbantur religiosißimi, sint omnium acerbißimi hostes religionis: qui antea præ seferebant singularem sapientiam, produnt extremam suam stulticiam: qui simulabant singularem mansuetudinem, omnium sunt crudelißimi: Qui habebantur studiosi veritatis, mendacia concinnant impudentißima. Tantam impietatem & immanitatem latentem in imo recessu cordis humani, & quidem in ijs qui singulare studium pietatis præ se ferunt nemo suspicaretur, nisi persecutio piorum proferret in lucem, quemadmodum Simeon testatur: animam tuam pertransibit gladius, vt multorum cordium cogitationes manifestentur. Vicißim & piorum, quos mundus vt καθάρματα habet, solida pietas & sincera virtus elucet in persecutionibus: Siquidem vitam

profun-

profundere malunt, quàm verbum Dei abyjcere.

XII. Duodecima causa est: vt Deus habeat occasionem ostendendæ suæ omnipotentiæ, sapientiæ, bonitatis, & clementiæ erga Ecclesiam: Ideò conijcit pios in difficultates summas, vt à Deo auxilium petant, & eius præsentiam & sapientiam experiantur, eamq; deinde prædicent iuxta dictum: Inuoca me in die tribulationis, & eripiam te, & glorificabis me. Et Christus inquit: Ioan.9. Neq; ille peccauit, neq; parentes eius, sed vt opera Dei in illo manifestentur. Mosen cum toto exercitu Israelitico in summas adducit angustias, vt liberatio ex tantis periculis tantò liquidius demonstret Dei præsentiam, eiusq; immensam potentiam & sapientiam. Hanc causam eleganter exponit Hanna mater Samuelis, 1. Samuel.2. Dominus neci dat, & vitæ restituit: deducit ad inferos & reducit: Dominus facit pauperem & locupletat. Et Moses Deut.8. Ipse Dominus te aluit manna in deserto: quòd nesciuerunt patres tui, vt scilicet adfligeret & tentaret te, atq; sic tandem tibi benefaceret: Ne diceres in corde tuo, virtus mea & robur manus meæ parauit mihi hanc opulentiam. Has causas adflictionum Ecclesiæ si quis expenderit, aliquomodo intelliget, quid velit Apostolus, cum dicit, electis omnia cooperari in bonum.

De quarto.

Fontes verarum consolationum quos monstrat Euangelium Iesu Christi.

I. *Prima consolatio est in quacunq; necessitate: quòd vox diuina testatur nihil nobis euenire, nullam cladem à Sathana nobis inferri, nulla iniuria à malis hominibus nos adfici, nisi de sapiente consilio, & clementi voluntate æterni Dei: Ipse enim fidelem nostri curam agit, & omnia in sua habet manu: Matt. 10. Omnes capilli vestri, inquit Christus, numerati sunt: & non cadit capillus de capite vestro, sine voluntate patris vestri. Item: benedictus Dominus quotidie nobis onus imponit, & tamen est salus nostra. Nequaquam ergo casu incidimus in miserias: sed omnia nobis eueniunt diuina prouidentia sic disponente. Hæc consolatio ostendit non in arbitrio Satanæ vel malorum hominum situm esse, vt nos adfligant & vexent: vt in historia Iob clarè ostenditur: sed à Deo omnia pendere, qui & cohibere & modum statuere Sathanæ potest, ne supra vires grauemur: vt qui & malorum Spirituum opera pro sua immensa sapientia ad suam gloriam, & nostram salutem vti nouit.*

2. Secun-

II. Secunda consolatio est, gratuita remißio omnium peccatorũ, & cum Deo reconciliatio per Dominum nostrum Iesum Christum: Iure iurando eum testatur Deus se non velle mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: hoc est, promittit gratuitã omnium peccatorum condonationem credentibus in filiũ, iuxta dictũ: Iustificati gratis gratia ipsius, per redemptionẽ quæ est in Christo Iesu, quẽ proposuit ꝓpiciatoriũ in sanguine ipsius per fidem. Rom. 3. Item: Huic omnes Prophetæ testimoniũ perhibent, accipere omnes remißionem peccatorũ in nomine ipsius, qui credunt in ipsum. Actor. 10. Item: Iustificati fide, pacẽ habemus erga Deum: Rom. 5. Item: nulla nunc est condemnatio his, qui sunt in Christo Iesu, Rom. 8. Hic fons est vberrimus efficacißimæ consolationis. Ostendit enim patrem æternum, non ex ira nos adfligere, nec peccatorũ pœnas exposcere, neq; nostri interitũ quærere: sed ex paterno animo nos castigare, & in nostrũ commodum & gloriã nos exercere.

Etsi enim peccauimus grauiter, & non tantum præsentes ærumnas, sed & æterna supplicia meriti sumus. tamen nequaquam nobis irascitur Deus: sed vniuersam iram remisit, & abiecit propter filij sui mortem, in quem credimus. Neq; vt puniat nos: sed vt nobis benefaciat,

ærumnas imponit. Dauid magnis sceleribus suis attraxit sibi horrendas calamitates: quia verò pœnitentiam agit, & credit in Meßiam venturum, abstulit Dominus omne peccatum eius, & tantum amore paterno castigat eum. Ita in omnibus ærumnis & aduersitatibus semper statuere debemus, nos Deo per Mediatorem Iesum Christum esse reconciliatos, & habere omnium peccatorum remißionem. Vnde sequitur nos in omni calamitate habere liberum acceßum ad Deum: Bono nostro fieri quòd ærumnis exercemur: neq; posse nos mergi in æternum exitium, siquidem Deo reconciliati sumus.

III. Tertia consolatio est bona conscientia. Pij plerunq; adfliguntur in mundo propter Confeßionem nominis Iesu Christi: & mundus eos atroci adficit iniuria, pro summis beneficijs extrema reddens supplicia. Paulus summis beneficijs adfecerat mundum docendo Euangeliũ Christi, & multos sanando. Pro tanto beneficio crudeliter necatur. Polycarpus multos erudiuerat in pietate: pro hoc beneficio mundus imponit eum rogo & comburit. Innocentem ergo & purã conscientiam gerunt coram Deo, sciunt se non esse reos eorum scelerum, de quibus accusantur: Itaq; morsus conscientiæ non sentiunt, sed potius lætitiam in Deo experiuntur. Sic omnes qui propter iusticiam & veritatem ærumnas in mundo sustinent.

nent. Hanc conſolationem Dauid monſtrat Pſal. 17. probaſti cor meum, & viſitaſti nocte: igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. Item: 7. Iudica me Domine ſecundum iuſticiam meam, & ſecundum innocentiam meam. Item: 1. Samul. 25. & cum Dominus præcepit vt ſis Dux ſuper Iſraelem, non erit tibi Domino meo hoc in vacillationem & offendiculum cordis, vt ſcilicet effunderes ſanguinem abſq; cauſa.

IIII. Quarta. Præſentia & auxilium Dei, mitigatio & liberatio. In omni tribulatione Deus adeſt ſuis, ſuſtentat, protegit, & defendit eos, moderatur ærumnas vt ſufferre poßint pij: & tandem eripit eos ex violentia hoſtium. Pſal. 92. Cum ipſo ſum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eũ. Ieſa. 43. Ne timeas Iacob, ego enim te redemi, vocaui te nomine meo, vt meus ſis: cum tranſibis aquas, ego tecum ſum: cum flumina tranſibis, non te obruent: cum per ignem incedes, non combureris, neq; flamma te incendet. Et Chriſtus dulciſsimè dicit: Ego ſum vobiſcũ omnibus diebus, vſq; ad conſummationẽ ſeculi: Matt. 28. Sic adfuit Deus populo Iſrael in deſerto, Ioſuæ prælianti, Ionæ in ventre ceti, tribus Iudæis in fornace Babylonica, Paulo naufragium facienti, Danieli in lacu Leonum.

V. Quinta eſt; Donatio Spiritus ſancti: Deus non tantum moderatur ærumnas, ſed etiam cor

in ærumnis admirando robore firmat & confortat, vt pij magno animo omnis generis cruciatus perferre & contemnere poßint. Perfundit etiam cor læticia per Spiritum sanctum, qua in ipsis etiam supplicijs exultãt, vt de Stephano dicitur: Ibat ouans animis, & spe sua damna leuabat. Ignatius, Polycarpus, Laurentius, Blandina, Agnes, Romanus, ingentem sentiunt in corde consolationem, dum Spiritus sanctus læticiam in ipsis accendit; vt de Agnete virgine Prudentius ait.

Ibat triumphans virgo Deum Patrem
Christumq; sacro carmine concinens.

De hac consolatione Christus inquit: Ioan. 14. Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum, in æternum.

VI Sexta consolatio. Exempla Iesu Christi, omnium Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, & totius Ecclesiæ: magna sanè consolatio & gloria est, nos communem fortunam subire cum Christo filio Dei, & cum summis Prophetis & Apostolis. Nec sanè æquum est nos expetere meliorem conditionem, quàm qua fuit in mundo Dominus noster Iesus Christus, & omnes pij. Non est seruus, inquit Christus, supra Dominum: Si patrem familias vocauerunt Beelzebub, quantò magis domesticos eius? Et in hoc capite 8. Paulus allegat non tantum Apostolorũ

exemplum

exemplum, qui primitias spiritus acceperunt: Sed etiam totius creaturæ, quæ vanitati est subiecta, propter Dominum. Cum ergo in ærumnis videmus nos eadem conditione esse, qua fuit Christus & Apostoli, & tota Ecclesia in mundo, inde colligere possumus, nos veros esse Ecclesiæ ciues.

VII. Septima consolatio quæ hoc loco ponitur: Omnia electis cooperantur in bonum: magnam vtilitatem adferunt pijs ærumnæ: sunt enim incitamenta ad pœnitentiam adsiduam, ad timorem Dei, ad seriam inuocationem, sunt exercitia humilitatis & patientiæ: iuuant verum intellectum scripturæ: sunt prophylactica contra peccatum: suscitant in nobis desiderium vitæ æternæ: & innumera habent commoda. Ipsa etiam mors tandem imponit finem non tantum miserijs, sed etiam peccato: & liberat nos à carne peccato obnoxia. Paulus inquit: Vita mihi Christus est: & mori mihi lucrum est. Phi. 1. Psal. 94. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Item: Bonum mihi, quòd humiliasti me Domine, vt discerem iustificationem tuam.

VIII. Octaua consolatio: Omnes piorum ærumna & martyria illustrant Dei gloriã, & seruiunt ædificationi Ecclesiæ, stabiliunt & latè spargunt veritatẽ Euangelij, & sunt gratißimũ sacrificium, odor suauè olens Domino. Hinc est q Ioannes

dicit:21. Hoc autem dixit significans, qua morte esset glorificaturus Deum. Item: Psal. 116. preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. 1. Pet. 4. Si quis vt Christianus patitur non erubescat, glorificet potius Deū in hac parte sua. Martyrium Polycarpi, quod animo constanti est perpessus, plurimos Christianos in vera doctrina co firmauit.

IX. Nona: Exiguo tempore durant ærumnæ piorum: modicum, inquit Christus, non videbitis me, & modicum videbitis me: mulier cum parit tristiciam habet, quia venit hora eius: Cum verò peperit infantem, non meminit amplius doloris præ gaudio, quòd homo natus est in mundum. Ioan. 16. Item: Psal. 30. Quoniam momentum ira eius, & vita delectatur: ad vesperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Iesa. 26. lateas paululum ad momentum: donec pertranseat indignatio. Iesa. 54. Pusillo momento dereliqui te: at in miserationibus magnis colligam te: per momentum quo irascebar abscondi vultum meum abs te: sed misericordia sempiterna misertus sum tui, ait redemptor tuus.

X. Decima consolatio est: plena liberatio ab omnibus ærumnis, & donatio vitæ æternæ, & omnium cœlestium bonorum. Tandem eripiet nos Deus ex omnibus periculis & ærumnis, absterget lacbrymas ab omnium oculis, resuscitabit nos

nos ex morte, & transferet in regnum ſuum, vbi non erunt morbi, exilia, carceres, odia, calumniæ, ſupplicia, cruciatus, pericula, fletus, mœrores, aut vllæ moleſtiæ; ſed perpetua vita, cœleſtis lætícia, diuina gloria, & æterna beatitudo, iuxta promiſſionem: Beati eſtis cum maledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, dixerintq; omne malum verbũ aduerſus vos, mentientes propter me; Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Matth. 5. Item: Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis adſcenderunt, ea præparauit Deus his qui diligunt eum.

Has cauſas adflictionum Eccleſiæ & fontes conſolationum, diligenter expendat lector in hoc 8. Capite: Ita inſignem fructum inde percipiet, & Pauli Argumenta ſine difficultate intelliget. Redeo nunc ad textum.

Statuo enim quòd adflictiones huius ſeculi non ſunt comparandæ ad futuram illam gloriam, quæ erga nos reuelabitur.

Primùm Argumentum ductum à natura correlatiuorum, cum collatione maiorum.

Quicquid æterna gloria poſt hanc vitam eſt compenſandum, id decet

nos præsenti & forti animo ferre.

Sed Ecclesiæ adflictiones immensa gloria compensabuntur.

Ergo patienti & forti animo sunt tollerandæ.

HAEc omnium consolationum potißima est, atq; in hunc scopum omnes consolationes diriguntur. Ideoq; huc deducere vult mentem adflictorum, vt præsentium laborum & ærumnarum obliti, intueantur illã immensam & incomparabilem læticiam & gloriam, qua pij post hanc vitam ornabuntur. Estq̃; omninò efficax hæc consolatio, monstrat enim finem miseriarum & laborum: & ostendit immensum bonum videlicet vitam & læticiam in Deo, & æternam gloriam. Nihil ferè est, quod adeò excruciat mentem in miserijs, quàm quòd finem earum non perspicit ratio: sed metuit fore perpetuas. Paulus ergo voce diuina monet omninò fore finẽ, & secutura esse immensa gaudia: Monet etiam ipsas ærũnas, quas hîc pro gloria Dei & ꝓ adserenda veritate sustinemus, æternis premijs compensatum iri.

Cum ergo hæc omnium sit maxima consolatio, sitq̃; propria Ecclesiæ, prorsus ignota rationi, semper in conspectu habendæ sunt diuinæ promissiones, quæ tàm immensum bonum nobis ob oculos po-

losponunt. Ioan. 16. *Tristicia vestra vertetur in gaudium. Gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo auferet à vobis.* Ioan. 14. *In domo patris mei mansiones multæ sunt: vado vt parē vobis locum.* Ioan. 5. *Iusti verò resurgent in vitam æternam.* Ioan. 17. *Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum, & isti sint mecum, vt videāt gloriam meam, quam dedisti mihi. Hæc & similia dicta nobis in conspectu sint, vt nos in adflictionibus spe futuræ quietis & gloriæ sustentemus.*

Perperam ex hoc loco Pauli colligunt Papistę, vitam æternā dari propter nostras miserias, vel propter patientiam: Non enim hoc ait Paulus: sed dicit adflictiones ad futuram gloriam nō esse comparandas. Propter quam causam vita æterna detur, supra docuit, videlicet ex mera Dei gratia, ꝓpter meritū Iesu Christi credentibus gratis dari remissionē peccatorū & hæreditatē vitæ æternæ. Ex fide, inquit Paulus Rom. 4. sumus hæredes. Item: Eph. 2. Gratia saluati estis, idq; per fidem, donum Dei est, non ex operibus &c. Rom. 6. Donum autē Dei vita æterna. Falsò igitur & contra Apostolicā doctrinā adseritur: Vitā æternā dari ꝓpter nostra meri'a. Hęc autē certissima sententia nihil impedit, quò minus in vita æterna omniū nostrorū laborū, & miseriarū, locuples fiat cōpēsatio. Aliud est. n. cū q̄ritur de causa acceptationis ad vitā æternā, seu ꝓpter q̄ vita ęterna detur: aliud

aliud cum dicitur de præmiorum in vita æterna amplitudine. Filio patrisfamilias contingit hæreditas non propter laborem, sed quia est filius & hæres: Et tamen hæreditas ampla est simul compensatio laborum, quos in familia sustinuit filius, antequam hæreditatem capesceret.

Nam expectatio creaturæ sollicitè expectat, vt palā fiant filij Dei. Quippe vanitati creatura subiecta est, non volens, sed propter eum, qui subiecit illam sub Spe. Quoniam & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim quòd omnis creatura congemiscit, simulq́; nobiscum parturit vsq; ad hoc tempus.

Secundum Argumentum sumptum ab exemplo vniuersæ creaturæ.

Iniustum est vt quis se eximat vniuersæ creaturæ conditioni, & vel peculiarem, vel præcipuam sibi postulet fortunam:

Sed

Sed vniuersa creatura, cœlum & terra, sol, luna, stellæ, animalia, arbores, subiecta est confusioni & vanitati, & liberationem expectat.

Ergo neq; nos hanc expectationem patientiæ detrectemus.

Hic Paulus non vnum aut alterum exemplum nobis proponit; sed ingentem exemplorum aceruum imò totum orbem, & vniuersam creaturam proponit nobis patientiæ exemplum. Multi hunc insignem locum Pauli intelligunt de creaturis ratione præditis, Angelis & hominibus, eò quòd inanimatæ creaturæ careant sensu, ideoq; gemere nequeant. Sed Paulus non obscurè ostendit, se non tantum de hominibus, vel Angelis, sed de tota rerum natura, & singulis creaturis loqui, quas omnes dicit gemere & dolere in modum parturientis, & inuitam ministrare vanitati: hoc est, impijs hominibus cum primùm condita sit ad ministerium filiorũ Dei: dicit enim, creaturam expectare liberationem gloriæ filiorum Dei: *& addit,* totam creaturam gemere, & dolores parturientis pati.

Pleriq; interpretes dicunt Paulum προσωποποιΐᾳ *gemitum & sensum tribuere rebus inanimatis. Ac manifestum quidẽ est Soli, Lunę, stellis,*

ſtellis, & cæteris inanimatis creaturis non ineſſe ſenſum neq; intellectum: Sed tamen cum Paulus ſpiritu Apoſtolico dicat eas gemere, & expectare liberationem, dubitare non poſſumus, quin arcanus & nobis ignotus motus inſit creaturis, quo inuitæ ſeruiunt vanitati, cum expetant potius gloriæ Dei & saluti filiorum Dei ſeruire. Condidit Deus aurum in vſum filiorum Dei: Cum ergo ex auro fiunt idola, Deo irrogatur contumelia, & homines ſcelere implicantur, dolet aurum, & non volens ſeruit huic abuſui. Sol conditus eſt vt luceat generi humano, & diſtinguat noctium & dierum vices, & foueat terram: Cum ergo lucet latronibus, furibus, raptoribus, tyrannis, inuitus præſtat officium, & ingemiſcit: Paret tamen quia Deus ſubiecit eum vanitati: & vult eum oriri ſuper bonos & malos. Sic vinum & omnes creaturæ: Sic Prophetæ ſæpè ſenſum arcanum tribuunt creaturis. Deut. 32. Audite cœli, quæ loquor &c. Ieſ. 1. Audite cœli, & audiat terra &c. Oſee: Cœli exaudient terram, & terra exaudiet triticum. Expendantur Exempla, cum in Biblijs, tum in alijs hiſtorijs. Core, Dathan, & Abiram mouentibus ſeditionem terra dehiſcit, & abſorbet ſeditioſos. Sol & luna totum diem immoti manent pugnante Ioſua: Murus in Aphecik deleuit 27. mil. Syriorum. 1. Reg. 20.

Patiente

Patiente Christo Sol obtenebratus est.
Flamma recesßit à corpore Polycarpi.
Leopardi & seuißimæ bestiæ pepercerunt corporibus martyrum. Hæc quidem miraculosè diuina gubernāte prouidentia facta sunt, significant tamen creaturis vim arcanam inesse, qua pareant Dei mandatis, & commodo piorum promptè seruire cupiant. Cum ergo vniuersa creatura expectet liberationem, æquum est & nos patienter sustinere ærumnas. Hoc Argumentum testatur omnium creaturarum, cœli & terræ mutationem instare. Ecce ego creo cœlos nouos & terram nouam &c. Iesa. 65. 2. Pet. 3.

Non solum autem: sed & nos qui primitias Spiritus habemus in nobis ipsis gemimus, adoptionem filiorū expectantes redēptionē corporis nostri.

Tertium est Argumentum, ab exemplo Apostolorum.

AEquum est vt reliqui fideles non detrectent conditionem in hac vita, qua etiā Apostolos, qui primitias Spiritus acceperunt, & columnæ sunt Ecclesiæ, esse vident.

Sed

Sed Apoſtoli gemunt in ærumnis, & expectant liberationem filiorum Dei: ſunt catharmata.

Ergo & reliquos Chriſtianos decet patienter ferre ærumnas, & non abijcere fiduciam.

Hoc Argumentum nulla eget explicatione: Acta Apoſtolorum & tota hiſtoria Apoſtolorum oſtendit, quomodo Apoſtoli in mundo ſint excepti: Adiungantur autem ad exempla Apoſtolorum etiam alia, vt Prophetarum & martyrum: quemadmodum vniuerſa ſacra ſcriptura teſtatur. Certum eſt autem Apoſtolos Deo eſſe cariſsimos: Ipſe enim filius Dei reſuſcitatus ex morte ſuauiſsimè illos conſolatus eſt, effudit in eos Spiritum ſanctum viſibili ſpecie, & promiſit ipſis vitam æternam. Ergo pij non habent cauſam dubitandi de Clementia Dei erga ſe, etiamſi in ſummis verſentur miſerijs.

Spe enim ſaluati ſumus. Porrò Spes ſi uideatur, non eſt ſpes. Quod enim quis cernit, cur idem ſpèret? Si verò quod non videmus, ſperamus, id per patientiam expectamus.

Quar-

Quartum Argumentum à propria differentia spei.

Spes est earum rerum quæ non cernuntur: sed certò expectantur.

Spe sumus saluati.

Ergo nondum obtinemus salutem, sed in futurum eam speramus.

Vocabulum salutis Paulus hoc loco non accipit pro iustificatione seu reconciliatione, sed pro integra liberatione ab omnibus ærumnis & possessione vitæ æternæ. Alio sensu accipitur Rom. 4. vbi remissionem peccatorum seu reconciliationem cum Deo significat. Salus, inquit, seu beatitudo est eius viri, cui remissæ sunt iniquitates, & cui tecta sunt peccata. Rursus autem in hoc Argumento abducit Paulus mentes nostras à conspectu ærumnarum, quas in hoc seculo sustinemus, ad considerationem æternorum bonorum, quæ nobis per Christum sunt parta, & in promissione Euangelij offeruntur. Cum mens pia credit Euangelio, accipit statim remissionem omnium peccatorum, reconciliatur Deo, donatur Spiritu sancto, & viuificatur, scribitur etiam certus hæres omnium æternorum bonorũ: sed non statim ducitur in plenam possessionem: Nouus enim homo per Spiritum renatus,

doctrina fouendus, cruce & adflictionibus exercendus, & Spiritu indies confirmandus est, donec in virum perfectum adolescat. Aerumnae igitur non sunt signum Dei irascentis nobis: sed potius reconciliati, qui fidem nostram explorare conatur, & aeternae beatitudinis laeticiam & gloriam aliquantisper differt, vt gaudium nostrũ sit plenius, & possessio salutis stabilior. Adolescẽtes hoc in loco differentiam fidei & spei obseruent.

Fides est certa fiducia qua amplectimur promissionem Euangelij de gratuita remissione peccatorum: & statuimus nos propter Christum esse Deo reconciliatos, & haeredes vitae aeternae iuxta dictum: Qui credit in filium, habet vitam aeternam. Ioan 3.

Spes est fructus fidei, videlicet certa fiducia & expectatio mitigationis aerumnarum, in hac vita, iuxta consilium Dei, & aeternae haereditatis propter Christum promissae. Fides igitur praesentia licet non adparentia bona intuetur & adprehendit. Spes verò respicit & expectat futura bona.

Similiter & Spiritus opitulatur infirmitati nostrae. Nos enim nescimus quid & quomodo nos petere oporteat, Spiritus autem intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus: Qui verò

scruta-

ſcrutatur corda, nouit quis ſit ſenſus Spiritus, quia ſecundum Deum intercedit pro ſanctis.

Quintum Argumentum ductum à cauſa efficiente conſolationis.

Cui Spiritus ſanctus in ærumnis fert opem, quem ſuſtentat, in quo accendit veras conſolationes, & qué non tantum docet, quomodo ſit orandum: ſed etiam ſimul pro eo intercedit: Is & poteſt & debet animo præſente ferre ærumnas à Deo ſibi impoſitas.

Sed nobis reconciliatis per fidem & cruce oneratis adeſt Spiritus S. qui ſuccurrit noſtræ infirmitati, erigit nos dulciſſimis promiſſionibus, docet nos orare pro mitigatione, confirmat pectora noſtra, vt confidenter ad Deum accedamus: Etiam intercedit pro nobis apud patrem, gemitibus inenarrabilibus: & confortat nos vt mortem contemnere poſsimus.

Non ergo propter ærumnas abiiciendus est animus, aut diffidendum de beneuola Dei erga nos voluntate: sed forti & constanti animo ærumnæ omnes perferendæ sunt.

De donatione Spiritus Sancti supra prolixè est concionatus: Qui Spiritum Christi non habet, inquit, hic non est eius. Item: vos non accepistis spiritum seruitutis ad timorem: Sed spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba Pater. Sunt autem multiplicia spiritus sancti dona, quibus ornat credentes in Christum. Nunc verò Paulus concionatur de eo beneficio, quod fideles in adflictione admirabiliter sustentat, vt mortem & omnis generis calamitates vincere poßint. Caro enim nullo modo huius vitæ ærumnas patienter ferre & vincere potest: Sed necesse est eam succumbere: Spiritus autem tale robur tribuit, quo omnes cruciatus contemni poßint. Babylas sponte se offert supplicio: Ecce ego & filij mei, inquit. Diligenter igitur in omni adflictione oremus Dominum vt nos sustentet, illuminet & regat suo sancto spiritu, quemadmodum promisit: Quantò magis pater vester cœlestis dabit spiritum sanctum petentibus. Luc. 11.

In hoc Argumento monet Paulus magnam infirmitatem hærere in sanctis, adeò, vt nisi sustentarentur à Spiritu sancto, necesse haberent vel in leui adflictione despondere animum. Tantam etiam fatetur inscitiam non tantum in rudioribus, sed etiam in summis Apostolis existere, vt nesciamus omnes, quid & quomodo petere debeamus liberationem ab ærumnis. Difficulter enim nostra caro subijcit se volũtati diuinæ. Paulus ardenter petit à Christo, vt auferatur ab eo Angelus Sathanæ: sed audit: sufficit tibi gratia mea. Deinde docet Apostolus sic demum rectè inchoari veram ad Deum inuocationem, cum ipse Spiritus sanctus per fidem in Iesum Christum acceptus, exuscitat & accendit corda nostra ad precandum, & nostræ opitulatur infirmitati, aufert metus & fugam cordis, confirmat nos esse in gratia, tollit torporem carnis, & facit nos alacres ad precandum, atq; ipsam inchoat precationem, ABBA Pater. Mundus ergo qui Spiritu sancto caret, non potest precari.

Scimus autem quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, his qui iuxta propositum vocati sunt: Quia quos præsciuit, hos & præfiniuit, vt conformes fiant imagini filii eius: vt

ipse sit primogenitus inter multos fratres.

Sextum Argumentum ductum à causa finali, auctum ab exemplo filij Dei, & ab efficiente causa adflictionum Ecclesiæ, nimirum à Dei prædestinatione. Estq; huiusmodi.

Quæ magno bono nostro nobis imponuntur, & a Deo in salutem & gloriam Ecclesiæ præfinita sunt, & in quibus conformamur imagini Filij Dei, illa nequaquam sunt signa iræ Dei aduersus nos, nec impatiēter ferēda sunt.

Sed Ecclesiæ adflictiones diligentibus Dominum, cooperantur in bonū, & à Deo præfinitæ sunt, vt electi conformes fiant imagini filij Dei, & ipse sit primogenitus inter multos fratres.

Ergo adflictiones piorum nequaquam sunt signa iræ Dei aduersus nos, sed animo præsenti & tranquillo sunt ferendæ.

Quomodo piorum adflictiones cedant in bonum nostrum, ex causis calamitatū Ecclesiæ

quas sacræ scriptura docet, manifestum est. Testatur enim Spiritus sanctus in hunc finem exerceri & onerari Ecclesiam calamitatibus & miserijs, vt discat metuere iudicium Dei, admoneatur quotidiè de agenda pœnitentia, moriatur peccato, accendatur in ea ardens desiderium vitæ æternæ, exploretur eius fides, excitetur ad seriam inuocationem, exerceat patientiam & spem, crescat in agnitione Dei, & verò intellectu verbi Dei, deponat carnalia somnia de mundano regno Meßiæ, edat testimonium de veritate doctrinæ Christi, & futuro iudicio: præbeat Deo occasionem declarandæ suæ sapientiæ & potentiæ, & illustri Confeßione non simulatam fidem suam coram mundo testetur: Et tandem conformis Christo in cruce, etiam in gloria illi conformetur. Hos immensos vsus & vtilitates adflictionum piorum simul hîc intuetur Apostolus animo, & vno verbo comprehendit, cum inquit: in bonum cooperantur. Plurimas igitur Prophetarum & Christi conciones de cruce & adflictione hîc complectitur.

Estq; hæc propria Ecclesiæ sapientia ignota vniuersæ rationi, & tantum diuinitùs reuelata, quòd adflictiones & martyria bono Ecclesiæ cedant. Non est autẽ imaginandum, ꝙ pij adflictionibus suis ꝑ peccatis satisfaciãt, aut patientia sua vitã æternã mereantur: Hæc enim gloria filio Dei

ſoli debetur, vt Mediatori: vnde inquit: filius hominis non venit in hunc mundum, vt ei miniſtretur, ſed vt miniſtret, & ponat animam ſuam λύτρον pro multis. Matth. 10. Item: non eſt in alio ſalus, nec eſt aliud nomen datum hominibus ſub cœlo, in quo oporteat ſaluos fieri. Act. 4. Sed pij per fidem in ſanguine Chriſti iuſtificati, cum adflictiones patienter ſuſtinent, præſtant Deo in fide gratum cultum, & à Spiritu ſancto multis donis ornantur, etiam impetrant à Deo magnam futuræ vitæ gloriam: ſicut Chriſtus de Lazaro inquit: Ille nunc conſolationem accipit. Conformitas etiam cum imagine filij Dei non conſiſtit in eo, quòd ſicut Chriſtus morte ſua iram Dei placauit, ita adflictiones noſtræ placent iram Dei, ſit iuſticia coram Deo, & vitam æternam mereantur. Hæ corruptelæ Soti & aliorum Pontificiorum, quibus Pauli textus deprauatur, & filius Dei contumelia adficitur, explodendæ ſunt ex Eccleſia Dei: Sed in eo conſiſtit conformitas, quòd ſicut Chriſtus propter Dei nomen & gloriam paſſus eſt: ita & fideles propter veritatem in mundo adfliguntur: Sicut Chriſtus omnibus mundi iniurijs fuit expoſitus: Ita & pij qui ſunt membra Chriſti iuxta ſuam quiſq; menſuram, varijs ignominijs & iniurijs in mundo adficiuntur: Sicut etiam Chriſtus per multas tribulationes & mortem intrauit in gloriam: Sic & omnibus qui piè in

Christo viuere volunt, subeundæ sunt adflictiones huius seculi, vt post hanc vitam cum Christo regnent. Vt etiam pater æternus immensam suam sapientiam in paßione Christi declarauit: Sic & Ecclesiæ ærumnis & liberationibus inclarescit & splendescit diuina sapientia & virtus.

Addit Paulus fideles secundum propositum Dei vocatos esse, & Dei prouidentia præfinitas esse Ecclesiæ ærumnas: Monet ergo non metuendum esse ne deficiamus à fide propter ærumnas: Siquidem æternum Dei consiliũ, quo nos in Christo elegit & prædestinauit, immotum est, nec ærumnæ quas certo cõsilio præfiniuit Deus in commodum Ecclesiæ Dei propositum eius mutare vel impedire possunt. Prædestinatio & propositum Dei de salute piorũ ineffabilem suppeditat consolationem in adflictionibus, siquidem docet, nullius creaturæ vi, nulla calamitate, nec vlla ratione salutem electorum impediri posse.

Quòd Christum nominat primogenitum inter multos fratres, insignem fontem consolationis monstrat: adeò adflictiones nostras non esse signa irati Dei, aut nostram impedire salutem, vt potius nos commonefacere debeant, nos fratres esse filij Dei per fidem à Deo adoptatos, siquidem eandem cum Christo in mundo conditionem propter Dei veritatem subimus.

Quos verò præfiniuerat, hos & vocauit.

QVia Paulus mentionem electionis seu prædestinationis fecit, vt ostendat salutem nostram in Christo etiam inter acerbißimas ærumnas immoto & æterno inniti fundamento: exponit quem ordinem seruet Deus in saluandis electis, quibus medijs vtatur, & quo tandem eos perducat. Initium igitur & causam salutis piorum ponit Dei electionem, prædestinationem, seu præfinitionem. Nam vt alibi dicit: Antequam mundi fundamenta iacerentur, elegit nos Deus pater in Christo, secundum beneplacitum voluntatis suæ.

Non enim vel noster adsensus, vel fides, vel merita vel opera, vel præterita vel futura sunt causa nostræ electionis, sed sola Dei immensa misericordia, bonitas, consilium, & beneplacitum suæ voluntatis. Estq; electio causa fidei: non fides causa electionis. Ne autem imaginaremur electos Dei extra Ecclesiam & cœtum vocatorum, & ne speraremus salutem absq; ministerio Euangelij, exponit Dei processum. Quos præfiniuit, hos & vocauit: *id est, per ministerium Euangelij ad sui noticiam, veram pœnitentiam & fidem in Mediatorem Iesum Christum vocauit. Sic enim placuit Deo sapienti, per stulticiam prædicatio-*

[voc]ationis saluos facere credentes. Non ergo satis ei fuit eligere & prædestinare sanctos: sed etiam verbo legis & Euangelij vocauit eos ad participationem regni Meßiæ. Hîc iam certò liquet nusquam esse electos ad vitam æternam, nisi in cœtu vocatorum: id est, qui amplectuntur incorruptam legis & Euangelij doctrinam. Atq; hîc monet Apostolus Paulus non permittendum esse humanis ingenijs, vt indagent arcanam Dei voluntatem de prædestinatione absq; verbo: sed remittit eos ad cœtum vocatorum, atq; ita ad ministerium Euangelij, in quo Deus suam patefecit voluntatem.

Agant ergo homines pœnitentiam, discant beneficia Mediatoris, intueantur amplißimas promißiones, credant in Iesum Christum crucifixum & resuscitatum: vtantur Sacramentis, ijsq; alant suam fidem, atq; tùm à posteriore statuant se in Christo electos esse ante mundi conditionem.

Quos vocauit, hos & iustificauit.

PRrimum Dei beneficium est, quòd nos ex immensa bonitate in filio ante conditionem mundi ad vitam æternam sine omni nostro merito elegit. Alterum est, quòd nos per ministerium Spiritus vocat ad sui agnitionem & veram pœnitentiam: patefacit nobis iudicium legis.

legis, tangit nostra corda, offert Mediatoris beneficia, accendit in nobis fidem. Tertium beneficium est, quòd sic electos & vocatos etiam iustificat, hoc est, propter Christum absoluit ab omnibus peccatis, pronunciat iustos, & statuit hæredes vitæ æternæ. Nam ideò filium constituit Mediatorem, & posuit in eum peccata omnium nostrûm, vt nobis peccatum gratis condonari, & iusticia per fidem restitui poßit.

Hîc autem sciri oportet duplicem esse vocationem: alia est externa, quæ fit ministerio verbi publico, quo omnes vocantur ad pænitentiam, & inuitantur ad fidem in Mediatorem, quo sensu Christus loquitur: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Quæ sententia sine omni ambiguitate adfirmat: Etiamsi magna hominum multitudo audiat, & aliquomodo amplectatur doctrinam Euangelij: tamen paucos ad vitam æternam peruenire. Non ergo omnes externa vocatione vocati iustificantur & glorificantur, quia multi auditores Euangelij manent sine motibus veræ pænitentiæ & fidei.

Alia est autem interna vocatio, quæ quidem fit etiam per externam prædicationem, sed simul etiam adiunctam habet internã tractionẽ patris, & efficacẽ operationem Spiritus S. quo clausum cor reseratur ad admittendam prædicationem verbi diuini, & mens cæca illustratur, & voluntas auer-

tas auersa ad Deum conuertitur. Hæc Paulo dicitur vocatio secundum propositum Dei. Rectè igitur Augustinus inquit: Esse quandam certam vocationem eorum qui secundum propositum vocati sunt: quos præsciuit & prædestinauit conformes imagini filij Dei. Et rursus ex vocante dictũ est ei, non quacunq; vocatione, sed qua vocatione fit credens. Hoc sensu hîc loquitur Paulus: affirmat enim sic vocatos, iustificatos, hoc est, ab omnibus peccatis absolutos esse. Sic & Rom. 10. Sine pœnitentia sunt dona & vocatio Dei, id est, sine mutatione stabiliter fixa sunt.

Quos iustificauit, hos & glorificauit.

QVartum hoc est beneficium Dei: Non tantum absoluit nos à peccato, & pronunciat nos iustos coram ipso: Verùm etiam electos per gratiam, vocatos per verbum & Spiritum, & iustificatos per sanguinem Christi glorificat: hoc est, æterna beatitudine & gloria ornat, quemadmodum & Christum à mortuis resuscitatum immensa gloria ornauit. Glorificatio hæc incboatur in hac vita, sed perficitur in altera. Iustificatus glorificatur cum viuificatur ex morte, donatur Spiritu sancto, fit templum Dei, ornatur vera sapientia & iusticia: fit conformis imagini filij Dei,

consti-

constituitur hæres omnium æternorum bonorum. At post hanc vitam perficietur hæc gloria, cum Deus erit omnia in omnibus, & Deum visuri sumus facie ad faciem.

Cum ergo Deus ordinem hunc in saluandis electis sequatur: Primùm ex immensa misericordia iuxta suum propositum eligit homines in Christo: quos vita æterna donare constituit. Atque hos electos præfiniuit conformes fore imaginis Filij Dei, vt ipse sit primogenitus inter multos fratres. Secundò electos & prædestinatos, vt sint conformes Christo, vocat per ministerium verbi & efficacem operationem spiritus. Tertiò vocatos iustificat & absoluit à peccato. Quartò iustificatos glorificat, & ad æternam beatitudinem transfert. Calamitates ergo & ærumnæ quæ nobis sunt cum Christo communes, nullo modo impedire queunt nostram salutem, sed potius argumentum sunt, nos esse in gratia apud Deum, esse iustos, & in altera vita immensa gloria cum Christo fruituros esse.

Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis quis contra nos?

Conclusio est totius octaui Capitis: validissimis enim Argumentis demonstrauit, nec peccatorum sordes quæ reliquæ sunt in pijs, nec

calami-

calamitates & ærumnas, quibus pij exercentur in hac vita, nostram cum Deo reconciliationem & spem vitæ æternæ impedire posse. Nunc ergo vt omnibus occurrat tentationibus, in genere infert: Si Deus pro nobis, inquit, quis contra nos? quasi dicat: Quia certò constat nos placere Deo, & esse in gratia: non tantum duas illas tentationes de reliquijs peccatorum & ærumnis piorum, sed omnis generis ignita tela Sathanæ vincere possumus. Nihil est in toto orbe terrarum, nulla est creatura, quæ salutem nostram labefactare aut conuellere possit. Argumentum enim habemus, quod vniuersam creaturam superat: cum Deus stet à nostris partibus, cum ille nobis sit reconciliatus: nos receperit in gratiam: iure iurando promiserit vitam, nec Sathan nec mors, nec vlla creatura nobis nocere, vel impedimento esse potest. Cum dicit, Deum pro nobis esse, complectitur omnia beneficia Mediatoris: quòd pater æternus non amplius agnoscat nos hostes, nec irascatur nobis propter peccatum: sed quòd propter filium vnigenitum remiserit nobis omnia peccata, receperit nos in gratiam, adoptauerit in filios, donauerit nobis Spiritum sanctum, pepigerit nobiscũ fœdus, quòd nos fouere, tueri, gubernare, consolari, sustentare, & in omnibus periculis protegere velit: quòdq; scripserit nos æternæ vitæ hæredes. Hæc & similia omnia, de qui-

de quibus tota doctrina Euangelij concionatur, comprehendit Paulus.

Quæcunq; igitur aduersa, seu tentationes nos infestant seu exercent, mox repetamus memoria dulcißimam hanc argumentationem, quæ in omni periculo & neceßitate animum nostrum erigere potest. Simile est Christi amplißimũ dictum: Nemo rapiet oues meas ex manu mea: pater meus qui eas dedit mihi, maior est omnibus: & nemo potest eas rapere ex manu patris mei: Ego & pater vnum sumus.

Qui etiam proprio filio suo non pepercit, quomodo non omnia cum ipso nobis daret?

DOnatio vnigeniti filij Dei, non solum est Argumentum præcipuum factæ reconciliationis cum Deo: Verùm etiam eiusmodi vt cætera omnia quæ ad hanc causam pertinent, in se contineat. Vt igitur summa hæc consolatio infixa hæreat pectoribus piorum, repetit eam Paulus in hoc Epilogo suæ disputationis: Et ex collatione maiorum infert, nihil posse nobis à Deo negari: Vnigenitus filius Dei præstantior est omni creatura in cælo & in terra: Sed pater æternus in tantum dilexit nos, vt proprio filio suo nõ pepercerit, sed dederit eum in mortem pro nostra salute.

lute. Ergo nulla est cretura, neq; in cœlo neq; in terra, quam æternus pater nobis negare poßit, si ea nobis opus esse ad salutem viderit. Sic etiam Christus: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat: sed habeat vitam æternam. Hinc Paulus pronunciat: Omnia quæ in cœlis & in terris sint, nostra esse. 1. Cor. 3. Omnia enim sunt vestra, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura, omnia vestra sunt: vos autem Christi: Christus autem Dei.

Quis accusabit electos Dei? Deus est qui iustificat.

TEntationi de peccati reliquijs rursus occurrit: & omnium validißimum Argumentum sumptũ à testimonio summi iudicis repetit. Ipse Deus pronunciat nos miseros peccatores iustos, idest, absolutos à peccatis: Sed nec Satan, nec Lex Mosaica, nec conscientia nostra, nec vlla creatura audet se tantæ authoritati opponere. Nemo igitur audet accusare electos. Hoc loco obseruetur, quo sensu Paulus accipiat verbum, Iustificare: quia enim inter se opponit, accusare & iustificare. Item; damnare & iustificare: manifestum est Paulo iustificare idem esse quod absol-

uere reum in iudicio. Atq; hîc quodamodo integrum processum iustificationis nobis pingit ob oculos: Rei nos sumus qui sistimur ad tribunal æterni Dei, qui summus est iudex. Accusatores nostri sunt Lex & Sathan: Testis citatur conscientia nostra: Aduocatus autem noster est vnigenitus Filius Dei, qui cum nostro loco satisfaciat, & pro nobis intercedat effuso suo sanguine, pater æternus nos absoluit, & pronunciat iustos.

Quis condemnabit? Christus est qui mortuus est, imò verò qui resuscitatus est.

A*Lterum Argumentum ab impulsiua causa nostræ iustificationis.* Christus, *inquit*, pro nobis est mortuus, & sanguine suo satisfecit præcium pro nobis. *Ergo nec ipsa lex diuina quidquam iuris in nos habet ad condemnationem. Videt Paulus grauissimas esse tentationes, quas consideratio iusticiæ Dei, & seueritatis legis in animis piorum excitat: Ne igitur turbentur, ostendit ipsius Dei authoritate nos iustos pronunciari, & per sanguinem Christi satis factum esse legi. Atq; ita vult nos firmiter statuere nos esse in gratia, & verè diligi à Deo.*

Qui est in dextera Dei.

Vt am-

Vt amplitudinem beneficiorum Christi semper in conspectu habeamus, repetit hîc præcipua eius officia, & monstrat fontem vberrimum & perennem omnium consolationum. Facit enim mentionem regni & Sacerdotij Meßiæ. Quo sensu accipienda sit phrasis scripturæ, Christus sedet ad dexteram patris, *Paulus dilucidè exponit Ephe. 1. Deus suscitauit Christũ à mortuis, & sedere fecit ad dexterã in cœlestibus, supra omnem principatũ & potestatẽ & virtutẽ & Dominium, & omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro: Et omnia subiecit sub pedes illius, & ipsum dedit caput Ecclesiæ super omnia. Item: Hebr. 1. ferens omnia verbo potentiæ suæ, per se facta purgatione peccatorum, sedet ad dexteram maiestatis in sublimi, tantò præstantior Angelis factus, quantò excellentius præ illis sortitus est nomen.*

Ex his locis liquidò constat, seßionem Christi ad dexteram non significare Christum certo loco circumscriptum esse, sed potius amplitudinẽ & maiestatẽ spiritualis regni ipsius, in quo æquali cũ patre potentia, gloria, maiestate vniuersæ creaturę dominatur, & omnia in sua habet manu: idq; non tãtũ quò ad diuinã: sed etiã quò ad humanã naturã: Caro.n. Christi λόγῳ vnita resuscitata ex morte,

 collo-

collocata est ad dexteram patris, in pari gradu gloriæ & Maiestatis cum diuinitate. Hoc enim testantur amplißima illa dicta: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Item: Pater diligit filium, & omnia dedit ei in manus. Item: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, boues, & pecora campi. Item, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Item, Pater venit hora, vt glorifices Filium, vt filius te glorificet, quemadmodum dedisti ei potestatem omnis carnis. Item: ascendit in altum vt omnia adimpleret. Hæc testimonia ostendunt Christum Deum & hominem æquali sapientia, gloria & potentia cum Patre æterno regnare. Iubet ergo hîc Paulus, vt quoties turbamur propter peccatum, aut ærumnis vexamur, regnum Christi intueamur, & inde efficacißimas consolationes petamus. Regnū enim Iesu Christi est spirituale & cæleste imperium: In quo vnigenitus Filius Dei Dominus noster Iesus Christus Deus & homo, sedet ad dexteram Dei Patris in cælestibus, regnans cum ipso pari sapientia, gloria, potentia, Iure & Maiestate super omnes creaturas, & constitutus Dominus & caput totius Ecclesiæ: Quod regnum in terris administrat verbo & Sacramentis: & efficax est in eo per Spiritum Sanctum: Mittit Apostolos, Prophetas, Pastores & Doctores: Et per prædicationem Euangelij, vocat homines ad pœnitentiam & fidem

& fidem, regenerat eos ad vitam æternam, liberat eos ex morte, ira Dei, & Tyrannide Diaboli: Remittit eis peccata, donat Spiritum sanctum, & accendit in eis nouam lucem, iusticiam, vitã, & leticiam: respicit & exaudit omnes ipsum inuocantes, gubernat, consolatur, fouet protegit & defendit membra sui corporis, omnibus in locis reprimit Sathanæ & mundi conatus, quibus Ecclesiam delere conantur: omnium hominum consilia & voluntates habet in sua manu: Et tandem in extremo iudicio, toto genere humano resuscitato, impios omnes æternis supplicijs adfecturus: Electos verò & in fide perseuerantes æterna gloria & læticia ornaturus.

Hoc spirituale Christi regnum qui intuetur vera fide, nulla tentatione euerti potest. Si enim peccata nostra accusent nos, Christus sedet ad dexteram, qui peccata remittit, & suam nobis donat iusticiam: Si mors terreat, Christus sedet ad dexteram, qui victor est mortis, & nobis vitam per Spiritum impertit: Si Sathan nos infestet, Christus sedet ad dexteram patris, qui est maior omnibus, & is prostrauit Sathanam sub pedibus suis, & nostri defensionem suscipit. Summa: Christus ad dexteram Dei sedens ex omnibus periculis nos vult eripere, & omnia largiri, quæ petimus ab illo.

Qui & intercedit pro nobis.

HIc nos ad alterum consolationis fontem deducit, & reuocat nobis in memoriam doctrinam amplißimam de sacerdotio Iesu Christi. Nam vtrumq; officium Meßiæ à patre demandatum est: regnum & sacerdotium, & quidem vtrumq; spirituale.

Est ergo sacerdotium Christi, munus spirituale ab æterno patre demandatum vnigenito Dei filio Domino nostro Iesu Christo, Deo & homini, vt arcanam Dei voluntatem de redemptione generis humani patefaceret hominibus, vtq; pro genere humano apud Deum supplex intercederet: Tum vt fieret victima pro peccatis mundi, & vniuersam patris iram sua morte placaret: ac tandem facta peccatorum purgatione, Ecclesiam per fidem & Spiritum sanctum sanctificaret, & gloriosam in conspectum Dei adduceret. Hæc omnia competere Sacerdoti summo Iesu Christo, testimonia multa scripturæ docent: vt Ioan. 17. Ego nomen tuum manifestaui hominibus, quos mihi de mundo dedisti. Item: nemo nouit patrem nisi Filius, & cui filius voluerit reuelare. De intercessione Psal. 2. inquit: postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem. Et hoc loco

Paulus

Paulus inquit: Christus intercedit pro nobis: *De oblatione Iohannes loquitur: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. De sanctificatione Christus testatur: Ego me sanctifico pro eis, vt & ipsi sint sancti. Hæc omnia Christi beneficia iubet nos adspicere Paulus, cum dicit; Christum pro nobis intercedere. Monet enim Christum non deseruisse suum munus, sed adhuc summum in cælo agere Pontificem apud patrem, & quotidiè nostra vota ad patrem perferre, & pro nobis intercedere.*

Cum ergo impoßibile sit irritam esse Christi intercesßionem, non est quòd metuamus vel peccatum vel ærumnas, vel Sathanam, *vel mortem: nam intercesßio Christi potentior est omnibus. Simul autem nos hîc hortatur Paulus ad fidem & inuocationem: Nam cum dicit Christum ad dexteram Dei sedere, vult vt fide eum intueamur, cùm oculis nequeamus. Cum intercesßionis meminit, admonet nos nostri muneris, vt vera inuocatione ad Deum in omni periculo & necesßitate accedamus fiducia Mediatoris Iesu Christi.*

Quis separabit nos à dilectione Dei? num adflictio, vel Angustia, vel persecutio, vel fames, vel nuditas, vel periculum, vel gladius? sicut

ſcriptum eſt: propter te mortificamur tota die,& reputati ſumus vt oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus per eumqui dilexit nos: Confido enim, quòd neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla alia creatura poterit nos ſeparare à dilectione Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Monſtratis & repetitis omnium efficaciſsimis conſolationibus de donato nobis vnigenito filio, de teſtimonio ipſius Dei nos iuſtificantis, de regno & ſacerdotio Chriſti: infert ac concludit tandem, vt peccatum & Sathanam per Chriſtum ſuperamus, ita etiam victuros nos omnes ærumnas, & mortem ipſam: nec vllam fore creaturam, quæ Dei erga nos amorem auertere vel impedire poßit. Ideoq; iubet nos eſſe præſenti & tranquillo animo, inquacunq; calamitate, periculo, aut neceßitate verſemur: & certò ſtatuere, nos verè & ardenter diligi à Deo, & ſemper nobis ratam eſſe æternam ſalutem. Non enim ex euentibus externis, lætis vel aduerſis, ſed ex certißima

tißima & infallibili promißione Dei statuendum est de Dei erga nos voluntate. Atq; ipsæ ærumnæ & pericula piorum sunt indicia amoris Dei erga nos, qui cupit suam erga nos bonitatem illustrem facere, & nos conformes reddere imaginis filij sui: Et quod in vniuersum omes dubitandi causas penitus tollit, cum ab æterno decreuerit Deus nostram salutem, eiusq́; decretum immotum & immutabile sit, certißimum est nullius creaturæ vi nostram euerti vel impediri posse salutem.

Quæcunq; igitur occurrunt pericula, qualiscunq; sit euentus rerum, semper obfirmet pius suum animum, vt cum Iob dicere poßit: Etiamsi occiderit me, tamē sperabo in eum. Testatur enim Paulus, Deum perpetuò ita moderaturū omnia pericula, ærumnas & aduersitates electorum, vt non extinguatur in ipsis fides, nec ruant in desperationem. Fidelis, inquit, est Deus, qui non sinit vos tentari supra id quod ferre potestis. 1. Cor. 10. Item: nemo rapiet oues meas ex manu mea.

Neq; Angeli, inquit. Vnus Angelus vna nocte delere potuit 185000. hominum: & vnus Angelus fortior est omnibus hominibus: sed tamen omnes Angeli coniunctis viribus ne vnius quidem hominis ab æterno decretam salutem impedire possunt. Principatus & exercitus alij ad immundos Spiritus, alij ad tyrannos & exercitus ho-

tus hominum referunt: sed quia Paulus in vniuersum omnes excludit creaturas, de vtrisq; rectè verba eius intelliguntur. Præsentia sunt vel illecebræ vitæ & commoditates, vel terrores, damna & supplicia: futura sunt, vel bonum speratum, vel metus periculorum & impendentium malorum. Altitudinem intellige non solum sapientiam & doctrinam hæreticorum & Epicureorum, sed quicquid speciosum & sublime videri potest coram hominibus: vt sunt pax mundana, consensus magnorum hominum, authoritas parentum, gratia coniugis, liberorum amor, florens status Reipub: externa species religionis, & quicquid ratio suspicere & admirari solet. Profunditatem intellige inscitiam & tenebras cordis humani, & inprimis profundas Sathanæ tentationes, quas ex inferis adductas offundit pectoribus piorũ, vt cum obijcit dubitationem de voluntate Dei, cum tristiciam animi quasi noctem inducit, quæ nos in profundum barathrum desperationis mersura videtur. In summa, nulla est creatura, neq; in cælo, neq; in äëre, neq; in terra, neq; in mari, neq; in inferno, quæ possit efficere vt Deus suam erga nos dilectionem abijciat, & salutem nostram ab æterno decretam, retractet. Quòd Pontificij fingunt, Paulum hæc verba tantum de sua protulisse salute: & ex peculiari reuelatione fuisse de ea certum: Neminem alioquin

ex verbo Dei de sui electione & indubitata salu-
te ante mortem certum esse posse, manifesta est
Paulinæ sententiæ deprauatio. Paulus enim Ro-
manos & omnes in Christum credentes his ver-
bis consolatur: Non solus Paulus expositus fuit
varijs tentationibus, vexatus ærumnis, oppres-
sus à tyrannis, turbatus à Sathana: sed omnes
quotquot in Christo piè viuere volunt, persecu-
tionem patiuntur. Singulis igitur hac consolatio-
ne opus est. Nec indigemus peculiari reuelatione,
cum promißio Euangelij reddat nos certißimos:
Qui credit in Filium, inquit Ioannes, habet vitam
æternam: Item Christus: Qui crediderit & bapti-
satus fuerit saluus erit.

Quòd disputatur hoc loco, num electi amittere
poßint dilectionem, qua diliguntur à Deo, & gra-
tia penitus excidere: distinguendæ sunt quæstio-
nes: Aliud est enim cum quæritur: num creden-
tes in Christum à fide deficere & gratia excidere
poßint: Et aliud est cum quæritur num prædesti-
natus ad vitam æternam perpetuò perire pos-
sit: rursus aliud est cum quæritur, num illi qui ex-
ternis sceleribus sese contaminant, verè placeant
Deo. Quod ad primam attinet quæstionẽ, certũ est
multos egregia habere initia fidei, verũ in ea non
persistere vsq; ad finẽ: vt Saul, Assa, Bileã, Ioas,
habuerũt ꝓclara initia fidei, sed ab ea tandẽ defe-
cerũt. Idcirco Christus inqt: Qui ꝑseuerauerit vsq;
ad fi-

ad finem, hic saluus erit. Et Luc. 8. exponens parabolam de semine, quod in loca petrosa cecidit, inquit, cum gaudio excipiunt sermonem, & radicem non habent, ad tempus credunt, & tempore tentationis deficiunt.

Certum est igitur ex hoc clarissimo Christi testimonio, eos qui ad Deum conuersi, in Christum credere inceperunt, & Spiritus sancti dona degustarunt, gratia posse excidere: quod & Petri dictum testatur. 1. Pet. 2. Si enim postquam effugerunt inquinamenta mundi, in agnitione Domini & saluatoris Iesu Christi: his rursus implicati superantur facta sunt ipsis posteriora peiora prioribus.

Ad secundam verò quod attinet quæstionem: certum est electos & prædestinatos ad vitam nullo modo perire posse: Expresse enim inquit Christus Matth. 24. Vt in errorem inducantur, si fieri posset, etiam electi. Adfirmat ergo fieri non posse, vt propositum Dei impediatur. Atq; ideò dulcissimæ sunt illæ promissiones: Nemo rapiet oues meas ex manu mea: & hoc loco: Confido quòd neq; mors, neq; vita, neq; vlla creatura poterit nos separare à dilectione Dei, *quæ est,* in Christo Iesu Domino nostro. *Item: firmum stat fundamentum habens hoc sigillum, Dominus nouit suos. Hinc autem non est colligendum, quòd hi qui ruunt in peccata contra conscientiam,*

ullam, si sunt è numero electorũ, placeant Deo. Dauid cum sese polluit adulterio & cæde, displicet Deo: & nisi seriò egisset pœnitentiam, in æternum fuisset abiectus. Fides enim in Mediatorem cum talibus sceleribus vastantibus conscientiam, stare non potest. Qui autem non credit in filium, inquit Ioannes, vitam non videbit, sed ira Dei manet super eum. Et Paulus inquit: propter hæc venit ira Dei super filios inobedientiæ.

Nemo ergo blandiatur sibi in securitate carnis, aut externis sceleribus, quasi Deo placeat. Qui verò seriò agit pœnitentiam, credit in filium Dei, ardenter & adsiduè inuocat Deum, regitur per Spiritum sanctum, in ærumnis constanter retinet fidem: Et in fide petit à Deo, vt ad finem perseuerare poßit, is erigat & confirmet se hac insigni consolatione: quòd nulla creatura posit nos à dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu, separare.

DE

DE PRAEDESTINATIONE SANCTORVM.

CAPVT I.

Quòd doctrina de Prædestinatione sit proponenda Ecclesiæ.

SVNT qui arbitrantur doctrinam de prædestinatione sanctorum prorsus silentio prætereundam esse, neq; rudi populo proponendam, ne curiosa ingenia arripiant hinc occasionem scrutandi arcanam Dei Maiestatem, & sese labyrintis inextricabilibus implicandi. Sed cum Prophetę & Apostoli in multis concionibus proposuerint hanc sublimem doctrinam, atq; ipse Dominus noster Iesus Christus Filius Dei eam aliquoties repetiuerit: temeritatem & arrogantiam non ferendam produnt, qui tantæ authoritati non cedunt, sed existimant se salubriorem rationem erudiendi Ecclesiam, inuenturos quàm Christus patefecerit. Si Filius Dei ac Spiritus sanctus in Prophetis & Apostolis iudicasset, aut superuacaneum esse, aut periculosum mentionem electio-

electionis facere in Ecclesia, haud dubiè pepercisset nobis, nec curiositati ingeniorum, cui sæpè frena iniecit concionibus suis seruiuisset. Quia verò eam perspicuè reuelauit, toties repetiuit, atq; inculcauit, certißimum est & necessariam esse hanc doctrinam Ecclesiæ, & insignem in se continere vtilitatem: Psal. 65. Dauid inquit, Beatus quem elegisti, & adsumpsisti, inhabitabit in atrijs tuis, replebitur bonis domus tuæ, & sancti templi tui: Deut. 7. Nam populus sanctus es tu Domino Deo tuo, te elegit Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris præ omnibus populis, qui sunt super faciem terræ. Exod. 33. Miserebor cuius miserebor; Et clemens ero cui clemens futuro. In Malachia inquit Deus: Iacob dilexi, Esau verò odio habui. Iesa. 41. Tu autem Israel seruus meus es, & tu Iacob quem elegi. Et rursus, seruus meus es tu, elegi te, neq; vnquam te repudiaui. Et Paulus Ephe. 1. Quemadmodum elegit nos in Christo, antequam iacerentur fundamenta mundi. Et in hoc 9. Capite integram pertexit concionem de prædestinatione. Christus verò inquit: Multi vocati, pauci verò electi. Item; Multi Pseudochristi & Pseudoprophetæ facient signa & prodigia, vt in errorem seducantur etiam electi, si fieri posset. Has & similes cōciones Spiritus sancti vna litura inducere conantur, qui doctri-
nam

nam de electione Dei perpetuo silentio obrui volunt.

Nobis autem potior sit filij Dei Iesu Christi authoritas, in quo omnis sapientiæ thesauri reconditi sunt, qui doctrinam à patre accepit, quam nobis reuelauit, & omnium rectißime nouit, qua consolatione nobis opus sit. Ac si quis sine petulanti curiositate & sine superba ingenij confidentia, in vero timore Dei hanc sublimem doctrinam de prædestinatione sanctorum didicerit atq; expenderit: is non obscurè animaduertet, causas esse grauißimas, cur hæc doctrina proponenda sit Ecclesiæ Christi, & inueniet in ea vberrimos contineri fructus.

Nam primùm insigniter commendat & illustrat hæc doctrina immensam Dei misericordiam & bonitatem, qui citra omne meritũ nostrum ab æterno ante mundi conditionem nos in Christo elegit ad æternæ vitæ consortium. Hic conticescant necesse est omnia humana merita: Siquidem cum nondum aliquid vel boni vel mali fecissemus, cum nondum nati essemus, imò cum nondum existeret mundus, electi & prædestinati sumus à Deo ad cœlestis vitæ æterna gaudia in Christo. Rectè igitur soli misericordiæ suæ adscribit Deus nostram salutem: miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemens fuero. Exo. 33.

Secundò

Secundò doctrina de prædestinatione malleus ad est contundendã & deiyciendam superbiã humani ingeniÿ, quod semper aliquas sibi partes vendicat in obtinenda salute æterna, & sua allegat merita: neq; concedit soli Deo huius beneficij gloriam. Prorsus enim nihil relinquitur vel meriti, vel industriæ, vel electionis, vel gloriationis, homini, in impetranda salute, cum Spiritus sanctus demonstrat à sola Dei electione, quæ ante mundi creationem definita est, sanctorum salutem pendere. Vnde Paulus: Vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante. Rom.9. Atq; adeò duo præcipui Articuli doctrinæ Christianæ, videlicet de gratuita Dei iustificatione peccatoris coram Deo, absq; nostro merito & dignitate. Deinde de seruo hominis arbitrio, hac ipsa doctrina de p̄destinatione non solum illustrantur, sed & muniuntur & confirmantur.

Tertiò prædestinatio seu electio Dei, argumentum est euidentissimum & firmissimum, semper mansuram esse Ecclesiam in terris, nec posse eam vlla vi Tyrannorum, aut insidijs Hæreticorum deleri, aut vllis tempestatibus mergi. Firmũ enim & solidum est fundamentum Dei, habens hoc sigillum, Dominus nouit suos. 2. Timoth. 2.

Quartò Electio Dei singulis pijs vera fide amplectentibus Euangelium Iesu Christi, efficacissimam

cißimam hanc monstrat consolationem: quòd salus ipsorum nulla vi Satanæ vel vllius creaturæ impediri poßit: Siquidem donum & vocatio Dei sine pœnitentia sunt, hoc est, mutari non possunt. Vnde Paulus exultat: Confido quod neq; mors neq; vita, neq; angeli, neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla alia creatura poterit nos separare à dilectione Dei, quæ est in Christo Iesu, Domino nostro. Et in hac sententia Christus inquit: nemo rapiet oues meas de manu mea. Ioan. 10.

Quintò monet hæc doctrina, ærumnas, exilia, calamitates, pericula, tentationes, supplicia, non obesse piorum saluti, sed potius cedere ipsis in bonum. Siquidem Deus ita præfiniuerit & ordinauerit, vt electi ad vitam æternam imagini filij sui redderentur conformes. Rom. 8. Hac ergo erecti consolatione pij, etiam in ipsa morte exultare possunt.

Sextò podest hæc doctrina ad coërcendam petulantiam humani ingenij, quod semper cupit vagari cogitationibus absq; verbo: & temerè irrumpere conatur in secretum Archiuum Dei, & ipsius arcanam perscrutari voluntatem. Hic enim quasi compedes inijciuntur homini, vt sese intra certos limites contineat, nec progrediatur vlterius, quàm ducitur verbo Dei. Hic admonetur bo-

tur homo suæ imbecillitatis, quòd abyssum immensam consiliorum Dei exhaurire non poßit, ideoq; meminisse eum oportet, quòd homo sit, & semper æternam & imperscratabilē maiestatem diuinam submißè & in timore Dei admirari.

Quæ cùm ita sint, satis liquidò adparet, Ecclesiam Christi tàm necessaria & salutari doctrina, nequaq̃ defraudandam esse. Neq; propter eos, qui ea vel ad securitatem carnalem, vel ad desperationem abutuntur, vel dißimulanda, vel silentio obruēda est doctrina vt salutaris, ita necessaria. Multi saluberrima doctrina Christi de gratuita iustificatione peccatoris coram Deo, de sola fide iustificante, de vera & salutari pœnitentia, de libertate Christiana, & alijs summè necessarijs consolationibus scelerate abutuntur ad prophanam peccandi licentiam. An propter istorū impietatē perpetuo silentio tegenda esset summè necessaria doctrina? Imò potior ratio habenda est fideliū & piorum quibus Euangeliū Christi est bonus odor vitæ in vitā: quàm impiorū, quibus eadē doctrina est odor mortis in mortem. Paulus de ijs, qui ad suam perniciem abutuntur salutari Christi doctrina, & inquiunt: faciamus mala, vt eueniant bona: respondet, quorum condemnatio iusta est. Et Petrus inquit. homines indoctos & parum firmos, dicta Pauli, quem-

admodum & reliquam scripturam contorquere ad suam ipsorum perniciem. Videant ergo pij vt ad huius doctrinæ, de prædestinatione sanctorum cognitionem, cum timore Dei accedant.

CAPVT II.

De vocabulorum significatione.

PRæscientia Dei dicitur infinita Dei sapientia & cognitio, qua omnia futura, tàm mala quàm bona non minus quàm præsentia ab æterno preuidet & intuetur: neq; vllus rerum euentus eum latere potest. Ego sum Deus, inquit in Esaia 46. Qui nuncio à principio postrema, & ab exordio ea, quæ nondum facta sunt: qui dico, & consilium meum ratum est, & quicquid volo, facio.

Prouidentia verò dicitur diuina ratio & cura, qua vniuersum hunc mundum sustentat, & gubernat, habet singulas creaturas in sua manu & arbitrio, moderatur omnia pro suo beneplacito & diuino consilio: colligit in mundo Ecclesiam, regit sanctos suo Spiritu: Impios sinit grassari ad tempus, donec eis statuat metam & modum: bona adiuuat & premijs ornat: mala permittit & punit. Hanc prouidentiam describit Dauid his verbis:

verbis: De cælo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum: De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram. Qui fingit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera ipsorum. Psal. 33. Item: Matth. 10. Omnes capilli capitis nostri numerati sunt.

Electio verò ἐκλογὴ seu prædestinatio, seu præfinitio προορισμός, seu propositum πρόθεσις, seu præordinatio τάξις, est æternum Dei consilium, quo ante mundi conditionem, sine omni respectu meritorum vel operum, tantum ex immensa misericordia sua, in Filio suo Iesu Christo, elegit sibi certum numerum hominum, quos proposuit secundum beneplacitum voluntatis suæ per prædicationem Euangelij vocare, & per fidem ad æternam vitam & gloriam perducere: ac statuit reliquam hominum lapsorum multitudinem relinquere exitio. Sic Luc. Actor. 13. inquit: Et crediderũt, quotquot erant præordinati in vitam æternam. Et Paulus Ephe. 1. Per quem & nos in sortem adsciti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. De hac electione iam agimus.

CAPVT III.

Vnde sit petenda, & quo ordine proponenda doctrina de electione.

CVm omnes articuli fidei, tùm inprimis hæc doctrina de electione sanctorum est mysterium absconditum vniuersæ rationi humanæ, & longè excedens omnem captum humani ingenij: Ideoq; non ex Philosophorum libris, aut sapientum huius mundi plausibilibus rationibus: Sed tantum ex verbo Dei, in quo Deus arcana sua mysteria, quantum nos scire voluit, immensa bonitate reuelauit, petenda, discenda, & haurienda est. Deum, inquit Baptista, nemò vidit vnquam: vnigenitus Filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis. Ioan. 1. Item: nemo nouit patrem nisi Filius. Matth. 11. Item: Quia mundus Deum non cognouit in sapientia, placuit Deo per stultam prædicationem saluos facere credentes. 1. Cor. 1. Item: Gratias ago tibi pater cœlestis, quòd abscondisti hæc à sapientibus huius mundi, & reuelasti ea paruulis. Matth. 11. Item. 1. Cor. 2. Sapientiam loquimur in perfectis, non sapientiam huius seculi, aut principum huius seculi qui abolentur: sed loquimur sapientiam Dei in mysterio absconditam, quam præfiniuit Deus ante secula

secula in gloriam nostram: Meminerimus igitur mentes nostras in cogitatione de electione prorsus auocandas esse ab omnibus rationibus, quas humana ratio admiratur. Quid enim ineptius, quàm fingere & componere arcanum & æternum Dei consilium de colligenda Ecclesia sanctorum, ex stulta & cæca ratione humana? quasi plus sit & sapientiæ & iusticiæ, in sordido homine, quàm in sanctißimo Deo.

Deum ergo de sua electione testificantem, & mysteria voluntatis suæ patefacientem, cum omni reuerentia audiamus: & quicquid non expreßis verbis per filium Dei, Apostolos, & Prophetas, est reuelatum, id sciamus non solum incertum, sed planè falsum, & in Maiestatem diuinam contumeliosam esse. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis verbum tuum. Hoc cum in vniuersa religione, tum inprimis in hoc articulo locum habere debet. Nec pudebit nos in ijs modestam & piam ignorantiam fateri, in quibus temeraria est inquisitio, & scientiæ præsumptio perniciosa.

Non inuidet nobis Deus arcanæ suæ sapientiæ inaccessam lucem: Sed nostræ consulit imbecillitati, quæ immensũ fulgorẽ diuinæ Maiestatis sustinere non potest. Faciem meam, inquit ad Mosen, videre non poteris: Non enim videbit me homo & viuet. Potius igitur gratias agamus Deo, quòd nihil eorũ, quæ ad consequendam salutẽ æternam

pertinent, nos celauit: sed omnia clarißimè per filium patefecit: quæ verò sine iactura salutis à nobis ignorantur, & in huius vitæ fragilitate à nobis nec percipi nec sustineri possunt, in commodum nostrum à nostro conspectu procul remouit.

Postquam monuimus tantum ex fontibus Israel hauriendam esse doctrinam de prædestinatione sanctorum: addendum nunc est, quo ordine ea sit populo proponenda. Omninò enim cauendum, ne intempestiua huius doctrinæ tractatione, conscientiæ nondum necessaria doctrina instructæ & firmatæ in ipso ingressu religionis, abripiantur in inextricabiles labyrinthos disputationum.

Vt infantibus in Christo locutus sum vobis, lacte vos potaui, inquit Paulus. Auditorum igitur ratio habenda est. Ac suo exemplo nos docet in hac Epistola, quando sit tempus hanc proponendi doctrinam.

Primùm ordiendum est à concione legis, & docendi homines de iudicio Dei seuero aduersus peccatum: arguendus est mundus de peccato, & monendi auditores, vt iram Dei expauescant, & seriam pœnitentiam agant.

Deinde conscientijs agnitione suorum delictorum perturbatis, & iram Dei atq; æternum exitium metuentibus, dulcißima Euangelij pro-

missio

missio de gratuita remissione peccatorum, & donatione vitæ æternæ inculcanda est. Hîc quanta fieri potest diligentia, immensa Dei bonitas & misericordia in verbo patefacta: infallibile & immotum iuramentum de clementi Dei voluntate, intercessio, passio, & mors Iesu Christi, atq; omnia beneficia Mediatoris: Promissio deniq; vniuersalis, quæ omnibus offert salutem, tùm mãdatum immotum, quod iubet, vt omnes credant filio, & amplectantur Euangelium, repetenda, vrgenda, & ante oculos pingenda sunt. Hortandæ sunt conscientiæ, vt nunquam oculos à verbo promissionis, & à vulneribus Iesu Christi auertant: Sed infixos semper in promissionem oculos & mentem habeant; & ex ea de Dei erga se voluntate statuant.

Ex qua promissione, vbi per fidem consolationem perceperunt, & se per fidem Deo reconciliatos, coram ipso iustificatos intellexerint: Tum verò etiam sedulò monendi, & assiduè excitandi sunt, vt veram fidem studio bonorum operum demonstrent, omni genere virtutum celebrent æternum patrem, & legi diuinæ, quantum in hac fragilitate carnis conceditur, obtemperare annitantur. Etiam erudiendi sunt, opus esse luctatione aduersus carnis desideria & adfectus: Obsistendum esse peccato, ne rursus dominetur nobis: semper agnoscendam esse nostræ carnis immundi-

ciem & prauitatem, & assiduæ orationi directæ ad Filium Dei Mediatorem, vt nobis opem ferat suo spiritu, indesinenter insistendum esse.

Hanc Apostolorum doctrinam cum pius homo probè didicerit, consolationem quoq; ex ea per fidem perceperit, & tandem vitam suam iuxta eam instituerit, tum spontè ei occurent variæ ærūnę, aduersitates, pericula, opprobria, & tētationes acerbę, turbabitur à carne, & varijs se obiectū esse certaminibus animaduertet. Hic ne succumbat dolori, erigendus & confirmandus est amplissimis & vberrimis consolationibus Euangelij, & monstranda ei est immensa vtilitas afflictionum Ecclesiæ, æternæ beatitudinis portus certißimus ostendendus.

Tandem vbi auditores habemus in doctrina Legis & Euangelij rectè institutos, vbi Christus cum toto regno suo diligenter anunciatus, vbi intelligimus Ecclesiam grauiter exerceri acerbißimis ærumnis, & aßiduis infestari tentationibus, tum non solum tutò, sed etiam magno cum fructu proponi potest doctrina de electione sanctorum ab æterno decreta, quæ demonstrat pijs mentibus efficacißimam hanc consolationem nullius creaturæ vi, nec vllo periculo, nec vlla ratione salutem nostram ab æterno decretam infringi, impediri, aut retardari posse. Atq; ita

cibus

tibus hic adultioribus in cognitione Euangelij est præbendus, nimirum sub magna ærumnarum mole gementibus, & cum multiplici tentatione luctantibus.

Qui ordo doctori seruandus est in explicanda hac doctrina, is & auditori est circumspectè sequendus: Non statim ad doctrinam de prædestinatione omißis cæteris gradibus doctrinæ, superbè adscendendum est: sed tanquam in scala Iacob consistentes, primùm discamus doctrinam legis, agnoscamus iudicium Dei aduersus peccatum, deploremus nostram prauitatem, agnoscamus nostram indignitatem, & metuamus pœnas, quas meriti sumus.

Deinde confugiamus ad Christum Mediatorem, insigamus pectoribus nostris dulcißimas promißiones Euangelij: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat: Sed habeat vitam æternam. Ioan. 1. Item: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Matth. 11. Item: Viuo ego, nolo mortē peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ezech. 33. Item: si peccata vestra fuerint vt coccinum, quasi nix dealbabuntur. Iesa. 1. Ex his promißionibus petamus consolationem contra pauores conscientiæ: Tum iustificati fide, & adepti pacem, studeamus nouæ vitæ, iuxta mandata Dei: reprimamus adfectus carnis, et captiuemus mētes nostras

in ob-

in obsequium Iesu Christi: obfirmemus etiam animos nostros ad ærumnas. Nam omnes qui piè in Christo viuere volunt, persecutionem patientur: Nec frangamur periculis vel aduersitatibus, sed inquiramus veros consolationum fontes ex Euangelio: Inter quos consolationum fontes & doctrinam reperiemus, de æterna sanctorum prædestinatione, qua nobis tutò & cum fructu licebit vti in timore Dei, & iuxta ipsius verbum.

Nemo dicat vel cogitet, si sum electus ab æterno, tùm perinde est, siue discam siue contemnam Euangelium, siue credam in Christum, siue indulgeam dubitationi, siue piè siue sceleratè viuam, tamen necesse est me saluum fieri: Si autem non sum electus, tùm nihil me iuuat, etiamsi doctrinam magno studio addiscam, firma fide in beneficijs Christi acquiescam, & legi diuinæ obtemperare annitar, tamen necesse est me perire. Huiusmodi extremę impietatis cogitationes contumeliosæ in Deum, pugnantes cum verbo Dei, & ab authore Sathana profectæ, & præsentissima pestis animæ, nullo modo admittendæ sunt, sed procul remouendæ, atq; primo intuitu detestandæ.

Non enim Deus reuelauit doctrinam de electione, vt ipsi securè illuderetur, & Euangelium suum contemptui esset: sed vt nos tanto submissius ipsius Maiestatem admiraremur, tantoq; diligen-

diligentius ipsius verbum disceremus, & Christum librũ vitæ amplecteremur. Sciant ergò homines, qui facta mentione electionis sanctorum, dedunt sese carnali securitati, quòd iniurij sunt in Maiestatem diuinam, quòd scelerate inuertunt & calumniantur immensam Dei bonitatẽ: quòd spreto Dei consilio, quod ad verbum nos deducit, sequantur præstigias Sathanæ: quòd sibi ipsi nectant laqueos desperationum. Itaq; piæ mentes sibi caueant ab ea impietate, & se intra metas verbi diuini contineant, adhibitis semper pijs ad Deum gemitibus in fide.

CAPVT IIII.

PIA mens ingressura cogitationem de æterna prædestinatione sanctorum, in primis figat sibi ob oculos immensam Dei misericordiam, qua constituit mundum sibi reconciliare in Christo, & vniuerso generi humano dedit vnigenitum Filium redemptorem & saluatorem: nec vlla ratione patiatur sibi ex conspectu abduci promißiones quæ testantur Iesum Christum missum esse in salutem totius mundi: Nequaq̃ enim hoc vult doctrina de Electione, quòd particularis sit redemtio per Christum facta: aut quòd Christus tantum pro paucorum peccatis satisfecerit. Vniuerso generi humano dedit pater æternus filiũ, quod

quod prima promissio testatur, in qua dicitur: Semen mulieris conteret caput serpentis, hoc est, totum regnum Sathanæ delebit. In secundo Psal. Domine postula à me & dabo gentes hæreditatē tuam, & fines terræ possessionem tuam. Et Iesa. 49. inquit pater æternum. Parum est quod sis seruus meus ad erigendas tribus Iacob: & ad restituendas vastitates Israelis, quin te dedi in lucem gentium, vt sis salus mea vsq; ad extermum terræ.

Hic sanè pater æternus Christum dat in salutem vniuerso generi humano, nec excludit quēquàm: Christus quoq; à patre constitutus Messias & victima, non tantum aliquorum in se peccata deriuauit, sed totius mundi peccata in se recepit: quemadmodum vox diuina clarissimè testatur. Ioan. 1. Ecce agnus Dei: Non dicit paucorum, & electorum, sed mundi peccata tollit. Nam pater æternus, teste Iesaia peccatum omnium nostrum in eius humeros posuit.

Propiciatio est Iesus Christus pro peccatis nostris non pro meis tantum, sed pro peccatis totius mundi: Nemo igitur causam habet excludendi sese à regno Christi, quasi sua peccata non sint expiata: Sedauit Filius Messias suo sacrificio vniuersam iram Dei; Et nullum est peccatum grauius

grauius quàm hoc partum toti mundo benefici-um aspernari, & promissionem abijcere, perinde ac si nihil ad te pertineret.

Ipse Christus fatetur, se carnem suam dare pro mundi vita: quis igitur audebit hoc eius immensum beneficium toti mundo datum ad paucos restringere?

Idcirco & vniuersalis promissio toties in vniuersa scriptura repetitur & inculcatur, ne quis fingat particularem redemptionem. Venite, inquit Christus, omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Item: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Item: Iusticia Dei reuelatur per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes credentes. Item: Conclusit Deus omnia sub incredulitatem, vt omnium misereatur.

Ac vniuersa scriptura passim testatur, Iesum Christum toti generi humano impetrasse & meruisse salutem, eamq; in Euangelio omnibus offerre: Totier im mundo instituit ministerium, per quod omnes vocat ad pœnitentiã. Ite inquit, prædicate Euangelion vniuersæ creaturæ: Qui Crediderit & Baptisatus fuerit saluus erit, qui verò non crediderit condemnabitur. Ac pater æternus de cœlo alloquens genus humanũ omnibus pariter mandat vt audiant filium, eius Euangelio credant & in ipso querant salutem.

Hic

Hic est filius meus inquit, in quo mihi complacuit, Hunc audite.

Testatur etiam se velle vt omnes homines saluentur & ad agnitionem sui perueniant.

Nequaquam igitur imaginandum est quasi beneficium redemptionis per Christum factæ sit particulare.

Sic autem exposuit Deus suum consilium & voluntatem, quòd dederit quidem filium suum toti generi humano: vt demonstret suam misericordiam nulli homini defuisse: Sed tamen tantum credentibus in Christum velle se impertiri salutẽ: Non credentes verò & mediatori obluctantes tanto grauiore adficere pœna: Vt simul in omni æternitate & immensa Dei misericordia, & æterna iustitia conspiciatur.

Adplicatio igitur & contemptus beneficiorum Christi, faciunt discrimen inter saluandos & reprobos. Non est autem liberi arbitrij virtus vel facultas, ipsa adpræhensio promissionis, seu vera in Iesum Christum fides: Sed est purum & merum donum Dei, quod Deus ex immensa bonitate per verbum & Spiritum sanctum confert in eos quos ab æterno ad vitæ cœlestis consortium prædestinauit: Alijs hoc peculiare donum non largitur: Hinc ergo doctrina de electione sanctorum nascitur: De qua deinceps per Dei gratiam agemus.

Caput

CAPVT V.

Quòd certus numerus electorum Deo sit notus.

SACRA igitur scriptura perspicuè & sine omnibus ambagibus testatur, certũ, eũq; exiguũ respectu multitudinis impiorũ numerũ sanctorũ electũ esse à Deo ante conditionẽ mundi, ad æternæ vitæ societatẽ. Paulus enim inquit, solidum Dei fundamentum stat habens signaculum hoc: Nouit Dominus qui sunt sui. Et actor. 13. Et crediderunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam. Et Rom. 8. Quos elegit, hos & præfiniuit conformes fore imaginis Filij Dei: Item: Eph. 1. Quemadmodum elegit nos in Christo, antequam mundi fundamenta iacerentur, vt essemus sancti & irreprehensibiles coram ipso in dilectione: Prædestinans nos in adoptionem filiorũ iuxta beneplacitum voluntatis suæ. Ex his manifestis scripturæ locis necesse est statuere, quòd Deus ab æterno certum electorum numerum præfinierit, & prædestinauerit. Ad quem & Christus respexit Ioan. 17. Quos dedisti mihi, custodiui & nemo ex ijs perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleretur. Ac cum scriptura adfirmet Deum omnes pilos capitis nostri, Math. 10. Omnes stellas in firmamento, Iesa. 40. Omnes dies

vitæ nostræ, Psal.139. Omnes fugas & lachrymas nostras. Psalm.59. Exactissimè numerasse: quis dubitare poterit, Deum etiam sanctos, quibus suam sapientiam, vitam, cælestem læticiam, regnum, gloriam, & fælicitatem sempiternam est communicaturus, in suo censu numeratos habere? Et nisi omnium rerum præscientiam, & infinitam deroges Deo sapientiam, quod extremæ esset impietatis, negare non potes, Deum ab æterno certo præsciuise, quot & quinam electi, æterna gloria cum Deo fruituri sunt. Paulus certè adfirmat, constare propositum Dei secundum electionem, Ergo falli Deus nequaquam potest. Teste Christo, præparauit Deus regnum cæleste suis electis, antequam fundamenta mundi iacerentur. Cognouit igitur eos omnes & præuidit eos, quibus ea præparauit.

Quanquam impropriè loquamur cum dicimus, Deum præuidere futura, nam nec preterita nec futura sunt coram Deo, sed omnia præsentia. Si autem præsens intuetur quicquid in omni æternitate futurum est, necesse est certum numerum saluandorum eius sapientiam non latere. Christus inquit: Nemo rapiet oues meas ex manu mea, Nouit ergo Dominus & in numerato habet, qui sint ipsius. Ioan.6. Inquit Euangelista: Nam ab initio Christus nouerat, qui essent qui non crederent: & quis eum traditurus esset. Hoc igitur extra controuersiam

uersiam sit positum, certum esse electorum numerum, soli Deo cognitum: Et extra perpetuæ mortis periculum esse, qui Christo à patre dati sunt. Quos dedisti mihi, inquit Christus, custodiui: Et nemo ex ijs perijt, nisi filius perditus, vt scriptura impleretur. Ioan. 17.

Etiam illud liquidò constat ex scriptura sacra, numerum electorum exiguum esse, respectu multitudinis pereuntiũ: Manifestißima enim est Christi sententia: Multi sunt vocati, pauci verò electi: Primùm Christus dicit, non omnes homines in toto orbe esse vocatos. Plurimę enim gentes omnibus temporibus fuerunt in orbe, quibus lux Euangelij non est concessa: Sed relictæ sunt in horrendis tenebris ignorantiæ Dei, & horribiliũ errorum. Paulus inquit Deus qui creauit cælum & terrã præteritis ætatibus, sinebat omnes gentes ingredi vias suas. Hoc est: Non dedit illis verbum suum, vt semini Abrahæ: Vnde & Dauid inquit Psalm. 147. Qui annunciat verbum suum Iacob, iusticias suas, & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Iustißimo quidem iudicio hoc fecit Deus. Cum enim gentes ꝓmißionẽ de Meßia, datam vniuersæ posteritati Adam contẽnerent, abijcerent, blasphemarẽt, & fæda idola cõminiscerẽtur, tradidit illas Deus in reꝓbã mentem. Quòd verò primũ populo Israel, deinde gẽtibus suũ reuelauit Euangelium nõ est vllis hominũ meritis

 tribuen-

tribuendum, sed soli diuinæ misericordiæ & bonitati adscribendū. Hos ergo qui verbo ad societatem Ecclesiæ vocati sunt, & quibus Euangelium de Iesu Christo in mundo est anunciatum, nominat Christus multos vocatos, cùm Iudæos, tùm gentes: Sed addit, cum multi sint vocati, & lux Euāgelij latè per orbem diffusa sit, tamen in illo vocatorum numero pauci sunt ad vitam electi.

Sic Christus Luc. 12. Ne timueris pusille grex quia complacitum est patri nostro, dare vobis regnum. Et Esaias 10. inquit: Etiamsi ô Israel populus tuus fuerit sicuti arena maris, tamen reliquiæ tantum saluabuntur. Et Ies. 4. Et fiet, vt qui reliquus fuerit in Sion, & qui residuus manserit in Hierusalem, sanctus vocetur: Omnis scilicet, qui Hierosolimis inter viuos scriptus fuerit. Et Amos inquit Cap. 3. Quemadmodum pastor eripit ex ore Leonis duo crura, aut auris cartilaginem: Sic eripientur filij Israelis, qui habitant in Samaria. Item: Paulus 11. Sic igitur & in hoc seculo, reliquiæ, secundū electionem gratiæ, saluæ fiunt. Hæc & similia testimonia euidenter docent paucos esse electos, & ad vitam æternam à Deo ordinatos, respectu multitudinis abiectæ: Idq; denunciat nobis sacra scriptura, ne securè viuamus & ne titulo externæ Ecclesiæ nimiū confidamus, sed nos diligenter exploremus, atq; id operam demus, vt seriam agamus pœnitentiam, & promißionem

missionem Euangelij verè amplectamur: Vnde statuere possimus, nos esse in numero electorum, & hæredes fore vitę æternæ. Deinde ne stupenda paucitate credentium offendamur: siquidem omnes pij doctores cum Iesaia exclamant: Quis credidit auditui nostro? Sed sciamus Dominum semper nouisse suos, neq; abijcere Ecclesiam propter paucitatem.

CAPVT VI.

Quæ sit electionis causa.

CVM ipsa electio sit Argumentum omnium euidentissimum gratuitæ Dei misericordiæ & immensæ bonitatis, detestanda est hominum audacia & impietas, qui ex cerebro suo effingere conati sunt, causam electionis esse hominum merita: Deum ab æterno vidisse, qui obtemperaturi essent ipsius diuinę voluntati, & qui futuri essent impij: Et eos quos pios futuros præuiderit, elegisse ad vitam: Quos verò pręuidit futuros impios, exitio destinasse.

Augustinus his verbis Pelagij sententiam refert. Præsciebat ergò, ait Pelagius, qui futuri essent sancti & immaculati per liberæ voluntatis arbitrium, & ideò eos ante mundi constitutionem in ipsa sua præscientia, qua tales futuros esse præsciuit, elegit. Elegit ergo, inquit, antequam essent prædestinati, filios, quos futuros sanctos

immaculatosq; præsciuit: vtiq; ipse non fecit, nec se facturum, sed illos futuros esse præuidit. Atq; hanc sententiam sparsit in Ecclesiam Origenes, & plurimi eū secuti sunt, qa congruit humanæ ratio ni. Ac mordicus hāc retinēt Pontificij scriptores.

Patroni liberi arbitrij & Synergistæ videntur sibi circumspectius loqui cum dicunt, Deum quidem non respexisse nostra merita in electione, sed adsensus voluntatis rationē habuisse, quos enim præuidit Deus credituros Euangelio, & adsensuros tractioni Spiritus S. hos elegisse ad vitam æter nam: Quos verò præuidit repugnaturos Euangelio & Spiritui sancto, hos destinasse æternæ damnationi. Atq; ita voluntatis adsensum, causam constituunt electionis.

Verùm hæc sententia Synergistarum prorsus nihil differt à sententia Origenis, Pelagij, & Pontificiorum: Siue enim pietatem, siue adsensum voluntatis, siue fidem nominēt, causam electionis in nobis constituunt: Cui falsæ sententiæ vniuersa sacra scriptura reclamat fortiter. Demōstrat enim causam electionis in Deo, non in nobis esse: Vos me non elegistis, inquit Christus, sed ego elegi vos. Ioan. 14. Et attendenti verba Pauli: sicut elegit nos in Christo, ante constitutionem mundi, vt essemus sancti & immaculati: non obscurum est: non ideò nos electos esse, quia futuri eramus, sed vt essemus sancti. Ac Paulus demonstrat euiden tißimè Deū secundum ꝓpositum voluntatis suæ

& ex

& ex mera misericordia elegisse vitæ socios, neq; respexisse ad vlla nostra vel opera vel merita, vel assensum. Rom. 9. Cum enim nondum nati essent, nec quicq̃ boni vel mali fecissent, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Maior seruiet minori. Item: Rom. 11. Sic & nunc reliquiæ secundum electionem gratiæ supersunt. Item: Ephe. 1. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali, in cœlestibus Christo: quemadmodum elegit nos in ipso ante constitutionẽ mundi, vt essemus sancti & immaculati coram ipso in dilectione, prædestinans nos in adoptionem filiorũ, per Iesum Christũ erga seipsum, secundũ beneplacitum voluntatis suæ. Item: in quo in sortem adsciti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur iuxta consilium voluntatis suæ. Item: miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemẽs fuero. Exo. 33. Hoc est, quisquis meam misericordiã adipiscitur, vocatur, iustificatur & glorificatur, is eam tantũ gratuitò ex mera misericordia obtinet. Tantum ex mera misericordia & bonitate distribuo mea dona. Ac cum vniuersa scriptura testetur, tantum ex gratia Dei iustificari homines: Gratia, inquit Paulus, saluati estis, per fidem, idq; non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur: Iustificatio verò pendeat ex electione; quemadmodum Paulus disertè

immaculatosq́; præsciuit; vtiq; ipse non fecit, nec se facturum, sed illos futuros esse præuidit. Atq; hanc sententiam sparsit in Ecclesiam Origenes, & plurimi eũ secuti sunt, q̃a congruit humanæ rationi. Ac mordicùs hãc retinẽt Pontificij scriptores.

Patroni liberi arbitrij & Synergistæ videntur sibi circumspectius loqui cum dicunt, Deum quidem non respexisse nostra merita in electione, sed adsensus voluntatis rationẽ habuisse, quos enim præuidit Deus credituros Euangelio, & adsensuros tractioni Spiritus S. hos elegisse ad vitam æternam: Quos verò præuidit repugnaturos Euangelio & Spiritui sancto, hos destinasse æternæ damnationi. Atq; ita voluntatis adsensum, causam constituunt electionis.

Verùm hæc sententia Synergistarum prorsus nihil differt à sententia Origenis, Pelagij, & Pontificiorum: Siue enim pietatem, siue adsensum voluntatis, siue fidem nominẽt, causam electionis in nobis constituunt: Cui falsæ sententiæ vniuersa sacra scriptura reclamat fortiter. Demõstrat enim causam electionis in Deo, non in nobis esse: Vos me non elegistis, inquit Christus, sed ego elegi vos. Ioan. 14. Et attendenti verba Pauli: sicut elegit nos in Christo, ante constitutionem mundi, vt essemus sancti & immaculati: non obscurum est: non ideò nos electos esse, quia futuri eramus, sed vt essemus sancti. Ac Paulus demonstrat euidentissimè Deũ secundum ꝓpositum voluntatis suę

& ex

& ex mera misericordia elegisse vitæ socios, neq; respexisse ad vlla nostra vel opera vel merita, vel assensum. Rom. 9. Cum enim nondum nati essent, nec quicquam boni vel mali fecissent, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: Maior seruiet minori. Item: Rom. 11. Sic & nunc reliquiæ secundum electionem gratiæ supersunt. Item: Ephe. 1. Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali, in cælestibus Christo: quemadmodum elegit nos in ipso ante constitutionē mundi, vt essemus sancti & immaculati coram ipso in dilectione, prædestinans nos in adoptionem filiorū, per Iesum Christū erga seipsum, secundū beneplacitum voluntatis suæ. Item: in quo in sortem adsciti sumus, prædestinati secundum propositum eius, qui omnia operatur iuxta consilium voluntatis suæ. Item: miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemēs fuero. Exo. 33. Hoc est, quisquis meam misericordiā adipiscitur, vocatur, iustificatur & glorificatur, is eam tantū gratuitò ex mera misericordia obtinet. Tantum ex mera misericordia & bonitate distribuo mea dona. Ac cum vniuersa scriptura testetur, tantum ex gratia Dei iustificari homines: Gratia, inquit Paulus, saluati estis, per fidem, idq; non ex vobis, Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur: Iustificatio verò pendeat ex electione; quemadmodum Paulus disertè

docet, iustificationem esse effectum vocationis, vocationem effectum electionis. Quos elegit, inquit, hos & vocauit: Necesse est tantum ex mera misericordia & bonitate manare electionem sanctorum, & non ex merito neq; ex adsensu voluntatis. Ita & Christus causam electionis ostendit, esse bonitatem Dei: An oculus tuus ideò malus est, quia ego tam bonus sum. Item; non me elegistis: sed ego elegi vos: & constitui vos vt abeatis & fructum feratis. Item: Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Ioan. 6. Cum patris sit dare adsensum voluntatis, necesse est in Deo causam esse adsensus, & quidem non partialem, sed totalem: Nimis impudens est D. Crellij Oratio, qui non veretur hæc ponere verba: Porrò causæ electionis hæ sunt: Principalis est misericordia in voluntate Dei, qui propter filium recipit & saluat credentes. Deinceps accedit alia causa, nempè voluntas humana adsentiens verbo, & adprehendens misericordiam Dei. Hoc sanè est contradicere Paulo, & toti sacræ scripturæ.

Paulus enim vrget soli misericordiæ & proposito Dei adscribendam esse nostram electionem: & vt omnem in nobis causam excludat, inquit, cum nondum nati essent, nec quicquam vel boni vel mali fecissent. Ac nequis partiretur beneficia electionis, inter Deum, & hominem, quasi princi-

principalis sit causa misericordia in voluntate Dei, minus principalis in hominis voluntate: prorsus excludit humanæ voluntatis studium & conatum omnem. Non est volentis, neq; currentis, sed miserentis Dei, iuxta dictum: Miserebor cuius miserebor: & clemens ero cui clemens fuero. Firmiter itaq; statuamus omnium sanctorum electionem prorsus & ex toto, ex sola gratuita Dei misericordia & bonitate pendere, sine omni respectu humanorum meritorum vel operum, vel adsensus voluntatis: quæ omnia effectus esse possunt electionis ante constitutionem mundi factæ, causa verò electionis nullo modo esse possunt.

CAPVT VII.

Quòd omnes saluandi, in Christo sunt electi.

EST quidem immensa Dei misericordia sola causa, & vnicus fons electionis sanctorum: verum ea ita patefacta est, quòd in solo Iesu Christo filio Dei pateat. Nam in filio dilecto, & per filium, & propter filium nos elegit, & prædestinauit in adoptionem filiorum. Extra filium Dei Iesum Christum, non solum nullus hominum est electus, verũ etiam ne intelligi quidem potest misericordia Dei erga massam peccato pollutam.

Non ergo inquirenda est electio absq; Christo: sed statuendum nos ante mundi conditionem in solo Christo electos esse: hoc est: propter filij Dei intercessionem, & hac conditione, vt Christus Mediator & victima constitueretur pro peccatis mundi, vt etiam Ecclesia Spiritu & potentia Christi colligeretur, ipsi vniretur, & in omni æternitate Christo addicta esset, & in vera iusticia & sanctitate eius gloriæ seruiret. Hæc Paulus clarè docet, Ephe. 1. Quemadmodum elegit nos in ipso, ante constitutionē mundi, vt essemus sancti & irreprehensibiles coram ipso per charitatem: qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum, per Iesum Christum erga sese, iuxta beneplacitum voluntatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ, charos nos reddidit per illum dilectum. Item: decreuit Deus omnia instaurare per Christum, per quem in sortem adsciti & prędestinati sumus, secundum propositum ipsius. Item: Coloss. 1. Omnia per illum & in illum creata sunt, & ipse est ante omnia, & omnia per illum consistunt. Si nihil est in tota rerum natura, quod non in Christi gloriam sit conditum, necesse est Ecclesiam sanctorum inprimis propter Christum electam esse. Atq; huc referenda sunt omnia illa dicta: Nemo venit ad patrem nisi per me. Item: non est in alio salus, nec est aliud nomen datum hominibus sub cælo, in quo oporteat nos saluos fieri:

funda-

fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Item: Quoniam in illo beneplacitum est patri vniuersam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliari cuncta erga se pacificatis per sanguinem crucis eius per eundem, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis.

CAPVT VIII.

Quòd Deus non omnium hominum corda, pari efficacia moueat, & ad se trahat Spiritu sancto.

Cardo disputationis in controuersia de prædestinatione est, num Deus omnium hominum corda pari efficacia moueat, & trahat per Spiritum sanctum. Videtur enim absurdum rationi humanæ tribuere iustißimo Deo, quòd inæqualiter erga genus humanum sit adfectus, & quosdam trahat, quosdam prætereat. Eóq; dementiæ labitur ratio, vt insimulet Deum authorem peccati: Et fingat homines reprobos omni vacare culpa, ni hoc obtineat, Deum ex æquo vocare & mouere omnes, & pari efficacia singulorum corda trahere. Quam Pelagianorum,

& Sy-

& Synergistarum rationi consentaneam sententiam, his versibus describit Prosper.

Vt cunctos vocet illa quidem, inuitetq; nec vllum
Præteriens, studeat, communem adferre salutem:
Omnibus & totum peccato absoluere mundum.
Sed proprio quemq; arbitrio parere vocanti:
Iudicioq; suo, mota se extendere mente:
Ad lucem oblatam, quæ se non subtrahat illi.

Verùm sacra scriptura multis in locis disertè testatur, non omnium hominum corda, pari gratia illustrari, aut eodem modo trahi à patre.

Primùm manifestissimum est lucem Euangelij, qua hominum mentes illuminantur & trahuntur ad fidem, non omnibus populis eodem modo concessam esse. Plurimas gentes reliquit Deus multis seculis in tenebris ignorantiæ: Soli verò populo Israel dedit Deus excellentes Prophetas & Doctores, qui promissionem adsiduè sonarent. Non fecit taliter, inquit Dauid, omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. 147. Christus inquit Matth. 11. Si in Tyro & Sidone æditæ fuissent virtutes, quæ in te æditæ sunt, olim in sacco & cinere egissent pænitentiam. Amplio-

erg

ergo gratia Capernatis & Bethsaidanis oblata fuit quàm Tirijs ac Sidonijs.

Quòd si externa prædicatio non æquè offertur omnibus, nec interna motio ac tractio patris, quę non contingit cuiquam, nisi per verbi externi ministerium. Nam quos elegit, hos & vocauit. Caussam sanè scire non possumus, cur Deus huic populo concedat sui verbi lucem, illi deneget. Hoc tamen certißimum est, non esse iniusticiam apud Deum: Quos populos punit cæcitate & errorum caligine: in eos iustam exercet vindictam spretæ promißionis: Quibus oriri sinit lucem Euangelij sui, ijs demonstrat amplitudinem suæ misericordiæ & bonitatis.

Deinde in eo cœtu, qui externo ministerio ad vitæ æternæ consortium vocatur, non pari efficacia operatur Deus in auditorum cordibus. Pharaoni oblatum fuit externum verbum, & miracula diuina, sed negata interna Spiritus sancti gratia. Ad Mosen verò non tantum factum est verbum Domini, sed etiam cor eius emollitum est, vt crederet verbo & promißionibus. Vnde & scriptura dicit: Indurabo cor Pharaonis: Et Paulus hinc infert: Ergo cuius vult miseretur, & quem vult, indurat. Quid potest dici dilucidius in hac causa? Disertis verbis pronunciat Paulus, non omnibus dari gratiam, sed quosdã indurari.

Valeat sanè interpretatio: Deum non efficaci motu, sed permißione iusta indurare corda, obturare aures, & excæcare oculos mentis: Interea liquidò hîc conficitur, non omnium corda à Deo trahi per Spiritum: sed quorundam relinqui, vt indurescant.

Fides sanè solius Dei donum & Spiritus sancti opus est, à ratione & libero arbitrio adeò non proficiscens, vt maximè ei aduersetur. Vnde Paulus: Gratia saluati estis per fidem, idq; donum Dei est. Ac alio loco Paulus testatur, fidem non esse omnium. 2. Theß. 3. Non ergo ex æquo tanguntur omnium mentes & voluntates. Christi verò sententia aufert omnem controuersiam: Nemo, inquit, potest ad me venire, nisi pater meus traxerit eum. Cùm ergo non omnes auditores veniant ad Christum, sed plurimi eum deserant, auersentur, blasphement, paucißimi verò ad eum veniant, Sole clarius est, non omnes à patre trahi. Ne enim dubitare poßemus, num omnes qui trahuntur à patre, veniant ad Christum, ipse liquidò testatur: Omne quod dat mihi pater, venit ad me: & venientem ad me non eyciam foras. Item: qui audit à patre & discit, venit ad me.

Valdè quidem remota est à sensibus carnis hæc schola, in qua pater auditur, & docet vt veniatur ad filiũ: Ibi est & ipse filius, quia ipse est verbum eius, per quod sic docet, nec agit cum carnis aure, sed

sed cordis: simul est ibi & Spiritus Patris & filij. neq; enim ipse non docet, aut separatim docet. Inseparabilia quippe dicimus opera Trinitatis. Nimium gratia secreta est: Gratiam verò esse quis dubitet. Hæc itaq; gratia, quę occultè humanis cordibus, diuina largitate tribuitur, à nullo corde duro respuitur: Ideò quippè tribuitur, vt cordis duricia primitùs auferatur. Omnes itaq; crederent, si fides daretur omnibus: sed cum paucissimi credant, maxima pars in incredulitate persistat, negari non potest, non omnium mentes tangi, nec omnibus dari fidem. Nec dici à quoquā potest, offerri quidem gratiam singulis, sed ab alijs repelli, ab alijs accipi.

Nam priusquam homines conuertantur per Spiritum, omnes rebelles sunt gratiæ: Et ideò datur gratia, vt ex nolente fiat volens, & ex repugnante adsentiens. Et ipse fidei adsensus merum Dei donum est: Et trahi à patre ad Christum, & audire & discere à patre nihil aliud est, quàm donum accipere à patre, quo quis credat in Christum, vt Augustinus testatur.

Paulo concionante aperuit Deus cor Lydiæ, vt attenderet ad verba Pauli: Si pari gratia omnibus Pauli auditoribus aperiebat Deus corda: quid erat causæ, cur Spiritus sanctus hoc de Lydia peculiariter annotaret. Paulus inquit: Sermonem crucis ijs qui pereunt, stulticiam esse: ijs

verò

verò qui saluantur virtutem Dei. 1. Cor. 1. Qui ergo amplectuntur sermonem crucis, ijs datum hoc est diuinitus: Quibus est stulticia, ijs datum non est. Matth. 13. Apostolis interrogantibus, cur Christus in parabolis loqueretur, respondit: Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: Illis verò non datum est: Qui enim habet, ei dabitur, & abundabit: Qui verò non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Propterea in parabolis loquebatur eis, vt videntes non videant, & audientes non audiant, ne intelligant: Et impletur in ipsis Prophetia Iesaiæ, qui inquit: Aure audite & non intelligite. Item: Beati oculi vestri, quia vident: & aures vestræ, quia audiunt: Amen dico vobis, multi Prophetæ & reges cupiuerunt videre, quod videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audiuerunt. Item: Luc. 8. Sublata voce clamat Christus: Qui aures habet ad audiendum, audiat.

Hoc sanè non dixisset, nisi significare voluisset, non omnes habere aures ad audiendum verbum Dei: qui autem habent, ijs datæ sunt diuinitùs. Ad Rom. 8. Quos elegit, hos & vocauit: non dicit omnes ex æquo vocari vocatione sancta, & iuxta propositum: sed tantum electos & præfinitos.

Adhæc parabola Christi de operarijs conductis in vineam, perspicuè euincit, Deum impari ratione

ratione sua distribuere dona, ita tamen vt nemini iniuriam faciat. Solutionem mercedis inchoare iubet à nouissimo: Qui vnam horam laborarunt, ijs numerat ex gratia denarium: Qui tulerunt æstum diei, soluit quidem pactam mercedem: Sed nihil addit ex gratia: Et rationem addit: quia liceat ipsi facere de suo quod vult.

Iam si quis interroget, cur autem Deus non omnibus dat gratiam, non illuminat, trahit, conuertit pariter omnes, non in omnibus accendit fidem, non omnibus inspirat sanctam mentem? Huic respondet Apostolus Paulus: Deus, inquit, volens ostendere iram, & notam facere potentiam, magna longanimitate tulit vasa iræ præparata ad interitum: & vt notas faceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam, quos & vocauit. Hîc tres causas ostendit Apostolus, cur Deus magnam hominum multitudinem reliquerit in interitu: Primò vt iram seuerißimam & æternam ostenderet in ijs aduersus peccatum. Secundò vt in impijs reprimendis diuinam suam potentiam mundo patefaceret. Tertiò vt conspectior fieret immensa eius misericordia & bonitas erga electos, qui cum ex eadē polluta sunt massa, tamen mera Dei bonitate ad vitā sunt prædestinati. Hac manifestatione consilij diuini, contenti simus, nec vberiorem scientiam horum mysteriorum cælestium inquiramus.

Quare verò Deus, cum omnes ex eodem peccato polluta, & morti obnoxia massa veniamus, Deus hunc elegerit, illum præterierit, huius misereatur, illum induret, ad secretum & inperuestigabile Dei consilium pertinet, quòd humanæ fragilitati non temerè inquirendum, sed submissè admirandum est: Et eleganter in hanc sententiam Prosper inquit:

Multa etenim benè tecta latent, nescitaq; prosunt:
Dum mansuetâ fides quædam dilata modestè
Sustinet: & nullo ignorat non edita damno.

Quin & diuina authoritas humani ingenij curiositatem conantis irrumpere in archiuum Dei, compescit & coercet, inquiens, qui scrutator est Maiestatis, opprimetur à gloria. Sufficiat ergo nobis scire, quòd non sit iniusticia apud Deum: Ipsius enim donum est æterna salus: hanc impertit cui ipse vult: neminem debita mercede defraudat: Imò nemini quicquam debet. Hîc reuera tota iusticia est: Hoc volo: vt Christus testatur: An non licet mihi facere de meo, quod volo: An oculus tuus malus est, quia ego tam bonus sum. Gratulemur & nobis quòd Deus ex immensa sua bonitate, absq; nostro merito nos elegit, verbo suo ad societatem Euangelij vocauit, & fidei lumen per Spiritũ sanctũ in nobis accendit. Modestè etiam hanc morã sustineamus, quòd perfecta

sapientiæ cognitionem distulit in vitæ æternæ consuetudinem nullis perturbationibus obnoxiam, interea cum Apostolo Paulo exclamemus: O altitudo diuitiarum, sapientiæ & cognitionis Dei: quàm inscrutabilia sunt eius iudicia, & inuestigabiles viæ eius: quis cognouit mentem Domini? Quis consiliarius eius fuit?

CAPVT IX.

Quomodo erudiendi, & qua consolatione erigendi sint animi, qui tentatione de electione perturbantur.

OMnia quæ scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Sed salutis nostræ aduersarius vt vniuersam scripturam deprauare, & remedia saluberrima in præsentissima venena conuertere conatur: Ita & hac salutari doctrina de prædestinatione sanctorū abutitur, & laqueos hinc nectere nititur, quibus impellat homines ad desperationē. Ministris igitur Euangelij opera danda est, vt animos turbatos & irretitos, tristi tentatione de electione extricent ex huiusmodi laqueis, & in viam planā deducant. Cum ergo offeruntur nobis animi anxij, & penè absorpti mærore, eò quòd

verentur, & sibi imaginantur se non esse in numero electorum, atq; ideò vsum verbi, exercitium fidei, & luctum aduersus dubitationem abijciunt.

Primum inquirendum est, an tentatione obrutus, curiositate quadam, vel fiducia ingenij, vel contemptu ministerij ingressus sit disputationem de electione: An verò obiectæ sint hæ tentationes à Satana, dum animus est sollicitus de vitæ æternæ acquisitione. Qui enim sponte labyrinthos tentationum ingrediuntur, graui & seria castigatione coercendi sunt, & monendi vt pœnitentiam de hoc peccato agant, & in posterum abstineant. Peccatũ enim contra primũ præceptũ cõmittit, qui Dei consilia arcana absq; verbo peruestigare nituntur, & sese Deo sapientia æquant. Ac huiusmodi temeritas semper cum contemptu ministerij est coniuncta, quod est grauißimum peccatum.

Quos verò Satan suis dolis irretiuit, & in hanc voraginem preter opinionẽ abripuit, consolatione erigendi sunt, etiam hanc grauem tentationem cessuram ipsis in bonum.

Deinde inculcandum est, quanta fieri potest diligentia, non licere nobis nostris vagari speculationibus, & indagare consilia Dei de electione extra verbum: Ideoq; mens prorsus auocanda ab omni disputatione, quæ non nititur expresso Dei verbo.

verbo. Estq; diligenter vrgendum mandatum Dei, quo iubemur captiuare mentes nostras in obsequium Christi, & alligamur ad verbum. Ad legem, inquit, & ad testimonium, nisi dixerint iuxta verbum hoc, non orietur illis matutina lux. Huic admonitioni non est imponendus finis, donec obtinuerimus, quòd velint se subijcere verbo.

Tertiò sedulò docendæ sunt mentes turbatæ, Deū nullo modo iniusticiæ aut vllius crudelitatis accusandū esse: Est enim Deus immensa bonitate, clementia & misericordia præditus. Et quomodo iniusticiæ insimulari potest, cum omnes simus natura filij iræ, careamus gloria Dei, & mortem æternam meriti simus. Etiamsi Deus nullum elegisset hominem, sed omnes in dānatione reliquisset, tamen iniusticię argui nō posset. Cauendū igitur ne blasphemis cogitationibus, quas suggerit Satanas, qs indulgeat: sed potius eas reprimat.

Iam si tentatus animus fatetur, se nihil derogare iustitiæ Dei, nec se velle vagari absq; verbo: hoc tamē certò statuere non posse, quòd sit in numero electorum: Tùm quartò totus sermo ad consolationem est conformandus, & amplißimi thesauri Euangelij aperiendi, & hac vel simili oratione compellandus anxius animus.

Cum æternus pater tam innumera, tamq; euidentia argumenta suæ immensæ bonitatis atq; inexhaustæ clementiæ nobis ostenderit, & ob ocu-

los posuerit, magnę cæcitatis & imprudentiæ est, omnia illa clarißima testimonia è conspectu remouere, & obliuione obruere, & eam mentem adfingere Deo, cuius ne leuißimum quidem signum extat. Non fuit Deo satis condidisse cælum & terram, & in hoc domicilio collocasse hominem ornatum sapientia, luce, iusticia, vita, & beatitudine. Verùm etiam cum homo violasset Dei præceptū, & se in mortem æternam ꝑcipitasset, aperuit immensum fontem suæ inexhaustæ misericordiæ, obtulit hominibus condonationem peccati, promisit liberationē ex tyrannide Satanæ, & viam adsequendi æternę vitæ beatitudinem nobis patefecit & mōstrauit. Ac vt amplitudinem suæ clemētiæ ineffabilis nobis omniū euidentißimè demonstraret, non pepercit vnigenito filio suo, quo vnice delectatur, quin ipsum nobis constituit Mediatorem & redemptorem, posuit in eum peccata omnium nostrûm: subiecit eum maledictioni legis ac morti, vt nobis certò constaret salus. Non potuit clementißimus & mitißimus pater euidentiore argumento, immensum suum amorem erga nos demōstrare. Meritò igitur Christus exuscitat nostra corda ad contemplationē admirandæ dilectionis Dei: Sic, inquit, dilexit Deus mundū, vt filiū vnigenitū daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitā æternam. Et Paulus: commendat Deus dilectionē suā erga nos, ꝙ cum adhuc peccatores essemus, Christus ꝓ nobis est mortuus:

multò magis iustificati nunc in sanguine ipsius seruabimur per eum ab ira: Si enim cum adhuc inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij sui, multò magis reconciliati seruabimur in vita ipsius. Et rursus: Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui proprio etiam filio non pepercit, sed dedit eum pro nobis omnibus, quomodo non omnia cum ipso nobis largiretur?

Huc ergo mi homo respicias, & contemplare immensum ignem flagrantissimi amoris Dei erga te & totum genus humanum: Cur tu imaginaris, Deum esse crudelem Tyrannum, qui inuideat tibi salutem, quam petis? Cuius rei nullum extat argumentum in tota rerum natura. Quin tu optimo & veracissimo Deo de sua natura tam clementer & benignè testanti fidem habes: Ego inquit, sum Dominus Deus tuus, misericors, beneficus, leni animo: immensæ bonitatis & veritatis: faciens misericordiam in mille: Condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum. Et Dauid inquit: Psalm. 103. Quemadmodum pater miseretur filiorum: Ita Dominus miseretur eorũ qui diligunt eum.

Non secundum peccata nostra fecit nobis, nec secundum iniquitates nostras retribuit nobis. Et rursus ipse Deus adfirmat, Iesa. 49. Numquid mater obliuisci potest infantis vteri sui? Etiamsi illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar.

quasi dicat, nullius vel mitißimi parentis pectus ita flagrat amore erga liberos, quin meus erga vos amor multis modis sit flagrantior.

Iam verò etiam repete animo mi homo, grauißimum iusiurandum ipsius Dei: qui vt omnibus omnem auferret dubitandi causam, per seipsum iurauit: Viuo ego, inquiens, nolo mortem peccatoris sed vt conuertatur & viuat. Ezech. 33. ô verè ter beatos, quorum causa Deus iurat: ô ter miserimos, qui Deo ne iuranti quidem credunt. Quos verò prætextus saltem diffidentiæ suæ erga Deum vllus homo habere potest? Verax est Deus & mentiri non potest: Et cũ satis fuisset saltem patefacere & promittere clementem voluntatem, etiam iuramento eam nobis confirmauit.

Ad hæc fige mihi oculos in Dominum nostrum Ihesum Christum: In quo nullum indicium iræ conspicitur: Sed omnia immensum testantur amorem, & ardentißimam sitim nostræ salutis. Nostræ enim salutis causa descendit de cælo, & homo factus est: Adsumpsit fragilem carnem nostram, vt se nobis quàm arctißimè coniungeret: Recepit in se peccata omnium nostrum, & deriuauit in se totam patris iram, sudauit sanguinem, sustinuit legis maledictionem, subijt tristißimam mortem, passus est se deseri à Deo, & ad inferos vsq; descendit, vt nobis salutem compararet.

raret. Nemo, inquit, maiorem dilectionem habet, quàm vt ponat animam suam pro amico: Ego pono animam meam pro vobis. Ioan. 10. Atq; vt hoc suo beneficio parto omnes vtantur, suauissimè nos inuitat. Venite, inquit, omnes ad me, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Matt. 11. Graui verò iniuria adficit Christum, qui fingit eum non delectari nostra salute, quam tàm amplo redemit precio: quamq; tàm dulcibus promißionibus offert: Deus, inquit, non misit filium suum, vt iudicet mundum: sed vt mundus per eum saluus fiat. Ioan. 3. Filius hominis venit saluare, quod perierat. Item: Omne quod venit ad me, non eijciam foras. Ioan. 6.

Edidit & Spiritus sanctus euidentißima testimonia immensi sui erga nos amoris, & quòd ardentißimè expetat nostram salutem: Idcircò enim descendit de cœlo, & sese hominibus manifestauit, conseruat ministerium Euangelij, etiam inserit se nostris pectoribus, vt purget ea à peccatis, & conglutinet nos cum æterno & viuo Deo.

Clamat etiam gemitibus inenarrabilibus in nobis, Abba pater: Atq; hoc ipsum desiderium salutis, quod in te est, iam à Spiritu sancto est accensum. Hæc tàm illustria & innumera testimonia amoris Dei erga te intueri & expendere,

& animo tuo infigere debes, vt nunquam oculos & mentem ab eis auertas.

Fortaßis autem cogitas in animo tuo: Vt amplißima, ita verißima sunt ista omnia: Verum tantum ad illos pertinent, qui ab æterno electi & prædestinati sunt ad vitam: Hoc autem me angit, quòd ex eorum numero non sim.

Respondeo: Vnde verò tu hoc resciuisti, vnde colligis, te non esse ex numero electorum? Num cor tuum hoc dictat tibi? At omnis homo mendax: & vnde absq; verbo constaret cordi tuo, quid Deus ab æterno præfinierit? si sensum tuum allegas, scire debes, Deo potiùs credendum esse, quàm tuis sensibus: At Deus nusquam tibi patefecit, quòd te non elegerit: Nulla voce in toto orbe terrarum significauit Deus, quòd te non prædestinarit. Sequitur ergo à Satana suggeri eiusmodi cogitationes, qui cũ sit pater mendacij, non solum indignus est cui fides habeatur, sed etiam verbo diuino confutandus est. Et quid est mi homo, quòd teipsum tam atroci sententia damnas, cum ne Deus quidem tàm tristem in te proferat sententiam? Sed dicis: Stat tamen sentẽtia, quam ante constitutionem mundi præfiniuit. Hoc quidem est verum: sed quòd te non elegerit, verum non est, quia verbum Dei hoc non testatur.

Sine

Sine verbo Dei autem, cor humanum nihil nisi mendacia profert de regno Christi spirituali: Quin tu potius argumenta solida ex verbo Dei colligis, quibus animum tuum firmare potes, te diuina clementia nequaquam exclusum esse. Iam primum patefecit Deus consilium bonitatis suæ de mittendo Meßia, & liberando genere humano ex faucibus Satanæ, neminē exclusit Deus: sed toti posteritati Adæ Euangelium hoc proposuit & obtulit: quod euidens est Argumentum, Deum omnium hominum expetere salutem.

Et Filius Dei Dominus noster Iesus Christus, constitutus Mediator non tantum paucorum electorum, sed totius mundi peccata in se recepit, vniuersam iram Dei sustinuit, pro omnibus hominibus impleuit legem, & omnibus impetrauit & meruit salutem. Nequaquam imagineris, Christum tantum pro paucis electis fudisse suum sanguinem, reliquorum nullam habuisse rationem: Imò vt Ioannes testatur: Christus est propitiatio pro nostris peccatis, non pro nostris tantum, sed pro totius mundi peccatis. 1. Ioan. 2. Et Baptista: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. 1. Ioannes 1. Item: Iesai. 53. Posuit Deus in eum peccata omnium nostrûm: Ergo & tua peccata in humeros suos recepit Filius Dei: pro te satisfecit Christus patri; tibi meruit salutem.

salutem. Quomodo posset Deus liquidiùs demonstrare suam erga te immensam clementiam, & quòd te nequaquam excluserit à participatione salutis, quam quod Filium vnigenitum dederit ἀντίλυτρον pro tuis & omnium hominum peccatis.

Hic verò etiam nunc repetas animo, expende, considera, inculca, & infige menti, vtraq; manu & verius toto pectore adprehende, & firmiter tene vniuersalem promißionem, quæ toties in sacra scriptura à Christo, & ab omnibus Prophetis & Apostolis repetitur. Quales sunt.

Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam æternam.

Rom. 3. Iusticia Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes credentes.

Matth. XI. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos.

Ioan. 6. Omne, quod venit ad me, non eijciam foras.

Rom. 10. Idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum.

Ioel 2. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 11. Conclusit Deus omnes sub incredulitatem, vt omnium misereatur.

I. Timoth.

1. Timoth. 2. Deus vult omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem veritatis peruenire.

Iesa. 53. Posuit Deus in eum peccata omnium nostrum.

Acto. 10. Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, accipere remißionem peccatorum in nomine eius omnes, qui credunt in eum.

Acto. 13. In hoc omnis qui credit, iustificatur.

Ioan. 6. Hæc est voluntas eius, qui misit me, vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam: Et ego resuscitabo eum in nouißimo die.

Iesa. 53. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, comedite: Venite, emite absq; argento, & absq; vlla commutatione vinum & lac.

Has & similes vniuersales promißiones, quæ omnibus sine discrimine offerunt salutem & omnia Iesu Christi beneficia, sculpe tibi ante oculos, & imprimas cordi tuo: neq; permitas vlla ratione eas tibi vel obscurari, vel auferri ex animo tuo. Teipsum quoq; in illam promißionem includas, & singula beneficia in Christo oblata, ad te transferas, tibi adplices, & vt propriam tuam possessionem occupes. Quid disputas de inscrutabili Dei iudicio: cum eius clarißimam voluntatem

tem & immensam erga te misericordiam, in vniuersali promißione, tanquam in tabula expressam habes?

*Adhæc expende, cum potuerit Deus iustißimo iudicio te relinquere in tenebris ignorantiæ, sicuti plurimas gentes relinquit, quibus non impertit Euangelij lucem, vt verbi sui contemptum seuere puniat: Quam euidenti Argumento suam erga te clementiam demonstrarit, quòd te ad societatem Ecclesiæ vocauit, radios suæ lucis super te sparsit, & noticiam Mediatoris Iesu Christi tibi communicauit? Iam te vocat & inuitat Deus sua voce ad participationem salutis: Cur ergo tu tibi imaginaris, Deum tibi inuidere salutem, aut te nõ esse electum? Tu ne putas Deum simulatè tecum agere? an errantibus & cæcis cogitationibus tuis plus fidei est habendum, quàm verbo perspicuo omnipotentis Dei?

*Adhæc etsi valde iniquum sit, miserum & sordidum hominem multis pollutum peccatis, cõparari cum iustißimo ac sanctißimo Deo. Tamen hactenus tibi hoc liceat, vt saltem erroris tui admonearis, & immensam Dei bonitatem & iusticiã perspicias. Quid ergo est, dic mihi, mi homo, causæ cur metuis te non esse electum? Est ne aliquod in te æternæ salutis desiderium? Expetis ne fidem? Cupis ne te conuerti per spiritũ sanctũ? vis ne adscribi catalogo electorum? Si prorsus nulla tange-

angereris desiderio salutis, sanè non admodum sollicitus esses de electione, nec angereris. Si non expeteres fidē, non quarereris te credere nō posse. Haud dubiè igitur dices, sitio, expeto, & profundo gemitu desidero salutē. An ergo mi homo existimas, te meliorem esse ipso Deo? An tribuis tibi plus sapientiæ, clementiæ, bonitatis, iusticiæ, misericordiæ, quàm ipsi iustißimo & clementißimo Deo? Nequaquam inquis. Ergo vel desiderio cordis tui admonitus expende & statue, Deum flagrantißimo desierio tuā expetere salutem. Nam bonitas Dei in immensum amplior est, quàm scintilla tui desiderij esse potest.

Præterea reuoca in memoriam sanctißimum fœdus, quod inter Deum & te iamdudum ictum est in Baptismo. In quo tota diuinitas, pater, filius, & spiritus sanctus te recepit in gratiā, condonauit tibi omnia peccata, adsciuit te in societatem electæ Ecclesiæ, & cooptauit te hæredem æternæ vitæ & læticiæ. Cum ergo per Baptismū insertus sis corpori Christi, indutus vestimēto iustitiæ, etiam donatus spiritu sancto, nullam sanè habes dubitandi causam, nisi vel ficto corde acceperis Baptismum: aut fœdus cum Deo pactum propria ruperis perfidia: Deus enim non simulatè: sed seriò se tibi deuinxit, & sanctißime seruat fœdus. Et quidem hoc ipso consilio in Baptismo tam sanctè obstringit se tibi, vt citra omnem

dubita-

dubitationem statuas, te ab æterno à Deo ad vitam electum esse.

Ad eundem modum expende sacrosanctum testamentum Iesu Christi filij Dei: qui in sacra cœna offert tibi verum corpus suum, quod pro te in mortem dedit, & verum sanguinem quem in remißionem tuorum peccatorum effudit, quo sanctißimo pignore testatum facit, quòd pro tuis peccatis satisfecerit, iram Dei placauerit, & vitam æternam tibi meruerit, ac in te habitare velit. His tàm immensis consolationibus erige & confirma mi homo turbatum & trepidantem animum, & luctare contra diffidentiam. Caue neve mittas manus, vel dedas te desperationi: Non perpetuò durare potest hæc acerba & ardua tentatio. Si hac hora, vel hoc die, vel etiam hac septimana nondum sentis solatium & læticiam in corde: constanter persiste in lucta, & sustine quantumuis difficilem agonem: Totũ te dedas & committas benignæ Dei voluntati: & certius statuas, te intuentem promißionem Dei, & luctantem contra diffidentiam, & oculos tenentem defixos in Mediatorem Iesum Christum, breui momento fore victorem, & tum sensurum admirandam læticiam in Spiritu sancto.

Hac vel simili oratione consolatoria compellandus & confirmandus est is, qui de electione grauiter tentatur. Et quia Deus promisit se per

verbum

verbum suum fore efficacem: Verbum meum, in-
quit, non redibit ad me vacuum. Sperandum est,
eam consolationem non abituram absq; fructu.
Sed etiam tentatus ad seriam inuocationem ad
Deum pro dono fidei, excitandus est: Et cum ali-
quandiu durat tentatio, publicæ etiam preces in
Ecclesia pro eo sunt faciendæ.

CAPVT X.

Quòd fides sit solius Dei donum, & nulla sit synergia voluntatis humanæ.

OMninò ad ministerium Euangelij deducendæ sunt mentes de electione sollicitæ: subinde inculcanda est promißio gratuita & vniuersalis: & Christus cum omnibus suis beneficijs pingendus ante oculos. Solus enim Iesus Christus est liber vitæ, in quo omnium saluandorum nomina sunt scripta. Extra Christum frustra quæritur electio Dei: Vrgendum est etiam mandatum æterni Dei, quod iubet vt audiamus Filium, & eius sermonibus credamus: Hunc audite, inquit Deus de cœlo: Item: Hæc est voluntas eius qui misit me, vt qui videt Filiũ & credit in eum, habeat vitam æternam. Præterea excitandæ sunt mentes, vt sæpè & in vera pœnitentia vsur-

pent cœnam Domini. Nam his organis vtitur Deus ad excitandam & roborandam languidam fidem: Verùm hinc fingendum nō est esse aliquam mentis & voluntatis humanæ nondum renatæ synergiam in adipiscenda fide, sed hanc laudem soli Deo tribui oportet, quòd per Spiritum sanctum sine cooperatione mentis & voluntatis accendat, efficiat & donet fidem: quemadmodum vniuersa sacra scriptura testatur. Ephe.2. Gratia saluati estis per fidem, idq́; non ex vobis, Dei verò donum est: id est, non solum gratuitò nobis confertur remißio peccatorum & salus: sed etiā fides per quam adprehendimus salutem, solius Dei donum & beneficium est, sine omni nostra cooperatione. Item: Phil. 1. Confido quòd qui incœpit in vobis opus bonum, idē & perficiet vsq; in diem Iesu Christi. Phil. 1. Quia vobis datum est per Christum vt non solum credatis in ipsum, sed & pro ipso patiamini. Phi. 2. Deus est qui operatur in vobis & velle & operari, pro bona voluntate. Et Actoru.3. Et fides quæ per eum est, dedit ei integram sanitatem hanc, coram omnibus vobis. Colosß. 2. In quo resurrexistis per fidem operationis Dei. Hebr. 12. respicientes ad ducem & consumatorem fidei nostræ.

Hæc perspicua oracula Spiritus sancti cum disertè testentur, solius Dei donum & opus esse fidem, nequaquam fingendum est, mentem & volun-

uoluntatem cooperari in conuersione hominis, & adprehensione promißionis Euangelij. Non enim ita consolandus est homo, vt iniuria fiat maiestati diuinæ: Et mendacium pugnans cum expresso Dei verbo, non minuit tentationem, nec viuificat cor: sed magis fascinat, inuoluit, & perplexum reddit hominem: Nec tamen hinc sequitur, si nihil agit voluntas humana in conuersione, irritæ sunt omnes promißiones & consolationes, & frustra inculcatur mandatum Dei, quod iubet credere: Nam Deus omnipotens per verbum est efficax, & mortuam naturam viuificat, & tenebras illuminat.

Cum ergo tentati queruntur, se credere nõ posse, nõ est dicendũ: Imò tu potes credere: hoc enim idẽ est, ac si dicas: imò mortuus se potest resuscitare: Sed potius respondendum est: Et quia tu viribus cordis tui credere non potes: Idcirco Deus tibi dat verbum, offert Spiritum sanctum, sonat in corde tuo promißionem, & vult in te efficere, accendere & operari fidem. Deus est, inquit Paulus, qui operatur in vobis & velle & perficere, iuxta beneplacitum suum, &c. Hoc ipsum quod iam cupis credere, non est ex te, sed diuinitus inspiratum: Et qui incepit in te opus bonum, perficiet vsq; ad diem Iesu Christi. Tu caue ne obluctèris Spiritui sancto, ne contemnas verbum, ne indulgeas diffidentiæ: sed potius

obsiste tentationi, sequere vocantem & trahentem Deum: infige oculos & mentem in promissionem, & insiste adsiduæ precationi ad Deum. Hæc & iubet Deus, & simul dat ipse Deus, & per verbum suum est efficax, ac dicit in corde consolationem & accendit, fouet, & auget fidem.

CAPVT XI.

Quomodo scire potest homo quòd sit electus?

AVgustinus in ea est sententia, quòd homo, quamdiu in hac vita est, scire non possit, num sit electus: Sed cum hæc sententia aduersetur Propheticis & Apostolicis testimonijs, suo authori relinquatur. Spiritus sanctus vult nos esse certos de nostra salute, & sine omni dubitatione expectare æternam hæreditatem. Paulus Rom. 8. non tantum de sua, sed omnium verè credentium salute, magna certitudine pronunciat: Confido, inquit, quòd neq; mors, neq; vita, neq; Angeli, nec principatus, neq; potestates, neq; instantia, neq; futura, neq; altitudo neq; profunditas, neq; vlla creatura alia poterit nos separare à dilectione, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Nec somniandum est, quòd Paulus hanc certi-

titudinem suæ salutis habuerit ex peculiari elatione Spiritus sancti: sed ex fide, qua adhendit promißionem Euangelij. Hac ergo rane scire potest fidelis, quod pertineat ad numem electorum.

A vocatione ordiendum est, nusquam enim rendi sunt electi, nisi in cœtu electorum. Quos git, inquit Paulus, hos & vocauit. Circume igitur quod sit indubitatum Dei verbum, ibus argumentis eius certitudo comprobata : & quomodo illud ab omnibus alijs religionis in toto orbe sit distinctum. Nec sanè difficile st rectè instituto in pietate, discernere doctriam Iesu Christi ab omnium gentium religionibus erroribus: Quære etiam quænam sit vera & dubitata Dei Ecclesia, in qua lucet vera Dei notia, & quæ ad societatem vitæ æternæ est eleta. Ac te ipse examina, num hoc æternum Dei erbum per Christum reuelatum verè amplectas, & num membrum sis eius cœtus, qui est sana Dei Ecclesia, quod certè ex testimonijs Apoolicis in conscientia tua statuere potes.

Deindè ad filium Dei Iesum Christum Mediaorem, qui est liber vitæ, in quo omnes electi conscripti sunt, te conuerte, & inquire nomen tuum: xplora teipsum, num sis viuum membrum cororis Christi, num in solo Christo salutem speres, um Christus te pro suo membro agnoscat, & te inter

inter cohæredes suos accenseat. Id verò ex eo constabit, si verè & sine hypocrisi pœnitentiam agas & credas Euangelio. Testatur enim Filius Dei se omnes accipere qui ad ipsum veniant. Omne quod venit ad me non eijciam foras. Item: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Iam verò scire potes num verè & ex animo agas pœnitentiam, & doleas te peccatis tuis offendisse Deum: Scire etiam potes num verè & ex animo credas Euangelio Iesu Christi, & statuas te habere Deum propicium propter Mediatorem. Vtq; hæc fides tua tantò sit firmior, repetere debes vniuersalem promißionem de gratuita remißione peccatorũ: in memoriam tibi reuocare debes fœdus initum cum Deo in baptismo: Intueri debes pignus videlicet testamentum Iesu Christi, quo Deus obsignat tuam fidem.

Vbi verò cordi tuo constat de fide tua non simulata, sed vera & natiua, non est quòd dubites de electione. Nam ipse filius Dei testatur, te iam per mortem in vitam transijsse, te iam esse filium Dei, te iam constitutum hæredem vitæ æternæ. Qui credit in filium, inquit, non iudicatur. Item: Qui credit in me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet, sed à morte in vitam transiuit. Nulli autem adipiscuntur vitam & hæreditatem æternam nisi electi: Ergo cùm credis in filium Dei, statuere & potes & debes, te esse electum à Deo.

Tertiò arrhabonem considera, quo nos obsignauit pater æternus, & de æterna beatitudine certos effecit. Nam credentibus dat Spiritum sanctum, qui inhabitat corda ipsorum, vt eos regat, consoletur, custodiat, & de salute certos reddat. Hic Spiritus sanctus dat testimonium Spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Rom. 8. Item: in quo credentes obsignati estis Spiritu promißionis sancto, qui est arrhabo hæreditatis nostræ. Ephe. 1. Item: Qui autem vnxit nos, Deus est, qui & obsignauit & dedit arrhabonem Spiritum in corda nostra. 2. Cor. 1. Arrhabo à Deo datus fallere non potest. Vt ergo scire poßumus, num habeamus Spiritum sanctum: Ita & scire poßumus num simus electi.

Quartò, nostram examinemus vitam & mores: & diligenter inquiramus num existant in nobis veri fructus Spiritus & fidei: Sic enim iubet Petrus operam dare, vt per bona opera certam faciamus vocationem & electionem nostram. 2. Pet. 1. Non quod fides nostra nostrorum operum merito niti poßit, aut ex operibus pendere debeat: Sola enim gratuita promißio fundamentum est fidei: sed quod ex operibus iustitia explorari poßit, num sincera sit fides: ex fructibus enim cognoscitur. Cum verò certò constat nostræ conscientiæ, quòd fides nostra in Deum sit sincera, & expers omnis hypocriseos:

 tum

tum etiam indubitanter statui potest, nos esse electos ad vitam æternam, & adscriptos hæredes in vitam æternam.

Quintò ad adflictiones quoq; iubet nos sacra scriptura respicere: quas pro gloria Dei in mundo sustinemus: quæ nos non modo non turbare, aut fauorem Dei erga nos obscurare debent, sed multò magis de nostri ab æterno facta electione docere & confirmare, & in spem amplißimorum premiorum erigere: Nam vt Paulus docet: quos præsciuit, hos & prædestinauit conformes fieri imagini filij sui, vt ipse sit primogenitus inter multos fratres. Rom. 8. Aerumnis & calamitatibus quidem etiam homines impij subiacent, vt suorum scelerum dent pœnas, & testimonium in orbe dicant de iusticia Dei. Sed impij licet sint calamitosißimi, non tamen redduntur conformes imagini filij Dei. Omnium verò piorum calamitates conformes sunt suo modo paßionibus Christi: quia seruiunt gloriæ Dei: sustinentur conscientia pura, erudiunt Ecclesiam: Compensabuntur æterna gloria.

Quandò ergo Deus nobis imponit varias adflictiones & tribulationes, in mundo propter Confeßionem veritatis, & nos conformes reddit imagini filij sui, quod de omnibus electis ante mundi constitutionem præfiniuit, dubitare non debemus, sed firmißimè statuere, quod ab æterno electi,

electi, & ad vitam præfiniti simus. Diligenter autem hic attendendum est, quod tantum eorum ærumnæ & miseriæ conformes sint imagini filij Dei, qui per fidem Deo reconciliati sunt, & vt filij Dei sustinent calamitates.

Sextò & vltimo adsiduè insistendum est vehementi & ardenti præcationi ad Deum, vt nostram languidam fidem per Spiritum sanctum exuscitet, trepidantem confirmet, tentationibus quassatam consolidet: præliantem adiuuet & confortet, & tandem vsq; ad finem vitæ virtute sua conseruet, iuxta promißionem: Nemo rapiet oues meas ex manu mea. Item: linum fumigans nõ extinguet, & calamum quassatum non confringet. Hanc rationem qui sequitur, certus omninò esse potest, quod sit electus & in libro vitæ scriptus. Quia promißio diuina fallere non potest.

CAPVT XII.

Quæ sit causa reprobationis damnatorum.

Causa damnationis reproborum non est conferenda in Deum. Deus enim nemini est causa interitus: quin potius Deus ingenti dolore adficitur quod homo seipsum mersit in morte, & spon-

& sponte sibi exitium attraxit. Condidit Deus Adamum ad suam imaginem & similitudinem, impertiuit ei summa illa bona, sapientiam, iustitiam, libertatem, læticiam, vitam: Et destinauit eum ad societatē æternæ consuetudinis cum Deo. Nec tantum Adæ, Sed vniuersæ posteritati eius donauerat Deus hæc summa bona. Addidit & graues comminationes, vt tanto accuratius bona illa custodiret: Fecit autem hominem liberi arbitrij, & posuit ante eum bonum & malum, vitam & mortem, vt tanto conspectior esset eius erga Deum obedientia. Neq; Deus vllum hominem destinat ad interitum, nisi peccato pollutum & contaminatum. Neq; præscientia Dei, qua præuidit hominem lapsurum, & impios reluctaturos verbo, & mansuros in odio Dei, necessitatem peccandi imposuit, aut causam illis diffidentiæ dedit. Seuerissime enim Deus prohibuit peccatum & diffidentiam.

Neq; propterea vlla culpa Deo adsignari meritò potest, quod permisit labi Adamum. Donatio enim liberi arbitrij ingens fuit Dei beneficium, & insignis gloria hominis. Nec tenebatur Deus hominem ornatum integris viribus, & iusticia perfecta confirmare in bono, nondum declarata obedientia. Nobis quidē arcani consilij diuini causæ, cur permiserit tantum Satanæ, vt hominem in peccatum & mortem præcipitaret, scrutandæ nō sunt

su, quia scriptura eas non exponit. Tantæ autē
bonitatis & sapientię Deum esse docet scriptura,
vt etiam ipso Adæ lapsu ad gloriæ suæ amplifica-
tionem, & misericordiæ suæ demonstrationē vti
voluit. Immensæ enim misericordiæ & bonitatis
euidentissimum argumentum est, quod hominibus
lapsis in mortem, largitus est filium vnigenitum:
qui per eum destruit totum regnum Satanæ,
& restituit amissam iustitiam & vitam, multo
illustrius testatam orbi facit suam infinitam po-
tentiam & sapientiam, quàm in ipsa creatione.
Deinde ex hac immensa Dei bonitate & sapientia,
qui etiam malis ad laudem suam vti nouit: Nullo
modo colligendum est, Deum aut voluisse, aut or-
dinasse, aut vlla ratione effecisse Adæ lapsum.
Totus abominabatur Deus scelus filiorum Ia-
cob, quo fratrem Ioseph vendiderunt: Et tamen
ad salutē totius familiæ Iacobi est vsus. Consi-
lium igitur Dei & hominis peccatum longissimè
inter se distant. Hinc est quod Dominus in Prophe-
ta inquit: Perditio ex te est Israel, in me tantum
salus tua. Osee 13. Item: p vnum hominē peccatū
intrauit in mundum, & p peccatum mors. Rom. 5.
Homo igitur vt peccati est author, ita sibi ipsi ar-
chitectus est mortis. Neq; indè colligi debet aut po-
ni, Deū esse causam reprobationis damnatorū, q
eos non elegerit: Nō enim debebat vlli quicquam: &
damnat eos nō sine causa, sed ppter peccatū neminē

adiudi-

adiudicauit morti, nisi meritum damnationem. Ac cum potuisset vno momento redigere in nihilum vasa iræ præparata ad interitum, tulit ea magna patientia, vt suam in eis seueram iusticiam atq; etiam potentiam demonstraret, & magnitudinem gratiæ suæ erga vasa misericordiæ illustriorem redderet. Vt ergo soli misericordiæ Dei gratuitæ adscribenda est saluandorũ electio: Ita causa omnis reprobationis damnandorum in sola hominum malicia residet.

CAPVT XIII.

Quòd Deus non sit causa peccati.

QVod verò ad illas scripturæ phrases attinet, Exod. 10. Indurabo cor Pharaonis. Item: Iesa. 64. Cur seduxisti nos à vijs tuis Domine? Cur indurasti cor nostrum, quò minus timeremus te. Item: Tradidit illos Deus in mentem reprobam, Rom. 1. & quæ sunt similes: non ita intelligendæ sunt ac si Deus velit peccatũ, vel impellat ad peccandum, vel efficiat peccatum, vel adprobet illud, vel vlla ratione sit causa peccati: Vniuersa enim sacra scriptura clamitat, Deum odisse, detestari, et seuerißimè punire peccatũ: sed de permißione diuina accipiendum est, qua sinit homi-

hominem furere in peccato: & de iusto Dei iudicio, quo punit peccata peccatis; nec tamen efficit aut adprobat ea. Contemptum Euangelij punit Deus amentia, furore, induratione: non quod ipse Deus sit causa efficiens amentiæ & indurationis: sed dum subtrahit Spiritum suum, & opponit se corrupto homini, magis magisq́; sese exerit hominis malicia, insurgit aduersus Deum, sponte sua indurescit, & incrementum sumit odium aduersus Deum, donec ruat homo in extremũ exitium. Sicuti solis splendor, lippientes oculos magis excæcat, non suo sed oculorum vicio. Quatenus ergo induratio cordis pœna est peccati, eatenus probat eam Deus iuxta normam suæ iusticiæ. Iustum est enim, vt contemptor lucis, tenebris obruatur.

Quatenus verò induratio peccatum est, & oritur à mala hominis voluntate, displicet Deo: sic necesse est in eodem facto accuratè discernere, qd respiciat Deus? Quid Satan? Quid homo? Pharaonis cor indurat Deus, dum ei lucem & Spiritum subtrahit & denegat: & potenter retinet vt non possit nec intelligere, nec eligere veritatem: immittit ei Spiritum furoris & amentiæ, vt spontè ruat in perniciem: nec tamen est peccati causa: Deus enim iusto hoc facit iudicio, & Zelo veritatis. Quia Pharao erat hostis Dei, & contemnebat veritatem: hanc impietatẽ verò punit Deus. Deinde huc respicit Deus, vt suam amplificet gloriam, &

am, & demonstret amorem erga Ecclesiam, per furorem Pharaonis. Satan verò quæsiuit per Pharaonis indurationem, ignominiã Dei, eumq; excæcauit odio veritatis. tum vt hominem in æternam damnationem pertrahat: Cum Satanæ voluntate consentit Pharaonis ingenium. Hi ergo sunt peccati causa: Deus non solum omni vacat culpa, sed etiam iusticiam suam mundo demonstrat.

Sic cum Deus loquitur ad Spiritum: 1. Reg. 22. Vade & sis Spiritus mendax in ore Prophetarum Achab. Item: cum Dauid inquit: 2. Sam. 16. sine eum maledicere: Dominus enim iußit. Nequaquam hoc vult Spiritus sanctus, Deum esse peccati authorem: Sed docet prouidentia Dei accidisse, quod impius Rex Achab piorum Prophetarum hostis, per falsos Prophetas sit deceptus, quodq; Semei Dauidem exulantem tàm atrocibus conuicijs incesserit. Et consilium atq; mandatum Dei à voluntate Satanæ & impiorum hominum discernendum est. Iußit Deus vt Spiritus in ore Prophetarum mentiretur, hac enim seductione voluit punire sacrilegã impietatẽ Achab, qua persecutus fuerat doctrinam Euangelij, & effuderat sanguinem sanctorum Prophetarum, noluerat veritatem. Ergo misit illi Deus erroris efficaciam: repudiauit benedictionem: ergo venit illi maledictio. Iustum ergo iudicium suum exercuit

cit Deus, mittendo Spiritum mendacē. Et quod dicitur iußisse Deus, vt iret Spiritus mendacij, significatur, Satanam nihil audere nec posse in homines, sine permißione diuina. Aliò respexit Satan, qui Deum voluit contumelia adficere mendacio, & hominem seducere, vt sibi calamitatem & interitum attraheret. Huc & Zedekias falsus ꝓpheta respexit. Sic in maledictione Semei, Deus hoc agit, vt hypocrisis Semei in lucē proferatur, & vt fides & patientia Dauidis explorentur & ꝓbentur. Mouet igitur cor Semei, vt sese aperiat in exilio & calamitate Dauidis. At in eo latebat profligata impietas, & odiū erga Dauidem, & verā religionē: Occasione igitur oblata, euomit maledictiones in Dauidem. Deus ergo iustum suum iudicium exercet, detegendo hypocrisin, & explorando suos. Sed Semei, qui conatur Dauidis famam lædere, & miserum exulem opprimere, sceleratißimè peccat. Firmiter ergo hāc doctrinam retineamus, Deum non esse authorem peccati, nec velle peccatum, nec adprobare peccatum, nec impellere ad peccandum: sed semper odisse & abominari peccatum. Quemadmodum perspicua testimonia scripturæ testantur: Non volens Deus iniquitatē, tu es. Psal. 5. Item: Hæc sunt quæ odi, dicit Dominus. Zach. 8. Diabolus cum mendaciū loquitur, ex proprijs loquitur. Ioan. 8. Cum ergo legimus in Prophetis, quod Deus misit Spiritū mendacē, & dixerit: Vade & fac sic:

intel

Intelligendum hoc est de vniuersali sustentatione rerum, & prouidentia, quia nihil fieri potest Deo inscio, aut non permittente. Origo autem mendacij est à Satana, qui, vt Christus inquit, ex proprijs loquitur. Iustè autem permittit Deus Satanę deceptionem, vt puniat peccata amentia & errore. Nec fingendum est, ab electione vel prædestinatione prouenire scelera & mendacia. Abominatur enim illa Deus, & punire statuit: Nec præscientia imposuit necessitatem. Sed praua voluntas Satanæ & hominis sunt origo, fons, & causa scelerum & mendaciorum.

CAPVT XIIII.

Quòd non sit prosopolepsia apud Deum.

SACRA *Scriptura multis in locis testatur, apud Deum non esse personarum acceptionē. Vt Rom. 2. Eph. 6. Coloß. 3. 1. Pet. 1. Hinc multi doctrinam de electione infringere conantur. Sic enim Argumentatur: Si Deus alios elegit, & ad vitam præordinauit: Alios verò prætérijt & in damnatione reliquit, erit acceptor personarum: siquidem æqualibus tribuit inæqualia. Sed tota Scriptura testatur, apud Deum nullam valere* προσω-

προσωποληψίαν. Ergo necesse est omnes ex æquo electos, & ad vitam ordinatos esse: Omnes cum ex æquo vocari & trahi Spiritu sancto. Quod verò alij credunt, alij perpetuò resistunt Spiritui sancto: voluntati humanæ tribuendum esse censent, vt quæ tantum adhuc libertatis habeat, vt ex sese vel adsentiri possit: vel contemnere promissionem.

Sed hallucinantur hi disputatores, decepti ignorantia, quid propriè vocet scriptura προσωποληψίαν. Hæc enim non est, vt à plerisq; definiri solet, tribuere æqualia inæqualibus, & inæqualia æqualibus. Nam si hoc modo definiueris, effugere nullo modo potes, quin Deum iustissimum huius criminis insimules. Operarijs enim qui in vinea inæqualiter laborarunt, æqualem dedit mercedem: & tamē defendit suum factum, vt testimoniū suæ bonitatis. Et cur nō liceret nobis de his, quæ nostri iuris & potestatis sunt, & cum nemini quidquam debemus inæqualiter pro nostro beneplacito & libera voluntate æqualibus inæqualia distribuere. Tota donatio est liberalis: si nemini quidquam demus accusari non possumus: Cur ergo si inæqualiter distribuamus nostra?

Rectius ergo Augustinus definit, quid sit prosopolepsia, ad Bonif. lib. 2. cap. 7. videlicet cum is qui iudicat, relinquit causæ meritum, de qua

decem præcepta: Si quis externa honestate est ornatus, abunde satis accipit suam mercedem in hac vita: sed æterna vita nemini debetur.

Quod verò immeritis donat denarium, soli bonitati illius est adscribendum: Et hîc sola iusticia est, vt Augustinus inquit: Hoc volo: Et hac inæquali bonorum suorum distributione, adeò non agit contra suam iusticiam Deus, vt Christus inde immensam Dei bonitatem & beneficentiam probet. Numquid licet mihi facere de meo, quod volo: An oculus tuus tam malus est, quia ego sum tam bonus? Eligit ergo Deus quem vult: quem vult, præterit: Cuius vult, miseretur: & quem vult, indurat. In electis diuitias gloriæ & bonitatis suæ demonstrat: In induratis & reprobis rigorem suæ iustitiæ & sæueritatis mundo patefacit.

CAPVT XV.

Quòd non sint pugnantes seu contradictoriæ voluntates in Deo.

Vera quidem est distinctio, aliam esse arcanam Dei voluntatem: aliam in verbo ipsius patefactam, in rebus nimirum diuersis: Non enim Deus vniuersam suam sapientiam patefecit generi humano: sed tantum ea quæ saluti

lutinostræ sufficiebant, Legem videlicet & Euangelium: Non exposuit nobis Deus, cur non citius condiderit mundum: cur non plures condiderit mundos: quando futurum sit extremum iudicium: cur Cyro dederit persicā Monarchiam: Irum verò in extremam paupertatem abiecerit. Cur Dauidem ad vitam præordinauerit: Saulem in electione præterierit, & in damnatione reliquerit. Hæc & alia infinita, quæ non sunt patefacta verbo, ideoq; nec scrutanda à nobis, rectè dicuntur consilium & voluntas Dei arcana, iuxta illa dicta: Iudicia Domini abyssus multa. Item: quàm inscrutabilia sunt iudicia eius: & imperuestigabiles viæ eius? Quis cognouit mentem Domini? aut quis fuit eius consiliarius? Item: Acto.1. Non est vestrum scire momenta temporum, quæ Deus suæ reseruauit potestati. Hanc ergo voluntatem in illis arcanis & abstrusis rebus, quæ reuelata non est: ab illa Dei voluntate, quæ cùm in lege, tùm in Euangelio est clarißimè patefacta, omnino discerni oportet.

Non autem est fingendum, quòd sint pugnantes seu contradictoriæ voluntates in Deo, de vna & eadem re, eaq; patefacta: nec imaginandum est, Deum aliud apud se statuisse ab æterno: vel in pectore suo clàm deliberasse: aliud verò verbis simulare & promittere. Atrox esset blasphemia, eiusmodi dolos & versutiam adfingere Deo:

Quin potius firmißimè est statuendum, quod Deus omnis veritatis fons, mentiri non poßit, & ab omni simulatione & fraude sit alienißimus. Sit, inquit Paulus, Deus verax: Omnis autem homo mendax. Rom. 3. Item: Matth. 3. Ego Deus, & non mutor. Item: Dominus Deus clemens, beneficus, misericors, longanimis, & immensæ bonitatis & veritatis. Exod. 34. Psal. 5. Perdes qui loquuntur mendacium: Virum sanguinum & dolosum abominatur Deus. Deut. 32. Omnes viæ Domini sunt iudicium: Deus verax absq; falsitate, iustus & rectus est. Psal. 34. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, custodientibus testamentum eius & testimonia eius. Psal. III. Opera manuum eius veritas & iudicium, fidelia omnia mandata eius: confirmata in seculum seculi, fiunt & sunt vera & recta.

Hæc illustria testimonia imis pectoribus infigenda sunt, neq; vnquam admittenda cogitatio, quasi aliud de te decreuerit Deus, quàm in verbo suo patefecit. Non imagineris tibi, Deum in verbo quidem omnibus offerre salutem, & te vocare ad pœnitentiam: sed in arcano & imperscrutabili suo iudicio te destinasse ad interitum. Horrenda hæc esset contumelia, huiusmodi cogitationes admittere in animum. Idcircò enim Deus non tantũ patefecit suam voluntatẽ, & promisit salutẽ, sed & iure iurando eam stabiliuit, vt certò

statuere-

statueremus hanc esse ipsissimã, verissimam, & infallibilem Dei voluntatẽ erga nos, quam in verbo patefecit. Viuo ego dicit Dominus: nolo mortẽ peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Ezec. 33. Neq; pugnant inter se sententię: Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionẽ sui peruenire: Et Deus ab æterno paucos elegit ad vitam: & quos vult indurat. Prior enim sententia loquitur de absoluta Dei voluntate, respectu bonitatis diuinæ; qua considerata in sese pijssimè creditur, & certissimè statuendũ est, Deũ certissimè velle & ardentissimo desiderio optare vt omnes homines pœnitentiam agant, & per fidem in Christum saluentur. Nemini inuidet Deus salutem: nemini est causa interitus: neminẽ arcet à thesauro bonitatis suæ. Omnes homines condidit ad vitam: toti generi humano dedit Messiam: toti posteritati Adæ instituit ministerium: Omnes vocat ad pœnitentiam; Neminem abijcit nisi meritum æternas pœnas. Altera sententia de paucitate electorum, & induratione reproborũ, ostendit Dei diuersam voluntatẽ, non absolutè per se consideratã, sed aliquo respectu, videlicet vt iusticia Dei hominibus innotesceret: Et vt magnitudo misericordiæ Dei erga electos illustrior esset: Ideò Deus reliqt alios in interitu: alios ad vitam ordinauit. Hæc de pdestinatione sanctorũ enarrationi Pauli premittere voluimus, vt textus plenius intelligeretur.

Vt autem hæc quæ tradidimus in verb[...] fundata sunt, & conscientias pias erudiun[t] consolantur: Ita diligentißime cauendum e[st] quis progrediatur vlterius in inquisitione h[...] arcani mysterij, quam nobis prælucet ver[...] Paulus cum docuit hac de re quantum sati[s] metam ponit, & abrumpit disputationem: [...] titudo sapientiæ & cognitionis diuinæ: Ita[...] intra cancellos contineamus.

CAPVT IX.

Veritatem dico in Christo, n[...] mentior, attestante mihi propria m[...] conscientia in Spiritu sancto, quod [...] stitiam magnam, & dolorem in[...] nentem circumfero in corde meo: O[...] tarim enim ego anathema esse à Ch[ri]sto pro fratribus meis, qui sunt cog[na]ti mei secundum carnem: qui s[unt] Israelitæ.

INgressurus Paulus disputationem de gra[tia] Dei electione, & ostensurus non nasci filios [...] ex carnali procreatione: neq; obseruation[...] rituum Mosaicorum adferre salutem, initio de[...]

gentem Iudaicam amore testatur. Persuasum enim erat Pharisæis, Paulum esse capitalem hostem gentis Iudæorum: & suspicabantur Paulum ideò nouum doctrinæ genus spargere, vt Iudæos premeret, & totam politiam Mosaicam aboleret.

Vt igitur hac se suspicione liberet, iureiurando testatur, se immensum dolorem capere ex cæcitate, pertinacia, & interitu sui populi, eumq; tantum, vt populi sui salutē, æterno suo exitio redimere cupiat: Nemo autem ardentiorem dilectionem declarare potest, quàm si alterius salutem suæ anteponat. Hoc ardentißimo adfectu conatur Apostolus Iudæos ad considerationem doctrinæ inuitare: & ostendit se non priuato odio, vt ægrè faciat Iudæis, doctrinam de iustificatione hominis coram Deo, per fidem absq; operibus legis, spargere in mundo: & abolita circumcisione gentes æquare Iudæis, & recipere in societatem Ecclesiæ: sed quia diuinitus illi mandatum sit, & totius Ecclesiæ salus id postulet.

Horribiliter sanè offenduntur sapientum animi, quando audiunt nouo doctrinæ genere convertere veterem statum vel Ecclesiæ vel Reipub. Et cum Ecclesia & politia Mosaica ab ipso Deo esset instituta; non solum Pharisæi & gubernatores eo nuncio offendebantur; sed ipsi etiam Apostoli ingenti

genti dolore adficiebantur, quod viderent concidere illam politiam, templum cum omnibus ceremonijs. Ac Paulus non tantùm euersionem politiæ, sed inprimis horrendam populi cæcitatem & interitum intuetur. Verum monet hîc Spiritus sanctus, ne nimium offendamur conuulsione pristini status: vel Ecclesiæ vel politiæ: sed semper in hoc respiciamus, vt doctrinam audiamus & retineamus puram & sinceram: non etiam moueamur scandalo impiorum: sed gloriam Dei, & salutem Ecclesiæ omnibus rebus anteponamus.

Disputant hic aliqui, an Paulo vel cuiquam licuerit optare anathema fieri à Christo: cum æternum exitium, cum perpetuo Dei odio & blasphemia sit coniunctum.

Sed respondendum est: quòd Paulus solum æternam pœnam & cruciatus respexerit: quos Paulus in se recipere cupiat, pro salute Iudaici populi: Intuetur etiam Paulus in hoc ardentissimo adfectu, immensam Dei gloriam, quam vel cum suo interitu cuperet quàm latissimè diffundi. Cum enim videret tantam Iudæorum multitudinem, quæ erat posteritas sanctorum patrum, furenter se opponere Euangelio & regno Meßiæ, ac ruere in æternum exitium: In tantũ doluit Deum à suo populo tàm atroci adfici contumelia, & cognatos suos æterna beatitudine priuari: vt opta-

ret

uerit in æternum abijci à Christo, si suo interitu populi sui salutem redimere posset.

Similis amor erga populum Israel in Mose extitit, qui ad Deum inquit, aut dimitte populo huic peccatum, aut dele me de libro vitæ. Pius ergo fuit hic adfectus in Apostolo Paulo: siquidem cum primo præcepto congruit: Dei enim gloriam pluris facit, quàm suam salutem. Idq; iureiurando confirmat: Attestante, inquit, mihi conscientia mea in Spiritu sancto. Ex hoc Pauli loco patet, quod liceat Christiano iurare, quodq; ius iurandum non leuitate susceptum nec falso præstitum, sed ex amore veritatis profectum, & ad illustrationem gloriæ diuinæ, & ædificationem Ecclesiæ directum, sit cultus placens Deo.

Quorum est adoptio filiorum & gloria, & testamenta, & legislatio, & cultus, & promissiones: quorum sunt patres.

Hic ostendit Paulus se non tantum cognatione carnis moueri, vt populum suũ tàm ardenti amore cõplectatur: sed inprimis amplissimis Dei beneficijs, quæ in hanc gentem Iudaicam contulerit: commemorat enim prærogatiuã & excellentiã huius populi, qua ornatus fuit p̃ omnibus populis in toto orbe. Quemadmodum & Dauid inquit: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Item: notus in Iudæa Deus &c.

Sic

Sic & Christus Iudæos appellat filios, gentes vero canibus confert: Non est bonum, inquit, sumere panem filiorum & dare canibus: Ita & hoc loco excellentem gloriam populi Iudaici commemorat Paulus.

Adoptio filiorum: significat hunc populum Israel peculiariter à Deo fuisse electum, vt esset Ecclesia Dei: vt in hoc cœtu per ministerium verbi posteri Abrahæ regenerarentur ad vitam æternam: quodq; Deus huic populo veluti pater semper adfuerit, eum nutriuerit & rexerit.

Gloria. *Significat excellentiam huius populi præ omnibus nationibus: quod nimirum admiranda miracula ædita sunt in hoc populo, quod sese Deus sæpè in hoc populo patefecit: quod inter eos vaticinia de maximis rebus reuelata sunt: quod præclaras & admirandas victorias huic populo concessit Deus: quod excellẽtes Prophetas inter eos excitauit, & similia ornamenta, quibus hic populus claruit in orbe.*

Testamenta seu fœdera: *Non est dubium quin intelligat legem & Euangelium: Hæc enim duo sunt fœdera, quæ pepigit Deus cum populo Israel: Vnum in monte Synai iuxta decem præcepta, in quo sub conditione impletæ legis promisit vitam & omnia bona: Alterũ quo promisit Messiam, & propter eum gratis obtulit credentibus remißionem peccatorum, & hæreditatem vitæ æternæ.*

...a. Legis latio: altera est species pactorum ...stamentorum: fuit enim ingens beneficium, ... Deus legem suam de cœlo repetiuit, & nos ...oluntate sua certos reddidit.

Cultus ad vetus testamentum pertinet, vt ...moniæ & ritus Mosaici. Tantum in hoc po... cultus veri præstabantur Deo placentes. ... enim mandauerat, & fiebant prælucente ...missione de Meßia. Omnes alios cultus alia... gentium abominatus est Dominus.

Promissiones: altera est species testamen..., videlicet nouum: quo Deus per Meßiam ...mittit remißionem peccatorum & vitam æ...

Quorum sunt patres: Abraham, Isaac, Ia... ...Iudas, Moses, Aaron, Samuel, Dauid, & alij ...ißimi patres, de quibus gloriari poterant ... In nullis enim gentibus sub sole similes be... ...extiterunt. Hic iam exponenda est doctrina ...sis constitutæ & abrogatæ politiæ Mosai... ...quidem hæc capita sunt obseruanda.

Primum non est imaginandum, quod Deus ... populum elegerit propter eius iusticiam: ...te enim id negat Moses. Deut. 9. Non propter ...iciam tuam & rectitudinem cordis tui, tu ve... terram hanc vt posideas eam: sed voluit ... hoc peculiari beneficio immensam suam bo...em erga posteros Abrahæ declarare.

Secun-

Secundò non est existimandum, quod constitutione politiæ Mosaicæ, reliquæ gentes à participatione promissionis, & ab aditu regni Messiæ prorsus fuerint exclusæ. Semper enim vniuersalis promissio toti orbi terrarum data, retinuit suum vigorem: neq; vnquam fuit astricta: Gentes quidem idolis seruientes non agnouit Deus pro populo suo: Si qui verò ex gentibus promissionem de Messia amplexi sunt, his non minus contigit salus, quàm Iudæis.

Tertiò sciri oportet, neq; in obseruatione Decalogi, neq; in circumcisione, neq; in sacrificijs, sitam fuisse iusticiam coram Deo & salutem: Tantum enim per fidem in promissum Messiam iustificari & saluari oportuit Israelitas: Quemadmodum & Abraham fide est iustificatus.

Quartò, Causæ ergo propter quas hunc populum sibi elegit, ingenti gloria ornauit, & politia inter sese deuinxit, hæ sunt.

I. Prima, vt promissio de Messia, à quo omnis salus hominum pendebat, tantò accuratius conseruaretur in mundo: & ad omnem posteritatem propagaretur. Psal. 78. Constituit testimonium in Iacob, & legem tulit in Israel, quæ præcepit patribus nostris, vt ea nota facerent filijs suis.

II. Secunda, vt certus esset in orbe cœtus, à quo Deus rectè agnosceretur, inuocaretur, & celebraretur: Vtq; Ecclesia Dei toti orbi esset conspicua,

eam, idcirco eam certis legibus & cæremoniјs distinxit ab omnibus alijs populis, & varijs victorijs & miraculis illustrem fecit.

III. Tertia, vt essent noti & fide digni testes omnium patefactionum diuinarum, promissionum, miraculorum, vaticiniorum, concionum diuinarum.

IIII. Quarta, Vt familia ex qua nasciturus erat Messias, & locus in quo docturus, editurus miracula, passurus & resurrecturus erat, certò sciri possent: Nathan familiam: Micheas locum natiuitatis: Iesaias, locum miraculorum: Zacharias asinum quo ingressurus erat Hierusalem: Haggeus templum, monstrant.

V. Quinta, Vt Lex & tota politia esset carcer custodiens populum, donec Messias veniret, ac libertati eos vindicaret: Et Lex demonstrando & arguendo peccata, esset pædagogia in Christum.

Vltimò sciendum est: non ita constitutum fuisse politiam Mosaicam, vt perpetuò duraret, sed tantum vsq; ad Messiæ aduentum. Vnde Christus inquit: Lex & Prophetæ vsq; ad Ioannem: & finis legis Christus est: hoc est: omnia in Christum respiciebant, & præsente corpore, non oportuit amplius sectari vmbram.

Sunt ergo hæ causæ cur penitus excisa & deleta sit politia Mosaica.

I. Pri-

I. *Prima, vt Deus singulare statueret exemplum suæ iræ, aduersus verbi sui & omnium beneficiorum suorum contemptores, vtq; vindicaret sanguinem suorum Prophetarum, & inprimis crucifixionem vnigeniti Filij sui, seuerè puniret.*

II. *Secunda deletione politiæ & abrogatione omnium ceremoniarum, euidentissimum testimonium relinquere voluit orbi, quod Messias sit exhibitus, & omnia vaticinia Prophetarum impleta.*

III. *Tertia, docere voluit, circumcisionem, sacrificia, ceremonias, & ipsam legis obseruationẽ non esse iusticiam coram Deo, quemadmodũ Pharisei & pleriq; Iudæi falsò imaginabantur, & hac opinione fascinati contemnebant beneficia Messiæ, & promissionem Euangelij.*

IIII. *Quarta, vt interstitio sublato, vnum fieret ouile, vt vnus est pastor: & gentes nouo beneficio adficerentur, æquarentur Iudæis, & ad societatem Ecclesiæ adsciscerentur. Paulus inquit: naturales rami excisi sunt, vt gentes insererentur. Item: Iudæorum casus salus facta est gentibus.*

Ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus, in secula. Amen.

VT præcipuè propter Meßiam Filium Dei constituta fuit politia Mosaica: Ita huius populi præcipua fuit gloria, quod ex Iudeis natus est Christus omnipotens Deus: Summum etiam huius populi peccatum fuit, quod vnigenitum Dei Filium non receperunt: Sed eum blasphemijs conspurcarunt & crucifixerunt. Tradit autē hoc loco Paulus doctrinam de duabus in Christo naturis, humana & diuina in vna persona vnitis. Ex Iudæis est Christus secundum carnem: Est ergo Christus verus homo, carnem & sanguinem, corpus & animam habens. Est etiam æternus & omnipotēs Deus super omnia, natus de essentia ęterni patris. Atq; hæ duæ naturæ diuinæ, sunt vna hypostasis. Ex hoc igitur dicto, sumenda est doctrina de communicatione idiomatum.

Non autem quod exciderit sermo Dei.

PReocupatio est qua monet, non ita accipiendā esse hanc ipsius testificationem ac si oblitus esset Propheticarum concionum, quæ disertè huius populi abiectionem prædixerunt: Sed tantum eò quod ardentißimè expetat populi sui conseruationem ac salutem. Reuocat ergo se nunc ab illo ingenti dolore, quem capit ex populi sui interitu, & conuertit mentem ad verbum Dei, & ex eo docet hæc duo: Primò quod Ecclesia seu cœtus electorū

non pendeat ex carnali propagatione seminis A-
brahæ, nec à forma politiæ, vel ceremonijs Mosai-
cis, sed ab æterna Dei electione gratuita, & pro-
missione de Messia: Deinde quòd non ita sit abie-
ctus populus, vt nemo ex eis saluari amplius per
Christum possit: sed tantū ideò externam formam
politiæ sublatā, vt gentes ad societatem Eccle-
adsumerentur: Et incredulos tantū abiectos
Si quis ad Christū conuertatur, eum adeò non
cludi à regno & beneficijs Mediatoris, vt ex
gentium magis prouocetur ad fidem in Christum

Non enim omnes qui sunt ex Israel,
sunt Israel: neq; qui sunt semen Abra-
hæ, sunt & filij.

HIc iam ingreditur disputationem de electione
& de vera Dei Ecclesia, quę illa sit, vnde
scatur: quid eam constituat, vnde pendeat. Non
omnes qui sūt ex Israel, sunt Israel. Hoc est
omnes qui carnali pcreatione ex Iacob nati
sunt veri Israelitæ, electi ad vitā æternam:
qui sunt semē Abrahæ sūt filij, hoc est, hæ-
promissionis. Duplices hîc ponit Israelitas,
lios Abrahæ: Alios secundum carnē, alios secun-
dum Spiritum & promissionem. At docet hîc
postolus Paulus, ꝙ non omnes sint viua Ecclesiæ
membra ordinata ad vitam æternā, qui secundum
carnē ex semine Abrahæ Isaac & Iacob pro-

..n. Non enim carnali procreatione generatur, ..stituitur, & propagatur Dei Ecclesia, sed tan..m æterna Dei electione, promißione & Spiritu. ..eus enim ab æterno pro immensa misericordia ..elegit in filios, quos ad vitā prædestinauit. Et ..r promißionem & Spiritum S. eos regenerat, & ..filios adoptat, qui sunt futuri hæredes æternæ ..atitudinis: Neminem ergo agnoscit filium & ..æredem vitæ, nisi verbo & Spiritu regeneratū. ..oc est insigne & plane necessarium doctrinæ ..put, ostendens nobis originem Ecclesiæ, & quæ ..t vera & electa Ecclesia: de qua re semper præ..ipua fuit in genere humano controuersia: acre..llens multiplices errores cerebri humani. Varia ..sputat ratio de collectione Ecclesiæ; ac quia vi..et imperia constitui, defendi & transferri ad ..lios, vel generatione carnali, vel adoptione, vel ..signi virtute, laboribus, victorijs, vel consilio ..& electione subditorum, & similibus, imagina..ur sibi, eandem etiam esse rationem constituendi ..& propagandi Ecclesiam.

Ac latißime hi errores in mundo grassantur. ..Pharisæi cum quibus Paulo acerrimū de Ec..clesia erat certamen, gloriabantur, se esse popu..m Dei, nec eum posse deleri, quia essent nati ex ..nctißimis patribus Abrahamo, Isaaco, & ..raele, quibus facta esset promißio: Ero Deus ..us, & Deus seminis tui: Nihil interea pensi

 habe-

habebāt, quod essent sine pœnitentia, negligerent Dei promißionem, & oppugnarent Christum & Apostolos.

Alij cordatiores existimarunt viribus liberi arbitrij, videli. sapiētia, doctrina, iusticia, obedientia, virtute, labore, industria, imitatione, contentione, fieri homines filios Dei, & hæredes vitæ æternæ. Ita Nicodemus miratur plus requiri ab homine, quam præstare poßit. Alij existimarunt circumcisione, rituum obseruatione, multitudine sacrificiorum, παραδόσεων, & legis diuinæ impletione adoptari homines in filios Dei, & adscribi societati Ecclesiæ.

Alij excellentiæ donorum adscribunt, & putant inde nasci filios Dei, quòd præ alijs heroica sapientia, fortitudine, virtute, doctrina & similibus donis exornati sunt. Cæteris omnibus stolidiores sunt Pontificij nostri, qui ineptißimè ratiocinantur, Ecclesiam consistere in succeßione continua Episcoporum, in ijs locis vbi Apostoli docuerunt: & hoc esse infallibile signum Ecclesiæ Christi. Omnes hos errores, & quicquid præterea cæca ratio fingere & somniare solet, de collectione & propagatione Ecclesiæ, refellit hoc loco Paulus, & docet, falsißimas esse illas imaginationes de Ecclesia, & promißionem Dei: Ego ero Deus tuus, & Deus seminis tui, nequaquam esse ita intelligendam, ac si carnalis procreatio constituat

Dei

filios: sed ad Dei electionem, ad promißionem gratuitam, & ad Spiritus sancti operationem respiciendum esse. Si enim carnalis procreatio, vel circumcisio, vel obseruatio rituum, vel succeßio constitueret Ecclesiam: tum frustra esset patefacta promißio: frustra datus esset Meßias: non esset opus pœnitentia, nec cōtritione, nec fide. Nam externa natiuitas, electio, succeßio ordinaria, victoriæ, & similia sine fide haberi possunt, et sæpe perditißimis hominibus contingūt. Atq; sic totum Christi regnum euerteretur: Nec vllus usus esset doctrinæ Propheticæ & Apostolicæ. Plurimum igitur interest, vt isti errores refellantur & vera origo & solidum fundamentum Ecclesiæ monstretur. Cum Iudæi Christo obijcerent, se patrem habere Abrahamum, nunquam se seruiuisse: Respondet illis Christus: Vos ex patre diabolo estis, quia quæritis me interficere: Et nisi vos Filius Dei liberauerit, moriemini in peccatis vestris. Sic & Baptista: Ne dixeritis, patrem habemus Abramum: Potest enim Deus filios Abrahæ excitare ex lapidibus hisce. Firmiter igitur hoc statuamus, neq; natiuitatem ex sanctis parentibus, neq; succeßionem ordinariam, neq; cultus & ceremonias, neq; titulum Ecclesiæ, neq; vllam rem externam constituere Ecclesiam Christi, sed hanc pendere ab æterna Dei electione & generari per verbū promißionis, & Spiritum S.

Sed in Isaac vocabitur tibi semen: hoc est, non filij carnis, sunt filij Dei: sed filij promissionis reputantur in semen.

Primum Argumentum sumptum ab Exemplo Isaac. Plures fuerunt filij Abrahæ, vt Ismael: filius Hagar: & postea filij Keturæ: Et tamen de Isaac tantum pronunciat Spiritus sanctus: In Isaac vocabitur tibi semen. Hi dicentur filij Abrahæ qui ex Isaac nascentur. Duplices ergo posuit filios Abrahæ Deus: filios secundum carnem, & filios secundum Spiritum & promissionem. Carnalis enim generatio Abrahæ non constituit Ecclesiam: alioqui oportuisset Ismaelem præferri Isaaco. Monet hic Paulus accuratè expendendas esse promißiones diuinas, vt quæ sint vnicus fons omnis salutis. Ismael erat de semine Abrahæ, perindè vt Isaac. Sed promißio de semine benedicto Isaaco data fuit. Christus autẽ vnicum fundamentum est Ecclesiæ. Ergo non ad natiuitatem carnalem, sed ad promißionem, & filium Dei Iesum Christum respiciendum est, cum quærimus Ecclesiam.

Promissionis enim sermo est hic, iuxta tempus hoc reuertar, & erit Saræ filius.

Testi-

TEstimonio scripturæ probat suum Argumentum & monstrat discrimen inter natiuitatem Isaac, & Ismael. Ismael vsitato ordine natus est conceptus & natus. At Isaac præter naturæ ordinem ex sterili & effœta Sara. Promissio verò diuina fœcundam reddidit Saram: Atq; ita Isaac filius fuit promißionis. Sic & soli hi sunt spirituales filij Abrahæ, qui renascuntur ex promißione, per Spiritum sanctum: & sequuntur vestigia fidei Abrahæ. Paulus monet accuratè expendendam esse diuinam promißionem, quæ fuit causa natiuitatis Isaac: nec tantum respiciendam generationem Isaac sed inprimis generationem Meßiæ, seminis benedicti, & totius Ecclesiæ: Et quod Deus peculiari ratione semen Abrahæ nominat eos, qui ex Isaac nascituri essent. Ac promißio data Abrahæ de Isaac non tantum de multiplicatione seminis, possessione terræ Canaan, & constitutione regni loquebatur: sed imprimis ostendebat venturum Meßiam Iesum Christum, in quo colligit pater æternus æternam Ecclesiam, & constituit spirituale regnum.

Non solum autem, sed & Rebecca, ex vno Isaac patre nostro grauida facta: cum nondum nati essent, neq; quidquam boni vel mali fecissent, vt

iuxta electionem propositum Dei maneret: Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei: Maior seruiet minori.

Secundum Argumentum ab exemplo Iacob & Esau, quo probat Ecclesiam pendere à gratuita Dei electione, non à carnali natiuitate: neq; à viribus arbitrij, vel meritis operum. Illustre fuit argumentum de Ismael & Isaac, quod à promissione Dei pendeat, qui sint filij Dei: Sed hoc est illustrius: Nam Rebecca vterū gestauit ex vno Isaac patre nostro concipiens: & cum consuleret Dominum, antequam pueri nati essent, nec quicquam egissent vel boni vel mali, vox diuina respondit: Maior seruiet minori, hoc est, Iacob eligitur in populum Dei, & ad illum transferetur promissio de Meßia. Esau verò seruus constituitur, non adsumitur in populum Dei: Manifestißimè igitur apparet, natiuitatem ex sanctißimis parentibus, non efficere, vt quis sit viuum Ecclesiæ membrū: Nam quo ad natiuitatem, Esau erat primogenitus Isaac. Nec opera vel merita hominum quidquam faciunt ad constituendam electam Ecclesiam & hæredes vitæ æternæ. Cum enim nondum nati essent pueri, nec quicquam vel boni vel mali fecissent: dictum est ei: Maior seruiet minori.

Hoc

Hoc eſt, alterum elegit, alterum neglexit. Iacobum in fœdus & populum Dei adſumpſit: Eſau verò non adſumpſit in populum fœderis. Cauſam addit Paulus, vt ſecundum electionem Dei, propoſitum eius ſubſiſteret, non ex operibus: ſed ex vocante dictum eſt ei. Hic diſertiſſimè docet Apoſtolus: Electionem ſaluandorum nequaquam ex dignitate carnis, vel meritis operum, ſed ex gratuita & mera Dei electione pendere: Nec Deum vlla noſtra opera vel merita reſpicere: Sed liberrimum ſuum propoſitum, clementiam & voluntatem.

Si quis hic obijciat, ſcripturam in Moſe loqui de corporali beneficio, quo peculiariter Iacobus præ Eſau à Deo eſt adfectus: videlicet quòd ex ipſo naſciturus eſſet populus Dei, & ſemen benedictum, quòd poſteritas eius occupatura eſſet terram Canaan, & regnum habitura: ſciendũ eſt ſpiritum ſanctum in promiſsionibus diuinis ſemper ad ſpiritualia inprimis reſpicere, & Chriſtum benedictum ſemen eſſe finem totius politiæ, & omnium promiſsionum diuinarum. Vt igitur ex mera Dei electione & miſericordia proficiſcebatur, quòd Iacob adſumebatur in fœdus, conſtituebatur cum poſteritate populus Dei, accipiebat promiſsionem de naſcituro Meſsia: Ita & ſpiritualis illa gratia, quòd Iacobus ad vitam æternam eſt prædeſtinatus, quòd vocatus eſt miniſterio

Euangelij, quòd in ipso fides est accensa, quòd per Meßiam filium suum salutem æternam est adeptus ex solius Dei beneplacito, & gratuita electione profectum est.

Quòd verò Esau non est adsumptus in fœdus externum, nec accepit promißionem de Meßia, sed subiectus dominio Iacobi, ex eo non potest Deum iniusticiæ accusare: nihil enim ei debebat. Quin potius hinc discere potuit, si voluit sperare salutem æternam, eam in sola Dei misericordia quærendam esse. Gen. 36. Ac sperandum omninò est, Ismaelem & Esau tandem acta pœnitentia, & collocata fide in Mediatorem promissum: quam doctrinam à patribus Abrahamo & Isaaco didicerant: per Dei misericordiam salutem consecutos esse, etiamsi prærogatiua promißionis Iacobo datæ caruerint.

Quemadmodum scriptum est: Iacob dilexi: Esau odio habui.

TErtium Argumentum sumptum ex testimonio Dei, in Propheta Malachia: quo probat electionem, & totum salutis beneficium, tantum à Dei misericordia, proposito, & clementia pendere. Dominus in Malachia exprobaturus ingratitudinem populo: prius sua in populum Iudaicum beneficia commemorat: Nunquid Esau erat frater Iacob? quasi dicat: Eiusdem conditionis

erant duo fratres vterini, neuter quidquam prærogatiuæ habebat: neuter præstabat alteri: Et tamen Iacob dilexi: Esau odio habui. Ius primogenituræ, benedictionem potiorem, promißionem de Meßia, terram Canaan & regnum atq; sacerdotium, contuli Iacobo: Esau verò remoui ab externa societate populi Dei, & constitui seruum. Non ergo ex vlla dignitate, vel vllo operum merito pendent beneficia Dei, & imprimis salus sanctorum: sed ex mera Dei electione, bonitate & beneplacito. Non autem hinc colligendum est, quemadmodum Iacob gratis absq; omni merito diligitur: Ita & Esau gratis præter omne meritum premi odio Dei. Cum enim Deus sit iustus, neminem odit aut abijcit sine causa: Quia igitur de semine vicioso & polluto & iustißimæ iræ Dei subiecto natus est Esau, merito suo sustinet Dei odium. Sed dicis: Et Iacob fuit ex eadem infecta massa natus? fateor: Atq; ideò potuisset optimo iure & priuare eum suo beneficio & premere odio: sed diuitias bonitatis & misericordiæ in Iacobo demonstrare voluit: In Esau verò placuit exercere iudicium.

Rursus autem hic moneo, hæc testimonia de temporali & externo beneficio loqui: videlicet de promißione Meßiæ alligata ad certam familiam, de publica Ecclesiæ forma, & regno certo: Quantum enim ad Spiritualem benedictionem &

nem & participationem salutis attinet: nec Ismael nec Esau ab ea erant exclusi: quod inde est manifestum, quod vterq; fuit circumcisus, & doctrinam Abrahæ retinuerit. Rectè tamen hæc testimonia Paulus ad hanc causam de electione sanctorum ad vitam accommodat: Disertè enim ostendunt omnia Dei beneficia tantum à gratuita Dei electione, misericordia & beneplacito pendere.

Quid ergo dicemus, num iniusticia est apud Deum? Absit.

RAtio humana cum audit Iacob & Esau prorsus pari conditione esse natos, & neutrum altero meliorem esse: alterum tamen alteri prælatum: vnum electum: alterum relictum, grauiter offenditur: & Deum iniusticiæ insimulat, vt qui tyrannorum more, nō iuxta iusticiæ normam: Sed pro libitu in summis rebus agat. Pro sua enim sapientia vel potius stulticia ratio censet: Paria paribus tribuenda esse: aut vtrumq; ex corrupta massa natum relinquendum, aut vtrumq; eligendum. Hanc obiectionem, quæ non solum prophanis animis: Sed & omnium sanctorum menti obrepere solet: eò quòd animalis homo non percipit ea, quæ Spiritus Dei sunt: stulticia enim est ei, nec potest percipere. Hoc loco refellit Paulus,

lus, & demonstrat non esse iniusticiam apud Deum, etiamsi dissideat à iudicio rationis sanctorum electio: nemini enim facit iniuriam: cum totum electionis beneficium est gratuitum, & à sola Dei misericordia proficiscitur. Misericordia autem nequaquam pugnat cum iusticia. Ac Deus nemini quicquam debet, si neminem eligeret, aut nulli sua beneficia conferret, non tamen accusari de iniusticia posset. Prorsus eodem modo refellit maliciam humani ingenij, calumniantis Dei bonitatem Christus Matth. 20. Amice, inquit: numquid mecum pactus es denario? tolle quod tuum est & abi: Volo autem huic dare sicuti & tibi: an non licet mihi de meo facere, quod volo? An oculus tuus ideò malignus est, quia ego tam bonus sum?

Moses enim dicit: miserebor cuius miserebor, & clemens ero cui clemens fuero.

TErtium Argumentum ductum ab authoritate. Testimonio enim scripturæ probat, Deū non posse iniusticiæ accusari, etiamsi alios eligat ad vitam, alios in damnatione relinquat: siquidem immensa misericordia eligit eos, quos ordinat ad vitam. Misericordia verò adeo non pugnat cum iusticia, vt non minorem laudem mereatur quàm iusticia. Estq; testimonium grauissimum, & sen-

& sententia dulcißima: Ipse .n. Deus de cælo propria voce voluntatem suam testatur & exponit, qua ratione per filium collecturus sit æternam in genere humano Ecclesiam, videlicet non iuxta merita hominum: sed ex mera & gratuita sua misericordia, clementia, & bonitate. Quòd easdem repetit voces, docet beneficium gratuitæ electionis, iustificationis, & donationis vitæ æternæ, aliter explicari non posse, quàm miserationis & clementiæ vocabulis, nec vllam prorsus se habere meritorum rationem in hoc summo beneficio: repetitio sententiæ, & certitudinem voluntatis diuinæ, & immensam amplitudinem misericordiæ eius testatur.

Ac in sequente capite Exodi 34. ipse Deus hanc sublimem promißionem explicat; Ego sum Dominus Deus, misericors, beneficus, longanimus, immensæ beneficentiæ & veritatis: Custodiens misericordiam in mille; condonans iniquitates, transgreßiones & peccatum; apud quem innocens, non est innocens. Idem & Christus dicit in dulcißima promißione: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat; sed habeat vitam æternam.

Non igitur est currentis, neq; volentis, sed miserentis Dei.

EX superioribus testimonijs scripturæ conclusionem infert, quòd videlicet beneficium electionis, & tota hominis salus, nullo modo pendeat neq; à voluntate, neq; à cursu, vel conatu hominum: sed à sola Dei misericordia. Non est volentis: hoc est: voluntas vel studium, vel conatus, vel adsensus humanus, non sunt causa salutis æternæ: sed ea tantum à clementissima Dei voluntate pendet. Flagiciosè corrumpunt hunc locum, qui sic exponunt: Non est solius currentis, sed & miserentis. Atq; ita contra mentem Pauli beneficium salutis inter Deum & hominem partiuntur. Cum Paulus omnem cooperationem humanæ voluntatis in adipiscenda salute excludat: & soli misericordiæ Dei beneficium hoc adscribat.

Vim scripturæ & illi faciunt, qui ex hoc loco patrocinium Synergiæ quærunt: quòd homo possit ex sese velle & currere ad obtinendam salutem. Non enim oblitus est Paulus, quod ad Philippenses dixit: Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere. Hoc ergo hic vrget Paulus, quod salus æterna à voluntate, cursu, vel conatu hominis nō pficiscatur: sed tātū à Dei electione pposito, et misericordia. Est sane volūtas et cursus in homine, sed puersus, pposter9, canalis. Pharisæi currebāt, & iusticā sectabātur, sed puersō studio:

studio: magis obsistebant gratiæ Dei, & propriæ saluti: quam eam quærebant iuxta Dei verbum. Non ergo sequitur ex sententia Pauli, hominem ex sese posse verè expetere salutem, aut conari quod faciat ad obtinendam salutem: Ex carne velle & currere, plurimum differt ab eo quod est ex Spiritu velle & currere. Pauli mens est, qualiscunq; est carnalis hominis voluntas vel cursus vel conatus, in adsequenda salute, is tamen nihil iuuat nostram salutem: siquidem ea in sola Dei gratuita misericordia posita est.

Dicit enim scriptura ad Pharaonem: in hoc ipsum excitaui te, vt ostenderem in te potentiam meam: vtq; nomen meum annunciëtur in vniuersa terra.

QVartum Argumentum sumptum ab exemplo Pharaonis, & confirmatum testimonio scripturæ, quo probat à solo Dei proposito & voluntate pendere, vt quis eligatur & ad vitam ordinetur: siquidem in damnatione relinquat Deus quos vult: vt Pharaonem non elegit ad vitam, sed in damnatione reliquit: vsus tamen est hoc reprobro homine ad suam gloriam & ædificationem Ecclesiæ: auxit enim eum opibus, potentia,

tentia regno, honore: Sed Spiritum ei non dedit, quin potius foris offerendo illi lucem sui verbi, magis magisq; eum excæcauit, & in furorem adegit, vt conaretur astutè opprimere, & vi in seruitute retinere populum Dei. Hoc autem eo consilio fecit Deus, vt immensa sua potentia magis inclaresceret in orbe: Vtq; liberatio Ecclesiæ illustrior esset è manu tam potentis tyranni: atq; ita noticia Dei latè in orbe spargeretur. In Dei ergo arbitrio & voluntate positum est, vt alios faciat vasa misericordiæ: alios sinat esse vasa iræ, qualis fuit Pharao: quibus tamen iræ vasis ad amplificationem suæ gloriæ, & vtilitatem Ecclesiæ vti sapientissimè nouit.

Ergò cuius vult miseretur, & quem vult, indurat.

REpetit & inculcat conclusionem & principalem propositionem quantumuis ea absurda & durissima videatur rationi. Retundere enim atq; deijcere vult superbiam humani ingenij, quod sibi partes aliquas in comparanda salute vendicat, cum sit solius Dei beneficium, qui pro suo beneplacito, liberrima voluntate & clementissima misericordia & elegit quos vult: & electos vocat: & vocatis fidem inspirat: & credentibus spiritum sanctum largitur: & iustificatos æterna salute gratis donat; Vtq; in Dei arbitrio situm est

quos velit eligere: Sic in ipsius arbitrio est positũ, quos velit præterire & in damnatione relinquere. Non autem hinc colligendum est, vt salutis electorum sola Dei misericordia est causa: Ita & voluntas Dei est causa damnationis reproborũ: neminem enim relinquit & abijcit, nisi pollutum peccato & meritum mortem: Peccatum ergo quod hæret in homine reprobro est causa reprobationis & interitus: Et Deus in reprobro suam ostendit & exercet seueram iustitiam. Quòd ad phrasin attinet: Indurat quem vúlt: *retinuit Paulus formam loquendi vsitatam Mosi: eaq; non sic accipienda est, quasi Deus sit peccati causa: Sed quod permittat indurari impios, Et quia verbum Dei per accidens auget furores impiorum: Tum quòd Deus iusto iudicio excæcat corda hominum vt suum contemptum seuerè puniat.*

Dicis igitur mihi: Quid ergo quæritur? voluntati eius quis resistit? Verum ò homo tu quis es qui litigas cum Deo? Num opus dicit factori suo cur me sic fabricasti? An non habet figulus potestatem luti, vt ex eadẽ massa faciat

aliud

aliud vas in honorem, aliud in ignominiam?

Quia sublime Dei iudicium, quod sequitur in colligēda & sanctificanda Ecclesia planè est absconditum & alienū ab ingenio humano: ratio se continere non potest, quin subindè obganniat Deo, eius opera quodammodo in ius vocans, & de æqualitate & iusticia eum accusans. Non enim intelligit atrocitatem peccati, nec seueritatem iusticiæ diuinæ, nec immensitatem misericordiæ, nec inexhaustam profunditatem diuinæ sapientiæ. Vt ergo Deum insimulat iniustitiæ: Ita seipsam omni culpa liberat, & planè absoluit. Si, inquit, Deus miseretur cuius vult, & quem vult indurat, atq; ita non in hominis, sed in Dei arbitrio & voluntate est situm, vt quis vel eligatur ad vitam, vel relinquatur in damnatione: Ergo Deus causam non habet cur irascatur reprobris: Et cur tanta vehementia arguit homines impios: quomodo exercebit iudicium: Nemo enim eius voluntati resistere potest. Hanc blasphemam proterviam rationis, intendentis litem DEO conditori, compescit & refellit Apostolus, admonens eam suæ originis. Quid est iniquius quàm vt opus litiget cum suo fabricatore? Cum ergo DEVS sit conditor hominis, nullo modo decet hominē cum suo factore litigare. Impij & superbi

homines alia refutatione nō sunt digni, quia enim ex mera superbia & petulantia Deo litem mouent, merito reprimuntur hac seuera castigatione, quòd indignum sit lutum rationes poscere suæ formationis à figulo suo.

Pios etiam hac graui refutatione docet, sublime & arcanum mysterium electionis tum rectißimè à nobis intelligi, cum immensam Dei Maiestatem expendimus: & vicißim vilitatem naturæ nostræ fatemur. Et nos totos arbitrio & potestati diuinæ permittimus, & nos formari sinimus: Sicuti lutum tractatur & formatur à figulo.

Nec tamen ratio hinc obtinere potest quod culpa vacet. Massa enim tota ex qua Deus alia vasa in honorem format: alia ignominiæ destinat: infecta & polluta est peccato. Condiderat Deus ab initio humanam naturam puram, iustam, rectam: sine omni labe peccati: Sed propria sponte & libera voluntate abiecit hanc innocentiam: & sese peccato cōmaculauit, & in morte demersit. Ex hac verò peccato contaminata massa format Deus vasa misericordiæ destinata ad gloriā: quo opere immensā suā misericordiā & sapientiā demonstrat. Alia vasa ex eadem corrupta massa relinquit ignominię, iusto suo iudicio, nemini faciens iniuriam. Non ergo habet homo, quod queratur: frustra impij sese excusare, & culpæ eximere nituntur.

tentur. Optimo iure Deus in extremo die suum exercebit iudicium.

Similitudo de figulo & luto, qua & Iesa. Cap. 46. & Iere. Cap. 18. Vsi sunt: Sic dicit Dominus: sicuti lutum in manu figuli, sic vos estis in manu mea: perspicuè docet, totam hominis salutem in solius Dei manu & clementißima voluntate positam esse. Et quod prorsus nulla sit συνεργία, id est, cooperatio humanæ voluntatis in conuersione hominis ad Deum: Sed sicut lutum in manu figuli habet se mere paßiuè, sic & mens & voluntas humana & totus homo est subiectum merè patiens, in quo spiritus sanctus per verbum accendit lucem & operatur vitam. Nec tamen hinc sequitur, vt Synergistę calumniantur, nullam fieri mutationem in homine, & hominem omni sensu priuari, vt truncum. Omnino enim fit mutatio in homine. Nam tenebræ mentis pelluntur, & in ea noua lux accenditur, voluntas conuertitur ad Deum, cordi inspiratur dilectio Dei: Verum hi noui motus non ab homine, qui totus est peruersus & mortuus in delictis, sed à spiritu sancto proficiscuntur, atq; ideò ipse adsensus, seu nutus voluntatis qui sequitur trahentem Deum, & amplectitur promißionem Euangelij, est solius spiritus sancti merum & donum & opus.

Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam: tulit in multa patientia vasa iræ destinata ad interitum: Et vt patefaceret diuitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparauit ad gloriam.

CVriosa & superba ratio vix patitur se compesci, nisi rationes consiliorum Dei audiat. Monstrat ergo Paulus grauißimas causas consilij diuini, cur Deus non totum genus humanum elegerit ad vitam, sed magnam partem in damnatione reliquerit, & quidē tres causas recenset.

I. Prima est, vt ostenderet iram suam, hoc est, intererat iusticiæ Dei, vt seuerum Dei iudicium aduersus peccatum conspiceretur: Reliquit ergo magnam hominum partem in damnatione æterna, vt pœna eorum in omni æternitate diceret testimonium, Deum verè & horribiliter irasci peccato, & sanctißimum esse.

II. Secunda, potuisset Deus momento delere omnes impios, & in nihilum redigere vasa iræ: sed magna patientia tulit ea atq; reliquit, vt eis quoq; ad suam gloriam vteretur, & ipsis in mundo aduersus Ecclesiam furentibus occasionem haberet declarandi orbi suam immensam & sapientiam

entiam & potentiam. Siquidem colligit, defendit, seruat, & saluat Ecclesiam, frementibus licet inferorum portis.

III. Tertia causa est: vt collatione interitus reproborum, conspectior & illustrior sit amplitudo gratiæ & misericordiæ Dei, quam præstat & gratis largitur electis. Omnes enim meriti eramus eiusmodi damnationem, qualem reprobi sustinent: Sed immensa Dei misericordia nos damnationi exemit: & per Christum in regnum lucis & gloriæ collocauit.

His grauißimis causis contenti simus, nec quæramus aliquid vlterius in hoc arcano Dei mysterio: Et quia videmus etiam damnationem reproborum seruire gloriæ Dei, & salutem Ecclesiæ illustrare, adoremus Dei sapientiam, & grati celebremus ingens beneficium.

Vocabulum l(Tulit magna patientia.) obseruatione dignum est: Innuit enim Paulus, Deum non esse causam interitus impiorum, nec à Deo esse quòd sint vasa iræ: Hominum enim natura sponte defecit à Deo, & seipsam in mortem præcipitauit, Deus autem tulit ea vasa iræ, non cum voluptate, sed magna patientia: Vellet enim Deus hominem esse sine peccato: Quia verò peccatũ inuasit human am naturã, etsi potuisset, tamen nõ voluit eam delere; Sed potius tolerauit & sustinuit,

nuit, vt iudicium suum aduersus peccatum demonstraret.

Quos & vocauit nos non solum ex Iudæis, sed & ex gentibus.

HActenus docuit & validißimis Argumentis probauit Paulus, electionem sanctorũ prorsus esse gratuitam, nec in hominis arbitrio, sed in Dei beneplacito sitam esse, vt quis sit de numero saluandorum. Ex quo euidentißime sequitur, Ecclesiam nõ constitui vel carnali procreatione, vel externis ceremonijs, & politia, vel viribus liberi arbitrij: Sed tantum clementißima Dei voluntate, qua & eligit sanctos, & electos vocat, & vocatis largitur Spiritum sanctum, Vt per hunc credant in Filium Dei, & sanctificentur ad vitam æternam. Vnde porro sequitur, non tantum Iudæos esse Ecclesiam, sed ad regnum Dei pertinere omnes quicunq; in omnibus gentibus per Euangelium vocantur ad pænitentiam, & Spiritu sancto regenerantur ad vitam. Atq; ita transit hic ad doctrinam de vocatione gentium, & docet promißionem de vita ęterna non tantum Iudæis, sed & gentibus datã esse. Quia verò difficile erat statuere, Deum ignoscere velle gentibus, idolatris, blasphemis, ignaris Dei, & pollutis horrendis sceleribus, easq; donata remißione peccatorum, & concessa

conceſſa Luce Euangelij admittere ad ſocietatem Eccleſię, communionem ſacramentorum, & conſuetudinem vitæ æternæ: Paulus multis grauiſſimis testimonijs Prophetarum docet, Deum iamdudum id apud ſe ſtatuiſſe & promiſiſſe.

Eſt autem & vocatio gentium euidentiſſimum Argumentum, quòd nec circumciſio, nec legis Moſaicæ obſeruatio ſit iuſticia coram Deo: Multi enim Ethnici non circumciſi omnibus temporibus ſunt per fidem in promiſſum Mediatorem ſaluati. Vt Pharao pius nutricius Iſraelis. Abimelech in Gerar. Rahab, Ruth, Arafna Rex Iebuſitarum. Regina Sabea. Naamam Syrus, Darius Medus. Cyrus. Nebucadnezar. Rex Niniuitarum conuerſus per Ionam. Artaxerxes Longimanus, & alij plurimi: qui cum nec circumciſionem, nec alias leges Moiſis ſuſceperint, imò multis peccatis polluti fuerint, & tamen gratiam conſecuti ſint, luculentum dicunt teſtimonium, quòd iuſticia coram Deo non veniat ex operibus legis, ſed ex mera gratia, & immenſa miſericordia Dei, propter Chriſtum Mediatorem per fidem. Atq; huc pertinet totus liber actorum Apoſtolicorum, cuius præcipuum argumentum eſt: quod Lucas ex concionibus Apoſtolorum, & exemplis gentium iuſtificatarum diſertè probat, iuſticiam coram Deo non pendere ex obſeruatione legis

Mosaicæ, sed à gratuita Dei misericordia & bonitate.

Euidenter etiam conspicitur in vocatione gentium sententia dulcißimi dicti Paulini, Vbi abundauit peccatum, ibi superabundauit gratia: Omnes enim historię testantur, pollutißime vixisse gentes, parricidijs, incestis cõsuetudinibus, fœdis libidinibus, idolomania, & omnis generis sceleribus contaminatißimas fuisse: Et tamen quotquot receperunt doctrinam Apostolorum, abluti sunt sanguine Christi, donati sunt remißione peccatorum, & cooptati hæredes vitæ æternæ. Nemo igitur est in toto orbe terrarum, quantumuis ingenti mole peccatorum prematur, qui causam habeat desperandi de Dei misericordia.

Deinde testatur vocatio gentium, quod apud Deum non sit prosopolepsia; quemadmodum & Petrus ex vocatione gentium rectè colligit, Actor. 10. Quod in omni populo, omnis qui timet Deum & operatur iustitiam, placeat Deo.

Adhæc ostendit nobis amplitudinem regni Christi, quod non circumscribitur angustis limitibus terræ Israeliticæ: Sed diffusum est per totum orbem terrarum. Omnes enim gentes vbiuis terrarum, ad regnum Christi pertinent: DEVS enim vnigenitum filium suum non tantum populo Iuda-

lo Iudaico: Sed toti mundo dedit: Et Christus agnus Dei non tantum Iudæorum, sed totius mundi peccata portauit.

Et Deus constituit Messiam super omnia opera manuum suarum: Non ergo tantum Iudæis, sed & gentibus patet accessus ad beneficia Mediatoris.

Vnde porrò sequitur non tantum Israelitas esse Ecclesiam electam ad vitæ æternæ societatē: Sed etiam eam ex gentibus colligi, quod cum omnibus temporibus factum sit, etiam durante & maximè florente politia Mosaica, tū inprimis factum est tempore noui Testamenti, & Christo ex mortuis resuscitato, & ad cælos translato. Quia enim militia populi Iudaici tum exhibito Messia finem habebat: & politia tota propter occisum filium Dei, & contemptum verbi diuini penitus exscindenda erat, vt nihilominus certam haberet Deus Ecclesiam & exemplo gentium Iudæos prouocaret ad fidem, magna bonitate ipsis dedit lucem Euangelij, adsciuit eas ad societatem Ecclesiæ, æquauit eas Iudæis: conuertit eas magno numero ad Deum, effudit in eas dona spiritus sancti, & ministerium docendi Euangelium inter eas instituit. Hæc grauissima & amplissima doctrina in hoc Argumento Pauli expendenda

Voca-

Vocabo non populum meum, populum meum: & non dilectam, dilectam.

Hoc est: gentes quæ abiecerant promißionem de Meßia, & tetra idola, & blasphema sacra excogitauerant: quapropter eas Dominus abiecit, nec pro populo agnouit: illæ consequentur misericordiam à Deo, & rursus vocabuntur ad pœnitentiam per ministerium Apostolorum: & per fidem adsciscentur ad societatem sanctæ Ecclesiæ.

Iesaias verò clamat super Israelem, si fuerit numerus filiorum Israelis tanquam arena maris, tantum reliquiæ saluabuntur.

Hoc Esaiæ testimonio rursus docet Apostolus, non omnes qui ex Israel sunt nati, saluatos esse, carnalis enim procreatio non constituit filios Dei: sed tantum reliquias & exiguum numerum Israelitarum saluatum esse, videlicet qui Spiritu Dei fuerunt regenerati, promißioni de Meßia verè crediderunt, & in fide ad vitæ finem perstiterunt.

Sermonem consumans & abbreuians in iusticia: quoniam rem abbreuiatam

uiatam faciet Dominus exercituum in vniuersa terra.

Retinuit Paulus vsitatam versionem 70. interpretum. In hebræo autem habetur: consumatio concisa exundans erit iusticia. Nam consummationem, & eam quidem definitam faciet Dominus in vniuersa terra. Vaticinatur Propheta de excisione & deletione populi Iudaici: Israelitæ enim imaginabantur, politiam Mosaicam, & regnum perpetuò duraturum, etiamsi omnis generis impietates exercerent. Monet ergo Iesaias, illos vehementer errare: siquidem certò decreuerit & præfiniuerit Deus se euersurum & aboliturum esse politiam Mosis cum omnibus ceremonijs & legibus, & ipsum populum ad internecionem vsq; excisurum. Ita tamen Deus pro admiranda & immensa sua sapientia populi excidium & euersionem gubernabit, vt tum iusticia Dei inundet, id est, copiosissimè profluat & totam terram occupet. Hæc iuxta Esaiæ vaticinium impleta sunt. Dominus enim fecit consumationem, id est, finem fecit politiæ Mosaicæ: aboleuit sacerdotium Aaronis, euertit templum, & totum populum Iudaicum excidit & deleuit. Hæc ipsa autem vastatio fuit inundans iusticia: hoe est, in ipso excidio populi Iudaici, quo videbatur tota interitura Ecclesia; fons iusticiæ & omnium beneficio-

neficioru Christi largißimè & vberrimè profluebat: Ipse enim Meßias ex morte resuscitatus & collocatus ad dexteram patris, effudit Spiritū sanctum visibiliter super Apostolos & Ecclesiam. Apostoli & ad Deum conuersi Iudæi sparserunt lucem Euangelij per totum orbem terrarum: gentes sunt cooptatæ ad societatem Ecclesiæ: Non solum multi ex Iudæis, sed & plurimi gentiles in omnibus regnis & nationibus amplexi sunt doctrinam Euangelij: liberati à peccato & morte, & consecuti sunt iustitiam & vitam æternam. Nullo vnquam tempore inde à condita Ecclesia, adeò floruit Ecclesia, & tam admirabiliter creuit atq; tempore excidij populi Iudaici, & docentibus Apostolis Euangelium.

Non est igitur quod vereamur ne intercidat Ecclesia ruentibus imperijs, aut facta Ecclesiarum & Scholarum dißipatione: Deus enim nouit moderari euentus, vt quę nos existimamus certißimum interitum allatura Ecclesiæ: ea maximum ei dent incrementum.

Quemadmodum & Iesaias prædixit, nisi Dominus reliquisset nobis semen, sicut Sodoma & Gomorrha essemus.

Idem

IDem probat alio testimonio Esaiæ, quòd videlicet Ecclesia non pendeat à multitudine populi Iudaici: Sed quòd Deus maiorem populi partem abiecerit, & deleuerit: & quòd tamen reliquias sibi ex populo elegerit & seruauerit: Quódq; singulare Dei beneficium & opus sit, quòd non vniuersus populus à Deo sit abiectus & deletus. Sicuti ex Sodomitis & Gomorris nemo est seruatus: Ita ex vniuerso populo Iudaico nemo saluatus fuisset: omnes perijssent libero suo arbitrio: Nisi Dominus singulari clementia & bonitate semen sibi seruasset, hoc est, per Spiritum sanctum aliquos in Filios Dei adoptasset. Hi ergo sunt Filij Dei, electa Ecclesia & semen sanctum, qui diuina clemētia vocantur & seruantur. Hîc diligenter expendendus est locus de stupenda paucitate Ecclesiæ, ne ea offendamur: Sed sciamus sic placuisse Deo Patri, quòd constituerit dare regnum cælorum pusillo gregi.

Quid ergo dicemus? quod gentes, quæ non sectatæ sunt iusticiam, iusticiam adeptæ sint: eam verò iustitiam quę est ex fide. Israel verò sectans legem iustitiæ, iusticiæ legem nō est adsecutus: Quamobrem? quia non ex fide, sed tanquam ex operibus legis.

Quia

Quia Paulus meminit reiectionis Iudæoru & adſumptionis gentium in Eccleſiam, cau monſtrat vtriuſq; euentus: & modum oſte quo Iudæi exciderunt gratia Dei: gentes v eam ſunt conſecutæ.

Rationi valdè iniqua videbatur hac c mutatio: quòd videlicet gentes idolatræ, bla mæ, ignaræ legis, & pollutæ multis ſceleri conſequerentur gratiam, & iuſticiā apud De Iudæi verò qui totis viribus contendebant v re ſecundum legem, & obtemperare Dei man tis, pellerentur à facie Dei, & iuſticia ſpolia tur. Sed Paulus docet, hoc Dei iudicium eſſe ſtiſsimum: Gentes enim quæ non erant ſectatæ ſticiam: hoc eſt, quæ vixerunt ſine lege, & taminarunt ſeſe ſceleribus, apprehenderu ſticiam: hoc eſt, Deus pro ſua immenſa miſer dia, agentes pœnitentiam, & credentes in Me torem Ieſum Chriſtum, recepit in gratiam, d uit eas remiſsione peccatorum, iuſticia, & v æterna. Iſrael verò ſectando legem iuſticię, le iuſticiæ non eſt adſecutus: quia Iſrael in lege operibus quæſiuit iuſticiam, & voluit pro operibus ſatisfacere Deo, & mereri vitam nam: quòd naturæ humanæ in hac imbecill prorſus eſt impoſsibile: nemo enim poteſt i re legem Dei: beneficia autem Mediatori Chriſti, quæ offert Deus in Euangelio, aſper

Idcircò iusticiæ legem non sunt adsecuti, id coram Deo non sunt iustificati, beneficiorum risti, qui solus largitur iusticiam & vitam, non facti participes: Legalis enim & carnalis iu-ia Israelitarum non fuit spiritualis & plena is obseruatio & iusticia, quæ coram Deo consi-ret: Sed tantū externa disciplina, simulata iu-ia, & metu vix extorta obedientia. Deus au-n requirit perfectam obedientiam & iustici-: Ea sola reperitur per fidem in Dominum no-um Iesum Christum, qui pro nobis legem imple-, in quo & propter quem pater ex mera mise-ordia peccata donat, & iusticiam imputat cre-nti. Idcircò Paulus addit: Quia nō ex fide, sed operibus legis, *quasi dicat hæc causa est cur stratisint iusticia Iudæi, quia eam in operibus prijs quæsiuerunt: Gentes verò quę agnoscunt deplorant sua peccata, & iniusticiam, confu-nt autem fide ad Mediatorē Iesum Christum, piscūtur iusticiā: peccata enim illis remittun-propter Christum: & constituuntur hæredes æ æternæ.*

Impegerunt enim in lapidem of-fensionis: Quemadmodum scriptum: Ecce pono in Zion lapidem offen-onis, & petram scandali: & omnis qui edit in eo, non pudefiet.

Figurata oratione idem repetit, quod supra dixit; nimirum Israelitas non esse adsecutos iusticiam: sed potius in Christum impegisse. Et subnectit duo testimonia ex Propheta Iesaiæ: quorum altero probat ruinam Iudæorum, altero salutem gentium per fidem.

Propheta Iesaias nominat Christum lapidem offensionis, & petram scandali. Item; laqueum & tendiculum, duabus domibus Israelis. Non quod Christus vlli hominum sit ruinæ causa: sed quia regnum Christus gerit planè diuersum à iudicio rationis: Ideò sapientes huius mundi in eo vehementer offenduntur: Populus quærit opes & voluptates: At Christus non habet, vbi reclinet caput. Et qui volet me sequi (inquit) tollat crucem suam. Potentes gubernatores, tale Christi regnum & doctrinam expetunt, quæ nihil moueat certaminum vel turbarum: quæ non offendat potentum animos. At Christi regnum & doctrina sine certaminibus in hoc mundo esse non possunt: opponit enim se mundus Christo totis viribus: Et humana natura captiua Satanæ ægrè fert taxari suã impietatem: potentes ergo Christum cum sua doctrina & toto regno auersantur, vt facem sediotium, & impedimentum salutaris pacis. Sapientes & Philosophi expetunt Euangelium quod congruat cum rationis iudicio: sed tota doctrina Christi de ipsius persona, regno, beneficijs, iudicio, & vita ater-

æterna, est longè posita supra omnem captum humani ingenij: & tota videtur absurdißima rationi: Homines sancti & iusti coram mundo, nolunt sibi detrahi laudem iusticiæ, & eiusmodi quærunt Christum, qui ipsorum iusticiam & sanctitatem admiretur, & æternis præmijs dignam censeat.

Quia verò Christus eiusmodi circumfert doctrinam, quæ damnet totius mundi iusticiam & sanctitatem, & tantum in mediatore offerat veram iusticiam & sanctitatem coram Deo: execrantur eum.

Hoc modo non solum gentes ignaræ Dei, sed maxima pars in populo Iudaico impegit in Meßia tanquam in lapide offensionis. Non enim in vera pœnitentia & fide sese subiecerunt consilio & voluntati Dei, & regno Meßiæ spirituali: sed contumaciter pro arbitrio formare voluerunt Meßiam & regnum eius: spiritualia Christi beneficia, quòd esset futurus victima pro peccato, quòd esset deleturus potentiam Satanæ, & instauraturus iusticiam & vitam, aspernabantur: Confidebant enim se proprijs viribus satisfacturos legi, & impetraturos iusticiam coram Deo: Tantum verò terrena bona à Meßia expectabant: impegerunt igitur: Nam iusticiam coram Deo non sunt adsecuti: sed à Deo planè sunt abiecti.

Qui verò crediderit, non pudefiet: Vt Christus impijs & superbis est lapis ruinæ & offensionis: Ita agentibus pœnitentiam, fractis corde & credentibus in ipsum, est causa resurrectionis: Vt Simeon testatur: Et Esaias nominat sanctuarium: vel sanctificationem. Item: lapidem probatum, angularem, preciosum, solidißimum: quo nimirum firmiter & tutò niti poßimus. Atq; ita docet gentes per fidem in Christo surrexisse, & iusticiam & vitam adeptas esse. Summa, Christus est lapis, qui omnia comminuit: qui ceciderit super ipsum, confringetur: super quemcunq; verò ceciderit, conteret eum. Matth. 21. Nihil est igitur totus mundus: solus Christus est omnia. Et qui fatentur se nihil esse, & ad Christum fide confugiunt, hi surgunt in Christo ad iusticiam & vitam æternam.

CAPVT X.

*Fratres propensa quidem voluntas cordis mei, & deprecatio quæ fit ad Deum pro Israele, est ad salutem.

IN hoc decimo capite Paulus latiùs exponit causam reiectionis Iudæorum: nimirum incredulitatem, fiduciam propriæ iusticiæ, contem-

ptum beneficiorum Christi, & in erroribus contumaciam. Constituit enim Deus tantum per & propter Mediatorem in fide iustificare & saluare Ecclesiam: & extra Christum nullius hominis acceptare iusticiam. Iudæi verò nec legis sententia rectè percepta, nec Euangelio intellecto, fingebant ideò datam ipsis esse legem, vt eius obseruatione coram Deo essent iusti. Conabantur igitur aliquo modo viuere iuxta legem, studebant externæ disciplinæ, imaginabantur eam esse perfectam coram Deo iusticiam: magno studio tuebantur & cumulabant ceremonias Mosaicas. Promißiones verò de Meßia planè corrumpebant & de regno mundano interpretabantur. Spiritualia verò officia & beneficia Mediatoris prorsus sepeliebant.

Dum igitur Iudæi suam conantur stabilire iusticiam, planè obluctantur & resistunt iusticiæ Dei: Legis enim iudicium planè euertunt: corruptionem humanæ naturæ prorsus negant: Christum verò cum tota sua iusticia & regno superbè aspernantur & persequuntur. Hanc sententiam multis grauißimis Argumentis & testimonijs comprobat in hoc capite. Deindè latius declarat quomodo gentes sint receptæ in societatem Ecclesiæ: videlicet non suo merito vel propter iusticiam: sed per gratuitam prædicationem Euangelij, per quam in ipsis accensa est fides in Mediato-

rem Iesum Christum: atq; hoc ipsum scripturæ testimonijs probat. Primum autem repetit testificationem sui amoris erga populum suum: ne quis suspicetur eũ ex odio ista scribere: sed potius vt eos doceat doctrinam necessariam, & ad salutem inuitet.

Testimonium enim do eis, quòd Zelum quidem habeant, sed non secundum scientiam.

CAusam sui amoris erga populum, & simul causam reiectionis ostendit. Testimonium illis præbeo inquit, quòd Zelo Dei ardent, conantur tueri & obseruare legẽ: pugnant pro ceremonijs & sacrificijs sed citra scientiam: id est, non iuxta verum intellectum verbi diuini, non ex vero Spiritu & fide. Hîc discant adolescentes quid sit verus Zelus, nimirum seria & ardens Dei dilectio & nominis ipsius, orta ex vera in Deum fide, & accensa à Spiritu sancto, qua homo impulsus & inflammatus posthabitis omnibus vitæ periculis conatur Dei nomen & gloriam tueri, & vindicare. Zelo accensus erat Phineas trucidãs scortatorem Israelitam cum scorto Midianitico. Zelo accensus erat Moses trucidans Ægyptium percussorem Israelitæ. Zelo accensus erat Dauid arma sumens contra Goliath. Sic Elias Zelo motus trucidauit Prophetas Baal. Et Christus eijciens venden-

vendentes & ementes è templo, dicit: Zelus domus tuæ comedit me.

Oportet autem hunc Zelum regi luce verbi diuini, vera fide & motibus ortis à Spiritu sancto: humani enim cordis motus quo sunt vehementiores, hoc minus seruiunt gloriæ Dei. Damnat scriptura intempestiuum Zelum Saul interficientis Gibeonitas: non enim regebatur verbo, & Spiritus sancti ductu. Sic iniustus erat Zelus Simeonis & Leui, qui arreptis gladijs Sichimitas interfecerunt, quibus pacem dederant. Grauiter obiurgat Christus Apostolos Ioannem & Iacobum, quòd iniusto Zelo ardebant perdendi Samaritanos propter denegatum hospicium.

Videndum est igitur vt Zelus regatur Dei verbo, & vera fide, & non ex impatientia carnis, sed ex instinctu Spiritus sancti proficiscatur. Iudæi habebant aliquem Zelum seruandi & tuendi legem: sed non intelligebant mentem legis: erant sine pœnitentia, sine fide in Christum: imò opponebant se iusticiæ fidei, quo inprimis impellebat Lex.

Ignorantes enim Dei iusticiam, & propriam iusticiam stabilire quærentes, iusticiæ Dei non sunt subiecti.

Vt supra in fine Noni capitis ex Prophetis Iesa: & Osee probauit reiectionem populi Iudaici ob diffidentiam. Ita hic pluribus Argumentis docet populum Israel non esse Ecclesiam Dei, nec iustum coram Deo: quia resistat Euangelio de iusticia fidei per Mediatorem concionāti: Est igitur hoc secundum Argumentum sumptum à natura contrariorum: & amplificatum causa efficiente iniusticiæ.

Ex Diametro inter se pugnant iusticia hominum propria, & iusticia Dei, nec simul stare possunt.

Sed Iudæi ignorantes iusticiam Dei, propriam statuere conati sunt.

Fieri ergo non potest, vt iusticiam Dei consequantur.

Mirum autem alicui non satis attendenti doctrinam Pauli videri posset: quomodo hominum iusticia propria, ex diametro pugnet cum iusticia Dei, cum potius hominum iusticia videatur effectus iusticiæ diuinæ: sed verissima est Pauli Argumentatio: idq; hoc modo intelligendum est. Cum homo adeò sit peccato corruptus, vt perfectam obedientiam legi nequaquam præstare poßit: promulgauit Deus suam legem, in qua postulat vt homo agnoscat suam immun-

diciem

diciem & prauitatem, & quod damnationem æternam ſit meritus. Deinde ne homo territus conſpectu iræ Dei, & ſuæ impuritatis rueret in deſperationem, reuelauit de cœlo ſuam iuſticiam: quod remittere velit credentibus peccata, propter obedientiã Chriſti, & imputare eis iuſticiã.

Quando ergo homines non intellecta mente legis, non agnoſcunt ſuam deformitatem, peccata, & culpam: ſed operibus ſuis adſcribunt iuſticiam coram Deo: certè ſtabiliendo propriam iuſticiam, ex diametro pugnant contra Dei iuſticiam: Dei enim iudicium ſecurè contemnunt: Deum accuſant mendacij & iniuſticiæ, vt qui falsò criminetur totum genus humanum: & homines innocentes ſine cauſa adiudicet morti æternæ. Aſpernantur remiſsionem peccatorum: contemnunt beneficia Mediatoris, manent expertes fidei: & filium Dei extrema contumelia adficiunt. Humana igitur iuſticia, quæ conatur coram Deo ſubſiſtere, duplex eſt iniuſticia. Mirum ergo non eſt abijci Iſraelìtas. Et hîc diſcant omnes iuſticiarij, quàm fœdè hallucinentur: ſiquidem teſte Paulo bellum gerunt cum iuſticia Dei: & dum ſibi de iuſtitia coram Deo blandiuntur, iuſtum Deum extrema contumelia adficiunt.

Finis enim legis Chriſtus ad iuſticiam omni credenti.

TErtium argumentum ab officio legis. Ipsa, inquit, Lex flagitat, vt tantum in Mediatore per fidem quęramus iusticiam. Hoc enim fine lata est Lex, vt nos deducat ad agnitionem nostrarum sordium, & doceat nos quòd vera iusticia coram Deo careamus, quòd iram Dei prouocauerimus, & peccatis nostris præsentes & æternas pœnas meritissimus. Nec tamen voluit Deus vt sub onere peccati succumberemus: sed Lex ipsa nos cogere & impellere debuit ad quærendum Mediatorem in Euangelio promissum, vt per ipsum impetremus in fide iusticiam & benedictionem. Qui ergo nec naturæ suæ immundiciem agnoscunt, nec seriò iram Dei expauescunt, nec in Mediatorem promissum confidunt, hi legi nequaquam obtemperant, sed ipsa etiam lege condemnantur.

Diligentissimè obseruandum est hoc insigne dictũ Apostoli: finis legis est Christus: non enim tantum docet quis sit præcipuus vsus legis diuinæ: sed etiam vniuersam legem, Mosen, & omnes Prophetas hîc luculenter exponit. Monet enim vniuersam legem Dei ad Christum referendam esse: hoc est, tota Lex ad hoc nobis seruire debet, vt cogat nos currere ad Christum Mediatorem: Et cum Christum adprehendimus: tum legi planè est satisfactum. Nec habet Lex quidquam amplius quod à nobis flagitet.

Cum

Cum ergo legimus in Mose: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & proximū tuum sicut teipsum: hoc sensu accipi debet: Tu quidem homo teneris diligere Deum ex toto corde, & proximum sicuti teipsum: sed quia id non præstitisti nec præstare potes ob corruptam naturam, meritus es damnationem. Expauesce igitur iram Dei, agnosce tuam immundiciem, & age seriò pœnitentiam. Deinde confugito ad Mediatorem in Euangelio promissum: statue hunc suo loco impleuisse legem, & pro tuis peccatis satisfecisse iudicio Dei: In hunc crede vt eius obedientia tibi imputetur: Ita in Christo habebis legis finem & impletionem.

Sic cum audimus in Mose: Maledictus omnis, qui non permanet in omnibus his quæ scripta sunt in libro legis huius: sic intelligenda sunt: Omnino agnoscere & fateri debes ô homo, quod non seruaueris nec seruare potes omnia quæ in lege scripta sunt: Subiaces ergo maledictioni diuinæ, quæ te præmeret in infernum: sed accurre ad Mediatorem Iesum Christum, is est finis legis: is factus est maledictum pro nobis, vt nos acciperemus benedictionem promissam Abrahæ. Et in summa vniuersa Lex ad Christum est referenda.

Multa sunt amplissima doctrinæ capita in hoc breuissimo & simul grauissimo dicto Pauli.

I. Primum

I. Primùm enim docet nos Apostolus, quis sit præcipuus vsus legis, non vt iustificet hominem, sed vt reuelet & abundare faciat peccatum: rectè valentibus enim non est opus medico. Cum ergo Christus sit finis legis: necesse est ideò latam esse, vt vulnera nobis monstraret.

II. Secundò, testimonium est hæc sententia, quòd nullus hominum satisfaciat legi: Quia enim omnibus opus est Christo, qui est finis legis: certum est neminem proprijs operibus satisfacere legi.

III. Tertiò, hinc liquidò sequitur totam humanam naturam corruptam esse: Nisi enim fractæ essent hominum vires, Lex non deduceret ad Christum: sed nostra obedientia esset contenta.

IIII. Quartò, hinc efficitur, omnes qui in lege fiduciam ponunt, & in Mediatorem non credunt, esse sub maledicto legis: quantacunq; enim obedientia præditi sunt: Finem certè legis non adsecuti sunt: quia in Mediatorem non credunt.

V. Quintò, quia totius legis finis est Christus. Ergo nulla hominum opera placent Deo absq; Mediatore: Lex enim deducit ad Christum: Ergo qui Christum non habet, non obtemperat legi.

VI. Sextò, hæc sententia monet legem non tollere peccatum & mortem, nec euertere regnum Satanæ. Remittit enim Lex hominem ad Christum, vt per illum liberetur à peccato & morte,

& noua

& noua iusticia & vita donetur. Nihil opus fuisset Christo, si Lex id præstare potuisset.

VII. Septimò, Sicut Lex moralis, decem præcepta, nec mortem tollit, nec vitam confert: Ita nec ceremoniæ, nec circumcisio, nec sacrificia abstulerunt peccata & mortem: Sed tantum monstrarunt, & deduxerunt Israelitas ad Christum, in quo per fidem quærerent liberationem à peccato, morte, & donationem iusticiæ & vitæ.

VIII. Octauò, quia Christus est finis legis ad iusticiam omni credenti: Ergo omnis qui credit in Mediatorē, etiamsi nihil habeat bonorū operum: tamen liberatus est ab omni maledictione legis: habet perfectam impletionem legis, nulla ei timenda est condemnatio, etiamsi circumferat reliquias peccati: est iustus coram Deo, & hæres vitæ æternæ.

IX. Nonò, cum vniuersa Lex in Christum respiciat, necesse est & promissiones omnes in Christo ratas esse, & omnia bona cùm præsentis tum æternæ vitæ propter Christum dari.

X. Decimò, docet hîc Paulus omnia dicta legis iuxta Euangelium interpretanda esse: Christus enim est finis legis ad iusticiam omni credenti. Cum ergo Lex dicit: Qui fecerit ea, viuet in eis, sic intelligendum est: Qui crediderit in Christum, is habet integram legis obedientiam, & viuet per Christum.

11. Vnde-

XI. *Vndecimò. Quia Christus est finis legis: non ideò per illum liberamur à lege, vt deinceps in sceleribus viuamus: Sed vt in operibus iustitiæ secundum legem ambulemus, & fructum feramus Deo. Christus enim non abolet nec soluit legẽ: Sed eam stabilit, adimplet & confirmat.*

XII. *Postremò ingentem hanc monstrat consolationem, quod per Christum redempti & saluati in futura vita perfectè sint impleturi legem Dei: Quia enim Christus est finis legis, necesse est vt hi qui Christo inseruntur per fidem, aliquando integram præstent legi obedientiam. Hæc vberrima & copiosissima doctrina in hoc breuissimo Pauli dicto piè consideranda & expendenda est.*

Moses enim iusticiam, quæ est ex lege, describit quòd homo qui fecerit ea, viuet in eis: Sed Fidei iusticia sic dicit: Ne dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum? Hoc enim est Christum deducere de cælo: aut quis descẽdet in abyssũ maris? hoc est enim Christum ex mortuis reducere. Quid verò dicit: Prope est tibi verbum in ore tuo, & in corde tuo: Hoc est verbum fidei quod prædicamus, quod si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & cre-

dide-

dideris corde tuo, quòd Deus excitauit eum à mortuis, saluaberis.

Quartum hoc est argumentum sumptum à discrimine iustitiæ legis, & iustitiæ fidei: quam vtramq; confirmat testimonio Moysis.

Duplex, inquit, est iustitia: alia legalis, alia Euangelica. Iustitia legis est integra & perfecta obedientia interior & exterior iuxta omnia præcepta Dei, quæ caret omni vicio & labe peccati, quam qui pstat, is sanè per eam consequitur vitã.

Iustitia fidei non est nostrum aliquod opus, sed est fiducia, quæ nititur expresso Dei verbo; in quo Deus promisit se propter Mediatorem crucifixum & resuscitatum donaturum remißionem peccatorum & vitam æternam. Hæ sunt duæ diuersißimæ species iustitiæ: legalis enim consistit in integra perfecta legis impletione. Euangelica verò seu fidei consistit in gratuita donatione remißionis peccatorum & vitæ propter Christum. Vtramq; iustitiam docuit Moses, ex quo manifestum est, non esse satis scire legem & secundum illam aliquomodo viuere. Quod si enim per legem potuisset homo saluari, planè superuacaneum fuisset præter legis iustitiam, aliam docere & postulare. Sed vidit nimirum Moses, quòd nullus hominum satisfaceret legi diuinæ, nemo enim potest integrã præstare obedientiã, qualẽ lex reqrit; Ita maledictioni legis omnes subiacẽt. Quia verò ex lege nõ potuit venire iustitia; idcirco patefecit

Deus

Deus nouam rationem iusticiæ, qua saluari possent homines: Hanc ita exponit Moses: quòd Deus in verbo suo nimirum in promissione Euangelij suam clementem voluntatem patefecerit, quod daturus sit Mediatorem filium suum, & quod propter eius mortem & resurrectionem condonaturus sit credentibus remissionem peccatorum & vitam æternam. In quo verbo postulat Deus fidem, & ita gratis pronunciat credentes iustos coram se & hæredes vitæ æternæ. Cum verò Israelitæ vtraq; iusticia, quam Moses docuit, destituantur: Legis enim iusticiam non habent: non enim integrè satisfaciunt legi: non præstant perfectam interiorem & exteriorem & omnibus numeris absolutam obedientiam: Circumferunt multiplicia peccata, quæ à lege accusantur: Non diligunt Deum ex toto corde: nec proximum sicuti seipsos: Deinde & iusticia Euangelij destituuntur: non enim credunt in Iesum Christum crucifixum & resuscitatum, de quo vniuersum Dei verbum vaticinatur: non adsentiuntur promissioni Euangelij, quam toties inculcat & vrget Moses: Frustra gloriantur quod sint populus Dei, & suam coram Deo iusticiam stabilire conantur.

In hoc argumento diligentissimè obseruandum est discrimen legis & Euangelij, quod est lumē totius sacræ scripturæ. Sunt autem tria illu-

stria discrimina, sicuti supra in cap. 3. indicatum est. Quæ doctrina hoc loco repetatur.

Deinde obseruetur in hoc loco quis sit præcipuus scopus totius sacræ scripturæ, nimirum quòd Dominus noster Iesus Christus crucifixus, mortuus, resuscitatus, sedeat ad dexteram patris; in quem qui credit, saluabitur. Mirum fortaßis alicui videri posset, quomodo Paulus probet descriptionem iusticiæ fidei ex 30. cap. Deuteronomÿ, cum Moses in isto loco phrasibus legalibus vtatur: Si, inquit, obedieris voci Dei, iuxta omnia quæ præcipio tibi, vt diligas Dominũ Deum tuum, vtq; incedas in vÿs eius. Sed rectè attendenti concionem hanc Mosis, non difficile erit intelligere, quòd tota sit Euangelica: siquidem hortatur Iudæos ad pœnitentiam, & promittit agentibus pœnitentiam misericordiam Dei: Si, inquit, conuersus fueris ad Dominum Deum tuum ex toto corde tuo: conuertet & Dominus captiuitatem tuam: & intimis visceribus miserationis erga te commouebitur, & conuersus colliget te. Lex non concionatur de remißione peccatorum: sed maledicit peccatoribus: Euangelium verò, agentibus pœnitentiam, & fide ad Dominum redeuntibus, affert gratiam & vitam. Nec sanè vera in Deum dilectio existere potest in homine, quam in hoc capite Moses requirit, nisi præluceat vera fides in Deũ, accipiens remißionem peccatorum,

& statuens se Deo reconciliatum esse. Rectissime ergo Paulus desumsit ex hoc loco Mosis descriptionem iusticiæ Euangelij seu fidei: Prorsus enim idem docuit Moses, quod vrget Paulus: Moses enim testatur ita Iudæos fore beatos, si veris motibus pœnitentiæ reuersi fuerint ad Dominũ, & ipsius verbo crediderint. Idem tradit hîc Paulus hanc esse iusticiam coram Deo, si quis agnito peccato & acta pœnitentia verè credat in Dominũ nostrum Iesum Christum promissum Mediatorẽ, & statuat se propter eius mortem & resurrectionẽ habere remissionẽ peccatorũ, iusticiam & vitã æternam.

Neq; hoc lectorem torquere debet, quod apud Mosen non sit expressa mentio Mediatoris, seu mortis & resurrectionis Christi. Moses enim in genere ad verbum Dei illos remittit: vniuersi autem verbi diuini scopus est Dominus noster Iesus Christus, quemadmodum Petrus diserte docet: Huic omnes Prophetæ testimoniũ phibent, accipere remissionẽ peccatorũ in nomine eius omnes qui credunt in ipsum. Item: scrutamini scripturas ipsæ enim de me testimonium perhibent. Ioan. 5.

Cum ergo caput & summa totius verbi diuini sit quod Iesus Christus Deus & homo sit mortuus pro nostris peccatis, & resuscitatus propter iusticiam nostrã & quòd omnes qui credunt in ipsum habeant vitam æternam: nihil aliud voluit Moses, quàm vt Iudæi in Christum crederent.

Ac

Ac cum toties iubet vt Iudæi diligant Dominum, de Meßia, qui est Iehoua & semper adfuit populo suo, loquitur.

Cumq; Paulus verba illa Mosis: Ne dixeris in corde tuo quis ascendet in cœlum? Ita enarrat: hoc est Christum de cœlo deducere; depingit eleganter diffidentiam & curiositatem humani cordis, non contenti expresso Dei verbo. Deus enim se & voluntatem suam expresso verbo patefecit; & testatus est nobis quod credentes in Mediatorem recipiat in gratia, & donet vita æterna: sed cor humanum non acquiescit huic patefactioni: cupit Deum coràm videre & audire; abhorret à fide: & ipsam beatitudinem statim experiri desiderat: cupit videre essentiam Dei, cupit colloqui cum ipso Christo, & eius Maiestatem coràm videre: Quemadmodum & Moses non erat contentus prædicatione Euangelij: Miserebor cuius miserebor: sed optabat videre faciem Dei. Et Philippus petebat: Domine ostende nobis patrem: Et omnium hominum corda similibus cupiditatibus laborant: cuperemus coràm videre Christum: & cum Thoma digitos inserere in vestigia clauorum: cuperemus videre quale sit cælum quod nobis paratum est: & qualis beatitudo in altera vita futura est. Sed hanc diffidentiam & curiositatem humani ingenij seuerè castigant Moses & Paulus.

Ne, *inquiunt*, dixeris in corde tuo, quis ascendet in cœlum, *hoc est enim Christum de cælo deducere: id est, ne expetas peculiaria colloquia cum Deo, ne postules vt Christus denuò de cælo ad te mittatur, vt tibi patris voluntatem reuelet: sed sis contentus verbo, in quo abundè sese Deus patefecit, & infallibilibus testimonijs voluntatem suam demonstrauit. Neq; dixeris, quis descendet in abyssum: hoc est enim Christum à mortuis reducere: hoc est, non expetas vt infernus ipse tibi se patefaciat, & ostendat qualis sit ratio apud inferos, non postules vt denuò Christus moriatur, & resurgens ex morte tibi se conspiciendum præbeat, atq; ita oculis tuis coram aspicias, quæ sint cælorum & inferorum secreta. Huiusmodi cupiditates omnia coràm visendi, ex mera diffidentia & impietate promanant: Ideoq; reprimendæ sunt.*

Prope est autem verbum in ore tuo & in corde tuo: *hoc est: sed contentus sis tam illustribus reuelationibus, tot repetitionibus promissionis, tàm perspicuo verbo, tàm euidentibus testimonijs, in quibus Deus voluntatem suam clarissimè reuelauit, quòd videlicet nos velit recipere in gratiam, & saluos facere propter filium suum vnigenitum Mediatorem. Atq; ita describit nobis Paulus naturam & proprietatem veræ fidei, quam non oportet pendere à sensibus exter-*

externis, vel experientia: sed totam intentam esse in verbum reuelatum, in eo acquiescere, consistere & figere pedem. Hoc, inquit, est verbum fidei quod prædicamus: Hîc iam exponit: quale sit hoc verbum, in quod fides perpetuò respicere debet: nimirum de Domino nostro Iesu Christo: Quod pater æternus dedit mundo vnigenitum filium suum, subiecit eum morti pro peccatis totius generis humani: & resuscitauit eum à mortuis, vt omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat vitam æternam. Hoc verbum statim in Paradiso est patefactum: semen mulieris conteret caput serpentis: hoc verbum factum est ad Abrahã: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Idem hoc verbum salutis vrsit Moses: Dominus Deus, Deus clemens, misericors, beneficus, multæ miserationis & veritatis, condonans iniquitatem & peccata. Item: Prophetam excitabit tibi Dominus, sicuti me: is loquetur in nomine meo, illum audies. Idem verbum & Paulus prædicauit: docuit enim filium Dei Iesum Christum iuxta vaticinia Prophetarum exhibitum, mortuum, & tertia die resuscitatum esse: & omnes qui credunt in ipsum, habere remißionem peccatorum & vitam æternam.

Atq; ita Paulus primum probat doctrinam suam de Iesu Christo testimonijs omnium Prophetarum niti.

Deinde exponit ipsum Mosen, quod is vrgendo & inculcando verbum Dei, doctrinam vserit de Domino nostro Iesu Christo.

Docet præterea Iesum Christum esse æternum & omnipotentem Deum: siquidem ille est quem toties Moses nominat Iehoua.

Adhæc testatur de consensu omnium Prophetarum & Apostolorum, quòd omnes prorsus eandem doctrinam sint professi, nimirum de Domino nostro Iesu Christo, iuxta Petri dictum: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, accipere remißionem peccatorum omnes qui credunt in nomen ipsius.

Corde enim creditur ad iusticiam: ore autem fit confessio ad salutem.

Quia monstrato discrimine inter iusticiam legis & iusticiam fidei probauit Iudæos à vera iusticia quam Moses docuit alienos esse: euidentius adhuc exponit eam, monstrando causam instrumentalem, videlicet fidem, indicando subiectum fidei, & exponendo eius effectus: Corde, *inquit,* creditur ad iusticiam, *quasi dicat, fides quam Moses in verbo flagitauit, & quam ego vrgeo, non est tantum noticia historiæ de Meßia quòd sit exhibitus, crucifixus, & resuscitatus: sed est ardens motus cordis, quo homo amplectitur vni-*

tur vniuersum Dei verbum, & in hoc promißionem gratiæ de remißione peccatorum, & verè credit & statuit se iustum esse coram Deo, hoc est, habere remißionem peccatorum propter Christum, & esse hæredem vitæ æternæ, qua fide adplicat sibi homo veram coram Deo iusticiam oblatam in promißione Euangelij: quæ iusticia Euangelij nihil aliud est quàm remißio peccatorum donata propter Mediatorem, reconciliatio cum patre æterno, & imputatio iusticiæ Mediatoris. Cum ergo Paulus dicit: corde creditur ad iusticiam: docet iusticiam nostram coram Deo non esse aliquam nouitatē, seu motus, seu virtutes, seu qualitates in nobis: sed fide accipi gratis donatam, & per Christum imputatam iusticiam: atq; ita fidem esse organon, seu mendicam manum, qua adprehendimus & nobis adplicamus iusticiam.

Qui dictum hoc sic enarrant: corde creditur ad iusticiam: id est, fide fit præparatio, vt deinde alia re coram Deo simus iusti, videlicet vel infusa dilectione, vt Pontificij: vel essentiali iusticia, vt Osiander contendit, planè corrumpunt sententiam Pauli.

Non enim dicit præparationem fieri per fidem: sed fide ipsam iusticiam adprehendi, & fide nos iustificari. Nec hoc vult Paulus,

 vel

vel nostram virtutem vel ipsam Dei inhabitationem nostram esse iusticiam: Imò hanc imaginationem totis viribus in tota epistola acerrimè oppugnat: sed docet nostram iusticiam eam esse quæ nobis in verbo sit oblata, quæ est remißio peccatorum donanda propter Christum: quam fide tanquam instrumento adprehendimus & nobis adplicamus.

Ore autem fit confessio ad salutem. *Vt plenius ostendat Paulus, de qua fide iustificante loquatur, indicat verũ & illustrem eius effectum, videlicet alacrem & perspicuam confeßionem nominis diuini. Ne enim Iudæi gloriari possent, se omnino credere verbo Moysis, etiamsi non agnoscerent Christum Meßiam: Paulus ab effectu refellit eos, quasi dicat, si verè creditis verbo Moisis, necesse est & confeßionem nominis Iesu Christi sequi: Hæc enim natura est fidei, vbi adprehendit in verbo veram iusticiam, tum erumpit per Confeßionem oris, laudat & celebrat nomen Christi, testatur de sua in Deum dilectione, cupit omnes homines adducere Christo, & regnum eius latè ꝓpagare. Credidi, inquit Dauid, propter quod locutus sum: Ex confeßione ergo deprehendi potest, num fides sit vera. Effectus enim monstrat causam: Atq; ita non tantum Iudæorum falsam gloriationem refellit, sed etiam monet gentes ne sibi inani persuasione imponant, sed seriò credant in Mediatorem Christum, & fidei sincerita-*

ceritatem explorent in confeßione, & alijs fructibus veræ fidei, vt sunt; inuocatio, gratiarum actio, patientia, mansuetudo, humilitas, castitas, dilectio proximi, & similes virtutes. Vt enim orto sole fieri non potest, quin diffundatur lux, & spargantur radij: Ita fide in corde per Spiritum sanctum accensa, fieri non potest, quin fulgor bonorum operum & nouæ vitæ ex ea splendeat atq; eluceat: Per fidem enim accipitur non tantum remißio peccatorum; sed & Spiritus sanctus, qui non relinquit hominem in morte, sed eum viuificat & renouat, & ciet eius mentem, voluntatem, & cor ad dilectionem Dei, ad inuocationem, ad gratiarum actionem, ad alacrem confeßionem nominis Christi, & omnia bona opera.

Verùm hîc aduertendum est, non sic accipi oportere hoc dictum Pauli, Ac si confeßione oris salutem impetremus. Multis enim grauißimis Argumentis in tota Epistola docuit, nullo opere posse nos impetrare iusticiam & salutem: Arbitramur, inquit, hominē iustificari fide absq; operibus. Abraham sine operibus iustificatus est: Non operanti, credenti autem in eum qui iustificat impium imputatur fides sua ad iusticiam. Ex operibus legis non iustificabitur coram Deo vlla caro.

Non ergo hæc est mens Pauli: sicut fide lucente in corde iustificamur: Ita confeßione profluente

ente ex ore saluamur. confeßio enim nec est causa, nec est organon, nec est pars salutis: sed discernendæ sunt phrases Pauli, cum dicit, corde creditur ad iusticiam: hic de causa instrumentali loquitur; qua ad prehendimus iusticiam: fides enim est illa mendica manus, qua Christum cum omnibus beneficijs regni sui adprehendimus & nobis adplicamus. Cum verò Apostolus dicit: Ore fit confessio ad salutem, de effectu loquitur monstrante causam, & sensus est: Confeßionem oris testificari, nos certò adeptos esse salutem: siquidem opus hoc insigne, vt fructus sinceræ fidei, docet fidem non esse simulatam.

Grauiter hallucinatur hoc loco Georgius Maior, & corrumpit doctrinam Pauli, eo quod fingit duas partes iusticiæ fidei, videlicet cordis fidem, & Confeßionem oris cum alijs fructibus fidei. Tota enim iusticia fidei consistit in gratuita remißione peccatorum, seu reconciliatione cum Deo per Mediatorem: nequaquam verò in nouitate vitæ, quæ in conspectu Dei consistere non potest. Paulus de Abrahamo renato, & multis virtutibus Spiritus ornato, dicit: eum ex operibus non esse iustificatum, sed ex fide: Ergo nec confeßio quæ haud dubiè fulsit in eo, nec alij fructus fidei fuerunt pars iusticiæ fidei coram Deo.

Errat & in eo Maior, quòd dicit adplicationem beneficiorum Christi fieri fide & Confeßione:

Hic

Hic enim Paulus non agit de adplicatione, sed de testificatione seu comprobatione salutis, iuxta dictum Psalmi: Credidi, propterea locutus sum. Sicut & Christus Luc. 7. ex dilectione mulieris probat, remissa ei esse peccata multa. Remissa sunt, inquit, ei peccata multa: quia dilexit multum. hoc est, ardens dilectio est certißimum signum, & demõstratio, quòd reconciliata sit Deo, & quòd multa peccata ei condonata sint. Cũ verò de ipsa iustitia corã Deo, atq; de adplicatione quæritur, sciri oportet, quòd sola fide, sine operibus iustificemur: falsò autem adseueratur: Bona opera in articulo Iustificationis necessariò præsentia esse. Sola enim fide fit adplicatio beneficiorum Christi, & non alijs operibus.

In hoc dicto Pauli expendenda & repetenda est doctrina de causis, cur præstanda sint bona opera. Nimirum.

I. Prima, vt bonis nostris operibus glorificemus patrem, qui in cœlis est: Luceat Lux vestra, vt glorificetur pater vester qui in cœlis est.

II. Secunda, vt bonis operibus nostram testificemur fidem, cùm nobis, atq; ita vocationem nostram firmam efficiamus: tum alijs: Ostende mihi, inquit Iacobus, fidem tuam ex operibus tuis. Item: Ore fit Confeßio ad salutem. Item:

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 3. in hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli.

III. Tertia, vt nostro exemplo alios ad fidem & veram pietatem alliciamus: vt doctrinam Christi vita nostra ornemus. 1. Pet. 3. Mulieres subditæ sint viris, vt si qui non credunt verbo, per mulierum conuersationem sine verbo lucrifiant: considerantes in timore sanctam conuersationem nostram bonam in Christo.

IIII. Quarta, ne conscientiam nostram vulneremus, & Spiritum sanctum in nobis & alijs contristemus: milita bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam. 1. Timoth. 1.

V. Quinta, vt pœnas vitemus cùm præsentes tum æternas. Colloss. 3. Cæterum, qui iniustè agit iniusticiam suam reportabit, & non est respectus personarum.

VI. Sexta, vt obtineamus amplissimam mercedem, quam Deus promittit benè operantibus cùm in hac, tùm in altera vita, tàm corporalem quàm spiritualem. 1. Timoth. 4. Pietas habet promissionem præsentis & futuræ vitæ.

Dicit enim scriptura: Omnis qui credit in eo, non pudefiet: Non enim est distinctio inter Iudæum & græcum:

Idem

Idem enim est Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant eum: Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Argumentum de iusticia fidei probat testimonio Iesaiæ: Tota autem concio Prophetæ inspicienda est, in qua hortatur totum genus humanum ad seriam pœnitentiam, proponit Messiam & eius beneficia: sic dicit, Dominus Deus inquit: Ego fundo in Zion lapidem, lapidem probatum, angularem, preciosum, solidissimum, fundamentum, qui crediderit, non festinabit. Metaphoram hanc Paulus ad Corinth. & Ephe. exposuit: fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est: quod est Iesus Christus. Huic tutò inniti & insistere possumus: hic vniuersam sustentat Ecclesiam: hic nos liberat à peccato, ab ira Dei, à maledictione legis, à morte, & à potestate Satanæ: & transfert nos in regnum lucis & iusticiæ. Hæc autem beneficia fide ab eo percipiuntur.

Quod Apostolus reddidit, non pudefiet, *in Hebræo est, non festinabit: Idem planè sensus est: hoc enim volunt Propheta & Apostolus: Qui credit in Christum, non superabitur à morte & diabolo: sed vincet & obtinebit vitam & salutem*

æter-

æternam. Vox festinabit, depingit trepidationem, festinationem, & fugam pollutæ & constrictæ conscientiæ, quæ adspiciens peccata sua, & sentiens iram Dei, festinat fugere è mundo, & tamen hæret irretita: fides verò aufert hanc festinationem & fugam: & parit confidentiam, & παῤῥησίαν inuocandi Deum.

AEquat deinde gentes Iudæis, vt doceat vna & eadem ratione omnes peruenire ad salutem æternam: videlicet vera in Christum fide: & ostendat gentes fide adeptas esse gratiam: Iudæos diffidentia excidisse. Et obseruandũ est, quòd quemadmodum Paulus supra cap. 3. Iudæos & gentes in accusatione exæquauit, ita hoc loco in oblatione beneficiorum Christi eosdem exæquat. Non est distinctio, inquit: Tam gentibus in Christum credentibus donat Deus salutem æternam, quam Iudæis: conclusit enim Deus omnia sub incredulitatem vt omnium misereatur. Idem est enim Dominus omnium.

Atq; hîc repetenda est promissio vniuersalis, quæ non sine causa toties inculcatur à Spiritu sancto: Efficacissimam enim continet consolationem aduersus difficiles & multas tentationes. Probat deinde vniuersalem promissionem, quam simul ad gentes & Iudæos adplicat, testimonio Ioelis Prophetæ, qui vaticinans de tempore noui testamenti, testatur Deum non tantum effusurum

Spiritum super Iudæos; sed super omnẽ carnem: & omnes cuiuscunq; nationis fuerint, qui inuocauerint nomen Domni, saluos fore. Inuocatio autem à nemine fieri potest, nisi in quo lucet vera fides: vt supra in doctrina de Inuocatione dictum est: & hîc à Paulo fusè probatur.

Quomodo igitur inuocabunt, in quem non credunt? Quomodo credent in eum, de quo non audiuerunt? Quomodo audient sine præcone? Quomodo verò prædicabunt, nisi missi fuerint? Sicut scriptum est, quàm speciosi sunt pedes euangelizantium pacem: euangelizantium bona?

PAulus conatur probare gentibus non esse præclusum aditum ad salutem: sed perinde eis patere ianuam misericordiæ diuinæ, atq; Iudæis: & tandem eò tendit, quòd gentes assumptæ sint in populum Dei per fidem, qua amplexi sunt gratiam Dei: quemadmodũ Iudæi reiecti à Deo propter diffidentiam. Instituit autem gradationem, in qua ex effectibus proximas causas colligendo probat, gentibus quoq; reuelatam esse promissionem Euangelij: lucere in eis fidem & inuocationem, atq; ita per misericordiam Dei salutem æternam esse adeptas.

Fundamentum gradationis eſt teſtimonium Ioelis: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quo dicto Propheta etiam gentibus tribuit inuocationem ad Deum, & promittit ſalutem. Hinc infert Paulus: ſed vera inuocatio fieri non poteſt, niſi prælucente fide in Mediatore: Oportet enim patrem in Spiritu & veritate inuocari: Et nemo venit ad patrem, niſi per filium. Fides autem exiſtere non poteſt, ſine externo miniſterio verbi. Hoc enim eſt organon per quod Deus accendit fidem in cordibus credentium. Prædicatio autem verbi non poteſt exiſtere, niſi Deo mittente precones: qui enim ſua ſponte currunt ſine mandato Dei, non Dei verbum, ſed ſua commenta proferunt. Hac ſerie cum iſta inter ſeſe cohæreant, manifeſtũ eſt Deum etiam gentibus reuelaſſe ſuam clementem voluntatẽ in Mediatore oſtenſam, & velle Deum vt non ſolum Iudæi, ſed omnes gentes agant pœnitentiam, credant Euangelio, & per Chriſtum ſaluentur.

Teſtimonium Ieſaiæ: Quàm ſpecioſi ſunt pedes Euangelizantium pacem, loquitur de miſſione Prophetarum & Apoſtolorum: qui mandato Dei excitati, doctrinam de Mediatore, & gratuita remiſſione peccatorum, non tantum Iudæis, ſed etiam omnibus gentibus reuelarunt & propoſuerunt. Itaq; ipſa prædicatio facta gentibus, teſtatur, Deum velle ex gentibus colligere Eccleſiam.

Multa

Multa insignia doctrinæ capita, tradit Apostolus Paulus in hac gradatione.

Primum docet, quomodo poßit ac debeat fieri inuocatio, videlicet prælucente vera agnitione Dei, & fiducia in Mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum: quomodo, *inquit,* inuocabunt, nisi crediderint. *Seriò igitur inquiramus quis sit verus Deus, qui sese infallibilibus testimonijs in Ecclesia patefecit. Deinde vera fiducia amplectamur Mediatorem Iesum Christum, & statuamus nos per hunc reconciliatos esse patri, & accessum ad Deum nobis patefactum esse.*

Secundò docet, vnde sit fides, videlicet non ex viribus liberi arbitrij, neq; ex figmentis rationis humanæ, sed ex prædicatione verbi diuini.

Tertiò ostendit efficaciam ministerij Euangelici: Montanus & Phryges finxerunt Enthusiasmos sine ministerio verbi: & nunc Stenckfeldius contendit, Deum sine ministerio verbi operari fidem & salutem; sed has Satanæ præstigias, quibus insidiatur incautis mentibus, & eas conatur abducere à verbi ministerio, clarè refellit Apostolus, testificans, fidem esse ex auditu: & neminem credere posse, nisi ei predicetur verbum Dei: ac loquitur de vocali prædicatione, quæ insonat auribus.

Quartò monet, non esse temerè & propria audacia inuadendum munus docendi in Ecclesia: sed mißionem & mandatum diuinum expectandum esse, tàm in mediata seu communi, quàm in immediata vocatione. Vtriusq; enim vocationis author est Deus, & vtramq; regi vult suo mandato.

Quintò considerandum hîc est discrimen inter iudicia humana, & iudicia Spiritus de ministerio Euangelij. Mundus non tantum contemptim habet ministerium, sed & furenter odit, blasphemat, persequitur, & totis viribus delere conatur, tanquam impedimentum pacis, & fomitem omnium dißidiorum & turbarum. At Spiritus sanctus pronunciat, nihil esse speciosius nec amabilius his præconibus, siquidem annunciant pacem & bona, hoc est, sunt legati, qui annunciant remißionem peccatorum donandam propter Christum; prædicant reconciliationem cum Deo, & docent quomodo pax conscientiæ & æterna bona obtineri poßint. Innuit etiam Propheta discrimen inter legem Mosaicam, quæ tantum terrores parit in conscientia, & promißionem Euangelij, quæ pacem adfert. [ef-/fectum promißionis Euangelij, vt ostendat di-]

Sed non omnes crediderunt Euangelio: Iesaias enim dicit: Domine quis credi-

credidit auditui nostro? fides ergo ex auditu; auditus autem per verbum Dei.

Occupatio est, qua tacitæ obiectioni occurrit: Cum enim Paulus missionem præconum, prædicationem verbi, auditum, & fidem vt causas & effectus ordine connexuisset, poterant obijcere Iudæi, Si ergo ex auditu & prædicatione nascitur fides, non est quòd nostram accuses incredulitatem: cum semper ad hunc populum Prophetæ sint missi, & verbum Dei in nostro populo perpetuò sonuerit: Sed respondet Paulus: fides quidem ex auditu est: sed hinc non sequitur, omnes qui audiunt, amplecti verbū vera fide; Non enim est Physica causarum connexio: multi contemnunt verbum, multi resistunt spiritui sancto, multi furenter persequuntur verbum: quod & Esaias de populo Israel grauiter est conquestus: Quis credidit auditui nostro? *Cum stupore admiratur paucitatem credentium in populo Israel. Non igitur satis est audire & nosse promissionem: sed ea vera fide adprehendenda est, vt gentes faciunt.*

Tristis quærela Prophetæ admonere nos debet de horrenda paucitate credentium omnibus temporibus. Florebant studia doctrinæ cœlestis tempore Iesaiæ Prophetæ, qui admiranda eloquentiam proponebat, & stupendis miraculis eam

confirmabat, & de futuris rebus clarißime va-
ticinabatur: & tamen pauci crediderunt eius va-
ticinijs. Non ergo offendamur, nec labores docen-
di abijciamus, cum mundi maliciã, securitatem
& impietatem ante oculos videmus; sed erige-
mus nos hac consolatione, quòd labor noster non
abit absq; fructu. Quemadmodum & pater æter-
nus Christum consolatur, conquerentẽ in Iesa.
se frustra consumere vires suas; Iesa. 49. Ego dixi
in vacuum laboraui sine causa, & frustra forti-
tudinem meam consumpsi: Imò, inquit pater, de-
di in lucem gentium. Et Obed Propheta ad
Assam inquit; 2. Para. 15. Vos ergo confortamini,
& non dissoluantur manus vestræ: Erit enim mer-
ces operi vestro.

Quàm diligentißimè obseruetur testimoni-
um de causa fidei, & quomodo Deus operetur in
homine salutem, videlicet per externum ministe-
rium verbi. Non ergo expectandi sunt Enthusias-
mi, aut reuelationes, aut raptus, seu impreßio-
nes extra verbum: nec fingendum est, ministeri-
um verbi tantum esse exercitium hominis exter-
ni, sicuti Stenckfeldiani contendunt: sed audien-
dum est Dei verbum, reuerenter ad ministerium
Spiritus accedendũ, & Sacramentis vtendum,
sacra scriptura scrutanda, & adsiduè meditanda
est, vt Spiritus sanctus in nobis accendat, alat &
confirmet fidem, & salutem operetur.

Hic etiam discamus, fidem nequaquam na-
sci e liberi arbitrij viribus, aut Philosophia, &
ex mundi historijs: sed accendi per verbum Dei:
Solus enim Spiritus sanctus est causa efficiens fi-
dei. Ephe. 2. Gratia saluati estis, per fidem, idq; ni-
mirum quod creditis, donum Dei est. Instrumen-
tales causæ sunt verbum Dei, & auditus homi-
nis: mens & voluntas non sunt causa efficiens,
sed subiectum patiens, in quo Deus pro admiran-
da sua clementia & bonitate operatur. Errant
igitur Synergistæ, qui adserunt tres causas con-
currentes fidei: Spiritum sanctum, verbum Dei,
& mentem ac voluntatem. Atq; ita viribus li-
beri arbitrij adscribunt, quod est solius Spiritus
sancti.

Sed dico, numquid audiuerunt?
Imò in omnem terram exiuit sonus eo-
rum, & in fines orbis verba eorum.

TEstimonio scripturæ adducto ex 19. Psalmo
probat, gentibus annũciatam esse promissio-
nem Euangelij de Messia. Prophetæ quidem tan-
tum in populo Israel docuerunt Dei verbum: sed
tamen Prophetarum doctrina etiam ad alias
gentes dimanauit: Assyrijs, AEgyptijs, Caldæis,
Palestinis, Moabitis, non prorsus ignota fuit Pro-
phetarum doctrina. Tandem verò per Apostolos

debuerit ignota esse Iudæis doctrina de vocatione gentium, nec Pharisæis res tam mira videri, quod gentes in societatem Ecclesiæ adsumantur: Politia verò Iudaica destruatur. Ipse primus Moises tanquam ὀικιςὴς huius politiæ, per quem Deus primum elegit Israelem in peculiarem populum & regnum sacerdotale, perspicuè vaticinatus est, tandem abiectum iri populum Israel: & in æmulationem adsumptum iri gentes Idolatras, & horrenda cæcitate oppressas, in societatem Ecclesiæ. Similiter & Iesaias de vocatione gentium & abiectione Iudæorum est vaticinatus.

In vtroq; testimonio elucet primum ingens Dei seueritas in eos qui contemnunt verbum ipsius, & per impœnitentiam obluctantur Deo: Deinde immensa Dei misericordia & clementia: siquidem non dubitat gentes stultas, idolatras, & pollutas varijs sceleribus, & ne quidem cogitantes de Deo, aut seriò inquirentes eum, gratis absq; omni merito vocare ad pœnitentiam, & admittere ad participationem omnium beneficiorum regni Meßiæ.

CAPVT XI.

Dico igitur num repulit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abraham, de tribu Beniamin.

Postquam Paulus euidenter euicit testimonijs sacræ scripturæ, gentes pertinere ad regnum Christi, & iam per fidem adsumptas esse in societatem Ecclesiæ: Iudæos verò abiectos esse, propter diffidentiam, vt non sint populus Dei, ac de seueritate Dei erga diffidentiam Iudæorum satis grauiter est concionatus, ne prorsus adimat Iudæis spem reuertendi ad Deum, & consequendi misericordiam, docet in ipsa Dei seueritate refulgere clementiam eius erga populum Iudaicum. Non enim penitùs ita repulit populum suum, vt nemo ex eis saluari possit: sed modò seriò agant pœnitentiam, abijciant obstinatum in incredulitate animum: redeant toto corde ad Dominum Messiam, & credant in Iesum Christum filium Dei crucifixum & resuscitatum: tum eis testatur omninò patere fores gratiæ diuinæ, & adeò non iri exclusum, vt habituri sint prærogatiuam præ gentibus, vt nimirum filij pro-

missionis, & rami natiui. Huc spectabat tota Epistola Pauli, vt Iudæos & gentes ad pœnitentiam vocaret, & ad fidem in Christum inuitaret.

Hanc seueræ sententiæ prius posita mitigationem probat primum suo exemplo: siquidem cum Israelita sit de tribu Beniamin conuersus ad Deum, non tantum remissionem peccatorum est consecutus: sed etiam in excellentem Apostolum Iesu Christi segregatus. Manifestum est igitur Deum non penitus auersari Iudæos, sed hoc postulare vt pœnitentiam agant, & credant Euangelio, ac tùm non modò non excludentur a gratia Messiæ, sed quodammodo prærogatiua fruentur. Hinc est quòd Paulus plerunq; sic loquitur, Iudæo primum & Græco. Et Christus inquit: Sinas prius saturari filios.

Non repulit Deus populum suum quem præcognouit: An nescitis quid in Elia dicit scriptura? Cum intercedit apud Deum pro Israele, inquiens: Domine Propheras tuos occiderunt, & altaria tua diruerunt, & ego solus relictus sum, & quærunt animam meam: sed quid respondet ei oraculum? reli-

qui

qui mihi septem millia virorum, qui non flexerunt genu ante Baal. Sic igitur & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ supersunt.

Altero testimonio sumpto ex historia Eliæ Prophetæ docet, Deum non abiecisse penitùs populum suum, etiamsi sinat euerti politiam Mosaicam, & Iudæos in errore suo pertinaces non agnoscat pro Ecclesia. Vt enim ingens multitudo Iudæorum pereat, tamen Deum seruare sibi aliquas reliquias pro sua immensa misericordia, quemadmodum & tempore Eliæ fecerit: Quo Prophetante & erudiente Ecclesiam, tanta fuit impietas Israelitarum, & tàm stupenda paucitas fidelium, vt ipse Propheta Elias existimaret, se solum esse relictum, qui verè sectaretur pietatem: sed Deus respondit illi, se conseruasse sibi 7000.

Rectè igitur Iesaias inquit: Nisi Dominus reliquisset nobis semen, quasi Sodoma & Gomorra essemus. Et Iere. Misericordiæ Domini, quòd non consumpti sumus.

Quia autem Deus adfirmat se sibi conseruasse cultores, Paulus mox infert, non à libero arbi-

trio proficiſci ſalutem, ſed à gratia & electione Dei. Hæc hiſtoria Eliæ, & argumentatio Pauli docet, ſemper ſtupendam eſſe paucitatem Eccleſiæ, ita vt ipſis Prophetis & Apoſtolis ſit ſtupori: hinc eſt illud Ieſaiæ: Spicilegium reliquum faciet Dominus in valle rephaim: & ſimilis erit diſtringenti oleam, qui reliquas facit duas aut tres baccas, in ſummo faſtigio, quatuor aut quinq; in ramis eius frugiferis, dicit Dominus Deus Iſraelis.

Deinde monet hæc hiſtoria, Eccleſiam nō conſeruari diligentia, ſtudio, vel conſilio humano, ſed tantum diuina bonitate & miſericordia: Niſi enim immenſa Dei bonitas aliquos illuminaret ſuo verbo & ſpiritu, & in fide conſeruaret, totum genus humanum ſponte rueret in exitium, nec vllus hominum crederet doctrinæ Chriſti.

Tertiò diſcimus ex hoc loco, ex aſpectu vel ſtatu externo non eſſe iudicandum de magnitudine Eccleſiæ vel de fructu noſtrorum laborum in miniſterio: Sed iudicium hoc Deo permittendū eſſe: Cum nos ſæpè exiſtimamus florere Eccleſiam longè aliter iudicat Deus qui ſingulorum corda introſpicit. Rurſus cum nos metuimus ne penitus extinguatur Eccleſia, tum coram Deo vires ſumit, & ſplendidè fulget.

Si autem gratia? iam non ex operibus: alioquin gratia non erit gratia: si autem ex operibus, iam non est ex gratia, alioquin opus non erit opus. Quid igitur? Quod quæsiuit Israel, hoc non est adeptus: Electio autem adepta est.

HIC rursus valde insignis est locus, in quo Paulus probat totam Ecclesiam eiusq; salutem non ex vllo opere pendere, sed tantum ex gratuita Dei misericordia & electione. Occasionem inde sumpsit, quod Deus ad Eliam dixit: reliqui vel reseruaui mihi septem millia. Dei igitur bonitati & misericordiæ totum debetur, quod aliquæ restant reliquiæ Ecclesiæ.

Attentè hoc loco obseruandum est argumentum, quod contexit Paulus ex vocabulo gratiæ. Ex diametro enim opponit inter sese: eligi & saluari ex gratia: & saluari ex operibus. Si inquit ex gratia saluamur, iam non ex operibus: Quod si verò ex operibus, iam non ex gratia. Hæc enim inter se sunt pugnantia: gratis ex misericordia aliquid donare: & ex debito mercedem pro opere reddere. Igitur vtrumq; esse non potest.

In hoc argumento primum liquidò docet Apostolus, quo sensu accipi velit vocabulū gratiæ,

videlicet non vt Pontificij pro infusis qualitatibus vel nouitate vitæ: sed pro gratuita misericordia, fauore & clementia æterni Dei, qua Deus gratis sine omni opere, dignitate & merito nostro, remittit nobis peccata, recipit nos in gratiam, pronunciat nos iustos, & confert nobis hæreditatem vitæ æternæ. Arguitur igitur hoc loco manifestæ blasphemiæ Tridentina Synodus, quæ anathema dicit omnibus qui adserunt gratiam, qua iustificamur, tantum fauorem Dei significare, adeò non veretur Antichristi regnum apertissimæ doctrinæ Spiritus sancti contradicere.

Deinde Paulus hoc loco refellit præstigias illorum, qui inter sese miscent tùm gratiam Dei, tùm merita hominum, ac fingunt ex suo cerebro sine omni testimonio sacræ scripturæ, iustificationem partim nobis contingere ex gratia Dei: partim ex nostro merito: Vnde sunt illæ locutiones falsæ: Primùm iustificari nos gratis ex Dei misericordia: Deinde verò ex charitate. Item: Principaliter quidem nos iustificari gratis per Dei misericordiam: sed minus principaliter propter nostra opera. Item: non sola fide nos iustificari: sed fide formata dilectione, & exculta operibus. Item: Bona opera adeò necessaria esse ad iustificationem & salutem, vt sine ijs nemo saluari queat. Item: misericordiam Dei esse quidem

causam

causam efficientem nostræ iustificationis, & meritum Iesu Christi causam meritoriam: formalem vero causam nostræ iustificationis, qua coram Deo placeamus, esse ipsa bona opera: & vitæ nouitatem. Has & similes fanaticas opiniones, quas serit Satan ad obscurandum Euangelium, liquidò refellit hoc loco Paulus, dum ostendit inter se pugnantia esse, gratis accipere beneficium, & ex merito ꝑpter opus iustificari. Si, inquit, ex gratia, iam non ex operibus. Quæ igitur dementia est, fingere partim gratia, partim operibus nos iustificari: aut bona opera ad salutem esse necessaria? Rationem enim addit Paulus: alioqui gratia non erit gratia: Gratia est enim quæ gratis datur absq; merito: Vnde laude dignißima & plena pietatis est vox Augustini, quam ex hoc argumento sumptam aliquoties repetit: Gratia enim, inquit, non erit gratia vllo modo: nisi fuerit gratuita omni modo.

Ipsa ergo vox gratiæ excludit omne meritum operum: atq; etiam omnem præsentiæ operũ necessitatem: Si enim gratia tota est gratuita, nec vllo modo admittit meritum: opera nostra non requiruntur necessariò ad salutem. E diuerso vrget Paulus: Si autem ex operibus, iam non ex gratia: alioquin opus non est opus. Vt omne meritum operum excludat, vrget & vocabulum operis:

operis: quod enim operibus nostris consequimur, hoc gratiæ non debemus: Quemadmodum Bernbardus piè & rectè dixit: Quomodo gratia plena, si quid habuerit quod non sit ex gratia. Deest gratiæ, quidquid meritis deputas: nolo meritum quod gratiam excludat. Validissimum est igitur hoc Argumentum, quod absq; omni merito, sola Dei gratia & misericordia iustificemur.

Si quis miretur, cur Paulus gratiam & opera tamq; pugnantia inter se committat, cum opera sint effectus gratuitæ iustificationis: is sciat Paulum non hoc velle, quod gratia Dei & opera hominum inter se pugnent, sed quod iustificatio gratuita, & iustificatio ex merito operum ex diametro sibi aduersentur: Ideò enim Deus misertus est nostri: quia nostris operibus non poteramus saluari: Ideò & Christus est mortuus pro peccatis nostris: quia viribus nostris non potuimus adsequi salutem: Quantum ergo operibus adscribis, tantum detrahis & misericordiæ Dei, & merito Iesu Christi. Vnde & Paulus: si ex operibus legis est iusticia, Christus frustra mortuus est. Gal. 2.

Reliqui verò excæcati sunt: quemadmodum scriptũ est: dedit illis Deus Spiritum compunctionis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiant,

vsq; in hodiernum diem. Et Dauid inquit: vertatur mensa eorum in laqueum, & in captionem, & in offendiculum, & in retaliationem ipsis: Obtenebrentur oculi eorum vt non videant: & dorsa illorum semper incurua.

VT soli diuinæ misericordiæ adscribendum est, quòd reseruatæ sunt aliquæ reliquiæ populi Israel, quę crediderunt in Iesum Christum, verum Messiam: Ita ostendit reliquam multitudinem Iudæorum pertinaciter obluctantem Messiæ & veritati, grauissima, & iustissima Dei ira excæcatam, & furore mentis percussam esse. Idq; iuxta vaticinia Prophetarum, per quos Deus minatus est hanc omnium grauissimam pœnam, qua carnalem securitatem, verbi sui contemptum, & Iudæorum impietatem esset puniturus, videlicet cæcitate, amẽtia & furore cordis, vt nec intelligere possint Dei verbum, nec credere Euangelio.

Omnium maximum & grauissimum scelus est, superbus contemptus filij Dei, & beneficiorum eius: atq; odium incorruptæ doctrinæ Euangelij: Idcirco enim Deus dedit Filium Mediatorem; patefecit Euangelium de cœlo: instituit ministerium Spiritus, vt vocet homines ad pœnitentiam, nobisq; peccata clementer dimittat. Iam si

homines ad cætera horribilia scelera, quibus omnes contaminati sunt, etiam hoc scelus addant, vt regnum & beneficia Christi aspernentur, & odio prosequantur doctrinam & ministros Euangelij: non possunt filium Dei maiore contumelia adficere. Vt ergo summum est beneficium missio filij, & annunciatio Euangelij: Ita contemptores huius beneficij omnium grauissima pœna adficere solet Deus, vnde est illud Paulinum. 2. Thessal; 2. Pro eo quod amorem veritatis non receperunt vt saluarentur ipsi: Idcirco mittet illis Deus efficaciam erroris, vt credant mendacio. Et hoc loco citatis testimonijs, vaticinatur Spiritum sanctum futurum, vt oculi & corda impiorum excæcentur, vt videre non possint.

Cum nominat Spiritum compunctionis, Existimo Paulum respicere ad locum Iesa: 29. Dominus miscuit illis Spiritum alti soporis, seu stupiditatis: & clausit oculos ne viderent: Quibus verbis vaticinatur Propheta de excæcatione Iudæorum tempore aduentus Messiæ. Spiritum alti soporis seu veterni nominat Iesaias horrendum stuporem cordis, quo occupatum cor non potest cogitare nec intelligere Dei verbum. Paulus nominat Spiritum compunctionis, vt mentem Prophetæ plenius exponat. Est autem Spiritus compunctionis, horribilis dolor cum acerbissimo odio

Dei & veritatis coniunctus, & furor in seipsum sæuiens. Vt Pharisæi & Pontifices accusati de interfecto Christo à Stephano, compuncti sunt corde, & in furorem adacti. Sic Iudas, Abitophel, Pharao, Saul, obruti sunt Spiritu compunctionis, quo nihil potest dici tristius: Est enim & dolor & furor, mixtaq; insania luctu: ita vt quamquam sentiat cor immensos dolores, non tamen resipiscat, imò irascatur Deo, & sibi & omnibus creaturis: & optet, nec Deum esse, nec vllam existere creaturam.

O Domine Iesu crucifixe pro nobis & resuscitate, ne sinas in nos effundi eiusmodi Spiritum: sed potius da nobis pœnitentiam: accende in nobis fidem, & da nobis Spiritum rectum & firmũ, Spiritum gratiæ & precum: Spiritum sapientiæ & timoris Domini, vt in te credamus, & in omni æternitate tecum viuamus. Amen.

Reliqua testimonia ex 6. Cap. Iesa: & 69. Psalmo desumpta sunt. Tristißima comminatio est, cum dicit Spiritus sanctus: Mensa eorum fiat ipsis in laqueum. Mensa est doctrina Prophetica & Apostolica, & totum ministerium Euangelij, quod instructum est delicatissimis ferculis ad cibandam & alendam nostram animam, ne fame pereat, sed viuat in æternum. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. At hæc mensa, quæ re-

ficit & recreat pios, impijs & contemptoribus Christi fit in laqueum, in captionem, in offendiculum & retaliationem: nam ipsa doctrina Prophetarum & Apostolorum impij magis magisq; excæcantur, indurantur, & in furorem adiguntur, vt credere non poßint: Non quidem id fit vicio doctrinæ, sed malicia cordis humani, quod destitutum Spiritu sancto, quo luculentiores audit conciones Prophetarum, quo maiores odij flammas concipit aduersus Euangelium. Idq; fit iusto Dei iudicio punientis contemptum sui verbi. Obtenebrentur, inquit, oculi eorum, vt non videant: & dorsa eorum semper incurua, hoc est, punias eos cæcitate mentis, vt veritatē videre non poßint; deprime & incurua dorsa eorū, ne poßint oculos attollere in cælum, vsurpare cognitionem de Deo, & pœnitentiam agere. Huiusmodi horrendæ imprecationes nihil aliud sunt, quàm certißima vaticinia sic euenturum esse omnibus contemptoribus Euangelij, & hostibus Ecclesiæ.

Hîc verò iam disputatur an causa & culpa peccati in Deum vlla ratione conferri poßit, cum Deus dicatur excæcare oculos, obdurare aures, vertere mensam in laqueum, incuruare dorsum. At constanter & perpetuò vtraq; manu tenenda est hæc sententia verißima, Deum nullo modo esse causam peccati, nec velle peccatum,

tum;nec impellere mentes ad peccandum, nec ad probare peccatum: sed verè & horribiliter irasci omnibus peccatis. Immota enim regula est: Non Deus volens iniquitatem tu es. Psal. 5. Item: Perditio ex te est Israel: in me tantum salus tua. Osee. 13.

Quòd verò ad phrases scripturæ attinet, quæ frequentißimè occurrunt: vt Rom. 1. Quapropter tradidit illos Deus in cupiditates cordium eorum ad immundiciem, vt ignominia adficerent corpora sua.

Item: Exo. 4. Ego retinebo cor Pharaonis vt non dimittat populum meum.

Item: Exo. 10. Nam ego aggrauaui cor pharaonis & cor seruorum eius, vt ponerem signa mea hæc inter vos.

Item: Exo. 14. Et Dominus indurauit cor Pharaonis.

Item: Psal. 105. Conuertit cor eorum, vt odissent populum eius, & dolum facerent seruis eius.

Item: Iesai. 29. Miscuit vobis Dominus Spiritum alti soporis, & constrinxit oculos vestros.

Item: Iesai. 64. Cur seduxisti nos Domine à vijs tuis, & cur indurasti cor nostrum.

Item: 2. Theß. 2. Mittet illis Deus efficaciam erroris, vt credant mendacio.

Item: Ezech. 14. Ego Dominus seduxi Prophetam illum, & delebo eum de medio populi.

Item: Psal. 69. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non veniant ad iustitiam tuam.

Item: Psal. 109. Constitue super eum impium: & diabolus stet à dextris eius.

Item: 2. Par. 18. Egredere & fac sic: & nunc ecce Dominus dedit Spiritum mendacem in os tuorum Prophetarum.

Item: 2. Samu. 16. Maledicit sic, quoniam Dominus iussit eum, vt Dauidi maledicat: Quis igitur dicat, cur sic fecisti? permitte ei vt maledicat, quoniam Dominus præcepit ei.

Item: 1. Samu. 2. Non audiuerunt vocem patris sui: quia Dominus voluit eos interficere.

Item: Iosue. 11. Siquidem à Domino hoc fuit, qui confortabat cor illorum, vt bello resisterent Israeli.

Item: Deut. 2. Nam indurauerat Dominus Deus animum eius, & confortauerat cor eius, vt traderet eum in manu eius.

Hæ & similes Phrases nequaquam hoc volunt, quòd Deus sit causa vel author peccati: nam peccati causa est mala voluntas obsistens Deo & legi ipsius: In Deo verò est optima & iustissima voluntas, quæ nunquam à norma iustitiæ deflectit.

Ac Deus indurando cor, excæcando mentem, immittendo Spiritum erroris, seducendo Prophetas, pœnas infligit iudicio iustissimo: Peccatum verò indurationis operatur voluntas hominis & Satanæ, quæ ardent odio Dei & iustitiæ. Deus verò subtrahit Spiritum hostibus suis: quo subtracto homo subinde maius odium adversus Deum concipit, & obdurat cor suum. Iure Deus immittit efficaces errores: iure miscet Spiritum erroris: iure aggrauat cor, & excæcat oculos: Sic enim merentur hi qui aspernantur veritatem, & blasphemiam dicunt in Spiritum sanctum.

Adhæc Deus etiam malis Angelis & hominibus, vt ministris gloriæ suæ vtitur: & per eos vel piorum fidem & patientiam explorat: vel impiorum securitatem punit. Satanæ permisit Deus quæcunq; Iob poßidebat: Hic sceleris causa Satan fuit, qui tamen minister fuit prouidentiæ Dei conantis probare fidem Iob. Deus misit Spiritum mendacem in os Prophetarum Achab: hîc mendacij author Satanas erat: Sed tamen Deus mittit Satanam vt ministrum iræ suæ, vt Achab obijciatur periculo & interficiatur.

Semei maledicit Dauidi iussu Dei: causa peccati & maledictionis est voluntas Semei ardens odio Dauidis & iusticiæ, & parens Satanæ.

Deus autem impio Semei vt organo prouidentiæ suæ vtitur, ad explorandam fidem & patientiam Dauidis. Ita Deus nunquam est peccati causa, quia semper bonum finem respicit, & iustissimè agit & organis malis vtitur ad gloriæ suæ illustrationem & ad piorum explorationem & exercitium.

Dico igitur num ideò impegerunt, vt conciderent? absit: Sed per lapsum eorum salus contigit gentibus, ad hoc vt eos ad æmulandum prouocarit. Si autem casus eorum diuitiæ sunt mundi: & diminutio eorum diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo illorum?

REdit hic ad superiorem consolationem, quòd via salutis non penitùs interclusa sit Iudæis, nec beneficia mediatoris prorsus denegata, si modò vera fide ad Meßiam confugiant: hancq; sententiam pluribus confirmat Argumentis. Videlicet ab effectu deletæ politiæ Mosaicæ, & à fine receptarum gentium ad Ecclesiam.

Salus atq; prosperitas potentior est lapsu.

Sed

Sed lapsus Iudæorum salutem attulit gentibus.

Ergo multo magis salus & prosperitas Iudæorum.

Celebrat Paulus admirandam Dei sapientiam & bonitatem, qui euersionem politiæ Mosaicæ, & abiectionem Iudæorum vertit in salutem mundi: Sublata enim politia Mosaica, Euangelij doctrina sparsa est per totum mundum: Et omnes gentes, quę receperunt Christi doctrinam, admissæ sunt ad societatem Ecclesiæ, à qua stante politia fuerant alienæ. Diuitias mundi *nominat claram Euangelij prædicationem per totum orbem terrarum.* Lapsum verò Iudæorum *intelligit euersionem politiæ Mosaicæ, & populi excæcationem. Sic ergo colligit Paulus: Non ideò lapsi sunt Iudæi, id est, non ideò euersa est politia Mosaica, vt prorsus conciderent, id est, vt penitus omnes Iudæi perirent, sed potius hoc fine, vt omnibus gentibus exoriretur lux Euangelij, & salus contingeret. Si ergo hic lapsus Iudæorum tantas diuitias & salutem peperit gentibus, quantò magis profutura esset gentibus salus, id est, conuersio Iudæorum ad Meßiam. Quod si populus Israel obtemperasset Euangelio, & Meßiam filium*

Dei agnouisset: ac Pontifices, Pharisæi, & reliqua pars populi pœnitentiam egissent, quemadmodum Prophetæ, & Baptista, & Apostoli hortabantur: Audi filia, obliuiscere populum tuum. Item: Exulta filia Zion: Ecce Rex tuus venit tibi iustus &c. Id nequaquam gentium salutem impediuisset: Quia Euangelij prædicatio nihilominus ad gentes dimanasset: Et fides Iudæorum magis prouocasset gentes ad amplectendum Messiam.

Rectè ergo infert Paulus, si lapsus Iudæorum tantas opes contulit mundo, quanto magis plenitudo: id est, fides & salus Iudæorum. Plenitudinem *appellat Paulus, id est, partem electam ad constituendam & complendam Ecclesiam destinatam. Ac valde multa notat hæc vox: videlicet, Deum ita gubernare euersionem populi Iudaici, & ruinam politiæ, vt tamen nihil de numero Ecclesiæ minuatur. Monet, Deum sibi elegisse certam Ecclesiam, cùm inter Iudæos, tum inter gentes, & æternum eius propositum falli non posse. Docet, Ecclesiam quæ omnibus temporibus in terris colligitur vbi adducta fuerit in conspectum Dei, fore insignem & plenum cœtū, in quo nec multitudo, nec vllum aliud ornamentum desiderabitur.*

Hoc argumento & Iudæos consolatur, & gentes erudit

erudit Paulus: Iudæis enim ostendit non omnem spem salutis præcisam esse euersione politiæ ipsorum: sed hoc requiri ab ipsis vt credant in Dominum nostrum Iesum Christum, tum eos pertinere ad πλήρωμα Ecclesiæ. Gentes etiam docet, ne inuideant Iudæis, nec existiment suæ obesse saluti, si videant aliquos ex ipsis conuerti ad Christum, ne etiam Iudæorum perditione delectentur: sed potius pro eorum conuersione orent Dominum. Alterum deinde argumentum Pauli est.

Si Deus penitus abiecisset populum Iudæorum, non eos ad æmulandum prouocaret in gentibus.

Sed ideò Deus adsumpsit gentes ad societatem Ecclesiæ, & varijs donis fidei illuminauit, vt Iudæos ad æmulationem prouocaret.

Ergo Deus nequaquam abiecit populum suum, ita vt ex eis neminem saluare velit: sed potius extimulat & prouocat eos æmulatione gentium ad fidem.

Quòd

QVòd de æmulatione dicit, ex Mose desumptum est: vbi dicit Deus Deut. 32. ipsi prouocauerunt me ad indignationem in eo, qui non est Deus: & ego prouocabo eos, in eo qui non est populus: vbi rursus elucet seuera Dei iusticia, & immensa eius bonitas: Iudæi enim prouocarunt Deum ad iram fœda idolomania: Deus vicißim punit eos abiectione populi, & adsumptione gentium: Ita tamen, vt eos prouocet ad æmulandum gentium fidem: Nam in ira sua iustißima, etiam misericordiæ suæ recordatur.

Vobis enim dico gentibus, quatenus gentium sum Apostolus: ministerium meum glorificabo, vt ad æmulationem prouocẽ carnem meam & saluem aliquos ex ipsis. Si enim abiectio eorum reconciliatio est mundi: quæ erit adsumptio nisi vita ex mortuis. Quòd si enim primitiæ sanctæ: Sancta est & conspersio: si radix est sancta, sancti sunt & rami: Quod si nonnulli rami defracti sunt, tu verò cum es oleaster, insitus fuisti illis, & consors radicis, &

tis, & pinguedinis oleæ factus es: ne glorieris contra ramos: si verò gloriaris contra eos, non tu radicem gestas, sed radix te.

Dices igitur defracti sunt rami, vt ego insererer. Benè: per diffidentiam effracti sunt: tu verò stas per fidem.

Ne superbias animo: sed time: Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne quando nec tibi parcat: Vide igitur & bonitatem & seueritatem Dei: In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te verò bonitatem, si permanseris in bonitate. Alioquin & tu excideris & illi si non permanserint in incredulitate, rursus inserentur: Potest enim Deus rursus illos inserere. Si enim tu ex naturali exectus es oleastro, & præter naturam insitus es in bonam oleam: quanto magis hi, qui naturales sunt, inserentur propriæ oleæ?

Hæc

HAEC prolixa concio grauißima est adhortatio ad gentes: ne hoc nouo beneficio, quod donatæ sunt luce Euangelij, & adsumptæ ad societatem Ecclesiæ, ad superbiam & securitatem abutantur: ne insultent Iudæis: sed potius in timore Dei expendant, quã fuerint indigni hoc beneficio Dei: quantam ipsis misericordiam & clementiam exhibuerit æternus pater.

Deinde grauißimam Dei seueritatem considerent, qui non pepercit proprio suo populo, sed eum excidit & abiecit propter diffidentiam: Et ex hoc exemplo discant ipsis quod ex vsu sit: quàm facile hanc insignem fælicitatem & gloriam amittere poßint per securitatem & diffidentiam: ideoq; dent operam, vt in fide, timore, & inuocatione Dei persistant.

Huius adhortationis Paulinæ decet nos semper esse memores, qui non ex Iudæis, sed gentibus nati ad Ecclesiæ societatem peruenimus. Immensam misericordiam & bonitatem erga nos declarauit æternus pater, quòd, cum maiores nostri non solum vt gentes idolis seruierint: sed etiam sub Romano Antichristo multiplici idolomania contaminati fuerint, nobis tamen dedit lucem sui Euangelij, vocauit nos ad societatem Ecclesiæ, & collocauit in regno sui filij Iesu Christi, qui

sti, qui nobis iusticiam, vitam, & læticiam communicat.

Omnipotens, misericors, & sanctißime Deus, pater Domini nostri Iesu Christi: omninò fateor me indignum esse tàm immenso tuo beneficio: tibi verò per Dominum nostrum Iesum Christum totó pectore gratias ago, quòd me vocasti ad societatem Ecclesiæ, & donasti filio tuo, & illuminas me tuo sancto spiritu: Domine Iesu serua animam meam, guberna cor meum tuo spiritu sancto, auge & confirma in me fidem, vt in ea vsq; ad finem vitæ perseuerem, & tibi in æternum gratias agam, & nomen tuum celebrem.

Cæterum repetit Paulus superius argumentum: Si abiectio populi prodest mundo: multò magis adsumptio erit vita ex mortuis salus, idest, receptio Iudæorū agentium pœnitentiam, conferet vitam mortuis gentibus. Nam credentium Iudæorum fides & salus inuitabit & gentes ad credendum Christo, vt ex morte liberati in vitam transferantur. Illustrat deinde suam sententiam duabus similitudinibus: alteram à sacrorum ritu: alteram ex ipsa natura desumptam. A legalibus ceremonijs est desumptū, quòd dicit: Si primitiæ sunt sanctæ, sancta est & conspersio: Cum enim alicuius massæ primitiæ oblatæ & sanctificatæ erant, tota massa sancta erat.

Vult

vult autem dicere: Cum Deus Abrahamum, Isaac, Iacobum, tanquam primitias huius populi elegerit, vocarit, iustificarit, & glorificarit: deinde & multos Prophetas & Israelitas, certum est Deum non auersari penitus populum Israel, nec ita abiecisse, vt neminem ex eis saluare velit.

Eadem est sententia & secundæ similitudinis; Si radix est sancta, sancti sunt & rami, hoc est, cum Deus Abrahamum & Iacob radicem huius populi elegerit & sanctificarit, testatus est se nequaquam eorum posteritatem auersari, si modo pœnitentiam agat, amplectantur Meßiam Iesum Christum, & credant Euangelio.

Quod hoc loco disputat Caluinus hæreditariam sanctitatem transfusam esse in omnes posteros Abrahæ, & totum populum Israel in Abrahamo sanctificatum esse, alienum est à mente Pauli: Nec loquitur Paulus de spirituali nobilitate generis Israelitici: Cum tam filij Israel, quàm gentes natura fuerint filij iræ, & obnoxij maledicto. Itaque perperam & contra mentem Pauli ex hoc loco colligunt Caluinistæ fidelium Christianorum liberos sanctos esse ab vtero matris etiam ante Baptismum. Paulus enim expresse dicit de gentibus & Iudæis, & de seipso: Eramus omnes natura filij iræ. Et Christus inquit: quicquid ex carne natum est, caro est; Spiritualis sanctitas non transfunditur

ditur carnali generatione, sed spirituali renascentia. Vnde Christus inquit: *nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu, non introibit in regnum Dei.*

Euidentia scripturæ conuictus Caluinus fatetur, iustum hominem non transmittere probitatem in filios. Sed quòd dicit vi promißionis hoc effici, quòd sanctorum filij sint sancti, planè nihil est: nam promißio sine adplicatione irrita est. Toti mundo data erat promißio: Semen mulieris conteret caput serpentis. Nemini tamen profuit nec vllum sanctificauit, nisi qui fide eam sibi adplicauit. Sic promißio: Ero Deus tuus, & Deus seminis tui: non sanctificauit filios Abrahæ secundum carnem ab vtero matris: sed maximè loquitur de semine Abrahæ spirituali, renato per fidem, qua excelluit Abraham. Huic semini ita se obligat Deus, quòd velit eius curam, vt Deus, agere si pactum eius seruauerit: hoc est, si vestigia fidei Abrahæ secuti in Meßiam benedicturum gentes, crediderint. Promißio enim omnis fide est adprehendenda: absq; fide irrita est promißio.

Non ergo promißio sanctificat filios Abrahæ secundum carnem ab vtero: Vt nec prima promißio de semine contrituro caput serpentis, Cainum sanctificauit ab vtero. Nec illa promißio: Qui credit in Filium, habet vitam æternam nunc

sanctificat iustorum filios ab vtero matris ante baptismum.

Loquitur ergo Paulus in hoc loco non de spirituali, sed de legali, externa, seu Mosaica sanctitate, quæ est congruentia quædam cum lege cæremoniali: Nam Lex sanctum vocat, quod erat ad sacra destinatum: & quo licebat sanctis vti: commune, profanum, illicitum vocabat, quo non licebat vti sanctis. Hoc ergo vult dicere Paulus, quarum rerum primitiæ offeruntur Deo, illæ sunt sanctæ, illis licet vti cum gratiarum actione. Sic cum Deus Patriarchas & Prophetas tanquam primitias populi Israel elegerit & iustificarit: hoc ipso est testatus se nequaquam nunc totum auersari populum, sed ex illo adhuc excerpere, quos pro suo beneplacito saluet.

Si radix est sancta, etiam rami: non loquitur de sanctitate spirituali: sed de legali: quasi diceret: si licuit Deo radicem vsurpare, licet ei & ramos vsurpare in suo sacrario. Nam iuxta legem radicis sanctæ, sancti sunt & rami & fructus. Si quis ista de Spirituali sanctitate intelligeret, absurdissima hinc sequeretur sententia.

Adam enim conuersus, fuit radix sancta: ergo totum genus humanum, & omnes homines veluti rami sunt sancti à natura. Ita vna litura deleretur doctrina de peccato Originis: doctrina de bene-

de beneficijs Mediatoris, de fide, & breuiter tota religio. Sed supra Cap. 5. satis disertè refutauit hanc sententiam, cum dixit: per vnum hominem peccatum venit in omnes homines: & per vnum hominem iusticia: sed non sicut delictum, ita & donum. Aliò igitur nunc respicit Paulus, videlicet Deum electione & saluatione Patrum ostendisse quòd non abiecerit populum Israel penitus, sed etiam ex illis velit aliquos excerpere, & per fidem in Christum saluare.

Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc, vt ne apud vosmetipsos superbiatis: quod cæcitas ex parte Iudæis contigit, donec plenitudo gentium ingrediatur: atq; ita vniuersus Israel saluus fiat.

VT magis acuat Paulus gentium diligentiam & studium in retinenda fide, vaticinatur de ruina Ecclesiæ gentium: & prædicit secuturas denuò horrendas tenebras. Monet etiam futurum vt ex Iudæis semper aliqui conuertantur ad Mediatorem Iesum Christum. Vult enim Deus perpetuò conspici in Ecclesia, & iustissimam eius seueritatem in puniendo contemptum sui Euangelij, siue hoc scelus grauißimum à Iudæis, siue à gentibus committatur. Deinde vult

vult lucere in orbe immensam suam clementiam, qua vocat ad pœnitentiam, illuminat, & saluat, etiam eos, qui æterna abiectione erant dignissimi. Ac totius Ecclesiæ historia, & quæ quotidie sunt ante oculos, liquidò testantur Paulum in Spiritu Dei de rebus grauissimis vaticinatum esse: Quemadmodum & in alijs Epistolis de horrendis tenebris secuturis, disertis verbis prædixit. Ipsis Apostolis adhuc erudientibus Ecclesiam, & Euangelium tradentibus multi impostores exorti sunt, qui præcipuos articulos corruperunt, & perniciosos errores in vulgus sparserunt: multi ex circumcisione contenderunt legis obseruationem ad iusticiam consequendam esse necessariam.

Ebion & Cerinthus negarunt diuinam Christi naturam. Hymeneus & alij negarunt resurrectionem carnis: statim post Apostolos magna multitudo hæreticorum in Ecclesia gentium exorta est, quæ præcipua capita doctrinæ cœlestis obscurauit, & corrupit: & ingentem errantium numerum in perpetuum exitium secum traxit. Tandem in oriente Mahometica Barbaries & blasphemia: In occidente Romani Antichristi Idolomania, & monachorum superstitio præcipuas in orbe Ecclesias & vastauit & euertit. Hanc tantam ruinam Ecclesiæ gentium, cum præuideat Paulus in Spiritu, excitat gentes ad

seriam

seriam inuocationem, & verum Dei timorem, ne superbiant, nec sint securi, sed omni studio conentur retinere Euangelij puritatem.

Plenitudinem gentium nominat eam partem gentium, quæ à Deo ad vitam æternam est præordinata.

Quòd verò addit, vt totus Israel saluus fiat, non ita accipiendum est, ac si prædiceret Paulus fore, vt aliquando omnes Iudæi ad Christũ conuertantur: sed significat Deum perpetuò vsq; ad finem mundi in vtraq; parte generis humani semper editurum signa suæ seueritatis in puniendis contemptoribus sui Euangelij, & rursus declaraturum inexhaustam suam misericordiam, in saluandis aliquibus cùm Iudæis, tùm gentibus: Vt ita totus Israel, nimirum spiritualis, præordinatus Dei proposito ad vitam æternam, tam inter gentes quàm inter Iudæos saluus fiat. Vox ergo illa donec plenitudo gentium ingrediatur, de fine mundi intelligenda est. Quasi dicat, Deus ab æterno decreuit, quòd velit sibi eligere Ecclesiam, quam gratis propter Filium saluet: eamq; excerpit ex toto genere humano, tam ex Iudæis, quàm ex gentibus: Primùm quidem cum magna hominum multitudo abijceret promissionem, puniuit Deus gentes horrenda cæcitate, & amouit eas à societate Ecclesiæ ferè duobus millibus annorum.

Rursus cum Iudæi abuterentur Dei immensis beneficijs, securè contemnerent doctrinam cœlestem, polluerent sese idolomania, contumeliosè tractarent Prophetas, & Apostolos: ipsum denique Meßiam crucifigerent, abiecit eos Dominus, deleuit eorum politiam, & horrenda mentis cæcitate percußit Iudæos. Sic enim minatus fuerat Dominus huic populo, statim ab initio per Mosen, vt in ipsis studium doctrinæ, pietatem, fidem, & inuocationem accenderet. Ac ostendit Deus cùm comminationibus, tùm executione sui iudicij, quòd nulli genti parciturus sit, quæ doctrinam cœlestem sit adspernatura. Quare gentibus videndum est, ne rursus graui Dei iudicio merguntur in densißimas errorum tenebras. Nam vsque ad finem mundi, donec Deus omnes conuerterit & collegerit, quos in vitam æternam ordinauit, hoc suum in genere humano exercebit iudicium.

Contemptores suæ lucis & beneficiorum Christi puniturus est cæcitate & amentia, & tandem abiecturus in æternum exitium. Simul tamen immensam suam misericordiam & clementiam demonstraturus est, tàm erga Iudæos, quàm erga gentes, recipiendo in gratiam indignißimos, & saluando gratis, nihil nisi mortem meritos, sed vera fide ad mediatorem Iesum Christum confugientes.

Quem-

Quemadmodum ſcriptum eſt: [u]eniet ex Zion liberator,& auertet im[p]ietatem à Iacob: & hoc eſt teſtamen[t]um meum cum ipſis: quando abſtule[r]o peccata ipſorum.

TEſtimonio Prophetæ Ieſaiæ probat Filium Dei conſtitutum à patre liberatorem vniuer[ſ]æ Eccleſiæ, & quòd in hoc ſit miſſus vt auferat peccata, & indignos quoq; ſaluet. Ex quo ſequi[t]ur Chriſtum Iudæos quoq; electos ad vitam, li[b]eraturum à peccato, & ſaluaturum, & non [t]antum gentes. Vaticinium Prophetæ non tan[t]um loquitur de liberatione, ſed de toto officio & de tempore aduentus Meßiæ mißi ad hoc vt auferat à Iacob peccata, hoc eſt, vt Eccleſiam li[b]eret à peccato, morte, ab ira Dei, & à maledi[c]tione legis. Atq; ita indignos gratis per fidem iu[ſ]tificet & ſaluet. Quod ſuum officium exercet Ie[ſ]us Chriſtus omnibus temporibus, colligens Ec[c]leſiam ex omnibus nationibus. Omninò, vt dixi, ad totam Eccleſiam, atq; ita ad gentes quoq; illu[ſ]tre vaticinium Ieſaiæ pertinet. Paulus verò hoc in loco vrget in eo Iudæorum conuerſionem, idq; rectißimè. Appellatio. n. Iacob cũ ſignificet totã Eccleſiã, collectã ex omnibus gentibus, q̃ eſt ſpiri[t]ualis Iacob, tũ inprimis eos, q ex populo Iſrael ad

Deum conuertuntur. Rectè igitur ex hoc testimonio colligitur, semper aliquos Iudæos ad Christum conuersum iri. Præcipuè quidem respicit Paulus in citatione testimonij ad locum Iesa. 59. Sed simul & alia vaticinia Prophetarum de regno & officio Meßiæ attingit, eaq́; illustrat & exponit, videlicet vaticinium Iesa. 43. Ego sum qui deleo peccata tua. Item Iere. 31. Hoc est fœdus meum: propicius ero peccato eorum: & iniquitatis eorum non recordabor. Iesa. 53. Quia peccata eorum ipse portauit. Item. Mich. 8. Quis est Deus sicut tu: qui cōdonat & tollit peccata reliquijs hereditatis suæ. Adhæc & similia loca Prophetarū vno intuitu respexit Paulus: Ideoq; insignis explicatio vaticiniorum propheticorum, & illustris descriptio regni Christi hic obseruetur.

Primum docet Apostolus Iesum Christum esse illum æternum & omnipotentem Deum, qui in Prophetis inquit: Ego sum Dominus Deus tuus qui deleo peccata tua. Item: Quis tibi similis Deus, qui aufers iniquitatem.

Deinde docet, vnde sit venturus Meßias, & vbi docturus, & regnum suum inchoaturus, videlicet ex Iudæis & in Zion.

Tertiò docet, Meßiæ regnum esse spirituale, non mundanum. Non enim Meßias est promissus, vt occupet mūdi imperia & Iudæos constituat prouinciarum gubernatores: Sed vt sit libe-

..., qui seruat nos à peccato, à morte, à Satana ... inde: & restituat nobis iustitiam, lætitiam, ... tam sempiternam.

Quartò ostendit Iudæos in iustificatione ... m habere prærogatiuam præ gentibus, sed ... esse peccatores, & indigere liberatore & ... diatore, qui gratis condonet peccata & iusti- ...

Quintò discrimen ostendit inter vetus ... tamentum seu fœdus & nouum: probat enim ... Prophetis, in hoc consistere nouum fœdus, quòd ... gratis remittat & auferat iniquitatem. Ve... autem non loquitur de gratuita peccatorum ... missione, sed flagitat perfectam obedientiam: ... peccatoribus horrendam Dei iram & male... ctionem denunciat. Toto igitur genere differt ... m à vetere testamento.

Sextò docet, semper Deum conseruaturum ... genere humano aliquam Ecclesiam, & cum ex ... Iudæis tum ex gentibus conuersurum aliquos ad ... dem in Iesum Christum.

Iuxta Euangelium quidem inimi... propter vos: iuxta electionem verò dilecti propter patres.

QVASI dicat, quod ad ministerium meum & prædicationem Euangelij attinet, fateor me esse Iudæorum hostem, auersor eorum errores, amenti-

amentiam, incredulitatem, odi illorum superbiam & pertinaciam: destruo illorum politiam & leges, & me ab illis separo tanquam ab idolatris; & hæc omnia propter vos fiunt, in vestrum commodum cedunt, vt vobis annuncietur Euangelium: gentem tamen Iudaicam propter electionem, & patres, & reliquias quæ sunt conuertendæ in hoc populo, non detestor: sed diligo, id est, optarem equidem ex animo multos Iudæos conuerti ad fidem Christi; ita mihi omnium charissimi essent; sed qui pertinaciter persistunt in erroribus, persequuntur Christum & eius membra, eos pro hostibus habeo.

Nam dona & vocatio Dei sunt sine poenitentia.

HOc est: quæ Deus semel liberali manu largitus est, ea nunquã repetit: & vocatio ipsius est constantissima & immutabilis. Cum igitur semel vocauerit populum Israel, collegerit ex eo Ecclesiam, certum est Deum non mutaturum vnquam suam sententiam: nec ita penitus gentem Iudaicam abiecturum, vt ex ea nemo saluari possit.

Hæc est insignis sententia de certitudine & immutabilitate promissionum diuinarum. Promisit Deus se collecturum Ecclesiam ex posteritate Abrahæ. Etsi igitur Israelitæ horrendis sceleribus contaminarunt sese: proiecerunt Euangelium,

gelium, persecuti sunt Prophetas, & crucifixe-
runt Meßiã: tamen Deus pro immensa sua constan
tia, misericordia, & veritate non mutat suã sen-
tentiam: sed colligit sibi Ecclesiam ex Israelitis
persecutoribus & interfectoribus filij sui. Nemo igi
tur existimet se propter indignitatem excludi à
regno Meßiæ: nemo dubitet de immota veritate,
& perpetua certitudine promißionũ diuinarum.

Hinc etiam discamus semper nobis ratas esse
promißiones de bonis spiritualibus, & patere no-
bis viam salutis per Christum: etiamsi denegen-
tur vel eripiantur nobis huius vitæ bona: quem-
admodum Iob piè inquit: Etiamsi occiderit me:
tamen sperabo in eum. Etsi enim Iudæi amitte-
bant regnum, politiam, patriam sedẽ, & omnem
terrenam fœlicitatem: tamen salus illis non ne-
gatur, modò sese ad Christum Mediatorem vera
fide conuertant.

Quemadmodum enim & vos aliquan
do non credidistis Deo, nunc autẽ mi-
sericordiã cõsecuti estis propter illorũ
diffidentiã: sic & hi nunc non credide-
runt misericordiæ, quæ vobis cõtigit:
vt & ipsi misericordiam adipiscantur.

Exemplo gentium docet, Deum non penitus
abiecisse populũ propter maximæ partis diffi-
dentiam, ita vt neminem ex Iudæis saluare velit.

Nam

Nam si Deus adeò seuerus & implacabilis Iudæis esse velit, vt nullam incredulis velit præstare clementiam, gentes planè reliquisset in erroribus & idolatria. Quia verò gentibus, quantumuis à Deo alienis, incredulitate oppreßis, & horrendis sceleribus contaminatis præstitit Deus misericordiam: euidentißimo argumento demonstrauit, se nec Iudæos, licet nunc incredulos, auersaturum, modo pœnitentiam agant & credant in Dominum nostrum Iesum Christum. Quòd dicit gentes consecutas esse misericordiam à Deo Iudæorum diffidentia, *significat Deum fuisse motum Iudæorum diffidentia, vt in gentibus lucem Euangelij accenderet, easq; ad societatẽ Ecclesiæ adsciscеret. Atq; ita lapsus Iudæorum gentibus fuit salutis occasio. Nunc & ipsi diffidunt beneficio, quod vos estis adepti: id est, diffidunt diuinæ clementiæ quæ vos saluat: vt in ipsos rursus suæ clementiæ ostendat exemplum.*

Conclusit enim Deus omnes sub incredulitatem, vt omnium misereatur.

G*Rauißima sententia non solum exponit causam cur passus sit Deus labi in tantam diffidentiam & errores, primùm gentes, deinde Iudæos, nimirum vt palàm faceret hominem*

insti-

[illegible]ificari operibus vel merito, sed sola Dei misericordia & clementia: Verùm totam disputationem, quam hactenus tractauit, hoc insigni Epiphonemate quodãmodo concludit, & vniuersam disputationem in breuissimam colligit summam: Conclusit, inquit, Deus omnes sub incredulitatem, hoc est, totus mundus est reus Deo, & omnes carent iusticia & gloria Dei: nec Iudæus est iustus, nec Ethnicus habet quod glorietur in conspectu Dei. Offert autem Deus toti generi humano misericordiam: Vt omnium misereatur, inquit: neminem arcet Deus à fonte suæ bonitatis.

Hæc est summa breuissima totius doctrinæ cælestis, complectens simul cùm legem, tum Euangelium. Lex enim omnes concludit sub peccato & incredulitate: Euangelium verò omnibus annunciat Dei misericordiam. Infigenda est igitur animo tàm nobilis sententia, quæ omnia doctrinæ cælestis capita in se continet. Sunt autem verborũ pondera expendenda, & doctrinæ, quas illis perspicuè tradit Apostolus, obseruandæ.

Primum quòd dicit Deus conclusit: non sic accipiendum est, ac si Deus esset incredulitatis author vel causa: sed quòd Deus vt iudex iustissimus, legis suæ sententia omnes homines conclusos & constrictos teneat: Ipse enim de cœlo reflexit super Filios hominum, vt videret num esset in-

ſet intelligens, aut requirens Deum: Inuenit autem omnes declinaſſe, & inutiles factos eſſe. Tanquam carcere igitur tenet eos concluſos.

Secundò, vniuerſalis accuſatio totius generis humani, & concio pœnitentiæ directa ad ſingulos homines, obſeruetur. Nemo hîc ſe eximere poteſt, ſiquidem ipſe Deus nos tenet conuictos de incredulitate. Nullum eſt diſcrimen inter Iudæum & gentilem, quod ad iudicium Dei attinet, vno enim carcere tenentur omnes. Huc ſunt illa grauiſſima dicta: Vt totus mundus reus fiat Deo, Rom. 3. Item: Omnes errauimus, vnusquiſq; in viam ſuam. Ieſa. 53. Item: Non eſt qui faciat bonum, ne vnus quidem. Pſal. 14.

Tertiò, ex hac ſententia patet, nullam reſtare vim liberi arbitrij in ſpiritualibus: captiuus enim & concluſus liber non eſt. Omnium autem triſtiſſima eſt captiuitas ſub incredulitate, quod ſummum eſt peccatum, coniunctum ſemper cum odio Dei concluſum teneri: ſignificat ergo hîc Paulus ſenſum carnis eſſe inimicitiam aduerſus Deum; Rom. 8. Et animalem hominem non percipere ea quæ ſunt ſpiritus. 1. Cor. 2. Quòd que nemo ad Chriſtum venire poſſit, niſi Pater conuerterit & traxerit eum. Ioan. 6.

Quar-

Quartò reijcit & damnat hîc Paulus om-
opera, & cultus, qui præstantur à non rena-
ti sine fide. Cum enim sub incredulitate omnes
neantur captiui, sequitur eos Deo seruire non
: Deus enim damnatorum operibus non de-
ctatur.

Quintò, cum incredulitas sit carcer, qui om-
homines captiuos teneat, non potest homo pro
viribus excutere incredulitatē, & fide am-
ti Euangeliū: sed opus est dono & efficacia spi-
us sancti, qui nos eductos ex hoc carcere, men-
nostras illuminet, & fidem in nobis accendat.

Sextò docet Apostolus omnium peccato-
maximum esse incredulitatem: Siquidem to-
genus humanum arguens, & conuincens de
peccato, tantum incredulitatis meminit. Sic &
Christus inquit: Spiritus sanctus arguet mundū
de peccato: quia non credunt in me. Iohan. 16. Et
Deus tantoperè execratur incredulitatem:
dubiè fidem seu fiduciam nitentem ipsius
sericordia inprimis flagitat.

Septimò, docet Apostolus tantum gratis
misericordiam Dei iustificari hominem absq;
operibus: Nihil enim iuuant ad iustificationem o-
mnia opera: Siquidem incredulitas nos detrudit
carceres mortis : Et quidem ideò, vt DEVS
omnium

omnium misereatur. Offert ergo Deus gratis iustitiam & vitam per suam clementiam.

Octauò, vt concio pœnitentiæ legalis est vniuersalis, ita & promissio Euangelij est vniuersalis. Nemine excepto omnibus agentibus pœnitentiam & credentibus Euangelio offertur salus & vita sempiterna.

Nonò consensus doctrinæ legis & Euangelij hic conspicitur. Vt enim prior pars sententiæ est seuerissima legis concio: ita posterior est dulcis promissio Euangelij. Has ergo mutuas operas præstant inter sese doctrina legis & Euangelij. Lex ideò accusat & concludit homines sub incredulitate, non vt homo perpetuò pereat: Sed vt locus sit misericordiæ Dei, & omnes per Dei gratiam saluemur.

O altitudo diuitiarum, & sapientiæ & cognitionis Dei: Quam inscrutabilia sunt eius iudicia, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit mentem Domini: aut quis consiliarius eius fuit? Quis illi dedit prius, & illi rependetur? Siquidem ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi sit gloria in secula Amen.

Excla-

EXclamatione tandem abrumpit disputatio-
nem de gratuita Dei electione, & iustificatio
m hominis per fidē. Constituit Deus certas me-
tas homini, quousq; progredi debeat, in cognitione
& inquisitione voluntatis & consilij diuini. Quā-
tum enim nobis sufficit ad adipiscendam salutem,
pater æternus per filium nobis patefecit. Totam
verò sapientiam patris, quæ infinita est, filius nō
reuelauit: nec eam capere possemus in hac mor-
talitate. Vult ergo Deus vt intra cancellos nobis
positos consistamus, nec in arcana Dei consilia ir-
rumpamus. Cumq; in omnibus alijs articulis fi-
dei plurima sint quæ nulla sagacitate ingenij com
prehendi possint, sed simpliciter credenda sunt:
tum in hoc articulo de prędestinatione sanctorum
ratio prorsus cæcutit, & paßim impingit, nisi ver
bum Dei præluceat. Monet ergo Paulus prorsus
abstinendum esse ab inquisitione maiestatis diuinę
extra verbum: Non quærendum est nobis, cur
Deus hunc elegerit, illum præterierit: cur latro in
fine vitæ vocetur post tot flagitia: Saul, Ioas, Iu-
das, post præclara facta abijciantur: cur Iacob
dilexerit, Esau odio habuerit: non est nobis inue-
stigandum, cur Deus tot millia annorum, tot gen-
tes permiserit ire vias suas. Nobis quærendum
non est, cur Deus tàm paucos elegerit, tanta mul
titudine pereunte. Cur impia multitudo antecel-
lat imperijs, opibus, gloria: cur Diabolis permit-

 tat tan-

tat tanta rabie grassari in hanc miseram naturam. Satis est nobis scire, quòd iniusticia non sit apud Deum. Adoranda igitur potiùs est immensa & imperscrutabilis sapientia Dei, quàm inuestiganda secreta diuini consilij. Qui scrutator est Maiestatis, inquit Salomon, opprimetur à gloria. Agnoscamus ergo nostram fragilitatem, & meminerimus quòd homines simus, qui totam diuinam maiestatem capere ac comprehendere non possimus. Agamus Deo gratias quòd reuelauit suam voluntatem in verbo suo, quantum quidem nobis fuit opus ad consequendam salutem: Atque intra hos limites verbi patefacti nos contineamus, non progrediamur vlterius, nec curiositate transiliamus septa: Ego custodio me, inquit Dauid, in verbo labiorum tuorum ab operibus hominum in via latronis. Item: lucerna pedibus meis verbum tuum. Item: Christus inquit: Habent Mosen & Prophetas, illos audiant.

Rectè ex hoc loco sumitur distinctio: aliam esse Dei reuelatam, aliam secretam & incognitam voluntatem: Non quòd contradictoriæ sint voluntates in Deo, de eadem re: Sed quia Deus non patefecit totam suam sapientiam: Quam mentem reuelauit in lege & Euangelio, ea nobis nota esse debet, estq; certissima & infallibilis. Sed infinita adhuc sunt, quæ non reuelauit, quorum cog-

cognitio ad salutem impetrandam non est necessaria. De his dicunt Paulus & Esaias: Quis nouit mentem Domini: & prohibent ne eā scrutemur.

Præterea meritum omne humanum reijcit: refellit hoc loco Paulus, cum inquit, Quis prior dedit Deo, & reddetur illi. Monet enim nos omnia habere à Deo, nec quidquam esse meritos: ipse nobis corpus, animam, vitam, & omnia dedit ex mera bonitate, cum nihil essemus meriti: nullo ergo iure quidquam à Deo reposcere possumus. Etiam ipsa obedientia, quam Deo præstant fideles, à Deo est, qui suo spiritu illam operatur. Superbam meriti vocem nimis familiarem patribus aliquomodo corrigere & mitigare conatus est Augustinus: cum inquit, cum merita nostra coronat Deus, dona sua coronat: Nam & ipsa merita sunt à Deo. Sed rectius fecisset, si totam opinionem de merito operum explosisset.

Doctrina de tribus personis diuinitatis hoc in loco repeti solet: quasi Paulus dixerit ex patre, per Filium, & in Spiritu omnia existere: Sed doctrina de tribus personis diuinitatis alijs in locis maiore perspicuitate traditur: Nec nimis curiose particulæ illæ sunt vrgendæ: Ex Patre, per Filium, & in spiritu.

Nam Apostoli alias indifferenter de personis accipiunt. 1. Cor. 12 ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας. Item: Psal. 33 verbo Domini cœli facti sunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Coloss. 1. τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. De filio loquens.

Doctrina etiam de creatione & conseruatione omnium rerum hîc obseruanda est: Testatur enim Paulus omnia esse condita à Deo, & per ipsum conseruari.

CAPVT XII.

Quintum membrum Epistolæ. De bonis operibus.

SPiritus sanctus hunc ordinem constanter sequitur in explicanda doctrina cœlesti; vt primo loco arguat homines de peccato, reuelet iram Dei, & vocet omnes ad pœnitentiam. Secundo loco ostendit nobis Mediatorem & eius beneficia, & promittit omnibus vera fide ad Mediatorem confugientibus, remißionem peccatorum, iusticiam, & vitam æternam.

Tertio loco postquam conscientiæ erectæ & confirmatæ sunt consolatione Euangelij, tum deniq; tradit doctrinam de bonis operibus: Docet qualem

qualem obedientiam Deus à fidelibus requirat: & sedulò hortatur vt singuli credentes bonis operibus studeant. Hunc ordinem & in hac Epistola secutus est Spiritus sanctus. Primis enim tribus capitibus conuicit mundum de peccato, & vocauit omnes ad pœnitentiam. In fine capitis tertij & deinceps vsq; ad 12. luculenter exposuit doctrinam de iustificatione hominis coram Deo: Ostendit promißionem Euangelij esse gratuitam: exposuit beneficia Mediatoris: docuit sola fide fieri adplicationem, & solidas consolationes aduersus peccatum monstrauit: Nunc verò tradit doctrinam de bonis operibus: Non enim hoc fine redemit nos filius Dei ab ira Dei, & maledictione legis, vt peccato seruiremus: sed vt erepti ex potestate Satanæ, & donati Spiritu sancto, Deo præstemus obedientiam in iusticia & sanctitate vera.

Adhortor igitur vos fratres per miserationes Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, placentem Deo: Rationalem cultum vestrum, & ne conformemini seculo huic, sed transformemini renouatione mentis vestræ, vt probetis vos quæ sit bona Dei voluntas accepta, & perfecta.

ADhortationem ad studium benè operandi ex- ditur Spiritus sanctus à descriptione ver spiritualis obedientiæ erga Deum, quæ non est mortuum aliquod virtutis simulacrum, sed vi & sancta iusticia, grata Deo, & congruens cu norma sapientiæ diuinæ. Etsi enim ratio huma aliquomodo intelligit discrimen honestorum turpium, & conatur homines ad virtutem exci- tare, magnis etiam ornat præconijs Ethnicorum laudabilia facta, vt Aristidis iusticiam, Camilli moderationem, Scipionis castitatem, Pompon Attici temperantiam, Reguli fidem, Cæsaris cle- mentiam: tamen nec intelligit quæ sit vera vir- tus, & quomodo ea præstari poßit & debeat. Ra- tio sine luce verbi diuini ignorat, qualia opera quos cultus postulet Deus: ignorat ipsum Deum, ad quem omnis obedientia est dirigenda: ignorat promißionem reconciliationis: & fidem, sine qu nemo potest placere Deo: ignorat Spiritum sanctu qui solus est effector veræ virtutis: Ignorat de- niq; normam legis diuinæ, ad quam singula opera & singulos motus congruere oportet.

Omnium ergo Ethnicorum atq; non renato- rum hominum quantumuis præclaræ virtute nihil sunt nisi mortua simulacra, literæ & pictu- ræ, quæ vita carent, & coram Deo sunt peccat Tantum enim ab impura carne oriuntur: qui

...d autem non est ex fide, peccatum est: & sine ...e impoßibile est placere Deo. Item: veri adora...res adorabunt patrem in Spiritu & veritate. Procul igitur discernendæ sunt virtutes Ethnico...rum ab operibus sanctorum: sintq; in conspectu ...hæc illustria discrimina.

Primùm differunt causis efficientibus.

Virtutes Ethnicorum & non renatorum ori...untur à iudicio rationis, & è mortuis reliquiis li...beri arbitrij: vt Cononis liberalitas in pauperes, Fabricij magnanimitas, tantum à carne profectæ sunt. At mansuetudo Mosis, castitas Iosephi, fortitudo Dauidis, orta sunt à Spiritu sancto, q. verbo Dei mentem illorum illuminauit, & renatam illorum voluntatem flexit ad veræ virtutis studium & ipsos virtutis motus in eis accendit.

Secundò differunt etiam causis formalibus.

Nam Ethnicorum & non renatorum virtutes non sunt viui motus: sed tantum simulacra & vmbræ virtutum: ex mortua enim carne carente Spiritu Dei sunt profectæ: non reguntur vera Dei agnitione: non fiunt prælucente fide in Mediatorem: non congruunt ad normam legis diuinæ: non veniunt ex in-

 timo

timo cordis adfectu; sed sunt tantum externa quædam disciplina, simulatio virtutis, & coacta repugnante prauitate naturæ externorum membrorum cohibitio.

Scipio ardet illicitis flammis amoris, & vix comprimit libidinem: sed pluris facit gloriam Rom: nominis, quam illecebras voluptatis. At sanctorum bona opera sunt viui motus vt pote accensi à Spiritu sancto: Congruunt cum norma legis diuinæ: prælucet eis agnitio veri Dei, & fiducia in Mediatorem: Non fiunt inuito corde, aut simulatè: sed spontaneo Spiritu, & toto cordis impetu. Lauda, inquit Dauid, anima mea Dominum: & omnia quæ intra me sunt, nomen sanctum eius.

Tertiò differunt causis finalibus.

Ethnici & non renati omnia sua præclara facta tantum ad proprij nominis gloriam referunt, nec aliud bonum intuentur, quàm honestam in mundo famam, vt illi palàm fatentur: Trahimur omnes laudis studio: & optimus quisq; maximè gloria ducitur. At pij renati Spiritu Dei maximè intuentur gloriam æterni Dei, salutem & ædificationem Ecclesiæ, iuxta dictum: Omnia ad gloriam Dei facite. Ad hoc ergo discrimen respicit Paulus in hac descriptione bonorum operum,

rum, eaq; nominat hostiam viuam, vt discernatura, mortuis operibus carnis: nominat sanctā, vt ostendat oportere fieri obedientiam in fide, & discernat ab operibus eorum, qui non sunt reconciliati Deo.

Rationalem præterea cultum nominat, vt discernat sanctorum obedientiam ab externis sacrificijs & mactationibus pecudum, siue illæ à Leuitis, seu Pharisæis sine fide, siue ab Ethnicis fiebant. Atq; ita veram, solidam, internam, & spiritualem obedientiam flagitat à iustificatis. Rationalem enim cultū vocat, in quo Deus mente agnoscitur, & fide colitur: non tantum labijs aut externis gestibus celebratur.

Quod verò hostiam vocat omnia piorum facta, loquitur de sacrificio εὐχαριστικῷ. Duo enim sunt genera sacrificiorum: vnum est typicum, quales sunt omnes oblationes in lege: alterum est verum, viuum, sanctum, quod Paulus hîc appellat λογικὴν λατρείαν. Rursus autem duplex est sacrificium viuum: vnum est ἱλαστικὸν, videlicet solius filij Dei obedientia & passio, qua placata est ira Dei, iuxta dictum: Quum dederit animam suam hostiam pro peccato, videbit semen longæuum. Alterum est εὐχαριστικὸν, nimirum omnia bona opera sanctorum, quæ fiunt iuxta Dei verbum fiducia Mediatoris, hoc fine, vt

Deus honore adficiatur. Sacrificate, inquit Dauid, sacrificia iusticię, & sperate in Domino. Item: sacrificium Deo cor contribulatum: cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Cum autem iubet vt corpora nostra exhibeamus Deo hostiam viuam, in genere omne bonum opus complectitur: & quidem monet ita nos debere adfectos esse, vt non grauemur nostras facultates, corpora, & vitam, tanquam holocausta omni tempore sacrificare Deo: Deo enim vitam & omnia debemus: & ipsi dicati atq; sacrati sumus. Paulus dum ingentes labores & molestias sustinet in peregrinationibus, & varijs sese exponit periculis, vt late spargat lucem Euangelij, corpus suum Deo sacrificat, siquidem in fide pro gloria Dei omnia perfert. Atq; omnia sanctorum bona opera præstita in vera fide Iesu Christi, & directa ad gloriam Dei, sunt sacrificia placentia Deo: necesse est enim mortificare adfectus carnis, vt Deo seruire possimus.

Quòd prohibet ne imitemur gestus huius seculi, generale & pernecessarium est præceptum: Mundus enim simulat aliquod virtutis studium, & quasi laruam induit præclaræ pietatis & iusticiæ, cum à vera iusticia sit alienißimus. Si quid erogat in pauperes, magnam præ se fert misericordiam & liberalitatem: sed vel mundanam ambit gloriam, vel captat vtilitatem aliquam.

Poten-

potentes sæpè præ se ferunt singulare studium religionis: non quod verè credant Deum aliquid esse: sed quòd existiment expedire, vt populus religionis metu in officio contineatur. Seueriores aliqui sunt in corripiendis erratis, & simulant magnum iusticiæ zelum, interea cupiditati vindictæ seruiunt. In singulis verò officijs, mundus imprimis quæ sua sunt, quærit. Monachi & sacrificuli Pontificiorum magnam simulant castitatem, cum omnium hominum sint impurissimi. Vsitatissimum est etiam mundo, fraudulenter tegere odia, & effictis verbis simulare amicitiam: vt est in versu:

Tuta frequensq; via est per amici fal-
lere nomen. Et.

παῦροι τοι πολλῶν πιστὸν ἔχουσι
νόον.

In summa mundus plenus est simulatione, fraudibus, dolis, sceleribus, impietate, luxuria, nequitia, etiam cum præ se fert virtutis studium. Ab hoc mundi gestu & moribus vult nos esse alienissimos, vt qui Deo minimè probentur. Transformari autem nos vult renouatione mentis nostræ: hoc est, vult nos verè conuerti ad Deum per veram pœnitentiã, vt per fidẽ impetrata remissione peccatorũ, & accepto

Spiritu sancto renouemur, & singulæ deinde virtutes ab ipso Spiritu sancto, & renouata mente & voluntate proficiscantur. Atq; ita monstrat hîc veram efficientem causam bonorum operum. Hiskia Rex benefaciens sacerdotibus, & curam suscipiens Ecclesiæ, renouata mēte hoc præstat officium: Iehu verò accommodat se ad huius seculi figuram.

Vt probetis, *inquit*, quæ sit voluntas Dei bona, placens & perfecta: *Voluntatem Dei patefactā in lege vult esse regulam omniū bonorum operū. Si enim hac luce mens destituatur, aut dubitat de suo opere, an placeat Deo: aut hallucinatur, iustitiā existimans cū delinquat grauißimè. Semper igitur lumen sit pedibus nostris verbum Dei: in quo conspicitur Dei voluntas bona, placēs, & perfecta: Lex enim Dei nullum scelus docet.*

Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omni existenti inter vos; ne quis sapiat, præter quam oportet sapere: sed sapiat ad sobrietatem, quemadmodum vnicuiq; partitus est Deus mensuram fidei.

VT supra in genere de studio pietatis & omnium virtutum est concionatus: ita nunc in specie de quibusdam agit, & tradit præcepta vitæ.

Primo

Primo autem loco instituit eos qui præsunt alijs in ministerio docendi & Ecclesia, qua modestia, fide & diligentia suo munere fungi, & cæteris præire debeant. Cum enim præfecti Ecclesiæ desunt suo officio, nō tantū alijs sunt scandalo, sed etiam turbant Ecclesiam, eiusq; impediunt ædificationem.

Primo igitur loco hortatur gubernatores Ecclesiæ ad veram modestiam seu humilitatem, quæ est virtus primi præcepti, vt nimirum agnoscant suam imbecillitatem, cogitent à quo dona acceperint, non arroganter de se sentiant, non superbiant propter locum, non ingerant sese aliorum vocationibus, non tribuant sibi singularem sapientiam, eruditionem, industriam, ne fiducia ingenij suscipiant res sibi non mandatas: ne alios præ se despiciant: Perniciosißima est in omni officio arrogantia: Inprimis verò nocentißima pestis est Ecclesiæ: Hinc enim nasci solent hæreses, Schismata, contentiones, & tandem vastari solet Ecclesia. Samosatenus plus sapit, quàm oportet sapere: Cæteros enim Ecclesiæ pastores contemnit, se solum censet eruditum, & fiducia ingenij comminiscitur nouum errorem. Sic Nestorius plus iusto sapit, & sua arrogantia ita vniuersam turbauit Ecclesiam, vt multis seculis tranquillitas non potuerit restitui. Sic Romani Pontifices arrogantia & superbia Ecclesiam horribiliter vastarunt, & ministerium docendi in politicam gubernationem

verte-

verterunt. Pareamus igitur precepto Pauli, & singuli modestè de nobis sentiamus, non contemnamus alios: sed agnoscamus alios quoq; salutaria Dei organa esse: & dona nobis collata non ad nostram inanem gloriam, sed ad communem Ecclesiæ vtilitatē conferamus: non ineptè ostentemus ingenij acumen: non aucupemur opinionem eloquentiæ, vel singularis sapientiæ: sed in timore Dei modestè fungamur nostro officio pro ea mensura, quam Dominus nobis partitus est.

Quemadmodum enim in vno corpore multa habemus membra: membra autem omnia non eandē habent actionem: Ita multi vnum sumus corpus in Christo, singuli autem inuicem sumus membra, habentes dona iuxta gratiam nobis datam differentia.

ELeganti similitudine sumpta à corpore humano, docet vnumquemq; decere secum modestè perpendere, quale donum à Deo sit adeptus, quo loco collocatus, cui muneri sit præfectus: idq; modestè & fideliter exequi; nemo arrogantia vel inquietudine in maiores vocationes irruere vel se ingerere debet: pedes non sumunt sibi officium oculorum: manus non sumunt sibi officium cordis vel epatis: sed singula membra pulcer-

...lcherrima harmonia & sine arrogantia, sine ...lypragmosyne, sine inuidia, sine contemptu ...orum seruiunt suo loco. Sic quisq; suo loco serui... debet, & hoc donum quod a Deo accepit ad ...communem Ecclesiæ ædificationem conferre. Gratiam hic Paulus nominat ipsa officia in Ec...clesia: & dona per Spiritum sanctum singulis col...lata, vt quisq; cum fructu munus demandatum ...obire possit: Gratis enim omnia dona confert Deus.

Siue Prophetiam, iuxta analogiam fidei.

ENumerat nunc aliquot donorum species, & docet quomodo quisq; in suo officio seruire, & quid maximè spectare debeat. Concisa est oratio: sed sic potest expleri: siue Prophetiam habemus, operam demus, vt ea semper sit analoga fidei: Si ministerium obtinemus, fideliter ministerium nostrum exequamur. Orditur autem Paulus ab interprete sacræ scripturæ, eumq; instruit quid in suo munere præcipuè spectare debeat, non vt videatur disertus orator, vel acutus disputator, non vt varijs ludat interpretationibus & allegorijs: sed in omnibus concionibus hoc maximè laborabit, vt omnia sint analoga fidei; Id est, expositiones omnes Propheticorum & Apostolicorum scriptorum congruant ad articulos doctrinæ Christianæ, qui dilucidè & perspicuè in sacra

scri-

*ſcriptura traditi, & ſæpè repetiti ſunt: non fin-
gat nouas ſententias: non contorqueat ſcriptu-
ram: non obſcuret beneficia Mediatoris: non con-
dat nouos articulos: ſed in ſingulis ſententijs ad
normam fidei reſpiciat, nec vnquàm ab ea deflè-
ctat. Norma autem doctrinæ eſt Lex & Euange-
lium de beneficijs Mediatoris: Quicquid ab hac
norma diſsidet, reijciendum eſt, iuxta dictum: Si
quis aliud Euangelium docuerit, anathema ſit.
Ad hanc igitur regulam Pauli omnia Eccleſiaſti-
ca ſcripta, omnes controuerſiæ de dogmatibus,
omnium ſectarum opiniones ſunt examinandæ.*

Samoſatenus interpretatur λόγον *in Ioh.
conſilium & propoſitum in patre de redimendo
genere humano: & contendit filium non eſſe perſo-
nam diſtinctam à patre. Hæc prophetia ſeu inter-
pretatio non eſt analoga fidei. Fides enim dicit
Chriſtum eſſe æternum & vnigenitum Filium Dei
diſtinctum à patre iuxta clariſsimum dictum: Sic
Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum da-
ret. Origenes ſic enarrat dictum: Non iuſtifica-
bitur in conſpectu tuo omnis viuens: id eſt, com-
paratus Deo nemo erit iuſtus. Item: Ex lege non
iuſtificatur omnis caro: id eſt, omnis qui eſt caro,
& ſecundum carnem viuit, non iuſtificatur. Sed
expoſitio hæc non eſt analoga fidei. Fides enim do-
cet, quòd omnes peccauerunt & egent gloria Dei.*

Non

...est qui faciat bonum, ne vnus quidem. Ana-
...fidei non est expositio Origenis, Hieronymi,
...aliorum, quando sic enarrant verba Dauidis
...sal. 32. Beatus vir cui remissæ sunt iniquitates,
...cuitecta sunt peccata: remitti peccata per
...ptismum, tegi per dilectionem, per martyrium
...imputari. Disertè enim fides inquit: Non est
...alio salus, nec aliud nomen datum est homini-
...in quo oporteat nos saluos fieri. Sic Origenes
...iuxta analogiam fidei exponit Pauli locum
...m. 8. Nam quod impossibile erat legi, eò quòd
...carnem infirmabatur. Sed planè eum corrum
...,cum sic enarrat: Legem hic significare carna-
...intellectum, & obseruationem ceremoniarũ,
...esse impossibilem. Cum Paulus de ipsa le-
...generali loquatur, quæ humanæ naturæ est im-
...possibilis.

Hieronymi interpretatio non est analoga
fidei, cum sic argumentatur: Si secundum carnem
...ixeritis, moriemini. Ergò non licet secundas
...trahere nuptias: fides enim inquit, honorabile
...esse coniugium in omnibus. Chaldedonensis Syno-
...dus prohibet nuptias Monachis & virginibus
...quæ vota fecerunt. Hæc sententia non est analoga
...fidei: quæ sic docet: Melius est nubere quàm vri:
...merito igitur reijcitur.

Constantiensis Synodus dilacerat cœnam
Domini, & sanguinem Iesu Christi eripit laicis:

scriptura traditi, & sæpè repetiti sunt: non fingat nouas sententias: non contorqueat scripturam: non obscuret beneficia Mediatoris; non condat nouos articulos: sed in singulis sententijs ad normam fidei respiciat, nec vnquàm ab ea deflectat. Norma autem doctrinæ est Lex & Euangelium de beneficijs Mediatoris: Quicquid ab hac norma dißidet, reijciendum est, iuxta dictum: Si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit. Ad hanc igitur regulam Pauli omnia Ecclesiastica scripta, omnes controuersiæ de dogmatibus, omnium sectarum opiniones sunt examinandæ.

Samosatenus interpretatur λόγον in Ioh. consilium & propositum in patre de redimendo genere humano: & contendit filium non esse personam distinctam à patre. Hæc prophetia seu interpretatio non est analoga fidei. Fides enim dicit Christum esse æternum & vnigenitum Filium Dei distinctum à patre iuxta clarißimum dictum: Sic Deus dilexit mundum, vt filium vnigenitum daret. Origenes sic enarrat dictum: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: id est, comparatus Deo nemo erit iustus. Item: Ex lege non iustificatur omnis caro: id est, omnis qui est caro, & secundum carnem viuit, non iustificatur. Sed expositio hæc non est analoga fidei. Fides enim docet, quòd omnes peccauerunt & egent gloria Dei.

Non

non est qui faciat bonum, ne vnus quidem. Analogiæ fidei non est expositio Origenis, Hieronymi, & aliorum, quando sic enarrant verba Dauidis Psal. 32. Beatus vir cui remissæ sunt iniquitates, & quorum contecta sunt peccata: remitti peccata per baptismum, tegi per dilectionem, per martyrium non imputari. Disertè enim fides inquit: Non est in alio salus, nec aliud nomen datum est hominibus in quo oporteat nos saluos fieri. Sic Origenes non iuxta analogiam fidei exponit Pauli locum Rom. 8. Nam quod impossibile erat legi, eò quòd per carnem infirmabatur: Sed planè eum corrumpit, cum sic enarrat: Legem hîc significare carnalem intellectum, & obseruationem ceremoniarũ, quam esse impossibilem. Cum Paulus de ipsa lege morali loquatur, quæ humanæ naturæ est impossibilis.

Hieronymi interpretatio non est analoga fidei, cum sic argumentatur: Si secundum carnem vixeritis, moriemini. Ergò non licet secundas contrahere nuptias: fides enim inquit, honorabile esse coniugium in omnibus. Chaldedonensis Synodus prohibet nuptias Monachis & virginibus qui vota fecerunt. Hæc sententia non est analoga fidei: quæ sic docet: Melius est nubere quàm vri: merito igitur reijcitur.

Constantiensis Synodus dilacerat cœnam Domini, & sanguinem Iesu Christi eripit laicis:

hoc decretum non est ἀνάλογον fidei, quæ dicit: bibite ex hoc omnes. Repudiandum est igitur. Sic cum Tridentina Synodus statuit, dubitandum esse de voluntate Dei erga nos, & abutitur loco Eccle: Nescit homo vtrũ amore an odio dignus sit: corrumpit scripturam, & pugnat contra fidem. Sic cum iubet offerre corpus Christi pro viuis & mortuis: cum docet inuocandos homines mortuos: cum contendit bonis operibus esse fidendum: ipsa fidei fundamenta euertere conatur. Non igitur fungitur fidelis interpretis munere. Ad hunc modum vult Paulus, vt omnium doctorum in Ecclesia interpretationes & sententiæ iuxta analogiam fidei examinentur: Omnia, inquit, probate, quod bonum est tenete. Fundamentum aliud poni non potest, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus: 1. Cor. 3. Et si quis aliud Euangelium docuerit, anathema sit Gal. 1.

Siue ministerium in ministerio.

Hoc est: si ministerium in Ecclesia nobis est demandatum, demus operam vt ministremus. Diaconi in primitiua Ecclesia vocabantur Oeconomi facultatum Ecclesiæ, qui mensæ ministrabant: viduis & alijs pauperibus victum de facul-

de facultatibus Ecclesiæ præbebant. Nunc diaconi vocantur dispensatores sacramentorum. Sententia ergo Pauli est: vt quisq; ad munus aliquod in Ecclesia est vocatus, ita hoc inprimis spectare debet, vt animo prompto & fideli seruiat, & non sua quærat commoda: sed semper Ecclesiæ necessitatem, ædificationem & fructum spectet. Laurentius fidelis fuit Ecclesiæ diaconus, qui maluit vitam profundere, quàm Ecclesiæ thesaurum tyranno prodere. Fidelitas in explicanda scriptura, & diligentia in ministerio, ad 3. præceptum pertinet.

Siue quis docet: in doctrina: Siue quis adhortatur: in adhortatione.

Ministros Ecclesiæ adhuc instituit: Primum locum habent interpretes sacrarum literarum, quos adpellat Prophetas: Deinde doctores & hortatores de suo officio monet: hos intelligo, qui in catechesi instituebant iuuentutem & catechumenos: quiq; subinde populum hortabantur ad preces, pietatem, patientiam, constantiam. Hos iubet Paulus memores esse sui muneris, ad quod sint vocati. Qui docet, non sectetur subtilitates, nõ moueat q̃stiones otiosas, non moueat certamina non necessaria: sed spectet hoc vnum, vt

erudiat Ecclesiam in fide. Non ludat strophis, non occultet suam sententiam: Sed perspicuè & propriè loquatur, & subinde repetat & inculcet fidei Articulos: Sic qui adhortatur non dicat grata semper auditoribus, non adferat iocos & sales, non sit ipse leuis in moribus: sed quanta potest grauitate & seueritate, & sermone & moribus (verè enim dixit antiquitas: ὀυ λόγος, ἀλλὰ τρόπος ἐςὶ ὁ πείθων τοῦ λέγοντος. id est, non sermo sed mores dicentis vim persuadēdi habent) hortetur Ecclesiam ad omne genus virtutum, & taxet peccata iuxta Dei verbum: et tantum quærat Ecclesiæ emendationem.

Qui largitur, in simplicitate.
Qui præest, in studio.
Qui miseretur, in hilaritate.

Scilicet, præstet suum officium. Loquitur enim adhuc de ijs qui præsunt in Ecclesia: Qui largitur, hoc est, qui eleemosynas Ecclesiæ distribuit pauperibus, in simplicitate præstet hoc officium, non quærat suum emolumentum: non obstringat sibi homines: non imitentur munera hamos: non indulgeat suis adfectibus: nec respiciat personam: sed sit æquus erga omnes pauperes.

Qui præest in studio, hoc est, magna diligentia suū exequatur munus: loquitur hîc Paulus de

*bus de gubernatoribus Ecclesiæ, qui erant mo-
rum censores, & seniores in Ecclesia, qui vnà
cum Pastoribus seu Episcopis iudicium Ecclesiæ
exercebant: ab his requirit studium & diligenti-
am: Nam vt in prouerbio est: oculus Domini pa-
scit equum. Et Salomon inquit Eccl. 10. per pigri-
tiam deterior reddetur contignatio: Et per remis-
sionem manuum perstilabit domus. Inprimis vi-
gilantia adsidua opus est gubernatori: Infinita
enim est hominum petulantia, quæ coercenda
est statim: & si quid per negligentiam pecca-
tur in gubernatione, difficulter restituitur in in-
tegrum.*

Qui miseretur: *hoc est, qui ægrotorum susci-
pit curam, ijsq; benefacit, in hilaritate id præ-
stet: non faciat animo inuito, moroso, difficili: sed
alacri & prompto: & sciat se ipsi Christo seruire:
vere dictum est:* χαρίτων δέ τε θυμὸς ἄριστος.
*Idest, in beneficijs voluntas beneuola omnium
est gratißima. Magna est ægrotis consolatio, cum
vident alacri animo sibi officia præstari: contra
grauiter contristantur, si animaduertant animo
inuito, & vultu tristi ipsis exhiberi officia. Hæc
officia omnia ad tertium refero præceptum: per-
tinent enim ad ministerium publicum in Ecclesia.*

Dilectio non sit simulata: sitis auer-
santes mala: & adhærentes bono.

HActenus Episcopos, doctores & gubernatores Ecclesiæ instituit: nunc etiam auditores & singulos fideles docet, quomodo virtuti studere debeant. Ac primum orditur à sincera dilectione. Hæc enim est vinculum perfectionis, & verè fundamentum aliarum virtutum. Præcipitur autē dilectio proximi in secunda tabula, cuius hæc summa est: diliges proximum tuum sicuti teipsum. Mundus quoq; præ se fert sæpè charitatem proximi: sed omnia sunt in mundo arte simulata, tecta inuolucris, fucata coloribus: nihil est sincerum, nihil candidum: Vnde versus est: Quos credis fidos effuge tutus eris. Item: μέμνησο ἀπιστεῖν. At pij prorsus alieni esse debent ab omni simulatione, & odisse medicamenta fucati candoris. Cogitandum est ipsis Deum esse scrutatorem cordium. Et piorum dilectio debet à Spiritu sancto proficisci: In Spiritu autem nihil est fictum, nihil simulatum.

Generale præceptum est, quod dicit, sitis auersantes mala: adhærentes bono: Vult enim vt omnia inhonesta & turpia facta videmus, non tantum externa scelera, sed etiam internas fraudes, insidias, & malas practicas, vt vocant: Contra verò quicquid est laudabile, bonum, honestum, pium, ei nos adglutinemus. Nec unquam nos à studio veræ virtutis dimoueri patiamur.

In caritate fraterna ad vos mutuo diligendos propensi.

REpetit præceptum de vera dilectione: Hæc enim virtus est radix omnium officiorum. Talis, inquit, sit inter vos Christianos dilectio, quales esse solet inter fratres vterinos. Si enim natura ipsa tantos igniculos mutui amoris accendit inter fratres & cognatos: quantò maiores Spiritus sanctus, à quo regeneramur, & in filios Dei adoptamur, accendere debet.

Στοργὴ naturalis est beneuolentia, quam Deus parentum pectoribus inseuit erga natos, & cognatorum erga cognatos. φιλόστοργοι qui ad mutuum & fraternum amorem sunt propensi, humani. φιλόστοργος fuit Moyses, qui tanto ardore intercessit pro populo apud Deum, vt maluerit deleri de libro vitæ, quam excindi populum.

Honore vos inuicem præuenientes.

IVsticia est distributiua virtus 4. præcepti, quæ suum cuiq; honorem & locum tribuit. Necessaria est hæc virtus in Ecclesia ad tuendam concordiam: Inter superbos enim semper est contentio. Quisq; ergo modestè de se sentiat, nō se præponat alijs, non contemnat alios præ sese, nemini inuide-

inuideat, vel eripiat suum honorem, sed honestè de proximo & sentiat & loquatur: Emphasis est in voce preuenire: significat enim reuerentiam quam alijs exhibemus, non debere simulatã neq; coactam esse: qualis est eorum, qui ex metu exhibent honorem alijs: & externo gestu tegunt contemptum & odium: sed sponte & animo prompto alijs honorem deferre debemus: Dona excellentia, quæ Deus in alios contulit, magnifacere, & Deo pro illis gratias agere: Nostram imbecillitatem agnoscere debemus: quòd ad res in Ecclesia gerendas minus quam alij simus idonei. Et si donis à Deo præ alijs instructi sumus, tum cogitare oportet, quòd Deus quemuis alium etiam maioribus donis ornare possit: Et siue magna siue exigua in pijs sunt dona: tamen quia templa sunt Spiritus sancti, & omnes sunt fratres nostri, & cohæredes regni cœlorum, æquum est vt singulos honore præueniamus. Arrius non tribuit honorem Alexandro: sed totam potius turbat Ecclesiam. Seuerianus non præuenit honore Chrysostomum, sed adiuuat factionem Episcoporum ad excutiendum suum Episcopum.

Studio non pigri.

IN omni vocatione & tota vita, opus est diligentia & adsiduitate. Sic enim Deus labores imposuit singulis: in sudore vultus tui comedes panem

panem tuum. Item: labores manuum tuarum manducabis. Item: occupationem laboriosam Deus hominibus iniunxit, vt ea redderet humiles. Eccl. 1. Et præclarè ab AEschylo dictum est.

ἀλλ' ὅταμ δὲ σπεύδῃ τις αὐτὸς· καὶ θεὸς συλλαμβάνει. Id est, quando quis ipse studiosè laborat, tum & Deus fert opem.

Iubet ergo Paulus vt ignauiam vitemus, & magna animi contentione iniunctos labores exequamur. Hæc virtus in 4. præcepto mandatur.

Spiritu feruentes.

Hoc est: ardeant Christiani vero Zelo, quisq; in sua vocatione. Sunt etiam impij sæpè diligentes in suis laboribus, cum excitantur spe lucri vel bonorum: sed non regitur Spiritu ista sedulitas. In Christianis verò Spiritus sit excitator & rector diligentiæ & studij, vt omni tempore siue præmia & fructus laborum sint ante oculos: siue non, nihilominus ferueant Spiritu, & officia vocationis faciant intuentes Dei mandatum. Titum 2. Paulus inquit: vt purificaret sibi populum ζηλωτὴν bonorum operum. Feruet Spiritu Athanasius in refutandis Arrianis. Nazianzenus tepidior est, licet rectè sentiat. Augustinus Zelo ardet, refutans Donatistas & Pelagianos.

Tempori seruientes.

PRudentiam, circumspectionem, & patientiam hoc loco præcipit. Non enim iubet tempori seruire, iuxta mundi consuetudinem: vt scilicet pro temporum varietate mutemus religionem & mores: colludamus cum impijs, adulemur potentibus: imitemur malorum hominum mores: hanc leuitatem & inconstantiam nequaquam præcipit Paulus: sed potius vetat. Ideò supra dixit, ne accommodetis vos ad figuram huius seculi. Theramenes igitur, Cothurni, Polypi, ἀλλοπρόσαλλοι, qui sese norunt flectere ad latus nauis felicius, non seruiunt tempori sed suo ventri.

Hoc autem Paulo est tempori seruire: commodas occasiones gerendarum rerum in Ecclesia non emittere è manibus: præsentem rerum statum boni consulere: non luctari contra fatales & ineuitabiles mundi calamitates: rectè vti præsentibus: non importunè augere hostium furorem præter necessitatem: vnumquodq; iusto facere tempore. Est enim tempus ridendi, est tempus flendi, est tempus ædificandi: est tempus diruendi, vt inquit Salomo: ipse enim Deus moderatur momenta temporum, nec omnia omnibus temporibus fæliciter succedunt. Paulus Ephe. 5. vocat redimere tempus: hoc est, prudenter arripere occasiones

cessiones res bene gerendi: & quidem ita ne vnquam vel à religione discedamus, vel officium necessarium intermittamus.

Sæpè gaudentes.

Spes virtus est primi præcepti, qua erigimus nos in aduersis fiducia misericordiæ diuinæ, petimus & expectamus mitigationem calamitatū, iuxta consilium Dei, & certò statuimus iuxta promißiones diuinas, nos tandem ab omnibus malis liberatum iri. De Stephano dicitur: ibat orans animis, & spe sua damna leuabat.

In adflictione patientes.

Patientia virtus est primi præcepti, qua nos in fide submittimus consilio & omnipotentiæ Dei, & præsenti animo ferimus ærumnas & aduersitates, quas Deus iubet perferre; nec irascimur Deo, nec contra verbum eius quidquam facimus propter ærumnas, sed auxilium & liberationem Dei expectamus. Patientiam sic describit prudentius.

Stat in piorum corde pietas fortior:
Amore Christi contumax doloribus.

Precationi instantes.

Inuocatio virtus est secundi præcepti, qua in Spiritu & veritate confugimus ad eternum patrem

trem, & fiducia Mediatoris Iesu Christi petimus à Deo spiritualia & corporalia bona, & certò statuimus nos verè à Deo exaudiri. Hoc nostrum est refugium in omni necessitate, vt Salo: inquit; turris fortissima nomen Domini: iustus confugit ad eam & eripitur.

Non tantum vna est de summis virtutibus vera ad Deum inuocatio: sed etiam summè necessaria. Et quia in sola Ecclesia hic summus cultus præstatur Deo: Paulus diligenter hortatur Ecclesiam ad inuocationis exercitium. Monet autem vt constanter perseueremus in precatione: Multi enim quia non statim exaudiuntur, deficiunt à Deo, omittunt precationem vt laborem frustraneum, & quærunt alia inconcessa præsidia: aut ruunt in desperationem. Quæ defectio euidens signum est, fidem ipsorum non fuisse sinceram, nec solido fundamento superstructam. Familiare enim est Deo aliquamdiu differre auxilium & liberationem, vt nostram probet fidem, tum vt illustrem habeat occasionem expressius ostendendæ suæ erga nos beneuolentiæ & amoris. Atq; ita exercet Deus nostram patientiam & obedientiam.

Præcipit ergo Paulus vt perseueremus in precatione iuxta dictum: Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & expecta Dominum. Psal. 27.

Neces-

Necessitatibus sanctorum communicantes.

Liberalitas virtus est 7. præcepti, qua in fide Mediatoris, pro modo nostrarum facultatum, & pro necessitate sanctorum, pauperibus subuenimus, & nostra prompto animo communicamus. Obadia q; Prophetas Domini aluit pane & aqua, sanctorum necessitatibus communicauit. Sic vidua Sareptana, quæ aluit Eliam, & cibum, qui solus restabat ad sustentandam suam & filij vitam, primum Prophetæ apposuit atq; ita Prophetæ vitam, suæ & filij vitæ anteposuit. Inprimis ad liberalitatem accendere debet promissio Christi omnium amplissima: Quicquid vni ex minimis feceritis in nomine meo, mihi fecistis. Sanctos nominat Christianos fide in Christum sanctificatos, & qui sunt Spiritus sancti domicilia.

Hospitalitatem sectantes.

Hospitalitas virtus est 7. præcepti, qua ex amore Dei, & fiducia Mediatoris, exules Christi, egenos, nudos & pauperes, quantum in nobis est, hospicio excipimus, facultatibus nostris fouemus, & omni officio caritatis iuuamus. Exulant pij in hoc mundo, & propter confessionem veritatis exuuntur suis facultatibus, & pelluntur suis sedibus; Multas autem habet molestias & cala-

calamitates exilium, coniunctum semper cum pa[illegible]ertate. Vult ergo Deus vt excipiendis exulibus fidem & dilectionem nostram testemur. Hospitalitatis inquit Epistola ad Heb. ne sitis immemores: per hanc enim quidam inscientes, angelos exceperunt hospicio. Et Christus promittit, se dicturum ad iustos: peregrinus fui, & hospicio me excepistis.

Benè precemini ijs, qui vos persequuntur: benè precemini, & non malè precemini.

PErtinet hoc officium ad præceptum secundæ tabulæ, de dilectione proximi, in quo iubemur diligere, & supplicare Domino, non tantum pro fratribus, amicis, sanguine iunctis: sed & pro hostibus & persecutoribus. Sic enim Christus enarrat hoc præceptum de dilectione Matth. 5. Ego dico vobis, diligite inimicos vestros, benè precemini eis, qui vobis malè precantur: benè facite eis qui vos oderunt: & intercedite ad Deum pro iis, qui vos lædunt & persequuntur. Insuauis & aspera est hec lex carni, quæ semper est vindictæ cupida: & vsitatum est cum homines malefacere non poßint, diris execrationibus hostes deuouere. Sed ideò datur spiritus sanctus, vt reformet & restituat naturam, & accendat in nobis motus congruentes Deo. Nullum extat in mundo illustrius exem-

exemplum, quàm Filij Dei Iesu Christi, qui pendens in cruce pro crucifixoribus & blasphematoribus orauit. Dauid non regerit maledicta, cum ei insultat & maledicit Semei.

Gaudete cum gaudentibus: flete cum flentibus.

CVM vnius corporis membra simus, & vno spiritu regamur, talis sympathia in pijs esse debet, vt quicquid alijs eueniat Christiani sibi accidisse putent. Si pijs lux aliqua oritur, & beneficium contingit, gaudeamus cum ipsis, perinde ac si nobis id beneficium esset collatum. Sic tota Ecclesia letatur, & agit Deo gratias lætis vocibus, cum Petrus Apostolus liberatus est ex carcere: rursus si qua calamitas alteri euenit, ne imitẽur ἐπιχαιρεκακίαν Satanæ: sed ex animo adficiamur, & communi luctu sinceram nostram dilectionem testemur. Exemplũ insigne est ipse Paulus 2. Corinth. 11. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis offenditur & ego non vror?

Eodem animo alij in alios sitis adfecti: non arroganter de vobis sentientes: Sed humilibus vos accommodantes: ne sitis prudentes apud vosmetipsos.

Vt idem

VT idem est Spiritus in omnibus pijs: ita & idem animus & adfectus in omnibus esse debet. Hæc enim mutuę caritatis est ratio, vt gignat in hominibus idem velle, & idem nolle. Atq; hic consensus & coniunctio animorum, est vinculum concordiæ longè fortius adamantino. Exemplum illustre est in actis: vbi Lucas de Apostolis & discipulis Christi scribit: multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna: Actor. 4. Sunt aliqui morosiores natura, quibus nihil nisi suum placet: quæ arrogantia sæpè causa est dißidiorum, altercationum, distractionum: Barnabas morosior est, cum nimis pertinaciter persistit in sua sententia, de adsumendo comite Ioanne Marco, & nimium suæ tribuit sententiæ; Quomodo nos humilibus accommodare debeamus, docet Paulus 1. Cor. 9. liber cum sim, omnium factus sum seruus, vt multos lucrifaciam. Iudæis factus sum vt Iudæus, vt Iudæos lucrer: sub lege existentibus, factus sum tanquam sub lege, vt eos, qui sub lege sunt, lucrer: sine lege viuentibus fui tanquam sine lege, licet non fui coram Deo sine lege: sed in lege Christi, vt sine lege viuentes lucrer: Infirmis factus sum infirmus, vt infirmos lucrer. Omnibus omnia factus sum, vt omninò aliquos saluos faciam. Infirmis Iudæis conuersis accommodauit se Paulus, quando Timotheum circumcidit. Filius Dei accommodauit se nostræ humilitati, qui cum

in for-

in forma Dei eſſet, exinaniuit ſeipſum, formam ſerui accipiens: habitu inuentus vt homo: Hoc autem officium præſtari non poteſt, niſi in corde luceat vera humilitas, ideò addit: *Ne ſitis prudentes apud voſmetipſos.* Superbia enim nemini ſeſe accommodat, ſed effert ſeſe ſupra omnes. Humilitas virtus eſt primi præcepti, quæ in timore Domini & fiducia Chriſti agnoſcit ſuā imbecillitatem: fatetur omnia dona à Deo eſſe, & ſibi gratis ad Eccleſiæ ædificationem collata eſſe: præfert ſeſe nemini, contemnit neminem, ſed humiliter ſeſe demittit, vt ſeruiat infirmioribus, & in tota vocatione auxilium à Deo poſtulat.

Nemini malum pro malo reddentes.

NImis verè dictum eſt: *At vindicta bonum, vita iucundius ipſa.* Pugnat autem hoc peccatum cum 5. Præcepto, quod omnem vindictam prohibet, & poſtulat à nobis placabilitatem, & manſuetudinem, quæ eſt virtus quinti præcepti, qua quis licet ſit adfectus iniuria: tamen ſe non vlciſcitur, nec rurſus infert iniuriam, ſed patienti animo Domino committit vindictam: Atq; etiam rogatus offenſam facile condonat. Inſigne eſt exemplum in Ioſepho, qui non rependit fratribus venditionem. Item: in Dauide, qui parcit

vitæ Saulis: in Eliseo qui iubet Syris adponi cibum.

Prouidentes bona coram omnibus hominibus.

GEnerale est hoc præceptum, vt in omnibus spectemur honestatem, & bonā famam tueamur: idq́; apud omnes homines, tàm in Ecclesia quàm extra Ecclesiam. Vera enim virtus etiam hostibus est admirationi.

Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus pacem colentes.

NOn tàm sinistræ opus est dextra, quàm Ecclesiæ opus est concordia. Præcipit ergo hic Paulus vt cum omnibus colamus pacem, quantum in nobis est: hoc est, ne simus autbores discordiæ, ne moueamus contentiones, vt sæpè multa dißimulemus, iniurias condonemus. Prudenter autem addit, si fieri potest: Sæpè enim pij nulla ratione contentiones & dißidia vitare possunt: vt cum de gloria Dei agitur, cum nostra flagitatur confeßio, cum administranda est iusticia. Ieremias cuperet sanè cum omnibus colere pacem: sed bellum illi mouetur ab ordinibus sui populi. In his necessarijs certaminibus pij non tantum sunt excusati apud Deum, sed etiam præstant

Deo

Deo cultum, cùm propter gloriam Dei & veritatis adsertionem exponunt se multorum odijs.

Non vosmetipsos vindicantes, dilecti: sed date locum iræ: scriptum est enim: mihi vindicta: Ego retribuam, dicit Dominus.

REpetit præceptum de non vindicando, & subiungit authoritatem scripturæ. Cupiditas enim vindictæ vnus est de vehementissimis adfectibus, & qui homines planè transuersos rapit, & tristissimas turbas cùm in Ecclesia, tùm in Repub. dare solet. Est autem peccatum grauissimum priuata vindicta, etiamsi atroci sis adfectus iniuria. Ad Dei enim officium pertinet, vindicare iniurias illatas: Qui ergo seipsum vindicat, irruit in officium Dei, & seipsum in sua causa constituit iudicem & Deum. Et quia ira & odium pessimi sunt consultores, homo modum seruare nequit. Constituit etiam Deus ordinem politicum, ad quē iniuriæ sunt deferendæ: cui Deus partes suas demandauit, vt sit administrator iusticiæ: hunc ordinem à Deo constitutum, qui est neruus humanæ societatis, scelerate turbant, qui priuata temeritate illatas iniurias vindicant. Quoties ergo iniuria adficimur, si necessitas postulat, quærela ad legitimū magistratū veluti ad Deum

deferenda est. Is si vindicat iniuriam, facit suum officium ipsi à Deo iniunctum. Quod si magistratus conniuet & negligit officium, nec suscipit nostri iustum patrocinium: tamen non licet nobis vindictam sumere ab aduersario: sed iniuria deferenda est ad Deum, & ab ipso expectanda vindicta.

Ideò ipse Deus inquit: Mihi vindictam: ego retribuam: scilicet, vel per magistratum, ministrum meum: vel immediatè de cælo. Date, *inquit Paulus,* locum iræ: *hoc est, cohibete adfectus, ne quid ex iracundia perpetretis, cuius vos postea pœniteat. Nam vt Nazianzenus inquit:* οὐδεὶς μετ' ὀργῆς ἀσφαλῶς συμβουλεύεται, *id est, nemo ira ardens tutò deliberationes suscipit. Cum Theodosius ira accensus atrocius animaduertisset in multitudinem Thessalonicensem, Ambrosius monuit Imperatorem, vt legem ferret, vt capitalia supplicia 30. dies differentur post rescripta Imperatoris.*

Si igitur esurit inimicus tuus, ciba eum: Si sitierit, pota eum: hoc enim cum feceris, carbones ignitos coaceruabis supra caput ipsius.

N*On tantum postulat Deus, vt iniuriam condonemus, & Deo vindictam permittamus: sed*

sed etiam vt hostibus nostris benefaciamus: atq; ita iniurias compensemus beneficijs. Sic enim Deus facit solem suum oriri super bonos & malos, quem pij vt Filij Dei imitari debent. Ita carbones ignis coaceruabis: hoc est, tuo benefitio accendes in hoste dolorem & iram, qua sibi irascatur, & seipsum torqueat, quòd tibi homini iusto & pio sine causa malefecerit. Et si Dominus hostem tuum respexerit, inuitabis eum ad salutarem pœnitentiam. Cum Dauid toties adfectus iniuria, tamen parcit vitæ Saulus: coaceruat carbones ignis supra caput eius: Ita enim commouetur Saul, vt palàm profiteatur, Dauidem iustiorem esse se. 1. Samuel 24. Sic Ioseph coaceruauit carbones ignitos supra capita fratrum suorum: dum illos cum liberis pauit, & multis adfecit beneficijs. Hinricus 7. sentiens sibi in Eucharistia venenum datum esse à Monacho, accesßit & monuit eum, vt aufugeret, alioqui de vita ipsius actum esse.

Ne vincaris à malo: sed vince bono malum.

G*Enerale est præceptum, ne ita commoueamur malicia hominum, vt ex impatientia vel ira aliquid perpetremus contra iusticiam: sed vt virtute, patientia, mansuetudine, misericordia, dilectione, liberalitate, & inprimis fiducia in*

Deum vincamus omnium maliciam. Multi ita superantur quorundam ingratitudine, vt alijs nolint benefacere amplius. Multi franguntur conuicijs & calumnijs: Calumnia enim conturbat sapientem, & frangit robur cordis eius: vt abijciant vocationis labores: Multi propter illatas iniurias patriæ intulerunt bellum. Cauere igitur iubet Paulus, ne videamur victi ab hominum sceleribus, & ad iniusticiam impulsi: sed vt semper virtute superemus quodq; scelus. Otthoi. Imperat: vicit malum bono, cum fratri Hinrico regnum adfectanti, & fratri insidias struenti, non tantum clementer condonauit culpam: sed & Lotharingiam, & Bauariam dedit.

CAPVT XIII.

OMnis anima potestatibus, quæ præsunt, subdita sit: Non.n. est potestas, nisi à Deo: Quæ verò sunt potestates à Deo ordinatæ sunt: Idcircò qui resistit potestati, Dei resistit ordinationi.

Qui verò resistunt, judicium sibi accersunt. Nam principes non sunt

terrori bonis operibus, ſed malis. Vis autem non timere poteſtatem?

Quod bonum eſt facito, & feres laudẽ ab illa: Dei enim miniſter eſt tibi in bonum. Quod ſi feceris id quod malum eſt, time. Non enim fruſtra gladium geſtat. Nam Dei miniſter eſt, vltor ad iram ei, qui quod malum eſt, fecerit. Quapropter oportet eſſe ſubditos, non ſolum propter iram, verumetiam propter conſcientiam. Propter hoc enim & vectigalia ſoluitis. Siquidem miniſtri Dei ſunt, in hoc ipſum incumbentes. Reddite igitur omnibus, quod debetur: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

TRia ſunt membra huius decimi tertij capitis. Primum continet doctrinam de magiſtratu politico. Secundũ inculcat & vrget generale pceptũ de dilectione pximi. Tertiũ mẽbrũ continet adhortationem ad ſanctã vitam, à tẽpore noui teſtamẽti deſumptã. Neceſſaria eſt in

Ecclesia, doctrina de politico magistratu. Cum enim Ecclesia in hac vita inter homines colligatur, & egeat cibo, potu, hospicio, defensione, legibus, iudicijs, contractibus, sciri necesse est, à quo sint imperia: quis ea constituerit, conseruet & regat: qualis obedientia debeatur magistratui: an liceat Christiano officia ciuilia obire: an contractus bona conscientia fieri possint: an liceat prouocare ad iudicium: an negocia politica impediant fidem & iusticiam Spiritus. De his tantis rebus erudire conscientias necesse est: præsertim cum multa fanatica ingenia fœdè conspurcarint hunc ordinem, vt Marcion, Manes, Tacianus, Montanus, Anabaptistæ, rustici seditiosi, Munzerus, Pfiferus, atq; etiam Rom: Antichristus. Alij enim docuerunt politicos gubernatores in hoc genere vitæ difficulter salutem consequi posse. Alij contenderunt prorsus tollendum esse omnem magistratum.

Etsi autem ratio ipsa aliquo modo intelligit ciuilem gubernationem, leges, iudicia, pœnas, & contractus, esse pulchrum ordinem, necessarium & salutarem societati humanæ: vnde & apud Ethnicos commendationes elegantes huius ordinis leguntur: tamen nec conscientiam satis erudit Philosophia de his rebus, nec stabili sententia ostendit, quis sit huius ordinis author: nec docet exactè qualem obedientiam flagitet Deus cum à magi-

magistratu, tùm à subditis. Cum enim aspicit ratio tantum esse confisuonum & scelerum in imperijs: sæpè fœdissima hominum portenta obtinere imperia, & omnibus probris dehonestare gubernationem: Atq; etiam bonos gubernatores ietra committere errata: dubitat ratio, nec certi quidquam statuere potest, num imperiorum constitutio sit à Deo. Magni etiam viri post res præclarè gestas sæpè oppressi negociorum mole, fortunæ aduersitate perturbati, & malicia hominū fracti aut deseruerunt politiæ administrationem, aut prorsus in desperationem ruerunt. Solum autem Dei verbum vt coniugiorum tradit castas & legitimas leges; & monstrat authorem coniugij, & suppeditat cōsolationes pijs coniugibus: Ita & de ordine politico rectè erudit mētes, ostendit quis constituat, transferat & conseruet imperia; cuius voluntati seruiant politici gubernatores, & subditi: obtemperantes legibus: quomodo placeat Deo ipsorum obedientia: quas habeant cùm pij magistratus, tùm fideles subditi à Deo consolationes in varijs difficultatibus. Tota autem doctrina manat ex quarto præcepto. Hoc autem loco tradit Apostolus præcipuè hæc membra de politico magistratu.

I. Docet totum ordinem politicum & omnem magistratum esse à Deo constitutum, & congruere sapientiæ diuinæ.

II. Monet res à Deo ordinatas à confusionibus, quas Satan inuehit, discernendas: ipsas quoq; personas ab ipso ordine distinguendas esse.

III. Tradit quæ officia postulet Deus à politico magistratu: & quòd eius obedientia sit cultus Deo gratus.

IIII. Docet qualem obedientiam pij subditi debeant suis magistratibus, & qua conscientia ad obedientiam sint obligati.

V. Discrimen ostendit inter magistratum politicum & ministros Euangelij.

VI. Pijs gubernatoribus insignem monstrat Paulus consolationem.

VII. Omnibus contumacibus & seditiosis subditis grauißimam denunciat pœnam.

VIII. Considerentur causæ pœnarum ciuilium.

Quod Deus sit author politici ordinis.

PRobè muniendæ sunt mentes, quòd magistratus seu potestas politica non sit inuentum humanum, nec latrocinium in genere humano: sed sit ordinatio diuina, quam ipse Deus constituit & mandauit; Vt scire poßint gubernatores qua conscientia sustineant labores gubernationis: & subditi sciant, qua conscientia teneantur præstare obedientiam. Disertè autem pronunciat Dei verbum,

lum, ipsum Deum esse authorem totius ordinis: velle vt homines suo obtemperent magistratui: eumq; adesse gubernatoribus, tueri, transferre, constituere, & mutare imperia. Sic enim hoc loco Paulus inquit: Omnis anima potestatibus quæ præsunt, subdita sit: Non enim est potestas nisi à Deo. Et Psal. 82. Deus stetit in Synagoga Deorum: in medio autem deorum dijudicat. Ego dixi dij estis. Item: 2. Par. 19. Vos non homini, sed Domino iudicatis, qui vobiscum est in causis, quas iudicatis: Sit ergo metus Domini vobiscum. Pro. 8. Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt. Dan. 2. Deus transfert & constituit regna. Prouerb. 6. libra & pondus iudicia Domini. Psal. 144. Benedictus Dominus, qui docet manus meas ad prælium. Item: Qui das salutem regibus. Item: honora patrem & matrem, vt sis longæuus super terram. Item: Psal. 18. Deus qui dat vindictam mihi, & subdit populos sub me. Psal. 7. Restitue mihi iudicium, quod mandasti.

Ex his perspicuis testimonijs Spiritus sancti desumpsit Paulus hanc adseuerationem, quòd omnis potestas seu Magistratus politicus sit à Deo. Non iam iubet Paulus, vt prius inquiras, quam religionem sectetur Magistratus, num sit Christianus vel Ethnicus, vel hæreticus: non

non mandat vt inuestiges, quo iure, qua occasione, quo ordine quis teneat imperium: Sed etiamsi de illis nihil nobis constet, imò etiamsi quis per fraudem, vel seditionem, vel tyrannidem obtineat imperium, nihilominus vult vt agnoscamus ordinem politicum esse à Deo: vtq; illi propter conscientiam ad vitandas pœnas præstemus obedientiam.

Didius Iulianus ab auaris militibus pecunia emit imperium. Phocas per seditionem obtinuit imperium. Herodes non iure successionis: sed partim vi & dolo: partim beneficio Romanorum peruenit ad regnum: nihilominus subditi ad obedientiam erant obligati. Et licet multi tyrannidem exerceant in imperijs: tamē quantum boni adhuc reliquum est in imperys, vt sunt iudicia, leges, pœnæ scelerum, legitima bella, sunt insignia Dei dona, & vt Paulus vocat, ordinatio.

II.
Quod discernendæ sint personæ & vicia à Dei ordinatione.

MVltorum animi turbantur, eò quòd vident tantum esse confusionum & scelerum: vident teterrima sæpè portenta præesse imperijs, quæ nec leges, nec honestatē, nec scholas, nec Ecclesiam,

leſiam,nec Rempub: quidquam curant:ſed tantum voluptates quærunt, & indulgent libidinibus,trucidant innocentes homines, rapiunt ſubditorum facultates,ſua potentia tantum ad oppreßionem bonorum abutuntur.

Animaduertunt etiam in bonorum principum gubernatione multa triſtia & fœda accidere: Iudices plerunq; corrumpi muneribus: in aulis regnare adſentatores, expilationibus exugi populum: & nullum eſſe oppidulum, quod non ſit plenum miſerijs. Quæ cum expendunt tranſuerſi ſæpè abripiuntur vt exiſtiment ipſa imperia,quæ maximè premunt innocentem Eccleſiam,& ſceleratißimis concedit impunitatem non eſſe à Deo.

Contra hanc tentationem munit Apoſtolus Paulus mentes, & docet diſcrimen eſſe faciendum inter Dei ordinationem ſeu politicum magiſtratum,& inter perſonas,& earum vicia. Ipſe ordo politicus, & quidquid ad politicam gubernationem pertinet,congruit cum ſapientia diuina,& eſt à Deo: vt ſupra teſtimonijs ſcripturæ eſt demonſtratum. Niſi Dominus (inquit ſcriptura) cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam. Et Ioannes Baptiſta inquit: Neminem concutiatis,neq; calumniemini: ſed eſtote contenti ſtipendijs veſtris.

At

At personæ quæ obtinent imperia sunt dissimiles: in alijs enim lucet Dei noticia, & fides in Mediatorem, & hi totam gubernationem dirigunt ad nominis diuini gloriam, & Ecclesiæ salutem. Alij prorsus carent noticia veri Dei, & sunt alieni ab Ecclesia: qui Spiritus sancti ductu non reguntur: hos sæpius impingere consilijs, adfectibus, conatibus necesse est. Præterea in alijs studium est honestatis, pacis & iustitiæ, vt in Aristide, Themistocle, Solone, Scipione, Lelio, Flaminio, Paulo AEmylio, & similibus. Alij sæui, turpes, & truculenti sunt tyranni, qualis fuit Cambyses, Xerxes, Ochus: Ptolemeus Eupator, Ptolemeus Physcon, Auletes, Antiochus Epiphanes: Nero, Tiberius, Caligula, Eliogabalus, & infiniti alij: Hi tyranni sunt vere organa Satanæ, per quæ turbat imperia & ciuilem societatem: & ipsum Deum contumelia adficere conatur. Nihilominus ipsa imperia quæ gerunt, sunt à Deo. Elias execratur impium tyrannum Achab, vt idolatram & contemptorem veræ religionis: Ipsum tamen imperium Achab veneratur Elias, vt ordinationem Dei: paret legibus, subijcit se iudicijs, & Deum orat pro conseruatione regni. Teter & crudelis erat tyrannus Domitianus: nihilominus Ioannes Euangelista paret legibus Rom. agnoscit ordinem politicum esse Dei donum, & Deum precatur, vt pacem & successum in imperio largiatur.

Distinguant

Distinguant ergo pij inter ordinem qui à Deo est & salutaris est societati humanæ, vt sunt leges, iudicia, functiones, pœnæ, contractus, bella legitima, disciplina, distinctio dominiorum: & inter personas quæ sæpè sunt vasa iræ, & organa Satanæ. Hæc monet Paulus, cum dicit: Quæ enim potestates sunt, à Deo ordinatæ sunt; ideò qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit: Ipsam potestatē seu imperium, quòd vnus aut plures præsunt multitudini: quod alij subiecti sunt aliorum imperio, & legibus sunt adstricti, nominat ordinationem Dei: siquidem diuino consilio Deus sic constituit, adprobat hunc ordinem, & postulat vt pareamus superioribus: nec hominum scelera, iniustę tyrannides, confusiones, & similia miscenda sunt cum ordinatione diuina. Quod Antonius Bassianus necat Getam fratrem: trucidat Pampinianum Ireconsultum, polluit se incesta consuetudine, non fuit ordinatio diuina: sed horribilis perturbatio diuini ordinis. Crudelitas Diocletiani in Christianos non fuit ordinatio Dei: Sed opus Satanæ, pugnans cum Dei voluntate. Interea quod præerat imperio Diocletianus, puniebat seditiosos, bellis arcebat hostes, ius dicebat, Dei erat ordinatio.

Non ergo propter tyrannos & illorum scelera, imperia ipsa damnentur: Nec quęrant homines

praetex-

prætextus suæ contumaciæ, quasi liceat omnem denegare obedientiam, quia tyranni occupent imperia: sed sciamus propter mandatum Dei obtemperandum esse, cùm regibus, tùm regum ministris, cum ea præcipiunt, quæ nec cum Dei verbo, nec cum iure naturæ pugnant. Non detrectat Polycarpus obedientiam præstare imperatori, inquiens, nos Christiani sic instituti sumus, vt potestatibus à Deo ordinatis, honorem, qui illis competat, exhibeamus: sed cum iubetur à præfecto sacrificare idolis, quod lege diuina erat vetitum, recusat.

III.

Quæ sint officia magistratus.

PAulus eruditè complectitur officia magistratus, cum dicit: magistratus honori esse bono operi: & terrori malo operi: hoc Prophetæ nominant facere iudicium & iusticiam. Nominat etiam magistratum ministrum, & vindicem Dei ad iram, & non frustra gerere gladium. Hoc insigni encomio, non solum egregiè ornat, sed etiam erudit ipsum, quid ipsius sit muneris. Honori esse debent bono operi vt ministri Dei: hoc est, defendere pupillos & viduas, eripere oppressos, tueri pacem, iusticiam administrare, & honestatem defendere. Nec verò tantum secundæ tabulæ debent

...esse custodes, verùm etiam primæ. Idcircò
...minat ministros Dei: sciat magistratus sui esse
...ij, curare vt populus rectè de Deo erudiatur,
...scholæ constituantur, vt religio defendatur,
...rus Dei cultus præstetur, Sacramenta legitti-
...adminiſtrentur, & Ecclesiæ foueantur. At-
...llite, inquit Psal. 24. portæ capita vestra, & in-
...ibit Rex gloriæ. Item: Et reges erunt nutrito-
...tui, & reginæ nutrices. Inepti & stolidi sunt,
...magistratum ab omni cura Ecclesiæ & reli-
...gionis remouent, & eum veluti armentarium
...tantum terrenis bonis occupari volunt. Imò scri-
...ptura inquit: Et nunc reges intelligite: erudimini
...qui iudicatis terram: seruite Domino cum timo-
...re: in ipso imperio & officijs regijs vult Spiritus
...sanctus vt seruiant Christo. Omninò igitur perti-
...net ad ipsos cura religionis. Sic piè fecerunt Da-
...uid, Iosaphat, Hiskia, Iosias, quod constituerunt
Ecclesiam, promouerunt cultum Dei, fouerunt
...gmina docentium & discentium, texerunt Pro-
...phetas, repararunt templum, & populum ad
...vera religionis amorem excitarunt. Piè fece-
...runt Constantinus Magnus, Theodosij, Marcia-
...nus, Carolus Magnus, quod curam Ecclesiæ su-
...sceperunt, indixerunt Synodos ad dijudicationem
controuersiarum, constituerunt ministris verbi
stipendia, fouerunt scholas, defenderunt armis
pios cœtus.

 Cum

Cum ergo Paulus dicit: Magistratum esse ministrum Dei, tibi in bonum: non tantum intelligitur de custodia externæ pacis & disciplinæ, sed etiam de cura & defensione religionis. Est enim Magistratus custos vtriusq; tabulæ, quod ad externam disciplinam attinet.

Alterum officium Magistratus est, vt sit terrori malo operi: hoc est, puniat malos & contumaces legibus adficiat iusta pœna: Non frustra, inquit Paulus, gerit gladium: Dei enim minister est, vindex ad iram ei qui malum operatur. Nec verò tantum ad officium Magistratus pertinet, supplicio adficere seditiosos, homicidas, latrones, adulteros, fures, calumniatores, diffamatores, verum etiam idololatras, incantatores, blasphemos, periuros, falsos doctores, Epicureos, contemptores ministerij & sacramentorum, qui contra primam tabulam delinquũt. Cum enim magistratus sit minister Dei, tenetur iure defendere Dei honorem: nec existimandum est, idololatram vel blasphemum minus delinquere, vel minus turbare societatem humanam, quàm vel seditiosus, vel adulter, vel fur, vel homicida, delinquit contra Deum, & nocet vitæ hominum. Quamobrem omninò pertinet ad officium Magistratus, vi corporali punire, tàm contra primam quàm contra secundam tabulam externo scelere delinquentes, & Ecclesiam atq; Rempubl. turbantes. Moses

inquit

quit: Deut. 13. Siquis Propheta dixerit, eamus, sequamus dijs alienis: non parcat ei oculus tuus, ne abscondas eum, sed omnino occidas eum, & exterminabis malum è medio sui. Sanctam legem tulit Constantinus cum victoriam aduersus Licinium obtinuisset, vt qui blasphemaret nomen Christi, capite plecteretur. Piè fecit Theodosius Iunior, quod Nestorium blasphemum perpetuo damnauit exilio. Piè fecit Marcianus Imperator, quod Euticheten blasphemum in exilium relegauit. Hæc iusta seueritas decet pios imperatores, & hunc Zelum pro adserenda veritate & arcendis ab Ecclesia hæreticis ab ipsis postulat Deus. Idcirco dicuntur ministri Dei, qui terrori esse debent malo operi. Ex quo liquidò adparet, pium Magistratum non tantum bona conscientia posse fungi munere ciuili, sed etiam Deo gratum præstare cultum, cum magno Zelo & in vera fide Mediatoris tuetur pacem, supplicio adficit sontes, gerit bella aduersus hostes, ius dicit ciuibus, condit leges & populum disciplina regit.

Constantinus bello prosequens Licinium & Maxentium hostes Christianorum: Et Theodosius stans in acie contra Arbogastum & Eugenium tyrannos, sunt ministri & cultores Dei, qui Dei mandata in fide & inuocatione nominis diuini exequuntur.

IIII.

Quæ officia debeant subditi præstare Magistratui.

ERudit etiam Apostolus subditos, qualem obedientiam debeant Magistratui; & qua conscientia ad obediendum sint obligati. Ac Paulus primum in genere dicit subditi estote: Deinde vero in specie iubet, vt quisq; prompto animo pendat tributum, vestigal, honorem, & timorem. Possunt autem omnia officia, quæ subditi debent Magistratui duabus his vocibus comprehendi, scilicet honoris & obedientiæ.

Honor est reuerentia & pietas coniuncta cum vera fide: qua non tantū externo qualicunq; gestu nostram declaramus subiectionem: sed potius vero adfectu cordis agnoscimus magistratum politicum esse ordinationem diuinam, eumq; bono nostro constitutum: diligimus & timemus eum vt parentem & qui vices Dei in terris agit: præcamur Deum pro magistratu & pro conseruatione politici ordinis: etiam infirmitates, & errata in gubernatione condonamus, & dissimulamus. Tria igitur insignia opera continet Honor.

Primum, est agnoscere sapientiam & bonitatem Dei in constituendo ordine politico: amare Magistratum vt ministrum Dei & custodem tuæ

vitæ

...tæ & facultatum: Ioseph regem Ægyptium non tantum externo gestu colit. Verum etiam vero adfectu cordis diligit, vt Dei ministrum: sic Daniel inquit ad Regem Babilonicum: Rex in æternum viue.

Secundum est, orare quotidie pro magistratu, vt Deus eum rogat suo Spiritu: agere gratias quod dederit pios & salutares principes: & quod non permittit tyrannis, vt omnia pro libidine vastent: sic Ieremias iubet orare pro rege Babylonico, & Paulus. 1. Timoth. 2. Adhortor vt ante omnia fiant deprecationes & intercessiones pro omnibus hominibus & pro regibus.

Tertium quod ad honorem debitum magistratibus pertinet est verecundia & reuerentia, ne dubia facta Magistratus calumniose interpretemur: sed in bonam partem accipiamus: Etiam errata quadam, & lapsus condonemus & mali negociorum & infirmitati humanæ naturæ adscribamus. Nam vt Salomon inquit: Non est in terris qui cum beneficiat non etiam peccet. Et πολλὰ πράττων πολλὰ καὶ ἁμαρτάνει: hoc est multa faciens, multum peccat.

Obedientia est virtus orta ex fide qua propter mandatum Dei prompto animo obtemperamus, primum legibus diuinis quarum custos & executor est Magistratus: Deinde honestis etiam legibus Magistratus, quæ disciplinæ & ordinis

causa sunt promulgatæ, nec pugnant cum verbo Dei, neq; cum iure naturæ. Tum vt pendamus tributa, vectigalia, reditus, præstemus alacri animo labores à Magistratu pro necessitate temporis & in salutem rei publicæ nobis iniunctos. Obedientiam hic disertè postulat Paulus cum inquit: omnis anima subdita sit potestati. Item: necesse est obedire. Atq; hæc obedientia primùm intelligatur iuxta leges diuinas omnes, quantum in hac naturæ imbecillitate præstari potest. Periurus & in Deum peccat & in Magistratum, qui est custos legis diuinæ. Quod verò etiam legibus positis à Magistratu obedientiam debeamus docet Apostolus Petrus. 1. Pet. 2. subditi estote omni humanæ ordinationi propter Dominum. Phi. 6. serui obedite Dominis vestris secundum carnem, cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri tanquam Christo: de pensione tributorũ Paulus inquit: date tributum, cui tributum debetur. Vectigal cui vectigal.

Ad hunc verò honorem & obedientiam præstandam non tantum obligati sumus propter metum suppliciorum, quæ impendent contumacibus: verum etiam propter conscientiam, hoc est, ne iram Dei prouocemus & æternas pœnas attrahamus. Qui enim Magistratui resistit, ipsi Deo resistit, & committit peccatum mortale, dignum æterno supplicio. Magistratus non iudicat consci-

entiam

entiam, sed Deus: Idcirco cum Paulus dicit propter conscientiam necessariam esse obedientiam, ostendit illos incurrere grauem Dei irã qui Magistratui parere detrectant. Ergo contumax licet Magistratus pœnam effugiat: Iræ tamen diuinæ se subducere non potest. Metas tamen vtrisq; posuit Apostolus, & Magistratui, quid iure possint exigere à subditis, & subditis, quousq; obedire debeant Magistratui: Non permittit Deus magistratui vt mandent vel exigant aliquid contra Dei verbum: Nec Deus permittit subditis vt obediant Magistratui in ijs quæ pugnant cum Dei verbo: socij Danielis rectè fecerunt quod detrectarunt obedire Nebuchodonosori, mandanti adorationem Idoli.

Hanc doctrinam ostendit Paulus in voce ministri: Antiochus Epiph. non est Dei sed Satanæ minister, cum iubet Iudæos sacrificare Idolis, vesci suilla carne, comburere sacros libros: Itaq; Matthatias rectè fecit, quod sese edicto regis opposuit: Date Cæsari inquit Christus, quæ sunt Cæsaris, & date Deo quæ sunt Dei.

V.

De discrimine inter Magistratum politicum & ministrum Euangelij.

PLura quidem sunt discrimina inter politicum ordinem & ministerium Euangelij: quæ alibi copiosius explicantur: hoc loco, vnum hoc obseruetur: quod Spiritus sanctus suo testimonio hic armat Magistratum gladio & vi corporali aduersus contumaces: & tribuit ei vim necis & vitæ. Non frustra inquit Paulus, gerit gladium: sed minister Dei est vindex iræ in eum qui malum perpetrat.

Ipse ergo Deus accinxit Magistratum gladio: & tribuit illi potestatem necis in sontes. Sic Deus Gene. 9. ad Noah dicit: Qui effuderit sanguinem, effundetur sanguis eius per hominem: Regem Iehu armat Deus gladio, & iubet eum delere totam familiam Achab: Et Dauid canit: Benedictus Deus qui docet manus meas ad prælium: & digitos meos ad bellum. Item: Psal. 18. Deus præcinxit me virtute ad bellum. Item: dedisti mihi scutum salutis tuæ.

At ministri Euangelij nequaquam sunt armati gladio vel vi corporali: sed tantū sunt præcones verbi: lege peccata taxare: & Euangelio perterrefactas mentes consolari debent: Reges gentium inquit Christus, dominantur vos autem non sic: Et Christus ad Petrum inquit: Qui gladium acceperit, gladio peribit.

6. De

VI.

De consolatione quam Spiritus sanctus monstrat pijs Magistratibus.

VArias easq; amplißimas consolationes mon-
strat Spiritus sanctus in hac concione Pauli
pijs magistratibus.

Primum enim ingens est consolatio quod
udiunt politicum ordinem esse ordinationem di-
nam. Læta igitur & alacri conscientia obire
possunt functiones ciuiles, nec est quòd metuant
Dei iram, quando iusta gerunt bella, & supplicia
iusta decernunt: Stolide fecerunt Theodosius III.
Et Lotharius quòd relicta gubernatione facti
sunt monachi.

Secundo, quia Spiritus sanctus nominat illos
ministros Dei, testatur ipsorum labores, pericu-
la & molestias in fide susceptas esse cultus & sa-
crificia Deo gratißima: Theodosius stans in acie
cum filio Arcadio contra hostem imperij Eugeni-
um cultum præstat Deo gratum. Sic Iudas Maca-
beus minister est Dei quum præliatur contra Ly-
siam.

Tertia consolatio est, quam hoc loco monstrat
Spiritus sanctus, auxilium & defensio, quam
Deus pollicetur pijs magistratibus. Quia Pau-
lus docet, Magistratum esse ordinationem diui-
nam re-

ñam, testatur Deum adesse pijs magistratibus, ipsos tueri, reprimere seditiosos, suppeditare salutaria consilia, præbere fœlices successus, largiri robur corporis & animi, dare fidos & sapientes consiliarios, & subditorum animos flectere ad obedientiam. Vt oculus videat (inquit Salomon) & auris audiat, dominus facit vtrumq;. Item Psal. 144. Qui das salutẽ regibus. Itẽ Psa. 82. Deus stetit in synagoga Deorũ in medio Deorũ diiudicat.

Quarta consolatio est, quod Spiritus sanctus ingentia præmia promittit pijs gubernatoribus. Quia enim appellat eos publicos Dei ministros, significat Deum non passurum vt iusta sua mercede frustrentur. Quod & promißio testatur. Glorificantes me glorificabo, & qui ignominia me adficiunt ignominia adficentur. 1. Samuel. 2. Item Psal. 132. Inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit corona eius. Psalm. 20. Tribuat tibi secundum cor tuum & omne consilium tuum impleat.

VII.

Quòd Deus omnes seditiosos puniat grauissimè.

Grauißima est sententia quam ponit Paulus: Itaq; qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit, qui verò resistunt iudicium sibi ac cersunt, hoc est, attrahũt grauißima supplicia & plerunq; diuini.

...itus puniuntur. Testatur hoc totius mundi ...ria, quod in omnibus regnis & politijs sedi... & turbulenti homines grauissimas dederint ...nas: Absolon: Seba, Simri, Sallum, Peka: sedi...onem mouerunt, & trucidati sunt.

Sub Galieno imperatore 30. Tyranni adfe...runt imperium & tumultus contra impera...rem per totum impium conciturunt, sed omnes ...derunt pœnas, tristē sortiti exitum. Sub The...dosio potentes principes affectarunt tyranni...dem, sed omnes trucidati sunt. Maximus inter...fectus est: Andragathius sese in mare præcipi...tauit: Victor gladio percussus est. Eugenius in ...acie victus capite truncatus est: Arbogastus sibi ipsi consciuit mortē. De his Ambros: inqt, Maxi...mus & Eugenius docēt miserabili exemplo, q̄ du...rū sit arma suis principib9 inferre. Hæc congruūt ad regulam Christi. Qui gladium acceperit gladio peribit, & Salomon monet. Time Dominum fili mi & regem: & ne coniungas te seditiosis: subitò consurget exitium eorum, & ruinam amborum quis nouit?

VIII.

De causis pœnarum ciuilium.

Armauit Deus politicum magistratum gladio, & iubet eum de sontibus ciuiles sumere pœ...nas. Non frustra inquit Paulus gerit gladium

Est

Est enim minister Dei, & vindex ad iram ei qui operatur malum: sunt autem causæ grauissimæ cur velit Deus externis sceleribus delinquentes contra Deum, & societatem humanam turbantes ciuili & corporali pœna per magistratum affici.

I. *Prima, vt iudicium Dei aduersus peccata conspiciatur & homines seriò statuant Deum verè irasci sceleribus: propter hæc inquit Paulus, venit ira Dei super filios diffidentiæ.*

II. *Secunda, In terrorem aliorum; Deut. 19. Exures malum è medio tui: vt reliqui id audiant & timeant neq; audeant amplius designare rem hanc malam in te.*

III. *Tertia, Vt in societate humana pax & tranquillitas conseruetur. Omnia enim cædibus, tumultibus & seditionibus plena essent, nisi supplicijs malorum hominum petulantia coerceretur.*

IIII. *Quarta, Vt pœnæ Magistratus sint commonefactio & imago æternarum pœnarum, quas Deus sumpturus est de omnibus, qui sine pœnitentia ex hac vita decedunt. Hæc de magistratu politico in hac concione Pauli considerentur.*

Cum dicit necesse est obedire propter conscientiam, docet rectè dici in Ecclesia: Nouam obedientiam esse necessariam, nimirum propter Dei manda-

ndatum : & ne nostram vulneremus consci-
tiam.

Nemini quidquam debeatis, nisi di-
lectionem mutuam : Qui enim diligit
proximum legem impleuit: Quod enim
dicitur : Non Mæchaberis. Non occi-
des. Non furtum facies: Non dices fal-
sum testimonium: Non desiderabis: Et
si quod est aliud mandatum: hac breui
summa comprehenditur. Diliges pro-
ximum tuum sicut teipsum : Dilectio
proximo non infert malum: Impletio
igitur legis est dilectio.

REdit hic Paulus ad generalia præcepta quæ ad omnes pertinent: Et summatim omnia complectitur præcepto de dilectione proximi, quod pertinet ad secundam tabulam. Est enim tanquam caput omnium virtutum, dilectio syncera, & à Spiritu sancto accensa. Cum dicit nemini quidq; debeatis, nisi mutuam dilectionem: Primum monet, vt ita totam vitam nostram instituamus, vt nemini iniuriam faciamus: neminem fraudemus, eo quod eiiure debetur. Magistratui honorem & tributa: Mercenario, mercedem: cre-

editori debitum: benefactori gratitudinem: parentibus θρεπτήρια: liberis nutricationem: & in summa, quidquid cuiquàm debemus fideliter tribuamus. Psal. 112. benè erit viro qui miseretur & commodat & negocia sua administrat, ita vt nemini faciat iniuriam.

Hic verò necessaria est distinctio, quod alia sit obligatio coram Deo: alia coram magistratu. coram Deo obligati sumus vt proximum diligamus vt nosmetipsos: Obligatione diuina & naturali debemus proximo, vt eum in omni necessitate iuuemus, nudum vestiamus, esurientem cibemus, sitientem potemus, ægrotantem visitemus, exulantem hospitio excipiamus, vt nō grauemur etiam nostro incommodo eum subleuare in necessitate & omnia quę nobis fieri velimus, ei præstemus. Estq; hæc obligatio naturalis & diuina tanti, vt Christus dicat: Quodcunq; feceritis vni ex minimis, mihi fecistis, & rursus, quodcunq; non fecistis vni ex minimis hisce, mihi non fecistis. Et Ambrosius inquit: Si nō pauisti, occidisti. Hac ergo obligatione semper proximo debemus mutuam dilectionem, quæ adeò sincera esse debet, vt etiam inimicos nostros diligamus. Verum hæc obligatio ad iudicium politici magistratus non pertinet. Ebedmelech Ieremię debebat officium humanitatis & nutricationem obligatione diuina: quòd si verò hoc officium neglexisset, non propterea actionem in ipsum habuisset magistratus politicus.

Alia

Alia verò obligatione ciuili debentur, quæ si tribuantur cessat obligatio, si non tribuantur incurrit homo iram Dei atq; etiam actio in eum datur coram magistratu ciuili. Si quis debet alteri, nec soluit tamen, magistratus cogit eũ ciuili pœna, hæc enim iustitia & seueritas pertinet ad conseruationem humanæ societatis. Sciendum est ergo Paulum de vtraq; obligatione loqui, cùm diuina, tum ciuili: Nemini inquit quidquàm debeatis.

In dicto: Dilectio est impletio legis, Paulus per totam legem: & naturam perfectæ dilectionis intuetur. Qui enim in omnibus rebus, & omni tempore proximum diligit vt seipsum, is totam implet legem. Dilectio enim non permittit, Vt quis vel cogitatione vel adfectu lædat alium. Congruit ergo hęc sententia cum dicto Christi: Omnia quę vultis vt vobis faciant homines, eadem & vos facite ipsis: hæc est enim Lex & Prophetæ. Item secundum huic est simile, diliges proximum tuum sicuti teipsum.

Quòd verò Pontificij ex hoc Pauli dicto adstruere conantur nos dilectione coram Deo iustificari, valdè coactum & peregrinum est: Paulus enim de perfecta & plena loquitur dilectione, quæ sanè est legis impletio & iustificaret coram Deo, si quis eam obtineret: Sed cum vniuersa scriptura testetur, nullum esse hominem excepto Domino nostro Iesu Christo, qui eiusmodi

integram

integram, perfectam, spiritualem & omnibus numeris absolutam dilectionē habeat: Omnes enim inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum vsque ad vnum. Item: Conclusit Deus omnia sub peccatum, vt omnium misereatur. Item: Ne intres cum seruo tuo in iudicium: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Nec Paulus, nec Moses: qui optarunt deleri de libro vitæ, & fieri anathema à Christo pro populo suo, habuerunt integram & perfectam dilectionem proximi: Paulus enim fatetur se esse carnalem, venundatum sub peccatum. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore peccati huius?

Hinc igitur colligi non potest nos dilectione coram Deo iustos esse: sed hoc tantum docetur: omnia officia ad dilectionem, tanquam ad caput esse referenda: Hoc etiam consilio repetit hoc loco decalogi præcepta, vt ostendat decalogum oportere esse normam omnium bonorum operum.

Et hoc scientes, tempus nunc esse, vt excusso somno surgamus: Nunc enim propior est nostra salus quam cum credebamus: Nox transijt, dies autem propinquauit: Deponamus igitur opera tenebrarum: & induamus arma lucis: tanquam

quam in die decenter ambulemus: Non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubiculis & lasciuijs, non in contentione & Zelo: sed induite Dominum Iesum Christum: Nec agite curam carnis, vt expleatis desideria.

HAEc est tertia pars huius capitis: adhortatio nimirum ad studium benè operandi: sumpta à tempore noui testamenti. Tempus est inquit, vt è somno euigilemus: somnum appellat ignorationem Euangelij Iesu Christi: Vigilantiam vocat cognitionem beneficiorum Christi. Ante reuelationem Christi alto sopore oppreßi eramus: dormiebamus in nostris peccatis, non expauescebamus iram Dei: non eramus solliciti de agenda pœnitentia, non intelligebamus beneficia mediatoris: somniabamus nos probe intelligere scripturam, cum illa nobis tota obsignata esset. Cum ergo dies noui testamenti nobis illucescat, iustum est vt surgamus.

Quòd dicit nunc nobis propiorem esse salutem, quàm cum credebamus, Confert inter sese tempora noui & veteris testamenti: quod Paulo familiare est. Sub lege existimabant Iudæi & Paulus se beatos & fœlices esse, quod haberent circumci-

cumcisionem, sacrificia, legem expresso verbo traditam, & putabant se salutem consecuturos: sed reuera somno alto oppreßi erant, & faciem Moisis velatam intuebantur.

Exhibito vero Meßia & facta reuelatione Euangelij, multo proprior fuit salus: tum intellexit Paulus legis officium & beneficia mediatoris: tum per fidem consecutus est remißionem peccatorum, iusticiam, & donationem Spiritus sancti. Cùm ergo tanta lux noui testamenti exorta sit fidelibus, decet omnino eos sanctè & pudicè viuere vt filios lucis. Nox inqt transijt: hoc est, totū illud regnum ignorantiæ & peccati sublatum est, Christus mortuus & resuscitatus eripuit nos ex potestate Satanæ, mortis & peccati: reconciliauit nos Deo: abstulit maledictionem legis: accendit in nobis Dei agnitionem & fidem, dedit nobis Spiritum sanctum & aperuit cœlum. Hæc est lætißima & clarißima dies quæ nobis illuxit, in qua ipsum Deum intuemur, & æternam beatitudinem dilucidè ante oculos videmus.

Deponamus ergo inquit opera tenebrarum: quæ sunt omnis generis peccata: qui enim male agit odit lucem: Mœchi, fures, latrones, scortatores, & omnium scelerum authores, latebras & caliginem quærunt: Quia ergo nobis illuxit dies, abijcienda sunt ista scelera, & corripienda arma lucis.

Non enim nobis iam excitatis & vigilanti-
tantum laborandum, verum etiam certan-
m, & fortiter contra Satanam, mundum &
rnis illecebras pugnandum est. Arma autem
is sunt studium doctrinæ cœlestis, oracula di-
na, agnitio Dei, inuocatio, gratiarum actio,
ectio, Timor Dei, patientia, confeßio, prædi-
o nominis diuini, frequens sacramentorum
s, dilectio proximi, castitas, temperantia, &
ne genus pietatis & virtutis, quemadmodum
ulus πανοπλίαν fidelium Ephe. 6. describit,
& Iesa. Cap. 59.

εὐσχημόνως, Decenter & honeste ambule-
mus de) omni genere virtutum loquitur. Filij Eli,
ia scortantur cum mulieribus, quæ ministra-
nt tabernaculo, non ambulant decenter. Filij
Samuelis, quia muneribus se corrumpi patiun-
tur, non ambulant decenter. Et totius vitæ &
omnium actionum norma esse debet decalogus
quem supra repetiuit.

Non in comessationibus & ebrietatibus non, in cubilibus & lasciuijs: non in contentione & Zelo. Vere dictum est; vitare peccata est vitare occasiones peccatorum: Multorum verò peccatorum occasionem, fomenta & incitamenta præbent, luxus conuiuiorum & ebrietas. Nam vt ille inquit.

Pectora dum gaudent, nec sunt adstricta dolore.

Ipsa patent, blanda, tum subit arte Ve[...]
Item: *Et venus in Vinis, ignis in igne furit.* [...]stinere ergo iubet Paulus à luxu conuiuior[um], non prohibet necessarium & temperantem v[sum] cibi & potus: nec prohibet honesta conuiui[a] conuiuiorum luxum & ebrietatem in qu[...] ἀσελγεία. Cubilibus, turpitudines Ethnicor[um] notat, ad Ephe. 5. inquit; *Quæ secreto ab iis f[i]unt, turpe est & dicere.* Pugnant hæc sceler[a cum] sexto præcepto.

Non in contentione & Zelo, Hæc vicia [pu]gnant cum 5. præcepto, & sæpè sunt occasio [ma]gnorum scelerum & tristißimarum calam[ita]tum. Nam vt Salomō inquit, Pro. 26. *Carbo pru[i]nam, ligna ignem: contentiosus rixas ince[ndit].* Item: *præuaricationem diligit, qui diligit [rixas]: Vt qui altum facit ostium domus suæ quærit [rui]nam.*

Et verißima sunt dicta: parua scintilla sæp[e] totam syluam comburit: ἐκ ὀλίγου τοι [...]
Item; πόλλακις ἐκ ὀλίγης ὀδύνης μέγα γί[νε]ται ἄλγος. Contentio Arrij cum Alexandr[o] quam triste incendium excitauit in Ecclesia?

Zelus hoc loco significat æmulationem c[um] inuidia & liuore coniunctam; *Vt Eliab inuidet fratri Dauidi, quod à Samuele in regem erat [v]nctus, & accusat eum temeritatis & audaciæ.*

Zelo

...iniusto ardet Ioab aduersus Amasam præ... ...um militiæ.

Induite Dominum Iesum Christum, hic sum... ...m omne genus virtutum complectitur Apo... ...lus. Induere enim Christum hoc loco significat ...mente & voluntate in omnibus cogitationi... ...& vitæ actionibus adfectum esse: qua Domi... ...noster Iesus Christus in Spiritu S. semper ad... ...tus fuit: significat regi ductu Spiritus sancti, ...in omnibus Christum habere ante oculos, pro... ...er Christum omnes homines diligere: In Iesu ...risto viuere, & omnia ad eius gloriam referre.

Sciendum est autem duplici modo nos indue... ...re Iesum Christum: Primum imputatione per fi... ...dem: Secundo noua obedientia per renouationem Spiritus sancti. Cum credimus in Dominum no... ...strum Iesum Christum, quod sit crucifixus pro nostris peccatis, & resurrexerit ad nostram iu... ...sticiam, Induimus Iesum Christum, hoc est, tota ...paßio, & omnis obedientia Iesu Christi nobis im... ...putatur à Deo: eaq; vestiti coram Deo tanquam munda veste absoluimur à peccato & pronun... ...ciamur iusti coram ipso. In hanc sententiam loqui... ...tur Iesaia. 61. Gaudens gaudebo in Domino, & lætabitur anima mea in Deo salutari meo: Quia induit me vestimento salutis, & indumento iu... ...sticiæ circumdedit me: tanquam sponsum in veste sacerdotali ornat magnificentia, & veluti spon...

sam ornatam monilibus. Vtrunq; beneficiũ complectitur Propheta: Christus sacerdos offerens seipsum victimam pro peccato, & sponsus Ecclesiæ ornatus integra iusticia, & plenitudine Spiritus sancti, postq̃ morte & obedientia sua placauit patris iram, primò vestit nos indumento iusticiæ & salutis, remittit nobis peccata, & pronunciat nos fide iustos coram Deo: perinde ac si omni careremus peccato, & legem impleuißemus: Quotquot Baptizati estis, Christum induistis. Item: superinduemur si tamen non nudi reperiemur. 2. Cor. 5. Deinde ornat Ecclesiam sponsam suam monilibus: hoc est, viuificat eam Spiritu sancto, ornat eam agnitione Dei, inuocatione, gratiarum actione, dilectione, confeßione, timore, patientia, castitate, mansuetudine, liberalitate, iusticia, veritate, & omnis generis virtutibus: quas Spiritus sanctus acu pictas vestes, & deauratum indumentum cum fimbrijs aureis appellat. Nullum enim aurum sic fulget: nullus adamas vel carbunculus sic splendet: imò nec hesperus nec Lucifer sic lucent, atq; splendet, pietas, inuocatio, confeßio, constantia, patientia Ecclesiæ accensa per Spiritum sanctum in vera fide. Hoc in loco Paulina phrasis secundum modum præcipuè respicit: sed tamem primum simul complecti necesse est. Fieri enim non potest, vt quis induat sanctos Christi adfectus, nisi prius per fidem Deo fuerit reconciliatus,

...tus, & obtinuerit donationem Spiritus sancti. ...us enim ponenda est arbor bona, deinde & ...ctus sequuntur boni.

Carnis curam habete, sed non ad luxriam) ...remo loco præcipit Paulus, vt quisq; sui cor... ...curam habeat: vt ad labores vocationis, ad ...ditationem verbi diuini, & ad sustinenda cer...mina & pericula idonei simus. Multi enim ...φαγίᾳ, ἀγρυπνίαις, χαμευνίαις, & alijs ex...citijs immodicis ita exhauriunt corporis vires ...deinde ad labores docendi, vel ad meditatio...nem scripturæ, vel ad certamina non sint idonei: ...ulti nimijs exercitijs contrahunt sibi delirium ...entis: Origeni, scribūt, ob nimiā abstinentiā cibi concidisse pectus & eum contraxisse fœdum oris ...hatum: Iubet igitur Paulus, vt corpori honorem exhibeamus, & valetudinē curemus. Corpora. n. ...ostra membra sunt Christi & templa Spiritus S. Metas autē huius curæ ponit, ne ita indulgeamus carni, vt luxuriet. Non ad cupiditates inquit: hoc est, non precipio vt delicias sectemini & commes...sationes, non iubeo vt Epicureorum more cuticu...lam curetis: sed volo temperantiæ esse deditos, & corpus non adfligere præter necessitatem.

CAPVT XIIII.

IN hoc decimo quarto capite tradit Apo...stolus doctrinam de vsu libertatis Chri...stiana

*ſtianæ in rebus adiaphoris. In 12. expoſuit præce-
pta moralia ſeu Ethica: in 13. tradidit politica:
Nunc Eccleſiaſtica tradit præcepta, quomodo in
Eccleſia imbecilles ſint tractandi, & quomodo ſit
vtendum libertate Chriſtiana in rebus Adiapho-
ris & cæremonijs. Nullus cætus eſſe poteſt abſq;
cæremonijs & exercitijs: Ac valde diſsimiles
ſunt in Eccleſia ciues. Alij plenius fundamenta
religionis intelligunt: Alij minus lucis habent:
Alij robore fidei ſunt præditi: Alij credunt qui-
dem articulis fidei, ſed in multis adhuc trepidant,
& conſcientia ipſorum facilime læditur: Horum
ergo Paulus vult diligentem rationem haberi in
Eccleſia: ne ipſorum conſcientiæ perturbentur
intempeſtiuo vſu libertatis: aut diſputationibus
non neceſſarijs: atq; ita ab Euangelio deterrean-
tur.*

*Hæc autem admonitio nequaquam de hoſti-
bus Euangelij, aut de manifeſtis impijs vel ſcele-
ratis intelligenda eſt: ſed de infirmis in Eccleſia,
qui ſanam doctrinam amplectuntur & audi-
unt inſtitutionem, ſed magna adhuc imbecillitate
laborant.*

*Totum autem caput, in hac admonitione
conſumit: Quia plurimum refert homines rectè
inſtitui de vſu libertatis in cæremonijs: ſæpe enim
triſtia excitantur diſsidia in Eccleſia propter cæ-
remoniarum vſum, & diſputationibus ſæpe in-
firmi.*

[illegible]iorum conscientiæ grauiter sauciantur. Cum [illegible] Apostolus tam prolixè in hoc loco concione[illegible] [illegible]de vsu cæremoniarum & rerum indifferen[illegible] [illegible]in Ecclesia, vt grauissima dicta Pauli dili[illegible] [illegible]us expendantur, tota doctrina de Adiapho[illegible] [illegible] hic repetatur.

Cæremoniæ adiaphoræ seu indifferentes sunt [illegible]tus non mandati diuinitus, neq; etiam prohibi[illegible] [illegible] sed instituti ab hominibus, quos in Ecclesia [illegible]rpamus decoris & boni ordinis gratia. Ad [illegible] nulla necessitate alligati sumus, quia diuini[illegible] [illegible] impositæ non sunt, & pro libertate Christia[illegible] [illegible] vti vel eas omittere possumus: quia verò [illegible] tantum nostræ conscientiæ, sed etiam salutis proximi habenda est ratio, docet Paulus quomo[illegible] do infirmorum conscientijs sit parcendum. Ipsa [illegible]um dilectio proximi poscit à nobis, vt de iure [illegible]stro cedamus, quum libertatis intempestiuus [illegible]sus scandalum præbet proximo. Paulus ad Co[illegible] rinthios inquit: se omnibus omnia factum esse, vt aliquos lucraretur, & cum liber esset, se omnibus factum esse seruum. Hæc quidē præcepti de Adia[illegible] phoris summa est: sed quia impietas & hypocri[illegible] [illegible]sis varia quærunt effugia, & multa de Adiapho[illegible] ris disputant, vt hoc colore manifestam excusent abnegationem veritatis, vtile erit certas quas[illegible] dam regulas, quæ ex hac Pauli concione sumi possunt in conspectu habere.

Regulæ de Adiaphoris.

OMnes ritus & cæremoniæ pugnantes cum expresso Dei verbo, necessario vitãdæ & abolendæ sunt, siue eæ ab Episcopis, siue à politico magistratu, siue à diabolo sint institutæ: iisq; alacri & perspicua confessione est contradicendum. Mandatum enim Dei est, Fugite Idolatriam. 1. Cor. 10. Item: Si quis aliud Euangelium docuerit, sit anathema. Gal. 1. Item: Non in præceptis patrum vestrorum: sed in præceptis meis ambulate. Eze. 20. Acto. 4. Oportet Deo magis obedire, quam hominibus. Hæc plena maiestatis mandata nequaquam hominum statutis post ponenda sunt. Mattathias Asmonæus piè & sanctè facit, quod se opponit impio mandato Atiochi Epiphanis, qui iubebat sacrificare Idolis: sanctè fecit Daniel, quod edicto regis Darij non paruit, sed Dominum Deum assiduè inuocauit. Marcellinus verò grauissime peccauit obtemperans edicto Diocletiani & sacrificans Idolis gentium. Hæc sane ad disputationem de Adiaphoris non pertinebant: sed ex primo præcepto: Non habebis deos alienos coram me, erant æstimanda. Quia verò tanta est hominum impudentia, vt manifestam Idolatriam & collusionem cum hostibus Euangelij sæpè excusare conentur prætextu Adiaphororum, Iuniores sunt monendi, vt res expressè in verbo Dei prohibitas

[il]bitas ab Adiaphoris procul discernant. In re- [gno] pontificio pleraeq; caeremoniae pugnant cum [ex]presso Dei verbo: vt blasphema oblatio corpo- [ris] Christi in missa pro viuis & mortuis: funebria [sa]crificia: inuocatio hominum mortuorum: cultus [st]atuarum: mutilatio coenae Domini: probibitio [co]niugij: circumgestatio panis Idolatrici: Vota [mo]nastica: peregrinatio ad loca sanctorum ad sa- [tis]faciendum pro peccatis & infinita alia. Haec [cu]m manifeste pugnent cum mandato Dei, tax- [an]da, tollenda & penitus abroganda sunt.

II. Regula secunda. *Res verò indifferens, quae [n]ec voce Dei mandata, neq; etiam prohibita est, [i]n libero hominis arbitrio est posita, vt ea vel [v]ti, vel non vti poßit, sine Dei offensione.*

Exempli gratia, vt in administratione coenae Domini alba veste vtamur, nec à Deo manda- tum, nec prohibitum est: Est igitur Adiaphoron, quod Ecclesiae vel vsurpare vel omittere possunt sine laesione conscientiae. Paulus exemplum ponit in cibo. Vesci carne, vel vesci oleribus Adiapho- ron est: Regulam verò his verbis ponit: Scio & certo statuo in Domino Iesu, quod nihil sit com- mune per sese.

Non ergo sunt fingenda peccata, vbi nulla sunt: Quidquid verò à lege diuina non argui- tur, non est peccatum: Vbi non est Lex, ibi non est peccatum: Iudaeis quidem certa animalia im-

munda & lege erant prohibita: Hac enim & similibus legibus Deus populum suum à cęteris gentibus distingui volebat. Quia verò per nouum testamentum, vetus abrogatum est, & leges Mosaicæ finem suum sunt consecutæ: nihil prorsus ad nos pertinent istæ prohibitiones. Christus enim legis impletio, libertate nos donauit. Vnde Paulus inqt. Nemo vos iudicet in cibo aut aut potu vicißitudinibus dierum festorũ. Colos. 2. Et hoc loco: Regnum Dei non est esca & potus: sed iusticia, & pax & gaudiũ in Spiritu sancto. 1. Cor. 10. Omnia quæ in macello veneunt, edite, nihil disceptantes propter conscientiam: Domini enim est terra & omnis plenitudo eius: Ergo licet nobis omnibus rebus patris nostri cum gratiarum actione vti. Item. 1. Timoth. 4. mandantium abstinere à cibis quos Deus creauit, vt ijs fruerentur cum gratiarum actione fideles, & qui cognoscunt veritatem: quod omnis creatura Dei bona est, & nihil reijciendum est, quod cum gratiarum actione accipitur. Sanctificatur enim per verbum Dei & precationem. Item: mundis omnia sunt munda.

Vt ergo vsus rerum à Deo creatarum liber est Christianis, vt in timore Dei, & cum gratiarum actione eas vsurpent: Ita etiam licitum est ipsis ab vsu quarundam rerum abstinere, exercitij & temperantiæ causa, vt ab esu carnis, ab vsu vini; modo nulla accedat superstitio: sed tantum vel

tum vel exercitij vel ordinis causa: vt Epipha-
nius recte loquitur. ἕνεκεν ἐγκρατείας ἢ πολιτείας contra Encratitas. Licet pastori vti alba veste, dum administrat cœnam: Potest etiam eam deponere: licet Ecclesiæ diem Dominicum sacris concionibus destinare; licet pastori certas constituere horas, alias concionibus habendis, alias Psalmis canendis: licet Ecclesiæ dies quosdam festos instituere: licet ei eosdem dies festos propter certas causas mutare, & in aliud tempus transferre.

Peccarunt contra hanc regulam plurimæ sectæ, vt Manichæi & Marcionitæ, quæ prohibuerunt esum carnium: Et Tatianus, qui prohibuit matrimonium. Furenter etiam opponit se huic doctrinæ Pontifex Romanus, in eò quòd discrimen facit ciborum, & certis temporibus interdicit esum carnium: Adstringit Ecclesiam ad certa tempora ieiuniorum: Prohibet sacerdotibus coniugium: Et tantum ex dispensatione pontificis vult nobis licere vsum certorum ciborum.

Rectius iudicauit Augustinus, qui asserit liberum esse vsum cæremoniarum: estq; memoria digna sententia ipsius: Epistola 118. Totum hoc genus liberas habet obseruationes: Nec disciplina vlla est in his melior graui prudentiq; Christiano, quam vt eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunq; fortè deuenerit. Quod

enim

enim non contra fidem, nec contra bonos mores iniungitur indifferenter est habendum, & pro eorum intra quos viuitur societate seruandum. Addit deinde Ambrosij authoritatem, qui dixit: Cum Romam venio, ieiuno Sabbatho. Cum Mediolani sum, non ieiunio sabbatho. Sic & Epiphanius contra Audianum intempestiue contendentem de die paschatos celebrando, citat Apostolicum præceptum. μὴ ψηφίζητε ἀλλὰ ποιεῖτε, ὅταν οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν οἱ ἐκ περιτομῆς μετὰ αὐτῶν ἅμα ποιεῖτε. Et deinde addit κἄν τε πλανηθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Apostoli inquit sic precipiunt de die paschatos: Non facite vos decreta, sed quando videritis fratres vestros, qui ex circumcisione conuersi sunt ad fidem, celebrant pascha, celebrate cum ipsis. Nec vobis sit cura etiamsi illi errent in supputatione dierum. Διὰ ὁμόνοιαν propter concordiam inqunt. Voluerunt ergo Apostoli liberas esse illas obseruationes dierum festorum, & inprimis concordiæ & dilectionis fraternæ semper rationem haberi.

III. Regula tertia. Quando cæremonijs seu ritibus per se Adiaphoris, vt est abstinentia ab esu carnium adfinguntur manifesti errores pugnantes cum verbo Dei, non sunt amplius res indifferentes, sed prohibitæ: ideoq; tollendæ & extirpandę ex Ecclesia. Superstitio enim pugnat cum primo præcepto, & opinio falsa non est quiddam

Adia-

Adiaphorum, sed peccatum prohibitum in 3. & 8. praeceptis. Paulus cum sciret, se à Mosaicis caeremonijs liberatum esse, tanq; ἀδιάφορον indicat circumcisionem, & Timotheum ne Iudaei ab eo abhorrerent, circumcidit. Titum verò vt libertatem suam demonstraret, non circumcidit: Cum verò pseudoapostoli vrgerent circumcisionem vt necessariam ad salutem, & quae esset iustitia coram Deo, prorsus vetat ne Galatae circumcidantur. Si inquit circumcidimini Christus nihil vobis proderit. Gal. 5. & 1. Timoth. 4. Nominat doctrinas Demoniorum: eò quod opinio cultus & necessitatis adfingebatur caeremonijs Adiaphoris. Omnia enim beneficia Mediatoris obscurantur, cum fingitur externos ritus esse iustitiam coram Deo. Ac quia Satan magno studio hoc agit, vt externis caeremonijs dementet mentes, & ita eas abducat à sanguine Iesu Christi: diligenter obseruandi sunt errores, qui solent ab Hypocritis adfingi caeremonijs Adiaphoris: Nunc aliquot indicabimus.

Primus error est, quod contendunt Hypocritę externas caeremonias institutas ab hominibus mereri coram Deo remissionem culpae & paenae, esse satisfactiones pro peccatis, & iustitiã coram Deo, propter quam homo placeat ad vitã aeternam: sic errabant Pharisaei, vrgentes patrũ traditio-

traditiones: sic errabant Encratitæ, qui hac opinione abstinebant ab vsu vini, ab esu carnium, à matrimonio, quod existimarent se hac abstinentia coram Deo iustos esse. Sic pontificia cohors defendit hunc & fœdũ errorem, quod Ieiunia certorum dierum sint satisfactio pro peccatis, & merentur vitam æternam: Quod Missæ sacrificium mereantur facienti & alijs remissionem peccatorum & vitam æternam. Sic fingunt lustrali aqua purgari peccata. Hæc blasphema opinio totum Euangelium Iesu Christi delet, & sepelit omnia Christi beneficia: Non ergo ritus illi sunt adiaphori, sed vt blasphemiæ refutandæ.

Gratia inquit Paulus saluati estis per fidem, idq; non ex vobis, donum Dei est, ne quis glorietur. Ephe. 2. Item: Non ex operibus iustitia quæ nos fecimus: sed secundum misericordiam suam saluauit nos &c. Tit. 2. Item: Non operanti, credenti autem in eum qui iustificat impium, imputatur fides sua ad iusticiam: Rom. 4. Falsa igitur est vox Epiphanij, cum inquit: ἵνα αἱ νηστεῖαι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἡμῖν εὐλογιστοι θεῷ γένωνται. Hoc est, vt ieiunia pro nostris peccatis Deo grata fiant, & nobis imputentur. Falsa etiam & impia est vox Soti, qui dicit, Ieiunium esse opus, quo satisfaciamus pro peccatis, & mereamur vitam æternam.

Nullum

Nullum enim opus est, nullius hominis in mundo: quo expiari posit peccatum coram Deo: & quod mereatur vitam æternam: nisi paßio & obedientia Domini nostri Iesu Christi: Iesa. 53. Livore ipsius sanati sumus. Item. Rom. 4. Traditus est propter peccata nostra & resurrexit propter iusticiam nostram.

II. Secundus error qui adfingitur cæremoniis est, quod hypocritæ adserunt, ritus ab hominibus institutos, esse cultus immediatè per se placentes Deo. Hæc quoq; opinio refellenda est: Nullus enim est cultus Deo placens, nisi, qui expresso Dei verbo est mandatus, & Paulus damnat ἐθελοθρησκείαν. Hic etiam error tollit discrimẽ inter externas cæremonias, & internam iusticiam Spiritus. Paulus hoc loco dicit: Regnum Dei non est cibus aut potus, sed iusticia & pax, & gaudium in Spiritu sancto: Hic monet Paulus, longe aliam rem esse iusticiam & læticiam Spiritus in corde: quam externas illas vmbras in abstinentia cibi & potus.

III. Tertius error est, quod fingunt, obseruationem humanorum rituum prorsus esse necessariam, & violationem traditionum esse peccatum mortale. Hallucinatur Ambrosius cum de Ieiunio quadragesimæ ait: Cætera ieiunia voluntaria sunt: hoc necesßitatis est.

Sic & Cyprianus errat, cum pœnas canonicas vrget tanq; necessarias, & addit, inutilem esse absolutionem sine illis.

IIII. Quartus error est, quod monachi contendunt externas illas cæremonias humana authoritate institutas, vt monasticen, esse perfectionem, & iusticiam sublimiorem, quam sit legis diuinæ obseruatio: quemadmodum imprudenter scribit Sotus: Nihil merito Christi detrahit, sed consentit veritati, qui hanc voluntariam paupertatem, & votum eius, & satisfactionem esse dicit peccatorum, & meritum vitæ æternæ, & consequendæ perfectionis non minimũ instrumentũ.

Quid nam est blasphemia, si hæc non est? Si votum paupertatis satisfacit pro peccatis: Ergo Christus gratis est mortuus: Gal.2. At tota scriptura clamat: In solo Iesu Christo nobis contingere salutem: Sanguis Iesu Christi mundat nos ab omni peccato. Nec stolidum paupertatis votum est impletio legis: multo minus perfectio sublimior legis obseruatione. Lex enim est spiritualis: Nos autem sumus carnales. Et quæ nam est ista impudentia & blasphemia? fingere quod opus humana audacia institutum, sit quiddam sanctius & perfectus, quam quod Deus in lege sua mandauit. Rectius igitur tales ἐθελοθρησκεία, doctrinæ demoniorum, quã perfectiones nominabuntur.

V. Quinto hypocritæ fingunt ad vnitatem Ecclesiæ

...necessarium esse, vt in omnibus Ecclesijs si-
...sint externi ritus humani: Qui error vt ob-
...rat doctrinam de vnitate fidei & Spiritus:
...non consistit in conformitate rituum: sed in
...λογίᾳ fidei & consensu doctrinæ de benefi-
...mediatoris, atq; in vinculo dilectionis: Ita in
...lesia tyrannidem statuit, & attrocia mouet
...dia: Victor Episcopus Rom. vt homo Romanus
...ικώτερος, cum vrgeret, vt omnes Eccle-
...diem paschatos celebrarent more Romano-
...Asiaticas Ecclesias excomunicare conatus
..., eò quod celebrarent diem paschatos more Iu-
...aico. Verum Irenæus quanquam probaret sen-
...tentiam Victoris de die paschatos: tamen retra-
...eum à consilio excommunicationis: & ostendit
propter rituum diuersitatem, vnitatem Ecclesiæ
non esse dilacerandã. Et memoralibus est vox Ire
næi in Epistola ipsius apud Esebium: ἡ διαφωνία
τῆς νηστείας, τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι.
Discrepantia ieiuniorum concordiam fidei com-
probat. Hinc enim elucet, non in ieiunio, sed in
Domino Iesu Christo omnem collocari fiduciam.

VI. Sextus error est stulta κακοζηλία, Mosai-
corum rituum & cæremoniarum: vt est disper-
sio aquæ lustralis, Leuitarum ordinatio, vestes
sacerdotales, consecratio sacerdotum, thymia-
mata, luminaria, annus Iubilæus & similia.

Quæ stulta imitatio deleuit discrimen veteris & noui testamenti: obscurauit regnum & beneficia mediatoris, quod non consistit in vmbris externorum rituum, sed in fide, remißione peccatorum, pace conscientiæ, donatione Spiritus sancti. Obscurauit etiam hic error doctrinam de libertate Christiana.

VII. Septimus error quod fingunt pontificij, Episcopos habere potestatem condendi in Ecclesia nouas leges & instituendi ritus, qui obligent conscientias sub pœna æternæ damnationis: Est & hic error exterminandus ex Ecclesia, siquidem totum ministerium corrumpit, & tyrannidem inducit. Discrimen est inter ministrum Euangelij, & prætorem ciuilem: hic armatus est iure condendi leges honestas ad conseruationem pacis vtiles: illi prorsus adempta est omnis potestas condendi leges quæ obligent conscientias in Ecclesia.

Deus enim certum verbum suum patefecit: idq; tradidit pastoribus & Episcopis, vt sonent in mundo, addito præcepto: ad verbum meum nihil addetis, neq; de eo quidquam detrahetis. Non ergo licet Episcopis instituere ritus & cæremonias, quibus adstringant conscientias sub pœna æterna.

Hi ergo errores, cum adsuuntur ritibus vel cæremonijs natura sua Adiaphoris, non sunt amplius

plus ἀδιάφορα propter hoc accidẽs, sed res prorsus vetitæ: quæ verbo refutandæ & abrogandæ sunt: Ac inprimis ostendenda est libertas Christiana, vt veritas Euangelij adseratur & errores refellantur.

Quarta Regula de ἀδιαφόροις. Etiamsi ceremonijs & ritibus, nullus istorum errorum adfingeretur: tamen si introducantur & imponantur ab idolatris & manifestis hostibus Ecclesiæ, qui mordicus defendunt idola & blasphemias & hac specie quandam conciliationem & conformitatem Ecclesiæ falsæ & veræ querunt: atque etiam inclinationem quandam veræ Ecclesiæ ad falsam: nequaquam licet eas recipere, præsertim tempore persecutionis, quando lucere debet Confessio.

Vt cum tempore interim ab Ecclesijs Augustanæ Confessionis, in quibus deciderat vsus lineæ vestis petitum fuit, vt albam vestem communem cum pontificijs reciperent: & quosdam Papisticos ritus ἀδιαφόρους restituerent pacis, & conformitatis causa: Etsi vsus albæ vestis, sua natura res est indifferens: tamen quia ab idolatris & hostibus Ecclesiæ vrgebatur: & quidem tempore persecutionis, quo lucere debuit confessio: & quærebatur conciliatio cum Ecclesia Antichristi & tacita adprobatio Papisticorum

rituum: qui pleni sunt, erroribus: nequaquam hoc licebat: sed potius erat dicendum cum Moise, ne vngulam quidem hic relinquemus. Ne quidem filum à pontificijs Idolatris & parricidis accipiemus: Est enim species collusionis, vel in minimo ritu conformari hostibus Ecclesiæ, & quidem hostibus id petentibus & vrgentibus, eo ipso tempore, quo sæuitiam in pios exercent, & oppreßionem Euangelij moliuntur.

Fundamentum huius regulæ sumitur ex dicto Pauli: 2. Cor. 6. Ne ducatis iugum cum infidelibus: Quæ enim participatio iusticiæ & iniusticiæ? quæ communicatio luci cum tenebris? quæ concordia Christi, & Belial? quam partem habet fidelis, cum infideli? quamobrem exite de medio ipsorum & saparamini, dicit Dominus. 2. cor. 6. Quod si vel Romanus Antichristus & pontificij, vel Turcæ, vel alij Idolatræ palam abijcerent, suos errores & Idola, amplecterentur doctrinam Euangelij, acta pœnitentia, adiungerent sese veræ Iesu Christi Ecclesiæ: tum quidem & ipsorum ritus indifferentes ad tempus tollerari possent: & nobis liceret accommodare nos imbecillioribus, & quandam indifferentium rituū conformitatem accipere, ne eis scandalum præberemus. Sed quamdiu mordicus retinēt idola, pertinaciter defendunt errores, furenter blasphemant Euangelion, crudeliter persequuntur Ecclesiam, nequa-

nequaquam in gratiam ipsorum vlla cæremonia-
la est suscipienda: sed quam clarissimè ostenden-
dum, quod nihil commune cum Ecclesia Christi
habeant, quodq; eos pro hostibus veritatis decla-
remus. Si enim vel minima suscipiatur conformi-
tas, in religione cum hostibus, & quidem tempo-
re persecutionis, omittitur confessio, quę tum ma-
ximè lucere debebat: confirmantur Idolatrę in suo
errore & furore: Imbecilliores scandalizantur,
vt dubitare incipiant, quænam pars sit vera Ec-
clesia: Et nulla oratione satis potest describi, quã-
tum mali adferat, vel exigua species collusionis
cum hostibus Euangelij, præsertim tempore per-
secutionis. Ne igitur prætextu concordiæ, & vi-
tandæ vastitatis Ecclesiæ causa nobis ab hostibus
imponi patiamur, nec nimis faciles nos præbea-
mus hostibus Filij Dei, hæ grauissimæ rationes
sint pijs in conspectu.

Prima: Vult Deus conspici discrimen veræ &
falsæ Ecclesiæ & vox diuina seuerè mandat, vt
pij & viua Ecclesiæ membra sese à manifestis
Ecclesiæ hostibus externa professione separent,
quemadmodum tota scriptura passim inculcat.
2. Corint. 6. Ne simul ducatis iugum cum infide-
libus: Quæ enim est participatio iustitiæ & in-
iusticiæ? Quæ communicatio luci cum tene-
bris? Quæ concordia Christi & Belial? Exite
igitur de medio illorum. 2. Tesal. 3. Subtra-
hite vos ab omni fratre, qui inordinatè am-

 bulat.

bulat. Item: Si quis non obtemperat nostro sermoni, hunc per Epistolam notate, & non habete conuersationem cũ ipso, vt confundatur. 2. Ioa. 1. Si quis hanc doctrinam non adfert, ne dixeritis ei Aue: Qui enim dixerit ei aue: communicat operibus eius malignis: Et Psal. 26. Non sedi cum viris vanis: & cum dolosis non conuersabor: Odi Ecclesiam malignantium & cum impijs non sedebo, Psal. 139. Nonne qui oderunt te Domine oderam, & insurgentes contra te abominabar: perfecto odio oderam illos: Psal. 84. Elegi abiectus esse in domo Domini; magis quam habitare in tabernaculis impiorum: Hæc perspicua diuinæ maiestatis oracula liquidò docent, non licere pijs fouere societatem, & coniunctionem in religione: cum impijs hominibus, Idolatris, blasphemis, & persecutoribus: neq; illos ritus in Ecclesia ab illis suscipiendos esse concordiæ & pacis causa: sed potius ostendendum, quòd eos vt hostes filij Dei ex animo detestemur, & quod cum Ecclesia Iesu Christi nihil commune habeant.

Secunda, omnibus temporibus confeßio nominis Iesu Christi est necessaria, & perpetuo lucere debet in mundo: sed tùm in primis, quando hostes veritatis Ecclesiam oppugnant, & totis viribus hoc agunt, vt extinguant veritatem: Notum est mandatũ filij Dei; Qui me confessus fuerit corã hominibus, confitebor eum coram patre meo

meo cœlesti: Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum coram patre meo cœlesti: Matth. 10. Item: credidi propter quòd locutus sum. Item: Corde creditur ad iusticiam, ore fit confeßio ad salutem: Rom. 10. Item: Psal. 119. Loquar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundar: Hæc dicta omnibus temporibus sed in primis tempore persecutionis, & imminente periculo, claram & lucidam requirunt ab omnibus pijs confeßionem.

At ceßio ista, qua rectè in doctrina Ecclesiæ instituti accipiunt cæremonias ab idolatris & persecutoribus, est species abnegationis Christi: Supprimitur enim clara confeßio: obscuratur reuelatio Antichristi: omittitur necessaria taxatio & refutatio Idolorum & blasphemiarum: velantur conformitate rituum cum Ecclesia errores, superstitiones, & abusus falsæ Ecclesiæ: Impij confirmantur in errore: Imbecilles turbantur, persecutores armantur crudeltate in constantes confessores: Proijcitur libertas in quam nos Filius Dei vindicauit, & tantum non vniuersa Euangelij doctrina in dubitationẽ adducitur. Itaq; ne ad horam quidem cedendum est impijs: sed ab ijs flagitandum vt prius abijciant Idola & blasphemias: taxandi sunt errores ipsorum, & vrgendum, vt se adgregent Ecclesiæ consensu doctrinæ: cum deinde deliberatio de conformitate

 rituum

rituum institui posset. Quod si ab ipsis impetrari non potest, anathema illis est dicendum: & quo magis sæuiunt hostes persequendo, hoc fortiori animo pij illis resistere debent confitendo: & quo grauius imminet periculum propter veritatem, hoc liquidius & expreßius edenda est veritatis confeßio, in testimonium ipsis, & vt fides nostra conspiciatur.

Daniel cum sciret mandatum regis plenum esse impietatis, de industria patefacit fenestras, vt ostendat se non omittere inuocationẽ nominis diuini propter regis mandatum & minas. Eleazar ne simulare quidem vult, se carne suilla contra legem vesci, quia sciebat flagitari à sese confeßionem liberam. Adeo omnis etiam species abnegationis vitanda est homini Christiano. Certe Pontificij nullam aliam ob causam flagitant conformitatem externorum rituum, nisi, vt adprobemus illorum Ecclesiam, religionem, cultus, & tacita quadam confeßione testemur, nos sine causa ab ipsis discesßisse, & papisticos ritus temere mutasse. Hæc ergo cum quærant, non solum adsentiendum illis non est: & adeo vel linea vestis recipienda non est: vt tùm potißimũ linea vestis sit abijcienda, etiamsi hactenus in vsu fuerit, vt res indifferens: vt perspicue testemur nos societatem cum Idolatris inire non velle: sed ipsorum religionem plane detestari.

Tertia

Tertia cum veræ Ecclesiæ ciues accipiunt ceremonias impositas ab hostibus Ecclesiæ & ministris Antichristi, innumera ponunt scandala: Hac enim cessione, & cum Antichristo collusione contristant in pijs Spiritum sanctum: Infirmiores conijciunt in dubitationem de religione: obscurant necessarium discrimen inter veram & falsam Ecclesiam: Confirmant hostes in Idolatria, & erroribus: Armant persecutores occasione crudeliter vexandi constantes Dei ministros: extinguunt in pijs Zelum confitendi veritatem: exemplo suo totam posteritatē docent colludere cum Antichristo: Ecclesiæ obyciunt pomū eridos, & horrenda schismata & distractiones excitant: Proiecta libertate, in quā Filius Dei nos vindicauit, tradunt se in fœdam seruitutem impiorum hominum: Rudioribus errandi occasionem præbent, vt existiment, cæremonias esse necessarias, & singularem esse cultum Dei. Et alia infinita mala, partim coniuncta sunt, partim sequuntur hanc collusionem cum Antichristo, qua cæremoniæ ab ipso impositæ suscipiuntur. Deterrere igitur pios à tali cessione debet vox Christi redemptoris nostri, qui inquit: necesse est venire scandala, sed væ homini per quem veniunt: Si quis vnum ex minimis his scandalizauerit, melius illi esset, si lapis molaris de collo ipsius penderet & in profundum maris abijceretur?

Quarta

Quarta ratio. Octauum præceptum expresse damnat, omnem hypocrisim: vt fœdam speciem mendacij: Non dices falsum testimonium. At quid potest aliud esse talis rituum, quia manifestis hostibus & quidē tempore persecutionis obtruduntur receptio, quam mera hypocrisis & simulatio.

Qui enim recipiunt cæremonias & parent Epistolis Antichristi, præ se ferunt quandam conciliationem & concordiam cum falsa Ecclesia, & simulant tantum de externis quibusdam ritibus esse certamen, quod conformitate cæremoniarum tolli posśit: Cum omnes pij longè aliter instituti sint, & in corde sentiant. Si enim non abijciunt doctrinam Euangelij, aliud in corde statuere non possunt, quam Romanum Antichristum cum suis Episcopis & monachis esse blasphemas Idolatras, manifestos veritatis hostes, anathemata, quibus nihil cōmune est, cum vera Christi Ecclesia. Ac si vlla lucet in corde vera dilectio Dei & Zelus veritatis non tantum ita sentire necesse est, sed etiam ex animo odisse oportet, nefarios & sacrilegos illos veritatis oppugnatores, qui indesinenter Deum extrema adficiunt contumelia.

Qui ergo hoc modo adfectus est, qua conscientia poterit simulare cum pontificijs externam concordiam? Optimo iure vir candidus dicit.

ἐχθρὸς

ἐχθρὸς γὰρ μοι κεῖνος ὁμῶς ἀΐδαο πύλῃσιν
ὅς γ' ἕτερον κεύθει κραδίῃ νόον, ἄλλο δὲ
εἴπῃ.

Quinta ratio. Paulus inquit: Omnia in Ecclesia fiant ordine & decenter. At fœda admodum est confusio cum pij & à Spiritu sancto illuminati, qui sunt electa Dei Ecclesia & sponsa Christi, cui Christus claues regni cœlorum tradidit, patiuntur sibi leges cæremoniarum, præcribi, ab impijs & Idolatris, qui sunt mancipia Satanæ, & quorum mentes sunt excæcatæ. Quæ ergo insania est quod cæcus conatur ducere videntem? quod captiuus victori tentat præscribere leges? Quin potius omnes Idolatræ audiant Ecclesiam docentem; pareant præcipienti: sequantur ducentem.

Sexta ratio: Nemini pio dubium esse potest, quin pontificij, præcipuum religionis nostræ fundamentum & euertant & ignorent: videlicet, quod gratis misericordia Dei propter redemptionem, quæ in Iesu Christo Domino nostro facta est per solam fidem absq; operibus & dignitate iustificemur coram Deo, & vitam æternam adipiscamur: Extincto autem hoc lumine fieri aliter non potest, quam vt homines in suis operibus, cæremonijs, ritibus, quærant iusticiam & salutem: Huc enim & ratio destituta luce diuina inclinat,

& con-

& conscientia metuens Dei iudicium, circumquaque quærit, quod iræ diuinæ opponat. Et quia ratio magnifacit cæremonias & exercitia, mox adfingit esse iustitiam coram Deo, cultum singularem & meritum vitæ æternæ.

Hæc opinio sponte surgit in omnium papistarum cordibus quidquid tandē ore persitentur, quam diu promissione Euangelij de gratuitis beneficijs mediatoris ignorant. Cum ergo pij accipiunt cæremonias à pontificijs obtrusas, quid aliud faciunt, quam quod confirmāt eos in errore multiplici? Supra autem demonstratum est, cum cæremonijs adfingitur opinio vel necessitatis vel cultus, vel meriti, prorsus eas abrogandas esse: & pugnare, cum verbo Dei. Pij igitur potius hortari debent Pontificios, vt ipsi omnes abrogent cæremonias, quam vllas etiam ab illis suscipere.

Septima ratio: Aduersus impios & Hypocritas vtile est vsurpare exempla libertatis, quemadmodum Paulus ad Gal. inquit: Sed neq; Titus coactus est circumcidi, propter insidiantes falsos fratres, qui ingressi erant, vt nostram spectarent libertatem, quam habemus in Christo Iesu, quibus ne ad horam quidem cessimus. Legitimus enim libertatis vsus illustrat & confirmat promissionem Euangelij de gratuita iustificatione propter mediatorem Dominum nostrum Iesum Christum.

Octaua

Octaua ratio: Leuitas indigna est Ecclesia, restituere cæremonias, quæ pio & graui consilio sunt abrogatæ. Qui enim, quæ destruxit reædificat seipsum vanitatis & erroris redarguit. Graue autem peccatum est, dicere bonum malum: Cum etiam omnes non necessariæ mutationes in Ecclesia sint periculosæ, & turbant multorum mentes, nequaquam restitutione cæremoniarum abrogatarum negotium præbendum est Ecclesiæ.

Nec sanè ignotum est, quid Pontificij hac conciliatione, & similitudine rituum quærunt: nimirum vt Ecclesia ipsi cedat, & Ianua patefacta per cæremonias, paulatim in doctrina quoq; fiat cessio: Et huc tandem tendunt, vt abiecta doctrinæ nostræ confessione, ad societatem pontificiæ Ecclesiæ redeamus. Quod cum sine extrema Dei contumelia, & certissimo detrimento nostræ salutis fieri non possit, respuendæ sunt omnes cæremoniæ à Pontificijs oblatæ: taxandi sunt constanter illorum errores & abusus: alacriter edēda confessio veritatis: persecutionum verò pericula Deo commendanda. Nunc ad supra institutas commonefactiones de rebus Adiaphoris redeo.

Quinta Regula. Si quis religionis nostræ fundamentum & caput probe teneat, intelligat discrimen legis & Euangelij: sciat, quæ sint beneficia mediatoris, quomodo homo accipiat coram

coram Deo remißionem peccatorum, & consequatur salutem, non defendat errores pugnantes cum articulis fidei; sed patiatur se institui ex verbo Dei: Hæreat autem in obseruatione festorum, aut rituum obseruatione: hic propter hanc inscitiam & infirmitatem condemnendus non est, sed pro vero ciue Ecclesiæ suscipiendus & erudiendus.

Hanc regulam ipse Paulus tradit: Infirmum in fide adsumite, non ad quæstiones disceptationum, id est: Non arcete infirmos à communione Ecclesiæ, nec turbate eum labyrinthis disputationum: sed docete eum ex verbo, & eius infirmitatem, cum omni mansuetudine tolerate. Ambrosius superstitiosius obseruat ieiunium quadragesimæ: & putat esse neceßitatis næuus est: sed non propterea damnandus. In omnibus enim pijs magna est imbecillitas. In omnibus nobis multum hæret caliginis, & inscitiæ.

Transformamur autem à claritate in claritatem, id est, paulatim maior lux per Spiritum sanctum in nobis accenditur, & fides confirmatur. Petrus tantus Apostolus cum iam accepisset Spiritum sanctum tamen dubitabat num sibi liceret vesci animalibus omnis generis: & consuetudinem habere cum gentibus. Errabit sane in hoc Petrus & castigatur ab Apostolo Paulo, Gal. 1. Etsi autem magna erat infirmitas

Apostoli

Apostoli Petri: tamen non eycitur ex Ecclesia, sed suscipitur, & docetur: & ille accipit institutionem à Paulo. Sic erga omnes infirmos in Ecclesia adfecti esse debemus, vt cum omni mansuetudine & moderatione eos suscipiamus, tolleremus, erudiamus.

Sexta regula. Omni studio custodienda & vindicanda est libertas, in quam nos Filius Dei collocauit, nec rursus subycienda sunt colla iugo seruitutis: simul autem cauendum est, ne temerario & intempestiuo vsu libertatis infirmorum conscientias vulneremus aut lædamus.

Nam & salutis proximi est habenda ratio, & de iure nostro potius cedere debemus, quãtum bona conscientia fieri potest, quàm vt proximo ponamus scandalum.

Quoties igitur animaduertimus aliquos esse imbecilles & tamen dociles, qui doctrinam de libertate Christiana nondum adsecuti sunt, & in ea sunt opinione, vt existiment rituum externorum obseruationem sine peccato omitti non posse, vt Iudæi ad Christum conuersi existimabant, circumcisionem non posse sine grandi peccato omitti: gentiles conuersi metuebant, se pollui in conscientia, si vescerentur idolothytis extra scandalum: item Iudæi putabant solennitatum obseruationē esse necessariam: sic ex papatu conuersi ad Christũ sæpè dubitant, an esus carnis sexto die sit liber

Christiano: omnino parcendum est horum infirmorum conscientijs, & cedendum potius de nostra libertate in rebus Adiaphoris, ne infirmos turbemus, nec ab Euangelio deterreamus: sed potius Christo lucremur. In hanc sententiã Paulus inquit: Ne ponas fratri offendiculum aut scandalum. Ne perdas eum tuo esu, pro quo mortuus est Christus. Item, Bonum est non edere carnes, nec bibere vinum, nec omne in quo frater offenditur & infirmatur. Item: Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent: scilicet Adiaphora, non prohibita voce diuina: sed non omnia ædificant. Item: Si quis vero dixerit, hoc idolothyton est, ne ædatis propter eum, qui indicauit, & eius conscientiã. Atq; hoc consilio Paulus iussit Timotheum circumcidi, ne Iudæi ab eius consuetudine abhorrerent.

Magna autem prudentia opus est in hac concessione, & accommodatione ad captum infirmorum: videndum est, num fratres sint quorum imbecillitati parcimus. An verò hypocritæ & insidiatores, qui vsu libertatis refutandi sunt. Præterea si diuersa sint hominum genera, & vtrinq; sit periculum, ne vel vsu libertatis offendamus infirmos, vel omissa libertate in errorem ducamus alios: prudenter circumspiciendum est, quorum sit potißima habenda ratio, & quare veritas conseruetur, & infirmiorum conscientijs re-

Ctißime

dissime consulatur. Petrus dum cauere studet, ne Iudæos offendat conuersatione cum gentibus: subducendo se peccat in alteram partem, & grauiter lædit gentium conscientias, dum gentes cogit iudaizare. Ideoq; à Paulo grauiter reprehenditur: Nam in hoc casu potius gentium quam Iudæorum infirmitati erat consulendum. Illæ enim confirmandæ erant, quod essent insertæ Ecclesiæ Christi: Horum arrogantia quà gentes respuebāt, & ab eorum consortio abhorrebant taxanda & reprimenda erat.

Præterea etiamsi debuisset Petrus alias se accommodare imbecillitati Iudæorum, tamen nullo modo gentes debuit ad rituum Mosaicorum obseruationē cogere: In hoc igitur libertatis vsu lapsus fuit Petrus: Vnde liquet magna prudentia & circumspectione opus esse. Nec verò perpetuo indulgendum est infirmitati hominum: sed ad tempus. Et postquam satis sunt instituti etiam de vsu libertatis Christianæ, Exemplis doctrina comprobanda est. Et decet imbecillos crescere in agnitione veritatis, non morose retinere falsas opiniones, sed accipere institutionem ex verbo. Ac semper imbecilles, qui sunt dociles & sanabiles, quærunt, & sitiunt veritatē, & doceri se patiuntur, à præfractis & obstinatis discernendi sunt.

Septima Regula: Vt vsus libertatis intempestiuus, & rituum mutatio nimis pceps multos infirmos nondū institutos grauiter offendit: Ita noua

& inusitata exercitiorum exempla & nimia vitæ asperitas, sine Dei mandato, sæpè imbecillioribus sunt offendiculo. Noua ratio vitæ in Eremitis & monachis, vt in Antonio, Paulo, Iohanne Ægypto, Hilarione & similibus multos in errorem induxit, qui existimarunt singularem, sanctitatē esse hoc nouū vitæ genus, & imitari conati sunt, etiamsi nec doctrina illa qua Antonius & Paulus præditi fuerunt, nec animi & corporis robur tantum haberet, quantū illi. Itaq; vt imbecillioribus parcamus etiam in Adiaphoris, prudenter cauere debemus, ne sine expresso mandato Dei nouum genus exercitiorum instituamus, quo imbecilles turbentur, & à communi exercitio pietatis auocentur.

Paulus inquit, 1. Timoth. 4. Corporalis exercitij exigua est vtilitas: sed pietas ad omnia est vtilis. Manifestum est, Pauli eremitę, Hieronymi, Augustini, Bernhardi & aliorum exēpla vitæ monasticæ plurimum nocuisse toti posteritati. Doctrinam enim de beneficijs mediatoris obscurarunt: & ab exercitijs pœnitentię & fidei, ad externas cæremonias, & ritus populi animos auocarunt: & multis superstitionibus occasionem dederunt. Nisi igitur peculiarem habuerimus, cum vocationem tum mandatum Dei, aut nostri auditores bene instructi fuerint de fide, de cæremonijs hominis, de vsu libertatis Christianæ, non facile

ille instituenda est noua ceremonia, vel nouum
nta genus. Christus inquit, nemo adsuit nouum
pannum laceræ vesti, alioquin fit maior ruptura.
Ratio humana & tota carnis prudentia est lacera
vestis: quæ sine detrimento non sustinet dura ex-
ercitia, quę nisi à Spiritu & renato homine fiant,
scindunt magis superstitione mentē, q̄ componūt:
Nec veteres vtres carnis ferunt nouum vinum
externorum exercitiorum. Consulendum est igi-
tur infirmorum conscientijs, & semper videndū
quid ædificet Ecclesiam. Et omnino moderatio ad-
hibenda est, & ratio habenda diuersitatis, perso-
narum, temporum, locorum, rerum. Insignis est
regula quam veteres vsurparunt, καλὸν ἡ ἄσκησις μετὰ ἀληθοῦς γνώσεως καὶ συμμετρίας.
Id est, Bona res est exercitium coniunctum cum
cognitione veritatis & temperatum modera-
tione.

VIII. Regula: In imitatione prudentia & cir-
cumspectio adhibenda est, ne dum impoßibilia
vel heroica, vel singularia, vel ad vocationē no-
stram non pertinentia imitari studemus, κακοζηλίᾳ peccemus. Moises, Elias, Christus 40. dies
& noctes ieiunarunt, & ab omni cibo & potu ab-
stinuerunt: hoc exemplum si quis conetur imita-
ri, insania laborat, & peccat contra quintū præ-
ceptum: Ac stulta est κακοζηλία, quod in papatu
40. dies ab esu carnium abstinuerunt; vt saltem
aliquo-

aliquo modo viderentur imitari Christū: vt nunc de alijs superstitionibus nihil dicam. Monachi asperam & solitariam vitam Antonij, Pauli, Ioannis AEgyptij, Hilarionis & similium conati sunt imitari: nec cogitarunt, se non esse Antonios, nec Paulos. Quanq̄ ne ipsum quidem Antonium & Paulum & Hilarionem prorsus excusatos habeo, quod propter rabiem Arrianorum & molestias ministerij deseruerunt hominum congressus, incoluerunt syluas, scandalo fuerunt infirmis & posteritati: & suos labores subtraxerunt Ecclesiæ. Singularis fuit vocatio Ioannis Baptistæ: hic enim mandatum Dei expressum habuit deserendi sacerdotium, concionandi Euangelion, & baptizandi in deserto & ducendi vitam asperam. Christus maiorem habuit vocationem Ioanne: nec tamen eius asperam vitam imitatus est: sed vsus est cibo & potu vsitato: vt ostenderet in his non consistere iusticiam & regnum Dei: & se longe maius præcium soluere pro mundi vita, nimirum saguinem suum. Diligenter igitur expendendum est quid nostræ sit vocationis, quid nostrarum virium, quid ædificet Ecclesiam, quid ornet Euangelij professionem: Et in primis opera danda vt solida doctrina Euangelij, fides recta in Christum & syncera dilectio proximi omnibus cæremonijs & exercitijs præluceat: Nunc redeo ad textum Pauli:

Infirmum

Infirmum in fide adsumite non ad disceptationem quæstionum.

Ecclesia Christi maiore ex parte constat infirmis, pauci sunt eorum, qui singulari luce doctrinæ & magno robore Spiritus sunt præditi, sæpè etiam & in summis Apostolis magna deprehenditur infirmitas, vt Dei virtus nostra infirmitate magis fiat conspicua: Magna ergo diligentia iubet Paulus, vt qui fortiores & in doctrina pietatis melius sunt instituti, robor suum in hoc demonstrent, vt patienter ferant infirmos.

Hæc enim Dei est benignitas & clementia, vt non abijciat imbecillos, sed corũ potißimam agat curam, vt qui eius auxilio & bonitate in primis egent.

De officio Christi inquit Propheta: Calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet. Æquißimum est igitur vt infirmorum in Ecclesia habeatur ratio. Non autem inter infirmos recensendi sunt, qui palam sunt Ecclesiæ hostes, persequuntur veritatem, nolunt erudiri, horrenda conuicia in Ecclesiæ doctrinam euomunt: Neq; infirmi sunt, qui in manifestis viuunt sceleribus.

Nec etiam Hypocritæ, & adulatores, qui sese inflectunt ad latus nauis fælicius, & sese tempori, & potentum voluntatibus accommodant, inter infirmos sunt habendi. Hi enim & oderunt, & derident omnem religionem: & sperant se Deo & hominibus posse imponere, eiusmodi non assumpsit, sed odit Deus, sicuti Dauid testatur: Virum sanguinum & dolosum abominatur Dominus. Psal. 5. Sunt ergo infirmi qui doctrinam Euangelii serio amplectuntur, non defendunt idola vel errores: sed adiungunt sese veræ Ecclesiæ, & licet fundamentũ fidei de salute æterna per Christum nobis parta teneant: tamen multa ignorant, in multis hæsitant, de multis rebus peruersam sentiunt: vnde & lapsus oriri necesse est, qui tamen si admoneantur, non pertinaciter suos defendunt errores, sed patiuntur se erudiri, & cum solida monstrantur fundamenta veræ sententiæ acquiescunt, & habent studium piè & sanctè viuendi.

Romani pontifices, qui manifesti sunt hostes Ecclesiæ, & omni studio conantur delere Euangelion Christi: nequaquam inter infirmos sunt numerandi. Non enim sunt pars Ecclesiæ Iesu Christi, quam ferro & igne persequuntur. Nec Ecebolus, qui Chamæleonte mutabilior est, pro infirmo est habendus. Hic enim ridet religionem. Centurio autem Mar. 9. inter infirmos rectè re-

censo-

...nsetur. Hic enim amplectitur Euangelion, con-
...git ad Christum, agnoscit etiam suam infirmita-
...tem, & petit se confirmari. Infirmi & modicæ fi-
...dei sunt duo euntes in Emaus: sed magno studio
& ardore audiunt Christum exponentem Scri-
pturas.

Hos ergo infirmos in Ecclesia iubet Paulus
suscipi tanquam veros ciues Ecclesiæ Dei: &
vult eorum diligentem haberi rationem: ita ne
illos offendamus, aut iniusta condemnatione, aut
intempestiuo vsu libertatis: Assumite, inquit, in-
firmum: hoc est, non habete eum pro hoste: non
excludite eum statim à communione sanctorum.
Non turbate eius conscientiam disputationibus
non necessariis: sed potius magna patientia ferte
eum, instituite eum, & rogate pro eo Dominum
vt confirmetur.

Alius enim credit sibi licere, quæ-
uis comedere. Alius vero infirmitate
laborans holeribus vescitur: Qui edit
non contemnat non edentem: & qui
non edit, Edentem non iudicet.

Exemplo declarat, de quibus infirmis loqua-
tur. Non est infirmus qui articulos fidei cor-
rumpit, vt Arius, aut qui errores pertinaciter
defendit, vt Maior, aut qui sceleribus sese conta-

 minat,

minat, vt Achab: sed qui tenet fundamentum, & tamen in multis errat & doctrina eget, vt qui Christianam libertatem nondum satis intelligit: atq; ideo non audet vesci omnibus, quæ in macello venduntur: sed metuit se pollutum iri Idolothytis, & ideo mauult oleribus vesci, quam sauciare conscientiam. Audiebant Christiani non esse participandum sacrificijs Idolorum. Quia ergo sæpe vendebantur carnes de quibus erat sacrificatum idolis, metuebant, ne inscij quoq; pollu[illegible]. Iudæi vero conuersi, etsi Euangelion amplecterentur, non tamen statim abijcere poterant ceremonias in quibus enutriti erant. Hi etsi peccabant imbecillitate, tamen non vult eos excludi ab Ecclesia: sed tolerari & instrui.

Qui comedit, non contemnat non edentem, hoc est, fortior in fide & qui libertatem Christianam intelligit, non contemnat eum, qui non comedit, ex infirmitate. Huc enim propendunt homines, vt quo maioribus sunt donis à Deo præditi, hoc superbius præ se contemnant alios. Verum ab hoc graui peccato procul abesse debet Christianus.

Rursus valde familiare est, vt infirmiores & indoctiores præcipitanter iudicent, & damnent ea, quæ non intelligunt: hos ergo iubet se continere, & suam imbecillitatem agnoscere, prius inquirere solidam doctrinam, & sacræ scripturæ cogni-

cognitionem, quam pronunciet de rebus ipsis ignotis.

Hoc sapè saluberrimum est præceptum, cuius si singuli memores essent, plus esset veræ concordiæ & minus simultatũ: fortiores debent infirmiores suscipere, eos erudire, & non turbare: infirmi non debent iudicare de rebus, quę captum ipsorum excedunt. Sed quid? Ergo laicis non licet iudicare de superiorum doctrina, officio, & moribus? Non hoc vult Paulus: Non enim hic agit de doctrina aut vita; sed de rebus indifferentibus & de vsu libertatis.

Omnino licet cuiuis pio iudicare de doctrina: Qui enim est ciuis Ecclesiæ, is tenet Articulos fidei, & habet ante oculos nouum & vetus testamentum iuxta hanc normam, cum vel de doctrina vel de moribus iudicat, non ipse iudicat, sed verbum Dei cuius ipse profert testimonium. Hoc autem loco de Adiaphoris agit, & monet non statim de alterius conscientia pronunciandum esse, cum res nobis est obscura.

Qui non edit, eo ipso ostendit sibi ignotam esse doctrinam de libertate Christiana: qua ergo fiducia alterius factum, quod non pugnat cum decalogo iudicare potest?

Deus

Deus enim ipſum adſumpſit.

GRauißimum eſt hoc Argumentum ſumptum ab authoritate Dei: & dulcißimam atq; neceſſariam in ſe continens conſolationem. Deus ipſe, inquit, iam adſumpſit infirmum. Quæ igitur erit temeritas & rigor, vt eum audeas repellere? Sumpſit autem Paulus hanc ſententiam ex promißione: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Item, Calamum quaſſatū non confringet, & linū fumigans non extinguet. Item: Ieſa. 40. Brachio ſuo congregabit agnos, inq; gremio ſuo feret: fœtas autem ſuauiter ducet.

Non tantum ijs qui robuſta fide ſunt prædi-ti, promiſit Deus ſalutem: ſed omnibus in Chriſtum credentibus quantumuis languida fide. Et niſi parceret Deus infirmioribus: quis poſſet ſaluari? Omnes enim infirmi ſumus. Decet ergo nos ſequi Dei iudicium: & non rigidiores eſſe Deo, ne & in nos rigida feratur ſententia.

Tu quis es, qui iudicas alienum ſeruū? proprio Domino ſtat aut cadit. Stabilietur autem: poteſt enim Deus ipſum confirmare.

Secun-

SEcundum Argumentum à natura correlatiuorum: Domini est iudicare de proprijs seruis, non alienorum: Infirmi Christiani, qui nondum intelligunt libertatis vsum: atq; etiam robustiores, qui credunt licere sibi omnibus vesci, non sunt nostri serui, sed Domini Iesu Christi. Ergo nostrum non est eos iudicare ex nostro adfectu. Dicat aliquis, si quis falsam spargat doctrinam, non est noster seruus: ergo de eo iudicare non licet? respondeo: ex nostro adfectu non licet nobis quenquam iudicare: Cum verò alios iudicamus iuxta Dei verbum, non nos iudicamus, sed testes sumus de sententia, quam Dominus Iesus Christus iamdudum in verbo suo protulit. Paulus inquit, SI quis aliud Euangelion docuerit, sit anathema: Cum ergo falso doctori conuicto de errore ex verbo Dei anathema dicimus, verbum Dei ipsum condemnat. Cum dicit, stabilietur autem, iubet nos semper bene sperare de infirmis fratribus, & respicere ad immensam Dei bonitatem, qui omnibus largè promisit auxilium.

Non autem hæc eò sunt torquenda, quasi Apostolus iubeat conniueri ad omnia scelera & scandala in Ecclesia, & velit omitti seueritatem disciplinæ Ecclesiasticæ: nequaquam: Non enim retractat quæ alibi docuit. 2. Theß. 3. subducite vos ab omni fratre, qui inordinatè viuit, & ipse

incestum tradidit Satanæ, sed hic agit de imbecillitate fidelium, qui retinent fidem & bonam conscientiam.

Hic quidem diem præ die æstimat: ille verò per æque omnem diem æstimat.

ALio exemplo declarat, de qua infirmitate fidelium & de cuiusmodi Adiaphoris loquatur: Nimirum cum Iudæi enutriti in lege Mosis, & leuiticis festis adsueti, conuersi deinde ad fidē Iesu Christi, opinionem retinent, alios dies, alios sanctiores, & Mosaica festa stricte seruanda esse. Hæc sanè est infirmitas & inscitia: Nam Christus nos liberauit, ab omnibus legibus Mosaicis. Hanc infirmitatem in Iudæis conuersis prudenter tolerandam esse docet Paulus, nec propter hunc errorem eos condemnandos aut ab Ecclesia arcendos, Apostoli cum Iudæis conuersis celebrarunt Mosaica festa, & sacrificia legis obtulerunt, ad tempus donec infirmi erudirentur de abrogatione legis, & vt Augustinus inquit, Synagoga cum honore sepeliretur.

Vnusquisq; sententiæ suæ certus sit.

SAlutare & per necessarium est hoc preceptum. Multi enim errores sunt in mente humana: Et homines

homines mirabiliter vagantur cogitationibus, & sua commenta mirifice amant. Multi studio contentionis dissentiunt ab alijs. Alij delectantur nouis & monstrosis opinionibus. Ab hac ergo peculātia retrahit pios Paulus, & iubet, vt quisque suæ sententiæ certus sit, hoc est, solida inquirat fundamenta: Vt quisq; rationem suam captiuet in obsequium Christi: nihil enim certi monstrat ratio in religione, firma autem sententiæ suæ fundamenta ex verbo Dei quærat. Solum enim Dei verbum certam reddit conscientiam nostram de voluntate Dei.

Excipiet fortassis aliquis. Errorem semper esse perplexum: Ideoq; infirmum & errantē non posse esse certum in sua sententia. Respondeo: Verum hoc est, errantis conscientiam semper esse incertam. Atq; ideo Paulus salutare hoc dat præceptum, Vt illi qui hæsitant erudiri se patiantur, & ad sacrum codicem subinde recurrant, inde certitudinem doctrinæ petant: & Dominum pro illuminatione & confirmatione aßidue inuocent.

Hoc grauißimum Pauli præceptum liquido refutat Blasphemum errorem Tridentini conciliabuli: quod statuit semper dubitandum esse de voluntate Dei erga nos.

Qui diem curat, Domino curat: Qui diem non curat, Domino non curat: Et qui edit, Domino edit: Gratias enim agit Deo: Et qui abstinet, Domino abstinet, & gratias agit Deo: Nemo enim nostrûm sibi ipsi viuit: Et nemo sibi moritur: siue viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domino morimur. Siue igitur viuimus siue morimur Domini sumus.

Tertium Argumentum à causa finali, quo probat infirmum in fide, propter abstinentiam à cibo, vel æstimationem dierum non esse contemnendum: nec libertate Christiana vtentem esse condonandum: Vterq; enim quod facit, ad gloriam nominis diuini refert. Qui verò Domino præstant, obsequium damnandi non sunt. Mirum autem alicui videri posset, quomodo Paulus dicat, eum qui curat diem, Domino curare: Certum est enim obseruationem dierum post exhibitum Messiam esse superstitiosam, & cum errore coniunctam: Et Paulus hic diserte eam nominat imbecillitatem: quomodo ergo error seruit Domino? Respondeo: Paulus non errorē sed mentem infirmam respicit: Cum hac enim infirmitate stare

potest

potest & fides & conscientia bona: Quod si enim Iudæus conuersus nondum perceperit doctrinam de libertate Christiana, errat quidem in eo, quod æstimat diem præ die: sed quia legem Dei habet ante oculos: Et nondum adsecutus est, doctrinam de libertate à lege, propter dominum æstimat diē, ne quid contra conscientiā faciat: Atq; ita metu Domini non audet violare solennitatem in lege mandatam: Hic timor Dei placet Deo: Non quod dubitante conscientia suscipitur, & peccatum est: Sic qui abstinet à cibis quos iudicat immundos, Domino abstinet: Quia enim doctrinam de libertate nondum cognouit, metuit ne offenda Deum. Hic metus placet Deo. Etiamsi superstitio displiceat.

Hoc autem loco monet Paulus: discrimē esse faciendum, inter errores qui excutiunt Fidē, & euertunt fundamentum; & inter errores, qui non extinguunt fidem, sed in piis paulatim corriguntur. Quod Pseudoapostoli contendebant circumcisionem, & legis obseruationem esse necessariam, ad consequendam salutem, Error erat ex fundamento euertens totam religionem. Quod Hymenæus & Philetus contendebant resurrectionem iam factam esse, nec restare aliam: fundamentum fidei subruit: Idcirco Paulus tales tradidit Satanæ. Quod verò pij errabant in obseruatione solennitatum, & in vsu ciborum, non euer-

tebat fundamentum. Itaq; hæc infirmitas non extinguit fidem, neq; depellit hominem à gratia Christi. Hæc valde necessaria est admonitio, ne vel errores manifestos toleremus in Ecclesia, vel propter infirmitatem damnemus innocentes. Irenæus scribit Christum anno ætatis 45 crucifixum esse, manifestus est lapsus: sed non infringit articulos fidei. Augustini σφάλμα est, quod existimauit Baptismum Ioannis non contulisse Remißionem peccatorum: sed fundamentum tamen doctrinæ Christi retinuit. Cyprianus rebaptizauit eos, qui apud schismaticos vel Hæreticos baptizati erant: error fuit, sed cum quo fides stare potuit. Tertullianus damnauit secundas nuptias: Verum hic vnus error non extinxisset fidem, nisi & Montani deliria fuisset amplexus.

Origenes verò paßim vrgens iustitiam operum, & negans carnis resurrectionem, & alia portentosa docens contra scripturam fundamentum euertit, & excidit gratia Christi. Regula igitur discernamus opiniones, & iuxta analogiam fidei examinemus. Nemo, inquit, sibi ipsi viuit. Confirmatio est sententiæ à toto ad partem: Vniuersa nostra vita Domino consecrata & dicata est: Quod sumus & viuimus, seruit gloriæ Dei. Ergo & singulæ sanctorum actiones referuntur ad Dei gloriam. Ad fundamentum [illegible]

pietati

pietatis respiciendum est, num quis synceram Euangelij doctrinam amplectatur, & num serio pœnitentiam agat. Hoc cum deprehendimus, semper optima nobis de proximo polliceri debemus, & statuere, quod omnia eius consilia & actiones dirigantur ad Dei gloriam. Etsi qui sunt quibus adhuc in ipso vtpote inscitia & infirmitas tollerandi sunt. Sententia, Siue viuimus, siue morimur, Domini sumus, multiplicem continet doctrinam, & insignem consolationem.

Monet enim nos, & in vita & in morte, & in prosperis rebus, & in aduersis, semper debere ad Dominum respicere, & singula ad eius voluntatem & gloriam referre: Non debemus ea quærere quæ nostra sunt: non nostris debemus commodis & voluptatibus studere: sed semper meminisse, quod serui simus Domini nostri Iesu Christi; Atq; ideo voluntatem & desideria nostra voluntati Christi subijcere debemus. Insignem etiam monstrat Paulus consolationem: significans semper adesse nobis Dominum, siue affligamur, siue lætis rebus viuamus, siue moriamur siue viuamus: Quia enim Domino viuimus & Domino morimur, certum est, Dominum adesse suis ministris, eorum diligentem curam agere, eosq; pro sua clementia tueri, atq; etiam in morte conseruare.

Monet præterea Deum à nobis poscitu[rum] aliquãdo diligentem rationem omniũ consilio[rum], actionum, conatuum. Non igitur multum cura[ndum] est, quid tandem de nobis fiat, siue liberemur, si[ue] opprimamur in mundo, sed hoc solum studen[dum] est nobis, vt semper Christi gloria illustretur. Ta[n]dem in hoc dicto non obscurè etiam promitti[tur] [...] certantibus cum in vita tum in morte, cœlesti[a] præmia. Cum enim Domini Iesu Christi serui su[mus] in tota vita atq; in morte, non est ille com[missurus] vnquam, vt videamur gratis illi serui[sse] aut iusta fraudari mercede.

Significat præterea morte Christianos ne[quaquam] auelli à Christo, sed quod semel Christus pro suis cognouit eos nemo vnquam rapiet e ma[nibus] eius. Ac hæc clare promittitur in hoc dicto, resurrectio mortuorum: si enim mortui domini [su]mus, necesse est nos viuere. Dominus enim Deus non est mortuorum, sed viuentium.

In hoc enim Christus & mortu[us] est, & resurrexit atq; reuixit, vt & mortuis & viuis dominaretur.

SVperiorem sententiam confirmat Paulus ar[gumento], in quo ostendit, quare & quo mo[do] Christus comparauerit sibi tantũ Dominium, [vt] non solum viuis, sed & mortuis dominetur. [...]

sione, morte, & resurrectione sua obtinuit Christus à Patre, vt exaltaretur ad dexteram patris, & constitueretur dominus omnium & cæli, & terræ, & Angelorum, & hominum viuentium & mortuorum.

Exinaniuit seipsum, inquit Paulus, factus obediens patri vsq; ad mortem: Propterea dedit illi nomen, quod est supra omne nomen: Vt in nomine Iesu flectatur omne genu & cœlestium & terrestrium, & eorum, qui sunt in inferno. Et Psal. 8. Omnia subiecit sub pedibus eius.

Tu autem quid iudicas fratrem? aut etiam tu quid contemnis fratrem tuum.

QVartum Argumentum ductum à proprio fratrum: Fratrum par est conditio: & eos nec excusatio nec condemnatio inter se inuicē decet: sed potius ardens & mutua dilectio: Eliab iniuste facit, quod se constituit iudicem fratris sui Dauidis, quem potius excusare, quàm accusare debuisset. At Christiani, inquit Paulus, omnes sunt inter sese fraternitatis iure deuincti. Vnum enim habemus cœlestem patrem, vnam profitemur doctrinam, vnius Spiritus sancti ductu regimur, siue firmi siue infirmi simus. Neuter igitur sumat sibi iudicis autoritatem super fratrem. Nemo alterum condemnet, nemo alterius conscientiam iudicet.

Omnes enim sistemur ante tribunal Christi, scriptū est enim, Viuo ego, dicit Dominus mihi flectetur omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo, quamobrem vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo. Non igitur amplius nos inuicem iudicemus.

Quintum est hoc Argumentum sumptum ab officio Christi. Graue est peccatum in alterius vel vocationem vel dignitatem, vel officium irrumpere. At solius Christi est vniuersale hoc iudicium, quo totum mundum, & singulorum conscientias, quæ soli Christo patent, iudicat & Hypocrisin & errorem pertinacem ab infirmitate discernit. Ipsius igitur iudicio conscientias fratrum, præsertim in Adiaphoris, vel in dubijs factis, committamus. Articulus fidei est, Iesum Christum venturum de cœlis & iudicaturum totum mundum de omnibus cogitationibus, actionibus, consilijs: & viuos & mortuos apparituros ad tribunal Iesu Christi. Hoc ergo illustre testimonium de hoc sublimi articulo obseruandū est. Singulis autem momentis hæc omnium grauißima sententia nobis ob oculos versari debet, vt ita totā vitam, omnia consilia, omnes conatus instituamus, vt aliquando Christo supremo iudici rationem reddere poßimus. Testimonium, quod Paulus adduxit ex Iesaia

Iesaia Propheta, dilucide ostendit, Iesum esse illum viuum & omnipotentem Deum, quem Prophetæ Iehoua appellant, & qui est omnis salutis nostræ author.

Verum illud potius iudicate, ne ponatis fratri offendiculũ aut scãdalum.

Postquam Paulus erudiuit tam firmos quam infirmos: & diligenter vetuit ne firmiores, infirmos contemnerent: & ne infirmiores firmos propter libertatis vsum condemnarret: subiungit nunc aliam commonefactionẽ æque necessariam, ne firmi sua libertate intempestiue abutantur in offendiculũ fratris: Postulat enim dilectio proximi vt & fratris saluti consulamus. Etsi igitur in Christũ credentibus omnia licent, & mundis omnia sunt munda: tamẽ non semper conducit, vt hac nostra libertate vtamur. Siquidẽ imbecilles in fide, quorũ semper magnus est numerus, & quorum diligens est habenda ratio, ea offendi, & in conscientia vulnerari poßint. Cedendũ igitur est libertate & iure nostro & fratris imbecillitati seruiendum. 1. Cor. 9. Liber cum sim ab omnibus me in seruitutem tradidi: & omnibus omnia factus sum, vt aliquos lucrarer. Item: 1. Cor. 10. Omnia mihi licent, sed nõ omnia conducũt: Omnia mihi licent, sed nõ omnia ædificant. In hunc igitur scopũ respiciendũ est in vsu libertatis, vt ædificationẽ Ecclesiæ quæramus, & salutẽ proximi nostro iuri anteponamus.

Nota sit definitio scandali, quod est opus pugnans cum verbo Dei, seu falsa doctrina, seu manifestum peccatum contra legem Dei, seu intempestiuus vsus libertatis, quo Spiritus sanctus in pijs contristatur, imbecilliorum conscientia vulneratur, & leuiores vel in errorem vel in peccatum exemplo trahuntur. Nihil hic agit de Pharisaico scandalo: quod est opus congruens cum verbo Dei, vel confeßio veritatis vel iusta actio, quam mali perperàm interpretantur, & inde occasionem sumunt blasphemandi nomen Dei & persequendi Ecclesiam, de hoc genere rectè Tertull: Bonæ res neminem scandalizant, nisi malam mentem. Non etiam hic agit Paulus de falsa doctrina, aut de manifestis sceleribus: sed de intempestiuo vsu libertatis, qui est peccatum contra secundam tabulam, quæ præcipit: diliges proximum tuum sicut teipsum.

Noui & confido in Domino Iesu, quod nihil per se sit immundum, nisi ei, qui æstimat aliquid immundum esse, ei est immundum.

PRima ratio, cur non sit intempestiuè vtendum libertate sumpta à diuersitate ciuium in Ecclesia: Alij sunt firmi & magna luce præditi, & statuunt nihil esse immundum: Alij verò sunt infirmi

firmi & rudes, qui reputāt quędam immunda esse iuxta legem. Horum igitur imbecillitati est consulendum, & abstinendum vsu rerum licitarum propter conscientiam infirmi.

Valde necessaria fuit hæc commonefactio tempore Apostolorum, quo Iudæi conuersi ad Christum, non ita statim percipere poterant doctrinam de abrogatione legis Mosaicæ, & quanquam crederent in Christum: tamen verebantur, immunda esse animalia, quæ Lex pronunciauerat, esse immunda. Petrus Apostolus etiamsi audiuisset ex ore Christi, nihil contaminare hominem quod ingrederetur in os hominum: Etiamsi audiuerat, legem & Prophetas vsq; ad Ioannem obligare: etiamsi donatus erat Spiritu sancto, & viderat Christum in cælum ascendentem: tamen hæsit in hac doctrina, & censuit immunda esse animalia lege Mosaica vetita: adeo vt visione cælesti opus fuerit, ad eum erudiendum. Sic & nostra ætate admodum necessaria est hæc commonefactio: ne imbecilliores qui ex papatu ad Christum conuertuntur: sed doctrinam de libertate Christiana nondum intelligunt, atq; ideò ex longa consuetudine metuunt, ne esu carnium in die Veneris vulnerent conscientiam, offendamus, aut à doctrina Euangelij deterreamus. Hoc ergo præceptum Pauli obseruetur. Copiosa autem doctri-

na traditur in hac sententia, Scio, inquit, & confido, quod nihil commune est.

Primum enim hic docet Apostolus exhibito Meßia, eoq; sublato in cœlum, legem Mosaicam de discrimine inter munda & immunda animalia, & de omnibus leuiticis cæremonijs, deq; iudicijs politicis prorsus abrogatam esse. Christus enim est finis & impletio legis. Et Paulus inquit, Non estis sub lege, sed sub gratia: In Christo Iesu neq; circumcisio, neq; præputium valet, sed fides, quæ per charitatem est efficax. Danieli, & Eleazaro leporina & suilla caro immunda erat, & peccassent contra conscientiam si edissent: tum enim lex adhuc valebat: sed ad Petrū dicitur, quę Deus mundauit, ne tu dixeris immunda.

Deinde docet Paulus quod pijs in Christum credentibus omnes creaturæ sint mundæ, & ipsis liceat eis vti cum gratiarum actione. Neq; abvsus impiorum res ipsas per se contaminat: sic non contaminat solem: sacrificus non contaminat carnes vel aquam vel panem, vel aurum sua idolatria: quin pijs liceat omnibus vti ad necessitatē cum gratiarum actione: Mundis, inquit, Paulus omnia sunt munda: Item omnis creatura bona est. Item Domini est terra & plenitudo eius.

Adhæc docet hæc sententia non licere Episcopis adstringere conscientias prohibitione re-

rum licitarum & humanis traditionibus: Vindicanda enim est libertas, in quā nos Christus collocauit. Discrimina igitur ciborum in Papatu præsertim cum opinione necessitatis & cultus & meriti, & perfectionis, pugnant cum hac Pauli sententia.

Cum verò limitationem addit, nisi ei qui statuit aliquid immundum esse, ei est immundum, docet nihil contra conscientiam vel dubitante cōscientia faciendum esse: Etiamsi ea alicubi vel aberret vel dubitet: Quod enim quis facit contra conscientiam, quæ iudicat abstinendum esse, id fit cum contēptu Dei; Quòd verò suscipitur dubitante conscientia in eo tentatur Deus. Nihil ergo contra conscientiam faciendum est. Conscientia autem non opinione, aut consuetudine aut exemplis mundi, sed expresso Dei verbo regi debet. Seuerissimum & iustissimum fulmen est hæc sententia contra iusticiarios & Hypocritas, Phariseos, Pontifices, Episcopos, & Monachos: qui cum infinitis legibus onerarunt conscientias, & iudicarunt immunda esse, quæ per se munda erant, non tantum voce diuina, sed his ipsis suis legibus condemnabuntur; nec enim proprijs legibus satisfecerunt: Et quod statuerunt sibi immundum esse, fuit ipsis immundum.

Si

Si autem propter cibum tuum contristatur frater tuus, iam non secundum dilectionem ambulas: Ne cibo tuo perdas eum pro quo Christus est mortuus,

Secunda ratio sumpta à causa finali: cauendum est, ne intempestiuo vsu libertatis fratrẽ contristemus aut etiam perdamus. Cibus enim est res indifferens: & in singulis nostris actionibus videndum est nobis, ne quid agamus quod proximi dilectionem lædere videtur. Si, inquit, cibo tuo contristatur frater, iam non ambulas iuxta dilectionem: salus enim & ædificatio proximi anteponenda est semper nostræ libertati: quæ vt consolationi est nostræ conscientiæ, ita alterius conscientiæ obesse non debet.

Amplificatur hæc ratione à collatione dissimilium: Quantò, inquit, pluris facienda est mors Iesu Christi quam cibus: Cum ergo Christus tanti emerit infirmum fratrem, videlicet morte sua, nullo modo propter cibum est perdendus. Intempestiuo enim vsu libertatis deterreri posset ab Euangelio Iesu Christi.

Ne igitur blasphemetur bonum vestrum.

Tertia ratio à causa finali, Cauendum est ne doctrina Euangelij, atq; ipsa libertas Christiana

stiana, quæ est bonum nostrũ male audiat: Multi autem offensi vsu libertatis intempestiuo arripiunt occasionem conuiciandi Euangelio, & libertati Christianæ. Cedendum est igitur de iure nostro, vt Euangelio parcamus.

Non enim est regnum cibus aut potus, sed iusticia & pax & gaudium in Spiritu sancto.

Qvarta ratio à definitione regni Dei desumpta. Regnũ Dei, inquit, non consistit in cibo & potu, hoc est, in rebus externis & vsu creaturarum, in cæremonijs, corporalibus exercitijs, gestibus & similibus rebus: quæ etiam ab impijs & ignaris Euangelij præstari & obseruari possunt: sed consistit in vera iusticia, hoc est, in remissione peccatorum accepta per fidem in mediatorem Iesum Christum. Item, in vera pœnitentia & conuersione ad Deum, in motibus à Spiritu sancto accensis, vt sunt, pax conscientiæ, gaudium in Spiritu sancto, Dilectio Dei, inuocatio, gratiarum actio, vera pietas, & similes motus, quales Spiritus sanctus in conuersis & renatis ciet. Non enim Filius Dei venit in hunc mundum, & factus est victima pro peccato, vt vel ederemus vel abstineremus à cibo: vel vt externas quasdam cæremonias obseruaremus: sed vt nos oppreßi tyrannide Satanæ, & mortui in peccatis, & iusto

Dei

Dei iudicio iuxta legem destinati ad æternam damnationem, reconciliaremur Deo, donaremur remissione peccatorum, renouaremur ad imaginem in qua conditus est homo, & per Spiritum sanctum restitueretur in nobis iustitia, vita, lux & lætitia sempiterna. Iuxta hæc dicta: Filius Dei apparuit, vt destruat opera Diaboli. Item, ego vitam æternam do eis. Item: Hæc est vita æterna, vt agnoscant te solum esse Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Item: Veri adoratores adorabunt Patrem in Spiritu & veritate. Non igitur in externis illis rebus, quas ratio humana intelligere potest: sed in veris & nouis motibus cordis, quos efficit Spiritus sanctus, regnum Christi consistit. Vberrimam hic tradit doctrinam, ostendit enim, quale sit regnum Christi non mundanum vel externum sed spirituale: qualia adferat bona, non voluptates, vel opes, vel cæremonias externas, sed res spirituales, iustitiam, pacem, gaudium in Spiritu sancto. Discrimen facit inter iustitiam cordis & externas cæremonias, & inter iustitiam spiritus, & res æternas. Atq; hic refutat Paulus primum Phariseos, qui iustitiam & regnum cælorum ponebant in obseruatione legis, & sacrificijs externis. Deinde refellit Pelagianos, qui iustitiam & regnum Dei ponebant in externa disciplina, & operibus liberi arbitrij. Tertio Monachorũ deliria refellit, qui suas cæremonias, vitas,

vitam

vitam monasticam, ieiunia putant esse perfectionem Christianorum, & regnum Dei. Quartò reprehendit Anabaptistas, qui fingunt hypocrisin, simulationem, vultus tristes & desertionem facultatum, coniugum & liberorum esse regnum Dei. Hos & similes Fanaticos homines Paulus hic constanter refutat, & docet longe aliud esse regnum Christi spirituale: videlicet per fidem esse Deo reconciliatum, habere iustitiam in Christo Mediatore, duci & moueri à Spiritu sancto, sentire pacē conscientiæ, & certam fouere spem vitæ æternæ. Præterea monet Paulus, vt res necessarias à rebus non necessariis distinguamus: Iusticia, pax, gaudium in Spiritu sancto, agnitio Dei, fides, vita, sunt res necessariæ, quæ ad salutem hominis & gloriam Christi pertinent: At vsus cibi & potus & externa corporis exercitia non sunt res necessariæ, sed indifferentes & liberæ, quæ vel omitti vel vsurpari possunt sine læsione conscientiæ, & impedimento regni Christi.

Qui enim in his seruit Christo, is acceptus est Deo & probatus hominibus.

QVinta ratio à testimonio Dei: Qui inquit, in his rebus spiritualibus Christo seruit, in iustitia, vera pœnitentia, in pace, in gaudio Spiritus, in inuocatione & similibus motibus spiritus sancti, hic acceptus est Deo. Habet .n. p fidē recōciliationē & iusticiā; ducitur spiritu S. & omnes eius actiones

seruiunt

seruiunt gloriæ Iesu Christi: atq; hominibus nimirum pijs & Ecclesiæ Dei probantur: vt quæ congruat cum verbo Dei, oriantur à Spiritu Dei, & promoueant Ecclesiæ ædificationem. Illi verò, qui tantum externis exercitijs sunt occupati, vel ieiunijs, vel vsu ciborum: non possunt hoc statuere certo quod placeant Deo. Illa enim externa etiam ab impijs alienis à Spiritu Dei præstari possunt. Non ergo cum periculo salutis proximi intempestiuè vtendum est libertate, in vsu cibi aut potus & similibus externis rebus. Plurima deinde monet Paulus in hac breui sententia. Primum ad hoc nos Christianos à Deo vocatos, vt bonis operibus studeamus, vtq; in iusticia, pace & gaudio Spiritus seruiamus Christo: vt non cupiditatibus nostræ carnis indulgeamus, sed omnia ad gloriam Iesu Christi & emolumentum Ecclesiæ referamus. Titum 2. Iesus Christus dedit seipsum pro nobis, vt redimeret nos ab omni iniusticia & mundaret sibi populum peculiarem, studiosum bonis operibus.

Secundò docet quæ sint vera bona opera: videlicet, non externi tantum gestus vel electi cultus, vel corporis quædam exercitia nostro arbitrio suscepta, sed opera expresso Dei verbo mandata: Spiritu Dei excitata: ex fide in Christum promanantia: & ad gloriam Iesu Christi & ædificatio-

ficationem Ecclesiæ directa. Veri adoratores, inquit Christus, adorabunt Patrem in spiritu & veritate.

Tertiò docet, quomodo fieri poßint bona opera, nimirum non à voluntate carnis vel viri, non à solis viribus liberi arbitrij, sed à Spiritu Dei regenerante nostra corda, & transformante nos in imaginem Dei à claritate in claritatem. Spiritus enim est qui viuificat: Caro non prodest quicquam.

Quartò docet Apostolus, quòd spiritualia sanctorum opera, quæ fiunt prælucente fide, & reguntur spiritu sancto, verè placeant Deo, etiamsi cum magna infirmitate sint coniuncta. Tenuis & languida est fides & petitio centurionis petentis vt Christus si quid poßet, velit pellere spiritum immundum à filio: Et tamen hæc scintilla fidei placet Deo: Quia à Spiritu sancto est accensa, & nititur Christo. Qui in his Christo seruit, inquit, hic est acceptus Deo: Sic & Petrus inquit: Offerte hostias Spirituales acceptas Deo per Dominū nostrum Iesum Christum. Nec persona placet Deo propter opera: nec opera placent Deo per se: sed & persona placet propter Mediatorem Christum, quem fide induimus: & opera in fide præstita propter Christum sunt accepta: quod enim nostris deest operibus Christus abunde compensat.

Quintò monet hominum quoq; iudicia de nostris moribus, & vita non penitus contemnenda esse: Mundi quidem iudicium de nostris actionibus spiritualibus, vt de confeßione, inuocatione, ministerio, seueritate taxandi peccata, diligentia refutandi errores, & similibus forti animo contemnendum est: eo quod in reprobum sensum est datus: & animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus. At piorum recte sentientium, & Ecclesiæ Christi iudicium de nostris moribus nequaquam est contemnendum. Eò quod in pijs habitat Spiritus sanctus. Et Christus inquit, Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

Ea igitur quæ ad pacem & ad ædificationem inter nos faciunt, studeamus.

EX præcedentibus rationibus concludit Apostolus & adhortatur singulos, vt pacē & concordiam sectemur: non intempestiue & rigide ius nostrum vrgeamus: aut nostro ingenio indulgeamus: sed semper id spectemus, quod ad conseruationem concordiæ piæ, & ad ædificationem Ecclesiæ pertinet. Nā intēpestiuus vsus libertatis: sæpè tristia dissidia & animorum distractiones in Ecclesia parit.

Ne propter cibum dissoluas opus Dei.

Repetit

REpetit superius argumentũ, ſuptũ à remotione cauſæ impulſiuæ: Non habes ſatis iuſtam cauſam offendendi ꝓximum infirmum. Infirmus enim opus eſt Dei: non ſolum quo ad creationem, ſed etiam quo ad redemptionem, regenerationem, renouationem. Ipſe Deus per Spiritum ſanctum operatus eſt, in eo fidem, noticiã Dei, amorem verbi, diſiderium vitæ æternæ. Deus per Spiritum ſanctum eius mentem illuminauit & voluntatem eius conuertit: Hoc tantum & tam admirandum Dei opus, quod à nulla creatura præſtari poteſt, nullo modo deſtruendum eſt propter cibum rem indifferentem, qua vti vel non vti poßumus. Poſſet enim infirmus deterreri, vt ad impietatem rediret, & odium conciperet aduerſus doctrinam Euangelij.

Omnia quidem ſunt munda, ſed malum eſt homini cum offendiculo manducanti: Bonum eſt non ædere carnem, nec bibere Vinum, nec quicquã in quo frater tuus impingit, aut ſcandalizatur, aut infirmatur.

REpetitio eſt primi argumenti ſupra poſiti, & repetitio nobilis ſententiæ: ꝙ per ſe nihil ſit commune, vel pollutũ, ſed omnia ſint mũda: quemadmodum & ad Titum inquit: Omnia munda ſunt mundis. Etſi autẽ omnia per ſe mũda ſint: tamen

cum vsurpantur, res licitæ cum offendiculo proximi fiunt immundæ: non per se, sed respectu & per accidens, eo quod intempestiuè cum alterius damno vsurpantur. Monet igitur Paulus à carne vino & omnibus, quibus infirmus scandalizari posset, abstinendum esse.

Dicat aliquis quid si infirmus prætendat se in omnibus scandalizari, ergo nullis rebus vtendum erit? Respondeo. Pius animus facile iudicare potest, qua in re offendi posset animus infirmi: vt Iudæus tempore Apostolorum esu suillæ carnis, vel omißione circumcisionis: Papista tempore Lutheri esu carnis feria sexta. Si quis in alijs, quæ ante conscientiam non obstrinxerunt: aut quæ diuinitus mandata sunt, fingat se offendi, petulantia est, quæ graui digna est reprehensione.

Tu fidem habes: Apud te habe coram Deo.

Occupatio est qua tacite occurrit obiectioni: Posset enim dicere formior in fide: Ostendēda est fides ipso vsu libertatis & demonstrandum, quod simus liberati à lege Mosaica & a cæremonijs humanis. Ideo non est curandum, siue quis offendatur: siue non offendatur. Respondet Paulus: Non est necesse ostentare & iactitare magnū fidei robur: præsertim in læsionem & detrimentū proximi:

proximi: si tam præclara in te lucet fides luceat ea in corde tuo coram Deo. Et præsta illic magnum robor luctando contra Satanā, peccatum, & mortem: & proba fidem tuam Deo: & non insultes proximo: Is enim hac tua intempestiua ostentatione non ædificatur.

Hoc dictum Pauli nequaquam contorquendum est ad doctrinam de confeßione nominis diuini: quasi Paulus sentiret satis esse, si quis apud se rectè sentiat de Deo & credat Euangelio, non autem necesse sit ædere coram mundo Confeßionem. Pugnaret enim hæc sententia, cum apertissimis scripturæ dictis: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor eum coram patre meo cœlesti.

Qui me negauerit coram hominibus, negabo eum coram patre meo cœlesti. Item: Credidi propter quod locutus sum. Item: Corde creditur ad iusticiam, sed ore fit confeßio ad salutem. Hæc dicta clarè testantur, Deū serio requirere, vt non solum apud nos in corde credamus, sed etiam coram mundo, posthabitis omnibus vitæ & fortunarū periculis diserte ꝑfiteamur fidē. Cur ergo hoc loco dicit Paulus: Habe fidem apud temetipsum? Paulus hic non agit de doctrina, vel articulis fidei, nec loquitur de eo casu, in quo nostra flagitatur confeßio: sed de rebus Adiaphoris, & vsu libertatis apud infirmos Christianos: qui non

requirunt nostram de Christo confeßionem, quam norunt: sed postulant vt eos instituamus, eos toleremus, eorum infirmitati nos accommodemus. Longè alia res est, quando hostes nostram requirunt confeßionem & nomen Christi delere conantur: tùm nihil prorsus dißimulandum, sed apertißima est ædenda confeßio, & ipso opere demonstranda nostra fides in Dominũ Iesum, quod verè & ex animo omnem in ipso fiduciam collocemus, quodq; gloriã Christi & æternam animæ salutem huius vitæ bonis anteponamus: sicut seuere præcipit Christus: Qui me confessus fuerit coram hominibus: confitebor eum coram patre meo cælesti. Nec sanè vera est fides, quæ occultat confeßionem nominis Christi ob metum persecutionis: Credidi, inquit Dauid, propter quod locutus sum. Item: Loquar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundar. Psal. 119. Hoc ergo dictum Pauli: apud te habe fidem, ad præceptum de confeßione non est contorquendum.

Beatus qui non damnat seipsum, in eò quod probat: Qui verò dubitat & tamen vescitur, condemnat sese, eo quòd non ex fide vescitur.

RVrsus inculcat admonitionem, nihil dubitante cõscientia suscipiendũ esse. Beatus est ille, inquit Apostolus, Qui non iudicat, seu damnat seipsum,

seipsum, in eò quod probat & facit: hoc est: Qui doctrinam de libertate Christiana intelligit & certa fide nitente expresso Dei verbo statuit, nihil esse immundum mundo, hoc est, fideli, & non dubitante conscientia vsurpat res à Deo conditas cum gratiarum actione, is benefacit & beatus est: Regitur enim luce Spiritus sancti. Paulus non circumcidit Titum & statuit se rectè facere: intelligit enim doctrinam de libertate. Cum ad Spiridonem Episcopum in Cypro, hospes quidem veniret, die ieiunij, nec subito emi aut parari possent cibi vsitati tali die iubet Episcopus carnes quas conditas habebat apponi. Non vescor his hodie, inquit hospes: Quia Christianus sum. Tum Spiridon. Et hanc ipsam ob causam te vesci decet: quia Christianus es. Nam omnis creatura Dei bona est, & nihil reiectum, quod cum gratiarum actione sumitur. Hic Spiridon beatus est, quod non iudicat se, dum carnes adponit hospiti die Ieiunij: & erudit hospitem de libertate Christiana.

Iudicium autem hoc non debet esse carnalis securitas, nec contemptus mandati diuini: Vsurarius non iudicat sese, sed praeferociter pronunciat se bona conscientia fœnerari posse, & se praestare proximo officium dilectionis. At beatus non est. Nam expressum Dei verbum eum refellit, & condemnat. Oportet igitur iudicium congruere cum verbo Dei, regi luce Spiritus sancti, & in vera fide fieri.

Qui verò dubitat: si comederit, damnatur: quia non ex fide. Repetitio est sententiæ supra positæ. Nihil dubitante conscientia faciendum esse: quia Deus non est tentandus. Omnes verò nostræ actiones, debent regi, verbo Dei & ꝑlucente fide.

Omne quod non est ex fide peccatum est.

CAusam exponit, cur nihil sit suscipiendum dubitante conscientia. Quia omne quod non est ex fide sit peccatum. Hæc admodum nobilis est sententia, & regula amplißimam doctrinam in se continens: Fides est noticia in mente & motus in corde accensus à Spiritu sancto per verbum, quo amplectimur promißionẽ Euangelij de gratuita remißione peccatorum: & certo statuimus nos propter mediatorem placere Deo, & esse hæredes vitæ æternæ. Hanc fidem in mediatorem cum Deus ab hominibus postulet & sine fide impoßibile sit placere Deo, consequitur omnes homines sub peccato & ira Dei conclusos esse & naturam totam peccato infectam & deprauatam esse. Non enim sine causa irascitur Deus creaturis sed propter peccatum: adfirmat autem Paulus, eum qui careat fide in Christum dißplicere Deo: & omnes eius cogitationes & actiones esse peccatum coram Deo.

II. Deinde ex hoc dicto patet, q̃d sit iudicandum

de heroicis factis & virtutibus Ethnicorũ: vt de Scipionis castitate, Aristidis iusticia, Æmylij moderatióne, Iulij clementia, Pomponij temperantia: nimirum quod nequaquam sint bona opera Deo placentia, sed reuera peccata in conspectu Dei: eò quòd non congruunt cum Dei verbo, non manant ex fide, non reguntur ductu Spiritus, nec referuntur ad Dei gloriam.

III. Tertiò, Refutat hic Paulus superbum errorem de libero arbitrio. Quia enim adfirmat: omne quod non est ex fide peccatum esse: sequitur vi liberi arbitrij nihil effici posse, quod faciat ad consequendum regnum Dei. Peccata enim non placant iram Dei: nec adiuuãt hominis conuersionem: Imò mortem merentur. Omne verò quod à libero arbitrio proficiscitur est peccatum, siquidem non est ex fide. Errant igitur non tantũ Pelagius & monachi, sed & superbi Synergistæ: qui contendunt, aliquid esse in homine non renato & carente fide, quo poßit annuere gratiæ oblatæ. Si vis adplicandi sese ad gratiam, vel annuendi esset in homine, iam esset aliquid boni, quod non esset peccatum, etsiamsi ex fide non proueniret.

IIII. Quartò docet Paulus, nulla bona opera precedere iustificationem, nec bona opera necessaria esse in saluãdis. Nam anteq̃ fides in corde lucet, Omnia quæ sunt & fiunt in homine, peccata sunt: Lucente verò fide, iam iustificatus est homo

coram Deo. Cum ergo omne quod non est ex fide peccatum sit: Necesse est omnia opera hominum qualiacunq; sunt, quæ præcedunt, vt iustificationem ita & fidem esse mera peccata coram Deo. Fides enim & causa & radix est bonorum operũ vnde Augustinus, bona opera non præcedunt iustificandum, sed sequuntur iustificatum.

V. Quintò docet Paulus quomodo placeant Deo bona opera nempe si fiant á iustificatis fide, & præluceat eis fides in Dominũ nostrum Iesum Christũ.

VI. Sextò damnat hic Paulus non solũ omnes Ethnicorum, Iudæorum, Turcarum religiones absq; verbo: Verum etiam omnes cultus & cæremonias Monachorum, quas proprio arbitrio sine verbo instituerunt, & sine fide in Christum præstant. Quæ enim expresso Dei verbo carent, non possunt ex fide, quæ certo verbo regitur proficisci. Nec molestias vitæ monasticæ, nec deuotionẽ, nec bonam intentionem curat Deus, sed omnino flagitat fidem in Iesum Christum, & vult nos ex ipsius verbo esse certos de ipsius voluntate.

VII. Septimò refellit hic Paulus primum Pharisæos, qui iactitabant sua sacrificia placere Deo, etiamsi fierent sine motibus pœnitentiæ & sine fide: sic etiam refellit scholasticos, qui furiose contẽdunt, sacramenta noui testamenti conferre gratiã ex opere operato sine bono motu vtentis: Imò Paulus hic testatur vsum cœnæ absq; fide, esse grauissimum peccatum.

8. Octa-

VIII. Octauò euertit hic Paulus blasphemum decretum Tridentini concilij, quod statuit, esse dubitandum de voluntate Dei erga nos & non firma fide statuendum, quod simus in gratia, & habeamus per Christum remißionē peccatorum. Qui planè Ethnicus error vt vniuersam doctrinā Euangelij de beneficijs Mediatoris Iesu Christi delet ita conscientijs perterrefactis conspectu suorū delictorū, & iram Dei metuentibus, omnem adimit consolationem. Paulus ergò Apostolus cōtra statuit, non solum firmiter adsentiendum esse promißioni Euangelij, & iuxta eam statuendum, quod simus in gratia: Verum etiā omnes actiones & opera ex firma in Deum fide suscipienda esse.

CAPVT XV.

Debemus autem nos qui fortiores sumus imbecillitates infirmorum portare & non nobis ipsis placere:

Quin potius quilibet nostrum studeat placere proximo in bonum ad ædificationem,

TRIA sunt membra huius decimiquinti Capitis. In primo vrget adhuc Paulus commonefactionē, ne simus scandalo infirmis, sed potius eorū imbecillitatē tolleremus, & nō ꝙ

nostrum est, quæramus: sed prepetuo ædificationi Ecclesiæ studeamus, vtq; hanc commonefactionē imis sensibus nostris infigat, & viuum exemplar ob oculos ponat: Christi Iesu perfectissimum exemplum moderationis & dilectionis proximi adducit in medium. Immiscet quidem generalem admonitionem de vsu Scripturæ sacræ: sed præcipuè hoc agit, vt doceat Christū & Iudæis & gentibus seruiuisse, atq; opem tulisse: quem & nos singuli imitari debemus.

Secundum membrum est excusatio liberioris accusationis & institutionis, cum insigni commendatione sui ministerij, & testificatione illustri suæ erga Romanam Ecclesiam beneuolentiæ.

Tertium membrum est narratio de sua perfectione in Hierusalem & quod à gentibus collegerit Eleemosynam pro Ecclesia ex Iudæis collecta, & adiungit commonefactionem, quod gentes conuersæ, hoc officium charitatis debeant Ecclesię Hierosolymitanæ: eo quod ab ea in totum orbem lux Euangelij sit diffusa. Tandem hortatur Romanos vt ꝓ se, Paulo, ardentes preces faciant, vt ab hostibus Euangelij liberetur, vtq; in suo ministerio fælices habeat successus.

Debemus, inquit, nos, qui fortiores sumus imbecillitates infirmorum tolerare; repetitio est

præcepti

præcepti supra positi: Infirmum in fide adsumite. Item: Hoc potius iudicate, ne cui sitis offendiculo. Cum dicit, nos q fortiores sumus: Monet diuersos esse in Ecclesia ciues, in alijs plus in alijs minus cũ lucis, tũ roboris spiritualis esse. Deinde monet, robur fidei & Spiritus non esse inepte ostentandum, aut in offendiculũ proximi conuertendum, sed potius intollerandis & ferendis infirmis esse demonstrandum. Vere enim robusti & fortis animi est, non superbe insultare infirmiori: sed imbecillitatem infirmi excelso animo ferre, & sublevare: in hoc enim concedit Deus robur fidei: & sapientiæ diuinæ hic ordo placet, vt potentior seruiat infirmiori. Vnigenitus Filius Dei seruiuit peccatoribus: Angeli seruiunt Ecclesiæ, parentes infantibus.

Non debemus, inquit, nobisipsis placere: sunt sane plurimæ naturæ superbæ & morosæ: quæ tantum sua dona, suos mores, sua consilia, & actiones admirantur: quod vero ab ipsis profectum non est, aut cum ipsorum moribus non congruit, ex alto despiciunt. Hoc graue est vicium, pugnans cum primo precepto: quodq; sæpe existit causa & occasio magnorum dißidiorum in Ecclesia. Vt Victor Episcopus Romanus nimium sibi placet, & tantum sua probat: sine causa conatur excommunicare omnes Asiaticas Ecclesias, quod in celebratione diei paschatos ab ipso dissentiunt. Paulus vero non placuit sibi ipsi, sed omnibus factus est

omnia. Morosior & superbior fuit Hieronymus, qui suas sententias nimium amauit, & falsas pertinacius quã par fuit defendit: sed modestior & placidior fuit Augustinus, & plus profuit Ecclesiæ. Postulat ergo Paulus veram humilitatem. Est autem humiltias virtus primi præcepti accensa à spiritu sancto prælucente fide, qua agnoscimus ingentes nostras infirmitates, subijcimus nos voluntati diuinæ, non efferimus nos supra alios, sed de alijs reuerenter sentimus, singulis suum tribuimus honorem, atq; inferioribus prompto animo inseruimus. Insigne exemplũ fuit humilitatis Iosephi in Ægypto, q etsi omnes homines suæ ætatis antecelleret sapientia: tamen nemini se præposuit, neminem despexit: & fratribus suis pastoribus pecudum & venditoribus suis promptißimo animo benefecit.

Proximo placere est omni genere officiorum gratificari & seruire proximo: & non minus studere honori proximi & saluti quam nostræ: Addit autem Paulus limitationem, ne quis existimet Paulum hic κολακεύτικην tradere. Parasiti enim & assentatores summo studio hoc agunt vt placeant magnatibus: vt aliquid lucelli ab eis extorqueãt. Hoc pestiferum scelus nequaquam probat vel docet Paulus: pugnat enim cum octauo præcepto. Addit igitur in bonum ad ędificationem: quasi dicat, sic volo vos placere proximo, non vt sitis adsentatores laudetis eorum vicia, accõmodetis vos

arbitrio

vos arbitrio potentum etiam in rebus illicitis: sed ut commodum proximi promoueatis: eum eruditis doctrina confirmetis in fide, ædificetis eius cõscientiam, & amplificetis Ecclesiam Christi quod non fit peccatis contra decalogum, sed vera pietate & modestia.

Nam & Christus non sibi ipsi placuit, sed quemadmodum scriptum est: opprobria opprobantium tibi ceciderunt super me.

IN Iesu Christo Deo & homine perfectißimum exemplar omnium virtutum nobis est exhibitũ: fuit enim sine peccato: habuit integerrimas vires datus illi fuit spiritus non ad mensuram: & est Deus iusticia ipsa. Singularum igitur virtutũ exempla à Christo petamus. Etsi autem perfectissime omnis generis virtutes lucent in tota vita Christi: tamen omnium maxime conspicua fuit & admirabiliter fulsit eius humilitas & pietas, qua omnia ad vtilitatem & salutem Ecclesiæ retulit. Inprimis in paßione in qua fuit despectißimus omnium hominum, & factus pro nobis maledictũ in cruce. Testimonium sumptum est ex Psal. 69. qui totus loquitur de Christi paßione & morte. Non consuluit Christus suo honori, vel existimationi, vel quieti: sed verò zelo propagauit doctrinam cœlestẽ, & in se recepit acerbißima conuicia & opprobria Satanæ & mundi. Audi-

Audiuit seditiosus, blasphemus, potator Beelzebub, habens Dæmoniũ, impostor, & infinita alia: Et quidem tulit hæc nostræ salutis causa. Debemus igitur Christum Dominum nostrum in hoc imitari, nõ nobis placere, nec quę nostra sunt, quærere, sed omnia ad gloriam Dei & ædificationem proximi referre.

Quæcunq; enim scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus.

GEneralem interspergit admonitionem de vsu Sacræ Scripturæ, ex qua doctrinam & consolationem haurire & singula ad nos transferre debemus. Idcirco enim patefecit Deus suum verbum, & dedit Ecclesiæ monumenta Prophetarum & Apostolorum, vt per hoc organon erudiat nos de sua voluntate, consoletur nos in omnibus difficultatibus, & exuscitet fidem & spem vitæ æternæ. Ostendit igitur Paulus hoc loco, quo fine Deus iusserit verbum suum mandari literis, nimirum vt Ecclesia perpetuo in omnibus aduersitatibus firmas haberet consolationes. Non igitur oscitanter legenda est diuinitus inspirata scriptura: Nec tantum semel cognoscenda, sed perpetuo euoluenda est, vt semper parata remedia contra

morbos

morbos in promptu habeamus. Docet etiam Apostolus quæ sit Energia & Efficacia sacræ scripturæ, quod non sit mutus magister seu mortua litera, vt blasphemi pontificij scribunt: sed quod Deus vere per eam sit efficax, dicat consolationem in cordibus hominum & exuscitet spem vitæ æternæ; quemadmodum primò capite dixit Paulus: Euangelion est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Psal. 119. Memor esto verbi tui seruo tuo in quo mihi spem dedisti: Hæc est consolatio mea in adflictione mea: quia eloquium tuum viuificauit me.

Detestandus est igitur error ἐνθουσιαστῶν, Montanistarum & Stenckefeldij: qui contendunt, verbum Dei & sacram scripturam esse tantum exercitium hominis externi: non verberare cor, nec mutare animã, nec operari salutem: sed Deum immediate tales illuminationes efficere. Paulus enim deducit nos ad sacram scripturam & iubet inde nos petere consolationem, quemadmodum & Christus inquit: Habent Moisen & Prophetas istos audiant. Et Iesa: Nisi dixerint iuxta verbum hoc non orietur illis matutina lux: hoc est, qui ministerium verbi & sacram scripturam negligunt aut contemnunt, destituentur vera consolatione & ruent in desperationem.

Refellit etiam hic Paulus calumniam Pontificiorum, qui cõtendunt non omnia exposita esse

quæ nobis cognitu ad salutem sunt necessaria. Testatur enim ad nostram doctrinam sacram scripturam traditam esse Ecclesiæ, non vt sit manca & incerta quædam Philosophia, sed vt sit doctrina perfecta quæ nos sufficienter de Deo, de beneficijs mediatoris & consequenda vita æterna erudiat. Hæc enim vera est doctrina, quæ nos docet quis sit Deus, & quæ eius voluntas, & quo modo vitam æternam adipiscamur. Complectitur enim Apostolus, omnes partes Christianæ religionis, cum nominat doctrinam. Ad patientiam nos hortatur tota scriptura: Politeuma enim nostrum in cœlis est: hic non habemus manentem locum: Imò propter religionem omnium iniurijs sumus expositi, & vult Deus vt crucem in mundo feramus. Est autem patientia virtus primi præcepti, accensa à Spiritu sancto, qua prælucente fide subijcimus nos voluntati diuinæ obedimus ei in aduersis, quæ nobis pro sua clementia imponit, & nos sustentamus fiducia promissionis diuinæ, & spe mitigationis ærumnarum & vitæ æternæ. Hiskia in obsidione patienter se subijcit voluntati diuinæ, & sustinet magno animo summas difficultates, nec tamen facit contra Deum: sed sustentat se promissione auxilij diuini, & spe futuræ liberationis. Est enim spes motus in corde accensus à Spiritu S. quo prælucente fide seu fiducia mediatoris, acquiescimus in promissione diuina, & certo expectamus mitigationem ærumnarum & liberationem iuxta Dei consilium, & tandem vitam æternam.

Deus

Deus autem patientiæ & consolationis, det vobis idē sentire inter vos, secundum Iesum Christum: vt vno animo, vnoq; ore glorificetis Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi.

Tanta est humanæ naturę corruptio vt omnes admonitiones, adhortationes, & commonefactiones abeāt absq; fructu, nisi Deus per Spiritum sanctum percellat & flectat cor ad veram obedientiam & pietatem: Idcirco ardentem præcationem subiungit Paulus suæ commonefactioni, & optat, vt ipse Deus per Spiritum suum sanctum efficat consolationem in cordibus Roma: & largiatur piam & sanctam concordiam in Christo Iesu.

Cum Deum patientiæ & consolationis nominat, monet veram & efficacem consolationem & patientiam à solo Deo proficisci, vt qui est largitur vitæ & victor mortis, & omnium malorum: Philosophia seu humana sapientia multa quidem tentat, vt sese soletur: sed nullam firmam & stabilem consolationem inuenire potest, sed ruit tandem in desperationē, vt exempla magnorum virorum ostendunt. Solus ergo Deus est qui per verbum & Spiritum sanctum in omnibus periculis & aduersitatibus firmam & efficacem monstrat consolationem, & instillat animis veram patientiam, quæ se in fide & spe subijcit Deo.

Consensum optat illis, primum in doctrina, deinde in omnibus consilijs, actionibus & studijs, vt in omnibus sit confeßio vna, & vnus animus. Dum enim aliqui nimis pertinaciter & sua dicta & sua consilia probant; sępè magnas dant turbas in Ecclesia. Meletius dum nimis addictus est suæ sententiæ qua lapsis in persecutione denegabat veniam atrox schisma excitat in Ecclesia. Hieronymus pertinaciter defendit suam expositionem de lapsu Petri in Epistola ad Galat. Et magnas dedisset turbas, nisi Augustinus fuisset moderatior. Theodoretus patrocinans Ioanni Antiocheno, & cauillans Confeßionem Cyrilli graue mouet dißidium. Chrysostomus & Epiphanius certant inter se odijs, & Ecclesiam distrahunt. Studendum est igitur concordiæ Ecclesiæ. Fundamentum autem huius concordiæ debet esse Iesus Christus: Nã consensus vel concordia extra Christum malorum conspiratio est cedens in contumeliam Dei & vastationem Ecclesiæ. Finis autem veræ & piæ concordiæ esse debet, vt glorificetur Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi. Quare detestanda est concordia, quæ fit cum iactura & oppreßione veritatis. Grauißime peccat Osius Cordubensis quod in Synodo Sirmiensi concordiam init cum Arrianis: & adprobat sua subscriptione ambiguam vocem ὁμοιούσιος. Rectè in versibus dicitur.

Sit maledictus amor pax et concordia sacra
Quæ violat Christi dogmata vera Dei.

Quapropter suscipite vos inui-
cem, quemadmodum & Christus susce-
pit nos in gloriam Dei. Illud autem
dico : Iesum Christum ministrum fu-
isse circumcisionis pro veritate Dei, ad
confirmandas promissiones patrum,
sed & gentes suscepit ad glorifican-
dam misericordiam Dei : quemadmo-
dum scriptum est, propter hoc confite-
bor tibi in gentibus , & nomini tuo
psallam: & rursus dicit : Gaudete gen-
tes cum populo eius. Et rursum, lauda-
te Dominum omnes gentes : collauda-
te eum omnes populi : & rursum Iesa-
ias dicit : stabit radix Iessæ, & qui ex-
urget ad imperandum gentibus : in eo
gentes sperabunt.

*Repetit & inculcat Apostolus commonefa-
ctionē de suscipiendis infirmis , & fouenda
concordia in Ecclesia : vt autem supra separatim*

 alloquitur

allocutus est, Primum fortiores ne infirmos a-uersarentur aut turbarent, Deinde & infirmos monuit ne fortiores morose fastidirent aut damnarent: Ita hic coniunctim admonet omnes cuiuscunq; ordinis, aut quocunq; loco sint, vt alter alterum pio adfectu suscipiat in Ecclesia: Vt ab omnibus Deus glorificetur. Et rursus ob oculos ponit Christi exemplum, quo nullum est in mundo illustrius: Is & Iudæos & gentes suscepit ad gloriam Dei: Etsi in plurimis Iudæis & magna pertinacia, superbia, & infirmitas fuit: tamen non abiecit eos sed illis sese exhibuit, adsumpsit humanam carnẽ, vixit inter illos, & collegit ex ipsis Ecclesiã: Idq; fecit ad illustrandam Dei gloriam: Nam minister factus circumcisionis, subiecit se toti legi, & inter Iudæos edidit miracula, vt promißiones factas patribus adimpleret, & infallibiliter Dei veritatem demonstraret.

Rursus & gentes suscepit, id est, adiunxit se Ecclesiæ gentium, accipiens Baptismum, & Apostolos misit ad gentes, vt inter ipsas colligerent Ecclesiam eodem fine, nimirum ad illustrandam Dei gloriam, gentes enim conuersæ ad Christum celebrarunt Dei gloriam. Probat autem hoc mẽbrum de assumptione gentium ad Ecclesiam testimoniis scripturæ: Nam hic articulus tum maximè egebat ꝓbatione, quo ex Iudæis & gentibus Christus pastor vnum fecit ouile. Vt gentes inqt glorificent Deum pro misericordia: ideo eos suscepit Christus.

Propter

Propter hoc confitebor tibi in gentibus: testimonium sumptum est ex 18. Psal. Quo in loco vaticinatur spiritus sanctus de Messia, quod non tantum Iudæis sed & gentibus sit dominaturus: & inter illas collecturus Ecclesiam, quæ celebratura sit Deum. Vbi verò celebratur nomen Dei ibi vera est Christi Ecclesia, quæ regitur à Spiritu sancto, & est particeps beneficiorum Christi.

Exultate gentes cum populo meo testimoniũ est ex Psal. 67. Lætentur, inquit, spiritus sanctus & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate: Vaticinatur igitur fore vt & gentes ad agnitionem Dei perueniant, & conuertantur ad Christum; nemo .n. vere in Domino lætari potest, nisi qui per fidẽ in Christũ Deo est reconciliatus.

Quòd verò Paulus addit *cum populo suo:* fungitur officio interpretis & monet Spiritum S. alloq in ipso Psal. cum Iudæos tum gẽtes, & q. gentes ad Christum conuersæ nõ minus pertineãt ad regnũ Christi, & sint pars populi Dei, quam Iudæi.

Laudate Dominum omnes gentes: Est & hoc testimonium sumptum ex Psal. 117. Illustre & euidens, quo docet, gẽtes ad societatẽ Ecclesiæ pertinere & Spiritum sanctum prædixisse, quod Christus adsumpturus esset gentes.

Erit radix Iesse & exurget vt dominetur gentibus: Quia Iudæi difficulter credere poterant gentes pertinere ad societatem Ecclesiæ, & pp̄ter

 turpem

turpem & sceleratam gentium vitam, ab eorum consortio abhorrebant, ideo Paulus tam diu immoratur huius membri probationi, vt cōfirmet, Spiritum sanctum passim in Sacra scriptura prædixisse vocationem gentium. Erit, inquit, radix Iessę, hoc est, nascetur Meßias verus homo ex stirpe Dauidis: ex Virgine Mariæ: hic stabit insignum siue exurget, vt dominetur gentibus, hoc est: Nō tantum Iudęis opem feret Christus: sed & gētibus adferet salutē, satisfaciet enim pro peccatis mūdi portabit vniuersam irā Dei, gentes quoq; reconciliabit cum Deo, & euulgata promißione Euangelij liberabit eos à peccato, à morte, à potestate & tyrannide Satanæ, & donabit eis remißionem peccatorum, iustitiam, spiritum sanctum & vitā æternā. Omnia enim beneficia regis Christi offert gentibus, cum inquit, radix Iessę stabit in signum, vel vt Paulus interprætatur vt dominetur gentibus: In ipsum, inquit, gentes sperabūt. Hic disertè vaticinatur Iesaias fore vt non solum prędicetur gentibus Euangelion, & accipiantur in societatem Ecclesiæ: Verum etiam omnium beneficiorum Christi fiant participes.

Amplißimam doctrinam suppeditat locus de vocatione gentium, quem Apostolus in hac Epistola, aliquoties allegauit: ex quo etiam solida argumēta petiuit, & q̄m copiose explicauit. Cū ergo hoc loco repetat Apostolus hanc doctrinā, reuocet sibi lector in memoriam hæc insignia capita.

I. Vocatio

I. *Vocatio gentium testatur Christi regnum nõ tantum ad semen Abrahæ pertinere, verum etiã ad gẽtes: Etsi enim puniuit Deus gentes cæcitate propter contemptum ministerij & promißionis: tamen non denegauit illis vnquam salutem, si cõuerterentur ad Deum.*

II. *Vocatio gentium docet, quod circumcisio, sacrificia & tota obseruatio legis, non fuerit iusticia coram Deo, sed quod Iudæi indiguerint misericordia Dei quemadmodum & gentes: Si enim circumcisio fuisset iusticia, gentibus non potuisset promitti salus.*

III. *Euidens Argumentum est vocatio gentiũ, quod gratis absq; operibus legis per misericordiã Dei, propter Iesum Christum per fidẽ iustificemur. Gentibus enim, quæ legem non habuerunt, nec opera præstiterunt collata est salus.*

IIII. *Docet etiam promißionem esse vniuersalem & ad omnes pertinere, qui vbiq; terrarum sunt, & appræhendunt Euangelium vera fide.*

V. *In vocatione gentium, quę pollutißime vixerunt euidenter conspicitur, quod iuxta Paulum gratia exuberet supra peccatum: Vniuersa enim scelera quæ innumera sunt, & oratione exponi non possunt, condonauit Deus gentibus: & propter Mediatorem recepit eas in gratiam: Nullus ergo hominum causam habet de gratia Dei desperandi.*

VI. vocatio gentium testatur Ecclesiam electorum non esse alligatam ad certum populum, familiam, ordinem, gradum, locum, personas, dona, aut simile quippiam: Sed Deum prędicatione Euangelij excerpere sibi Ecclesiam ex toto genere humano in omnibus nationibus. Et eum esse ciuem Ecclesiæ qui amplectitur serio doctrinam Apostolorũ: & p fidem insertus est Iesu Christo.

Deus autem spei impleat vos omni gaudio & pace in fide, vt abundetis vos spe in virtute spiritus sancti.

ADhortationi & probationi suæ subiungit Paulus ardentem præcationem, vt ipse Deus per spiritum sanctum velit esse efficax per ministeriũ & dicere consolationem efficacem in cordibus auditorum, vt veræ credant huic Apostolicæ doctrinæ atq; etiã per eam percipiant gaudiũ & pacẽ.

Hic enim finis est nostri ministerij. Ac profecto in hac tanta imbecillitate hominum etiam sanctorum in Ecclesia, omnino necesse est, vt pastores ardenter orent pro auditoribus, vt Iesus Christus per Spiritum sanctum aperiat illis cor, & vicissim auditores rogent Dominum Iesum pro doctoribus & pastoribus, vt sanam doctrinam explicate proponant, & ipsorum labor sit vtilis Ecclesiæ & ipsis.

Deum spei nominat: quia solus Deus est, qui per verbum & spiritum sanctum veram excitat in corde spem. Vires hominis non renati sine spiritu sancto nihil possunt nisi desperare de clementi voluntate Dei.

Libenter vtitur Paulus voce implendi: existimo autē eum hac voce voluisse distinguere inter gaudium spiritus & læticiam Mundi seu carnis: Ridet sanè & lætatur Mundus, præsertim voluptatibus & opibus diffluens: Sed est gaudium incertum, breuè, mixtum insania, petulantia, & quod plerunq; dolore est compensandum: quodq; nunq̄ est syncerum, risus nimirum Sardonius. Nam mūdus semper mala conscientia vexatur. At gaudium spiritus plenum est, hoc est syncerum, perpetuum, vincens mortem & omnes ærumnas: & in omni æternitate durans, vtpote à Deo profectū. Hoc autem gaudium & hæc pax, tantum ex fide proficiscitur, & à spiritu sancto accenditur.

Confido autem fratres mei & ipse ego de vobis, quod & vos ipsi pleni sitis bonitate repleti omni cognitione, ita vt valeatis vos ipsos inuicem commonefacere.

VT exemplo suo confirmet Paulus doctrinā q̄ supra tradidit, ostēdit se de auditoribus suis bonesle sentire, & non sibi soli arrogare eruditonē & pie-

& pietatem; Varie enim distribuit sua dona Spiritus sanctus, & singula membra corporis Ecclesiæ insigniter ornat. Ignatius non est par Paulo in prædicatione Euangelij & scientia mysteriorum Dei: Admirabilis tamen lucet in eo constantia in martyrio. Tribuit ergo hoc loco Romanis bonitatem & cognitionem: Insignis enim Ecclesia ministerio Euangelij collecta est Romæ temporibus Apostolorũ & deinceps, vt historia docet: sed dudũ Romani, ab illa cum bonitate, tum cognitione desciuerunt. Nunc enim Roma, vt sedes Antichristi excellit malicia & blasphemijs.

Liberius autem scripsi vobis ex parte, quodãmodo reuocans vobis in memoriã (antea notam doctrinam) per gratiam, quæ data est mihi à Deo, ut sim minister Iesu Christi ad gentes, & sacrificem Euangelion Dei, vt oblatio gentium sit accepta, sanctificata in spiritu sancto.

SEcunda est hæc pars huius capitis, in qua Paulus lenit & placat animos auditorum, ne liberiore correptione, institutione, & adhortatione offendantur. Multa enim feroces, morosæ, & superba

perbæ naturæ sunt, quæ impatienter ferunt reprehendi suos mores & viuendi formam ipsis præscribi. Exponit igitur qua authoritate, & necessitate id fecerit: vt non personam Pauli, sed Dei potius respiciant, qui præcepit Paulo, vt omnes gentes institueret & de voluntate Dei erudiret. Mentionem ergo facit sui muneris Apostolici, & quod per Spiritum sanctum singulari dono intelligentiæ scripturarum & Mysteriorum Dei ornatus sit, & gentium minister & doctor constitutus. Quare æquum est, vt non solum patienter & submisse audiant Apostoli Pauli correptionem: verum etiam obtemperent eius monitis & præceptis, vtpote à Spiritu sancto profectis. Quid intelligat per gratiam mox exponit: vt sit minister Iesu Christi ad gentes: Munus ergo apostolicum & ministerium suum per vocabulum gratiæ intelligit.

λειτουργὸν Græci adpellant administratorem publici muneris: Testatur ergo Paulus se legitime à Deo vocatum esse, vt sit publicus Ecclesiæ minister & doctor, & quidem ad gentes vocandas ad regnum Christi destinatus. Sacrificans Euangelium: Metaphora est sumpta ex ritu oblationum & sacrificiorum in lege: sacerdotes in lege sacrificabant & offerebant victimas institutas à Mose: & Deus testabatur se honore adfici hac obedientia, & coli: præsertim si fides accederet,

deret, respiciens in mediatorem & Meßiam. Erant autem hæc sacrificia in lege tantum typi, & figuræ, quæ non placabant iram Dei, nec tollebant peccatum & mortem: sed tantum significabant venturam victimam Meßiam, qui esset suo sanguine expiaturus peccata. Quare si fierent non prælucente fide, non erant veri cultus Dei, sed tantum inania quædam spectacula.

In nouo testamento aliud genus sacrificiorum habemus: idq; est duplex: primum est ἱλαστικὸν, paßio & mors Domini nostri Iesu Christi, quo vnico placata est Dei ira, & expiatum generis humani peccatum. Alterū genus est εὐχαριστικὸν, quod non consistit in mactationibus pecudum, nec in externis cæremonijs vel gestibus, sed in Spiritu & veritate, in agnitione & celebratione nominis diuini, in fide et inuocatione: & in omni pietate iuxta Dei verbum. Hæc enim officia nostra exhibita in agnitione & fiducia mediatoris adfirmat Deus sibi esse grata sacrificia: quibus rectè colatur & honore adficiatur. Hoc ergo sensu dicit Paulus se sacrificare Euangelion: hoc est, prædicando Euangelion Christi, & propagando noticiam Dei inter homines, se spirituale sacrificium offerre Deo: quod patri æterno per Iesum Christum sit acceptum. Et quidem multo gratius quam Leuitica illa sacrificia, mactationes pecudum, Thymiamata, & incensa.

Insignis

Insignis hæc est commendatio laborum, quos sustinēt pij Pastores & Doctores in propagando Euangelio: mundus quidem eos vilipendit, & nulla remuneratione dignos censet: Imò iudicat eos paci publicæ officere. At Spiritus recenset eos inter opera sanctißima & Deo gratißima sacrificia. Non ergo moremur peruersum mundi iudicium: sed Spiritus sancti testimonia, totius mundi calumnijs longe anteponamus, & magna alacritate Euangelion Christi in orbe propagemus.

Ipsa etiam vox sacrificandi monet nos, non debere nos defugere pericula & crucem, quæ cum confeßione doctrinæ Christi coniuncta sunt. Sumus enim veluti victimæ destinatæ mactationi: propter te inquit, Ecclesia mactamur tota die: sed ita Deo sumus gratus odor propter Christum.

Vt & gentium oblatio accepta sit & sanctificata in Spiritu sancto; Hic ostendit qui fructus sequatur laborem prædicandi Euangelij nimirum conuersio gentium ad Deum, & sanctificatio in Spiritu sancto. Est enim Euangelion potentia Dei ad salutem omni credenti: Ita colligit sibi Deus Ecclesiam ministerio Apostolorum, flectit hominum corda ad verā pœnitentiam, facit eos participes beneficiorū mediatoris, & effundit in eos Spiritū S. Sic autē cōuersi homines ad Deū per verbū, donati noticia Dei et fide in mediatorē viues

facti

facti regni Christi: Atq; sanctificati Spiritu sancto, sunt oblatio, seu sacrificium spirituale Deo gratissimum. Hos enim fructus suorum laborum offert Paulus Deo: & ipsæ gentes conuersæ, non amplius sacrificabunt idolis, sed offerent Deo sacrificia iusticiæ, timorem, dilectionem, fidem, spem, patientiam, Inuocationem, gratiarum actionem, confeßionem, & prædicationem nominis domini: Hæc oblatio gratior est Deo, quam taurus, aut iuuencus, qui cornua & vngulas producit. Psal. 69.

Habeo igitur gloriationem per Christum Iesum in ijs, quæ ad Deum pertient. Non enim ausim loqui quicquam de ijs, quæ Christus non effecit per me, ad obedientiam gentium sermone & opere: in potentia signorum, & prodigiorum: in potentia Spiritus sancti: Vt à Hierusalem & in circuitu, vsq; ad Illyricum impleuerim Euangelion Christi: Ita studiose annitens prædicare Euangelion, non vbi nominatus erat Christus: ne super alienum fundamentum ædificarem: sed quemadmodum scriptum est: Hi, quibus non fuit annuncia-

nunciatum de ipso videbunt: & qui non audiuerunt, intelligent, Iesa. 53.

VT amplius commendet Paulus suum ministerium, commemorat quam fælici successu in prædicatione Euangelij vsus sit: quam multa Christus per ipsum effecerit: quomodo doctrina eius per signa & miracula sit confirmata: quam potenter Spiritus sanctus per ministerium eius operatus sit, & dona distribuerit: quã longe lateq; lucem Euangelij sparserit, quanto ipse studio arderet propagandi doctrinam Christi: & quod non in illis locis docuerit vbi iam prædicatum erat nomẽ Christi: sed apud gentes quæ prorsus nihil de Christo audiuerant: atq; ita vaticinium Iesaiæ, per ipsum sit impletum. Hæc omnia eo tendunt vt commendent ministerium & fidem Pauli, excitent attẽtionem & reuerentiam in auditoribus: & confirmẽt eorum animos vt certo statuant, Paulum esse legatum Dei & Apostolum Iesu Christi, qui indubiam adferat doctrinam de vita æterna consequenda: Vt quæ ab ipso Deo ipsi est concredita: quæ & miraculis & prodigijs est confirmata: per quam Deus est efficax, & spiritu sancto regenerat homines ad vitam æternam.

Quomodo Paulus à Hierusalem vsq; ad Illyricum omnia impleuerit Euangelio Christi, ex actis Apostolorum peti potest. Quòd dicit se pdicasse vbi nõ erat nominatus Christus, monet se ma-

ximos labores propter Euägelion sustinuisse; Maximi enim laboris est prima iacere fundamenta doctrinæ cœlestis & ibi prædicare Christum vbi horrenda dominatur ignorantia Dei & Idolomania. Simul autem docet nunc illud aduenisse tempus, quod Deus in Prophetis prædixerit venturum, quo gentes, quę nihil de Christo audiuerant, neq; cognouerant, crediturę essent in Deum & futuræ sociæ Ecclesiæ sanctorum.

Itaq; impeditus fui sæpius, quo minus venire possem ad vos: Nunc autem non amplius locum habens, in his regionibus, desiderium autem habens à multis annis veniendi ad vos, si quando in Hispaniam proficiscar veniam ad vos. Spero enim fore vt isthac iter faciens, vos videam, & illuc à vobis deducar: Si tamen prius ex parte, consuetudine vestra expletus fuero.

EXcusat se Paulus, cur hactenus non venerit ad Romanos cum sit Apostolus Iesu Christi, toti orbi destinatus: Quia, inquit, impeditus fui continuo quodam cursu prædicationis Euange-

ij à Hierusalem, per Asiam, Græciam, Achaiam Macedoniam, vsq; in Illyricum: & vbiq; copiosam inueni messem: Domino largiente prosperum successum muneri meo Apostolico: Quia verò impleui has regiones luce Euangelij, & Ecclesias constitui, decreui ad vos venire, & inde in Hispaniam pergere.

Nunc verò Hierosolymam proficiscor ministrans sanctis.

Placuit enim his, qui in Achaia & Macedonia sunt, communicare aliquid pauperibus sanctis, qui sunt Hierosolymæ: Placuit enim ipsis, & debitores ipsorum sunt. Si enim gentes participes facti sunt spiritualium bonorum ipsorum: vicissim ipsis & de carnalibus bonis suis ministrare debent. Hoc igitur officium cum expediuero, & obsignauero ipsis hunc fructum proficiscar per vos in Hispaniam: Scio autem, quod cum venero ad vos, cum plena benedictione Euãgelij Iesu Christi venturus sim.

Tertia est hæc pars huius capitis, vz; narratio de pfectione Pauli Hierosolymã vt eleemosynã

quam gentes contribuerant, tradat sanctis. Hæc enim cura etiam incumbit Apostolis, Episcopis & Pastoribus, vt pauperum quoq; rationem habeant, & non solum diuites ad liberalitatem in pauperes hortentur, verum etiam dent operam, vt Eleemosynæ in Ecclesia rectè distribuantur sanctis fame laborantibus.

Multiplex autem necessitas præmebat pios Iudæos ministerio Apostolorum ad Christum conuersos, & Hierosolymis adhuc degentes. Plerique enim agros & domos suas vendiderant, & omnes suas facultates in commune contulerant: Non potuit autē illa communio rerū diu durare, præsertim dispersis Apostolis per orbem terrarū.

Deinde persequutione omnium grauissima premebantur Hierosolymitani sancti: Nam pontifices & Herodes, & bona eis eripiebant, & vit æ illorum insidiabantur: quemadmodum lapidatio Stephani, trucidatio Iacobi, & captiuitas Petri abunde testatur: Accessit & communis calamitas, videlicit, fames quæ per totū orbem est vagata. Quam famem prædixit Agabus Propheta, Acto. II. Quæ fames ingruit sub Claudio Imperatore. Tot igitur necessitatibus cum exercerentur pij in Iudæa, Paulus, & Barnabas, & alij Apostoli diligenter collegerunt Eleemosynas à gentibus, quibus Hierosolymitanam Ecclesiam sustentarunt & fouerunt.

Hoc

Hoc suo exemplo docet Paulus pijs & fidelibus pastoribus incumbere hanc curam, vt pauperum etiam rationem habeant: Et diuites sæpe admoneant, de cōtribuenda Elecmosyna pro pauperibus: & in Ecclesia constituant homines fideles, qui eleemosynas accurate distribuant. Benificentia enim in primis decet Ecclesiam: Et quia pij homines pericula omnium fortunarum & vitæ subire coguntur propter doctrinæ confessionem, æquissimum est locupletiores in Ecclesia adficit ærumnis & paupertate suorum concinium, & membrorum corporis Christi.

Docet præterea Paulus eis, quorum ministerio accipimus, salutarem doctrinam Euangelij, & perducimur ad cognitionem Christi, & beneficiorum eius, deberi alimenta & διδακτρα & nos iure diuino obligatos esse, vt erga ipsos grati simus & de nostris facultatibus, quas Dominus largitus est cōmunicemus. Placuit sanctis, id est, spontaneo Spiritu contribuerunt, & debitores sunt, inqt, Si enim participes facti sunt spiritualium bonorum ipsorum gentes, debent vicissim de carnalibus ipsis communicare.

Spiritualia bona sunt doctrina cœlestis, agnitio veri Dei, cognitio mediatoris & regni ipsius, remissio peccatorum, iusticia, donatio Spiritus sancti, pax conscientiæ, læticia, & hæreditas vitæ æternæ.

Carnalia seu corporalia bona sunt victus, potus, vestes, hospicium, facultates & quæ huius vitæ necessitati seruiunt: Iam nulla comparatio est corporalium bonorum ad spiritualia & æterna: Iniquissimum igitur esset, si hi qui spiritualia & æterna bona accipiunt: corporalia retribuere denegarent: Idcircò & Dominus ita ordinauit, vt hi qui docent Euangelion, ex Euangelio viuant. 1. Cor. 9. Item Paulus: Non obligabis os boui trituranti. Item quis militat proprijs stipendijs. 1. Cor. 9. Et rursus Dominus inquit, Matth. 10. Dignus est operarius mercede sua. Gal. 6. Qui instituitur in sermone de omni genere bonorum communicet ei, à quo instituitur. Pertinent autem hæc dicta de gratitudine erga Pastores & Ministros Ecclesiæ, à quibus in pietate erudimur præstanda ad 3. Præceptum.

Sunt ergo homines ingrati, impij, crudeles, & qui nullam habent partem in regno Christi, qui suis pastoribus non præbent necessaria alimenta. Qui verò etiam bona Ecclesiastica diripiunt & inter se partiuntur, illi se manifestos veritatis hostes declarant.

Quod dicit se venturum in plenitudine benedictionis de suo loquitur ministerio & vberrimo fructu doctrinæ Euangelij, quem ipsis allaturus sit. Plenitudinem benedictionis nominat ple-

nißimam benedictionem, & copiosissimam doctrinam quam Filius Dei pro immensa sua bonitate ministerio Pauli mundo largiebatur. Excellens enim organon fuit spiritus sancti Paulus, & admiranda lux doctrinæ in ipso fulsit. De omnibus fidei Articulis copiosissime & grauissime vniuersum orbem erudiuit Paulus. Hanc vberrimam doctrinam & sapientiam & cognitionem Christi, adpellat plenitudinem benedictionis.

Adhortor autem vos fratres per Dominum nostrum Iesum Christum, & per dilectionem spiritus vt concertetis mihi in præcibus, pro me ad Deum: vt liberer ab incredulis in Iudæa: & vt ministerium meum in Hierusalem sit acceptum sanctis: vt cum gaudio ad vos veniam per voluntatem Dei, vnaq; vobiscum refociller: Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen.

Postremò loco subnectit admonitionem & petitionem, vt Ecclesia Roma. pro ipso Apostolo sustinente infinita pericula & ærumnas, ardentes preces ad Deum fundat, vt diuinitus liberetur à suis insidiatoribus & calumniatoribus.

Est sanè hæc communis conditio omnium piorum doctorum in Ecclesia, vt quo alacrius propagant, propugnant, & defendunt veritatem, & resistunt impiorū conatibus, hoc grauiora ipsis sunt subeunda odia & pericula. Mūdus .n. odit veritat, eamq; delere omnibus viribus nititur. Et qui intelligit Satāas esse alicubi ministros fideles & alacres, qui gloriam Dei, & ædificationem Ecclesiæ suis fortunis & vitæ anteponunt, totis viribus in hoc incumbit, vt eos calumnijs deformet, minis abterre[illegible]t, periculis inuoluat, & de terra viuentium extrudat.

Hæc excepit Patres, Poophetas, Christum, Apostolos, Martyres, Episcopos. Hanc communē omnium piorum doctorum conditionem expertus est & Paulus, quemadmodum historia Acto. Capit. 13. 14. 16. 21. testatur. In his autem ærumnis & adflictionibus Apostolus consolatur sese verbo Dei, & petit, vt Ecclesia Christi pro se apud Deum intercedat: Hæc enim sunt arma ministra, quibus nos & possumus & debemus muni re: nimirum promissiones diuinæ, patientia, inuocatio, spes vitæ æternæ, Exemplum Christi & aliorum sanctorum.

Ex hac autem petitione Apostoli discendum est nobis, qualis sit conditio eorum, qui fideliter seruiant Ecclesiæ Christi, quod omnigeneris pro-

pis probra ærumnas, pericula persecutiones subire cogantur: quemadmodum Christus prædixit: Luc. 21. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomē meum: Has ærumnas & pericula, qui detrectat, ille non est idoneus ad ministerium Euangelij.

Propterea monet Paulus quanti facienda sit homini pio precatio & intercessio Ecclesiæ apud Deum.

Insignis erat Apostolus Paulus magnis ornatus donis, summum munus gerens in Ecclesia, carus Deo, qui in tertio cælo ipsum Deum audiuerat, cui ipse Filius Dei in precatione respondere solet, Tantus tamen Apostolus maximi facit preces & intercessiones Ecclesiæ pro ipso. Scit enim promissionem Dei verissimam esse: Vbicunque duo aut tres sunt congregati in nomine meo in medio eorum sum, & de quocunq; consenserint & petierint, fiet illis à Patre meo cælesti: semper ergo plurimi faciamus piorum preces, sed simul cauendum est ne preces pro nobis effusas nostra securitate vel impietate impediamus.

CAPVT XVI.

COmmendo vobis Pheben sororem nostram, quæ est ministra Ec-

clesiæ in Cenchræis, vt eam excipiatis in Domino, vt decet sanctos, & iuuate eam in ijs negocijs, in quibus vestra opera indiget. Nam & ipsa multos iuuit: & me ipsum. Salutate Priscillam & Aquilam collaboratores meos in Christo Iesu, qui pro mea vita ceruicem suam posuerunt, quibus nō tantum ego gratias ago, sed vniuersæ Ecclesiæ gentium. Et Ecclesiam ipsorum domesticam salutate: Salutate Epenetum dilectum meum, qui est primitiæ Achaiæ in Christum. Salutate Mariam, quæ multum laborauit pro nobis. Salutate Andronicum, & Iuniam, cognatos meos, & concaptiuos qui inter Apostolos sunt insignes, qui & ante me fuerunt in Christo. Salutate Ampliam dilectum meum in Domino. Salutate Vrbanum collaboratorem meum in Christo, & Stachyn

dilectum

dilectum meum: Salutate Apellem probatum in Christo.

Postremum Caput magna ex parte consumitur commendationibus & salutationibus. Quibus adiungitur grauis admonitio, vt sibi caueat Ecclesia à præstigiatoribus, qui sanam doctrinam corrumpunt & distractiones in Ecclesia quærunt.

Vltimo loco Apostolus gratias agit omnipotenti Deo pro illa immensa bonitate quod Euangelion, quod exposuit Paulus in hac Epistola mundo reuelauerit, atq; ita repetit cuius mandato hanc doctrinam tradiderit.

Ex commendatione & salutatione hac discenda sunt, qualis nam sit Ecclesia Christi: nimirum pusillus grex, spretus atq; contemptus coram mundo pauper nullo præsidio munitus, non certo aliquo inclusus regno, sed sparsus per varia regna: in quo non multi sapientes, nobiles, potentes, eruditi, Principes & Reges recensentur. Infirma enim mundi elegit Deus, vt sapientes & potentes pudore adficeret. Et Christus inquit, Gratias ago tibi Deus, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis Matth. 11. In hoc cathalogo sanctorum non reperiuntur multorū potentum nomina: & tamen Paulus commendat sanctos peculiaribus notis.

Cum

Cum ergo quærimus Ecclesiam, non est nobis respiciendum ad aulas magnorum principum, ad homines potentes, celebres, ad ampla imperia: sed quærendus est cœtus, qui amplectitur doctrinam Apostolorũ: & ob temperat prædicationi fidei, qualem hoc loco Paulus describit.

Deinde monet nos Apostolus his salutationibus, quo dilectionis adfectu cõplecti & prosequi debeamus Omnes qui per fidem Christo insertí sunt, & eiusdẽ gloriæ & salutis nobiscum futuri sunt participes: nimirum vt eos planè fraterno amore complectamur, non aliter ac si eisdem nobiscum parentibus orti esset. Multo enim arctius & firmius vinculum necessitudinis est Spiritus S. qui omnes credentes regenerat, & in filios Dei cooptat fouet, eos ducit, & cum Deo & inter sese copulat: quam est ipsa sanguinis coniunctio. Vnde & magis syncera coniunctio, & promptior officiorum communicatio, stabilior est adfectio inter pios, qui Spiritu Dei ducuntur & vnum sunt in Christo, quam inter fratres vterinos.

Præterea in his salutationibus ostendit Paulus, Christianismum non poscere ἀπάθειαν, id est, vt omnes humanitatis adfectus & στοργὰς exuamus: Hic enim Paulus commendat suos

cogna-

cognatos, & suo exemplo docet, amore & officiis prosequendos esse sanguine iunctos. Spiritus sanctus enim non extinguit, sed corrigit naturam: Ac ipse Deus in ipsa creatione insæuit pectoribus coniugum, parentum, liberorum, & cognatorum igniculos naturalis beneuolentiæ & amoris, vt genus humanum hoc vinculo inter se quam arctißime deuinciret. Ac si natura mansisset integra sine peccato, admirabilis & sapientia & virtus luceret in ipsis στοργαῖς.

Nunc verò postquam homo lapsus est in peccatum, fœde quidem hi adfectus sunt contaminati: tota enim natura humana est deprauata: sed tamen quantum ex creatione reliquum est naturalis beneuolentię, insigne dicit testimonium de Deo, & est res necessaria ad conseruationem & propagationem generis humani, & congruit cum sapientia legis. ἀταξίαν autem quæ ad eam accesßit ex peccato, corrigit Spiritus sanctus, transformans nos ad pristinam Dei imaginem.

Christiani ergo, renati per Spiritum sanctum, non sint ἄστοργοι, non exuant omnem humanitatem, sed sanguine iunctos verò amore complectantur. Paulus inquit: si quis suis & inprimis domesticis non prospicit, is fidem abnegauit, & infideli est deterior.

De Macke-

De Machete Anachorita scribunt quod fasciculum literarum, quem acceperat à parentibus & amicis, in ignem abiecerit non inspectis literis, vt hoc facto demonstraret, se nullo desiderio Parentum & fratrum teneri.

Hæc inhumanitas & ἀστοργία non est virtus placens Deo, & orta à spiritu sancto: sed potius graue scelus, pugnans cum Quartò Præcepto.

Hieronymus alicubi dicit, si in limine iaceat pater: per calcatum patrem perge.

Nimis profectò inhumana vox est, si de monastica tantum vita & non de pietatis studio, & Confeßionis neceßitate loquitur.

Deo quidem & pietati postponendus est amor Parentum & Liberorum: Qui Patrem & Matrem plus diligit, quam me, inquit Christus, non est me dignus: Et cum de Confeßione nominis Christi agitur locũ habet illud Mosaicum: Qui dixerit Patri suo & Matri suæ nescio vos.

Quandò verò parentes vel liberi non impediunt pietatis studium, vera στοργὴ, ardore amore & honore eos prosequi debemus.

Quòd meminit laborum, diligentiæ, & officiorum, quæ pij præstiterunt, vel in docendo Euangelio, vel in ministrado Ecclesiæ ostendit Deum fore memorem & abunde compensaturum singula sanctornm officia in fide præstita.

Salutate

Salutate eos, qui sunt ex Aristobuli familiaribus: Salutate Herodionem cognatum meum: salutate eos qui sunt ex Narcissi familiaribus, eos qui sunt in Domino. Salutate Tryphenam & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persida dilectam, quæ multum laborauit in Domino.

Salutate Ruffum selectum in Domino, & Matrem eius & meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Mercurium, & qui cum eis sunt fratres. Salutate Philologum, & Iuliam, Nereum & sororem eius, & Olympam & qui cum eis sunt omnes sanctos. Salutate vos inuicem osculo sancto. Salutant vos Ecclesiæ Christi.

Interpretes existimant Narcissum, cuius mentionem facit Paulus, eum fuisse, cuius apud Suetonium & Cor. Tacitum in vita Claudij Impera-

Imperatoris fit mentio: qui cum Claudij fuerit libertus, in summa fuit gratia apud Imperatorem, & ad summam peruenit potentiam: homo multis probris & flagitijs contaminatus. Huic Imperator tantum acquirere & capere permisit, vt querente eo quondam defisci exiguitate dictum sit, abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur. Tacitus scribit Messalinam iussu huius Narcisci esse interfectam.

Quod si igitur hic ille Narcissus est, cuius meminit Paulus, immensæ misericordiæ Dei illustrè exemplum habemus, quod in tam scelerati & flagitiosi hominis familia tamen collegit sibi Ecclesiam sanctam.

Et pij serui, qui impijs & sceleratis dominis: qui nec Deum nec homines verentur, seruire coguntur, hinc petant consolationem, quod non propterea sint abiecti à Domino, sed ipsi sint cari, & ab ipso diligantur.

Obsecro autem vos fratres, vt consideretis eos qui dissidia & scandala præter doctrinam, quam vos didicistis excitant: & declinate ab eis.

Nam tales qui sunt Domino nostro Iesu Christo non seruiunt, sed suo

ventri

uentri: & per blandiloquentiã & adsentationem corda non malorum hominum seducunt.

Vestra enim obedientia peruenit ad omnes.

Gaudeo igitur quod ad vos attinet. Volo autem vos sapientes quidem esse in bonum, simplices vero ad malum.

Doctrinæ suæ saluberrimæ adiungit Apostolus grauißimam admonitionem, de cauendis præstigiatoribus hæreticis & schismaticis. Nunquam enim quiescit aduersarius nostræ salutis, vbi animaduertit, semen verbi diuini consitum esse regnum Domini, damnentibus hominibus vt Christus inquit, interspergit ille sua zizania. Vigilantia igitur & circumspectione opus est.

Primum autem Paulus ius & potestatem dat omnibus fidelibus inquerendi in omnis generis doctrinas, quorumcunq; gradu dignitatis consistant, & quacunq; polluеant eius dictiones.

Deinde vaticinetur fore vt præstigiatores oriantur in ipsa Ecclesia, qui factus sint distractiones, & præbituri scandala: quare vigilare nos

oportet & nos præmunire primum lectionem & studio deinde præcatione adsidua.

Tertiò depingit falsos doctores vt certis notis eos deprӕbendere poßimus.

Gignunt, inquit, dißidia & offendicula, id est, turbant, Ecclesias bene constitutas nouis doctrinis aut contentionibus.

Secundò student blandiloquentiæ & adsentationi: non retinent formam sanorum sermonum non insistunt vestigijs Prophetarum & Apostolorum: sed querunt sermones blandos, & suaues qui grati sunt rationi, & delicatis auribus. Accommodant sese ad desideria hominū, et dicunt populo placentia. Sic Monetarius Sergius Monachus.

Tertiò, inquit, seruiunt ventes & non Domino: his notis deprӕbendi possunt.

Quartò prӕbent nobis arma quibus nos munire poßimus. Iubet nos veraces esse eius doctrinæ, quam didicimus ab Apostolo Paulo: quam constat indubitatam esse veritatem Dei.

Quintò præcipit vt ab illis recedamus: hoc enim pertinet ad confeßionem veritatis vt nos separemus à blasphemis hӕreticis & turbatoribus Ecclesiæ: Et saluti nostræ interest vt communes illas pestes accurate vitemus ne inficiamur. Qui enim iugum ducit cum infidelibus, is communicat alienis peccatis, confirmat impios in impietate, temeritate sua tentat Deum, dum se sponte obijci

cit periculis confeßionis, languesit in ipso ze- veritatis; audit & videt multa ad quæ conni- t cogitur exemplis allicitur ad impietatem, ns volens implicatur erroribus, extinguit in exercitia pœnitentiæ, contristat in se & alijs ritum sanctũ, scandalo est pijs animis, probet suspicionẽ quod defecerit à veritate. Et quod num maximum Deum Zelotem prouocat ad . Vnde Iehu Propheta grauißime taxat pium m Iosaphath quod amicitiam fouerit cum im- rege Achab: Inprimis verò periculosum est ersati cum falsis doctoribus. Falsa enim do- na serpit veluti gangrena. Et qui tetigerit pi- inquinabitur ab ea.

Sextò hortatur pios ad circumspectionem prudentiam, sed necessariã attexit commone- ionem de discrimine inter prudentiam huma- & Spiritus.

Mundus plenus est vafricie, & calliditate. ui in varios se gyros possunt inflectere & in es occasiones quærendi, quæ sua sunt, & pre- di aduersarium intenti sunt hos censet esse tes.

Cum verò homines pij & timentes Dominum ineat à fraudibus & dolis, ne vulnerent con- tiam ridentur à mundo tanquam homines plices.

Paulus ergo ad huiusmodi sapientiam nos hortatur, non quæ sit callida & vafra ad nocendum alijs, vel ad excogitandum dolos: qualis fuit in Sysipho, Alcibiade, Achitophele: sed quæ sit prudens ad bonum: & sit coniuncta cum simplicitate & bonum: & studio rectè fauendi. Christus inquit, Estote prudentes tanquam serpentes, & simplices veluti columbæ.

Deus autem pacis conteret Satanam, sub pedibus vestris breui: Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscum, amen.

Consolationem insignem attexit admonitioni: fore vt Deus reprimat insidias, artificia, & machinationes Satanæ, & laborem nostrum in discendo & præcando non fore irritum. Nos quidem & inscriptiores sumus, quam vt possimus omnes præstigias & laqueos Satanæ vitare & effugere: sed Deus inquit, aderit nobis suo Spiritu, & ipse conteret Satanam sub pedibus, patefaciet eius dolos, reprimet eius potentiam, turbabit eius consilia, inpediet eius conatus. Ecclesiam verò consolabitur, pios consortabit suo Spiritu, tuebitur, ministerium non permittet vt tentemini supra vires, sed tandem gloriosam largietur pijs victoriam, ita vt magno gaudio dominentur peccato, morti, Satanæ & inferno. Christus enim

vicit

vicit mundum, & princeps huius mundi eiectus est foras. Desumsit autem Paulus hanc Phrasin ex 3. Cap. Gen. vbi dicitur: semē mulieris conteret caput serpentis. Vt enim Christus contriuit & destruxit totam Satanæ potentiā, ita omnes qui per fidem Christo inseruntur, victores sunt Satanæ, & omnem eius astutiam & potentiam admirabiliter superant. Etiam puellæ & pueri in confessione vicerunt omnem sane truculentiam.

Non ergo despondeant pij animi in tantis certaminibus, neq; turbentur vel sua infirmitate, vel Satanæ potentia: sed huius diuinæ promissionis semper sint memores. Vt in exordio Epistolæ, ita hic in fine optat Roma: gratiam Domini nostri Iesu Christi, hoc est omnia beneficia mediatoris. Vt ostendat totum pectus suum nihil aliud spirare quam salutem Ecclesiæ.

Salutant vos Timotheus adiutor meus, & Lucius, Iason, & sosipater cognati mei. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi hanc Epistolam in Domino. Salutat vos Caius hospes meus, & totius Ecclesiæ. Salutat vos Erastus procurator vrbis, & quartus frater. Gratia Domini nostri Iesu Christi, sit cum omnibus nobis, Amen.

ALiorum quoq; doctorum & ministrorum Ecclesiæ nomine salutationes adscribit Romanis, vt hæc ipsa doctrina in hac Epistola comprehensa, plurium testimonio comprobetur, vtq; consensum rectè docentium ostendat, & Romanos in veritate confirmet. Significat etiam vnum & eundem esse Spiritum in omnibus doctoribus, qui prædicant Christum Iesum syncero studio, qui vniuersam Ecclesiam arctissimo vinculo dilectionis inter sese deuincit, & tanquam vnius corporis membra inter se compingit & obligat vt singula membra totius corporis & omnium membrorum salutem in Iesu Christo ardentur expetat & petant.

Ei verò qui potest vos stabilire secundũ Euangelion meum, & præconiũ Iesu Christi, ex reuelatione mysterij quod temporibus huius seculi tacitum fuit: Nunc verò manifestatum est per scripturas Prophetarum, iuxta mandatum æterni Dei ad obedientiam fidei, omnibus gentibus declaratum, soli sapienti Deo per Iesum Christum gloria in secula, Amen.

VLtimo loco Paulus gratias agit Deo pro vberrima doctrina huius Epistolæ & reuelationem Euangelij: & sicut statim in inscriptione Epistolæ posuit luculentam definitionem Euangelij, ita eam hic in fine repetit, vt lector eius sit memor. Repetit etiam capita doctrinæ, Quod Euangelion Christi sit mysterium arcanum ignotum rationi, & toti generi humano, quod per Iesum Christum reuelatum est. Deducit etiam nos Paulus ad scripturam Prophetarum, ex quia huius mysterij veram cognitionem & solida fundamenta petere debemus. Finem etiam monstrat totius ministerij instituti, videlicet vt fidei obediatur. Tandem & doctrinam de vocatione gentium, & vniuersali promißione repetit.

Nos ergo vnà cum Apostolæ Paulo toto pectore, & veris gemitibus, gratias agimus æterno & omnipotenti Deo, cum per omnibus eius innumeris & immensis beneficijs, tum per admiranda reuelatione Euangelij de Domino nostro Iesu Christo: per quod nos quoq; vocauit ad societatem suæ Ecclesiæ: & offert nobis gratis remißionem peccatorum, iusticiam vitam & gloriam æternam atq; cœlestẽ: agimus etiam gratias filio Dei, per hoc incomparabile thesauro, quod ministerio Pauli tãta perspicuitate sui regni beneficia

in hac-

in hac Epistola explicauit: Idem faciat per Spi-
ritum sanctum, vt in hac salutari doctrina con-
stanter persistamus, & cum omnibus
electis in omni æternitate
ipsum celebremus.
Amen.

Θεῷ δόξα.